
UNIVERSITY OF TORONTO DUPL
3 1761 00382506 4

vol 26

พระ

สุต์ตัน์ตปิฎก ขุท์ทกนิกาย

มหานิท์เทส

พระอุทยัต์เถร ที่พระเทพโมลี วัดมหาธาตุ

ชำระแล้ว

พิมพ์เปนส่วนพระราชกุศล

ในมงคลสมัยแห่งสิริราชสมบัติได้ ๒๕ ปี บริบูรณ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

จิรํ รัช์เช ปติฏ์ฐาตุ.

LIBRARY
FEB 18 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

อารัมภกถา.

ศุภมัสดุพระพุทธสาสนกาลเปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๑ พรรษา ปัตยุบันกาล มุสิกสังวัจฉรมาฆมาศ กาฬปักษ์ปาฏิบทโสรวาร บริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันต บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริห์ว่า พระพุทธสาสโนวาททั้งปวงซึ่งกุลบุตรได้ศึกษา แลปฏิบัติสืบมาจนบัดนี้ ย่อมเนื่องอยู่ในพระปริยัติไตรปิฎกทั้งสิ้น แต่ กาลก่อนมา พระเจ้าแผ่นดินที่นับถือพระพุทธสาสนา ย่อมทรงพระราชศรัทธาเปนสาสนูปถัมภก ให้กำลังแก่พระสงฆ์พุทธสาวกให้ทำสังคีติชำระ

อารัมภกถา.

พระไตรปิฎกปริยัติธรรม หลายครั้งหลายคราว เปนราชประเพณีสืบมา แลจารึกเปนอักษรลงในใบลานเปนฉบับคัดลอกต่อกันไป จึ่งเปนฉบับแพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธสาสนาทั้งปวง แต่ก่อนมาประเทศที่นับถือพระพุทธสาสนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังตัว พระเจ้าแผ่นดินเปนผู้นับถือพระพุทธสาสนา ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการสาสนาอยู่หลายประเทศด้วยกัน คือ กรุงสยาม เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว เมืองเขมร เมื่อเกิดวิบัติอันตราย พระไตรปิฎกขาดสูญบกพร่องไปในเมืองใดก็ได้อาไศรยหยิบยืมกันมาลอกคัดคงฉบับบริบูรณ ถ่ายกันไปถ่ายกันมาได้ แต่ในกาลทุกวันนี้ ประเทศลังกาแลพม่า ตกอยู่ในอำนาจอังกฤษผู้ปกครองรักษาบ้านเมือง ไม่ได้นับถือพระพุทธสาสนา ก็ทำนุบำรุงแต่อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมือง หาได้อุดหนุนการพระพุทธสาสนา เหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินซึ่งนับถือพระพุทธสาสนาแต่ก่อน ไม่ พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธสาสนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เปนธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวิปริตผิดเพี้ยนไปตามอัธยาไศรย์ ส่วนเมืองเขมรนั้นเล่า ก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศษ ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุนพระพุทธสาสนาให้เปนการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวที่อยู่ในพระราชอาณาเขตรสยาม เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมืองก็นับถือพระพุทธสาสนาวิปริตแปรปรวนไปด้วยเชื่อปนผีสางเทวดา จะเอาเปนหลักฐานมั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาดไปในเวลานี้ จะหาที่สอบสวนลอกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธสาสนา

ยังเจริญมั้นคงถาวรอยู่แต่ในประเทศสยามนี้ประเทศเดียว จึ่งเปน เวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎก ให้ถูกต้องบริบูรณแล้วสร้างขึ้นไว้ ให้มากฉบับแพร่หลาย จะได้เปนหลักฐานเชื้อสายของสาสนธรรม คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายน่า ก็ธรรมอันใดที่ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสั่งสอน ย่อมเปนธรรมอันวิเศษอุดมยิ่ง ซึ่งจะ นำให้สัตว์พ้นจากทุกข์ภัยได้โดยจริงเปนธรรมวิเศษเที่ยงแท้ ย่อมจะ เปนที่ปราถนาของผู้ซึ่งมีปัญญา ได้เล่าเรียนตริตรองแล้วปฏิบัติตาม ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์ ก็คงจะยังมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้เพื่อ ปฏิบัติตามสืบไปภายน่าเปนแท้ จึ่งเปนธรรมที่ควรจะสงวนไว้ให้เปน ประโยชน์แก่ชนภายน่า ก็การสร้างพระไตรปิฎกในประเทศสยาม ที่มีมา แต่โบราณนั้น จารึกเปนอักษรขอมลงในใบลานเพื่อเปนของถาวรมั้นคง แต่กาลที่ทำเปนการลำบาก กว่าจะสำเร็จแต่ละคัมภีร์ก็เปนการเนิ่นช้ามาก ยากที่จะให้ฉบับพระปริยัติธรรมแพร่หลายไปได้ อนึ่งในสยามรัฐมณฑลนี้ แต่เดิมได้เคยใช้อักษรขอมเปนแบบฉบับมา จึ่งทำให้ชนเปนอันมาก เข้าใจเสียว่าอักษรขอมเปนของรองรับเนื้อความในพระพุทธสาสนา เมื่อ จะกล่าวโดยที่จริงแท้แล้ว ตัวอักษรไม่เปนประมาณ อักษรใดใดก็ควรใช้ได้ ทั้งสิ้น ประเทศอื่นที่นับถือพระพุทธสาสนา คือ ลังกา พม่า ลาว เขมร เปนต้น ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศของตน ๆ ทุกประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห์เหนการเช่นกล่าวมา แล้วข้างต้นนี้ จึ่งมีพระราชประสงค์ที่จะให้ได้ตรวจสอบพระไตรปิฎกให้ถูก ถ้วนแล้วแลตีพิมพ์ด้วยอักษรสยาม เปนคัมภีร์ละเล่มหนึ่งบ้างสองเล่มบ้าง

เพราะทรงพระราชดำริห์เห็นว่า จะเปนประโยชน์ดีกว่าจารึกลงในใบลาน เรียงพิมพ์ครั้งหนึ่งดีได้หลายร้อยฉบับ จะหยิบยกไปมาก็ไม่เปนการลำบาก ท่านผู้ที่จะดูสอบสวนก็ง่าย เพราะหนังสือคัมภีร์หนึ่งก็รวบรวมอยู่ในเล่มเดียวกันไม่กระจัดกระจายขาดตกบกพร่อง ถึงแม้ว่ากระดาษจะไม่เปนของมั่นคงถาวรเสมอด้วยใบลานก็จริงอยู่ แต่ดีพิมพ์ครั้งหนึ่งมากกว่าจารึกในใบลานหลายสิบเท่า แลถ้าเก็บรักษาไว้ดี ๆ แล้ว ก็อยู่ทนนานได้นับด้วยร้อยปี เมื่อฉบับใดเปนประโยชน์ที่ต้องการมาก ก็ดีพิมพ์เพิ่มขึ้นได้อีกมากกว่าแลเร็วกว่าที่จะจารลงในใบลาน พระคัมภีร์พระปริยัติธรรมก็จะแพร่หลายสมบูรณในสยามรัฐมณฑลสืบไปภายน่า ทรงพระราชดำริห์เห็นเปนประโยชน์ดังนี้ จึ่งมีพระราชประสงค์ที่จะดีพิมพ์พระปริยัติธรรมขึ้นให้แพร่หลาย เปนการเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอนแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไปภายน่า

อีกประการหนึ่ง การซึ่งมีพระราชประสงค์จะดีพิมพ์พระปริยัติธรรมครั้งนี้ ได้มีพระราชหฤไทย์มุ่งหมายจะใคร่ให้ได้สำเร็จลง ทันกำหนดซึ่งทรงตั้งพระราชหฤไทย์ไว้ว่า ถ้าเสด็จดำรงอยู่ในศิริราชสมบัติได้ถึง ๒๕ ปี จะโปรดให้มีการมหกรรมฉลองพระไตรปิฎกนี้ ให้เปนการพระราชกุศลในมงคลสมัย ก็การซึ่งจะเสด็จดำรงอยู่ได้หรือมิได้ จนถึงกำหนดที่ว่านั้นก็เอาเปนประมาณแน่ไม่ได้โดยธรรมดา แต่ทรงพระราชดำริห์ว่า การซึ่งทรงพระปรารภตรวจสอบพระไตรปิฎกแลสร้างขึ้นให้แพร่หลายนี้ จะเปนการมีคุณแก่ชนทั้งปวงทั่วไป นับว่าเปนการพระราชกุศลอันใหญ่ เปนไปในทางที่ชอบธรรม คงจะเปนเครื่องอุปถัมภ์ให้ได้สำเร็จดังพระบรมราชประสงค์

จึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่ง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

อารัมภกถา.

เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช เปนแม่กองจัดการที่จะตีพิมพ์พระไตรปิฎก แลโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานอาราธนาพระบรมวงษานุวงษ์ซึ่งทรงผนวช แลพระราชาคณะถานานุกรมเปรียญผู้รู้พระปริยัติธรรม มาประชุมฟังพระราชดำริห์พระราชประสงค์แล้ว ได้แบ่งปันกันตรวจตราแก้ไขต้นฉบับส่งลงพิมพ์ แล้วสำเร็จบริบูรณตามพระบรมราชประสงค์

ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลในการซึ่งได้ทรงสร้างพระปริยัติธรรมครั้งนี้ แก่มหาชนนิกรทั่วไป ขอให้พระปริยัติธรรมอันตีพิมพ์ขึ้นไว้นี้ดำรงอยู่สืบไปสิ้นกาลนานเทอญ ฯะ

Transliteration of the Siamese alphabet and signs as used in the Pali text of this book.

Vowels.

Initial.	อ or	อั	อา	อิ	อี	อุ	อู	เอ	โอ.
	a		á	i	í	u	ú	e	o.
Medial & final.		ั	า	ิ	ี	ุ	ู	เ	โ
Place.		over	after	over	over	under	under	before	before consonants.

Consonants.

ก์	ข์	ค์	ฆ์	ง	จ์	ฉ์	ช์	ฌ์	ญ์
k	kh	g	gh	ṅ	c	ch	j	jh	ñ
ฏ์	ฐ์	ฑ์	ฒ์	ณ์	ต์	ถ์	ท์	ธ์	น
ṭ	ṭh	ḍ	ḍh	ṇ	t	th	d	dh	n
ป์	ผ์	พ์	ภ์	ม์					
p	ph	b	bh	m					

ย๎	ร๎	ล๎	ว๎	ส๎	ห๎	ฬ๎	ํ
y	r	l	v	s	h	ḷ	ṃ.

Example.

อถ	อัต์ตา	อาสา	อิท์ธิ	อีที	อุชุ	อูรู	เอเก	โอโฆ.
atha	attá	ásá	iddhi	ídí	uju	úrú	eke	ogho.

Reading stanzas.

พุท์โธ สุสุท์โธ กรุณามหัณ์ณโว,

Buddho susuddho karuṇámahaṇṇavo,

โยจ์จัน์ตสุท์ธัพ์พรญาณโลจโน,

Yoccantasuddhabbarañáṇalocano,

โลกัส์ส ปาปูปกิเลสฆาตโก;

Lokassa pápúpakilesaghátako;

วัน์ทามิ พุท์ธํ อหมาทเรน ตํ.

Vandámi Buddhaṃ ahamádarena taṃ.

ธัม์โม ปทีโป วิย ตัส์ส สัต์ถุโน,

Dhammo padípo viya tassa satthuno,

โย มัค์คปากามตเภทภิน์นโก,

yo maggapákámatabhedabhinnako,

โลกุต์ตโร โย จ ตทัต์ถทีปโน

Lokuttaro yo ca tadatthadípano;

วัน์ทามิ ธัม์มํ อหมาทเรน ตํ.

Vandámi Dhammaṃ ahamádarena taṃ.

สังโฆ สุเขต์ตาภ์ยติเขต์ตสัญ์ญิโต,

Saṅgho sukhettábhyatikhettasaññito,

โย ทิฏ์ฐสัน์โต สุคตานุโพธโก,

Yo diṭṭhasanto sugatánubodhako,

โลลัป์ปหีโน อริโย สุเมธโส;

Lolappahíno ariyo sumedhaso;

วันทามิ สังฆํ อหมาทเรน ตํ.

Vandámi Saṇghaṃ ahamádarena taṃ.

อิจ์เจวเมกัน์ตภิปูชเนย์ยกํ,

Iccevamekantabhipújaneyyakaṃ,

วัต์ถุต์ตยํ วัน์ทยตาภิสังขตํ,

Vatthuttayaṃ vandayatábhisaṇkhataṃ,

ปุญ์ญํ มยา ยํ, มม สัพ์พุปัท์ทวา,

Puññaṃ mayá yaṃ, mama sabbupaddavá,

มา โหน์ตุ เว ตัส์ส ปภาวสิท์ธิยา.

Má hontu ve tassa pabhávasiddhiyá.

กิตฺตนบัตฺต.

อัฏฺฐกวัคฺคิก

โสธนปั้ตต.

อสุทธปาฐ	สุทธปาฐ	น่า	บันทัด
บีหติ	บีเหติ	๓	๑๕
อานาปานุสัสติ	อานาปานสติ	๖	๑๘
ยัน์ถานบั้ต์โต	ยัน์ถานั้บั้ต์โต	๑๐	๒๐
ธัม์มานุธัม์มปฏิปฏิปทาย	ธัม์มานุธัม์มปฏิปทาย	๑๒	๑๐
อัพ์โพจ์ฉิณ์ณํ	อัพ์โพกิณ์ณํ	๑๗	๘
พยัน์ติกริต์วา	พยัน์ตีกริต์วา	๑๘	๒๒
สัน์ธเปติ	สัน์ธุเปติ	๒๐	๓
คูหายํ	คุหายํ	๒๑	๓
วูปกัฏ์เฐ	อนุปกัฏ์เฐ	๒๕	๑๕
ปริยาทิณ์ณจิต์ตํ	ปริยาทิน์นจิต์ตํ	๔๗	๒๓
ทุก์ขเวทนีโย (เกิน)		๔๘	๘
สีล วา	สีลวา	๖๑	๑๑
ตกในช่องที่ ๑๐	น	,,	๒๓
ยัส์สส์สทา	ยัส์สุส์สทา	๖๖	๒๕
อุท์ธัณ์หา	อุท์ธัณ์ฑา	๖๗	๙
สุปั๋ปฏิบัน์โน	สุปฏิบัน์โน	๗๑	๗
สุปั๋บัณ์ณัต์ตา	สุบัณ์ณัต์ตา	,,	๘
เสย์โย หมัส์มิ	เสย์โยหมัส์มิ	๗๔	๑๐
อิติวายํ	อิติปายํ	๘๐	๑
สทธา	สทรา	,,	๒๔
อริยัฏ์ฐังคิกมัค์เคน	อริยา อัฏ์ฐังคิกา มัค์คา	๘๑	๙
ชรามรณียา	ชาติชรามรณียา	๘๗	๒๑

โสธนบัตร.

อสุทธปาจ	สุทธปาจ	น่า	บันทัด
สัตตมํ	สัตตมี	๙๐	๗
น (เกิน)		๑๐๗	๑๖
น ปุน บัจ์เจติ	น ปุเนติ น บัจ์เจติ	๑๐๘	๑๖
ปฏิวันตา	ปฏิวัฏ์เฏน์ตา	๑๒๐	๑๐
ภชี วิภชี	ภชิ วิภชิ	๑๓๓	๒๒
ชาติปปาตัม์หิ	ชาติปปาตัม์หิ	๑๓๗	๑๖
วาทิยัน์ติ	วาทยัน์ติ	๑๕๐	๘
สาริปุต์ตสมาบัณ์ณา	สาริปุต์ตสมา บัณ์ณาย	๑๖๘	๑๐
โมฆมบัณ์ณัน์ติ	โมฆมัณ์ณัน์ติ	๑๗๑	๑๓
อณาณา	อณาณา	๑๗๔	๕
อภิณ์ณาณํ	อภิณ์ณาณาณํ	๑๗๕	๑๑
อาเณณ์ชาภิสํขาโร	อเนณ์ชาภิสํขาโร	๑๗๖	๗
อนุปุพ์พตาเมตํ	ปหานุปุพ์พตาเมตํ	๑๗๘	๕
สัณ์ธวานี	สัน์ถวานี	๑๘๓	๒
อัต์ตนา โว โยคํ	ตัต์ถ วา โยคํ	๑๘๔	๑๘
สุขิเตสุ ทุก์ขิโต	สุขิเตสุ สุขิโต	„	๒๑
ทุก์ขิเตสุ สุขิโต	ทุก์ขิเตสุ ทุก์ขิโต	„	๒๒
คาเม	กาเม	๑๘๖	๙
วิกาเล กาลสัณ์ณิตา (เกิน)		๒๐๑	๑๘
นิทานวตี	นิธานวตี	๒๐๓	๒๔
สมัน์นาคตํ	สมัน์นาคโต	„	๒๕
อานาปุจ์ฉํบี	อนาปุจ์ฉาบี	๒๑๑	๒๔
กถํ	กัฏ์ฐํ	„	๒๕

โสธนบั๎ต.

อสุท์ธปาจ	สุท์ธปาจ	น่า	บันทัด
โย เอวรูโป…ลาลั๋ป่ายิตัต์ตํ (เกิน)		๒๑๓	๑๓
วัค์คานํ วา	สมัค์คานํ วา	๒๑๕	๑๑
อสัม์พิลํ	อัม์พิลํ	๒๒๒	๑๔
สุขปสํเวที่	สุขปฏิสํเวที่	๒๓๓	๓
อสตาย	อสาตาย	๒๓๔	๑๙
ตกในช่องที่ ๓	ยํ	๒๓๗	๑๕
มัจ์ฉเรยุต์ตา	มัจ์เฉรยุต์ตา	๒๔๑	๑๓
คุโต นิทานา	กุโตนิทานา	,,	๑๕
อกุป๋ปาทา	เอกุป๋ปาทา	๒๔๖	๕
ราโชโปริเสน	ราชโปริเสน	๒๔๘	๔
มานโว	มาณโว	,,	๑๓
กิต์ติตํ ปกิต์ติตํ	กิต์ติย ปกิต์ติย	๒๖๒	๔
ฌายาปริท์ธาติปี	ฌายาปรัท์ธาติปี	๒๘๐	๒๕
สิโลโภ	สิโลโก	๓๑๓	๑๒
กตโม อาคารมุนิ	กตเม อาคารมุนโย	๓๑๕	๑๒
ภาคี วา	ภชิ วา	๓๒๓	๑๕
อัก์ขิกูฏานิ	อัก์ขิกุป่านิ	๓๓๒	๒๑
มมเยถ	มมาเยถ	๓๔๓	๗
บีจมัท์ทิกตาย	บีฏ์จิมํสิกตาย	๓๔๙	๑๔
อับ๋ปมาโท	อับ๋ปมัต์โต	๓๕๓	๘
ชาตํเวทสโม	ชาตเวทสโม	๓๘๑	๑๕
อมัส์สุบ๋ปาทา	อิมัส์สุบ๋ปาทา	๔๑๔	๒๒
โอวเทย์ย อนุสาเสย์ย	โอวเทย์ยานุสาเสย์ย	๔๘๓	๑๑

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกาโย.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

อฏฺฐกวคฺคิโก.

ปฐโม กามสุตฺตนิทฺเทโส.

กามํ กามยมานสฺส ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ,
อทฺธา ปีติมโน โหติ, ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺฉติ.

กามํ กามยมานสฺสาติ กามาติ: อุทฺทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ.

กตเม วตฺถุกามา ? มนาปิกา รูปา, มนาปิกา สทฺทา, มนาปิกา คนฺธา, มนาปิกา รสา, มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา; อตฺถรณา, ปาปุรณา, ทาสิทาสา, อเชฬกา, กุกฺกุฏสูกรา, หตฺถิควาสฺสวฬวา, เขตฺตํ, วตฺถุ, หิรญฺญํ, สุวณฺณํ, คามนิคมราชธานิโย, รฏฺฐํ จ, ชนปโท จ, โกโส จ, โกฏฺฐาคารญฺจ, ยงฺกิญฺจิ รชนียวตฺถุ; วตฺถุกามา. อปิจ

ตีตา กามา, อนาคตา กามา, ปจฺจุปฺปนฺนา กามา. อชฺฌตฺตา กามา, พหิทฺธา กามา, อชฺฌตฺตพหิทฺธา กามา. หีนา กามา, มชฺฌิมา กามา, ปณีตา กามา. อาปายิกา กามา, มานุสิกา กามา, ทิพฺพา กามา. ปจฺจุปฏฺฐิตา กามา, นิมฺมิตา กามา, ปรนิมฺมิตา กามา. ปริคฺคหิตา กามา, อปริคฺคหิตา กามา. มมายิตา กามา, อมมายิตา กามา. สพฺเพปิ กามาวจรา ธมฺมา, สพฺเพปิ รูปาวจรา ธมฺมา, สพฺเพปิ อรูปาวจรา ธมฺมา, ตณฺหาวตฺถุกา ตณฺหารมฺมณา กามนียฏฺเฐน รชนียฏฺเฐน มทนียฏฺเฐน กามา; อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา.

กตเม กิเลสกามา ? ฉนฺโท กาโม, ราโค กาโม, ฉนฺทราโค กาโม, สงฺกปฺโป กาโม, ราโค กาโม, สงฺกปฺปราโค กาโม; โย กาเมสุ กามฉนฺโท, กามราโค, กามนนฺทิ, กามตณฺหา, กามเสฺนโห, กามปริฬาโห, กามมุจฺฉา, กามชฺโฌสานํ, กาโมโฆ, กามโยโค, กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ;

อทฺทสํ กาม เต มูลํ, สงฺกปฺปา กาม ชายสิ;
น ตํ สงฺกปฺปยิสฺสามิ, เอวํ กาม น เหหิสีติ:

อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. กามํ กามยมานสฺสาติ : กามํ กามยมานสฺส อิจฺฉมานสฺส สาทิยมานสฺส ปตฺถยมานสฺส ปิหยมานสฺส อภิชปฺปมานสฺสาติ กามํ กามยมานสฺส.

ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌตีติ ตสฺส เจติ : ตสฺส ขตฺติยสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เวสฺสสฺส วา สุทฺทสฺส วา คหฏฺฐสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วา. ตนฺติ: วตฺถุกามา วุจฺจนฺติ มนาปิกา รูปา, มนาปิกา สทฺทา, มนาปิกา คนฺธา, มนาปิกา รสา, มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา. สมิชฺฌตีติ : อิชฺฌติ สมิชฺฌติ ลภติ ปฏิลภติ อธิคจฺฉติ วินฺทตีติ ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ.

อตฺถา ปีติมโน โหตีติ อตฺถาติ : เอกํสวจนํ นิสฺสํสยวจนํ นิกฺกงฺขวจนํ อเทฺวชฺฌวจนํ อเทฺวฬฺหกวจนํ นิโยควจนํ อปณฺณกวจนํ อวตฺถาปนวจนเมตํ อตฺถาติ. ปีตีติ : ยา ปญฺจกามคุณปฏิสญฺญุตฺตา ปีติ, ปามุชฺชํ, อาโมทนา, ปโมทนา, หาโส, ปหาโส, วิตฺติ, ตุฏฺฐิ, โอทคฺยํ, อตฺตมนตา, อภิปูรณตา จิตฺตสฺส. มโนติ : ยํ จิตฺตํ, มโน, มานสํ, หทยํ, ปณฺฑรํ, มโน, มนายตนํ, มนินฺทฺริยํ, วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ, ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ; อยํ วุจฺจติ มโน. อยํ มโน อิมาย ปีติยา สหคโต โหติ, สหชาโต สํสฏฺโฐ สมฺปยุตฺโต เอกุปฺปาโท เอกนิโรโธ เอกวตฺถุโก เอการมฺมโณ. ปีติมโน โหตีติ : ตุฏฺฐมโน หฏฺฐมโน ปหฏฺฐมโน อตฺตมโน อุทคฺคมโน สมุทิตมโน โหตีติ, อตฺถา ปีติมโน โหติ.

ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺฉตีติ ลทฺธาติ: ลทฺธา ลภิตฺวา ปฏิลภิตฺวา อธิคนฺตฺวา วินฺทิตฺวา. มจฺโจติ : สตฺโต นโร มาณโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทคู,[๑] มนุโช. ยทิจฺฉตีติ : ยํ อิจฺฉติ ยํ สาทิยติ ยํ ปตฺเถติ ยํ ปิหติ ยํ อภิชปฺปติ รูปํ วา สทฺทํ วา คนฺธํ วา รสํ วา โผฏฺฐพฺพํ วาติ, ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺฉติ. เตนาห ภควา

"กามํ กามยมานสฺส ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ
อทฺธา ปีติมโน โหติ ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺฉติ.
ตสฺส เจ กามยมานสฺส[๒] ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตุโน
เต กามา ปริหายนฺติ สลฺลวิทฺโธว รุปฺปติ.

ตสฺส เจ กามยมานสฺสาติ ตสฺส เจติ : ตสฺส ขตฺติยสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เวสฺสสฺส วา สุทฺทสฺส วา คหฏฺฐสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วา. กามยมานสฺสาติ : กามยมานสฺส

---

๑ หินฺทคูติปิ ปาโฐ. ๒ ยุ. กามยานสฺส.

อิจฺฉมานสฺส สาทิยมานสฺส ปตฺถยมานสฺส ปิหยมานสฺส อภิชปฺปมานสฺส. อถวา กามตณฺหาย ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ สํหริยติ. ยถา หตฺถิยาเนน วา อสฺสยาเนน วา โคยาเนน วา อชยาเนน วา เมณฺฑกยาเนน วา โอฏฺฐยาเนน วา ขรยาเนน วา ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ สํหริยติ; เอวเมวํ กามตณฺหาย ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ สํหริยตีติ ตสฺส เจ กามยมานสฺส.

ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตุโนติ ฉนฺโทติ : โย กาเมสุ กามฉนฺโท, กามราโค, กามนนฺทิ, กามตณฺหา, กามเสฺนโห, กามปริฬาโห, กามมุจฺฉา, กามชฺโฌสานํ, กาโมโฆ, กามโยโค, กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ; ตสฺส โส กามฉนฺโท ชาโต โหติ, สญฺชาโต นิพฺพตฺโต อภินิพฺพตฺโต ปาตุภูโต. ชนฺตุโนติ : สตฺตสฺส นรสฺส มาณวสฺส โปสสฺส ปุคฺคลสฺส ชีวสฺส ชาตุสฺส ชนฺตุสฺส อินฺทคุสฺส มนุชสฺสาติ ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตุโน.

เต กามา ปริหายนฺตีติ : เต วา กามา ปริหายนฺติ, โส วา กาเมหิ ปริหายติ.

กถํ เต กามา ปริหายนฺติ ? ตสฺส ติฏฺฐนฺตสฺเสว, เต โภเค ราชาโน วา หรนฺติ, โจรา วา หรนฺติ, อคฺคิ วา ฑหติ, อุทกํ วา วหติ, อปฺปิยา วา ทายาทา หรนฺติ, นิหิตํ วา นาธิคจฺฉติ, ทุปฺปยุตฺตา วา กมฺมนฺตา ภิชฺชนฺติ, กุเล วา กุลชฺฌาปโก * อุปฺปชฺชติ; โย เต โภเค วิกิรติ วิธเมติ วิทฺธํเสติ, อนิจฺจตาเยว อฏฺฐมี: เอวํ เต กามา หายนฺติ ปริหายนฺติ ปริธํเสนฺติ ปริจฺจชนฺติ อนฺตรธายนฺติ วิปฺปลุชฺชนฺติ.

กถํ โส กาเมหิ ปริหายติ ? ติฏฺฐนฺเตว เต โภคา, โส จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ; เอวํ โส กาเมหิ หายติ ปริหายติ ปริธํเสติ ปริจฺจชติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ.

---

* กุลงฺคาโรติปิ ปาโฐ.

โจรา หรนฺติ ราชาโน อคฺคิ ฑหติ นสฺสติ,
อโถ อนฺเตน ชหติ สรีรํ สปริคฺคหํ.
เอตทญฺญาย เมธาวี ภุญฺเชถ จ ททเถ จ.
ทตฺวา จ ภุตฺวา จ ยถานุภาวํ
อนินฺทิโต สคฺคมุเปติ ฐานนฺติ

เต กามา ปริหายนฺติ. สลฺลวิทฺโธว รุปฺปตีติ: ยถา อโยมเยน วา สลฺเลน วิทฺโธ, อฏฺฐิมเยน วา สลฺเลน. ทนฺตมเยน วา สลฺเลน. วิสาณมเยน วา สลฺเลน. กฏฺฐมเยน วา สลฺเลน วิทฺโธ, รุปฺปติ กุปฺปติ ฆฏฺฏียติ ปีฬียติ, พฺยาธิโต โทมนสฺสิโต โหติ; เอวเมวํ วตฺถุกามานํ วิปริณามญฺญถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา, โส กามสลฺเลน วิทฺโธ รุปฺปติ กุปฺปติ ฆฏฺฏียติ ปีฬียติ, พฺยาธิโต โทมนสฺสิโต โหตีติ, สลฺลวิทฺโธว รุปฺปติ. เตนาห ภควา

"ตสฺส เจ กามยมานสฺส ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตุโน,
เต กามา ปริหายนฺติ, สลฺลวิทฺโธว รุปฺปติ.
โย กาเม ปริวชฺเชติ, สปฺปสฺเสว ปทา สิโร,
โสมํ วิสตฺติกํ โลเก สโต สมติวตฺตติ.

โย กาเม ปริวชฺเชตีติ โยติ: โย ยาทิโส ยถายุตฺโต ยถาวิหิโต ยถาปกาโร ยนฺฐานปฺปตฺโต ยํ ธมฺมสมนฺนาคโต ขตฺติโย วา พฺราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา คหฏฺโฐ วา ปพฺพชิโต วา เทโว วา มนุสฺโส วา. กาเม ปริวชฺเชตีติ กามาติ: อุทฺทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. กาเม ปริวชฺเชตีติ: ทฺวีหิ การเณหิ กาเม ปริวชฺเชติ: วิกฺขมฺภนโต วา, สมุจฺเฉทโต วา.

กถํ วิกฺขมฺภนโต กาเม ปริวชฺเชติ? "อฏฺฐิกงฺกลูปมา กามา

อับ์บัส์สาทัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “มํสเปสูปมา กามา พหุสาธารณัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “ติณุก์กูปมา กามา อนุทหนัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “อังคารกาสูปมา กามา มหาปริฬาหัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “สุบินกูปมา กามา อิต์ตรบัจ์จุบัฏ์ฐานัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “ยาจิตกูปมา กามา ตาวกาลิกัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “รุก์ขผลูปมา กามา สัม์ภัญ์ชนปริภัญ์ชนัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “อสิสูนูปมา กามา อธิกัน์ตนัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. สัต์ติสูลูปมา กามา วินิวิช์ชนัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. “สปสิรูปมา กามา สับ์ปฏิภยัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. อัค์คิขัน์ธูปมา กามา มหัค์คิตาปนัต์เถนาติ บัส์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ.

พุท์ธานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. ธัม์มานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ. สํฆานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ. สีลานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ. จาคานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ. เทวตานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ. อานาปานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ. มรณานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ. กายคตาสติํ ภาเวน์โตบิ, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. อุปสมานุส์สติํ ภาเวน์โตบิ, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. ปฐมํ ฌานํ ภาเวน์โตบิ, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ. ทุติยํ ฌานํ ภาเวน์โตบิ. ตติยํ ฌานํ ภาเวน์โตบิ. จตุต์ถํ ฌานํ ภาเวน์โตบิ. อากาสานัญ์จายตนสมาบัต์ติํ ภาเวน์โตบิ. วิญ์ญาณัญ์จายตนสมาบัต์ติํ ภาเวน์โตบิ. อากิญ์จัญ์ญายตนสมาบัต์ติํ ภาเวน์โตบิ. เนวสัญ์ญานาสัญ์ญายตนสมาบัต์ติํ ภาเวน์โตบิ, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ.

เอวํ วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชติ.

กถํ สมุจ์เฉทโต กาเม ปริวัช์เชติ ? โสตาปัต์ติมัค์คํ ภาเวน์โตปิ, อปายคมนีเย กาเม สมุจ์เฉทโต ปริวัช์เชติ. สกทาคามิมัค์คํ ภาเวน์โตปิ, โอฬาริเก กาเม สมุจ์เฉทโต ปริวัช์เชติ. อนาคามิมัค์คํ ภาเวน์โตปิ, อณุสหคเต กาเม สมุจ์เฉทโต ปริวัช์เชติ. อรหัต์ตมัค์คํ ภาเวน์โตปิ, สัพ์เพน สัพ์พํ สัพ์พถา สัพ์พํ อเสสํ นิส์เสสํ สมุจ์เฉทโต กาเม ปริวัช์เชติ. เอวํ สมุจ์เฉทโต กาเม ปริวัช์เชตีติ, โย กาเม ปริวัช์เชติ.

สปั์สเสว ปทา สิโรติ: สโป วุจ์จติ อหิ. เกนัต์เถน สโป ? สํสปั์นโต คัจ์ฉตีติ สโป. ภุชัน์โต คัจ์ฉตีติ ภุชโค. อุเรน คัจ์ฉตีติ อุรโค. ปัน์นสิโร คัจ์ฉตีติ ปัน์นโค. สิเรน สุปตีติ สิริสโป. วิเล สยตีติ วิลาสโย.[๑] คุหายํ เสตีติ คุหาสโย. ทาฒา ตัส์ส อาวุโธติ ทาฒาวุโธ. วิสํ ตัส์ส โฆรัน์ติ โฆรวิโส. ชิว์หา ตัส์ส ทุวิธาติ ทุชิว์หา. ท์วีหิ ชิว์หาหิ รสํ สายตีติ ทิรสัญ์ญู. ยถา ปุริโส ชีวิตุกาโม อมริตุกาโม สุขกาโม ทุก์ขปฏิก์กุโล ปาเทน สปสิรํ วัช์เชย์ย วิวัช์เชย์ย ปริวัช์เชย์ย อภินิวัช์เชย์ย; เอวเมว สุขกาโม ทุก์ขปฏิก์กุโล กาเม วัช์เชย์ย วิวัช์เชย์ย ปริวัช์เชย์ย อภินิวัช์เชย์ยาติ, สปั์สเสว ปทา สิโร.

โสมํ วิสัต์ติกํ โลเก สโต สมติวัต์ตตีติ โสติ: โย กาเม ปริวัช์เชติ. วิสัต์ติกา วุจ์จติ ตัณ์หา; โย ราโค, สาราโค อนุนโย, อนุโรโธ, นัน์ทิ, นัน์ทิราโค, จิต์ตัส์ส สาราโค, อิจ์ฉา, มุจ์ฉา, อัช์โฌสานํ, เคโธ, ปลิเคโธ, สังโค.[๒] ปังโก, เอชา, มายา, ชนิกา, สัญ์ชนนี, สิพ์พินี, ชาลินี, สริตา, วิสัต์ติกา, สุต์ตํ, วิสฏา, อายูหนี, ทุติยา, ปณิธิ, ภวเนต์ติ, วนํ, วนโถ, สัน์ถโว เส์นโห, อเปก์ขา, ปฏิพัน์ธา, อาสา, อาสึสนา, อาสึสิตัต์ตํ; รูปาสา, สัท์ทาสา,

---

๑ วิลสโยติปิ ปาโฐ. ๒ สัต์โตติปิ ปาโฐ,

คนฺธาสา, โผฏฺฐพฺพาสา, ลาภาสา, ธนาสา, ปุตฺตาสา, ชีวิตาสา, ชปฺปา, ปชปฺปา, อภิชปฺปา, ชปฺปา, ปชปฺปนา, ชปฺปิตตฺตํ; โลลุปฺปา, โลลุปฺปายนา, โลลุปฺปายิตตฺตํ; มุจฺฉญฺจิกตา, สาธุกมฺยตา, อธมฺมราโค, วิสมโลโภ, นิกนฺติ, นิกามนา, ปตฺถนา, ปิหนา, สมฺปตฺถนา; กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหา, รูปตณฺหา, อรูปตณฺหา, นิโรธตณฺหา, สทฺทตณฺหา, คนฺธตณฺหา, รสตณฺหา, โผฏฺฐพฺพตณฺหา, ธมฺมตณฺหา: โอโฆ, โยโค, คนฺโถ, อุปาทานํ, อาวรณํ, นีวรณํ, ฉทนํ, พนฺธนํ, อุปกฺกิเลโส, อนุสโย, ปริยุฏฺฐานํ, ลตา เววิจฺฉํ, ทุกฺขมูลํ, ทุกฺขนิทานํ,* ทุกฺขปฺปภโว; มารปาโส, มารพฬิสํ, มารวิสโย, ตณฺหานที, ตณฺหาชาลํ, ตณฺหาคทฺทลํ, ตณฺหาสมุทฺโท, อภิชฺฌา โลโภ, อกุสลมูลํ. วิสตฺติกาติ: เกนฏฺเฐน วิสตฺติกา ? วิสตาติ วิสตฺติกา. วิสาลาติ วิสตฺติกา. วิสฏาติ วิสตฺติกา. วิสกฺกตีติ วิสตฺติกา. วิสํหรตีติ วิสตฺติกา. วิสํวาทิกาติ วิสตฺติกา. วิสมูลาติ วิสตฺติกา. วิสผลาติ วิสตฺติกา. วิสปริโภคาติ วิสตฺติกา. วิสาลา วา ปน สา รูเป ตณฺหา สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุเล. คเณ. อาวาเส. ลาเภ. ยเส. ปสํสาย. สุเข. จีวเร. ปิณฺฑปาเต. เสนาสเน. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเร. กามธาตุยา. รูปธาตุยา. อรูปธาตุยา. กามภเว. รูปภเว. อรูปภเว. สญฺญาภเว. อสญฺญาภเว. เนวสญฺญานาสญฺญาภเว. เอกโวการภเว. จตุโวการภเว. ปญฺจโวการภเว. อตีเต. อนาคเต. ปจฺจุปฺปนฺเน. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ วิสฏา วิตฺถตาติ วิสตฺติกา. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. สโตติ: จตูหิ การเณหิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต, เวทนาสุ

---

* ทุกฺขนิธานนฺติปิ ปาโฐ.

จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต; อปเรหิปิ จตูหิ การเณหิ สโต: อสติปริวชฺชนาย สโต, สติกรณียานญฺจ ธมฺมานํ กตตฺตา สโต, สติปฏิปกฺขานํ ธมฺมานํ หตตฺตา สโต, สตินิมิตฺตานํ ธมฺมานํ อปฺปมุฏฺฐตฺตา สโต; อปเรหิปิ จตูหิ การเณหิ สโต: สติยา สมนฺนาคตตฺตา สโต, สติยา วสิตตฺตา สโต, สติยา ปาคุญฺญตาย สโต, สติยา อปจฺโจโรหณตาย สโต; อปเรหิปิ จตูหิ การเณหิ สโต: สตตฺตา สโต, สนฺตตฺตา สโต, สมิตตฺตา สโต, สนฺตธมฺมสมนฺนาคตตฺตา สโต; พุทฺธานุสฺสติยา สโต, ธมฺมานุสฺสติยา สโต, สํฆานุสฺสติยา สโต, สีลานุสฺสติยา สโต, จาคานุสฺสติยา สโต, เทวตานุสฺสติยา สโต, อานาปานสติยา สโต, มรณานุสฺสติยา สโต, กายคตาสติยา สโต, อุปสมานุสฺสติยา สโต; ยา สติ, อนุสฺสติ, ปติสฺสติ, สติ, สรณตา, ธารณตา, อปิลาปนตา, อสมฺมุสฺสนตา, สติ, สตินฺทฺริยํ, สติพลํ, สมฺมาสติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค, เอกายนมคฺโค; อยํ วุจฺจติ สติ. อิมาย สติยา อุเปโต โหติ, สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต, โส วุจฺจติ สโต. โสมํ วิสตฺติกํ โลเก สโต สมติวตฺตตีติ: ยา โลเก วิสตฺติกา, อิมํ โลเก วิสตฺติกํ สโต ตรติ อุตฺตรติ ปตรติ สมติกฺกมติ วีติวตฺตติ. โสมํ วิสตฺติกํ โลเก สโต สมติวตฺตตีติ. เตนาห ภควา

โย กาเม ปริวชฺเชติ, สปฺปสฺเสว ปทา สิโร.
โสมํ วิสตฺติกํ โลเก สโต สมติวตฺตตีติ.
เขตฺตํ วตฺถุํ หิรญฺญํ วา ควาสฺสํ ทาสโปริสํ,
ถิโย พนฺธู ปุถู กาเม โย นโร อนุคิชฺฌติ.

เขตฺตํ วตฺถุํ หิรญฺญํ วาติ เขตฺตนฺติ: สาลิเขตฺตํ, วีหิเขตฺตํ,

มุคฺคเขตฺตํ, มาสเขตฺตํ, ยวเขตฺตํ, โคธุมเขตฺตํ, ติลเขตฺตํ. วตฺถุนฺติ: ฆรวตฺถุ, โกฏฺฐวตฺถุ, ปุเรวตฺถุ, ปจฺฉาวตฺถุ, อารามวตฺถุ, วิหารวตฺถุ. หิรญฺญนฺติ วุจฺจติ กหาปโณ, เขตฺตํ วตฺถุํ หิรญฺญํ วา.

ควาสฺสํ ทาสโปริสนฺติ: ควนฺติ คาโว วุจฺจนฺติ. อสฺสาติ ปสุกาทโย วุจฺจนฺติ. ทาสาติ: จตฺตาโร ทาสา: อนฺโตชาตโก ทาโส, ธนกฺกีตโก ทาโส, สามํ วา ทาสวิยํ อุเปติ, อกามโก วา ทาสวิยํ อุเปติ.

อามาย ทาสาปิ ภวนฺติ เหเก,
ธเนน กีตาปิ ภวนฺติ ทาสา,
สามญฺจ เอเก อุปยนฺติ ทาสํ,
ภยาปนุณฺณาปิ ภวนฺติ ทาสา.

โปริสนฺติ: ตโย ปุริสา: ภฏกา, กมฺมกรา, อุปชีวิโนติ ควาสฺสํ ทาสโปริสํ.

ถิโย พนฺธู ปุถู กาเมติ: ถิโยติ อิตฺถิปริคฺคโห วุจฺจติ. พนฺธูติ: จตฺตาโร พนฺธู: ญาติพนฺธวาปิ พนฺธุ, โคตฺตพนฺธวาปิ พนฺธุ, มนฺตพนฺธวาปิ พนฺธุ, สิปฺปพนฺธวาปิ พนฺธุ. ปุถู กาเมติ พหู กาเม. เอเต ปุถู กามา มนาปิกา รูปา. ฯเปฯ มนาปิกา โผฏฺฐพฺพาติ, ถิโย พนฺธู ปุถู กาเม.

โย นโร อนุคิชฺฌตีติ: โยติ โย ยาทิโส ยถายุตฺโต ยถาวิหิโต ยถาปกาโร ยนฺถานปตฺโต ยํ ธมฺมสมนฺนาคโต ขตฺติโย วา พฺราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา คหฏฺโฐ วา ปพฺพชิโต วา เทโว วา มนุสฺโส วา. นโรติ: สตฺโต นโร มาณโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทคู มนุโช. อนุคิชฺฌตีติ: กิเลสกาเมน วตฺถุกาเมสุ คิชฺฌติ อนุคิชฺฌติ ปลิคิชฺฌติ ปลิพชฺฌตีติ, โย นโร อนุคิชฺฌติ. เตนาห ภควา

"เขตฺตํ วตฺถุํ หิรญฺญํ วา, ควาสฺสํ ทาสโปริสํ,
ถิโย พนฺธู ปุถู กาเม โย นโร อนุคิชฺฌติ.
อพลา นํ พลียนฺติ, มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยา,
ตโต นํ ทุกฺขมนฺเวติ, นาวํ ภินฺนมิโวทกํ.

อพลา นํ พลียนฺตีติ : อพลาติ อพลา กิเลสา ทุพฺพลา อปฺปพลา อปฺปถามกา หีนา นิหีนา ปริหีนา โอมกา ลามกา ชตุกฺกา ปริตฺตา. เต กิเลสา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฌตฺถรนฺติ ปริยาทิยนฺติ มทฺทนฺตีติ เอวมฺปิ อพลา นํ พลียนฺติ. อถวา อพลํ ปุคฺคลํ ทุพฺพลํ อปฺปพลํ อปฺปถามกํ หีนํ นิหีนํ ปริหีนํ โอมกํ ลามกํ ชตุกฺกํ ปริตฺตํ, ยสฺส นตฺถิ สทฺธาพลํ, วิริยพลํ, สติพลํ, สมาธิพลํ, ปญฺญาพลํ, หิริพลํ, โอตฺตปฺปพลํ, เต กิเลสา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฌตฺถรนฺติ ปริยาทิยนฺติ มทฺทนฺตีติ, เอวมฺปิ อพลา นํ พลียนฺติ.

มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยาติ : เทฺว ปริสฺสยา : ปากฏปริสฺสยา จ, ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา จ.

กตเม ปากฏปริสฺสยา ? สีหา, พฺยคฺฆา, ทีปี อจฺฉตรจฺฉา, โกกา, โคมหิสา, หตฺถี, อหิ, วิจฺฉิกา, สตปที, โจรา วา อสฺสุ มาณวา กตกมฺมา วา, อกตกมฺมา วา, จกฺขุโรโค, โสตโรโค, ฆานโรโค, ชิวฺหาโรโค, กายโรโค, สีสโรโค, กณฺณโรโค, มุขโรโค, ทนฺตโรโค, กาโส, สาโส, ปินาโส, ฑโห, ชโร, กุจฺฉิโรโค, มุจฺฉา, ปกฺขนฺทิกา, สุลา วิสูจิกา, กุฏฺฐํ, คณฺโฑ, กิลาโส, โสโส, อปมาโร, ททฺทุ กณฺฑุ, กจฺฉุ รขสา วิตจฺฉิกา, โลหิตํ, ปิตฺตํ, มธุเมโห, อํสา ปิฬกา, ภคนฺทลา; ปิตฺตสมุฏฺฐานา อาพาธา, เสมฺหสมุฏฺฐานา อาพาธา, วาตสมุฏฺฐานา อาพาธา, สนฺนิปาติกา อาพาธา, อุตุปริณามชา

อาพาธา, วิสมปริหารชา อาพาธา, โอปกฺกมิกา อาพาธา, กมฺมวิปากชา อาพาธา, สีตํ, อุณฺหํ, ชิฆจฺฉา, ปิปาสา, อุจฺจาโร, ปสฺสาโว, ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสา อิติ วา, อิเม วุจฺจนฺติ ปากฏปริสฺสยา.

กตเม ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา ? กายทุจฺจริตํ, วจีทุจฺจริตํ, มโนทุจฺจริตํ; กามฉนฺทนีวรณํ, พฺยาปาทนีวรณํ, ถีนมิทฺธนีวรณํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ, วิจิกิจฺฉานีวรณํ; ราโค, โทโส, โมโห, โกโธ, อุปนาโห, มกฺโข, ปฬาโส, อิสฺสา, มจฺฉริยํ, มายา, สาเฐยฺยํ, ถมฺโภ, สารมฺโภ, มาโน, อติมาโน, มโท, ปมาโท, สพฺเพ กิเลสา, สพฺเพ ทุจฺจริตา, สพฺเพ ทรถา, สพฺเพ ปริฬาหา, สพฺเพ สนฺตาปา, สพฺเพ กุสลาภิสงฺขารา; อิเม วุจฺจนฺติ ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา. ปริสฺสยาติ : เกนตฺเถน ปริสฺสยา ? ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา. ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา. ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา ? เต ปริสฺสยา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฌตฺถรนฺติ ปริยาทิยนฺติ มทฺทนฺติ; เอวํ ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา ? กุสลานํ ธมฺมานํ ปริหานาย อนฺตรายาย สํวตฺตนฺติ. กตเมสํ กุสลานํ ธมฺมานํ ? สมฺมาปฏิปทาย. อนุโลมปฏิปทาย. อปจฺจนีกปฏิปทาย. อนฺวตฺถปฏิปทาย. ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติยา. สีเลสุ ปริปูรการิตาย. อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย. โภชเน มตฺตญฺญุตาย. ชาคริยานุโยคสฺส. สติสมฺปชญฺญสฺส. จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนานุโยคสฺส. จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ ภาวนานุโยคสฺส. จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวนานุโยคสฺส. ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ภาวนานุโยคสฺส. ปญฺจนฺนํ พลานํ ภาวนานุโยคสฺส. สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ ภาวนานุโยคสฺส. อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส

ภาวนานุโยคสฺส. อิเมสํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปริหานาย อนฺตรายาย สํวตฺตนฺติ; เอวํ ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา.

กถํ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา ? ตตฺเถเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา: ยถา พิเล พิลาสยา ปาณา สยนฺติ, ทเก ทกาสยา ปาณา สยนฺติ, วเน วนาสยา ปาณา สยนฺติ, รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยนฺติ; เอวเมว ตตฺเถเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยาติ; เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "สานฺเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ ? อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ; เต นํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ.

ปุนจปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนิยา, ตฺยาสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ; เต นํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ, เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ, ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกา. กตเม ตโย ? โลโภ ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก. โทโส. ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกาติ.

อนตฺถชนโน โลโภ, โลโภ จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
ลุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ, ลุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โลโภ สหเต นรํ.
อนตฺถชนโน โทโส, โทโส จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
กุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ, กุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โกโธ สหเต นรํ.
อนตฺถชนโน โมโห โมโห จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
มูโฬฺห อตฺถํ น ชานาติ, มูโฬฺห ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โมโห สหเต นรํ.

เอวมฺปิ ตติราสยาติ, ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "ตโย โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. กตเม ตโย ? โลโภ โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ

อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. โทโส โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. โมโห โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. อิเม โข มหาราช ตโย ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายาติ.

โลโภ โทโส จ โมโห จ ปุริสํ ปาปเจตสํ
หึสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจสารํว สมฺผลนฺติ.

เอวมฺปิ ตนฺราสยาติ, ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา

"ราโค จ โทโส จ อิโตนิทานา
อรติ รติ โลมหํโส อิโต ชาโต
อิโต สมุฏฺฐาย มโนวิตกฺกา
กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชนฺตีติ.

เอวมฺปิ ตนฺราสยาติ, ปริสฺสยา. มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยาติ: เต ปริสฺสยา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฌตฺถรนฺติ ปริยาทิยนฺติ มทฺทนฺตีติ, มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยา.

ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวตีติ: ตโต ตโต ปริสฺสยโต ตํ ปุคฺคลํ ทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ: ชาติทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; ชราทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; พฺยาธิทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; มรณทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; เนรยิกทุกฺขํ. ติรจฺฉานโยนิกทุกฺขํ. เปตฺติวิสยทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; มานุสกทุกฺขํ.

คพฺโภกฺกนฺติมูลกทุกฺขํ. คพฺเภ ฐิติมูลกทุกฺขํ. คพฺภวุฏฺฐานมูลกทุกฺขํ ชาตสฺสูปนิพนฺธกทุกฺขํ. ชาตสฺส ปราเธยฺยกทุกฺขํ. อตฺตุปกฺกมทุกฺขํ. ปรูปกฺกมทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; ทุกฺขทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; สงฺขารทุกฺขํ. วิปริณามทุกฺขํ. จกฺขุโรโค. โสตโรโค. ฆานโรโค. ชิวฺหาโรโค. กายโรโค. สีสโรโค. กณฺณโรโค. มุขโรโค. ทนฺตโรโค. กาโส. สาโส. ปินาโส. ฑโห ชโร. กุจฺฉิโรโค. มุจฺฉา. ปกฺขนฺทิกา สุลา. วิสูจิกา. กุฏฺฐํ. คณฺโฑ. กิลาโส. โสโส. อปมาโร. ททฺทุ. กณฺฑุ กจฺฉุ รขสา วิตจฺฉิกา. โลหิตํ. ปิตฺตํ. มธุเมโห. อํสา ปิฬกา. ภคนฺทลา. ปิตฺตสมุฏฺฐานา อาพาธา. เสมฺหสมุฏฺฐานา อาพาธา. วาตสมุฏฺฐานา อาพาธา. สนฺนิปาติกา อาพาธา. อุตุปริณามชา อาพาธา. วิสมปริหารชา อาพาธา. โอปกฺกมิกา อาพาธา. กมฺมวิปากชา อาพาธา. สีตํ. อุณฺหํ. ชิฆจฺฉา. ปิปาสา. อุจฺจาโร. ปสฺสาโว. ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสทุกฺขํ. มาตุมรณทุกฺขํ ปิตุมรณทุกฺขํ ภาตุมรณทุกฺขํ ภคินีมรณทุกฺขํ. ปุตฺตมรณทุกฺขํ. ธีตุมรณทุกฺขํ. ญาติพฺยสนทุกฺขํ. โภคพฺยสนทุกฺขํ. โรคพฺยสนทุกฺขํ สีลพฺยสนทุกฺขํ ทิฏฺฐิพฺยสนทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหตีติ, ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวติ.

นาวํ ภินฺนมิโวทกนฺติ: "ยถา ภินฺนํ นาวํ อุทกํ อนฺวายิกํ ตโต ตโต อุทกํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; ปุรโตปิ อุทกํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; ปจฺฉโตปิ. เหฏฺฐโตปิ. ปสฺสโตปิ อุทกํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ; เอวเมว ตโต ตโต ปริสฺสยโต ตํ ปุคฺคลํ ทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ: ชาติทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหติ. ฯเปฯ ทิฏฺฐิพฺยสนทุกฺขํ อเนฺวติ อนุคจฺฉติ, อนฺวายิกํ โหตีติ, นาวํ ภินฺนมิโวทกํ. เตนาห ภควา

"อพลา นํ พลียนฺติ, มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยา.
ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวติ, นาวํ ภินฺนมิโวทกํ.
ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต กามานิ ปริวชฺชเย.
เต ปหาย ตเร โอฆํ, นาวํ สิตฺวาว ปารคู.

ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโตติ: ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา* เอตํ อาทีนวํ สมฺปสฺสมาโน กาเมสูติ ตสฺมา. ชนฺตูติ: สตฺโต นโร มาณโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทคู มนุโช. สทาติ: สทา, สพฺพทา, สพฺพกาลํ, นิจฺจกาลํ, ธุวกาลํ, สตตํ, สมิตํ, อพฺโพกิณฺณํ, โปขานุโปขํ, อุทกูมิกชาตํ, อวีจิ สนฺตติ สหิตํ, ผุสิตํ, ปุเรภตฺตํ, ปจฺฉาภตฺตํ, ปุริมยามํ, มชฺฌิมยามํ, ปจฺฉิมยามํ, กาเฬ, ชุเณฺห, วสฺเส, เหมนฺเต, คิเมฺห, ปุริเม วโยขนฺเธ, มชฺฌิเม วโยขนฺเธ, ปจฺฉิเม วโยขนฺเธ. สโตติ: จตูหิ การเณหิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต, เวทนาสุ. จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต; อปเรหิปิ จตูหิ การเณหิ สโต. ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโตติ, ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต. กามานิ ปริวชฺชเยติ: กามานีติ อุทานโต เทฺวกามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. กามานิ ปริวชฺชเยติ: ทฺวีหิ การเณหิ กาเม ปริวชฺเชยฺย: วิกฺขมฺภนโต วา, สมุจฺเฉทโต วา.

กถํ วิกฺขมฺภนโต กาเม ปริวชฺเชยฺย? "อฏฺฐิกงฺกลูปมา กามา อปฺปสฺสาทฏฺเฐนาติ ปสฺสนฺโต, วิกฺขมฺภนโต กาเม ปริวชฺเชยฺย. "มํสเปสูปมา กามา พหุสาธารณฏฺเฐนาติ ปสฺสนฺโต, วิกฺขมฺภนโต

* ตํนิทานาติปิ ปาโฐ.

กาเม ปริวัช์เชย์ย. "ติณุก์กูปมา กามา อนุทหนั์ต์เฉนาติ ปั์สัน์โต, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชย์ย. ฯเปฯ เนวสัญ์ญานาสัญ์ญา-ยตนสมาปั์ต์ตึ ภาเวน์โตปิ์, วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชย์ย; เอวํ วิก์ขัม์ภนโต กาเม ปริวัช์เชย์ย. ฯเปฯ เอวํ สมุจ์เฉทโต กาเม ปริวัช์เชย์ยาติ, กามานิ ปริวัช์ชเย.

เต ปหาย ตเร โอฆัน์ติ : เตติ วัต์ถุกาเม ปริชานิต์วา กิเลสกาเม ปหาย ปชหิต์วา วิโนทิต์วา พ์ยัน์ติกริต์วา อนภาวํ คมิต์วา, กามฉัน์ทนี่วรณํ ปหาย ปชหิต์วา วิโนทิต์วา พ์ยัน์ติกริต์วา, อนภาวํ คมิต์วา, พ์ยาปาทนี่วรณํ. ถี่นมิท์ธนี่วรณํ. อุท์ธัจ์จกุก์กุจ์จนี่วรณํ. วิจิกิจ์ฉานี่วรณํ ปหาย ปชหิต์วา วิโนทิต์วา พ์ยัน์ติกริต์วา อนภาวํ คมิต์วา, กาโมฆํ ภโวฆํ ทิฏ์โฐฆํ อวิช์โชฆํ ตเรย์ย อุต์ตเรย์ย ปตเรย์ย สมติก์กเมย์ย วี่ติวัต์เตย์ยาติ, เต ปหาย ตเร โอฆํ.

นาวํ สิต์วาว ปารคูติ : ครุกํ นาวํ ภาริกํ อุทกํ สิญ์จิต์วา โอสิญ์จิต์วา ฉัท์เฑต์วา ลหุกาย นาวาย ขิปํ์ปํ ลหุํ อัปํ์ปกสิเรเนว ปารํ คัจ์เฉย์ย; เอวเมว วัต์ถุกาเม ปริชานิต์วา, กิเลสกาเม ปหาย ปชหิต์วา วิโนทิต์วา พ์ยัน์ติกริต์วา อนภาวํ คมิต์วา, กามฉัน์ทนี่วรณํ. พ์ยาปาทนี่วรณํ. ถี่นมิท์ธนี่วรณํ. อุท์ธัจ์จกุก์กุจ์จ-นี่วรณํ. วิจิกิจ์ฉานี่วรณํ ปหาย ปชหิต์วา วิโนทิต์วา พ์ยัน์ติกริต์วา อนภาวํ คมิต์วา, ขิปํ์ปํ ลหุํ อัปํ์ปกสิเรเนว ปารํ คัจ์เฉย์ย. ปารํ วุจ์จติ อมตํ นิพ์พานํ; โยโส สัพ์พสํขารสมโถ, สัพ์พูปธิปฏินิส์สัค์โค, ตัณ์หัก์ขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพ์พานํ; ปารํ คัจ์เฉย์ย ปารํ อธิคัจ์เฉย์ย ปารํ ผุเสย์ย ปารํ สัจ์ฉิกเรย์ย. ปารคูติ : โยปิ์ ปารํ คัน์ตุกาโม โสปิ์ ปารคู, โยปิ์ ปารํ คัจ์ฉติ โสปิ์ ปารคู, โยปิ์ ปารํ คโต โสปิ์ ปารคู.

วุต์ตํ เห์ตํ ภควตา "ติณ์โณ ปารคโต ถเล ติฏ์ฐติ พ์ราห์มโณติ โข ภิก์ขเว อรหโต เอตํ อธิวจนํ. โส อภิญ์ญาปารคู, ปริญ์ญาปารคู, ปหานปารคู, ภาวนาปารคู, สัจ์ฉิกิริยาปารคู, สมาปัต์ติปารคู; อภิญ์ญาปารคู สัพ์พธัม์มานํ, ปริญ์ญาปารคู สัพ์พทุก์ขานํ, ปหานปารคู สัพ์พกิเลสานํ, ภาวนาปารคู จตุน์นํ อริยมัค์คานํ, สัจ์ฉิกิริยาปารคู นิโรธัส์ส, สมาปัต์ติปารคู สัพ์พสมาปัต์ตีนํ. โส วสิป๎ปัต์โต ปารมิป๎ปัต์โต อริยัส๎มึ สีลัส๎มึ, วสิป๎ปัต์โต ปารมิป๎ปัต์โต อริยัส๎มึ สมาธิส๎มึ, วสิป๎ปัต์โต ปารมิป๎ปัต์โต อริยาย ปัญ์ญาย, วสิป๎ปัต์โต ปารมิป๎ปัต์โต อริยาย วิมุต์ติยา. โส ปารคโต ปารัป๎ปัต์โต, อัน์ตคโต อัน์ตัป๎ปัต์โต, โกฏิคโต โกฏิป๎ปัต์โต, ปริยัน์ตคโต ปริยัน์ตัป๎ปัต์โต, โวสานคโต โวสานัป๎ปัต์โต, ตาณคโต ตาณัป๎ปัต์โต, เลณคโต เลณัป๎ปัต์โต, สรณคโต สรณัป๎ปัต์โต, อภยคโต อภยัป๎ปัต์โต, อัจ์จุตคโต อัจ์จุตัป๎ปัต์โต, อมตคโต อมตัป๎ปัต์โต, นิพ์พานคโต นิพ์พานัป๎ปัต์โต: โส วุฏ์ฐวาโส จิณ์ณจรโณ คตัท์โธ คตทิโส คตโกฏิโก ปาลิตพ์รห์มจริโย อุต์ตมทิฏ์ฐิป๎ปัต์โต ภาวิตมัค์โค ปหีนกิเลโส ปฏิวิท์ธากุป๎โป สัจ์ฉิกตนิโรโธ; ทุก์ขํ ตัส์ส ปริญ์ญาตํ, สมุทโย ปหีโน, มัค์โค ภาวิโต, นิโรโธ สัจ์ฉิกโต, อภิญ์เญย์ยํ อภิญ์ญาตํ, ปริญ์เญย์ยํ ปริญ์ญาตํ, ปหาตัพ์พํ ปหีนํ, ภาเวตัพ์พํ ภาวิตํ, สัจ์ฉิกาตัพ์พํ สัจ์ฉิกตํ; โส อุก์ขิต์ตปลิโฆ สํกิณ์ณปริก์โข อัพ์พูเฬ์หสิโก นิรัค์คโฬ อริโย ปัน์นัท์ธโช ปัน์นภาโร วิสัญ์ญุต์โต ปัญ์จังควิป๎ปหีโน ฉฬังคสมัน์นาคโต เอการัก์โข จตุราปัส์เสโน ปนุณ์ณปัจ์เจกสัจ์โจ สมวยสัฏ์เฐสโน อนาวิลสํกัป๎โป ปัส์สัท์ธกายสํขาโร สุวิมุต์ตจิต์โต สุวิมุต์ตปัญ์โญ เกวลี วุสิตวา อุต์ตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปัต์ติป๎ปัต์โต. โส เนว อาจินาติ น อปจินาติ, อปจินิต์วา ฐิโต; เนว ปชหติ น

อุปาทิยติ, ปชหิตฺวา ชิโต; เนว วิสิเนติ น อุสฺสิเนติ, วิสิเนตฺวา ชิโต; เนว วิธุเปติ น สนฺธเปติ, วิธุเปตฺวา ชิโต; อเสกฺเขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคตตฺตา ชิโต, อเสกฺเขน สมาธิกฺขนฺเธน. อเสกฺเขน ปญฺญากฺขนฺเธน. อเสกฺเขน วิมุตฺติกฺขนฺเธน. อเสกฺเขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺเธน สมนฺนาคตตฺตา ชิโต, สจฺจํ ปฏิปาทยิตฺวา ชิโต, เอวํ สมติกฺกมิตฺวา ชิโต, กิเลสคฺคึ ปริยาทยิตฺวา ชิโต, อปริคมนตาย ชิโต, กฏํ สมาทาย ชิโต, มุตฺติปฏิเสวนตาย ชิโต, เมตฺตาย ปาริสุทฺธิยา ชิโต, กรุณาย. มุทิตาย. อุเปกฺขาย ปาริสุทฺธิยา ชิโต, อจฺจนฺตปาริสุทฺธิยา ชิโต อกมฺมญฺญตาย ปาริสุทฺธิยา ชิโต, วิมุตฺตตฺตา ชิโต, สนฺตุสฺสิตตฺตา ชิโต, ขนฺธปริยนฺเต ชิโต, ธาตุปริยนฺเต ชิโต, อายตนปริยนฺเต ชิโต, คติปริยนฺเต ชิโต, อุปปตฺติปริยนฺเต ชิโต, ปฏิสนฺธิปริยนฺเต ชิโต, ภวปริยนฺเต ชิโต, สํสารปริยนฺเต ชิโต, วฏฺฏปริยนฺเต ชิโต, อนฺติมภเว ชิโต, อนฺติมสมุสฺสเย ชิโต, อนฺติมเทหธโร อรหา.

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภโว จริโมยํ สมุสฺสโย,
ชาติมรณสํสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ
นาวํ สิตฺวาว ปารคู. เตนาห ภควา
ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต กามานิ ปริวชฺชเย,
เต ปหาย ตเร โอฆํ, นาวํ สิตฺวาว ปารคู.

ปฐโม กามสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

ทุติโย คุหัฏฐกสุตฺตนิทฺเทโส.

สตฺโต คุหายํ พหุนาภิฉนฺโน,
ติฏฺฐํ นโร โมหนสฺมึ ปคาฬฺโห.
ทูเร วิเวกา หิ ตถาวิโธ โส,
กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายา.

สตฺโต คุหายํ พหุนาภิฉนฺโนติ : สตฺโตติ หิ โข วุตฺตํ. อปิจ คุหา ตาว วตฺตพฺพา. คุหา วุจฺจติ กาโย; กาโยติ วา, คุหาติ วา, เทโหติ วา, สนฺเทโหติ วา, นาวาติ วา, รโถติ วา, ธโชติ วา, วมฺมิโกติ วา, นิทฺธนฺติ วา, นครนฺติ วา, กุฏีติ วา, คณฺโฑติ วา, กุมฺโภติ วา, กายสฺเสตํ อธิวจนํ. สตฺโต คุหายนฺติ : คุหายํ สตฺโต วิสตฺโต อาสตฺโต ลคฺโค ลคฺคิโต ปลิพุทฺโธ : ยถา ภิตฺติขีเล วา นาคทนฺเต วา ภณฺฑํ สตฺตํ วิสตฺตํ อาสตฺตํ ลคฺคํ ลคฺคิตํ ปลิพุทฺธํ; เอวเมว คุหายํ สตฺโต วิสตฺโต อาสตฺโต ลคฺโค ลคฺคิโต ปลิพุทฺโธ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "รูเป โข โย ฉนฺโท, โย ราโค, ยา นนฺทิ, ยา ตณฺหา, เย อุปายุปาทานา, เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวสานุสยา, ตตฺราสตฺโต; ตสฺมา สตฺโตติ วุจฺจติ. สตฺโตติ ลคฺคนาธิวจนนฺติ, สตฺโต คุหายํ. พหุนาภิฉนฺโนติ : พหุเกหิ กิเลเสหิ ฉนฺโน ราเคน ฉนฺโน, โทเสน ฉนฺโน, โมเหน ฉนฺโน, โกเธน ฉนฺโน, อุปนาเหน ฉนฺโน, มกฺเขน ฉนฺโน, ปฬาเสน ฉนฺโน, อิสฺสาย ฉนฺโน, มจฺฉริเยน ฉนฺโน, มายาย ฉนฺโน, สาเฐยฺเยน ฉนฺโน, ถมฺเภน ฉนฺโน, สารมฺเภน ฉนฺโน, มาเนน ฉนฺโน, อติมาเนน ฉนฺโน, มเทน ฉนฺโน, ปมาเทน ฉนฺโน, สพฺพกิเลเสหิ. สพฺพทุจฺจริเตหิ.

สัพ์พทรเถหิ. สัพ์พปริฬาเหหิ. สัพ์พสัน์ตาเปหิ. สัพ์พากุสลาภิสํขาเรหิ ฉัน์โน อุจ์ฉัน์โน อาวุโฏ นิวุโต โอผุโฏ ปิหิโต ปฏิจ์ฉัน์โน ปฏิกุช์ชิโตติ, สัต์โต คุหายํ พหุนาภิฉัน์โน.

ติฏ์ฐํ นโร โมหนัส์มึ ปคาโฬ์หติ: ติฏ์ฐํ นโรติ ติฏ์ฐัน์โต นโร รัต์โต ราควเสน ติฏ์ฐติ, ทุฏ์โฐ โทสวเสน ติฏ์ฐติ, มูโฬ์ห โมหวเสน ติฏ์ฐติ, วินิพัน์โธ มานวเสน ติฏ์ฐติ, ปรามัฏ์โฐ ทิฏ์ฐิวเสน ติฏ์ฐติ, วิก์เขปคโต อุท์ธัจ์จวเสน ติฏ์ฐติ, อนิฏ์ฐังคโต วิจิกิจ์ฉาวเสน ติฏ์ฐติ, ถามคโต อนุสยวเสน ติฏ์ฐตีติ; เอวัม์ปิ ติฏ์ฐํ นโร.

วุต์ตํ เหตํ ภควตา "สัน์ติ ภิก์ขเว จัก์ขุวิญ์เญย์ยา รูปา อิฏ์ฐา กัน์ตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสัญ์หิตา รชนียา. ตัญ์เจ ภิก์ขุ อภินัน์ทติ อภิวทติ อัช์โฌสาย ติฏ์ฐติ. สัน์ติ ภิก์ขเว โสตวิญ์เญย์ยา สัท์ทา. ฆานวิญ์เญย์ยา คัน์ธา. ชิว์หาวิญ์เญย์ยา รสา. กายวิญ์เญย์ยา โผฏ์ฐัพ์พา. มโนวิญ์เญย์ยา ธัม์มา อิฏ์ฐา กัน์ตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสัญ์หิตา รชนียา. ตัญ์เจ ภิก์ขุ อภินัน์ทติ อภิวทติ อัช์โฌสาย ติฏ์ฐตีติ, เอวัม์ปิ ติฏ์ฐํ นโร.

วุต์ตํ เหตํ ภควตา "รูปุปาย วา ภิก์ขเว วิญ์ญาณํ ติฏ์ฐมานํ ติฏ์ฐติ รูปารัม์มณํ รูปัป์ปติฏ์ฐํ นัน์ทูปเสวนํ วุฑ์ฒึ วิรูฬ์หึ เวปุล์ลํ อาปัช์ชติ. เวทนุปาย วา ภิก์ขเว สัญ์ญุปาย วา ภิก์ขเว. สํขารุปาย วา ภิก์ขเว วิญ์ญาณํ ติฏ์ฐมานํ ติฏ์ฐติ, สํขารารัม์มณํ สํขารัป์ปติฏ์ฐํ นัน์ทูปเสวนํ วุฑ์ฒึ วิรูฬ์หึ เวปุล์ลํ อาปัช์ชตีติ เอวัม์ปิ ติฏ์ฐํ นโร.

วุต์ตํ เหตํ ภควตา "กวฬิงกาเร เจ ภิก์ขเว อาหาเร อัต์ถิ ราโค, อัต์ถิ นัน์ที, อัต์ถิ ตัณ์หา, ปติฏ์ฐิตํ ตัต์ถ วิญ์ญาณํ วิรูฬ์หํ; ยัต์ถ ปติฏ์ฐิตํ วิญ์ญาณํ วิรูฬ์หํ, อัต์ถิ ตัต์ถ นามรูปัส์สาวก์กัน์ติ;

ยัต์ถ อัต์ถิ นามรูปัส์สาวัก์กัน์ติ, อัต์ถิ ตัต์ถ สํขารานํ วุท์ธิ; ยัต์ถ อัต์ถิ สํขารานํ วุท์ธิ อัต์ถิ, ตัต์ถ อายตึ ปุนัพ์พวาภินิพ์พัต์ติ; ยัต์ถ อัต์ถิ อายตึ ปุนัพ์พวาภินิพ์พัต์ติ, อัต์ถิ ตัต์ถ อายตึ ชาติชรามรณํ; ยัต์ถ อัต์ถิ อายตึ ชาติชรามรณํ, สโสกัน์ตํ ภิก์ขเว สรชํ สอุปายาสัน์ติ วทามิ. ผัส์เส เจ ภิก์ขเว อาหาเร. มโนสัญ์เจตนาย เจ ภิก์ขเว อาหาเร. วิญ์ญาเณ เจ ภิก์ขเว อาหาเร อัต์ถิ ราโค, อัต์ถิ นัน์ทิ, อัต์ถิ ตัณ์หา, ปติฏ์ฐิตํ ตัต์ถ วิญ์ญาณํ วิรูฬ์หํ; ยัต์ถ ปติฏ์ฐิตํ วิญ์ญาณํ วิรูฬ์หํ, อัต์ถิ ตัต์ถ นามรูปัส์สาวัก์กัน์ติ; ยัต์ถ อัต์ถิ นามรูปัส์สาวัก์กัน์ติ, อัต์ถิ ตัต์ถ สํขารานํ วุท์ธิ; ยัต์ถ อัต์ถิ สํขารานํ วุท์ธิ, อัต์ถิ ตัต์ถ อายตึ ปุนัพ์ภวาภินิพ์พัต์ติ; ยัต์ถ อัต์ถิ อายตึ ปุนัพ์ภวาภินิพ์พัต์ติ, อัต์ถิ ตัต์ถ อายตึ ชาติชรามรณํ; ยัต์ถ อัต์ถิ อายตึ ชาติชรามรณํ, สโสกัน์ตํ ภิก์ขเว สรชํ สอุปายาสัน์ติ วทามีติ; เอวัม์ปิ ติฏ์ฐํ นโร. โมหนัส์มึ ปคาโฬ์หติ: โมหนา วุจ์จัน์ติ ปัญ์จ กามคุณา: จัก์ขุวิญ์เญย์ยา รูปา อิฏ์ฐา กัน์ตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสัญ์หิตา รชนียา. โสตวิญ์เญย์ยา สัท์ทา. ฆานวิญ์เญย์ยา คัน์ธา. ชิว์หาวิญ์เญย์ยา รสา. กายวิญ์เญย์ยา โผฏ์ฐัพ์พา อิฏ์ฐา กัน์ตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสัญ์หิตา รชนียา. กึการณา โมหนา วุจ์จัน์ติ ปัญ์จ กามคุณา? เยภุย์เยน เทวมนุส์สา ปัญ์จสุ กามคุเณสุ มุย์หัน์ติ สัม์มุย์หัน์ติ สัม์ปมุย์หัน์ติ, มูฬ์หา สัม์มูฬ์หา สัม์ปมูฬ์หา อวิช์ชาย อัน์ธิกตา อาวุฏา นิวุฏา โอผุฏา ปิหิตา ปฏิจ์ฉัน์นา ปฏิกุช์ชิตา; ตํการณา โมหนา วุจ์จัน์ติ ปัญ์จ กามคุณา. โมหนัส์มึ ปคาโฬ์หติ: โมหนัส์มึ ปคาโฬ์ห อุคาโฬ์ห อัช์โฌคาโฬ์ห นิมุค์โคติ, ติฏ์ฐํ นโร โมหนัส์มึ ปคาโฬ์ห.

ทูเร วิเวกา หิ ตถาวิโธ โสติ: วิเวกาติ ตโย วิเวกา: กายวิเวโก, จิตฺตวิเวโก, อุปธิวิเวโก.

กตโม กายวิเวโก? อิธ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ อรญฺญํ รุกฺขมูลํ ปพฺพตํ กนฺทรํ คิริคุหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโภกาสํ ปลาลปุญฺชํ. กาเยน จ วิวิตฺโต วิหรติ, โส เอโก คจฺฉติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ, เอโก ปิณฺฑาย ปวิสติ, เอโก ปฏิกฺกมติ, เอโก รโห นิสีทติ, เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; อยํ กายวิเวโก.

กตโม จิตฺตวิเวโก? ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นีวรเณหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; ตติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส สุขทุกฺเขหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญาย ปฏิฆสญฺญาย นานตฺตสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตน-สญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; โสตา-ปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิยา วิจิกิจฺฉาย สีลพฺพตปรามาสา ทิฏฺฐานุสยา วิจิกิจฺฉานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; สกทาคามิสฺส โอฬาริกา กามราคา สญฺโญชนา ปฏิฆสญฺโญชนา โอฬาริกา กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อนาคามิสฺส อณุสหคตา กามราคสญฺโญชนา

ปฏิฆสญฺโญชนา อณุสหคตา กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อรหโต รูปราคา อรูปราคา มานา อุทฺธจฺจา อวิชฺชา มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ: อยํ จิตฺตวิเวโก.

กตโม อุปธิวิเวโก? อุปธิ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสํขารา จ. อุปธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส สพฺพสํขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ: อยํ อุปธิวิเวโก. กายวิเวโก จ วูปกฏฺฐกายานํ เนกฺขมฺมาภิรตานํ, จิตฺตวิเวโก จ ปริสุทฺธจิตฺตานํ ปรมโวทานปฺปตฺตานํ, อุปธิวิเวโก จ นิรุปธีนํ ปุคฺคลานํ วิสํขารคตานํ. ทูเร วิเวกา หีติ: โย โส เอวํ คุหายํ สตฺโต, เอวํ พหุเกหิ กิเลเสหิ ฉนฺโน, เอวํ โมหนสฺมึ ปคาโฬฺห, โส กายวิเวกาปิ ทูเร จิตฺตวิเวกาปิ ทูเร อุปธิวิเวกาปิ ทูเร วิทูเร สุวิทูเร น สนฺติเก น สามนฺตา อนาสนฺเน วูปกฏฺเฐ. ตถาวิโธติ: ตถาวิโธ ตาทิโส ตสฺสณฺฐิโต ตปฺปกาโร ตปฺปฏิภาโค; โย โส โมหนสฺมึ ปคาโฬฺหติ ทูเร วิเวกา หิ ตถาวิโธ โส.

กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายาติ กามาติ: อุทฺทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ.

กตเม วตฺถุกามา? มนาปิกา รูปา, มนาปิกา สทฺทา, มนาปิกา คนฺธา, มนาปิกา รสา, มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา; อตฺถรณา, ปาปุรณา, ทาสิทาสา, อเชฬกา, กุกฺกุฏสูกรา, หตฺถิควาสฺสวฬวา; เขตฺตํ, วตฺถุ, หิรญฺญํ, สุวณฺณํ, คามนิคมราชธานิโย, รฏฺฐญฺจ, ชนปโท จ, โกโส จ, โกฏฺฐาคารญฺจ, ยงฺกิญฺจิ รชนียวตฺถุ; วตฺถุกามา. อปิจ

อตีตา กามา, อนาคตา กามา, ปจฺจุปฺปนฺนา กามา. อชฺฌตฺตา กามา, พหิทฺธา กามา, อชฺฌตฺตพหิทฺธา กามา. หีนา กามา, มชฺฌิมา กามา, ปณีตา กามา. อาปายิกา กามา, มานุสิกา กามา, ทิพฺพา กามา. ปจฺจุปฏฺฐิตา กามา, นิมฺมิตา กามา, ปรนิมฺมิตา กามา. ปริคฺคหิตา กามา, อปริคฺคหิตา กามา. มมายิตา กามา, อมมายิตา กามา. สพฺเพปิ กามาวจรา ธมฺมา, สพฺเพปิ รูปาวจรา ธมฺมา, สพฺเพปิ อรูปาวจรา ธมฺมา, ตณฺหาวตฺถุกา ตณฺหารมฺมณา กามนิยฏฺเฐน รชนิยฏฺเฐน มทนิยฏฺเฐน กามา; อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา.

กตเม กิเลสกามา ? ฉนฺโท กาโม, ราโค กาโม, ฉนฺทราโค กาโม, สงฺกปฺโป กาโม, ราโค กาโม, สงฺกปฺปราโค กาโม; โย กาเมสุ กามฉนฺโท, กามราโค, กามนนฺทิ, กามตณฺหา, กามเสฺนโห, กามปริฬาโห, กามมุจฺฉา, กามชฺโฌสานํ, กาโมโฆ, กามโยโค, กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ;

อทฺทสํ กาม เต มูลํ, สงฺกปฺปา กาม ชายสิ;
น ตํ สงฺกปฺปยิสฺสามิ, เอวํ กาม น เหหิสิ:

อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายาติ: กามา หิ โลเก ทุปฺปหายา ทุจฺจชฺชา ทุปฺปริจฺจชฺชา ทุนฺนิมฺมทยา ทุพฺพินิเวธยา ทุตฺตรา ทุปฺปตรา ทุสฺสมติกฺกมา ทุพฺพีติวตฺตาติ, กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายา. เตนาห ภควา

"สตฺโต คุหายํ พหุนาภิฉนฺโน
ติฏฺฐํ นโร โมหนสฺมึ ปคาโฬฺห
ทูเร วิเวกา หิ ตถาวิโธ โส,
กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายา.

อิจ์ฉานิทานา ภวสาตพัท์ธา[๑]
เต ทุปฺปมุญ์จา น หิ อัญ์ญโมก์ขา
ปัจ์ฉา ปุเร วาปิ อเปก์ขมานา
อิเมว กาเม ปุริเมว ชัปฺปึ.

อิจ์ฉานิทานา ภวสาตพัท์ธาติ: อิจ์ฉาติ วุจ์จติ ตัณ์หา; โย ราโค, สาราโค, อนุนโย, อนุโรโธ, นัน์ทิ, นัน์ทิราโค, จิต์ตัส์ส สาราโค, อิจ์ฉา, มุจ์ฉา, อัช์โฌสานํ, เคโธ, ปลิเคโธ, สังโค, ปังโก, เอชา, มายา, ชนิกา, สัญ์ชนนี, สิพ์พินี ชาลินี, สริตา, วิสัต์ติกา, สุต์ตํ, วิสฏา, อายูหนี, ทุติยา, ปณิธิ, ภวเนต์ติ, วนํ, วนโถ, สัน์ถโว, เส์นโห, อเปก์ขา, ปฏิพัน์ธา, อาสา, อาสึสนา, อาสึสิตัต์ตํ, รูปาสา, สัท์ทาสา, คัน์ธาสา, รสาสา, โผฏ์ฐัพ์พาสา, ลาภาสา, ธนาสา, ปุต์ตาสา, ชีวิตาสา, ชัปฺปา, ปชัปฺปา, อภิชัปฺปา, ชัปฺปา, ชัปฺปนา, ชัปฺปิตัต์ตํ โลลุปฺปา, โลลุปฺปายนา, โลลุปฺปายิตัต์ตํ, มุจ์ฉัญ์จิกตา, สาธุกัม์มัญ์ญตา, อธัม์มราโค, วิสมโลโภ, นิกัน์ติ, นิกามนา, ปัต์ถนา, ปิหนา, สัม์ปัต์ถนา, กามตัณ์หา, ภวตัณ์หา, วิภวตัณ์หา, รูปตัณ์หา, อรูปตัณ์หา, นิโรธตัณ์หา, สัท์ทตัณ์หา, คัน์ธตัณ์หา, รสตัณ์หา, โผฏ์ฐัพ์พตัณ์หา, ธัม์มตัณ์หา; โอโฆ, โยโค, คัน์โถ อุปาทานํ, อาวรณํ, นีวรณํ, ฉทนํ, พัน์ธนํ, อุปัก์กิเลโส, อนุสโย, ปริยุฏ์ฐานํ. ลตา เววิจ์ฉํ, ทุก์ขมูลํ, ทุก์ขนิทานํ, ทุก์ขัปฺปภโว มารปาโส, มารพฬิสํ, มารวิสโย, ตัณ์หานที, ตัณ์หาชาลํ, ตัณ์หาคัท์ทลํ, ตัณ์หาสมุท์โท, อภิช์ฌา, โลโภ, อกุสลมูลํ. อิจ์ฉานิทานาติ: อิจ์ฉานิทานา อิจ์ฉาเหตุกา อิจ์ฉาปัจ์จยา อิจ์ฉาการณา อิจ์ฉาปภวาติ อิจ์ฉานิทานา. ภวสาตพัท์ธาติ: เอกํ ภวสาตํ: สุขา

๑ กัต์ถจิ โปต์ถเก ภวสาตพัน์ธาติ ปาโฐ ทิส์สติ.

เวทนา. เทฺว ภวสาตานิ: สุขา จ เวทนา, อิฏฺฐญฺจ วตฺถุ. ตีณิ ภวสาตานิ: โยพฺพญฺญํ, อาโรคฺยํ, ชีวิตํ. จตฺตาริ ภวสาตานิ: ลาโภ, ยโส, ปสํสา, สุขํ. ปญฺจ ภวสาตานิ: มนาปิกา รูปา, มนาปิกา สทฺทา, มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา, มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา. ฉ ภวสาตานิ: จกฺขุสมฺปทา, โสตสมฺปทา, ฆานสมฺปทา, ชิวฺหาสมฺปทา, กายสมฺปทา, มโนสมฺปทา. ภวสาตพทฺธาติ: สุขาย เวทนาย พทฺธา, อิฏฺฐสฺมึ วตฺถุสฺมึ พทฺธา, โยพฺพญฺเญ พทฺธา, อาโรเคฺย พทฺธา, ชีวิเต พทฺธา, ลาเภ พทฺธา, ยเส พทฺธา, ปสํสาย พทฺธา, สุเข พทฺธา, มนาปิเกสุ รูเปสุ พทฺธา, สทฺเทสุ. คนฺเธสุ. รเสสุ. มนาปิเกสุ โผฏฺฐพฺเพสุ พทฺธา, จกฺขุสมฺปทาย พทฺธา, โสตสมฺปทาย. ฆานสมฺปทาย. ชิวฺหาสมฺปทาย. กายสมฺปทาย. มโนสมฺปทาย พทฺธา, วินิพทฺธา อาพทฺธา สตฺตา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธาติ, อิจฺจานิทานา ภวสาตพทฺธา.

เต ทุปฺปมุญฺจา น หิ อญฺญโมกฺขาติ: เต วา ภวสาตวตฺถู ทุปฺปมุญฺจา, สตฺตา วา เอโต ทุมฺโมจยา.

กถนฺเต ภวสาตวตฺถู ทุปฺปมุญฺจา? สุขา เวทนา ทุมฺมุญฺจา, อิฏฺฐํ วตฺถุ ทุมฺมุญฺจํ, โยพฺพญฺญํ ทุมฺมุญฺจํ, อาโรคฺยํ ทุมฺมุญฺจํ, ชีวิตํ ทุมฺมุญฺจํ, ลาโภ ทุมฺมุญฺโจ, ยโส ทุมฺมุญฺโจ, ปสํสา ทุมฺมุญฺจา, สุขํ ทุมฺมุญฺจํ, มนาปิกา รูปา ทุมฺมุญฺจา, มนาปิกา สทฺทา. คนฺธา. รสา. โผฏฺฐพฺพา ทุมฺมุญฺจา. จกฺขุสมฺปทา ทุมฺมุญฺจา. โสตสมฺปทา. ฆานสมฺปทา. ชิวฺหาสมฺปทา. กายสมฺปทา. มโนสมฺปทา ทุมฺมุญฺจา ทุปฺปมุญฺจา ทุมฺโมจยา ทุปฺปโมจยา ทุนฺนิมฺมทยา ทุพฺพินิเวธยา ทุตฺตรา ทุปฺปตรา ทุสฺสมติกฺกมา ทุพฺพีติวตฺตา; เอวนฺเต ภวสาตวตฺถู ทุปฺปมุญฺจา.

กถํ สัตตา เอโต ทุมโมจยา ? สุขาย เวทนาย สัตตา ทุมโมจยา, อิฏฐัสมา วัตถุสมา ทุมโมจยา, โยพพัญญา ทุมโมจยา, อาโรคยา ทุมโมจยา, ชีวิตา ทุมโมจยา, ลาภา ทุมโมจยา, ยสา ทุมโมจยา, ปสังสาย ทุมโมจยา สุขา ทุมโมจยา, มนาปิเกหิ รูเปหิ ทุมโมจยา, มนาปิเกหิ สัทเทหิ. คันเธหิ. รเสหิ. โผฏฐัพเพหิ ทุมโมจยา, จักขุสัมปทาย ทุมโมจยา, โสตสัมปทาย. ฆานสัมปทาย. ชิวหาสัมปทาย. กายสัมปทาย. มโนสัมปทาย ทุมโมจยา ทุปปโมจยา ทุทธรา ทุสสมุทธรา ทุพพุฏฐาปนา ทุสสมุฏฐาปนา; เอวํ สัตตา เอโต ทุมโมจยาติ, เต ทุปปมุญจา. น หิ อัญญโมกขาติ : เต อัตตนา ปลิปปลิปันนา น สักโกนติ ปรํ ปลิปปลิปันนํ อุทธริตุํ.

วุตตํ เหตํ ภควตา "โส วต จุนท อัตตนา ปลิปปลิปันโน ปรํ ปลิปปลิปันนํ อุทธริสสตีติ, เนตํ ฐานํ วิชชติ. "โส วต จุนท อัตตนา อทันโต อวินีโต อปรินิพพุโต ปรํ ทเมสสติ วิเนสสติ ปรินิพพาเปสสตีติ, เนตํ ฐานํ วิชชตีติ; เอวํ น หิ อัญญโมกขา. อถวา นัตถัญโญ โกจิ โมเจตุํ, เต ยทิ มุจเจยยุํ, สเกน ถาเมน สเกน พเลน สเกน วิริเยน สเกน ปรักกเมน สเกน ปุริสถาเมน สเกน ปุริสพเลน สเกน ปุริสวิริเยน สเกน ปุริสปรักกเมน อัตตนา สัมมาปฏิปทํ อนุโลมปฏิปทํ อปัจจนีกปฏิปทํ อันวัตถปฏิปทํ ธัมมานุธัมมปฏิปทํ ปฏิปัชชมานา มุจเจยยุนติ เอวัมปิ น หิ อัญญโมกขา. วุตตํ เหตํ ภควตา.

นาหํ สมิสสามิ ปโมจนาย
กถํกถึ โธตก กัญจิ โลเก,
ธัมมัญจ เสฏฐํ อภิชานมาโน
เอวํ ตุวํ โอฆมิมํ ตเรสีติ

เอวมฺปิ น หิ อญฺญโมกฺขา. วุตฺตํ เหตํ ภควตา

"อตฺตนา ปกตํ ปาปํ, อตฺตนา สํกิลิสฺสติ,
อตฺตนา อกตํ ปาปํ, อตฺตนาว วิสุชฺฌติ,
สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ นาญฺโญญฺญํ วิโสธเยติ.

เอวมฺปิ น หิ อญฺญโมกฺขา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "เอวเมว โข พฺราหฺมณ ติฏฺฐเตว นิพฺพานํ, ติฏฺฐติ นิพฺพานคามิมคฺโค, ติฏฺฐามหํ สมาทเปตา; อถจ ปน มม สาวกา มยา เอวํ โอวทิยมานา เอวํ อนุสาสิยมานา อปฺเปกจฺเจ อจฺจนฺตนิฏฺฐํ นิพฺพานํ อาราเธนฺติ, เอกจฺเจ นาราเธนฺติ; เอตฺถ กฺยาหํ พฺราหฺมณ กโรมิ. มคฺคกฺขายี พฺราหฺมณ ตถาคโต, มคฺคํ พุทฺโธ อาจิกฺขติ. อตฺตนา ปฏิปชฺชมานา มุจฺเจยฺยุนฺติ เอวมฺปิ น หิ อญฺญโมกฺขาติ, เต ทุปฺปมุญฺจา น หิ อญฺญโมกฺขา.

ปจฺฉา ปุเร วาปิ อเปกฺขมานาติ: ปจฺฉา วุจฺจติ อนาคตํ, ปุเร วุจฺจติ อตีตํ; อปิจ อตีตํ อุปาทาย อนาคตญฺจ ปจฺจุปฺปนฺนญฺจ ปจฺฉา, อนาคตํ อุปาทาย อตีตญฺจ ปจฺจุปฺปนฺนญฺจ ปุเร.

กถํ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ? "เอวํรูโป อโหสึ อตีตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ, "เอวํเวทโน อโหสึ. เอวํสญฺโญ อโหสึ. เอวํสํขาโร อโหสึ. เอวํวิญฺญาโณ อโหสึ อตีตมทฺธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ; เอวมฺปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ. อถวา อิติ เม จกฺขุ อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ รูปาติ, ตตฺถ ฉนฺทราคปฏิพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ, ฉนฺทราคปฏิพทฺธตฺตา วิญฺญาณสฺส ตทภินนฺทติ, ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ ปุเร อเปกฺขํ กโรติ. อิติ เม โสตํ อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ สทฺทาติ. อิติ เม ฆานํ อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ คนฺธาติ. อิติ เม ชิวฺหา อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ รสาติ.

อิติ เม กาโย อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ โผฏฐัพพาติ. อิติ เม มโน อโหสิ อตีตมัทธานํ, อิติ ธัมมาติ, ตัตถ ฉันทราคปฏิพัทธํ โหติ วิญญาณํ, ฉันทราคปฏิพัทธัตตา วิญญาณัสส ตทภินันทติ, ตทภินันทันโต เอวัมปิ ปุเร อเปกขํ กโรติ. อถวา ยานัสสุ ตานิ ปุพเพ มาตุคาเมน สัทธึ หสิตลปิตกีฬิตานิ, ตทัสสาเทติ ตํ นิกาเมติ, เตน จ วิตตึ อาปัชชติ; เอวัมปิ ปุเร อเปกขํ กโรติ.

กถํ ปัจฉา อเปกขํ กโรติ ? "เอวํรูโป สิยํ อนาคตมัทธานันติ, ตัตถ นันทึ สมันวาคเมติ, "เอวํเวทโน สิยํ. เอวํสัญโญ สิยํ. เอวํสังขาโร สิยํ. เอวํ วิญญาโณ สิยํ อนาคตมัทธานันติ, ตัตถ นันทึ สมันวาคเมติ; เอวัมปิ ปัจฉา อเปกขํ กโรติ. อถวา อิติ เม จักขุ สิยา อนาคตมัทธานํ, อิติ รูปาติ อัปปฏิลัทธัสส ปฏิลาภาย จิตตํ ปณิทหติ, เจตโส ปณิธานปัจจยา ตทภินันทติ, ตทภินันทันโต เอวัมปิ ปัจฉา อเปกขํ กโรติ. อิติ เม โสตํ สิยา อนาคตมัทธานํ, อิติ สัททาติ. อิติ เม ฆานํ สิยา อนาคตมัทธานํ, อิติ คันธาติ. อิติ เม ชิวหา สิยา อนาคตมัทธานํ, อิติ รสาติ. อิติ เม กาโย สิยา อนาคตมัทธานํ, อิติ โผฏฐัพพาติ. อิติ เม มโน สิยา อนาคตมัทธานํ, อิติ ธัมมาติ อัปปฏิลัทธัสส ปฏิลาภาย จิตตํ ปณิทหติ, เจตโส ปณิธานปัจจยา ตทภินันทติ ตทภินันทันโต เอวัมปิ ปัจฉา อเปกขํ กโรติ. อถวา "อิมินาหํ สีเลน วา วัตเตน วา ตเปน วา พรหมจริเยน วา เทโว วา ภวิสสามิ เทวัญญตโร วาติ อัปปฏิลัทธัสส ปฏิลาภาย จิตตํ ปณิทหติ, เจตโส ปณิธานปัจจยา ตทภินันทติ, ตทภินันทันโต เอวัมปิ ปัจฉา อเปกขํ กโรตีติ, ปัจฉา ปุเร วาปิ อเปกขมานา.

อิเมว กาเม ปุริเมว ชัปปันติ อิเมว กาเมติ: ปัจจุปปันเน

ปญฺจ กามคุเณ อิจฺฉนฺตา สาทิยนฺตา ปตฺถยนฺตา ปิหยนฺตา อภิชปฺปนฺตา. ปุริเมว ชปฺปนฺติ: อตีเต ปญฺจ กามคุเณ ชปฺปนฺตา ปชปฺปนฺตา อภิชปฺปนฺตาติ, อิเมว กาเม ปุริเมว ชปฺปํ. เตนาห ภควา

"อิจฺฉานิทานา ภวสาตพทฺธา
เต ทุปฺปมุญฺจา นหิ อญฺญโมกฺขา
ปจฺฉา ปุเรวาปิ อเปกฺขมานา
อิเมว กาเม ปุริเมว ชปฺปํ.
กาเมสุ คิทฺธา ปสุตา ปมูฬฺหา
อวทานิยา เต วิสเม นิวิฏฺฐา,
ทุกฺขูปนีตา ปริเทวยนฺติ
"กึสุ ภวิสฺสาม อิโต จุตาเส.

กาเมสุ คิทฺธา ปสุตา ปมูฬฺหาติ กามาติ: อุทฺทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. กิเลสกาเมน วตฺถุกาเมสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธาติ กาเมสุ คิทฺธา. ปสุตาติ: เยปิ กาเม เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ, ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา ตทธิมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยา, เตปิ กามปสุตา. เยปิ ตณฺหาวเสน รูเป เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ เอสนฺติ คเวสนฺติ ปริเยสนฺติ, ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา ตปฺปพฺภารา ตทธิมุตฺตา ตทาธิปเตยฺยา, เตปิ กามปสุตา. เยปิ ตณฺหาวเสน รูเป ปฏิลภนฺติ. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ ปฏิลภนฺติ. ตจฺจริตา ตพฺพหุลา ตคฺครุกา ตนฺนินฺนา ตปฺโปณา

ตัป๋ปัพ์ภารา ตทธิมุต์ตา ตทาธิปเตย์ยาะ เตปิ กามัป๋ปสุตา. เยปิ ตัณ๎หาวเสน รูเป ปริภุญ์ชัน์ติ. สัท์เท. คัน์เธ. รเส. โผฏ์ฐัพ์เพ ปริภุญ์ชัน์ติ, ตัจ์จริตา ตัพ์พหุลา ตัค์ครุกา ตัน์นิน์นา ตัป๋โปณา ตัป๋ปัพ์ภารา ตทธิมุต์ตา ตทาธิปเตย์ยาะ เตปิ กามัป๋ปสุตา. ยถา กลหการโก กลหัป๋ปสุโต, กัม์มการโก กัม์มัป๋ปสุโต, โคจเร จรัน์โต โคจรัป๋ปสุโต, ฌายี ฌานัป๋ปสุโต; เอวเมว เยปิ กาเม เอสัน์ติ คเวสัน์ติ ปริเยสัน์ติ, ตัจ์จริตา ตัพ์พหุลา ตัค์ครุกา ตัน์นิน์นา ตัป๋โปณา ตัป๋ปัพ์ภารา ตทธิมุต์ตา ตทาธิปเตย์ยาะ เตปิ กามัป๋ปสุตา. เยปิ ตัณ๎หาวเสน รูเป เอสัน์ติ คเวสัน์ติ ปริเยสัน์ติ. สัท์เท. คัน์เธ. รเส. โผฏ์ฐัพ์เพ เอสัน์ติ คเวสัน์ติ ปริเยสัน์ติ, ตัจ์จริตา ตัพ์พหุลา ตัค์ครุกา ตัน์นิน์นา ตัป๋โปณา ตัป๋ปัพ์ภารา ตทธิมุต์ตา ตทาธิปเตย์ยาะ เตปิ กามัป๋ปสุตา. เยปิ ตัณ๎หาวเสน รูเป ปฏิลภัน์ติ. สัท์เท. คัน์เธ. รเส. โผฏ์ฐัพ์เพ ปฏิลภัน์ติ, ตัจ์จริตา ตัพ์พหุลา ตัค์ครุกา ตัน์นิน์นา ตัป๋โปณา ตัป๋ปัพ์ภารา ตทธิมุต์ตา ตทาธิปเตย์ยาะ เตปิ กามัป๋ปสุตา. เยปิ ตัณ๎หาวเสน รูเป ปริภุญ์ชัน์ติ. สัท์เท. คัน์เธ. รเส. โผฏ์ฐัพ์เพ ปริภุญ์ชัน์ติ, ตัจ์จริตา ตัพ์พหุลา ตัค์ครุกา ตัน์นิน์นา ตัป๋โปณา ตัป๋ปัพ์ภารา ตทธิมุต์ตา ตทาธิปเตย์ยาะ เตปิ กามัป๋ปสุตา. ปมูฬ๎หาติะ เยภุย์เยน เทวมนุส์สา ปัญ์จสุ กามคุเณสุ มุย๎หัน์ติ สัม์มุย๎หัน์ติ สัม์ปมุย๎หัน์ติ, มูฬ๎หา สัม์มูฬ๎หา สัม์ปมูฬ๎หา อวิช์ชาย อัน์ธิกตา[*] อาวุฏา นิวุฏา โอวุฏา ปิหิตา ปฏิจ์ฉัน์นา ปฏิกุช์ชิตาติ, กาเมสุ คิท์ธา ปสุตา ปมูฬ๎หา.

อวทานิยา เต วิสเม นิวิฏ์ฐาติ อวทานิยาติะ อวคัจ์ฉัน์ตีติปิ

---

[*] อัน์ธคตาติปิ ปาโฐ.

อวหานิยา. มจฺฉริโนปิ วุจฺจนฺติ อวหานิยา. พุทฺธานํ พุทฺธสาวกานํ วจนํ พฺยปฺปถํ เทสนํ อนุสิฏฺฐึ นาทิยนฺตีติ อวหานิยา.

กถํ อวคจฺฉนฺตีติ อวหานิยา ? อวคจฺฉนฺตีติ: นิรยํ คจฺฉนฺติ, ติรจฺฉานโยนึ คจฺฉนฺติ, ปิตฺติวิสยํ คจฺฉนฺติ, เอวํ อวคจฺฉนฺตีติ อวหานิยา.

กถํ มจฺฉริโน วุจฺจนฺติ อวหานิยา ? ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ; ยํ เอวรูปํ มจฺฉริยํ มจฺฉรายนา มจฺฉรายิตตฺตํ เววิจฺฉํ กทริยํ กฏุกญฺจุกตา อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส; อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ. อปิจ ขนฺธมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, ธาตุมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, อายตนมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, คาโห, อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ. อิมินา มจฺฉริเยน อวทญฺญุตาย สมนฺนาคตา ชนา ปมตฺตา; เอวํ มจฺฉริโน วุจฺจนฺติ อวหานิยา.

กถํ พุทฺธานํ พุทฺธสาวกานํ วจนํ พฺยปฺปถํ เทสนํ อนุสิฏฺฐึ นาทิยนฺตีติ อวหานิยา ? พุทฺธานํ พุทฺธสาวกานํ วจนํ พฺยปฺปถํ เทสนํ อนุสิฏฺฐึ นาทิยนฺติ, น สุสฺสุสนฺติ, น โสตํ โอทหนฺติ, น อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐเปนฺติ, อนสฺสวา อวจนกรา ปฏิโลมวุตฺติโน อญฺเญเนว มุขํ กโรนฺติ; เอวํ พุทฺธานํ พุทฺธสาวกานํ วจนํ พฺยปฺปถํ เทสนํ อนุสิฏฺฐึ นาทิยนฺตีติ อวหานิยา. เต วิสเม นิวิฏฺฐาติ: วิสเม กายกมฺเม นิวิฏฺฐา, วิสเม วจีกมฺเม นิวิฏฺฐา, วิสเม มโนกมฺเม นิวิฏฺฐา, วิสเม ปาณาติปาเต นิวิฏฺฐา, วิสเม อทินฺนาทาเน นิวิฏฺฐา, วิสเม กาเมสุ มิจฺฉาจาเร นิวิฏฺฐา, วิสเม มุสาวาเท นิวิฏฺฐา, วิสมาย ปิสุณาย วาจาย นิวิฏฺฐา, วิสมาย ผรุสาย วาจาย นิวิฏฺฐา, วิสเม สมฺผปฺปลาเป นิวิฏฺฐา, วิสมาย อภิชฺฌาย นิวิฏฺฐา, วิสเม พฺยาปาเท. นิวิฏฺฐา, วิสมาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา นิวิฏฺฐา, วิสเมสุ สงฺขาเรสุ นิวิฏฺฐา, วิสเมสุ ปญฺจสุ กามคุเณสุ นิวิฏฺฐา, วิสเมสุ ปญฺจสุ นีวรเณสุ

นิวิฏฺฐา, วิสมาย เจตนาย. วิสมาย ปตฺถนาย, วิสมาย ปณิธิยา นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธาติ อวหานิยา เต วิสเม นิวิฏฺฐา.

ทุกฺขูปนีตา ปริเทวยนฺตีติ ทุกฺขูปนีตาติ: ทุกฺขูปนีตา ทุกฺขปฺปตฺตา ทุกฺขสมฺปตฺตา ทุกฺขุปคตา มารปฺปตฺตา มารสมฺปตฺตา มารุปคตา มรณปฺปตฺตา มรณสมฺปตฺตา มรณุปคตาติ, ทุกฺขูปนีตา. ปริเทวยนฺตีติ: ลปนฺติ ลาลปนฺติ โสจนฺติ กิลมนฺติ ปริเทวนฺติ อุรตฺตาฬึ กนฺทนฺติ สมฺโมหํ อาปชฺชนฺตีติ ทุกฺขูปนีตา ปริเทวยนฺติ.

กึสุ ภวิสฺสาม อิโต จุตาเสติ: อิโต จุตา กึสุ ภวิสฺสาม, เนรยิกา ภวิสฺสาม, ติรจฺฉานโยนิกา ภวิสฺสาม, ปตฺติวิสยิกา ภวิสฺสาม, เทวา กึ ภวิสฺสาม, รูปี ภวิสฺสาม, อรูปี ภวิสฺสาม, สญฺญี ภวิสฺสาม, อสญฺญี ภวิสฺสาม, เนวสญฺญี นาสญฺญี ภวิสฺสาม; ภวิสฺสาม นุ โข มยํ อนาคตมทฺธานํ, กถํ นุ โข ภวิสฺสาม อนาคตมทฺธานํ, กึ หุตฺวา ภวิสฺสาม นุ โข มยํ อนาคตมทฺธานนฺติ สํสยปกฺขนฺนา วิมติปกฺขนฺนา เทฺวฬฺหกชาตา ลปนฺติ ลาลปนฺติ โสจนฺติ กิลมนฺติ ปริเทวนฺติ อุรตฺตาฬึ กนฺทนฺติ สมฺโมหํ อาปชฺชนฺตีติ กึสุ ภวิสฺสาม อิโต จุตาเส. เตนาห ภควา

กาเมสุ คิทฺธา ปสุตา ปมูฬฺหา,
อวหานิยา เต วิสเม นิวิฏฺฐา,
ทุกฺขูปนีตา ปริเทวยนฺติ
"กึสุ ภวิสฺสาม อิโต จุตาเส.
ตสฺมา หิ สิกฺเขถ อิเธว ชนฺตุ
ยํกิญฺจิ ชญฺญา วิสมนฺติ โลเก
น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย
อปฺปญฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา.

ตสฺมา หิ สิกฺเขถ อิเธว ชนฺตูติ ตสฺมาติ: ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอตํ อาทีนวํ สมฺปสฺสมาโน กาเมสูติ ตสฺมา. สิกฺเขถาติ: ติสฺโส สิกฺขา: อธิสีลสิกฺขา, อธิจิตฺตสิกฺขา, อธิปญฺญาสิกฺขา.

กตมา อธิสีลสิกฺขา ? อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; ขุทฺทโก สีลกฺขนฺโธ, มหนฺโต สีลกฺขนฺโธ, สีลํ ปติฏฺฐา อาทิ จรณํ สํยโม สํวโร มุขํ ปมุขํ กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา; อยํ อธิสีลสิกฺขา.

กตมา อธิจิตฺตสิกฺขา. อิธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ, สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ, อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ปีติยา จ วิราคา, อุเปกฺขโก จ วิหรติ สโต สมฺปชาโน, สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ "อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ, ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา, ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา, อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา.

กตมา อธิปญฺญาสิกฺขา, ? อิธ ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ, อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. โส "อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; "อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ

อาสวนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต สิกฺเขยฺย, ชานนฺโต สิกฺเขยฺย, ปสฺสนฺโต สิกฺเขยฺย, ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺเขยฺย, จิตฺตํ อธิฏฺฐหนฺโต สิกฺเขยฺย, สทฺธาย อธิมุจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย, วีริยํ ปคฺคณฺหนฺโต สิกฺเขยฺย, สตึ อุปฏฺฐหนฺโต สิกฺเขยฺย, จิตฺตํ สมาทหนฺโต สิกฺเขยฺย, ปญฺญาย ปชานนฺโต สิกฺเขยฺย, อภิญฺเญยฺยํ อภิชานนฺโต สิกฺเขยฺย, ปริญฺเญยฺยํ ปริชานนฺโต สิกฺเขยฺย, ปหาตพฺพํ ปชหนฺโต สิกฺเขยฺย, ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต สิกฺเขยฺย, สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺย. อิธาติ: อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจิยา อิมสฺมึ อาทาเย อิมสฺมึ ธมฺเม อิมสฺมึ วินเย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อิมสฺมึ ปาวจเน อิมสฺมึ พฺรหฺมจริเย อิมสฺมึ สตฺถุสาสเน อิมสฺมึ อตฺตภาเว อิมสฺมึ มนุสฺสโลเก. ชนฺตูติ: สตฺโต นโร ฯเปฯ มนุโชติ ตสฺมา หิ สิกฺเขถ อิเธว ชนฺตุ.

ยงฺกิญฺจิ ชญฺญา วิสมนฺติ โลเกติ ยงฺกิญฺจีติ: สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ ยงฺกิญฺจีติ. ชญฺญา วิสมนฺตีติ: วิสมํ กายกมฺมํ "วิสมนฺติ ชาเนยฺย, วิสมํ วจีกมฺมํ "วิสมนฺติ ชาเนยฺย, วิสมํ มโนกมฺมํ "วิสมนฺติ ชาเนยฺย, วิสมํ ปาณาติปาตํ "วิสโมติ ชาเนยฺย, วิสมํ อทินฺนาทานํ "วิสมนฺติ ชาเนยฺย, วิสมํ กาเมสุ มิจฺฉาจารํ "วิสโมติ ชาเนยฺย, วิสมํ มุสาวาทํ "วิสโมติ ชาเนยฺย, วิสมํ ปิสุณํ วาจํ "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ ผรุสํ วาจํ "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ สมฺผปฺปลาปํ "วิสโมติ ชาเนยฺย, วิสมํ อภิชฺฌํ "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ พฺยาปาทํ "วิสโมติ ชาเนยฺย, วิสมํ มิจฺฉาทิฏฺฐึ "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสเม สงฺขาเร "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสเม ปญฺจ กามคุเณ "วิสมาติ

ชาเนยฺย, วิสเม ปญฺจ นีวรเณ "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ เจตนํ "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ ปตฺถนํ "วิสมาติ ชาเนยฺย, วิสมํ ปณิธึ "วิสมาติ ชาเนยฺย อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏิชาเนยฺย ปฏิวิชฺเฌยฺย. โลเกติ: อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเกติ, ยกิญฺจิ ชญฺญา วิสมนฺติ โลเก.

น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺยาติ: วิสมสฺส กายกมฺมสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส วจีกมฺมสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส มโนกมฺมสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส ปาณาติปาตสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส อทินฺนาทานสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส กาเมสุ มิจฺฉาจารสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส มุสาวาทสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมาย ปิสุณาย วาจาย เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมาย ผรุสาย วาจาย เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส สมฺผปฺปลาปสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมาย อภิชฺฌาย วิสมํ น จเรยฺย, วิสมสฺส พฺยาปาทสฺส เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา เหตุ วิสมํ น จเรยฺย, วิสมานํ สงฺขารานํ เหตุ วิสเม น จเรยฺย, วิสมานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ เหตุ วิสเม น จเรยฺย, วิสมานํ ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ เหตุ วิสเม น จเรยฺย, วิสมาย เจตนาย เหตุ. วิสมาย ปตฺถนาย เหตุ. วิสมาย ปณิธิยา เหตุ วิสมํ น จเรยฺย น อาจเรยฺย น สมาจเรยฺย น สมาทาย วตฺเตยฺยาติ น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย.

อปฺปญฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีราติ ชีวิตนฺติ: อายุ, ฐิติ, ยปนา, ยาปนา, อิริยนา, วตฺตนา, ปาลนา, ชีวิตํ, ชีวิตินฺทฺริยํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ อปฺปกํ ชีวิตํ: ฐิติปริตฺตตาย วา อปฺปกํ ชีวิตํ, สรสปริตฺตตาย วา อปฺปกํ ชีวิตํ.

กถํ จิตฺติปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ? อตีเต จิตฺตกฺขเณ ชีวิตฺถ, น ชีวติ, น ชีวิสฺสติ. อนาคเต จิตฺตกฺขเณ ชีวิสฺสติ, น ชีวติ, น ชีวิตฺถ. ปจฺจุปฺปนฺเน จิตฺตกฺขเณ ชีวติ, น ชีวิตฺถ, น ชีวิสฺสติ.

ชีวิตํ อตฺตภาโว จ, สุขทุกฺขา จ เกวลา;
เอกจิตฺตสมายุตฺตา, ลหุโส วตฺตติกฺขโณ.
จุลฺลาสีติ สหสฺสานิ, กปฺปา ติฏฺฐนฺติ เย มรู.
น เตฺวว เตปิ ชีวนฺติ, ทฺวีหิ จิตฺเตหิ สมาหิตา.
เย นิรุทฺธา มรนฺตสฺส, ติฏฺฐมานสฺส วา อิธ,
สพฺเพว สทิสา ขนฺธา, คตา อปฺปฏิสนฺธิกา.
อนนฺตรา จ เย ภงฺคา เย จ ภงฺคา อนาคตา.
ตทนฺตเร นิรุทฺธานํ, เวสมํ นตฺถิ ลกฺขเณ.
อนิพฺพตฺเตน น ชาโต, ปจฺจุปฺปนฺเน น ชีวติ.
จิตฺตภงฺคมโต โลโก, ปญฺญตฺติ ปรมตฺถิยา.
ยถา นินฺนา ปวตฺตนฺติ, ฉนฺเทน ปริณามิตา.
อจฺฉินฺนวารา วตฺตนฺติ, สฬายตนปจฺจยา.
อนิธานคตา ภงฺคา, ปุญฺโช นตฺถิ อนาคเต.
นิพฺพตฺตาเยว ติฏฺฐนฺติ, อารคฺเค สาสปูปมา.
นิพฺพตฺตานญฺจ ธมฺมานํ, ภงฺโค เนสํ ปุเรกฺขโต.*
ปโลกธมฺมา ติฏฺฐนฺติ, ปุราเณหิ อมิสฺสิตา.
อทสฺสนโต อายนฺติ, ภงฺคา คจฺฉนฺติ ทสฺสนํ.
วิชฺชุปฺปาโทว อากาเส, อุปฺปชฺชนฺติ วยนฺติ จาติ.

เอวํ จิตฺติปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ.

กถํ สรสปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ? อสฺสาสุปนิพทฺธํ ชีวิตํ,

---

* ปุรกฺขโตติปิ ปาโฐ.

ปสฺสาสุปนิพทฺธํ ชีวิตํ, อสฺสาสปสฺสาสุปนิพทฺธํ ชีวิตํ, มหาภูตุปนิพทฺธํ ชีวิตํ, อุสฺมูปนิพทฺธํ ชีวิตํ, กวฬิงการาหารุปนิพทฺธํ ชีวิตํ, วิญฺญาณุปนิพทฺธํ ชีวิตํ. มูลมฺปิ อิเมสํ ทุพฺพลํ. ปุพฺพเหตูปิ อิเมสํ ทุพฺพลา. เยปิ ปจฺจยา เตปิ ทุพฺพลา. เยปิ ปภวิกา เตปิ ทุพฺพลา. สหภูปิ อิเมสํ ทุพฺพลา. สมฺปโยคาปิ อิเมสํ ทุพฺพลา สหชาปิ อิเมสํ ทุพฺพลา. ยาปิ ปโยชิกา สาปิ ทุพฺพลา. อญฺญมญฺญํ นิจฺจทุพฺพลา อิเม. อญฺญมญฺญํ อนวตฺถิตา อิเม. อญฺญมญฺญํ ปริปาฏยนฺติ อิเม. อญฺญมญฺญสฺส หิ นตฺถิ ตายิตา. น จาปิ ฐเปนฺติ อญฺญมญฺญิเม. โยปิ นิพฺพตฺตโก โส น วิชฺชติ. น จ เกนจิ โกจิ หายติ. ภงฺคพฺยา จ อิเมหิ สพฺพโส. ปุริเมหิ ปภาวิตา อิเม เยปิ ปภาวิตา เต ปุเร มตา. ปุริมาปิจ ปจฺฉิมาปิจ อญฺญมญฺญํ น กทาจิ อทฺทสํสุ. เอวํ สรสปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ. อปิจ จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ ชีวิตํ อุปาทาย มนุสฺสานํ อปฺปกํ ชีวิตํ, ปริตฺตกํ ชีวิตํ, โถกํ ชีวิตํ, ขณิกํ ชีวิตํ, ลหุกํ ชีวิตํ, อิตฺตรํ ชีวิตํ, อนทฺธนียํ ชีวิตํ, น จิรฏฺฐิติกํ ชีวิตํ. ตาวตึสานํ เทวานํ. ยามานํ เทวานํ. ตุสิตานํ เทวานํ. นิมฺมานรตีนํ เทวานํ. ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ. พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ ชีวิตํ อุปาทาย มนุสฺสานํ อปฺปกํ ชีวิตํ, ปริตฺตกํ ชีวิตํ, โถกํ ชีวิตํ, ขณิกํ ชีวิตํ, ลหุกํ ชีวิตํ, อิตฺตรํ ชีวิตํ, อนทฺธนียํ ชีวิตํ, น จิรฏฺฐิติกํ ชีวิตํ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "อปฺปมิทํ ภิกฺขเว มนุสฺสานํ อายุ. คมนีโย สมฺปราโย. มนฺตาย โผฏฺฐพฺพํ. กตฺตพฺพํ กุสลํ. จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ. นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํ. โย หิ ภิกฺขเว จิรํ ชีวติ โส วสฺสสตํ อปฺปํ วา ภิยฺโย.

อปฺปมายุ มนุสฺสานํ, หิเฬยฺย นํ สุโปริโส.

จเรยฺยาทิตฺตสีโสว, นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม.
อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา, ชีวิตํ อุปรุชฺฌติ.
อายุ ขียติ มจฺจานํ, กุนฺนทีนํว โอทกนฺติ.

อปฺปญฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีราติ ธีราติ: ธีรา ธิติมาติ ธีรา. ธิติสมฺปนฺนาติ ธีรา. ธีกตปาปาติ ธีรา. ธีวุจฺจติ ปญฺญา; ยา ปญฺญา, ปชานนา, วิจโย, ปวิจโย. ธมฺมวิจโย, สลฺลกฺขณา, อุปลกฺขณา, ปจฺจุปลกฺขณา, ปณฺฑิจฺจํ, โกสลฺลํ, เนปุญฺญํ, เวภพฺยา จินฺตา, อุปปริกฺขา, ภูริ, เมธา, ปริณายิกา, วิปสฺสนา, สมฺปชญฺญํ, ปโตโท, ปญฺญา, ปญฺญินฺทฺริยํ, ปญฺญาพลํ, ปญฺญาสตฺถํ, ปญฺญาปาสาโท, ปญฺญาอาโลโก, ปญฺญาโอภาโส, ปญฺญาปชฺโชโต, ปญฺญารตนํ, อโมโห, ธมฺมวิจโย, สมฺมาทิฏฺฐิ; ตาย ปญฺญาย สมนฺนาคตตฺตา ธีรา. อปิจ ขนฺธธีรา, ธาตุธีรา, อายตนธีรา, ปฏิจฺจสมุปฺปาทธีรา, สติปฏฺฐานธีรา, สมฺมปฺปธานธีรา, อิทฺธิปาทธีรา, อินฺทฺริยธีรา, พลธีรา, โพชฺฌงฺคธีรา, มคฺคธีรา, ผลธีรา, นิพฺพานธีรา. เต ธีรา เอวมาหํสุ "มนุสฺสานํ อปฺปกํ ชีวิตํ, ปริตฺตกํ ชีวิตํ, โถกํ ชีวิตํ, ขณิกํ ชีวิตํ, ลหุกํ ชีวิตํ, อิตฺตรํ ชีวิตํ, อนทฺธนียํ ชีวิตํ, นจิรฏฺฐิติกํ ชีวิตนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ อปฺปญฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา. เตนาห ภควา

ตสฺมา หิ สิกฺเขถ อิเธว ชนฺตุ,
ยงฺกิญฺจิ ชญฺญา วิสมนฺติ โลเก,
น ตสฺส เหตู วิสมํ จเรยฺย;
อปฺปญฺหิทํ ชีวิตมาหุ ธีรา.
ปสฺสามิ โลเก ปริผนฺทมานํ

ปชํ อิมํ ตณฺหคตํ ภเวสุ
หีนา นรา มจฺจุมุเข ลปนฺติ,
อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ.

ปสฺสามิ โลเก ปริผนฺทมานนฺติ ปสฺสามีติ: มํสจกฺขุนาปิ ปสฺสามิ, ทิพฺพจกฺขุนาปิ ปสฺสามิ, ปญฺญาจกฺขุนาปิ ปสฺสามิ, พุทฺธจกฺขุนาปิ ปสฺสามิ, สมนฺตจกฺขุนาปิ ปสฺสามิ ทกฺขามิ โอโลเกมิ นิชฺฌายามิ อุปปริกฺขามิ. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. ปริผนฺทมานนฺติ: ตณฺหาผนฺทนาย ผนฺทมานํ, ทิฏฺฐิผนฺทนาย ผนฺทมานํ, กิเลสผนฺทนาย ผนฺทมานํ, ปโยคผนฺทนาย ผนฺทมานํ, วิปากผนฺทนาย ผนฺทมานํ, ทุจฺจริตผนฺทนาย ผนฺทมานํ, รตฺตราเคน ผนฺทมานํ, ทุฏฺฐโทเสน ผนฺทมานํ, มูฬฺหโมเหน ผนฺทมานํ, วินิพนฺธมาเนน ผนฺทมานํ, ปรามฏฺฐทิฏฺฐิยา ผนฺทมานํ, วิกฺเขปคตอุทฺธจฺเจน ผนฺทมานํ, อนิฏฺฐงฺคตวิจิกิจฺฉาย ผนฺทมานํ, ถามคตอนุสเยหิ ผนฺทมานํ, ลาเภน ผนฺทมานํ, อลาเภน ผนฺทมานํ, ยเสน ผนฺทมานํ, อยเสน ผนฺทมานํ, ปสํสาย ผนฺทมานํ, นินฺทาย ผนฺทมานํ, สุเขน ผนฺทมานํ, ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, ชาติยา ผนฺทมานํ, ชราย ผนฺทมานํ, พฺยาธินา ผนฺทมานํ, มรเณน ผนฺทมานํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ผนฺทมานํ, เนรยิเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, ติรจฺฉานโยนิเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, ปิตฺติวิสยิเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, มานุสิเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, คพฺโภกฺกนฺติมูลเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, คพฺเภ ฐิติมูลเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, คพฺภวุฏฺฐานมูลเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, ชาตสฺสูปนิพนฺธิเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, ชาตสฺส ปราเธยฺยเกน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, อตฺตูปกฺกเมน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, ปรูปกฺกเมน ทุกฺเขน ผนฺทมานํ, ทุกฺขทุกฺเขน ผนฺทมานํ, สํขารทุกฺเขน ผนฺทมานํ, วิปริณามทุกฺเขน ผนฺทมานํ,

จักฺขุโรเคน ทุกฺเขน ผัฏฺฐมานํ, โสตโรเคน ทุกฺเขน ผัฏฺฐมานํ, ฆานโรเคน ทุกฺเขน. ชิวฺหาโรเคน ทุกฺเขน. กายโรเคน ทุกฺเขน. สีสโรเคน ทุกฺเขน. กัณฺณโรเคน. มุขโรเคน. ทันฺตโรเคน. กาเสน. สาเสน. ปินาเสน. ฑเหน. ชเรน. กุจฺฉิโรเคน. มุจฺฉาย. ปักฺขันฺทิกาย. สุลาย. วิสูจิกาย. กุฏฺเฐน. คัณฺเฑน. กิลาเสน. โสเสน. อปมาเรน. ทัทฺทุยา. กัณฺฑุยา. กัจฺฉุยา. รขสาย. วิตัจฺฉิกาย. โลหิเตน. ปิตฺเตน. มธุเมเหน. อํสาย ปิฬกาย. ภคัณฺฑเลน. ปิตฺตสมุฏฺฐาเนน อาพาเธน. เสมฺหสมุฏฺฐาเนน อาพาเธน. วาตสมุฏฺฐาเนน อาพาเธน. สันฺนิปาติเกน อาพาเธน. อุตุปริณามเชน อาพาเธน. วิสมปริหารเชน อาพาเธน. โอปักฺกมิเกน อาพาเธน. กัมฺมวิปากเชน อาพาเธน. สีเตน. อุเณฺหน. ชิฆัจฺฉาย. ปิปาสาย. อุจฺจาเรน. ปัสฺสาเวน. ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสัมฺผัสฺเสน ทุกฺเขน. มาตุมรเณน ทุกฺเขน. ปิตุมรเณน ทุกฺเขน. ภาตุมรเณน ทุกฺเขน. ภคินิมรเณน ทุกฺเขน. ปุตฺตมรเณน ทุกฺเขน. ธิตุมรเณน ทุกฺเขน. ญาติพฺยสเนน. โภคพฺยสเนน. โรคพฺยสเนน. สีลพฺยสเนน. ทิฏฺฐิพฺยสเนน. ทุกฺเขน ผัฏฺฐมานํ สัมฺผัฏฺฐมานํ วิปฺผัฏฺฐมานํ เวธมานํ ปเวธมานํ สัมฺปเวธมานํ ปัสฺสามิ ทักฺขามิ โอโลเกมิ นิชฺฌายามิ อุปปริกฺขามีติ ปัสฺสามิ โลเก ปริผัฏฺฐมานํ.

ปชํ อิมํ ตัณฺหคตํ ภเวสูติ: ปชาติ สัตฺตาธิวจนํ. ตัณฺหาติ: รูปตัณฺหา, สัทฺทตัณฺหา, คันฺธตัณฺหา, รสตัณฺหา, โผฏฺฐัพฺพตัณฺหา, ธัมฺมตัณฺหา. ตัณฺหคตันฺติ: ตัณฺหาคตํ ตัณฺหานุคตํ ตัณฺหานุสฏํ ตัณฺหาย ปันฺนํ ตัณฺหาย ปาติตํ* อภิภูตํ ปริยาทิณฺณจิตฺตํ. ภเวสูติ: กามภเว รูปภเว อรูปภเวติ, ปชํ อิมํ ตัณฺหคตํ ภเวสุ.

หีนา นรา มัจฺจุมุเข ลปันฺตีติ หีนา นราติ: หีเนน กายกัมฺเมน

* ปริปาติตันฺติปิ ปาโฐ.

สมนฺนาคตาติ หีนา. หีเนน วจีกมฺเมน สมนฺนาคตาติ หีนา. หีเนน มโนกมฺเมน สมนฺนาคตาติ หีนา. หีเนน ปาณาติปาเตน สมนฺนาคตาติ หีนา. หีเนน อทินฺนาทาเนน. หีเนน กาเมสุมิจฺฉาจาเรน. หีเนน มุสาวาเทน. หีนาย ปิสุณาย วาจาย. หีนาย ผรุสาย วาจาย. หีเนน สมฺผปฺปลาเปน. หีนาย อภิชฺฌาย. หีเนน พฺยาปาเทน. หีนาย มิจฺฉาทิฏฺฐิยา. หีเนหิ สงฺขาเรหิ. หีเนหิ ปญฺจหิ กามคุเณหิ. หีเนหิ ปญฺจหิ นีวรเณหิ. หีนาย เจตนาย. หีนาย ปตฺถนาย. หีนาย ปณิธิยา สมนฺนาคตาติ หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ฉตุกฺกา ปริตฺตาติ, หีนา นรา. มจฺจุมุเข ลปนฺตีติ: มจฺจุมุเข มารมุเข มรณมุเข มจฺจุปฺปตฺตา มจฺจุสมฺปตฺตา มจฺจุปาคตา มารปฺปตฺตา มารสมฺปตฺตา มารุปาคตา มรณปฺปตฺตา มรณสมฺปตฺตา มรณุปาคตา ลปนฺติ ลาลปนฺติ โสจนฺติ กิลมนฺติ ปริเทวนฺติ อุรตฺตาฬึ กนฺทนฺติ สมฺโมหํ อาปชฺชนฺตีติ หีนา นรา มจฺจุมุเข ลปนฺติ.

อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสูติ: รูปตณฺหา ฯเปฯ ธมฺมตณฺหา. ภวาภเวสูติ: ภวาภเว กมฺมภเว ปุนพฺภเว กามภเว กมฺมภเว กามภเว ปุนพฺภเว รูปภเว กมฺมภเว รูปภเว ปุนพฺภเว อรูปภเว กมฺมภเว อรูปภเว ปุนพฺภเว ปุนปฺปุนํ ภเว ปุนปฺปุนํ คติยา ปุนปฺปุนํ อุปปตฺติยา ปุนปฺปุนํ ปฏิสนฺธิยา ปุนปฺปุนํ อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา. อวีตตณฺหาติ: อวิคตตณฺหา อจตฺตตณฺหา อวนฺตตณฺหา อมุตฺตตณฺหา อปฺปหีนตณฺหา อปฺปฏินิสฺสฏฺฐตณฺหาติ อวีตตณฺหา เส ภวาภเวสุ. เตนาห ภควา

"ปสฺสามิ โลเก ปริผนฺทมานํ

ปชํ อิมํ ตณฺหคตํ ภเวสุ,

หีนา นรา มจฺจุมุเข ลปนฺติ,

อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ.
มมายิเต ปสฺสถ ผนฺทมาเน,
มจฺเฉว อปฺโปทเก ขีณโสเต
เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโม จเรยฺย
ภเวสุ อาสตฺติมกุพฺพมาโน.

มมายิเต ปสฺสถ ผนฺทมาเนติ: มมตฺตาติ เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ.

กตมํ ตณฺหามมตฺตํ? ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ มริยาทิกตํ โอธิกตํ ปริยนฺติกตํ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ "อิทํ มมํ, เอตํ มมํ, เอตฺตกํ มมํ, เอตฺตาวตา มมํ, มม รูปา, สทฺทา, คนฺธา, รสา, โผฏฺฐพฺพา; อตฺถรณา, ปาปุรณา, ทาสิทาสา, อเชฬกา, กุกฺกุฏสูกรา; หตฺถิควาสฺสวฬวา, เขตฺตํ, วตฺถุ, หิรญฺญํ, สุวณฺณํ, คามนิคมราชธานิโย, รฏฺฐญฺจ, ชนปโท จ, โกโส จ, โกฏฺฐาคารญฺจ; เกวลมฺปิ มหาปฐวึ ตณฺหาวเสน มมายติ, อฏฺฐสตตณฺหาวิปริตํ; อิทํ ตณฺหามมตฺตํ.

กตมํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ? วีสติวตฺถุกา สกฺกายทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ; ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิคตํ, ทิฏฺฐิคหณํ, ทิฏฺฐิกนฺตาโร, ทิฏฺฐิวิสูกายิกํ, ทิฏฺฐิวิปฺผนฺทิตํ, ทิฏฺฐิสญฺโญชนํ, คาโห, ปฏิคฺคาโห, อภินิเวโส, ปรามาโส, กุมฺมคฺโค, มิจฺฉาปโถ, มิจฺฉตฺตํ, ติตฺถายตนํ, วิปริเยสคาโห, วิปรีตคาโห, วิปลฺลาสคาโห, มิจฺฉาคาโห, อยาถาวกสฺมึ ยาถาวกนฺติ คาโห, ยาวตา ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคตานิ; อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. มมายิเต ปสฺสถ ผนฺทมาเนติ: มมายิตวตฺถุอจฺเฉทสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ, อจฺฉิชฺชนฺเตปิ ผนฺทนฺติ, อจฺฉินฺเนปิ ผนฺทนฺติ; มมายิตวตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ; วิปริณามนฺเตปิ ผนฺทนฺติ, วิปริณเตปิ ผนฺทนฺติ สมฺผนฺทนฺติ วิปฺผนฺทนฺติ

เวเธนฺติ สมฺปเวเธนฺติ: เอวํ ผนฺทมาเน สมฺผนฺทมาเน วิปฺผนฺทมาเน เวธมาเน ปเวธมาเน สมฺปเวธมาเน ปสฺสถ ทกฺขถ โอโลเกถ นิชฺฌายถ อุปปริกฺขถาติ มมายิเต ปสฺสถ ผนฺทมาเน.

มจฺเฉว อปฺโปทเก ขีณโสเตติ: ยถา มจฺฉา อปฺโปทเก ปริตฺโตทเก อุทกปริยาทาเน กาเกหิ วา กุลเลหิ วา พลาเกหิ วา ปริปาฏิยมานา อุกฺขิปิยมานา ขชฺชมานา ผนฺทนฺติ สมฺผนฺทนฺติ วิปฺผนฺทนฺติ เวเธนฺติ ปเวเธนฺติ สมฺปเวเธนฺติ; เอวเมว ปชา มมายิตวตฺถุอจฺเฉทสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ, อจฺฉิชฺชนฺเตปิ ผนฺทนฺติ, อจฺฉินฺเนปิ ผนฺทนฺติ; มมายิตวตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ ผนฺทนฺติ, วิปริณามนฺเตปิ ผนฺทนฺติ, วิปริณเตปิ ผนฺทนฺติ สมฺผนฺทนฺติ วิปฺผนฺทนฺติ เวเธนฺติ ปเวเธนฺติ สมฺปเวเธนฺตีติ มจฺเฉว อปฺโปทเก ขีณโสเต.

เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโมจเรยฺยาติ: เอตํ อาทีนวํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มมตฺเตสูติ เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโมจเรยฺย. มมตฺตาติ: เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ. ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. ตณฺหามมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุํ อมมายนฺโต โสตํ อมมายนฺโต ฆานํ อมมายนฺโต ชิวฺหํ อมมายนฺโต กายํ อมมายนฺโต มนํ อมมายนฺโต รูเป. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรํ. ปิณฺฑปาตํ. เสนาสนํ. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ. กามธาตุํ. รูปธาตุํ. อรูปธาตุํ. กามภวํ. รูปภวํ. อรูปภวํ. สญฺญาภวํ. อสญฺญาภวํ. เนวสญฺญานาสญฺญาภวํ. เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ. ปญฺจโวการภวํ. อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนฺนํ. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม อมมายนฺโต อคฺคณฺหนฺโต อปรามสนฺโต อนภินิวิสนฺโต จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย

วัตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโมจเรยฺย.

ภเวสุ อาสตฺติมกุพฺพมาโนติ: ภเวสูติ กามภเว รูปภเว อรูปภเว. อาสตฺติ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ภเวสุ อาสตฺติมกุพฺพมาโนติ: ภเวสุ อาสตฺตึ อกุพฺพมาโน ฉนฺทํ เปมํ ราคํ ขนฺตึ อกุพฺพมาโน อชนยมาโน อสญฺชนยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ ภเวสุ อาสตฺติมกุพฺพมาโน. เตนาห ภควา

มมายิเต ปสฺสถ ผนฺทมาเน,
มจฺเฉว อปฺโปทเก ขีณโสเต,
เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโมจเรยฺย.
ภเวสุ อาสตฺติมกุพฺพมาโน,
อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ.
ผสฺสํ ปริญฺญาย อนานุคิทฺโธ,
ยทตฺตครหี ตทกุพฺพมาโน
น ลิมฺปตี* ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร.

อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฉนฺทนฺติ: อนฺตาติ ผสฺโส เอโก อนฺโต, ผสฺสสมุทโย ทุติโย อนฺโต. อตีโต เอโก อนฺโต, อนาคโต ทุติโย อนฺโต. สุขา เวทนา เอโก อนฺโต, ทุกฺขา เวทนา ทุติโย อนฺโต. นามํ เอโก อนฺโต, รูปํ ทุติโย อนฺโต. ฉอชฺฌตฺติกานิ อายตนานิ เอโก อนฺโต, ฉ พาหิรานิ อายตนานิ ทุติโย อนฺโต. สกฺกาโย เอโก อนฺโต, สกฺกายสมุทโย ทุติโย อนฺโตติ. โย กาเมสุ กามฉนฺโท, กามราโค, กามนนฺทิ, กามตณฺหา, กามเสฺนโห, กามปริฬาโห, กามมุจฺฉา, กามชฺโฌสานํ, กาโมโฆ, กามโยโค,

* น ลิปฺปตีติปิ ปาโฐ.

กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ; อุโภสุ อนฺเตสุ ฉนฺทํ วิเนยฺย ปฏิวิเนยฺย ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ.

ผสฺสํ ปริญฺญาย อนานุคิทฺโธติ : ผสฺโสติ จกฺขุสมฺผสฺโส, โสตสมฺผสฺโส, ฆานสมฺผสฺโส, ชิวฺหาสมฺผสฺโส, กายสมฺผสฺโส, มโนสมฺผสฺโส, อธิวจนสมฺผสฺโส, ปฏิฆสมฺผสฺโส, สุขเวทนีโย สมฺผสฺโส, ทุกฺขเวทนีโย สมฺผสฺโส, ทุกฺขเวทนีโย สมฺผสฺโส, อทุกฺขมสุขเวทนีโย สมฺผสฺโส, กุสโล ผสฺโส, อกุสโล ผสฺโส, อพฺยากโต ผสฺโส, กามาวจโร ผสฺโส, รูปาวจโร ผสฺโส, อรูปาวจโร ผสฺโส, สุญฺญโต ผสฺโส, อนิมิตฺโต ผสฺโส, อปฺปณิหิโต ผสฺโส, โลกิโย ผสฺโส, โลกุตฺตโร ผสฺโส, อตีโต ผสฺโส, อนาคโต ผสฺโส, ปจฺจุปฺปนฺโน ผสฺโส; โย เอวรูโป ผสฺโส, ผุสนา, สมฺผุสนา, สมฺผุสิตตฺตํ; อยํ วุจฺจติ ผสฺโส. ผสฺสํ ปริญฺญายาติ : ผสฺสํ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริชานิตฺวา ญาตปริญฺญาย ตีรณปริญฺญาย ปหานปริญฺญาย.

กตมา ญาตปริญฺญา ? ผสฺสํ ชานาติ "อยํ จกฺขุสมฺผสฺโส, อยํ โสตสมฺผสฺโส, อยํ ฆานสมฺผสฺโส, อยํ ชิวฺหาสมฺผสฺโส, อยํ กายสมฺผสฺโส, อยํ มโนสมฺผสฺโส, อยํ อธิวจนสมฺผสฺโส, อยํ ปฏิฆสมฺผสฺโส, อยํ สุขเวทนีโย ผสฺโส, อยํ ทุกฺขเวทนีโย ผสฺโส, อยํ อทุกฺขมสุขเวทนีโย ผสฺโส, อยํ กุสโล ผสฺโส, อยํ อกุสโล ผสฺโส, อยํ อพฺยากโต ผสฺโส, อยํ กามาวจโร ผสฺโส, อยํ รูปาวจโร ผสฺโส, อยํ อรูปาวจโร ผสฺโส, อยํ สุญฺญโต ผสฺโส, อยํ อนิมิตฺโต ผสฺโส, อยํ อปฺปณิหิโต ผสฺโส, อยํ โลกิโย ผสฺโส, อยํ โลกุตฺตโร ผสฺโส, อยํ อตีโต ผสฺโส, อยํ อนาคโต ผสฺโส, อยํ ปจฺจุปฺปนฺโน ผสฺโสติ ชานาติ ปสฺสติ; อยํ ญาตปริญฺญา

กตมา ติรณปริญ์ญา ? เอวํ ญาตํ กัต์วา ผัส์สํ ตีเรติ อนิจ์จโต ทุก์ขโต โรคโต คัณ์ฑโต สัล์ลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต อีติโต อุปัท์ทวโต ภยโต อุปสัค์คโต จลโต ปภังคุโต อัท์ธุวโต อตาณโต อเลณโต อสรณโต ริต์ตโต ตุจ์ฉโต สุญ์ญโต อนัต์ตโต อาทีนวโต วิปริณามธัม์มโต อสารกโต อฆมูลโต วธกโต วิภวโต สาสวโต สํขตโต มารามิสโต ชาติธัม์มโต ชราธัม์มโต พ์ยาธิธัม์มโต มรณธัม์มโต โสกปริเทวทุก์ขโทมนัส์สุปายาสธัม์มโต สํกิเลสิกธัม์มโต สมุทยโต อัต์ถังคมโต อัส์สาทโต อาทีนวโต นิส์สรณโต ตีเรติ; อยํ ติรณปริญ์ญา.

กตมา ปหานปริญ์ญา ? เอวํ ตีรยิต์วา ผัส์เส ฉัน์ทราคํ ปชหติ วิโนเทติ พ์ยัน์ตีกโรติ อนภาวํ คเมติ.

วุต์ตํ เหตํ ภควตา "โย ภิก์ขเว ผัส์เสสุ ฉัน์ทราโค, ตํ ปชหถ; เอวํ โส ผัส์โส ปหีโน ภวิส์สติ อุจ์ฉิน์นมูโล ตาลาวัต์ถุกโต อนภาวังคโต อายตึ อนุป์ปาทธัม์โมติ; อยํ ปหานปริญ์ญา. ผัส์สํ ปริญ์ญายาติ : ผัส์สํ อิมาหิ ตีหิ ปริญ์ญาหิ ปริชานิต์วา. อนานุคิท์โธติ : เคโธ วุจ์จติ ตัณ์หา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิช์ฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยัส์เสโส เคโธ ปหีโน สมุจ์ฉิน์โน วูปสัน์โต ปฏิปัส์สัท์โธ อภัพ์พุป์ปัต์ติโก ญาณัค์คินา ทัฑ์โฒ, โส วุจ์จติ อคิท์โธ. โส รูเป อคิท์โธ, สัท์เท อคิท์โธ, คัน์เธ อคิท์โธ, รเส อคิท์โธ, โผฏ์ฐัพ์เพ อคิท์โธ, กุเล. คเณ. อาวาเส. ลาเภ. ยเส. ปสํสาย. สุเข. จีวเร. ปิณ์ฑปาเต. เสนาสเน. คิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขาเร. กามธาตุยา. รูปธาตุยา. อรูปธาตุยา. กามภเว. รูปภเว. อรูปภเว. สัญ์ญาภเว. อสัญ์ญาภเว. เนวสัญ์ญานาสัญ์ญาภเว. เอกโวการภเว.

จตุโวการภเว. ปญฺจโวการภเว. อตีเต. อนาคเต. ปจฺจุปฺปนฺเน. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ อคิทฺโธ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน วีตเคโธ วิคตเคโธ จตฺตเคโธ วนฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปหีนเคโธ ปฏินิสฺสฏฺฐเคโธ วีตราโค วิคตราโค จตฺตราโค วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสฏฺฐราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ ผสฺสํ ปริญฺญาย อนานุคิทฺโธ.

ยทตฺตครหี ตทกุพฺพมาโนติ: ยทนฺติ ยํ อตฺตนา ครหติ. ทฺวีหิ การเณหิ อตฺตานํ ครหติ: กตตฺตา จ, อกตตฺตา จ.

กถํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตานํ ครหติ? "กตํ เม กายทุจฺจริตํ, อกตํ เม กายสุจริตนฺติ, อตฺตานํ ครหติ; "กตํ เม วจีทุจฺจริตํ, อกตํ เม วจีสุจริตนฺติ, อตฺตานํ ครหติ; "กตํ เม มโนทุจฺจริตํ, อกตํ เม มโนสุจริตนฺติ, อตฺตานํ ครหติ; "กโต เม ปาณาติปาโต, อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณีติ, อตฺตานํ ครหติ; "กตํ เม อทินฺนาทานํ, อกตา เม อทินฺนาทานา เวรมณีติ, อตฺตานํ ครหติ; "กโต เม กาเมสุ มิจฺฉาจาโร, อกตา เม กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณีติ, อตฺตานํ ครหติ; "กโต เม มุสาวาโท, อกตา เม มุสาวาทา เวรมณีติ, อตฺตานํ ครหติ; "กตา เม ปิสุณา วาจา, อกตา เม ปิสุณาย วาจาย เวรมณีติ, อตฺตานํ ครหติ; "กตา เม ผรุสา วาจา, อกตา เม ผรุสาย วาจาย เวรมณีติ, อตฺตานํ ครหติ; "กโต เม สมฺผปฺปลาโป, อกตา เม สมฺผปฺปลาปา เวรมณีติ, อตฺตานํ ครหติ; "กตา เม อภิชฺฌา, อกตา เม อนภิชฺฌาติ, อตฺตานํ ครหติ; "กโต เม พฺยาปาโท, อกโต เม อพฺยาปาโทติ, อตฺตานํ ครหติ; กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐีติ, อตฺตานํ ครหติ; เอวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตานํ

ครหติ: อถวา "สีเลสุมฺหิ น ปริปูรการีติ อตฺตานํ ครหติ; "อินฺทฺริเยสุมฺหิ อคุตฺตทฺวาโรติ อตฺตานํ ครหติ; "โภชเน อมตฺตญฺญุมฺหีติ อตฺตานํ ครหติ; "ชาคริยํ อนนุยุตฺโตมฺหีติ อตฺตานํ ครหติ; "น สติสมฺปชญฺเญน สมนฺนาคโตมฺหีติ อตฺตานํ ครหติ; "อภาวิตา เม จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ อตฺตานํ ครหติ; "อภาวิตา เม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานาติ อตฺตานํ ครหติ; "อภาวิตา เม จตฺตาโร อิทฺธิปาทาติ อตฺตานํ ครหติ; "อภาวิตานิ เม ปญฺจินฺทฺริยานีติ อตฺตานํ ครหติ; "อภาวิตานิ เม ปญฺจ พลานีติ อตฺตานํ ครหติ; "อภาวิตา เม สตฺต โพชฺฌงฺคาติ อตฺตานํ ครหติ; "อภาวิโต เม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคติ อตฺตานํ ครหติ; "ทุกฺขํ เม อปริญฺญาตนฺติ อตฺตานํ ครหติ; "สมุทโย เม อปฺปหีโนติ อตฺตานํ ครหติ; "มคฺโค เม อภาวิโตติ อตฺตานํ ครหติ; "นิโรโธ เม อสจฺฉิกโตติ อตฺตานํ ครหติ; เอวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตานํ ครหติ: เอวํ อตฺตครหียํ กมฺมํ อกุพฺพมาโน ชนยมาโน อสญฺชนยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ ยทตฺตครหี ตทกุพฺพมาโน.

น ลิมฺปติ ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโรติ: เลปาติ เทฺว เลปา: ตณฺหาเลโป จ ทิฏฺฐิเลโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเลโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป. ธีโรติ: ธีโร ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวี. ธีโร ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฺฐิเลปํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ทิฏฺเฐ น ลิมฺปติ, สุเต น ลิมฺปติ, มุเต น ลิมฺปติ, วิญฺญาเต น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ น อุปลิมฺปติ, อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ น ลิมฺปติ ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร. เตนาห ภควา

"อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ
ผสฺสํ ปริญฺญาย อนานุคิทฺโธ
ยทตฺตครหี ตทกุพฺพมาโน
น ลิมฺปตี ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร,
สญฺญํ ปริญฺญา วิตเรยฺย โอฆํ
ปริคฺคเหสุ มุนิ โนปลิตฺโต
อพฺพูฬฺหสลฺโล จรมปฺปมตฺโต
นาสีสตี โลกมิมํ ปรญฺจ.

สญฺญํ ปริญฺญา วิตเรยฺย โอฆนฺติ: สญฺญาติ กามสญฺญา, พฺยาปาทสญฺญา, วิหึสาสญฺญา, รูปสญฺญา, สทฺทสญฺญา, คนฺธสญฺญา, รสสญฺญา, โผฏฺฐพฺพสญฺญา, ธมฺมสญฺญา; ยา เอวรูปา สญฺญา, สญฺชานนา, สญฺชานิตตฺตํ; อยํ วุจฺจติ สญฺญา. สญฺญํ ปริญฺญาติ: สญฺญํ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริชานิตฺวา ญาตปริญฺญาย ตีรณปริญฺญาย ปหานปริญฺญาย.

กตมา ญาตปริญฺญา ? สญฺญํ ชานาติ "อยํ กามสญฺญา, อยํ พฺยาปาทสญฺญา, อยํ วิหึสาสญฺญา, อยํ เนกฺขมฺมสญฺญา, อยํ อพฺยาปาทสญฺญา, อยํ อวิหึสาสญฺญา, อยํ รูปสญฺญา, อยํ สทฺทสญฺญา, อยํ คนฺธสญฺญา, อยํ รสสญฺญา, อยํ โผฏฺฐพฺพสญฺญา, อยํ ธมฺมสญฺญาติ ชานาติ ปสฺสติ; อยํ ญาตปริญฺญา.

กตมา ตีรณปริญฺญา ? เอวํ ญาตํ กตฺวา สญฺญํ ตีเรติ อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต อีติโต อุปทฺทวโต ภยโต อุปสคฺคโต จลโต ปภงฺคุโต ฯเปฯ สมุทยโต อตฺถงฺคมโต อสฺสาทโต อาทีนวโต นิสฺสรณโต ตีเรติ; อยํ ตีรณปริญฺญา.

กตมา ปหานปริญฺญา ? เอวํ ตีเรตฺวา สญฺญาย ฉนฺทราคํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "โย ภิกฺขเว สญฺญาย ฉนฺทราโค, ตํ ปชหถ; เอวํ สา สญฺญา ปหีนา ภวิสฺสติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาติ; อยํ ปหานปริญฺญา. สญฺญํ ปริญฺญาติ : สญฺญํ อิมาหิ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริชานิตฺวา. วิตเรยฺย โอฆนฺติ : กาโมฆํ ภโวฆํ ทิฏฺโฐฆํ อวิชฺโชฆํ วิตเรยฺย อุตฺตเรยฺย ปตเรยฺย สมติกฺกเมยฺย วีติวตฺเตยฺยาติ สญฺญํ ปริญฺญา วิตเรยฺย โอฆํ.

ปริคฺคเหสุ มุนิ โนปลิตฺโตติ : ปริคฺคหาติ เทฺว ปริคฺคหา : ตณฺหาปริคฺคโห จ, ทิฏฺฐิปริคฺคโห จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปริคฺคโห. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปริคฺคโห. มุนีติ : โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา, ปชานนา, ฯเปฯ อโมโห, ธมฺมวิจโย, สมฺมาทิฏฺฐิ; เตน ญาเณน สมนฺนาคโต มุนิ โมนปฺปตฺโตติ. ตีณิ โมเนยฺยานิ : กายโมเนยฺยํ, วจีโมเนยฺยํ, มโนโมเนยฺยํ.

กตมํ กายโมเนยฺยํ ? ติวิธานํ กายทุจฺจริตานํ ปหานํ, กายโมเนยฺยํ. ติวิธํ กายสุจริตํ กายโมเนยฺยํ. กายารมฺมเณ ญาณํ, กายโมเนยฺยํ. กายปริญฺญา, กายโมเนยฺยํ. ปริญฺญาสหคโต มคฺโค, กายโมเนยฺยํ. กาเย ฉนฺทราคสฺส ปหานํ, กายโมเนยฺยํ. กายสงฺขารนิโรโธ จตุตฺถ-ฌานสมาปตฺติ, กายโมเนยฺยํ; อิทํ กายโมเนยฺยํ.

กตมํ วจีโมเนยฺยํ ? จตุพฺพิธานํ วจีทุจฺจริตานํ ปหานํ, วจีโมเนยฺยํ. จตุพฺพิธํ วจีสุจริตํ, วจีโมเนยฺยํ. วาจารมฺมเณ ญาณํ, วจีโมเนยฺยํ. วาจาปริญฺญา, วจีโมเนยฺยํ. ปริญฺญาสหคโต มคฺโค, วจีโมเนยฺยํ. วาจาย ฉนฺทราคสฺส ปหานํ, วจีโมเนยฺยํ. วจีสงฺขารนิโรโธ ทุติยชฺฌาน-

สมาปตฺติ, วจีโมเนยฺยํ; อิทํ วจีโมเนยฺยํ.

กตมํ มโนโมเนยฺยํ ? ติวิธานํ มโนทุจฺจริตานํ ปหานํ, มโนโมเนยฺยํ. ติวิธํ มโนสุจริตํ, มโนโมเนยฺยํ. จิตฺตารมฺมณํ ญาณํ, มโนโมเนยฺยํ; จิตฺตปริญฺญา, มโนโมเนยฺยํ. ปริญฺญาสหคโต มคฺโค, มโนโมเนยฺยํ. จิตฺเต ฉนฺทราคสฺส ปหานํ, มโนโมเนยฺยํ. จิตฺตสงฺขารนิโรโธ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ, มโนโมเนยฺยํ; อิทํ มโนโมเนยฺยํ.

กายมุนึ วาจามุนึ มโนมุนิมนาสวํ,
มุนึ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ สพฺพปหายินํ.
กายมุนึ วาจามุนึ มโนมุนิมนาสวํ,
มุนึ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ นินฺหาตปาปกํ.

อิเมหิ โมเนยฺเยหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา ฉ มุนโย : อาคารมุนโย, อนาคารมุนโย, เสขมุนโย, อเสขมุนโย ปจฺเจกมุนโย มุนิมุนโย.

กตเม อาคารมุนโย ? เย เต อาคาริกา ทิฏฺฐปทา วิญฺญาตสาสนา, อิเม อาคารมุนโย.

กตเม อนาคารมุนโย. เย เต ปพฺพชิตา ทิฏฺฐปทา วิญฺญาตสาสนา, อิเม อนาคารมุนโย. สตฺต เสขา เสขมุนโย. อรหนฺโต อเสขมุนโย. ปจฺเจกพุทฺธา, ปจฺเจกมุนโย. มุนิมุนโย วุจฺจนฺติ ตถาคตา อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา.

น โมเนน มุนิ โหติ, มูฬฺหรูโป อวิทฺทสุ.
โย จ ตุลํว ปคฺคยฺห วรมาทาย ปณฺฑิโต,
ปาปานิ ปริวชฺเชติ, สมุนิ เตน โส มุนิ.
โย มุนาติ อุโภ โลเก, มุนิ เตน ปวุจฺจติ.
อสตญฺจ สตญฺจ ญตฺวา ธมฺมํ อชฺฌตฺตํ พหิทฺธาจ.
สพฺพโลเก เทวมนุสฺเสหิ ปูชิโต,

โยโส สังคชาลมติจฺจ โส มุนิ.

เลปาติ : เทฺว เลปา : ตณฺหาเลโป จ, ทิฏฺฐิเลโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเลโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป. มุนิ ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฺฐิเลปํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ปริคฺคเหสุ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ น อุปลิมฺปติ, อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ ปริคฺคเหสุ มุนิ โนปลิตฺโต.

อพฺพูฬฺหสลฺโล จรมปฺปมตฺโตติ : สลฺลนฺติ สตฺต สลฺลานิ : ราคสลฺลํ, โทสสลฺลํ, โมหสลฺลํ, มานสลฺลํ, ทิฏฺฐิสลฺลํ, โสกสลฺลํ, กถํกถาสลฺลํ. ยสฺเสตานิ สลฺลานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ, โส วุจฺจติ อพฺพูฬฺหสลฺโล ปหตสลฺโล อุทฺธฏสลฺโล สมุทฺธฏสลฺโล อุปฺปาฏิตสลฺโล สมุปฺปาฏิตสลฺโล จตฺตสลฺโล วนฺตสลฺโล มุตฺตสลฺโล ปหีนสลฺโล ปฏินิสฺสฏฺฐสลฺโล นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ อพฺพูฬฺหสลฺโล. จรนฺติ : จรนฺโต วิหรนฺโต อิริยนฺโต วตฺเตนฺโต ปาเลนฺโต ยเปนฺโต ยาเปนฺโต. อปฺปมตฺโตติ : สกฺกจฺจการี สาตจฺจการี อฏฺฐิตการี อโนลีนวุตฺติโก อนิกฺขิตฺตฉนฺโท อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ. "กถาหํ อปริปูรํ วา สีลกฺขนฺธํ ปริปูเรยฺยํ, ปริปูรํ วา สีลกฺขนฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ, โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติสมฺปชญฺญํ จ อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสุ. "กถาหํ อปริปูรํ วา สมาธิกฺขนฺธํ ปริปูเรยฺยํ, ปริปูรํ วา สมาธิกฺขนฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคณฺเหยฺยนฺติ. ฯเปฯ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. "กถาหํ อปริปูรํ วา ปญฺญากฺขนฺธํ. วิมุตฺติกฺขนฺธํ. วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ ปริปูเรยฺยํ,

ปริปูรํ วา วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ ตตฺถ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคณฺหิสฺสามีติ, โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติสมฺปชญฺญญฺจ อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสุ. "กถาหํ อปริญฺญาตํ วา ทุกฺขํ ปริชาเนยฺยํ. อปฺปหีนํ วา กิเลเส ปชเหยฺยํ. อภาวิตํ วา มคฺคํ ภาเวยฺยํ. อสจฺฉิกตํ วา นิโรธํ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติสมฺปชญฺญญฺจ อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสูติ สพฺพฏฺฐหสฺสโล จรมปฺปมตฺโต

นาสึสติ โลกมิมํ ปรญฺจาติ: อิมํ โลกํ นาสึสติ สกตฺตภาวํ, ปรโลกํ นาสึสติ ปรตฺตภาวํ. อิมํ โลกํ นาสึสติ สกรูปเวทนาสญฺญาสงฺขารวิญฺญาณํ, ปรโลกํ นาสึสติ ปรรูปเวทนาสญฺญาสงฺขารวิญฺญาณํ. อิมํ โลกํ นาสึสติ ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานิ, ปรโลกํ นาสึสติ ฉ พาหิรานิ อายตนานิ. อิมํ โลกํ นาสึสติ มนุสฺสโลกํ, ปรโลกํ นาสึสติ เทวโลกํ. อิมํ โลกํ นาสึสติ กามธาตุํ, ปรโลกํ นาสึสติ รูปธาตุํ อรูปธาตุํ. อิมํ โลกํ นาสึสติ กามธาตุํ รูปธาตุํ, ปรโลกํ นาสึสติ อรูปธาตุํ. ปุนคตึ วา อุปปตฺตึ วา ปฏิสนฺธึ วา ภวํ วา สํสารํ วา วฏฺฏํ วา นาสึสติ น อิจฺฉติ น สาทิยติ น ปตฺเถติ น ปิเหติ นาภิชปฺปตีติ นาสึสติ อิมํ โลกํ ปรญฺจ. เตนาห ภควา

"สญฺญํ ปริญฺญา วิตเรยฺย โอฆํ,
ปริคฺคเหสุ มุนิ โนปลิตฺโต.
สพฺพฏฺฐหสฺสโล จรมปฺปมตฺโต,
นาสึสตี โลกมิมํ ปรญฺจ.

ทุติโย คุหฏฺฐกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

วทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปิ เอเก,
อญฺเญปิ เว สจฺจมนา วทนฺติ.
วาทญฺจ ชาตํ มุนิ โน อุเปติ,
ตสฺมา มุนี นตฺถิ ขิโล กุหิญฺจิ.

วทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปิ เอเกติ: เต ติตฺถิยา ทุฏฺฐมนา ปทุฏฺฐมนา วิรุทฺธมนา ปฏิวิรุทฺธมนา อาหตมนา ปจฺจาหตมนา อาฆาฏิตมนา ปจฺจาฆาฏิตมนา วทนฺติ อุปวทนฺติ ภควนฺตญฺจ ภิกฺขุสํฆญฺจ อภูเตนาติ, วทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปิ เอเก.

อญฺเญปิ เว สจฺจมนา วทนฺตีติ: เย เตสํ ติตฺถิยานํ สทฺทหนฺตา โอกปฺเปนฺตา อธิมุจฺจนฺตา สจฺจมนา สจฺจสญฺญิโน ภูตมนา ภูตสญฺญิโน ตถมนา ตถสญฺญิโน ยาถาวมนา ยาถาวสญฺญิโน อวิปริตฺตมนา อวิปริตฺตสญฺญิโน วทนฺติ อุปวทนฺติ ภควนฺตญฺจ ภิกฺขุสํฆญฺจ อภูเตนาติ อญฺเญปิ เว สจฺจมนา วทนฺติ.

วาทญฺจ ชาตํ มุนิ โน อุเปตีติ: โส วาโท ชาโต โหติ สญฺชาโต นิพฺพตฺโต อภินิพฺพตฺโต ปาตุภูโต ปรโต โฆโส อกฺโกโส อุปวาโท ภควโต จ ภิกฺขุสํฆสฺส จ อภูเตนาติ, วาทญฺจ ชาตํ. มุนิ โน อุเปตีติ: มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา, ปชานนา. ฯเปฯ อโมโห, ธมฺมวิจโย, สมฺมาทิฏฺฐิ; เตน ญาเณน สมนฺนาคโต มุนิ โมนปฺปตฺโต. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนีติ. โย วาทํ อุเปติ โส ทฺวีหิ การเณหิ วาทํ อุเปติ: การโก การกตาย วาทํ อุเปติ, อถวา วุจฺจมาโน อุปวทิยมาโน กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติฏฺฐิยติ โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ "อการโกมฺหีติ, โย

วาทํ อุเปติ โส อิเมหิ ทฺวีหิ การเณหิ วาทํ อุเปติ. มุนิ ทฺวีหิ การเณหิ วาทํ น อุเปติ: อการโก อการกตาย วาทํ น อุเปติ, อถวา วุจฺจมาโน อุปวทิยมาโน น กุปฺปติ น พฺยาปชฺชติ น ปติฏฺฐิยติ น โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ "อการโกมฺหีติ, มุนิ อิเมหิ ทฺวีหิ การเณหิ วาทํ น อุเปติ น อุปคจฺฉติ น คณฺหาติ น ปรามสติ น อภินิวิสตีติ วาทญฺจ ชาตํ มุนิ โน อุเปติ.

ตสฺมา มุนี นตฺถิ ขิโล กุหิญฺจีติ: ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา มุนิโน อาหตจิตฺตตา ขีลชาตตาปิ นตฺถิ, ปญฺจปิ เจโตขีลา นตฺถิ, ตโยปิ ขีลา นตฺถิ: ราคขีโล, โทสขีโล, โมหขีโล, นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ, ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ. กุหิญฺจีติ: กุหิญฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ ตสฺมา มุนี นตฺถิ ขิโล กุหิญฺจิ. เตนาห ภควา

"วทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปิ เอเก,
อญฺเญปิ เว สจฺจมนา วทนฺติ;
วาทญฺจ ชาตํ มุนิ โน อุเปติ,
ตสฺมา มุนี นตฺถิ ขิโล กุหิญฺจิ.
สกญฺหิ ทิฏฺฐึ กถมจฺจเยยฺย,
ฉนฺทานุนีโต รุจิยา นิวิฏฺโฐ,
สยํ สมตฺตานิ ปกุพฺพมาโน,
ยถา หิ ชาเนยฺย, ตถา วเทยฺย.

สกญฺหิ ทิฏฺฐึ กถมจฺจเยยฺยาติ: เย เต ติตฺถิยา "สุนฺทรึ ปริพฺพาชิกํ หนฺตฺวา สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ อวณฺณํ ปกาสยิตฺวา

เอวํ เอตํ ลาภํ ยสํ สัก์การสัม์มานํ ปัจ์จาหริส์สามาติ, เอวํทิฏ์ฐิกา เอวํขัน์ติกา เอวํรุจิกา เอวํลัท์ธิกา เอวํอัช์ฌาสยา เอวํอธิป์ปายา. เต นาสัก์ขึสุ สกํ ทิฏ์ฐึ สกํ ขัน์ตึ สกํ รุจึ สกํ ลัท์ธึ สกํ อัช์ฌาสยํ สกํ อธิป์ปายํ อติก์กมิตุํ. อถโข เส๎วว อยโส เต ปัจ์จาคโตติ, เอวัม์ปิ สกัญ๎หิ ทิฏ์ฐึ กถมัจ์จเยย์ย. อถวา สัส์สโต โลโก, อิทเมว สัจ์จํ; โมฆมัญ์ญัน์ติ, โย โส เอวํ วาโท โส สกํ ทิฏ์ฐึ สกํ ขัน์ตึ สกํ รุจึ สกํ ลัท์ธึ สกํ อัช์ฌาสยํ สกํ อธิป์ปายํ กถํ อัจ์จเยย์ย อติก์กเมย์ย สมติก์กเมย์ย วีติวัต์เตย์ย. ตํ กิส์ส เหตุ ? ตัส์ส สา ทิฏ์ฐิ ตถา สมัต์ตา สมาทิน์ณา คหิตา ปรามัฏ์ฐา อภินิวิฏ์ฐา อัช์โฌสิตา อธิมุต์ตาติ เอวัม์ปิ สกัญ๎หิ ทิฏ์ฐึ กถมัจ์จเยย์ย; อสัส์สโต โลโก. อัน์ตวา โลโก. อนัน์ตวา โลโก. ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ. อัญ์ญํ ชีวํ อัญ์ญํ สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรัม์มรณา. น โหติ ตถาคโต ปรัม์มรณา. โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรัม์มรณา. เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรัม์มรณา, อิทเมว สัจ์จํ; โมฆมัญ์ญัน์ติ, โย โส เอวํ วาโท โส สกํ ทิฏ์ฐึ สกํ ขัน์ตึ สกํ รุจึ สกํ ลัท์ธึ สกํ อัช์ฌาสยํ สกํ อธิป์ปายํ กถํ อัจ์จเยย์ย อติก์กเมย์ย สมติก์กเมย์ย วีติวัต์เตย์ย. ตํ กิส์ส เหตุ ? ตัส์ส สา ทิฏ์ฐิ ตถา สมัต์ตา สมาทิน์ณา คหิตา ปรามัฏ์ฐา อภินิวิฏ์ฐา อัช์โฌสิตา อธิมุต์ตาติ เอวัม์ปิ สกัญ๎หิ ทิฏ์ฐึ กถมัจ์จเยย์ย.

ฉัน์ทานุนีโต รุจิยา นิวิฏ์โฐติ: ฉัน์ทานุนีโตติ สกาย ทิฏ์ฐิยา สกาย ขัน์ติยา สกาย รุจิยา สกาย ลัท์ธิยา ยายติ นิย์ยติ วุย๎หติ สํหริยติ. ยถา หัต์ถิยาเนน วา รถยาเนน วา อัส์สยาเนน วา โคยาเนน วา อชยาเนน วา เมณ์ฑกยาเนน วา โอฏ์ฐยาเนน วา ขรยาเนน วา ยายติ นิย์ยติ วุย๎หติ สํหริยติ; เอวเมวํ สกาย

ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ สํหริยฺยติ ฉนฺทานุนีโต. รุจิยา นิวิฏฺโฐติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา นิวิฏฺโฐ ปติฏฺฐิโต อลฺลีโน อุปาคโต อชฺโฌสิโต อธิมุตฺโตติ ฉนฺทานุนีโต รุจิยา นิวิฏฺโฐ. สยํ สมตฺตานิ ปกุพฺพมาโนติ: สยํ สมตฺตํ กโรติ, ปริปุณฺณํ กโรติ, อโนมํ กโรติ, อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ กโรติ "อยํ สตฺถา สพฺพญฺญูติ สยํ สมตฺตํ กโรติ, ปริปุณฺณํ กโรติ, อโนมํ กโรติ, อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ กโรติ. "อยํ ธมฺโม สฺวากฺขาโต. อยํ คโณ สุปฏิปนฺโน. อยํ ทิฏฺฐิ ภทฺทิกา. อยํ ปฏิปทา สุปญฺญตฺตา. อยํ มคฺโค นิยฺยานิโกติ สยํ สมตฺตํ กโรติ, ปริปุณฺณํ กโรติ, อโนมํ กโรติ, อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ กโรติ ชเนติ นิพฺพตฺเตตีติ สยํ สมตฺตานิ ปกุพฺพมาโน.

ยถา หิ ชาเนยฺย ตถา วเทยฺยาติ: ยถา ชาเนยฺย, ตถา วเทยฺย กเถยฺย ภเณยฺย ทีเปยฺย โวหเรยฺย. "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, ยถา ชาเนยฺย, ตถา วเทยฺย กเถยฺย ภเณยฺย ทีเปยฺย โวหเรยฺย. "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, ยถา ชาเนยฺย, ตถา วเทยฺย กเถยฺย ภเณยฺย ทีเปยฺย โวหเรยฺยาติ ยถา ชาเนยฺย, ตถา วเทยฺย. เตนาห ภควา

"สกญฺหิ ทิฏฺฐึ กถมจฺจเยยฺย,
ฉนฺทานุนีโต รุจิยา นิวิฏฺโฐ,
สยํ สมตฺตานิ ปกุพฺพมาโน,
ยถา หิ ชาเนยฺย, ตถา วเทยฺย.

โย อัตฺตโน สีลวตานิ ชันฺตุ,
อนานุปุฏฺโฐ จ ปเรส ปาวา,
อนริยธัมฺมํ กุสลา ตมาหุ,
โย อาตุมานํ สยเมว ปาวา.

โย อัตฺตโน สีลวตานิ ชันฺตูติ : โยติ โย ยาทิโส ยถายุตฺโต ยถาวิหิโต ยถาปกาโร ยํฐานัปฺปัตฺโต ยํธัมฺมสมันฺนาคโต ขัตฺติโย วา พฺราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา คหัฏฺโฐ วา ปัพฺพชิโต วา เทโว วา มนุสฺโส วา. สีลวตานีติ : อัตฺถิ สีลัญฺเจว วัตฺตัญฺจ. อัตฺถิ วัตฺตํ น สีลํ.

กตมํ สีลัญฺเจว วัตฺตัญฺจ ? อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสัมฺปันฺโน, อณุมัตฺเตสุ วัชฺเชสุ ภยทัสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; โย ตัตฺถ สํยโม สํวโร อวีติกฺกโม, อิทํ สีลํ; ยํ สมาทานํ, ตํ วัตฺตํ; สํวรัฏฺเฐน สีลํ, สมาทานัฏฺเฐน วัตฺตํ : อิทํ วุจฺจติ สีลัญฺเจว วัตฺตัญฺจ.

กตมํ วัตฺตํ น สีลํ ? อัฏฺฐ ธุตังคานิ : อารัญฺญิกังคํ, ปิณฺฑปาติกังคํ, ปํสุกูลิกังคํ. เตจีวริกังคํ, สปทานจาริกังคํ, ขลุปัจฺฉาภัตฺติกังคํ, เนสัชฺชิกังคํ, ยถาสันฺถติกังคํ; อิทํ วุจฺจติ วัตฺตํ น สีลํ, วีริยสมาทานัมฺปิ วุจฺจติ วัตฺตํ น สีลํ. กามํ ตโจ จ นฺหารุ จ อัฏฺฐิ จ อวสุสฺสตุ สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ. ยันฺตํ ปุริสถาเมน ปุริสพเลน ปุริสวีริเยน ปุริสปรักฺกเมน ปัตฺตัพฺพํ, น ตํ อปาปุณิตฺวา วีริยัสฺส สัณฺฐานํ ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปัคฺคัณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปํ วีริยสมาทานํ วุจฺจติ วัตฺตํ น สีลํ. "น ตาวาหํ อิมํ ปัลฺลังกํ ภินฺทิสฺสามิ; ยาว เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปัคฺคัณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปัมฺปิ วีริยสมาทานํ วุจฺจติ วัตฺตํ น สีลํ.

"นาสิสฺสํ น ปิวิสฺสามิ, วิหารโต น นิกฺขเม,
นปิ ปสฺสํ, นิปาเตสฺสํ, ตณฺหาสลฺเล อนูหเต.

จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. "น ตาวาหํ อิมมฺหา อาสนา วุฏฺฐหิสฺสามิ, จงฺกมา โอโรหิสฺสามิ, วิหารา นิกฺขมิสฺสามิ, อฑฺฒโยคา นิกฺขมิสฺสามิ, ปาสาทา นิกฺขมิสฺสามิ, หมฺมิยา นิกฺขมิสฺสามิ, คุหาย นิกฺขมิสฺสามิ, เลณา นิกฺขมิสฺสามิ, กุฏิยา นิกฺขมิสฺสามิ, กูฏาคารา นิกฺขมิสฺสามิ, อฏฺฏา นิกฺขมิสฺสามิ, มาฬา นิกฺขมิสฺสามิ, อุทฺทณฺฑา นิกฺขมิสฺสามิ, อุปฏฺฐานสาลาย นิกฺขมิสฺสามิ, มณฺฑปา นิกฺขมิสฺสามิ, รุกฺขมูลา นิกฺขมิสฺสามิ; ยาว เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. "อิมสฺมิญฺเญว ปุพฺพณฺหสมยํ อริยธมฺมํ อาหริสฺสามิ สมาหริสฺสามิ อธิคจฺฉิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ สจฺฉิกริสฺสามีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. "อิมสฺมิญฺเญว มชฺฌนฺติกสมยํ. สายณฺหสมยํ. ปุเรภตฺตํ. ปจฺฉาภตฺตํ. ปุริมยามํ. มชฺฌิมยามํ. ปจฺฉิมยามํ. กาเฬ. ชุณฺเห. วสฺเส. เหมนฺเต. คิมฺเห. ปุริเม วโยขนฺเธ. มชฺฌิเม วโยขนฺเธ. ปจฺฉิเม วโยขนฺเธ อริยธมฺมํ อาหริสฺสามิ สมาหริสฺสามิ อธิคจฺฉิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ สจฺฉิกริสฺสามีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. ชนฺตูติ: สตฺโต นโร มาณโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทคู มนุโชติ โย อตฺตโน สีลวตานิ ชนฺตุ. อนานุปุฏฺโฐ จ ปเรส ปาวาติ: ปเรสนฺติ ปเรสํ ขตฺติยานํ พฺราหฺมณานํ เวสฺสานํ สุทฺทานํ คหฏฺฐานํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ มนุสฺสานํ. อปุฏฺโฐติ: อปุฏฺโฐ อปุจฺฉิโต อนายาจิโต อนชฺเฌสิโต อปฺปสาทิโต อตฺตโน สีลํ วา วตฺตํ วา

สีลวตฺตํ วา ปาวทติ. "อหมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ วา, "วตฺตสมฺปนฺโนติ วา, สีลวตฺตสมฺปนฺโนติ วา, "ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา อุจฺจากุลา ปพฺพชิโตติ วา, "มหากุลา ปพฺพชิโตติ วา, "มหาโภคกุลา ปพฺพชิโตติ วา, "อุฬารโภคกุลา ปพฺพชิโตติ วา, "ญาโต ยสสฺสี คหฏฺฐานํ ปพฺพชิตานนฺติ วา, "ลาภิมฺหิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ วา, "สุตฺตนฺติโกติ วา, "วินยธโรติ วา, "ธมฺมกถิโกติ วา, "อารญฺญิโกติ วา, "ปิณฺฑปาติโกติ วา, "ปํสุกูลิโกติ วา, "เตจีวริโกติ วา, "สปทานจาริโกติ วา, "ขลุปจฺฉาภตฺติโกติ วา, "เนสชฺชิโกติ วา, "ยถาสนฺถติโกติ วา, "ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา "ทุติยสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "ตติยสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, จตุตฺถสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "อากิญฺจญฺญายตน-สมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, ปาวทติ กเถติ ภณติ ทีปยติ โวหรตีติ อชานุปุฏฺโฐว ปเรส ปาวา.

อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหูติ : กุสลาติ เย เต ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปฏฺฐานกุสลา สมฺมปฺปธานกุสลา อิทฺธิปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา โพชฺฌงฺคกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา เอวมาหํสุ "อนริยานํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม อริยานํ. พาลานํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม ปณฺฑิตานํ. อสปฺปุริสานํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม สปฺปุริสานนฺติ

เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺติ อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ.

โย อาตุมานํ สยเมว ปาวาติ : อาตุมา วุจฺจติ อตฺตา. สยเมว ปาวาติ : สยเมว อตฺตานํ ปาวทติ "อหมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ วา, "วตฺตสมฺปนฺโนติ วา, "สีลวตฺตสมฺปนฺโนติ วา, "ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเยน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา อุจฺจากุลา ปพฺพชิโตติ วา, "มหากุลา ปพฺพชิโตติ วา, "มหาโภคกุลา ปพฺพชิโตติ วา, "อุฬารโภคกุลา ปพฺพชิโตติ วา, ญาโต ยสสฺสี คหฏฺฐสฺส ปพฺพชิตานนฺติ วา, "ลาภิมฺหิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลาน-ปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ วา, "สุตฺตนฺติโกติ วา, "วินยธโรติ วา, "ธมฺมกถิโกติ วา, "อารญฺญิโกติ วา, "ปิณฺฑปาติโกติ วา, "ปํสุกูลิโกติ วา, "เตจีวริโกติ วา, "สปทานจาริโกติ วา, "ขลุปจฺฉา-ภตฺติโกติ วา, "เนสชฺชิโกติ วา, "ยถาสนฺถติโกติ วา, "ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "ทุติยสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "ตติยสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, จตุตฺถสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "อากาสานญฺจายตน-สมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "เนวสญฺญานาสญฺญายตน-สมาปตฺติยา ลาภีติ, วา ปาวทติ กเถติ ภณติ ทีปยติ โวหรตีติ โย อาตุมานํ สยเมว ปาวา. เตนาห ภควา

"โย อตฺตโน สีลวตานิ ชนฺตุ,
อนานุปุฏฺโฐ จ ปเรส ปาวา.
อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ,

โย อาตุมานํ สยเมว ปาวา.
สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตตฺโต,
อิติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโน,
ตมริยธมฺมํ กุสลา วทนฺติ;
ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก.

สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตตฺโตติ: สนฺโตติ ราคสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โทสสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โมหสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โกธสฺส. อุปนาหสฺส. มกฺขสฺส. ปฬาสสฺส. อิสฺสาย. มจฺฉริยสฺส. มายาย. สาเฐยฺยสฺส. ถมฺภสฺส. สารมฺภสฺส. มานสฺส. อติมานสฺส. มทสฺส. ปมาทสฺส. สพฺพกิเลสานํ. สพฺพทุจฺจริตานํ. สพฺพทรถานํ. สพฺพปริฬาหานํ. สพฺพสนฺตาปานํ. สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปสฺสทฺโธติ. ภิกฺขูติ: สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ ภินฺนตฺตา ภิกฺขุ. สกฺกายทิฏฺฐิ ภินฺนา โหติ. วิจิกิจฺฉา ภินฺนา โหติ. สีลพฺพตปรามาโส ภินฺโน โหติ. ราโค ภินฺโน โหติ. โทโส ภินฺโน โหติ. โมโห ภินฺโน โหติ. มาโน ภินฺโน โหติ. ภินฺนสฺส โหนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สงฺกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตึ ชาติชรามรณิยา.

ปชฺเชน กเตน อตฺตนา (สภิยาติ ภควา)
ปรินิพฺพานคโต วิติณฺณกงฺโข
วิภวญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาย
วุสิตวา ขีณปุนพฺภโวติ สนฺโต จ ภิกฺขุ.

อภินิพฺพุตตฺโตติ: ราคสฺส นิพฺพาปิตตฺตา โทสสฺส นิพฺพาปิตตฺตา

โมหสฺส นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตฺโต, โกธสฺส. อุปนาหสฺส. มกฺขสฺส. ปฬาสสฺส. อิสฺสาย. มจฺฉริยสฺส. มายาย. สาเถยฺยสฺส. ถมฺภสฺส. สารมฺภสฺส. มานสฺส. อติมานสฺส. มทสฺส. ปมาทสฺส. สพฺพกิเลสานํ. สพฺพทุจฺจริตานํ. สพฺพทรถานํ สพฺพปริฬาหานํ. สพฺพสนฺตาปานํ. สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ นิพฺพาปิตตฺตา อภินิพฺพุตฺโตติ สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตฺโต.

อิติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโนติ: อิติหนฺติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค ปทปาริปูริ อกฺขรสมวาโย พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อิติหนฺติ. สีเลสุ อกตฺถมาโนติ: อิเธกจฺโจ กตฺถี โหติ วิกตฺถี. โส กตฺถติ "อหมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ วา, วตฺตสมฺปนฺโนติ วา, สีลวตฺตสมฺปนฺโนติ วา, ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา. ฯเปฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, กตฺถติ วิกตฺถติ; เอวํ น กตฺถติ น วิกตฺถติ, กตฺถนา อารโต วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ อิติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโน.

ตมริยธมฺมํ กุสลา วทนฺตีติ: กุสลาติ เย เต ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปฏฺฐานกุสลา สมฺมปฺปธานกุสลา อิทฺธิปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา โพชฺฌงฺคกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา เอวํ วทนฺติ "อริยานํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม อนริยานํ. ปณฺฑิตานํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม พาลานํ. สปฺปุริสานํ เอโส ธมฺโม, เนโส ธมฺโม อสปฺปุริสานนฺติ, เอวํ วทนฺติ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ตมริยธมฺมํ กุสลา วทนฺติ.

ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเกติ: ยสฺสาติ อรหโต ขีณาสวสฺส.

อุส์สทาติ สัต์ตุส์สทา : ราคุส์สโท, โทสุส์สโท, โมหุส์สโท, มานุส์สโท, ทิฏ์ฐุส์สโท, กิเลสุส์สโท, กัม์มุส์สโท. ตัส์สิเม อุส์สทา นัต์ถิ น สัน์ติ น สํวิช์ชัน์ติ นุปลัพ์ภัน์ติ, ปหีนา สมุจ์ฉิน์นา วูปสัน์ตา ปฏิปัส์สัท์ธา อภัพ์พุป์ปัต์ติกา ญาณัค์คินา ทัฑ์ฒา. กุหิญ์จีติ : กุหิญ์จิ กิม์หิจิ กัต์ถจิ อัช์ฌัต์ตํ วา พหิท์ธา วา อัช์ฌัต์ตพหิท์ธา วา. โลเกติ : อปายโลเก มนุส์สโลเก เทวโลเก ขัน์ธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ ยัส์สุส์สทา นัต์ถิ กุหิญ์จิ โลเก. เตนาห ภควา

สัน์โต จ ภิก์ขุ อภินิพ์พุตัต์โต,
อิติหัน์ติ สีเลสุ อกัต์ถมาโน,
ตมริยธัม์มํ กุสลา วทัน์ติ,
ยัส์สุส์สทา นัต์ถิ กุหิญ์จิ โลเก.
ปกัป์ปิตา สํขตา ยัส์ส ธัม์มา,
ปุรัก์ขตา สัน์ติ อวีวทาตา,
ยทัต์ตนิ ปัส์สติ อานิสํสํ,
ตัน์นิส์สิโต กุป์ปปฏิจ์จ สัน์ตึ.

ปกัป์ปิตา สํขตา ยัส์ส ธัม์มาติ : ปกัป์ปนาติ เท๎ว ปกัป์ปนา : ตัณ์หาปกัป์ปนา จ, ทิฏ์ฐิปกัป์ปนา จ. ฯเปฯ อยํ ตัณ์หาปกัป์ปนา. ฯเปฯ อยํ ทิฏ์ฐิปกัป์ปนา. สํขตาติ : สํขตา วิสํขตา อภิสํขตา สัณ์ฐปิตาติปิ สํขตา. อถวา อนิจ์จา สํขตา ปฏิจ์จสมุป์ปัน์นา ขยธัม์มา วยธัม์มา วิราคธัม์มา นิโรธธัม์มาติปิ สํขตา. ยัส์สาติ : ทิฏ์ฐิคติกัส์ส. ธัม์มา วุจ์จัน์ติ ท๎วาสัฏ์ฐี ทิฏ์ฐิคตานีติ ปกัป์ปิตา สํขตา ยัส์ส ธัม์มา.

ปุรัก์ขตา สัน์ติ อวีวทาตาติ. ปุเรก์ขาราติ เท๎ว ปุเรก์ขารา : ตัณ์หาปุเรก์ขาโร จ, ทิฏ์ฐิปุเรก์ขาโร จ. ฯเปฯ อยํ ตัณ์หาปุเรก์ขาโร

ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร. ตสฺส ตณฺหาปุเรกฺขาโร อปฺปหีโน, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร อปฺปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตสฺส ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส อปฺปหีนตฺตา ตสฺส ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส อปฺปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา โส ตณฺหํ วา ทิฏฺฐึ วา ปุรโต กตฺวา จรติ, ตณฺหาธโช ตณฺหาเกตุ ตณฺหาธิเปยฺโย ทิฏฺฐิธโช ทิฏฺฐิเกตุ ทิฏฺฐาธิเปยฺโย ตณฺหาย วา ทิฏฺฐิยา วา. ปริวาริโต จรตีติ ปุรกฺขตา. สนฺตีติ : สนฺติ สํวิชฺชนฺติ อุปลพฺภนฺติ. อโวทาตาติ : อโวทาตา อโวทาตา อปริสุทฺธา สงฺกิลิฏฺฐา สงฺกิเลสิกาติ ปุรกฺขตา สนฺติ อโวทาตา.

ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสํสนฺติ : ยทตฺตนีติ ยํ อตฺตนิ. อตฺตา วุจฺจติ ทิฏฺฐิคตํ. อตฺตโน ทิฏฺฐิยา เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ : ทิฏฺฐธมฺมิกญฺจ อานิสํสํ สมฺปรายิกญฺจ อานิสํสํ.

กตโม ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐธมฺมิโก อานิสํโส ? ยํทิฏฺฐิโก สตฺถา โหติ, ตํทิฏฺฐิกา สาวกา โหนฺติ. ตํทิฏฺฐิกํ สตฺถารํ สาวกา สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ อปจิตึ กโรนฺติ. ลภติ จ ตโตนิทานํ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ : อยํ ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐธมฺมิโก อานิสํโส.

กตโม ทิฏฺฐิยา สมฺปรายิโก อานิสํโส ? "อยํ ทิฏฺฐิ อลํ นาคตฺตาย วา, สุปณฺณตฺตาย วา, ยกฺขตฺตาย วา, อสุรตฺตาย วา, คนฺธพฺพตฺตาย วา, มหาราชตฺตาย วา, อินฺทตฺตาย วา, พฺรหฺมตฺตาย, วา, เทวตฺตาย วา. อยํ ทิฏฺฐิ อลํ สุทฺธิยา วิสุทฺธิยา ปริสุทฺธิยา มุตฺติยา วิมุตฺติยา ปริมุตฺติยา : อิมาย ทิฏฺฐิยา สุชฺฌนฺติ วิสุชฺฌนฺติ ปริสุชฺฌนฺติ มุจฺจนฺติ วิมุจฺจนฺติ ปริมุจฺจนฺติ, "อิมาย ทิฏฺฐิยา สุชฺฌิสฺสามิ วิสุชฺฌิสฺสามิ ปริสุชฺฌิสฺสามิ มุจฺจิสฺสามิ วิมุจฺจิสฺสามิ ปริมุจฺจิสฺสามีติ อายตึ ผลปาฏิกงฺขี โหติ; อยํ ทิฏฺฐิยา สมฺปรายิโก

อานิสํโส. อัตฺตโน ทิฏฺฐิยา อิเม เทฺว อานิสํเส ปัสฺสติ ทักฺขติ โอโลเกติ นิชฺฌายติ อุปปริกฺขตีติ ยทัตฺตนิ ปัสฺสติ อานิสํสํ.

ตันฺนิสฺสิโต กุปฺปปฏิจฺจ สันฺตินฺติ: ติสฺโส สนฺติโย: อัจฺจันฺตสันฺติ, ตทังคสันฺติ, สัมฺมติสันฺติ.

กตมา อัจฺจันฺตสันฺติ ? อัจฺจันฺตสันฺติ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โย โส สัพฺพสํขารสมโถ, สัพฺพูปธิปฏินิสฺสัคฺโค, ตัณฺหักฺขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ; อยํ อัจฺจันฺตสันฺติ.

กตมา ตทังคสันฺติ ? ปฐมํ ฌานํ สมาปันฺนัสฺส นีวรณา สันฺตา โหนฺติ. ทุติยํ ฌานํ สมาปันฺนัสฺส วิตักฺกวิจารา สันฺตา โหนฺติ. ตติยํ ฌานํ สมาปันฺนัสฺส ปีติ สันฺตา โหติ. จตุตฺถํ ฌานํ สมาปันฺนัสฺส สุขทุกฺขา สันฺตา โหนฺติ. อากาสานัญฺจายตนํ สมาปันฺนัสฺส รูปสัญฺญา ปฏิฆสัญฺญา นานัตฺตสัญฺญา สันฺตา โหนฺติ. วิญฺญาณัญฺจายตนํ สมาปันฺนัสฺส อากาสานัญฺจายตนสัญฺญา สันฺตา โหติ. อากิญฺจัญฺญายตนํ สมาปันฺนัสฺส วิญฺญาณัญฺจายตนสัญฺญา สันฺตา โหติ. เนวสัญฺญานา-สัญฺญายตนํ สมาปันฺนัสฺส อากิญฺจัญฺญายตนสัญฺญา สันฺตา โหติ; อยํ ตทังคสันฺติ.

กตมา สัมฺมติสันฺติ ? สัมฺมติสันฺติ วุจฺจันฺติ ทฺวาสัฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ทิฏฺฐิสันฺติโย. อปิจ สัมฺมติสันฺติ อิมัสฺมึ อธิปฺเปตา สันฺตีติ. ตันฺนิสฺสิโตติ: กุปฺปปฏิจฺจสันฺตึ กุปฺปสันฺตึ ปกุปฺปสันฺตึ เอริตสันฺตึ สเมริตสันฺตึ จลิตสันฺตึ ฆฏฺฏิตสันฺตึ กัปฺปิตสันฺตึ ปกัปฺปิตสันฺตึ อนิจฺจํ สํขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปันฺนํ ขยธัมฺมํ วยธัมฺมํ วิราคธัมฺมํ นิโรธธัมฺมํ สันฺตึ นิสฺสิโต อัสฺสิโต อุปาคโต อัชฺโฌสิโต อธิมุตฺโตติ ตันฺนิสฺสิโต กุปฺปปฏิจฺจสันฺตึ. เตนาห ภควา

"ปกปฺปิตา สํขตา ยสฺส ธมฺมา
ปุรกฺขตา สนฺติ อวีวทาตา
ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสํสํ
ตนฺนิสฺสิโต กุปฺปปฏิจฺจสนฺตึ.
ทิฏฺฐีนิเวสา น หิ สฺวาติวตฺตา
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ
นิรสฺสตี อาทิยตีจ ธมฺมํ.

ทิฏฺฐีนิเวสา น หิ สฺวาติวตฺตาติ: สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, อภินิเวสปฺปรามาโส ทิฏฺฐินิเวสนํ. อสสฺสโต โลโก. อนฺตวา โลโก. อนนฺตวา โลโก. ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ. อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, อภินิเวสปฺปรามาโส ทิฏฺฐินิเวสนนฺติ ทิฏฺฐีนิเวสา น หิ สฺวาติวตฺตาติ: ทุรติวตฺตา ทุตฺตรา ทุปฺปตรา ทุสฺสมติกฺกมา ทุพฺพิติวตฺตาติ ทิฏฺฐินิเวสา น หิ สฺวาติวตฺตา. ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตนฺติ: ธมฺเมสูติ ทฺวาสฏฺฐีทิฏฺฐิคเตสุ. นิจฺเฉยฺยาติ: นิจฺฉินิตฺวา วินิจฺฉินิตฺวา วิจินิตฺวา ปวิจินิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา โอธิสฺสคาโห วิลคฺคาโห วรคฺคาโห โกฏฺฐาสคฺคาโห อุจฺจยคฺคาโห สมุจฺจยคฺคาโห "อิทํ สจฺจํ ตจฺฉํ ตถํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตนฺติ ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ.

ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสูติ: ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา. นโรติ: สตฺโต นโร มาณโว โปโส

ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทคู มนุโช. เตสุ นิเวสเนสูติ: เตสุ ทิฏฺฐินิเวสเนสูติ ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ.

นิรสฺสติ อาทิยติจฺจ ธมฺมนฺติ: นิรสฺสตีติ ทฺวีหิ การเณหิ นิรสฺสติ: ปรวิจฺฉินฺทนาย วา นิรสฺสติ, อนภิสมฺภุณนฺโต วา นิรสฺสติ.

กถํ ปรวิจฺฉินฺทนาย นิรสฺสติ? ปโร วิจฺฉินฺทติ "โส สตฺถา น สพฺพญฺญู, ธมฺโม น สฺวากฺขาโต, คโณ น สุปฺปฏิปนฺโน, ทิฏฺฐิ น ภทฺทิกา, ปฏิปทา น สุปญฺญตฺตา, มคฺโค น นิยฺยานิโก; นตฺเถตฺถ สุทฺธิ วา, วิสุทฺธิ วา, ปริสุทฺธิ วา, มุตฺติ วา, วิมุตฺติ วา, ปริมุตฺติ วา; น ตตฺถ สุชฺฌนฺติ วา, วิสุชฺฌนฺติ วา, ปริสุชฺฌนฺติ วา, มุจฺจนฺติ วา, วิมุจฺจนฺติ วา, ปริมุจฺจนฺติ วา, หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ชตุกฺกา ปริตฺตาติ, เอวํ ปโร วิจฺฉินฺทติ; เอวํ วิจฺฉินฺทิยมาโน สตฺถารํ นิรสฺสติ, ธมฺมกฺขานํ นิรสฺสติ, คณํ นิรสฺสติ, ทิฏฺฐึ นิรสฺสติ, ปฏิปทํ นิรสฺสติ, มคฺคํ นิรสฺสติ: เอวํ ปรวิจฺฉินฺทนาย นิรสฺสติ.

กถํ อนภิสมฺภุณนฺโต นิรสฺสติ? สีลํ อนภิสมฺภุณนฺโต สีลํ นิรสฺสติ, วตฺตํ อนภิสมฺภุณนฺโต วตฺตํ นิรสฺสติ, สีลวตฺตํ อนภิสมฺภุณนฺโต สีลวตฺตํ นิรสฺสติ; เอวํ อนภิสมฺภุณนฺโต นิรสฺสติ. อาทิยติจฺจ ธมฺมนฺติ: สตฺถารํ คณฺหาติ, ธมฺมกฺขานํ คณฺหาติ, คณํ คณฺหาติ, ทิฏฺฐึ คณฺหาติ, ปฏิปทํ คณฺหาติ, มคฺคํ คณฺหาติ, ผลํ คณฺหาติ ปรามสติ อภินิวิสตีติ นิรสฺสติ อาทิยติจฺจ ธมฺมํ. เตนาห ภควา

"ทิฏฺฐีนิเวสา น หิ สฺวาติวตฺตา
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ
นิรสฺสตี อาทิยติจฺจ ธมฺมํ.

โธนสฺส หิ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
ปกปฺปิตา ทิฏฺฐิ ภวาภเวสุ,
มายญฺจ มานญฺจ ปหาย โธโน,
สเกน คจฺเฉยฺย อนูปโยโส.

โธนสฺส หิ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก ปกปฺปิตา ทิฏฺฐิ ภวาภเวสูติ. โธโนติ โธนา วุจฺจติ ปญฺญา; ยา ปญฺญา, ปชานนา, วิจโย, ปวิจโย, ธมฺมวิจโย, สลฺลกฺขณา, อุปลกฺขณา, ปจฺจุปลกฺขณา, ปณฺฑิจฺจํ, โกสลฺลํ, เนปุญฺญํ, เวภพฺยา จินฺตา, อุปปริกฺขา, ภูริ, เมธา, ปริณายิกา, วิปสฺสนา, สมฺปชญฺญํ, ปโตโท, ปญฺญา, ปญฺญินฺทฺริยํ, ปญฺญาพลํ, ปญฺญาสตฺถํ, ปญฺญาปาสาโท, ปญฺญาอาโลโก, ปญฺญาโอภาโส, ปญฺญาปชฺโชโต, ปญฺญารตนํ, อโมโห, ธมฺมวิจโย, สมฺมาทิฏฺฐิ. กึการณา โธนา วุจฺจติ ปญฺญา ? ตาย ปญฺญาย กายทุจฺจริตํ ธุตญฺจ โธตญฺจ สนฺโธตญฺจ นิทฺโธตญฺจ, วจีทุจฺจริตํ ธุตญฺจ โธตญฺจ สนฺโธตญฺจ นิทฺโธตญฺจ. มโนทุจฺจริตํ ธุตญฺจ โธตญฺจ สนฺโธตญฺจ นิทฺโธตญฺจ. ราโค ธุโต จ โธโต จ สนฺโธโต จ นิทฺโธโต จ, โทโส. โมโห. โกโธ. อุปนาโห. มกฺโข. ปฬาโส อิสฺสา. มจฺฉริยํ. มายา. สาเฐยฺยํ. ถมฺโภ. สารมฺโภ. มาโน. อติมาโน. มโท. ปมาโท สพฺเพ กิเลสา. สพฺเพ ทุจฺจริตา. สพฺเพ ทรถา. สพฺเพ ปริฬาหา. สพฺเพ สนฺตาปา. สพฺพากุสลาภิสงฺขารา ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ; ตํ การณา โธนา วุจฺจติ ปญฺญา. อถวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺฉาทิฏฺฐิ ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ, สมฺมาสงฺกปฺเปน มิจฺฉาสงฺกปฺโป ธุโต จ โธโต จ สนฺโธโต จ นิทฺโธโต จ, สมฺมาวาจาย มิจฺฉาวาจา ธุตา จ. สมฺมากมฺมนฺเตน มิจฺฉากมฺมนฺโต ธุโต จ. สมฺมาอาชีเวน

มิจฺฉาอาชีโว ธุโต จ. สมฺมาวายาเมน มิจฺฉาวายาโม ธุโต จ. สมฺมาสติยา มิจฺฉาสติ ธุตา จ. สมฺมาสมาธินา มิจฺฉาสมาธิ ธุโต จ. สมฺมาญาเณน มิจฺฉาญาณํ ธุตญฺจ. สมฺมาวิมุตฺติยา มิจฺฉาวิมุตฺติ ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ; อถวา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สพฺเพ กิเลสา. สพฺเพ ทุจฺจริตา. สพฺเพ ทรถา. สพฺเพ ปริฬาหา. สพฺเพ สนฺตาปา. สพฺพากุสลาภิสํขารา ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. อรหา อิเมหิ โธเนยฺเยหิ ธมฺเมหิ อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต: ตสฺมา อรหา โธโน. โส ธุตราโค ธุตปาโป ธุตกิเลโส ธุตปริฬาโหติ โธโน. กุหิญฺจีติ: กุหิญฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา. โลเกติ อปายโลเก. ฯเปฯ อายตนโลเก. ปกปฺปนาติ เทฺว ปกปฺปนา: ตณฺหาปกปฺปนา จ ทิฏฺฐิปกปฺปนา จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปกปฺปนา. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปกปฺปนา. ภวาภเวสูติ: ภวาภเว กมฺมภเว ปุนพฺภเว กามภเว กมฺมภเว กามภเว ปุนพฺภเว รูปภเว กมฺมภเว รูปภเว ปุนพฺภเว อรูปภเว กมฺมภเว อรูปภเว ปุนพฺภเว ปุนปฺปุนํ ภเว ปุนปฺปุนํ คติยา ปุนปฺปุนํ อุปปตฺติยา ปุนปฺปุนํ ปฏิสนฺธิยา ปุนปฺปุนํ อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา. โธนสฺส หิ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก ปกปฺปิตา ทิฏฺฐิ ภวาภเวสูติ: ปกปฺปิตา อภิสงฺขตา สณฺฐปิตา ทิฏฺฐิ นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ โธนสฺส หิ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก ปกปฺปิตา ทิฏฺฐิ ภวาภเวสุ.

มายญฺจ มานญฺจ ปหาย โธโนติ: มายา วุจฺจติ วญฺจนิกา

จริยา. อิเธกจฺโจ กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา ตสฺส ปฏิจฺฉาทนเหตุ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณิทหติ. "มา มํ ชญฺญาติ อิจฺฉติ, "มา มํ ชญฺญาติ สงฺกปฺเปติ, "มา มํ ชญฺญาติ วาจํ ภาสติ, "มา มํ ชญฺญาติ กาเยน ปรกฺกมติ; ยา เอวรูปา มายา มายาวิตา อจฺจสรา วญฺจนา นิกติ นิกิรณา ปริหรณา คุหนา ปริคุหณา ฉาทนา ปริจฺฉาทนา อนุตฺตานิกมฺมํ อนาวิกมฺมํ โวจฺฉาทนา ปาปกิริยา; อยํ วุจฺจติ มายา. มาโนติ: เอกวิเธน มาโน, ยา จิตฺตสฺส อุณฺณติ. ทุวิเธน มาโน: อตฺตุกฺกํสนมาโน, ปรวมฺภนมาโน. ติวิเธน มาโน: "เสยฺโย หมสฺมีติ มาโน, "สทิโส หมสฺมีติ มาโน, "หีโน หมสฺมีติ มาโน. จตุพฺพิเธน มาโน: ลาเภน มานํ ชเนติ, ยเสน มานํ ชเนติ, ปสํสาย มานํ ชเนติ, สุเขน มานํ ชเนติ. ปญฺจวิเธน มาโน: "ลาภิมฺหิ มนาปิกานํ รูปานนฺติ มานํ ชเนติ, "ลาภิมฺหิ มนาปิกานํ สทฺทานํ. คนฺธานํ. รสานํ. โผฏฺฐพฺพานนฺติ มานํ ชเนติ. ฉพฺพิเธน มาโน: จกฺขุสมฺปทาย มานํ ชเนติ, โสตสมฺปทาย มานํ ชเนติ, ฆานสมฺปทาย. ชิวฺหาสมฺปทาย. กายสมฺปทาย. มโนสมฺปทาย มานํ ชเนติ. สตฺตวิเธน มาโน: มาโน อติมาโน มานาติมาโน โอมาโน อธิมาโน อสฺมิมาโน มิจฺฉามาโน. อฏฺฐวิเธน มาโน: ลาเภน มานํ ชเนติ, อลาเภน โอมานํ ชเนติ, ยเสน มานํ ชเนติ, อยเสน โอมานํ ชเนติ, ปสํสาย มานํ ชเนติ, นินฺทาย โอมานํ ชเนติ, สุเขน มานํ ชเนติ, ทุกฺเขน โอมานํ ชเนติ. นววิเธน มาโน: เสยฺยสฺส "เสยฺโย หมสฺมีติ มาโน, เสยฺยสฺส "สทิโส หมสฺมีติ มาโน, เสยฺยสฺส "หีโน หมสฺมีติ มาโน, สทิสสฺส "เสยฺโย หมสฺมีติ มาโน, สทิสสฺส "สทิโส หมสฺมีติ มาโน, สทิสสฺส "หีโน หมสฺมีติ มาโน, หีนสฺส "เสยฺโย หมสฺมีติ มาโน,

หีนสฺส "สทิโส หมสฺมีติ มาโน, หีนสฺส "หีโน หมสฺมีติ มาโน. ทสวิเธน มาโน: อิเธกจฺโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา; โย เอวรูโป มาโน, มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ, อุณฺณติ, อุณฺณโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส; อยํ วุจฺจติ มาโน. มายญฺจ มานญฺจ ปหาย โธโนติ: มายญฺจ มานญฺจ ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวงฺคเมตฺวาติ มายญฺจ มานญฺจ ปหาย โธโน. สเกน คจฺเฉยฺย อนุปโย โสติ: อุปโยติ เทฺว อุปยา: ตณฺหูปโย จ, ทิฏฺฐูปโย จ. ฯ เปฯ อยํ ตณฺหูปโย. ฯ เปฯ อยํ ทิฏฺฐูปโย. ตสฺส ตณฺหูปโย ปหีโน, ทิฏฺฐูปโย ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหูปยสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐูปยสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา อนุปโย. โส เกน ราเคน คจฺเฉยฺย, เกน โทเสน คจฺเฉยฺย, เกน โมเหน คจฺเฉยฺย, เกน มาเนน คจฺเฉยฺย, กาย ทิฏฺฐิยา คจฺเฉยฺย, เกน อุทฺธจฺเจน คจฺเฉยฺย, กาย วิจิกิจฺฉาย คจฺเฉยฺย, เกหิ อนุสเยหิ คจฺเฉยฺย "รตฺโตติ วา, "ทุฏฺโฐติ วา, "มูฬฺโหติ วา, "วินิพทฺโธติ วา, "ปรามฏฺโฐติ วา, "วิกฺเขปคโตติ วา, "อนิฏฺฐงฺคโตติ วา, "ถามคโตติ วา, เต อภิสงฺขารา ปหีนา, อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติโย เกน คจฺเฉยฺย "เนรยิโกติ วา, "ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, "ปิตฺติวิสยิโกติ วา, "มนุสฺโสติ วา, "เทโวติ วา, "รูปีติ วา, "อรูปีติ วา, "สญฺญีติ วา, "อสญฺญีติ วา, "เนวสญฺญี นาสญฺญีติ วา; โส เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ, เยน คจฺเฉยฺยาติ สเกน คจฺเฉยฺย อนุปโย โส. เตนาห ภควา

"โธนสฺส หิ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก,
ปกปฺปิตา ทิฏฺฐิ ภวาภเวสุ.
มายญฺจ มานญฺจ ปหาย โธโน,
สเกน คจฺเฉยฺย อนูปโย โส.
อุปโย หิ ธมฺเมสุ อุเปติ วาทํ,
อนูปยํ เกน กถํ วเทยฺย.
อตฺตํ นิรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถิ,
อโธสิ โส ทิฏฺฐิมิเธว สพฺพํ.

อุปโย หิ ธมฺเมสุ อุเปติ วาทนฺติ: อุปโยติ เทฺว อุปยา: ตณฺหูปโย จ, ทิฏฺฐูปโย จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหูปโย. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐูปโย. ตสฺส ตณฺหูปโย อปฺปหีโน, ทิฏฺฐูปโย อปฺปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหูปยสฺส อปฺปหีนตฺตา ทิฏฺฐูปยสฺส อปฺปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ธมฺเมสุ วาทํ อุเปติ. "รตฺโตติ วา, "ทุฏฺโฐติ วา, "มูฬฺโหติ วา, "วินิพนฺโธติ วา, "ปรามฏฺโฐติ วา, "วิกฺเขปคโตติ วา, อนิฏฺฐงฺคโตติ วา, "ถามคโตติ วา; เต อภิสงฺขารา อปฺปหีนา, อภิสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา คติยา วาทํ อุเปติ. "เนรยิโกติ วา, "ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, ปิตฺติวิสยิโกติ วา, "มนุสฺโสติ วา, "เทโวติ วา, "รูปีติ วา, "อรูปีติ วา, "สญฺญีติ วา, "อสญฺญีติ วา, "เนวสญฺญีนาสญฺญีติ วา, วาทํ อุเปติ อุปคจฺฉติ คณฺหาติ ปรามสติ อภินิวิสตีติ อุปโย หิ ธมฺเมสุ อุเปติ วาทํ.

อนูปยํ เกน กถํ วเทยฺยาติ อุปโยติ: เทฺว อุปยา: ตณฺหูปโย จ ทิฏฺฐูปโย จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหูปโย. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐูปโย. ตสฺส ตณฺหูปโย ปหีโน, ทิฏฺฐูปโย ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหูปยสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐูปยสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา อนูปยํ เกน ราเคน วเทยฺย,

เกน โทเสน วเทยฺย, เกน โมเหน วเทยฺย, เกน มาเนน วเทยฺย, กาย ทิฏฺฐิยา วเทยฺย, เกน อุทฺธจฺเจน วเทยฺย, กาย วิจิกิจฺฉาย วเทยฺย, เกหิ อนุสเยหิ วเทยฺย "รตฺโตติ วา, "ทุฏฺโฐติ วา, "มูฬฺโหติ วา, วินิพนฺโธติ วา, ปรามฏฺโฐติ วา, วิกฺเขปคโตติ วา, อนิฏฺฐงฺคโตติ วา, ถามคโตติ วา; เต อภิสงฺขารา ปหีนา, อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติโย เกน วเทยฺย "เนรยิโกติ วา. ฯเปฯ เนวสญฺญี นาสญฺญีติ วา. โส เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ, เยน วเทยฺย กเถยฺย ภเณยฺย ทีปเยยฺย โวหเรยฺยาติ อนูปยํ เกน กถํ วเทยฺย.

อตฺตํ นิรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถีติ: "อตฺตาติ สสฺสตทิฏฺฐิ นตฺถิ, "นิรตฺตาติ อุจฺเฉททิฏฺฐิ นตฺถิ, "อตฺตาติ คหิตํ นตฺถิ, "นิรตฺตาติ มุญฺจิตพฺพํ นตฺถิ; ยสฺสตฺถิ คหิตํ ตสฺสตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ, ยสฺสตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ ตสฺสตฺถิ คหิตํ; คหณมุญฺจนํ สมติกฺกนฺโต อรหา วุฑฺฒิปริหานึ วีติวตฺโต. โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจรโณ. ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ อตฺตํ นิรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถิ.

อโธสิ โส ทิฏฺฐิมิเธว สพฺพนฺติ: ตสฺส ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ. โส สพฺพํ ทิฏฺฐิคตํ อิเธว อโธสิ ธุนิ นิทฺธุนิ ปชหิ วิโนเทสิ พฺยนฺตีอกาสิ อนภาวงฺคเมสีติ อโธสิ โส ทิฏฺฐิมิเธว สพฺพํ. เตนาห ภควา

"อุปโย หิ ธมฺเมสุ อุเปติ วาทํ,
อนูปยํ เกน กถํ วเทยฺย.
อตฺตํ นิรตฺตํ นหิ ตสฺส อตฺถิ,
อโธสิ โส ทิฏฺฐิมิเธว สพฺพํ.

ตติโย ทุฏฺฐฏฺฐกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

ปสฺสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคํ,
ทิฏฺเฐน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ.
เอวาภิชานํ * ปรมนฺติ ญตฺวา
สุทฺธานุปสฺสีติ ปจฺเจติ ญาณํ.

ปสฺสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคนฺติ: ปสฺสามิ สุทฺธํ ทกฺขามิ สุทฺธํ โอโลเกมิ สุทฺธํ นิชฺฌายามิ สุทฺธํ อุปปริกฺขามิ สุทฺธํ. ปรมํ อโรคนฺติ: ปรมํ อาโรคฺยปฺปตฺตํ เขมปฺปตฺตํ ตาณปฺปตฺตํ เลณปฺปตฺตํ สรณปฺปตฺตํ ปรายณปฺปตฺตํ อภยปฺปตฺตํ อจฺจุตปฺปตฺตํ อมตปฺปตฺตํ นิพฺพานปฺปตฺตนฺติ ปสฺสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคํ.

ทิฏฺเฐน สํสุทฺธิ นรสฺส โหตีติ: จกฺขุวิญฺญาเณน รูปทสฺสเนน นรสฺส สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ โหติ, นโร สุชฺฌติ วิสุชฺฌติ ปริสุชฺฌติ มุจฺจติ วิมุจฺจติ ปริมุจฺจตีติ, ทิฏฺเฐน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ.

เอวาภิชานํ ปรมนฺติ ญตฺวาติ: เอวํ อภิชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏิวิชานนฺโต ปฏิวิชฺฌนฺโต "อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปรมนฺติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวาภิชานํ ปรมนฺติ ญตฺวา.

สุทฺธานุปสฺสีติ ปจฺเจติ ญาณนฺติ: โย สุทฺธํ ปสฺสติ โส สุทฺธานุปสฺสี. ปจฺเจติ ญาณนฺติ: จกฺขุวิญฺญาเณน รูปทสฺสนํ ญาณนฺติ ปจฺเจติ, มคฺโคติ ปจฺเจติ, ปโถติ ปจฺเจติ, นิยฺยานนฺติ ปจฺเจตีติ, สุทฺธานุปสฺสีติ ปจฺเจติ ญาณํ. เตนาห ภควา

---

* ยุ. เอตาภิชานํ.

ปสฺสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคํ,
ทิฏฺเฐน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ.
เอวาภิชานํ ปรมนฺติ ญตฺวา,
สุทฺธานุปสฺสีติ ปจฺเจติ ญาณํ.
ทิฏฺเฐน เจ สุทฺธิ นรสฺส โหติ,
ญาเณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขํ,
อญฺเญน โส สุชฺฌติ โสปธีโก,
ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ.

ทิฏฺเฐน เจ สุทฺธิ นรสฺส โหตีติ: จกฺขุวิญฺญาเณน รูปทสฺสเนน เจ นรสฺส สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ โหติ, นโร สุชฺฌติ วิสุชฺฌติ ปริสุชฺฌติ มุจฺจติ วิมุจฺจติ ปริมุจฺจตีติ ทิฏฺเฐน เจ สุทฺธิ นรสฺส โหติ.

ญาเณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขนฺติ: จกฺขุวิญฺญาเณน รูปทสฺสเนน เจ นโร ชาติทุกฺขํ ปชหติ, ชราทุกฺขํ ปชหติ, พฺยาธิทุกฺขํ ปชหติ, มรณทุกฺขํ ปชหติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสทุกฺขํ ปชหตีติ, ญาเณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขํ.

อญฺเญน โส สุชฺฌติ โสปธีโกติ: อญฺเญน อสุทฺธิมคฺเคน มิจฺฉาปฏิปทาย อนิยฺยานปเถน อญฺญตฺร สติปฏฺฐาเนหิ อญฺญตฺร สมฺมปฺปธาเนหิ อญฺญตฺร อิทฺธิปาเทหิ อญฺญตฺร อินฺทฺริเยหิ อญฺญตฺร พเลหิ อญฺญตฺร โพชฺฌงฺเคหิ อญฺญตฺร อริยฏฺฐงฺคิกมคฺเคน นโร สุชฺฌติ วิสุชฺฌติ ปริสุชฺฌติ มุจฺจติ วิมุจฺจติ ปริมุจฺจติ. โสปธีโกติ: สราโค สโทโส สโมโห สมาโน สตณฺโห สทิฏฺฐิ สกิเลโส สอุปาทาโนติ อญฺเญน โส สุชฺฌติ โสปธีโก.

ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถาวทานนฺติ: สาว ทิฏฺฐิ ตํ ปุคฺคลํ ปาวทติ

“อิติวายํ ปุคฺคโล มิจฺฉาทิฏฺฐิโก วิปริตทสฺสโนติ. ตถาวทานนฺติ : ตถา วทนฺตํ กเถนฺตํ ภณนฺตํ ทีปยนฺตํ โวหรนฺตํ “สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ตถา วทนฺตํ กเถนฺตํ ภณนฺตํ ทีปยนฺตํ โวหรนฺตํ “อสฺสสฺสโต โลโก. อนฺตวา โลโก. อนนฺตวา โลโก. ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ. อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ตถา วทนฺตํ กเถนฺตํ ภณนฺตํ ทีปยนฺตํ โวหรนฺตนฺติ ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ. เตนาห ภควา

ทิฏฺเฐน เจ สุทฺธิ นรสฺส โหติ,
ญาเณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขํ,
อญฺเญน โส สุชฺฌติ โสปธีโก.
ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ.
น พฺราหฺมโณ อญฺญโต สุทฺธิมาห
ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา,
ปุญฺเญ จ ปาเป จ อนูปลิตฺโต,
อตฺตญฺชโห นยิธ ปกุพฺพมาโน.

น พฺราหฺมโณ อญฺญโต สุทฺธิมาห ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วาติ : นาติ ปฏิกฺเขโป. พฺราหฺมโณติ : สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺราหฺมโณ : สกฺกายทิฏฺฐิ พาหิตา โหติ, วิจิกิจฺฉา พาหิตา โหติ, สีลพฺพตปรามาโส พาหิโต โหติ, ราโค พาหิโต โหติ, โทโส พาหิโต โหติ, โมโห พาหิโต โหติ, มาโน พาหิโต โหติ, พาหิตสฺส โหนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สงฺกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตึ ชาติชรามรณียา.

พาเหต์วา ส์พ์พปาปกานิ (สภิยาติ ภควา)
วิมโล สาธุสมาหิโต ฐิตัต์โต
สํสารมติจ์จ เกวลี โส
อนิส์สิโต ตาทิ ปวุจ์จเต ส พ์รห์มา.

น พ์ราห์มโณ อัญ์ญโต สุท์ธิมาหาติ : พ์ราห์มโณ อัญ์เญน อสุท์ธิมัค์เคน มิจ์ฉาปฏิปทาย อนิย์ยานปเถน อัญ์ญัต์ร สติปัฏ์ฐาเนหิ อัญ์ญัต์ร สัม์มัป์ปธาเนหิ อัญ์ญัต์ร อิท์ธิปาเทหิ อัญ์ญัต์ร อินท์ริเยหิ อัญ์ญัต์ร พเลหิ อัญ์ญัต์ร โพช์ฌังเคหิ อัญ์ญัต์ร อริยัฏ์ฐังคิกมัค์เคน สุท์ธึ วิสุท์ธึ ปริสุท์ธึ มุต์ตึ วิมุต์ตึ ปริมุต์ตึ นาห น กเถติ น ภณติ น ทีปยติ น โวหรติ น พ์ราห์มโณ อัญ์ญโต สุท์ธิมาห. ทิฏ์เฐ สุเต สีลวเต มุเต วาติ : สัน์เตเก สมณพ์ราห์มณา ทิฏ์ฐสุท์ธิกา. เต เอกัจ์จานํ รูปานํ ทัส์สนํ มังคลํ ปัจ์เจน์ติ; เอกัจ์จานํ รูปานํ ทัส์สนํ อมังคลํ ปัจ์เจน์ติ.

กตเมสํ รูปานํ ทัส์สนํ มังคลํ ปัจ์เจน์ติ ? เต กาลโต วุฏ์ฐหิต์วา อภิมังคลคตานิ รูปานิ ปัส์สัน์ติ : วาตสกุณํ ปัส์สัน์ติ, ปุส์สเวฬุวลัฏ์ฐึ ปัส์สัน์ติ, คัพ์ภินิต์ถึ ปัส์สัน์ติ, กุมาริกํ ขัน์เธ อาโรเปต์วา คัจ์ฉัน์ตํ ปัส์สัน์ติ, ปุณ์ณฆฏํ ปัส์สัน์ติ, โรหิตมัจ์ฉํ ปัส์สัน์ติ, อาชัญ์ญํ ปัส์สัน์ติ, อาชัญ์ญรถํ ปัส์สัน์ติ, อุสภํ ปัส์สัน์ติ, โคกปิลํ ปัส์สัน์ติ; เอวรูปานํ รูปานํ ทัส์สนํ มังคลํ ปัจ์เจน์ติ.

กตเมสํ รูปานํ ทัส์สนํ อมังคลํ ปัจ์เจน์ติ ? ปลาลปุญ์ชํ ปัส์สัน์ติ, ตัก์กฆฏํ ปัส์สัน์ติ, ริต์ตฆฏํ ปัส์สัน์ติ, นฏํ ปัส์สัน์ติ, นัค์คสมณํ ปัส์สัน์ติ, ขรํ ปัส์สัน์ติ, ขรยานํ ปัส์สัน์ติ, เอกยุต์ตยานํ ปัส์สัน์ติ, กาณํ ปัส์สัน์ติ, กุณึ ปัส์สัน์ติ, ขัญ์ชํ ปัส์สัน์ติ, ปัก์ขหตํ ปัส์สัน์ติ,

ชิณฺณกํ ปสฺสนฺติ, พฺยาธิกํ ปสฺสนฺติ, มตํ ปสฺสนฺติ; เอวรูปานิ รูปานิ ทสฺสนํ อมงฺคลํ ปจฺเจนฺติ. อิเม เต สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐสุทฺธิกา, เต ทิฏฺเฐน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา สุตสุทฺธิกา. เต เอกจฺจานํ สทฺทานํ สวนํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ; เอกจฺจานํ สทฺทานํ สวนํ อมงฺคลํ ปจฺเจนฺติ.

กตเมสํ สทฺทานํ สวนํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ ? เต กาลโต วุฏฺฐหิตฺวา อภิมงฺคลคตานิ สทฺทานิ สุณนฺติ: "วฑฺฒาติ วา, "วฑฺฒมานาติ วา, "ปุณฺณาติ วา, "ปุสฺสาติ วา, "อสฺโสกาติ วา, "สุมนาติ วา, "สุนกฺขตฺตาติ วา, "สุมงฺคลาติ วา, "สิรีติ วา, สิริวฑฺฒาติ วา, เอวรูปานํ สทฺทานํ สวนํ มงฺคลํ ปจฺเจนฺติ.

กตเมสํ สทฺทานํ สวนํ อมงฺคลํ ปจฺเจนฺติ ? "กาโณติ วา, "กุณีติ วา, "ขญฺโชติ วา, "ปกฺขหโตติ วา, "ชิณฺณโกติ วา, "พฺยาธิโกติ วา, "มโตติ วา, "ฉินฺนนฺติ วา, "ภินฺนนฺติ วา, ทฑฺฒนฺติ วา, "นฏฺฐนฺติ วา, "นตฺถีติ วา, เอวรูปานํ สทฺทานํ สวนํ อมงฺคลํ ปจฺเจนฺติ. อิเม เต สมณพฺราหฺมณา สุตสุทฺธิกา, เต สุเตน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา สีลสุทฺธิกา. เต สีลมตฺเตน สญฺญมมตฺเตน สํวรมตฺเตน อวีติกฺกมมตฺเตน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ.

สมณมุณฺฑิกาปุตฺโต เอวมาห "จตูหิ โข อหํ ถปติ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ ปุริสปุคฺคลํ ปญฺญาเปมิ สมฺปนฺนกุสลํ ปรมกุสลํ อุตฺตมปตฺติปฺปตฺตํ สมณํ อโยชฺฌํ. กตเมหิ จตูหิ ? อิธ ถปติ น กาเยน ปาปกมฺมํ กโรติ, น ปาปิกํ วาจํ ภาสติ, น ปาปกํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปติ, น ปาปกํ อาชีวํ อาชีวติ. อิเมหิ โข อหํ ถปติ จตูหิ

ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ ปุริสปุคฺคลํ ปญฺญาเปมิ สมฺปนฺนกุสลํ ปรมกุสลํ อุตฺตมปตฺติปตฺตํ สมณํ อโยชฺฌํ; เอวเมว สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา สีลสุทฺธิกา, เต สีลมตฺเตน สญฺญมมตฺเตน สํวรมตฺเตน อวีติกฺกมมตฺเตน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา วตฺตสุทฺธิกา. เต หตฺถิวตฺติกา วา โหนฺติ, อสฺสวตฺติกา วา โหนฺติ, โควตฺติกา วา โหนฺติ, กุกฺกุรวตฺติกา วา โหนฺติ, กากวตฺติกา วา โหนฺติ, วาสุเทววตฺติกา วา โหนฺติ, พลเทววตฺติกา วา โหนฺติ, ปุณฺณภทฺทวตฺติกา วา โหนฺติ, มาณิภทฺทวตฺติกา วา โหนฺติ, อคฺคิวตฺติกา วา โหนฺติ, นาควตฺติกา วา โหนฺติ, สุปณฺณวตฺติกา วา โหนฺติ, ยกฺขวตฺติกา วา โหนฺติ, อสุรวตฺติกา วา โหนฺติ, คนฺธพฺพวตฺติกา วา โหนฺติ, มหาราชวตฺติกา วา โหนฺติ, จนฺทวตฺติกา วา โหนฺติ, สุริยวตฺติกา วา โหนฺติ, อินฺทวตฺติกา วา โหนฺติ, พฺรหฺมวตฺติกา วา โหนฺติ, เทววตฺติกา วา โหนฺติ ทิสวตฺติกา วา โหนฺติ. อิเม เต สมณพฺราหฺมณา วตฺตสุทฺธิกา, เตน วตฺเตน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา มุตวิสุทฺธิกา. เต กาลโต วุฏฺฐหิตฺวา ปฐวึ อามสนฺติ, หริตํ อามสนฺติ, โคมยํ อามสนฺติ, กจฺฉปํ อามสนฺติ, ชาลํ อกฺกมนฺติ, ติลวาหํ อามสนฺติ, ปุสฺสติลํ ขาทนฺติ, ปุสฺสเตลํ มกฺเขนฺติ, ปุสฺสทนฺตกฏฺฐํ ขาทนฺติ, ปุสฺสมตฺติกาย นฺหายนฺติ, ปุสฺสสาฏกํ นิวาเสนฺติ, ปุสฺสเวฐนํ เวฐนฺติ; อิเม เต สมณพฺราหฺมณา มุตสุทฺธิกา, เตน มุเตน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ. น พฺราหฺมโณ อญฺญโต สุทฺธิมาห ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วาติ. พฺราหฺมโณ ทิฏฺฐสุทฺธิยาปิ สุทฺธึ นาห,

สุตสุทฺธิยาปิ สุทฺธึ นาห, สีลสุทฺธิยาปิ สุทฺธึ นาห, วตฺตสุทฺธิยาปิ สุทฺธึ นาห, มุตสุทฺธิยาปิ สุทฺธึ นาห น กเถติ น ภณติ น ทีปยติ น โวหรติ น พฺราหฺมโณ อญฺญโต สุทฺธิมาห ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา.

ปุญฺเญ จ ปาเป จ อนูปลิตฺโตติ: ปุญฺญํ วุจฺจติ ยงฺกิญฺจิ เตธาตุกํ กุสลาภิสงฺขารํ; อปุญฺญํ วุจฺจติ สพฺพํ อกุสลํ. ยโต ปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อาเนญฺชาภิสงฺขาโร จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, เอตฺตาวตา จ ปุญฺเญ จ ปาเป จ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ น อุปลิมฺปติ, อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ ปุญฺเญ จ ปาเป จ อนูปลิตฺโต.

อตฺตญฺชโห นยิธ ปกุพฺพมาโนติ: อตฺตญฺชโหติ: อตฺตทิฏฺฐิชโห. อตฺตญฺชโหติ: คาหชโห. อตฺตญฺชโหติ: ตณฺหาวเสน ทิฏฺฐิวเสน คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ, สพฺพํ ตํ จตฺตํ โหติ วนฺตํ มุตฺตํ ปหีนํ ปฏินิสฺสฏฺฐํ. นยิธ ปกุพฺพมาโนติ: ปุญฺญาภิสงฺขารํ วา อปุญฺญาภิสงฺขารํ วา อาเนญฺชาภิสงฺขารํ วา อกุพฺพมาโน อชนยมาโน อสญฺชนยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน อนภินิพฺพตฺตยมาโนติ อตฺตญฺชโห นยิธ ปกุพฺพมาโน. เตนาห ภควา

"น พฺราหฺมโณ อญฺญโต สุทฺธิมาห
ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา,
ปุญฺเญ จ ปาเป จ อนูปลิตฺโต,
อตฺตญฺชโห นยิธ ปกุพฺพมาโน.
ปุริมํ ปหาย อปรํ สิตาเส,

เอชานุคา เต น ตรัน์ติ สังคํ,
เต อุค์คหายัน์ติ นิรัส์สชัน์ติ,
กปีว สาขํ ปมุขํ คหาย.

ปุริมํ ปหาย อปรํ สิตาเสติ: ปุริมํ สัต์ถารํ ปหาย อปรํ สัต์ถารํ นิส์สิตา, ปุริมํ ธัม์มัก์ขานํ ปหาย อปรํ ธัม์มัก์ขานํ นิส์สิตา, ปุริมํ คณํ ปหาย อปรํ คณํ นิส์สิตา, ปุริมํ ทิฏ์ฐึ ปหาย อปรํ ทิฏ์ฐึ นิส์สิตา, ปุริมํ ปฏิปทํ ปหาย อปรํ ปฏิปทํ นิส์สิตา, ปุริมํ มัค์คํ ปหาย อปรํ มัค์คํ นิส์สิตา สัน์นิส์สิตา อัล์ลีนา อุปคตา อัช์โฌสิตา อธิมุต์ตาติ ปุริมํ ปหาย อปรํ สิตาเส.

เอชานุคา เต น ตรัน์ติ สังคัน์ติ: เอชา วุจ์จติ ตัณ์หา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิช์ฌา โลโภ อกุสลมูลํ. เอชานุคาติ: เอชานุคา เอชานุสฏา เอชาย ปัน์นา ปติตา อภิภูตา ปริยาทิณ์ณจิต์ตา. น ตรัน์ติ สังคัน์ติ: ราคสังคํ โทสสังคํ โมหสังคํ มานสังคํ ทิฏ์ฐิสังคํ กิเลสสังคํ ทุจ์จริตสังคํ น ตรัน์ติ น อุต์ตรัน์ติ น ปตรัน์ติ น สมติก์กมัน์ติ น วีติวัต์ตัน์ตีติ เอชานุคา เต น ตรัน์ติ สังคํ.

เต อุค์คหายัน์ติ นิรัส์สชัน์ตีติ: สัต์ถารํ คัณ์หัน์ติ, ตํ มุญ์จิต์วา อัญ์ญํ สัต์ถารํ คัณ์หัน์ติ; ธัม์มัก์ขานํ คัณ์หัน์ติ, ตํ มุญ์จิต์วา อัญ์ญํ ธัม์มัก์ขานํ คัณ์หัน์ติ; คณํ คัณ์หัน์ติ, ตํ มุญ์จิต์วา อัญ์ญํ คณํ คัณ์หัน์ติ; ทิฏ์ฐึ คัณ์หัน์ติ, ตํ มุญ์จิต์วา อัญ์ญํ ทิฏ์ฐึ คัณ์หัน์ติ; ปฏิปทํ คัณ์หัน์ติ, ตํ มุญ์จิต์วา อัญ์ญํ ปฏิปทํ คัณ์หัน์ติ; มัค์คํ คัณ์หัน์ติ, ตํ มุญ์จิต์วา อัญ์ญํ มัค์คํ คัณ์หัน์ติ คัณ์หัน์ติ จ มุญ์จัน์ติ จ อาทิยัน์ติ จ นิรัส์สชัน์ติ จาติ เต อุค์คหายัน์ติ นิรัส์สชัน์ติ.

กปิว สาขํ ปมุขํ คหายาติ: ยถา มกฺกโฏ อรญฺเญ ปวเน จรมาโน สาขํ คณฺหาติ, ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํ สาขํ คณฺหาติ; ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํ สาขํ คณฺหาติ; เอวเมว ปุถู สมณพฺราหฺมณา ปุถู ทิฏฺฐิคตานิ คณฺหนฺติ จ มุญฺจนฺติ จ อาทิยนฺติ จ นิรสฺสชนฺติ จาติ กปิว สาขํ ปมุขํ คหาย. เตนาห ภควา

"ปุริมํ ปหาย อปรํ สิตาเส,
เอชานุคา เต น ตรนฺติ สงฺคํ,
เต อุคฺคหายนฺติ นิรสฺสชนฺติ,
กปิว สาขํ ปมุขํ คหาย.
สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตุ
อุจฺจาวจํ คจฺฉติ สญฺญสตฺโต
วิทฺธา จ [1] เวเทหิ สเมจฺจ ธมฺมํ
น อุจฺจาวจํ คจฺฉติ ภูริปญฺโญ.

สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตูติ สยํ สมาทาย วตานีติ: หตฺถิวตฺตํ วา, อสฺสวตฺตํ วา, โควตฺตํ วา, กุกฺกุรวตฺตํ วา, กากวตฺตํ วา, วาสุเทววตฺตํ, วา, พลเทววตฺตํ วา, ปุณฺณภทฺทวตฺตํ วา, มณิภทฺทวตฺตํ วา, อคฺคิวตฺตํ วา, นาควตฺตํ วา, สุปณฺณวตฺตํ วา, ยกฺขวตฺตํ วา, อสุรวตฺตํ วา, ฯเปฯ ทิสวตฺตํ วา อาทาย สมาทาย อาทิยิตฺวา สมาทิยิตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา. ชนฺตูติ: สตฺโต นโร ฯเปฯ มนุโชติ สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตุ.

อุจฺจาวจํ คจฺฉติ สญฺญสตฺโตติ: สตฺถารโต สตฺถารํ คจฺฉติ, ธมฺมกฺขานโต ธมฺมกฺขานํ คจฺฉติ, คณโต คณํ คจฺฉติ, ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐึ คจฺฉติ, ปฏิปทาโต ปฏิปทํ คจฺฉติ, มคฺคโต มคฺคํ คจฺฉติ.

---

[1] ยุ. วิทฺวา.

สัญฺญสัตฺโตติ : กามสัญฺญาย พฺยาปาทสัญฺญาย วิหึสาสัญฺญาย ทิฏฺฐิสัญฺญาย สัตฺโต วิสัตฺโต อาสัตฺโต ลัคฺโค ลัคฺคิโต ปลิพุทฺโธ : ยถา ภิตฺติขิเล วา นาคทันฺเต วา ภัณฺฑํ สัตฺตํ วิสัตฺตํ อาสัตฺตํ ลัคฺคํ ลัคฺคิตํ ปลิพุทฺธํ; เอวเมว กามสัญฺญาย พฺยาปาทสัญฺญาย วิหึสาสัญฺญาย สัตฺโต วิสัตฺโต อาสัตฺโต ลัคฺโค ลัคฺคิโต ปลิพุทฺโธติ อุจฺจาวจํ คัจฺฉติ สัญฺญสัตฺโต.

วิทฺธา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธัมฺมันฺติ วิทฺธาติ : วิทฺธา วิชฺชาคโต ญาณี พุทฺธิมา วิภาวี เมธาวี. เวเทหีติ : เวทา วุจฺจันฺติ จตูสุ มัคฺเคสุ ญาณํ, ปัญฺญา, ปัญฺญินฺทฺริยํ, ปัญฺญาพลํ, ธัมฺมวิจย-สัมฺโพชฺฌังฺโค, วีมํสา, วิปัสฺสนา, สัมฺมาทิฏฺฐิ; เตหิ เวเทหิ ชาติชรามรณัสฺส อันฺตคโต อันฺตัปฺปัตฺโต, โกฏิคโต โกฏิปฺปัตฺโต, ปริยันฺตคโต ปริยันฺตัปฺปัตฺโต, โวสานคโต โวสานัปฺปัตฺโต, ตาณคโต ตาณัปฺปัตฺโต, เลณคโต เลณัปฺปัตฺโต, สรณคโต สรณัปฺปัตฺโต, อภยคโต อภยัปฺปัตฺโต อัจฺจุตคโต อัจฺจุตัปฺปัตฺโต, อมตคโต อมตัปฺปัตฺโต, นิพฺพานคโต นิพฺพานัปฺปัตฺโต; เวทานํ วา อันฺตคโตติ เวทคู, เวเทหิ วา อันฺตคโตติ เวทคู, สัตฺตันฺนํ ธัมฺมานํ วิทิตัตฺตา เวทคู; สักฺกายทิฏฺฐิ วิทิตา โหติ, วิจิกิจฺฉา วิทิตา โหติ, สีลัพฺพัตฺตปรามโส วิทิโต โหติ, ราโค วิทิโต โหติ, โทโส วิทิโต โหติ, โมโห วิทิโต โหติ, มาโน วิทิโต โหติ, วิทิตัสฺส โหนฺติ ปาปกา อกุสลา ธัมฺมา สํกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตึ ชรามรณิยา.

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภิยาติ ภควา)
สมณานํ ยานิปัตฺถิ พฺราหฺมณานํ
สัพฺพเวทนาสุ วีตราโค
สัพฺพํ เวทมติจฺจ เวทคู โส.

วิทฺธา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธมฺมนฺติ : สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ. "นามรูปปจฺจยา สฬายตนนฺติ. "สฬายตน-ปจฺจยา ผสฺโสติ. "ผสฺสปจฺจยา เวทนาติ. "เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ. "ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ. "อุปาทานปจฺจยา ภโวติ. "ภวปจฺจยา ชาตีติ. "ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธติ. "นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธติ. "สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธติ. "ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธติ. "เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธติ. "ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธติ. "อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธติ. "ภวนิโรธา ชาตินิโรโธติ. "ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "อิทํ ทุกฺขนฺติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "อยํ ทุกฺขสมุทโยติ. "อยํ ทุกฺขนิโรโธติ. "อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "อิเม อาสวาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "อยํ อาสวสมุทโยติ. "อยํ อาสวนิโรโธติ. "อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "อิเม ธมฺมา อภิญฺเญยฺยาติ "อิเม ธมฺมา ปริญฺเญยฺยาติ. "อิเม ธมฺมา ปหาตพฺพาติ. "อิเม ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. "อิเม ธมฺมา สจฺฉิกาตพฺพาติ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ สมุทยญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ

สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. จตุนฺนํ มหาภูตานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมํ. "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ, สเมจฺจ อภิสเมจฺจ ธมฺมนฺติ วิทฺธา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธมฺมํ.

น อุจฺจาวจํ คจฺฉติ ภูริปญฺโญติ: น สตฺถารโต สตฺถารํ คจฺฉติ, น ธมฺมกฺขานโต ธมฺมกฺขานํ คจฺฉติ, น คณโต คณํ คจฺฉติ, น ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐึ คจฺฉติ, น ปฏิปทาย ปฏิปทํ คจฺฉติ, น มคฺคโต มคฺคํ คจฺฉติ. ภูริปญฺโญติ: มหาปญฺโญ ปุถุปญฺโญ หาสปญฺโญ ชวนปญฺโญ ติกฺขปญฺโญ นิพฺเพธิกปญฺโญ. ภูริ วุจฺจติ ปถวี. ตาย ปถวีสมาย ปญฺญาย วิปุลาย วิตฺถตาย สมนฺนาคโตติ น อุจฺจาวจํ คจฺฉติ ภูริปญฺโญ. เตนาห ภควา

สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตุ
อุจฺจาวจํ คจฺฉติ สญฺญสตฺโต,
วิทฺธา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธมฺมํ,
น อุจฺจาวจํ คจฺฉติ ภูริปญฺโญ.
ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยงฺกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา
ตเมว ทสฺสึ วิวฏํ จรนฺตํ
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย.

ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต ยงฺกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วาติ: เสนา วุจฺจติ มารเสนา; กายทุจฺจริตํ มารเสนา, วจีทุจฺจริตํ มารเสนา, มโนทุจฺจริตํ มารเสนา, ราโค มารเสนา, โทโส มารเสนา, โมโห

มารเสนา, โกโธ. อุปนาโห. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสํขารา มารเสนา. วุตฺตํ เหตํ ภควตา

"กามา เต ปฐมา เสนา, ทุติยารติ วุจฺจติ,
ตติยา ขุปฺปิปาสา เต จตุตฺถี ตณฺหา ปวุจฺจติ.
ปญฺจมํ ถีนมิทฺธนฺเต ฉฏฺฐาภิรูปวุจฺจติ
สตฺตมํ วิจิกิจฺฉา เต มกฺโข ถมฺโภ เต อฏฺฐโม.
ลาโภ สิโลโก สกฺกาโร มิจฺฉาลทฺโธ จ โย ยโส
โย จตฺตานํ สมุกฺกํเส ปเร จ อวชานติ.
เอสา นมุจิ เต เสนา กณฺหสฺสาภิปฺปหารณี
น นํ อสูโร ชินาติ เชตฺวา จ ลภเต สุขนฺติ.

ยโต จตูหิ มคฺเคหิ สพฺพา จ มารเสนา, สพฺเพ จ ปฏิเสนิกรา กิเลสา, ชิตา จ ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุตฺตา ปรมฺมุขา, โส วุจฺจติ วิเสนิภูโต. โส ทิฏฺเฐ วิเสนิภูโต, สุเต วิเสนิภูโต, มุเต วิเสนิภูโต, วิญฺญาเต วิเสนิภูโตติ ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต ยกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา.

ตเมว ทสฺสึ วิวฏํ จรนฺตนฺติ: ตเมว สุทฺธทสฺสึ โวทานทสฺสึ ปริโยทานทสฺสึ. อถวา สุทฺธทสฺสนํ วิสุทฺธทสฺสนํ ปริสุทฺธทสฺสนํ โวทานทสฺสนํ ปริโยทานทสฺสนํ. วิวฏนฺติ: ตณฺหาฉทนํ กิเลสฉทนํ อวิชฺชาฉทนํ. ตานิ ฉทนานิ วิวฏานิ โหนฺติ วิทฺธํสิตานิ อุคฺฆาฏิตานิ สมุคฺฆาฏิตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ. จรนฺตนฺติ: จรนฺตํ วิจรนฺตํ อิริยนฺตํ วตฺตนฺตํ ปาเลนฺตํ ยเปนฺตํ ยาเปนฺตนฺติ ตเมว ทสฺสึ วิวฏํ จรนฺตํ.

เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺยาติ: กปฺปาติ เทฺว กปฺปา: ตณฺหากปฺโป จ,

ทิฏฺฐิกปฺโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป. ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหีโน, ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา เกน ราเคน กปฺเปยฺย, เกน โทเสน กปฺเปยฺย, เกน โมเหน กปฺเปยฺย, เกน มาเนน กปฺเปยฺย, กาย ทิฏฺฐิยา กปฺเปยฺย, เกน อุทฺธจฺเจน กปฺเปยฺย, กาย วิจิกิจฺฉาย กปฺเปยฺย, เกหิ อนุสเยหิ กปฺเปยฺย "รตฺโตติ วา, "ทุฏฺโฐติ วา, "มูฬฺโหติ วา, "วินิพนฺโธติ วา, "ปรามฏฺโฐติ วา, "วิกฺเขปคโตติ วา, "อนิฏฺฐงฺคโตติ วา, "ถามคโตติ วา; เต อภิสงฺขารา ปหีนา, อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติโย เกน กปฺเปยฺย "เนรยิโกติ วา, "ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, "ปิตฺติวิสยิโกติ วา, "มนุสฺโสติ วา, "เทโวติ วา, "รูปีติ วา, "อรูปีติ วา, สญฺญีติ วา, อสญฺญีติ วา, "เนวสญฺญี นาสญฺญีติ วา; โส เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ; เยน กปฺเปยฺย วิกปฺเปยฺย วิกปฺปํ อาปชฺเชยฺย. โลกสฺมินฺติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย. เตนาห ภควา

"ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยํกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา
ตเมว ทสฺสึ วิวฏํ จรนฺตํ
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย.
น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ,
อจฺจนฺตสุทฺธีติ น เต วทนฺติ.
อาทานคนฺถํ คถิตํ วิสชฺช,
อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิญฺจิ โลเก.

น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺตีติ กปฺปาติ: เทฺว กปฺปา: ตณฺหากปฺโป จ, ทิฏฺฐิกปฺโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป. เตสํ ตณฺหากปฺโป ปหีโน, ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น กปฺเปนฺติ น ชเนนฺติ น สญฺชเนนฺติ น นิพฺพตฺเตนฺติ นาภินิพฺพตฺเตนฺตีติ น กปฺปยนฺติ. น ปุเรกฺขโรนฺตีติ. เทฺว ปุเรกฺขารา: ตณฺหาปุเรกฺขาโร จ, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปุเรกฺขาโร ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร. เตสํ ตณฺหาปุเรกฺขาโร ปหีโน, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา น ตณฺหํ วา น ทิฏฺฐึ วา ปุรโต กตฺวา จรนฺติ; น ตณฺหาธชา, น ตณฺหาเกตู, น ตณฺหาธิปเตยฺยา; น ทิฏฺฐิธชา, น ทิฏฺฐิเกตู, น ทิฏฺฐาธิปเตยฺยา; น ตณฺหาย วา น ทิฏฺฐิยา วา ปริวาริตา จรนฺตีติ น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ.

อจฺจนฺตสุทฺธีติ น เต วทนฺตีติ: อจฺจนฺตสุทฺธึ อนจฺจนฺตสุทฺธึ สํสารสุทฺธึ อกิริยสุทฺธึ สสฺสตวาทํ น วทนฺติ น กเถนฺติ น ภณนฺติ น ทีปยนฺติ น โวหรนฺตีติ อจฺจนฺตสุทฺธีติ น เต วทนฺติ.

อาทานคนฺถํ คถิตํ วิสชฺชาติ คนฺถาติ: จตฺตาโร คนฺถา: อภิชฺฌา กายคนฺโถ, พฺยาปาโท กายคนฺโถ, สีลพฺพตปรามาโส กายคนฺโถ, อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ. อตฺตโน ทิฏฺฐิยา ราโค, อภิชฺฌา กายคนฺโถ. ปรวาเทสุ อาฆาโต อปฺปจฺจโย, พฺยาปาโท กายคนฺโถ. อตฺตโน สีลํ วา วตฺตํ วา สีลพฺพตํ วา ปรามสนฺติ, สีลพฺพตปรามาโส กายคนฺโถ. อตฺตโน ทิฏฺฐิ, อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ; กึการณา วุจฺจติ อาทานคนฺโถ? "เตหิ คนฺเถหิ รูปํ อาทิยนฺติ อุปาทิยนฺติ คณฺหนฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ, เวทนํ. สญฺญํ. สํขาเร. วิญฺญาณํ.

คตึ. อุปปตฺตึ. ปฏิสนฺธึ. ภวํ. สํสารวฏฺฏํ อาทิยนฺติ อุปาทิยนฺติ คณฺหนฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ: ตํการณา วุจฺจนฺติ อาหานคนฺโถ วิสชฺชาติ: คนฺเถ โวสฺสชฺชิตฺวา วา วิสชฺช. อถวา คนฺเถ คธิเต คนฺถิเต วิพนฺเธ อาพนฺเธ ลคฺเค ลคฺคิเต ปลิพุทฺเธ โผฏยิตฺวา วา วิสชฺช: ยถา วยฺหํ วา รถํ วา สกฏํ วา สนฺทมานิกํ วา สชฺชํ วิสชฺชํ กโรนฺติ วิโกเปนฺติ; เอวเมว คนฺเถ โวสฺสชฺชิตฺวา วา วิสชฺช. อถวา คนฺเถ คธิเต คนฺถิเต วิพนฺเธ อาพนฺเธ ลคฺเค ลคฺคิเต ปลิพุทฺเธ โผฏยิตฺวา วา วิสชฺชาติ อาหานคนฺถํ คธิตํ วิสชฺช.

อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิญฺจิ โลเกติ: อาสา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. อาสํ น กุพฺพนฺตีติ: อาสํ น กุพฺพนฺติ น ชเนนฺติ น สญฺชเนนฺติ น นิพฺพตฺเตนฺติ นาภินิพฺพตฺเตนฺติ. กุหิญฺจีติ: กุหิญฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา. โลเกติ: อปายโลเก. ฯเปฯ อายตนโลเกติ อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิญฺจิ โลเก. เตนาห ภควา

"น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ,
อจฺจนฺตสุทฺธีติ น เต วทนฺติ.
อาทานคนฺถํ คธิตํ วิสชฺช,
อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิญฺจิ โลเก.
สีมาติโต พฺราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ,
ญตฺวา จ ทิสฺวา จ สมุคฺคหีตํ.
น ราคราคี น วิราครตฺโต,
ตสฺสีธ นตฺถิ ปรมุคฺคหีตนฺติ.

สีมาติโต พฺราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ ญตฺวา จ ทิสฺวา จ

สมุคฺคหีตนฺติ : สีมาติ จตสฺโส สีมาโย : สกฺกายทิฏฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส, ทิฏฺฐานุสโย, วิจิกิจฺฉานุสโย, ตเทกฏฺฐา จ กิเลสา; อยํ ปฐมา สีมา. โอฬาริกํ กามราคสญฺโญชนํ, ปฏิฆสญฺโญชนํ, โอฬาริโก กามราคานุสโย, ปฏิฆานุสโย, ตเทกฏฺฐา จ กิเลสา; อยํ ทุติยา สีมา. อณุสหคตํ กามราคสญฺโญชนํ, ปฏิฆสญฺโญชนํ, อณุสหคโต กามราคานุสโย, ปฏิฆานุสโย, ตเทกฏฺฐา จ กิเลสา; อยํ ตติยา สีมา. รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา, มานานุสโย, ภวราคานุสโย, อวิชฺชานุสโย, ตเทกฏฺฐา จ กิเลสา; อยํ จตุตฺถา สีมา. ยโต จตูหิ อริยมคฺเคหิ อิมา จตสฺโส สีมาโย อติกฺกนฺโต โหติ สมติกฺกนฺโต วีติวตฺโต, โส วุจฺจติ สีมาติโต. พฺราหฺมโณติ : สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺราหฺมโณ. ฯเปฯ อนิสฺสิโต ตาทิ ปวุจฺจเต พฺรหฺมา. ตสฺสาติ : อรหโต ขีณาสวสฺส. ญตฺวาติ : ปรจิตฺตญาเณน วา ญตฺวา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาเณน วา ญตฺวา. ทิสฺวาติ : มํสจกฺขุนา วา ทิพฺพจกฺขุนา วา ทิสฺวาติ สีมาติโต พฺราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ ญตฺวา จ ทิสฺวา จ. สมุคฺคหีตนฺติ : ตสฺส "อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรนฺติ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ. นตฺถีติ : นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ, ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ สีมาติโต พฺราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ ญตฺวา จ ทิสฺวา จ สมุคฺคหีตํ.

น ราคราคี น วิราครตฺโตติ : ราครตฺตา วุจฺจนฺติ เย ปญฺจสุ กามคุเณสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธา. วิราครตฺตา วุจฺจนฺติ เย รูปาวจรอรูปาวจรสมาปตฺตีสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธา.

น ราคราคี น วิราครตฺโตติ: ยโต กามราโค จ รูปราโค จ อรูปราโค จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; เอตฺตาวตา น ราคราคี น วิราครตฺโต.

ตสฺสีทํ นตฺถิ ปรมุคฺคหีตนฺติ ตสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. ตสฺส "อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรนฺติ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ. นตฺถีติ: นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ, ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ ตสฺสีทํ นตฺถิ ปรมุคฺคหีตํ

เตนาห ภควา

สีมาติโต พฺราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ,
ญตฺวา จ ทิสฺวา จ สมุคฺคหีตํ.
น ราคราคี น วิราครตฺโต,
ตสฺสีทํ นตฺถิ ปรมุคฺคหีตํ.

จตุตฺโถ สุทฺธฏฺฐกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

ปรมนฺติ ทิฏฺฐีสุ ปริพฺพสาโน,
ยทุตฺตรึ กุรุเต ชนฺตุ โลเก.
หีนาติ อญฺเญ ตโต สพฺพมาห,
ตสฺมา วิวาทานิ อวีติวตฺโต.

ปรมนฺติ ทิฏฺฐีสุ ปริพฺพสาโนติ : สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา วา ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคตานํ อญฺญตรญฺญตรทิฏฺฐิคตํ "อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรนฺติ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกกายทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺติ : ยถา อาคาริกา วา ฆเรสุ วสนฺติ, สาปตฺติกา วา อาปตฺตีสุ วสนฺติ, สกิเลสา วา กิเลเสสุ วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺตีติ ปรมนฺติ ทิฏฺฐีสุ ปริพฺพสาโน.

ยทุตฺตรึ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ : ยทนฺติ ยํ อุตฺตรึ กุรุเตติ : อุตฺตรึ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ กโรติ. "อยํ สตฺถา สพฺพญฺญูติ อุตฺตรึ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ กโรติ, "อยํ ธมฺโม สฺวากฺขาโต. อยํ คโณ สุปฏิปนฺโน. อยํ ทิฏฺฐิ ภทฺทิกา. อยํ ปฏิปทา สุปญฺญตฺตา. อยํ มคฺโค นิยฺยานิโกติ อุตฺตรึ กโรติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ กโรติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตติ. ชนฺตูติ สตฺโต นโร ฯเปฯ มนุโช. โลเกติ : อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเกติ ยทุตฺตรึ กุรุเต ชนฺตุ โลเก.

หีนาติ อญฺเญ ตโต สพฺพมาหาติ : อตฺตโน สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ ฐเปตฺวา สพฺเพ ปรปฺปวาเท ขิปติ อุกฺขิปติ ปริกฺขิปติ "โส สตฺถา น สพฺพญฺญู, ธมฺโม น สฺวากฺขาโต,

คโณ น สุปฏิปันโน, ทิฏฐิ น ภัททิกา, ปฏิปทา น สุปัญญัตตา, มัคโค น นิยยานิโก; นัตเถตถ สุทธิ วา, วิสุทธิ วา, ปริสุทธิ วา, มุตติ วา, วิมุตติ วา, ปริมุตติ วา; น ตัตถ สุชฌันติ วา, วิสุชฌันติ วา, ปริสุชฌันติ วา, มุจจันติ วา, วิมุจจันติ วา, ปริมุจจันติ วา; หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ชตุกกา ปริตตาติ เอวมาห เอวํ กเถติ เอวํ ภณติ เอวํ ทีปยติ เอวํ โวหรตีติ หีนาติ อัญเญ ตโต สัพพมาห.

ตัสมา วิวาทานิ อวีติวัตโตติ : ตัสมา ตํการณา ตํเหตุ ตัปปัจจยา ตํนิทานา ทิฏฐิกลหานิ ทิฏฐิภัณฑนานิ ทิฏฐิวิคคหานิ ทิฏฐิวิวาทานิ ทิฏฐิเมธคานิ อวีติวัตโต อนติกกันโต อสมติกกันโตติ ตัสมา วิวาทานิ อวีติวัตโต. เตนาห ภควา

“ปรมันติ ทิฏฐีสุ ปริพพสาโน,
ยทุตตริ กุรุเต ชันตุ โลเก
หีนาติ อัญเญ ตโต สัพพมาห,
ตัสมา วิวาทานิ อวีติวัตโต.
ยทัตตนี ปัสสติ อานิสํสํ
ทิฏเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา,
ตเทว โส ตัตถ สมุคคหาย
นิหีนโต ปัสสติ สัพพมัญญํ.

ยทัตตนี ปัสสติ อานิสํสํ ทิฏเฐ สุเต สีลวเต มุเต วาติ : ยทัตตนีติ ยํ อัตตนิ. อัตตา วุจจติ ทิฏฐิคตํ. อัตตโน ทิฏฐิยา เทว อานิสํเส ปัสสติ : ทิฏฐธัมมิกัญจ อานิสํสํ, สัมปรายิกัญจ อานิสํสํ.

กตโม ทิฏฐิยา ทิฏฐธัมมิโก อานิสํโส ? ยํทิฏฐิโก สัตถา

โหติ, ตํทิฏฺฐิกา สาวกา โหนฺติ, ตํทิฏฺฐิกํ สตฺถารํ สาวกา สกฺกโรนฺติ ครุกโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติ อปจิตึ กโรนฺติ; ลภนฺติ จ ตโตนิทานํ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ: อยํ ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐธมฺมิโก อานิสํโส.

กตโม ทิฏฺฐิยา สมฺปรายิโก อานิสํโส? อยํ ทิฏฺฐิ อลํ นาคตฺตาย วา, สุปณฺณตฺตาย วา, ยกฺขตฺตาย วา อสุรตฺตาย วา, คนฺธพฺพตฺตาย วา, มหาราชตฺตาย วา, อินฺทตฺตาย วา, พฺรหฺมตฺตาย วา, เทวตฺตาย วา; อยํ ทิฏฺฐิ อลํ สุทฺธิยา วิสุทฺธิยา ปริสุทฺธิยา มุตฺติยา วิมุตฺติยา ปริมุตฺติยา; อิมาย ทิฏฺฐิยา สุชฺฌนฺติ วิสุชฺฌนฺติ ปริสุชฺฌนฺติ มุจฺจนฺติ วิมุจฺจนฺติ ปริมุจฺจนฺติ "อิมาย ทิฏฺฐิยา สุชฺฌิสฺสามิ วิสุชฺฌิสฺสามิ ปริสุชฺฌิสฺสามิ มุจฺจิสฺสามิ วิมุจฺจิสฺสามิ ปริมุจฺจิสฺสามีติ อายตึ ผลปาฏิกงฺขี โหติ: อยํ ทิฏฺฐิยา สมฺปรายิโก อานิสํโส. อตฺตโน ทิฏฺฐิยา อิเม เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ. ทิฏฺฐสุทฺธิยาปิ เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ. สุตสุทฺธิยาปิ เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ. สีลสุทฺธิยาปิ เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ. วตฺตสุทฺธิยาปิ เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ. มุตสุทฺธิยาปิ เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ: ทิฏฺฐธมฺมิกญฺจ อานิสํสํ, สมฺปรายิกญฺจ อานิสํสํ.

กตโม มุตสุทฺธิยา ทิฏฺฐธมฺมิโก อานิสํโส? ยํทิฏฺฐิโก สตฺถา โหติ, ตํทิฏฺฐิกา สาวกา โหนฺติ. ฯเปฯ อยํ มุตสุทฺธิยา ทิฏฺฐธมฺมิโก อานิสํโส.

กตโม มุตสุทฺธิยา สมฺปรายิโก อานิสํโส? อยํ ทิฏฺฐิ อลํ นาคตฺตาย วา. ฯเปฯ อยํ มุตสุทฺธิยา สมฺปรายิโก อานิสํโส. มุตสุทฺธิยาปิ อิเม เทฺว อานิสํเส ปสฺสติ ทกฺขติ โอโลเกติ นิชฺฌายติ อุปปริกฺขตีติ ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสํสํ ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา-

ตเทว โส ตัต์ถ สมุค์คหายาติ ตเทวาติ: ตํ ทิฏ์ฐิคตํ. ตัต์ถาติ: สกาย ทิฏ์ฐิยา สกาย ขัน์ติยา สกาย รุจิยา สกาย ลัท์ธิยา "อิทํ ปรมํ อัค์คํ เสฏ์ฐํ วิเสฏ์ฐํ ปาโมก์ขํ อุต์ตมํ ปวรัน์ติ คเหต์วา อุค์คเหต์วา คัณ์หิต์วา ปรามสิต์วา อภินิวิสิต์วาติ ตเทว โส ตัต์ถ สมุค์คหาย.

นิหีนโต ปัส์สติ สัพ์พมัญ์ญัน์ติ: อัญ์ญํ สัต์ถารํ ธัม์มัก์ขานํ คณํ ทิฏ์ฐึ ปฏิปทํ มัค์คํ หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ชตุก์กโต ปริต์ตโต ปัส์สติ ทัก์ขติ โอโลเกติ นิช์ฌายติ อุปปริก์ขตีติ นิหีนโต ปัส์สติ สัพ์พมัญ์ญํ. เตนาห ภควา

"ยทัต์ตนี ปัส์สติ อานิสํสํ
ทิฏ์เฐ สุเต สีลวเต มุเต วา,
ตเทว โส ตัต์ถ สมุค์คหาย
นิหีนโต ปัส์สติ สัพ์พมัญ์ญํ.
ตํ วาปิ คัน์ถํ กุสลา วทัน์ติ
ยํ นิส์สิโต ปัส์สติ หีนมัญ์ญํ
ตัส์มา หิ ทิฏ์ฐํว สุตํ มุตํ วา
สีลัพ์พัต์ตํ ภิก์ขุ น นิส์สเยย์ย.

ตํ วาปิ คัน์ถํ กุสลา วทัน์ตีติ กุสลาติ: เย เต ขัน์ธกุสลา ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจ์จสมุป๎ปาทกุสลา สติปัฏ์ฐานกุสลา สัม์มัป๎ปธานกุสลา อิท์ธิป๎ปาทกุสลา อิน์ท๎ริยกุสลา พลกุสลา โพช์ฌังคกุสลา มัค์คกุสลา ผลกุสลา นิพ์พานกุสลา, เต กุสลา เอวํ วทัน์ติ "คัน์โถ เอโส, ลัม์พนํ เอตํ, พัน์ธนํ เอตํ, ปลิโพโธ เอโสติ, เอวํ วทัน์ติ เอวํ กเถน์ติ เอวํ ภณัน์ติ เอวํ ทีปยัน์ติ เอวํ โวหรัน์ตีติ ตํ วาปิ คัน์ถํ กุสลา วทัน์ติ.

ยํ นิสฺสิโต ปสฺสติ หีนมญฺญนฺติ ยํ นิสฺสิโตติ : ตํ สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ นิสฺสิโต สนฺนิสฺสิโต อลฺลีโน อุปคโต อชฺโฌสิโต อธิมุตฺโต. ปสฺสติ หีนมญฺญนฺติ : อญฺญํ สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ฉตุกฺกโต ปริตฺตโต ปสฺสติ ทกฺขติ โอโลเกติ นิชฺฌายติ อุปปริกฺขตีติ ยํ นิสฺสิโต ปสฺสติ หีนมญฺญํ.

ตสฺมา หิ ทิฏฺฐญฺจ สุตํ มุตํ วา สีลวตํ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺยาติ ตสฺมาติ : ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา ทิฏฺฐํ วา ทิฏฺฐสุทฺธึ วา สุตํ วา สุตสุทฺธึ วา มุตํ วา มุตสุทฺธึ วา สีลํ วา สีลสุทฺธึ วา วตฺตํ วา วตฺตสุทฺธึ วา น นิสฺสเยยฺย น คณฺเหยฺย น ปรามเสยฺย นาภินิวิเสยฺยาติ ตสฺมา หิ ทิฏฺฐญฺจ สุตํ มุตํ วา สีลวตํ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺย. เตนาห ภควา

"ตํ วาปิ คนฺถํ กุสลา วทนฺติ
ยํ นิสฺสิโต ปสฺสติ หีนมญฺญํ
ตสฺมา หิ ทิฏฺฐญฺจ สุตํ มุตํ วา
สีลวตํ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺย.
ทิฏฺฐิมฺปิ โลกสฺมึ น กปฺปเยยฺย
ญาเณน วา สีลวเตน วาปิ
สโมติ อตฺตานมนูปเนยฺย
หีโน น มญฺเญถ วิเสสิ วาปิ.

ทิฏฺฐิมฺปิ โลกสฺมึ น กปฺปเยยฺย ญาเณน วา สีลวเตน วาปีติ : อฏฺฐสมาปตฺติญาเณน วา ปญฺจาภิญฺญาญาเณน วา มิจฺฉาญาเณน วา สีเลน วา วตฺเตน วา สีลวตฺเตน วา ทิฏฺฐึ น กปฺปเยยฺย น ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺย. โลกสฺมินฺติ :

ขปายโลเก มนุสสโลเก เทวโลเก ขันธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ ทิฏฐิปิ โลกัสมึ น กัปปเยยย ญาเณน วา สีลวเตน วาปิ.

สโมติ อัตตานมนูปเนยยาติ : "สทิโสหมัสมีติ อัตตานํ น อุปเนยย ชาติยา วา โคตเตน วา โกลปุตติเกน วา วัณณโปกขรตาย วา ธเนน วา อัชเฌเนน วา กัมมายตเนน วา สิปปายตเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อัญญตรัญญตเรน วา วัตถุนาติ สโมติ อัตตานมนูปเนยย.

หีโน น มัญเญถ วิเสสิ วาปีติ : "หีโนหมัสมีติ อัตตานํ น อุปเนยย ชาติยา วา โคตเตน วา. ฯเปฯ อัญญตรัญญตเรน วา วัตถุนา. "เสยโยหมัสมีติ อัตตานํ น อุปเนยย ชาติยา วา โคตเตน วา. ฯเปฯ อัญญตรัญญตเรน วา วัตถุนาติ หีโน น มัญเญถ วิเสสิ วาปิ. เตนาห ภควา

"ทิฏฐิปิ โลกัสมึ น กัปปเยยย
ญาเณน วา สีลวเตน วาปิ,
สโมติ อัตตานมนูปเนยย,
หีโน น มัญเญถ วิเสสิ วาปิ.
อัตตํ ปหาย อนุปาทิยาโน
ญาเณปิ โส นิสสยัง โน กโรติ,
ส เว วิยัตเตสุ น วัคคสารี,
ทิฏฐิปิ โส น ปัจเจติ กิญจิ.

อัตตํ ปหาย อนุปาทิยาโนติ อัตตํ ปหายาติ : อัตตทิฏฐิ ปหาย, อัตตํ ปหายาติ : คาหํ ปหาย, อัตตํ ปหายาติ : ตัณหาวเสน ทิฏฐิวเสน คหิตํ ปรามัฏฐํ อภินิวิฏฐํ อัชโฌสิตํ อธิมุตตํ ปหาย

ปชหิตฺวา วิโนเทตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา. อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโนติ : จตูหิ อุปาทาเนหิ อนุปาทิยมาโน อคณฺหมาโน อปรามสมาโน อนภินิวิสมาโนติ อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโน.

ญาเณปิ โส นิสฺสยํ โน กโรตีติ : อฏฺฐสมาปตฺติญาเณ วา ปญฺจาภิญฺญาญาเณ วา มิจฺฉาญาเณ วา ตณฺหานิสฺสยํ วา ทิฏฺฐินิสฺสยํ วา น กโรติ น ชเนติ น สญฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตีติ ญาเณปิ โส นิสฺสยํ โน กโรติ.

ส เว วิยตฺเตสุ น วคฺคสารีติ : ส เว วตฺถิเตสุ ภินฺเนสุ เทฺวชฺฌาปนฺเนสุ เทฺวฬฺหกชาเตสุ นานาทิฏฺฐิเกสุ นานาขนฺติเกสุ นานารุจิเกสุ นานาลทฺธิเกสุ นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิเตสุ ฉนฺทาคตึ คจฺฉนฺเตสุ โทสาคตึ คจฺฉนฺเตสุ โมหาคตึ คจฺฉนฺเตสุ ภยาคตึ คจฺฉนฺเตสุ น ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, น โทสาคตึ คจฺฉติ, น โมหาคตึ คจฺฉติ, น ภยาคตึ คจฺฉติ, น ราควเสน คจฺฉติ, น โทสวเสน คจฺฉติ, น โมหวเสน คจฺฉติ, น มานวเสน คจฺฉติ, น ทิฏฺฐิวเสน คจฺฉติ, น อุทฺธจฺจวเสน คจฺฉติ, น วิจิกิจฺฉาวเสน คจฺฉติ, น อนุสยวเสน คจฺฉติ, น วคฺเคหิ ธมฺเมหิ ยายติ นิยฺยายติ วุยฺหติ สํหรียตีติ ส เว วิยตฺเตสุ น วคฺคสารี.

ทิฏฺฐิมฺปิ โส น ปจฺเจติ กิญฺจีติ : ตสฺส เทฺวสฏฺฐีทิฏฺฐิคตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ. โส กิญฺจิ ทิฏฺฐิคตํ น ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ ทิฏฺฐิมฺปิ โส น ปจฺเจติ กิญฺจิ. เตนาห ภควา

"อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโน
ญาเณปิ โส นิสฺสยํ โน กโรติ
ส เว วิยตฺเตสุ น วคฺคสารี

ทิฏฺฐีปิ โส น ปจฺเจติ กิญฺจิ.
ยสฺสูภยนฺเต ปณิธีธ นตฺถิ
ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วา
นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจิ
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ.

ยสฺสูภยนฺเต ปณิธี จ นตฺถิ ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วาติ ยสฺสาติ : อรหโต ขีณาสวสฺส. อนฺตาติ : ผสฺโส เอโก อนฺโต, ผสฺสสมุทโย ทุติโย อนฺโต. อตีตํ เอโก อนฺโต, อนาคตํ ทุติโย อนฺโต. สุขา เวทนา เอโก อนฺโต, ทุกฺขา เวทนา ทุติโย อนฺโต. นามํ เอโก อนฺโต, รูปํ ทุติโย อนฺโต. ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานิ เอโก อนฺโต, ฉ พาหิรานิ อายตนานิ ทุติโย อนฺโต. สกฺกาโย เอโก อนฺโต, สกฺกายสมุทโย ทุติโย อนฺโต. ปณิธิ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ภวาภวายาติ : ภวาภวาย กมฺมภวาย ปุนพฺภวาย กามภวาย กมฺมภวาย กามภวาย ปุนพฺภวาย รูปภวาย กมฺมภวาย รูปภวาย ปุนพฺภวาย อรูปภวาย กมฺมภวาย อรูปภวาย ปุนพฺภวาย ปุนปฺปุนํ ภวาย ปุนปฺปุนํ คติยา ปุนปฺปุนํ อุปปตฺติยา ปุนปฺปุนํ ปฏิสนฺธิยา ปุนปฺปุนํ อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา. อิธาติ สกตฺตภาโว. หุราติ ปรตฺตภาโว. อิธาติ สกรูปเวทนาสญฺญาสํขารวิญฺญาณํ. หุราติ ปรรูปเวทนาสญฺญาสํขารวิญฺญาณํ. อิธาติ ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานิ. หุราติ ฉ พาหิรานิ อายตนานิ. อิธาติ มนุสฺสโลโก. หุราติ เทวโลโก. อิธาติ กามธาตุ. หุราติ รูปธาตุ. อิธาติ กามธาตุ รูปธาตุ. หุราติ อรูปธาตุ. ยสฺสูภยนฺเต ปณิธีธ นตฺถิ ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วาติ : ยสฺส อุโภ อนฺเต ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วา ปณิธิ นตฺถิ น สํวิชฺชติ, นุปลพฺภติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา

วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ ยสฺสูภยนฺเต ปณิธีธ นตฺถิ ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วา.

นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจิติ: นิเวสนาติ เทฺว นิเวสนา: ตณฺหานิเวสนา จ, ทิฏฺฐินิเวสนา จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิเวสนา. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิเวสนา. ตสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. นิเวสนา ตสฺส น สนฺตีติ: น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจิ.

ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตนฺติ: ธมฺเมสูติ ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคเตสุ. นิจฺเฉยฺยาติ: นิจฺฉินิตฺวา วินิจฺฉินิตฺวา วิจินิตฺวา ปวิจินิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. โอธิคฺคาโห วิลคฺคาโห วรคฺคาโห โกฏฺฐาสคฺคาโห อุจฺจยคฺคาโห สมุจฺจยคฺคาโห "อิทํ สจฺจํ ตจฺฉํ ตถํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ, ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ. เตนาห ภควา

"ยสฺสูภยนฺเต ปณิธีธ นตฺถิ
ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วา,
นิเวสนา ตสฺส น สนฺติ เกจิ,
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ.
ตสฺสีธ ทิฏฺเฐว สุเต มุเต วา
ปกปฺปิตา นตฺถิ อณูปิ สญฺญา,
ตํ พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทิยานํ,
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย.

ตัส์สีธ ทิฏ์เฐว สุเต มุเต วา ปกัป์ปิตา นัต์ถิ อณูปี สัญ์ญาติ ตัส์สาติ: อรหโต ขีณาสวัส์ส ทิฏ์เฐ วา ทิฏ์ฐิวิสุท์ธิยา วา สุเต วา สุตวิสุท์ธิยา วา มุเต วา มุตวิสุท์ธิยา วา สัญ์ญาปุพ์พังคมตาธิปเตย์ยตาสัญ์ญาวิค์คเหน สัญ์ญาย อุท์ธปิตา กัป์ปิตา อภิสํขตา สัณ์ฐปิตา ทิฏ์ฐิ นัต์ถิ น สํวิช์ชติ นุปลัพ์ภติ; ปหีนา สมุจ์ฉิน์นา วูปสัน์ตา ปฏิปัส์สัท์ธา อภัพ์พุป์ปัต์ติกา ญาณัค์คินา ทัฑ์ฒาติ ตัส์สีธ ทิฏ์เฐว สุเต มุเต วา ปกัป์ปิตา นัต์ถิ อณูปี สัญ์ญา.

ตํ พ์ราห์มณํ ทิฏ์ฐิมนาทิยานัน์ติ พ์ราห์มโณติ: สัต์ตันนํ ธัม์มานํ พาหิตัต์ตา พ์ราห์มโณ. ฯเปฯ อนิส์สิโต ตาทิ ปวุจ์จเต พ์รห์มา. ตํ พ์ราห์มณํ ทิฏ์ฐิมนาทิยานัน์ติ: ตํ พ์ราห์มณํ ทิฏ์ฐึ อนาทิยันตํ อคัณ์หัน์ตํ อปรามสัน์ตํ อนภินิวิสัน์ตัน์ติ ตํ พ์ราห์มณํ ทิฏ์ฐิมนาทิยานํ.

เกนีธ โลกัส์มึ วิกัป์ปเยย์ยาติ: กัป์ปาติ เท์ว กัป์ปา: ตัณ์หากัป์โป จ, ทิฏ์ฐิกัป์โป จ. ฯเปฯ อยํ ตัณ์หากัป์โป. ฯเปฯ อยํ ทิฏ์ฐิกัป์โป. ตัส์ส ตัณ์หากัป์โป ปหีโน, ทิฏ์ฐิกัป์โป ปฏินิส์สัฏ์โฐ; ตัณ์หากัป์ปัส์ส ปหีนัต์ตา ทิฏ์ฐิกัป์ปัส์ส ปฏินิส์สัฏ์ฐัต์ตา เกน ราเคน กัป์เปย์ย, เกน โทเสน กัป์เปย์ย, เกน โมเหน กัป์เปย์ย, เกน มาเนน กัป์เปย์ย, กาย ทิฏ์ฐิยา กัป์เปย์ย, เกน อุท์ธัจ์เจน กัป์เปย์ย, กาย วิจิกิจ์ฉาย กัป์เปย์ย, เกหิ อนุสเยหิ กัป์เปย์ย "รัต์โตติ วา, "ทุฏ์โฐติ วา, "มูฬ์โหติ วา, "วินิพัท์โธติ วา, "ปรามัฏ์โฐติ วา, "วิเขปค์โตติ วา, อนิฏ์ฐังคโตติ วา, ถามคโตติ วา; เต อภิสํขารา ปหีนา, อภิสํขารานํ

ปหีนตฺตา คติโย เยน กปฺเปยฺย "เนรยิโกติ วา, "ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, "มนุสฺโสติ วา, "เทโวติ วา, "รูปีติ วา, "อรูปีติ วา, "สญฺญีติ วา, "อสญฺญีติ วา "เนวสญฺญี นาสญฺญีติ วา; โส เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ; เยน กปฺเปยฺย วิกปฺเปยฺย วิกปฺปํ อาปชฺเชยฺย. โลกสฺมินฺติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ เกนิธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย. เตนาห ภควา

"ตสฺสีธ ทิฏฺเฐ สุเต มุเต วา
ปกปฺปิตา นตฺถิ อณูปิ สญฺญา,
ตํ พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทิยานํ
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺยาติ.
น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ,
ธมฺมาปิ เตสํ น ปฏิจฺฉิตาเส,
น พฺราหฺมโณ สีลวเตน เนยฺโย,
ปารงฺคโต น ปจฺเจติ ตาทีติ.

น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺตีติ กปฺปาติ: เทฺว กปฺปา: ตณฺหากปฺโป จ, ทิฏฺฐิกปฺโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป.

กตโม ตณฺหากปฺโป? ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ มริยาทิกตํ โอธิกตํ ปริยนฺติกตํ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ "อิทํ มมํ, เอตํ มมํ, เอตฺตกํ มมํ, เอตฺตาวตา มมํ, มม รูปา, สทฺทา, คนฺธา, รสา, โผฏฺฐพฺพา; อตฺถรณา, ปาปุรณา, ทาสิทาสา, อเชฬกา, กุกฺกุฏสูกรา, หตฺถิควาสฺสวฬวา, เขตฺตํ, วตฺถุ, หิรญฺญํ, สุวณฺณํ, คามนิคมราชธานิโย, รฏฺฐญฺจ, ชนปโท จ, โกโส จ, โกฏฺฐาคารญฺจ, เกวลมฺปิ มหาปฐวึ ตณฺหาวเสน มมายติ, อฏฺฐสตตณฺหาวิปริตํ; อยํ ตณฺหากปฺโป.

กตโม ทิฏฺฐิกปฺโป ? วีสติวตฺถุกา สกฺกายทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา อนฺตคฺคาหิกา ทิฏฺฐิ; ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิคตํ, ทิฏฺฐิคหณํ, ทิฏฺฐิกนฺตาโร, ทิฏฺฐิวิสูกายิกํ, ทิฏฺฐิวิปฺผนฺทิตํ, ทิฏฺฐิสญฺโญชนํ, คาโห, ปฏิคฺคาโห อภินิเวโส, ปรามาโส, กุมฺมคฺโค, มิจฺฉาปโถ, มิจฺฉตฺตํ ติตฺถายตนํ วิปริเยสคาโห, วิปรีตคาโห, วิปลฺลาสคาโห, มิจฺฉาคาโห, อยาถาวกสฺมึ ยาถาวกนฺติ คาโห, ยาวตา ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ; อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป. เตสํ ตณฺหากปฺโป ปหีโน, ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น กปฺเปนฺติ น ชเนนฺติ น สญฺชเนนฺติ น นิพฺพตฺเตนฺติ นาภินิพฺพตฺเตนฺตีติ น กปฺปยนฺติ. น ปุเรกฺขโรนฺตีติ ปุเรกฺขาราติ: เทฺว ปุเรกฺขารา: ตณฺหาปุเรกฺขาโร จ, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปุเรกฺขาโร. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร. เตสํ ตณฺหาปุเรกฺขาโร ปหีโน, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร ปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิ-ปุเรกฺขารสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา น ตณฺหํ วา น ทิฏฺฐึ วา ปุรโต กตฺวา จรนฺติ; น ตณฺหาธชา น ตณฺหาเกตู น ตณฺหาธิปเตยฺยา น ทิฏฺฐิธชา น ทิฏฺฐิเกตู น ทิฏฺฐาธิปเตยฺยา น ตณฺหาย วา น ทิฏฺฐิยา วา ปริวาริตา จรนฺตีติ น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ.

ธมฺมาปิ เตสํ น ปฏิจฺฉิตาเสติ: ธมฺมา วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ. เตสนฺติ: เตสํ อรหนฺตานํ ขีณาสวานํ. ปฏิจฺฉิตาเสติ: "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ น ปฏิจฺฉิตาเส, "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ น ปฏิจฺฉิตาเสติ ธมฺมาปิ เตสํ น ปฏิจฺฉิตาเส.

น พฺราหฺมโณ สีลวเตน เนยฺโยติ : นาติ ปฏิกฺเขโป. พฺราหฺมโณติ : สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺราหฺมโณ. ฯเปฯ อนิสฺสิโต ตาทิ ปวุจฺจเต พฺรหฺมา. น พฺราหฺมโณ. สีลวเตน เนยฺโยติ : พฺราหฺมโณ สีเลน วา วตฺเตน วา สีลวตฺเตน วา น ยายติ น นิยฺยาติ น วุยฺหติ น สํหรียตีติ น พฺราหฺมโณ สีลวเตน เนยฺโย.

ปารงฺคโต น ปจฺเจติ ตาทีติ : ปารํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ นิพฺพานํ. โย ปารคโต ปารปฺปตฺโต อนฺตคโต อนฺตปฺปตฺโต โกฏิคโต โกฏิปฺปตฺโต. ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ ปารงฺคโต. น ปจฺเจตีติ : โสตาปตฺติมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุน ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ, สกทาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุน ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ, อนาคามิมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุน ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉติ, อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุน ปจฺเจติ น ปจฺจาคจฺฉตีติ ปารงฺคโต น ปจฺเจติ. ตาทีติ : อรหา ปญฺจหากาเรหิ ตาทิ : อิฏฺฐานิฏฺเฐ ตาทิ, จตฺตาวีติ ตาทิ, ติณฺณาวีติ ตาทิ, มุตฺตาวีติ ตาทิ, ตนฺนิทฺเทสา ตาทิ.

กถํ อรหา อิฏฺฐานิฏฺเฐ ตาทิ ? อรหา ลาเภปิ ตาทิ, อลาเภปิ ตาทิ, ยเสปิ ตาทิ, อยเสปิ ตาทิ, ปสํสายปิ ตาทิ, นินฺทายปิ ตาทิ, สุเขปิ ตาทิ, ทุกฺเขปิ ตาทิ; เอกญฺเจ พาหํ คนฺเธน ลิมฺเปยฺยุํ, เอกญฺเจ พาหํ วาสิยา ตจฺเฉยฺยุํ, อมุสฺมึ นตฺถิ ราโค, อมุสฺมึ นตฺถิปฏิฆํ; อนุนยปฏิฆวิปฺปหีโน อุคฺฆาตินิคฺฆาติ วีติวตฺโต อนุโรธวิโรธสมติกฺกนฺโต : เอวํ อรหา อิฏฺฐานิฏฺเฐ ตาทิ.

กถํ อรหา จตฺตาวีติ ตาทิ ? อรหโต ราโค จตฺโต วนฺโต

มุต์โต ปหีโน ปฏินิส์สัฏ์โจ. โทโส. โมโห. โกโธ. อุปนาโห. มัก์โข. ปฬาโส. อิส์สา. มัจ์ฉริยํ. มายา. สาเฐย์ยํ. ถัม์โภ. สารัม์โภ, มาโน. อติมาโน. มโท. ปมาโท. สัพ์เพ กิเลสา. สัพ์เพ ทุจ์จริตา. สัพ์เพ ทรถา. สัพ์เพ ปริฬาหา. สัพ์เพ สัน์ตาปา. สัพ์เพ กุสลาภิสํขารา จัต์ตา วัน์ตา มุต์ตา ปหีนา ปฏินิส์สัฏ์ฐา; เอวํ อรหา จัต์ตาวีติ ตาที.

กถํ อรหา ติณ์ณาวีติ ตาที ? อรหา กาโมฆํ ติณ์โณ ภโวฆํ ติณ์โณ ทิฏ์โฐฆํ ติณ์โณ อวิช์โชฆํ ติณ์โณ สัพ์พสํขารปฏิปถํ ติณ์โณ อุต์ติณ์โณ นิต์ติณ์โณ อติกฺกัน์โต สมติกฺกัน์โต วีติวัต์โต. โส วุฏ์ฐวาโส จิณ์ณจรโณ. ฯเปฯ นัต์ถิ ตัส์ส ปุนัพ์ภโวติ; เอวํ อรหา ติณ์ณาวีติ ตาที.

กถํ อรหา มุต์ตาวีติ ตาที ? อรหโต ราคา จิต์ตํ มุต์ตํ วิมุต์ตํ สุวิมุต์ตํ, โทสา จิต์ตํ มุต์ตํ วิมุต์ตํ สุวิมุต์ตํ, โมหา จิต์ตํ มุต์ตํ วิมุต์ตํ สุวิมุต์ตํ, โกธา. อุปนาหา. มัก์ขา. ปฬาสา. อิส์สา. มัจ์ฉริยา. มายา. สาเฐย์ยา. ถัม์ภา. สารัม์ภา. มานา. อติมานา. มทา. ปมาทา. สัพ์พกิเลเสหิ. สัพ์พทุจ์จริเตหิ. สัพ์พทรเถหิ. สัพ์พปริฬาเหหิ. สัพ์พสัน์ตาเปหิ. สัพ์พากุสลาภิสํขาเรหิ จิต์ตํ มุต์ตํ วิมุต์ตํ สุวิมุต์ตํ; เอวํ อรหา มุต์ตาวีติ ตาที.

กถํ อรหา ตํนิท์เทสา ตาที ? อรหา สีเล สติ, สีลวาติ ตํนิท์เทสา ตาที, สัท์ธาย สติ, สัท์โธติ ตํนิท์เทส์สา ตาที, วิริเย สติ, วิริยวาติ ตํนิท์เทสา ตาที, สติยา สติ, สติมาติ ตํนิท์เทสา ตาที, สมาธิส์มึ สติ, สมาหิโตติ ตํนิท์เทสา ตาที, ปัญ์ญาย สติ, ปัญ์ญวาติ ตํนิท์เทสา ตาที, วิช์ชาย สติ, เตวิช์โชติ ตํนิท์เทสา ตาที, อภิญ์ญาย สติ, ฉฬภิญ์โญติ ตํนิท์เทสา ตาที; เอวํ อรหา

ตินฺทุเหสา ตาทีติ ปารงฺคโต น ปจฺเจติ ตาทิ. เตนาห ภควา

"น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ,
ธมฺมาปิ เตสํ น ปฏิจฺฉิตาเส,
น พฺราหฺมโณ สีลวเตน เนยฺโย,
ปารงฺคโต น ปจฺเจติ ตาทีติ.

ปญฺจโม ปรมฏฺฐกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

ฉฏฺโฐ ชราสุตฺตนิทฺเทโส.

อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ,
โอรํ วสฺสสตาปิ มิยฺยติ.
โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ
อถโข โส ชรสาปิ มิยฺยติ.

อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทนฺติ ชีวิตนฺติ: อายุ ฐิติ ยปนา ยาปนา อิริยนา วตฺตนา ปาลนา ชีวิตํ ชีวิตินฺทฺริยํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ อปฺปกํ ชีวิตํ โถกํ ชีวิตํ: ฐิติปริตฺตตาย วา อปฺปกํ ชีวิตํ, สรสปริตฺตตาย วา อปฺปกํ ชีวิตํ.

กถํ ฐิติปริตฺตตาย วา อปฺปกํ ชีวิตํ? อตีเต จิตฺตกฺขเณ ชีวิตฺถ, น ชีวติ, น ชีวิสฺสติ. อนาคเต จิตฺตกฺขเณ ชีวิสฺสติ, น ชีวติ, น ชีวิตฺถ. ปจฺจุปฺปนฺเน จิตฺตกฺขเณ ชีวติ, น ชีวิตฺถ, น ชีวิสฺสติ.

ชีวิตํ อตฺตภาโว จ สุขทุกฺขา จ เกวลา,
เอกจิตฺตสมายุตฺตา ลหุโส วตฺตติกฺขโณ,
จุลฺลาสีติสหสฺสานิ กปฺปา ติฏฺฐนฺติ เย มรู,
น เตฺวว เตปิ ชีวนฺติ ทฺวีหิ จิตฺเตหิ สมาหิตา.
เย นิรุทฺธา มรนฺตสฺส ติฏฺฐมานสฺส วา อิธ

สพฺเพว สทิสา ขนฺธา คตา อปฺปฏิสนฺธิกา,
อนนฺตรา จ เย ภงฺคา เย จ ภงฺคา อนาคตา,
ตทนฺตเร นิรุทฺธานํ เวสมฺมํ นตฺถิ ลกฺขเณ.
อนิพฺพตฺเตน น ชาโต ปจฺจุปฺปนฺเนน ชีวติ,
จิตฺตภงฺคมโต โลโก ปญฺญตฺติ ปรมตฺถิยา.
ยถา นินฺนา ปวตฺตนฺติ ฉนฺเทน ปริณามิตา,
อจฺฉินฺนวารา วตฺตนฺติ สฬายตนปจฺจยา.
อนิธานคตา ภงฺคา ปุญฺโช นตฺถิ อนาคเต,
นิพฺพตฺตาเยว ติฏฺฐนฺติ อารคฺเค สาสปูปมา.
นิพฺพตฺตานญฺจ ธมฺมานํ ภงฺโค เนสํ ปุเรกฺขโต,
ปโลกธมฺมา ติฏฺฐนฺติ โปราเณหิ อมิสฺสิตา.
อทสฺสนโต อายนฺติ ภงฺคา คจฺฉนฺติ ทสฺสนํ,
วิชฺชุปฺปาโทว อากาเส อุปฺปชฺชนฺติ วยนฺติ จาติ.

เอวํ จิตฺตปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ.

กถํ สรสปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ? อสฺสาสูปนิพทฺธํ ชีวิตํ, ปสฺสาสูปนิพทฺธํ ชีวิตํ, อสฺสาสปสฺสาสูปนิพทฺธํ ชีวิตํ, มหาภูตูปนิพทฺธํ ชีวิตํ, อุสฺมูปนิพทฺธํ ชีวิตํ, กวฬีการาหารูปนิพทฺธํ ชีวิตํ, วิญฺญาณูปนิพทฺธํ ชีวิตํ; มูลมฺปิ อิเมสํ ทุพฺพลํ, ปุพฺพเหตูปิ อิเมสํ ทุพฺพลา, เยปิ ปจฺจยา เตปิ ทุพฺพลา, เยปิ ปภวิกา เตปิ ทุพฺพลา, สหภูปิ อิเมสํ ทุพฺพลา, สมฺปโยคาปิ อิเมสํ ทุพฺพลา, สหชาปิ อิเมสํ ทุพฺพลา, ยาปิ ปโยชิกา สาปิ ทุพฺพลา, อญฺญมญฺญํ นิจฺจทุพฺพลา อิเม. อญฺญมญฺญํ อนวตฺถิตา อิเม, อญฺญมญฺญํ ปริปาฏยนฺติ อิเม, อญฺญมญฺญสฺส หิ นตฺถิ ตายิตา น จาปิ ฐเปนฺติ อญฺญมญฺญิเม,

โยปิ นิพฺพตฺตโก โส น วิชฺชติ น จ เกนจิ โกจิ หายติ ภงฺคพฺยา จ อิเมหิ สพฺพโส. ปุริเมหิ ปภาวิตา อิเม. เยปิ ปภาวิตา เต ปุเร มตา. ปุริมาปิจ ปจฺฉิมาปิจ อญฺญมญฺญํ น กทาจิ อตฺทสุนฺติ, เอวํ สรสปริตฺตตาย อปฺปกํ ชีวิตํ. อปิจ จาตุมฺมหาราชิกานํ เทวานํ ชีวิตํ อุปาทาย มนุสฺสานํ อปฺปกํ ชีวิตํ, ปริตฺตกํ ชีวิตํ, โถกํ ชีวิตํ, ขณิกํ ชีวิตํ, ลหุกํ ชีวิตํ, อิตฺตรํ ชีวิตํ, อนทฺธนียํ ชีวิตํ, น จิรฏฺฐิติกํ ชีวิตํ. ตาวตึสานํ เทวานํ. ยามานํ เทวานํ. ตุสิตานํ เทวานํ. นิมฺมานรตีนํ เทวานํ. ปรนิมฺมิต-วสวตฺตีนํ เทวานํ. พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ ชีวิตํ อุปาทาย มนุสฺสานํ อปฺปกํ ชีวิตํ, ปริตฺตกํ ชีวิตํ, โถกํ ชีวิตํ, ขณิกํ ชีวิตํ, ลหุกํ ชีวิตํ, อิตฺตรํ ชีวิตํ, อนทฺธนียํ ชีวิตํ, น จิรฏฺฐิติกํ ชีวิตํ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "อปฺปมิทํ ภิกฺขเว มนุสฺสานํ อายุ. คมนีโย สมฺปราโย. มนฺตาย โผฏฺฐพฺพํ. กตฺตพฺพํ กุสลํ. จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํ. นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํ. โย ภิกฺขเว จิรํ ชีวติ, โส วสฺสสตํ อปฺปํ วา ภิยฺโย.

อปฺปมายุ มนุสฺสานํ, หิเฬยฺย นํ สุโปริโส.
จเรยฺยาทิตฺตสีโสว, นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม.
อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา, ชีวิตํ อุปรุชฺฌติ.
อายุ ขียติ มจฺจานํ, กุนฺนทีนํว โอทกนฺติ.

อปิจ วต ชีวิตํ อิทํ โอรํ วสฺสสตาปิ มิยฺยติ: กลลกาเลปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. อพฺพุทกาเลปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. เปสิกาเลปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ. วิปฺปลุชฺชติ ฆณกาเลปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. ปญฺจสาขกาเลปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. ชาติมตฺโตปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ.

ปสูติมเรปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. อฑฺฒมาสิโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. มาสิโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. ทฺวิมาสิโกปิ. ติมาสิโกปิ. จตุมาสิโกปิ. ปญฺจมาสิโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. ฉมาสิโกปิ. สตฺตมาสิโกปิ. อฏฺฐมาสิโกปิ. นวมาสิโกปิ. ทสมาสิโกปิ. สํวจฺฉริโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. ทฺวิวสฺสิโกปิ. ติวสฺสิโกปิ. จตุวสฺสิโกปิ. ปญฺจวสฺสิโกปิ. ฉวสฺสิโกปิ. สตฺตวสฺสิโกปิ. อฏฺฐวสฺสิโกปิ. นววสฺสิโกปิ. ทสวสฺสิโกปิ. วีสติวสฺสิโกปิ. ตึสวสฺสิโกปิ. จตฺตาฬีสวสฺสิโกปิ. ปญฺญาสวสฺสิโกปิ. สฏฺฐีวสฺสิโกปิ. สตฺตติวสฺสิโกปิ. อสีติวสฺสิโกปิ. นวุติวสฺสิโกปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชตีติ โอรํ วสฺสสตาปิ มิยฺยติ.

โย เจปิ อติจฺจ ชีวตีติ: โย วสฺสสตํ อติกฺกมิตฺวา ชีวติ, โส เอกํ วา วสฺสํ ชีวติ, เทฺว วา วสฺสานิ ชีวติ, ตีณิ วา วสฺสานิ ชีวติ, จตฺตาริ วา วสฺสานิ ชีวติ, ปญฺจ วา วสฺสานิ ชีวติ ทส วา วสฺสานิ ชีวติ, วีสติ วา วสฺสานิ ชีวติ, ตึสํ วา วสฺสานิ ชีวติ, จตฺตาฬีสํ วา วสฺสานิ ชีวตีติ โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ.

อถโข โส ชรสาปิ มิยฺยตีติ: ยทา ชิณฺโณ โหติ วุฑฺโฒ มหลฺลโก อทฺธคโต วโย อนุปฺปตฺโต ขณฺฑทนฺโต ปลิตเกโส วิลูนํ ขลิตสิโร วลีนํ ติลกาหตคตฺโต วงฺโก ภคฺโค ทณฺฑปรายโน, โส ชรายปิ จวติ มรติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ.

นตฺถิ มรณมฺหา โมกฺโข

ผลานมิว ปกฺกานํ ปาโต ปตนโต ภยํ.
เอวํ ชาตานํ มจฺจานํ นิจฺจํ มรณโต ภยํ.
ยถาปิ กุมฺภการสฺส กตา มตฺติกภาชนา,

สพฺเพ เภทปริยนฺตา, เอวํ มจฺจาน ชีวิตํ.
ทหรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา,
สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ, สพฺเพ มจฺจุปรายนา.
เตสํ มจฺจุปเรตานํ คจฺฉตํ ปรโลกโต
น ปิตา ตายเต ปุตฺตํ ญาตี วาปน ญาตเก
เปกฺขตญฺเญว ญาตีนํ ปสฺส ลาลปตํ ปุถู.
เอกเมโกว มจฺจานํ โควชฺโฌ วิย นิยฺยติ.
เอวํ อพฺภาหโต โลโก มจฺจุนา จ ชราย จาติ.

อถโข โส ชรสาปิ มิยฺยติ. เตนาห ภควา

"อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ โอรํ วสฺสสตาปิ มิยฺยติ,
โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ อถโข โส ชรสาปิ มิยฺยติ.
โสจนฺติ ชนา มมายิเต น หิ สนฺติ นิจฺจา ปริคฺคหา
วินาภาวสนฺตเมวิทํ อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเส.

โสจนฺติ ชนา มมายิเตติ ชนาติ: ขตฺติยา จ พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฏฺฐา จ ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จ. มมตฺตาติ: เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ, ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ. ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. มมายิตวตฺถุอจฺเฉทสงฺกิโนปิ โสจนฺติ, อจฺฉิชฺชนฺเตปิ โสจนฺติ, อจฺฉินฺเนปิ โสจนฺติ; มมายิต-วตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ โสจนฺติ, วิปริณามนฺเตปิ โสจนฺติ, วิปริณเตปิ โสจนฺติ กิลมนฺติ ปริเทวนฺติ อุรตฺตาฬึ กนฺทนฺติ สมฺโมหํ อาปชฺชนฺตีติ โสจนฺติ ชนา มมายิเต.

น หิ สนฺติ นิจฺจา ปริคฺคหาติ ปริคฺคหาติ: เทฺว ปริคฺคหา: ตณฺหาปริคฺคโห จ, ทิฏฺฐิปริคฺคโห จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปริคฺคโห. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปริคฺคโห. ตณฺหาปริคฺคโห อนิจฺโจ สงฺขโต

ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยธมฺโม วยธมฺโม วิราคธมฺโม นิโรธธมฺโม วิปริณามธมฺโม. ทิฏฺฐิปริคฺคโห อนิจฺโจ สํขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน ขยธมฺโม วยธมฺโม วิราคธมฺโม นิโรธธมฺโม วิปริณามธมฺโม.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "ปสฺสถ โน ตุเมฺห ภิกฺขเว ตํ ปริคฺคหํ; ยฺวายํ ปริคฺคโห นิจฺโจ ธุโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม สสฺสติ สมํ ตเถว ติฏฺเฐยฺยาติ. โน เหตํ ภนฺเต. สาธุ ภิกฺขเว อหมฺปิ โข เอตํ ภิกฺขเว ปริคฺคหํ น สมนุปสฺสามิ; ยฺวายํ ปริคฺคโห นิจฺโจ ธุโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม สสฺสติ สมํ ตเถว ติฏฺเฐยฺยาติ. ปริคฺคหา นิจฺจา ธุวา สสฺสตา อวิปริณามธมฺมา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺตีติ. น หิ สนฺติ นิจฺจา ปริคฺคหา.

วินาภาวสนฺตเมวิทนฺติ: นานาภาเว วินาภาเว อญฺญถาภาเว สนฺเต สํวิชฺชมาเน อุปลพฺภิยมาเน.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "อลํ อานนฺท มา โสจิ. มา ปริเทวิ. นนุ เอตํ อานนฺท มยา ปฏิกจฺเจว* อกฺขาตํ "สพฺเพเหว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อญฺญถาภาโว, ตํ กุเตตฺถ อานนฺท ลพฺภา; ยนฺตํ ชาตํ ภูตํ สํขตํ ปโลกธมฺมํ, ตํ วต มา ปลุชฺชีติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติ. ปุริมานํ ปุริมานํ ขนฺธานํ ธาตูนํ อายตนานํ วิปริณามญฺญถาภาวา ปจฺฉิมา ปจฺฉิมา ขนฺธา จ ธาตุโย จ อายตนานิ จ ปวตฺตนฺตีติ วินาภาวสนฺตเมวิทํ.

อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเสติ: อิตีติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค ปทปาริปูริ อกฺขรสมวาโย พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อิตีติ. อิติ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มมตฺเตสูติ อิติ ทิสฺวา. นาคารมาวเสติ: สพฺพํ ฆราวาสปลิโพธํ

* ปฏิคจฺเจวาติปิ ปาโฐ.

ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทารปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา ญาติปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา สนฺนิธิปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อากิญฺจนภาวํ อุปคนฺตฺวา เอโก จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเส. เตนาห ภควา

"โสจนฺติ ชนา มมายิเต, น หิ สนฺติ นิจฺจา ปริคฺคหา.
วินาภาวสนฺตเมวิทํ, อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเสติ.
มรเณนปิ ตํ ปหียติ, ยํ ปุริโส มมยิทนฺติ มญฺญติ.
เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิโต น มมตฺตาย นเมถ มามโก.

มรเณนปิ ตํ ปหียตีติ: มรณนฺติ ยา เตสํ เตสํ สตฺตานํ ตมฺหา ตมฺหา สตฺตนิกายา จุติ, จวนตา, เภโท, อนฺตรธานํ, มจฺจุ, มรณํ, กาลกิริยา; ขนฺธานํ เภโท, กเฬวรสฺส นิกฺเขโป, ชีวิตินฺทฺริยสฺสุปจฺเฉโท. ตนฺติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ. ปหียตีติ: ปหียติ ชหียติ วิชหียติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ. ภาสิตมฺปิ เหตํ.

"ปุพฺเพว มจฺจํ วิชหนฺติ โภคา,
มจฺโจว เน ปุพฺพตรํ ชหาติ,
อสสฺสตา โภคิโน กามกามิ,
ตสฺมา น โสจามหํ โสกกาเล.
อุเทติ อาปูรติ เวติ จนฺโท,
อตฺถํ คเมตฺวา น ปเลติ สุริโย.
วิทิตา มยา สตฺตุก โลกธมฺมา,

ตสฺมา น โสจามหํ โสกกาเลติ.

มรเณนปิ ตํ ปหียติ.

ยํ ปุริโส มมยิทนฺติ มญฺญตีติ: ยนฺติ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สํขารคตํ วิญฺญาณคตํ. ปุริโสติ: สํขา, สมญฺญา, ปญฺญตฺติ, โลกโวหาโร, นามํ, นามกมฺมํ, นามเธยฺยํ, นิรุตฺติ, พฺยญฺชนํ, อภิลาโป. มมยิทนฺติ มญฺญตีติ: ตณฺหามญฺญนาย มญฺญติ, ทิฏฺฐิมญฺญนาย มญฺญติ, มานมญฺญนาย มญฺญติ, กิเลสมญฺญนาย มญฺญติ, ทุจฺจริตมญฺญนาย มญฺญติ, ปโยคมญฺญนาย มญฺญติ, วิปากมญฺญนาย มญฺญตีติ ยํ ปุริโส มมยิทนฺติ มญฺญติ.

เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิโตติ: เอตํ อาทีนวํ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มมตฺเตสูติ เอตมฺปิ วิทิตฺวา. ปณฺฑิโตติ: พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวีติ เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิโต.

น มมตฺตาย นเมถ มามโกติ มมตฺตาติ: เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ, ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ. ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ. ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. มามโกติ พุทฺธมามโก ธมฺมมามโก สํฆมามโก, โส ภควนฺตํ มมายติ, ภควา ตํ ปุคฺคลํ ปริคฺคณฺหาติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา อสมาหิตา น เม เต ภิกฺขเว ภิกฺขู มามกา, อปคตา จ เต ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา, น จ เต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ. เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขู นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อถทฺธา สุสมาหิตา, เต โข เม ภิกฺขเว ภิกฺขู มามกา, อนปคตา จ เต ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา, เต จ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ.

กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา อสมาหิตา,
น เต ธมฺเม วิรูหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต.
นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อถทฺธา สุสมาหิตา,
เต เว ธมฺเม วิรูหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต.

น มมตฺตาย นเมถ มามโกติ มามโกติ: ตณฺหามมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา มมตฺตาย น นเมยฺย น โอนเมยฺย น ตนฺนิโน อสฺส, น ตปฺโปโณ, น ตปฺปพฺภาโร, น ตทาธิมุตฺโต, น ตทาธิปเตยฺโยติ น มมตฺตาย นเมถ มามโก. เตนาห ภควา

"มรเณนปิ ตํ ปหียติ ยํ ปุริโส มมยิทนฺติ มญฺญติ,
เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิโต น มมตฺตาย นเมถ มามโก.
สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตํ ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ
เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสติ.

สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตนฺติ: สงฺคตํ สมาคตํ สมาหิตํ สนฺนิปติตนฺติ สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตํ.

ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสตีติ: ยถา ปุริโส สุปินคโต จนฺทํ ปสฺสติ, สุริยํ ปสฺสติ, มหาสมุทฺทํ ปสฺสติ, สิเนรุปพฺพตราชํ ปสฺสติ, หตฺถึ ปสฺสติ, อสฺสํ ปสฺสติ, รถํ ปสฺสติ, ปตฺตึ ปสฺสติ, เสนาพฺยุหํ ปสฺสติ, อารามรามเณยฺยกํ ปสฺสติ, วนรามเณยฺยกํ ปสฺสติ, ภูมิรามเณยฺยกํ ปสฺสติ, โปกฺขรณิรามเณยฺยกํ ปสฺสติ; ปฏิพุทฺโธ น กิญฺจิ ปสฺสตีติ. ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ.

เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนนฺติ: โอปมฺมสมฺปฏิปาทนา ปิยายิตํ มมายิตํ ชนํ มาตรํ วา ปิตรํ วา ภาตรํ วา ภคินึ วา ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา มิตฺตํ วา อมจฺจํ วา ญาติสาโลหิตํ วาติ เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ. เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตีติ: เปตา วุจฺจนฺติ มตา กาลกตา. น

ปสฺสติ น ทกฺขติ นาธิคจฺฉติ น วินฺทติ น ปฏิลภติ ปิตํ กาลกตํ น ปสฺสติ. เตนาห ภควา

"สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตํ ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ,
เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสตีติ.
ทิฏฺฐาปิ สุตาปิ เต ชนา เยสํ นามมิทํ ปวุจฺจติ,
นามเมวาวสิสฺสติ อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตุโน.

ทิฏฺฐาปิ สุตาปิ ชนาติ ทิฏฺฐาติ: เย จกฺขุวิญฺญาณาภิสมฺภูตา. สุตาติ: เย โสตวิญฺญาณาภิสมฺภูตา. เต ชนาติ: ขตฺติยา จ พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฏฺฐา จ ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จาติ ทิฏฺฐาปิ สุตาปิ เต ชนา. เยสํ นามมิทํ ปวุจฺจตีติ: เยสํ ขตฺติยานํ พฺราหฺมณานํ เวสฺสานํ สุทฺทานํ คหฏฺฐานํ ปพฺพชิตานํ เทวานํ มนุสฺสานํ. นามนฺติ: สํขา, สมญฺญา, ปญฺญตฺติ, โลกโวหาโร, นามํ, นามกมฺมํ, นามเธยฺยํ, นิรุตฺติ, พฺยญฺชนํ, อภิลาโป. ปวุจฺจตีติ: กถิยติ ภณิยติ ทีปยติ โวหริยตีติ เยสํ นามมิทํ ปวุจฺจติ.

นามเมวาวสิสฺสติ อกฺเขยฺยนฺติ: รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สํขารคตํ วิญฺญาณคตํ ปหียติ ชหียติ วิชหียติ อนฺตรธายติ วิปฺปลุชฺชติ, นามเมวาวสิสฺสติ. อกฺเขยฺยนฺติ: อกฺขาตุํ กเถตุํ ภณิตุํ ทีปยิตุํ โวหริตุนฺติ นามเมวาวสิสฺสติ อกฺเขยฺยํ. เปตสฺส ชนฺตุโนติ: เปตสฺสาติ มตสฺส กาลกตสฺส. ชนฺตุโนติ สตฺตสฺส นรสฺส มาณวสฺส โปสสฺส ปุคฺคลสฺส ชีวสฺส ชาตุสฺส ชนฺตุสฺส อินฺทคุสฺส มนุชสฺสาติ อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตุโน. เตนาห ภควา

ทิฏฺฐาปิ สุตาปิ เต ชนา เยสํ นามมิทํ ปวุจฺจติ,
นามเมวาวสิสฺสติ อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตุโน.

โสกปริเทวมจฺฉรํ น ชหนฺติ คิทฺธา มมายิเต,
ตสฺมา มุนโย ปริคฺคหํ หิตฺวา อาจรึสุ เขมทสฺสิโน.

โสกปริเทวมจฺฉรํ น ชหนฺติ คิทฺธา มมายิเตติ: โสโกติ ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส โสโก, โสจนา, โสจิตตฺตํ, อนฺโตโสโก, อนฺโตปริโสโก, อนฺโตฑาโห, อนฺโตปริฑาโห, เจตโส ปริชฺฌายนา, โทมนสฺสํ, โสกสลฺลํ. ปริเทโวติ: ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส. ฯเปฯ ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อาเทโว, ปริเทโว, อาเทวนา, ปริเทวนา, อาเทวิตตฺตํ, ปริเทวิตตฺตํ, วาจา, ปลาโป, วิปฺปลาโป, ลาลปฺโป, ลาลปฺปายนา, ลาลปฺปายิตตฺตํ. มจฺฉริยนฺติ: ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ; ยํ เอวรูปํ มจฺฉริยํ, มจฺฉรายนา, มจฺฉรายิตตฺตํ, เววิจฺฉํ, กทริยํ, กฏุกญฺจกตา, อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส; อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ. อปิจ ขนฺธมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, ธาตุมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, อายตนมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, คาโห; วุจฺจติ มจฺฉริยํ. เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สา ราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. มมตฺตาติ เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ, ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ. ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ. ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. มมายิตวตฺถุอจฺเฉทสงฺกิโนปิ โสจนฺติ, อจฺฉิชฺชนฺเตปิ โสจนฺติ, อจฺฉินฺเนปิ โสจนฺติ; มมายิตวตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ โสจนฺติ, วิปริณามนฺเตปิ โสจนฺติ, วิปริณเตปิ โสจนฺติ. มมายิตวตฺถุอจฺเฉทสงฺกิโนปิ ปริเทวนฺติ,

อจฺฉิชฺชนฺเตปิ ปริเทวนฺติ, อจฺฉินฺเนปิ ปริเทวนฺติ; มมายิตวตฺถุ วิปริณามสงฺกิโนปิ ปริเทวนฺติ, วิปริณามนฺเตปิ ปริเทวนฺติ, วิปริณเตปิ ปริเทวนฺติ. มมายิตวตฺถุ รกฺขนฺติ โคเปนฺติ ปริคฺคณฺหนฺติ, มมายนฺติ มจฺฉรายนฺติ, มมายิตสฺมึ วตฺถุสฺมึ โสจนฺติ โสกํ น ชหนฺติ, ปริเทวํ น ชหนฺติ, มจฺฉริยํ น ชหนฺติ, เคธํ น ชหนฺติ, นปฺปชหนฺติ น วิโนเทนฺติ น พฺยนฺตีกโรนฺติ น อนภาวํ คเมนฺตีติ โสกปริเทวมจฺฉรํ น ชหนฺติ คิทฺธา มมายิเต.

ตสฺมา มุนโย ปริคฺคหํ หิตฺวา อจรึสุ เขมทสฺสิโนติ: ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา เอตํ อาทีนวํ สมฺปสฺสมาโน มมตฺเตสูติ ตสฺมา. มุนโยติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ; เตน ญาเณน สมนฺนาคตา มุนโย โมนปฺปตฺตา. ตีณิ โมเนยฺยานิ: กายโมเนยฺยํ, วจีโมเนยฺยํ, มโนโมเนยฺยํ. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. ปริคฺคโหติ: เทฺว ปริคฺคหา: ตณฺหาปริคฺคโห จ, ทิฏฺฐิปริคฺคโห จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปริคฺคโห. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปริคฺคโห. มุนโย ตณฺหาปริคฺคหํ ปหาย ทิฏฺฐิปริคฺคหํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา อจรึสุ วิจรึสุ อิริยึสุ วตฺตึสุ ปาลึสุ ยปึสุ ยาปึสุ. เขมทสฺสิโนติ เขมํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ. เขมทสฺสิโนติ: เขมทสฺสิโน, ตาณทสฺสิโน, เลณทสฺสิโน, สรณทสฺสิโน, อภยทสฺสิโน, อจฺจุตทสฺสิโน, อมตทสฺสิโน, นิพฺพานทสฺสิโนติ ตสฺมา มุนโย ปริคฺคหํ หิตฺวา อจรึสุ เขมทสฺสิโน. เตนาห ภควา

"โสกปริเทวมจฺฉรํ น ชหนฺติ คิทฺธา มมายิเต,

ตสฺมา มุนโย ปริคฺคหํ หิตฺวา อจรึสุ เขมทสฺสิโน.

ปติลีนจรสฺส ภิกฺขุโน ภชมานสฺส วิวิตฺตมาสนํ,
สามคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ, โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเย.

ปติลีนจรสฺส ภิกฺขุโนติ ปติลีนจรา วุจฺจนฺติ สตฺต เสขา, อรหา ปติลีโน. กึการณา ปติลีนจรา วุจฺจนฺติ สตฺต เสขา ? เต ตโต ตโต จิตฺตํ ปติลีเนนฺตา ปฏิกุฏฺเฏนฺตา ปฏิวฏฺเฏนฺตา สนฺนิรุทฺธนฺตา สนฺนิคณฺหนฺตา สนฺนิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ. จกฺขุทฺวาเร จิตฺตํ ปติลีเนนฺตา ปฏิกุฏฺเฏนฺตา ปฏิวฏฺเฏนฺตา สนฺนิรุทฺธนฺตา สนฺนิคณฺหนฺตา สนฺนิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ. โสตทฺวาเร จิตฺตํ. ฆานทฺวาเร. จิตฺตํ. ชิวฺหาทฺวาเร จิตฺตํ. กายทฺวาเร จิตฺตํ. มโนทฺวาเร จิตฺตํ ปติลีเนนฺตา ปฏิกุฏฺเฏนฺตา ปฏิวฏฺเฏนฺตา สนฺนิรุทฺธนฺตา สนฺนิคณฺหนฺตา สนฺนิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ: ยถา กุกฺกุฏปตฺตํ วา นหารุทฺทุลํ วา อคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺตํ โหติ ปติลียติ ปฏิกุฏฺฏติ ปฏิวตฺตติ น สมฺปสาริยติ; เอวเมว เต ตโต ตโต จิตฺตํ ปติลีเนนฺตา ปฏิกุฏฺเฏนฺตา ปฏิวฏฺเฏนฺตา สนฺนิรุทฺธนฺตา สนฺนิคณฺหนฺตา สนฺนิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ. จกฺขุทฺวาเร จิตฺตํ. โสตทฺวาเร จิตฺตํ. ฆานทฺวาเร จิตฺตํ. ชิวฺหาทฺวาเร จิตฺตํ. กายทฺวาเร จิตฺตํ. มโนทฺวาเร จิตฺตํ ปติลีเนนฺตา ปฏิกุฏฺเฏนฺตา ปฏิวฏฺเฏนฺตา สนฺนิรุทฺธนฺตา สนฺนิคณฺหนฺตา สนฺนิวาเรนฺตา รกฺขนฺตา โคเปนฺตา จรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ; ตํการณา ปติลีนจรา วุจฺจนฺติ สตฺต เสขา.

ภิก์ขุโนติ: กัล์ยาณปุถุช์ชนัส์ส วา ภิก์ขุโน เสขัส์ส วา ภิก์ขุโนติ ปติลีนจรัส์ส ภิก์ขุโน.

ภชมานัส์ส วิวิต์ตมาสนัน์ติ: อาสนํ วุจ์จติ; ยัต์ถ นิสีทัน์ติ, มัญ์โจ, ปีฐํ, ภิสิ, ตัฏ์ฏิกา, จัม์มขัน์โฑ, ติณสัน์ถาโร, ปัณ์ณสัน์ถาโร, ปลาลสัน์ถาโร; ตํ อาสนํ อสัป์ปายรูปทัส์สเนน วิต์ตํ วิวิต์ตํ ปวิวิต์ตํ, อสัป์ปายสัท์ทสวเนน วิต์ตํ วิวิต์ตํ ปวิวิต์ตํ, อสัป์ปายคัน์ธฆายเนน. อสัป์ปายรสสายเนน. อสัป์ปายโผฏ์ฐัพ์พผุสเนน. อสัป์ปาเยหิ ปัญ์จหิ กามคุเณหิ วิต์ตํ วิวิต์ตํ ปวิวิต์ตํ; ตํ อาสนํ ภชโต สัม์ภชโต เสวโต นิเสวโต สํเสวโต ปฏิเสวโตติ ภชมานัส์ส วิวิต์ตมาสนํ.

สามัค์คิยมาหุ ตัส์ส ตํ โย อัต์ตานํ ภวเน น ทัส์สเยติ: สามัค์คิยาติ ติส์โส สามัค์คิโย: คณสามัค์คี, ธัม์มสามัค์คี, อนภินิพ์พัต์ติสามัค์คี

กตมา คณสามัค์คี? พหู เจปิ ภิก์ขู สมัค์คา สัม์โมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อัญ์ญมัญ์ญํ ปิยจัก์ขูหิ สัม์ปัส์สัน์ตา วิหรัน์ติ, อยํ คณสามัค์คี.

กตมา ธัม์มสามัค์คี? จัต์ตาโร สติปัฏ์ฐานา. จัต์ตาโร สัม์มัป์ปธานา. จัต์ตาโร อิท์ธิป์ปาทา. ปัญ์จินท์ริยานิ. ปัญ์จ พลานิ. สัต์ต โพช์ฌังคา. อริโย อัฏ์ฐังคิโก มัค์โค. เต เอกโต ปัก์ขัน์ทัน์ติ ปสีทัน์ติ สัม์ปติฏ์ฐัน์ติ วิมุจ์จัน์ติ, น เตสํ ธัม์มานํ วิวาโท วิป์ปวาโท อัต์ถิ; อยํ ธัม์มสามัค์คี.

กตมา อนภินิพ์พัต์ติสามัค์คี? พหู เจปิ ภิก์ขู อนุปาทิเสสาย นิพ์พานธาตุยา ปรินิพ์พายัน์ติ, น เตน นิพ์พานธาตุยา โอนัต์ตํ วา ปุณ์ณัต์ตํ วา ปัญ์ญายติ; อยํ อนภินิพ์พัต์ติสามัค์คี. ภวเนติ: เนรยิกานํ นิรโย ภวนํ, ติรัจ์ฉานโยนิกานํ ติรัจ์ฉานโยนิ ภวนํ, ปิต์ติวิสยิกานํ ปิต์ติวิสโย ภวนํ, มนุส์สานํ มนุส์สโลโก ภวนํ, เทวานํ เทวโลโก

ภวนํ. สามคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเยติ: ตสฺเสสา สามคฺคี, เอตํ ฉนฺนํ, เอตํ ปฏิรูปํ, เอตํ อนุจฺฉวิกํ, เอตํ อนุโลมํ; โย เอวํ ปฏิปนฺโน นิรเย อตฺตานํ น ทสฺเสยฺย, ติรจฺฉานโยนิยา อตฺตานํ น ทสฺเสยฺย, ปิตฺติวิสเย อตฺตานํ น ทสฺเสยฺย, มนุสฺสโลเก อตฺตานํ น ทสฺเสยฺย, เทวโลเก อตฺตานํ น ทสฺเสยฺยาติ, เอวมาหุ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ สามคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเย. เตนาห ภควา

"ปติลีนจรสฺส ภิกฺขุโน ภชมานสฺส วิวิตฺตมาสนํ,
สามคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเยติ.
สพฺพตฺถ มุนิ อนิสฺสิโต น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ,
ตสฺมึ ปริเทวมจฺฉรํ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ.

สพฺพตฺถ มุนิ อนิสฺสิโตติ สพฺพํ วุจฺจติ ทฺวาทสายตนานิ: จกฺขุเจว, รูปา จ, โสตญฺจ, สทฺทา จ, ฆานญฺจ, คนฺธา จ, ชิวฺหา จ, รสา จ, กาโย จ, โผฏฺฐพฺพา จ, มโน จ, ธมฺมา จ. มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. อนิสฺสิโตติ: เทฺว นิสฺสยา: ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. มุนิ ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุํ อนิสฺสิโต, โสตํ อนิสฺสิโต, ฆานํ อนิสฺสิโต, ชิวฺหํ อนิสฺสิโต, กายํ อนิสฺสิโต, มนํ อนิสฺสิโต, รูเป. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. ธมฺเม. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ. กามธาตุํ. รูปธาตุํ. อรูปธาตุํ. กามภวํ. รูปภวํ. อรูปภวํ. สญฺญาภวํ อสญฺญาภวํ. เนวสญฺญานาสญฺญาภวํ. เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ.

ปญฺจโวการภวํ. อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนฺนํ. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ อนิสฺสิโต อสนฺนิสฺสิโต อนลฺลีโน อนุปคโต อนชฺโฌสิโต อนธิมุตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ สพฺพตฺถ มุนิ อนิสฺสิโต.

น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยนฺติ: ปิยาติ เทฺว ปิยา: สตฺตา วา, สงฺขารา วา.

กตเม สตฺตา ปิยา? อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อตฺถกามา หิตกามา ผาสุกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา ปุตฺโต วา ธีตา วา มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา: อิเม สตฺตา ปิยา.

กตเม สงฺขารา ปิยา? มนาปิกา รูปา, มนาปิกา สทฺทา, มนาปิกา คนฺธา, มนาปิกา รสา, มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา; อิเม สงฺขารา ปิยา. อปฺปิยาติ: เทฺว อปฺปิยา: สตฺตา วา, สงฺขารา วา.

กตเม สตฺตา อปฺปิยา? อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อนตฺถกามา อหิตกามา อผาสุกามา อโยคกฺเขมกามา ชีวิตา โวโรเปตุกามา: อิเม สตฺตา อปฺปิยา.

กตเม สงฺขารา อปฺปิยา? อมนาปิกา รูปา, อมนาปิกา สทฺทา, อมนาปิกา คนฺธา, อมนาปิกา รสา, อมนาปิกา โผฏฺฐพฺพา; อิเม สงฺขารา อปฺปิยา. น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยนฺติ: "อยํ เม สตฺโต ปิโย, อิเม จ เม สงฺขารา มนาปาติ, ภงฺควเสน ปิยํ น กโรติ. "อยํ เม สตฺโต อปฺปิโย, อิเม จ เม สงฺขารา อมนาปาติ ปฏิฆวเสน อปฺปิยํ น กโรติ น ชเนติ น สญฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตีติ น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ.

ตสฺมึ ปริเทวมจฺฉรํ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปตีติ: ตสฺมินฺติ

ปุคฺคเล อรหนฺเต ขีณาสเว. ปริเทโวติ: ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อาเทโว, ปริเทโว, อาเทวนา, ปริเทวนา, อาเทวิตตฺตํ, ปริเทวิตตฺตํ, วาจา ปลาโป, วิปฺปลาโป, ลาลปฺโป, ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ. มจฺฉริยนฺติ: ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ; ยํ เอวรูปํ มจฺฉริยํ, มจฺฉรายนา. มจฺฉรายิตตฺตํ, เววิจฺฉํ, กทริยํ, กฏุกญฺจุกตา, อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส; อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ. อปิจ ขนฺธมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, ธาตุมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, อายตนมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, คาโห; วุจฺจติ มจฺฉริยํ.

ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปตีติ ปณฺณํ วุจฺจติ ปทุมปตฺตํ. วาริ วุจฺจติ อุทกํ. ยถา วาริ ปทุมปตฺเต น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ, อลิตฺตํ อสํลิตฺตํ อนุปลิตฺตํ; เอวเมว ตสฺมึ ปุคฺคเล อรหนฺเต ขีณาสเว ปริเทโว จ มจฺฉริยญฺจ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ, อลิตฺตา อสํลิตฺตา อนุปลิตฺตา; โส จ ปุคฺคโล เตหิ กิเลเสหิ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ, อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ ตสฺมึ ปริเทวมจฺฉรํ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ. เตนาห ภควา

"สพฺพตฺถ มุนิ อนิสฺสิโต น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ,
ตสฺมึ ปริเทวมจฺฉรํ, ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ.
อุทพินฺทุ ยถาปิ โปกฺขเร ปทุเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ,
เอวํ มุนิ โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วาติ.

อุทพินฺทุ ยถาปิ โปกฺขเรติ: อุทพินฺทูติ วุจฺจติ อุทกเถโว. โปกฺขรํ

วุจฺจติ ปทุมปตฺตํ. ยถา อุทกวินฺทุ ปทุมปตฺเต น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ อลิตฺตํ อสํลิตฺตํ อนุปลิตฺตนฺติ อุทวินฺทุ ยถาปิ โปกฺขเร.

ปทุเม วาริ ยถา น ลิมฺปตีติ ปทุมํ วุจฺจติ ปทุมปุปฺผํ. วาริ วุจฺจติ อุทกํ. "ยถา วาริ ปทุมปุปฺเผ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ, อลิตฺตํ อสํลิตฺตํ อนุปลิตฺตนฺติ ปทุเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ.

เอวํ มุนิ โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วาติ: เอวนฺติ. โอปมฺมสมฺปฏิปาทนา. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. เลปาติ: เทฺว เลปา ตณฺหาเลโป จ, ทิฏฺฐิเลโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเลโป ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป. มุนิ ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฺฐิเลปํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ทิฏฺเฐ น ลิมฺปติ, สุเต น ลิมฺปติ, มุเต น ลิมฺปติ, วิญฺญาเต น ลิมฺปติ, น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ, อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ เอวํ มุนิ โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วา. เตนาห ภควา

"อุทวินฺทุ ยถาปิ โปกฺขเร, ปทุเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ
เอวํ มุนิ โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วาติ.
โธโน น หิ เตน มญฺญติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วา,
นาญฺเญน วิสุทฺธิมิจฺฉติ, น หิ สารชฺชติ โน วิรชฺชติ.

โธโน น หิ เตน มญฺญติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วาติ: โธโนติ โธนา วุจฺจติ ปญฺญา; ยา ปญฺญา, ปชานนา. ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. กิงฺการณา โธนา วุจฺจติ ปญฺญา? ตาย ปญฺญาย กายทุจฺจริตํ ธุตญฺจ โธตญฺจ สนฺโธตญฺจ นิทฺโธตญฺจ. วจีทุจฺจริตํ ธุตญฺจ โธตญฺจ สนฺโธตญฺจ นิทฺโธตญฺจ. มโนทุจฺจริตํ ธุตญฺจ โธตญฺจ สนฺโธตญฺจ. นิทฺโธตญฺจ. ราโค ธุโต จ โธโต จ สนฺโธโต จ

นิทฺโธโต จ. โทโส. โมโห. โกโธ. อุปนาโห. มกฺโข. ปฬาโส. อิสฺสา. มจฺฉริยํ. มายา. สาเถยฺยํ. ถมฺโภ. สารมฺโภ. มาโน. อติมาโน. มโท. ปมาโท. สพฺเพ กิเลสา. สพฺเพ ทุจฺจริตา. สพฺเพ ทรถา. สพฺเพ ปริฬาหา. สพฺเพ สนฺตาปา. สพฺพากุสลาภิสํขารา ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. ตํการณา โธนา วุจฺจติ ปญฺญา. อถวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺฉาทิฏฺฐิ ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. สมฺมาสํกปฺเปน มิจฺฉาสํกปฺโป ธุโต จ โธโต จ สนฺโธโต จ นิทฺโธโต จ. สมฺมาวาจาย มิจฺฉาวาจา ธุตา จ. สมฺมากมฺมนฺเตน มิจฺฉากมฺมนฺโต ธุโต จ. สมฺมาอาชีเวน มิจฺฉาอาชีโว ธุโต จ. สมฺมาวายาเมน มิจฺฉาวายาโม ธุโต จ. สมฺมาสติยา มิจฺฉาสติ ธุตา จ. สมฺมาสมาธินา มิจฺฉาสมาธิ ธุโต จ. สมฺมาญาเณน มิจฺฉาญาณํ ธุตญฺจ. สมฺมาวิมุตฺติยา มิจฺฉาวิมุตฺติ ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. อถวา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สพฺเพ กิเลสา. สพฺเพ ทุจฺจริตา. สพฺเพ ทรถา. สพฺเพ ปริฬาหา. สพฺเพ สนฺตาปา, สพฺพากุสลาภิสํขารา ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. อรหา อิเมหิ โธเนยฺเยหิ ธมฺเมหิ อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต: ตสฺมา อรหา โธโน. โส ธุตราโค ธุตปาโป ธุตกิเลโส ธุตปริฬาโหติ โธโน. โธโน น หิ เตน มญฺญติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วาติ: โธโน ทิฏฺฐํ น มญฺญติ, ทิฏฺฐสฺมึ น มญฺญติ, ทิฏฺฐโต น มญฺญติ, "ทิฏฺฐํ เมติ น มญฺญติ, สุตํ น มญฺญติ, สุตสฺมึ น มญฺญติ, สุตโต น มญฺญติ, "สุตํ เมติ น มญฺญติ. มุตํ น มญฺญติ, มุตสฺมึ น มญฺญติ, มุตโต น มญฺญติ, "มุตํ เมติ น มญฺญติ. วิญฺญาตํ น มญฺญติ, วิญฺญาตสฺมึ น มญฺญติ, วิญฺญาตโต น มญฺญติ, "วิญฺญาตํ เมติ น มญฺญติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "อสฺมีติ ภิกฺขเว มญฺญิตเมตํ, อยมหมสฺมีติ มญฺญิตเมตํ, ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, น ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, รูปี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, อรูปี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, สญฺญี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, อสญฺญี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ, เนวสญฺญี นาสญฺญี ภวิสฺสนฺติ มญฺญิตเมตํ มญฺญิตํ ภิกฺขเว โรโค, มญฺญิตํ คณฺโฑ, มญฺญิตํ สลฺลํ, มญฺญิตํ อุปทฺทโว; ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อมญฺญมาเนน เจตสา วิหริสฺสามาติ, เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิ-ตพฺพนฺติ โธโน น หิ เตน มญฺญติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วา.

นาเณน วิสุทฺธิมิจฺฉตีติ: โธโน อญฺเญน อสุทฺธิมคฺเคน มิจฺฉาปฏิปทาย อนิยฺยานิกปเถน อญฺญตฺร สติปฏฺฐาเนหิ อญฺญตฺร สมฺมปฺปธาเนหิ อญฺญตฺร อิทฺธิปาเทหิ อญฺญตฺร อินฺทฺริเยหิ อญฺญตฺร พเลหิ อญฺญตฺร โพชฺฌงฺเคหิ อญฺญตฺร อริยา อฏฺฐงฺคิกา มคฺคา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ น อิจฺฉติ น สาทิยติ น ปตฺเถติ น ปิเหติ น อภิชปฺปติ นาเณน วิสุทฺธิมิจฺฉติ.

น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตีติ: สพฺเพ พาลปุถุชฺชนา รชฺชนฺติ, กลฺยาณ-ปุถุชฺชนํ อุปาทาย สตฺต เสขา วิรชฺชนฺติ, อรหา เนว รชฺชติ โน วิรชฺชติ; วิรโต ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา. โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจรโณ. ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชติ. เตนาห ภควา

"โธโน นหิ เตน มญฺญติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วา,
นาเณน วิสุทฺธิมิจฺฉติ, น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตี"ติ.

ฉัฏโฐ ชราสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

สตฺตโม ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตนิทฺเทโส.

เมถุนมนุยุตฺตสฺส (อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย)
วิฆาตํ พฺรูหิ มาริส,
สุตฺวาน ตว สาสนํ
วิเวเก สิกฺขิสามเส.

เมถุนมนุยุตฺตสฺสาติ: เมถุนธมฺโม นาม: โย โส อสทฺธมฺโม คามธมฺโม วสลธมฺโม ทุฏฺฐุลฺโล โอทกนฺติโก รหสฺโส ทฺวยทฺวยสมาปตฺติ. กึการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม? อุภินฺนํ รตฺตานํ สารตฺตานํ อวสฺสุตานํ ปริยุฏฺฐิตานํ ปริยาทิณฺณจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ; ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. ยถา อุโภ กลหการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ ภณฺฑนการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ ภสฺสการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ วิวาทการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ อธิกรณการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ วาทิโน เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ สลฺลาปกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ; เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตานํ สารตฺตานํ อวสฺสุตานํ ปริยุฏฺฐิตานํ ปริยาทิณฺณจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ; ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. เมถุนมนุยุตฺตสฺสาติ: เมถุนธมฺเม ยุตฺตสฺส ปยุตฺตสฺส อายุตฺตสฺส สมายุตฺตสฺส ตจฺจริตสฺส ตพฺพหุลสฺส ตคฺครุกสฺส ตนฺนินฺนสฺส ตปฺโปณสฺส ตปฺปพฺภารสฺส ตทธิมุตฺตสฺส ตทาธิปเตยฺยสฺสาติ เมถุนมนุยุตฺตสฺส.

อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโยติ: อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค ปทปาริปูริ อกฺขรสมวาโย พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อิจฺจาติ. อายสฺมาติ: ปิยวจนํ ครุวจนํ สคารวสปฺปติสฺสวจนเมตํ อายสฺมาติ. ติสฺโสติ: ตสฺส เถรสฺส นามํ สงฺขา สมญฺญา ปญฺญตฺติ

โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามเธยฺยํ นิรุตฺติ พฺยญฺชนํ อภิลาโป. เมตฺเตยฺโยติ: ตสฺส เถรสฺส โคตฺตํ สํขา สมญฺญา ปญฺญตฺติ โวหาโรติ อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย.

วิฆาตํ พฺรูหิ มาริสาติ: วิฆาตํ อุปฆาตํ ปีฬนํ ฆฏฺฏนํ อุปทฺทวํ อุปสคฺคํ พฺรูหิ อาจิกฺข เทเสหิ ปญฺญาเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานีกโรหิ ปกาเสหิ. มาริสาติ: ปิยวจนํ ครุวจนํ สคารวสปฺปติสฺสวจนเมตํ มาริสาติ วิฆาตํ พฺรูหิ มาริส.

สุตฺวาน ตว สาสนนฺติ: ตุยฺหํ วจนํ พฺยปฺปถํ เทสนํ อนุสิฏฺฐึ สุตฺวา สุณิตฺวา อุคฺคหิตฺวา อุปธารยิตฺวา อุปลกฺขยิตฺวาติ สุตฺวาน ตว สาสนํ.

วิเวเก สิกฺขิสามเสติ: วิเวโกติ ตโย วิเวกา: กายวิเวโก, จิตฺตวิเวโก, อุปธิวิเวโก.

กตโม กายวิเวโก? อิธ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ อรญฺญํ รุกฺขมูลํ ปพฺพตํ กนฺทรํ คิริคุหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโภกาสํ ปลาลปุญฺชํ. กาเยน จ วิวิตฺโต วิหรติ: โส เอโก คจฺฉติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ, เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ, เอโก ปฏิกฺกมติ, เอโก รโห นิสีทติ, เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ, เอโก วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; อยํ กายวิเวโก.

กตโม จิตฺตวิเวโก? ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นีวรเณหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, ตติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส สุขทุกฺเขหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญาย ปฏิฆสญฺญาย นานตฺตสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตน-

สญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิยา วิจิกิจฺฉาย สีลพฺพตปรามาสา ทิฏฺฐานุสยา วิจิกิจฺฉานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, สกทาคามิสฺส โอฬาริกา กามราคสญฺโญชนา ปฏิฆสญฺโญชนา โอฬาริกา กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, อนาคามิสฺส อณุสหคตา กามราคสญฺโญชนา ปฏิฆสญฺโญชนา อณุสหคตา กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ, อรหโต รูปราคา อรูปราคา มานา อุทฺธจฺจา อวิชฺชาย มานานุสยา อวิชฺชานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ พหิทฺธาสพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ; อยํ จิตฺตวิเวโก.

กตโม อุปธิวิเวโก ? อุปธิ วุจฺจนฺติ กิเลสา จ ขนฺธา จ อภิสงฺขารา จ. อุปธิวิเวโก วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ; อยํ อุปธิวิเวโก. กายวิเวโก จ วูปกฏฺฐกายานํ เนกฺขมฺมาภิรตานํ, จิตฺตวิเวโก จ ปริสุทฺธจิตฺตานํ ปรมโวทานปฺปตฺตานํ, อุปธิวิเวโก จ นิรูปธีนํ ปุคฺคลานํ วิสงฺขารคตานํ. วิเวเก สิกฺขิสามเสติ: โส เถโร ปกติยา สิกฺขิตสิกฺโข. อปิจ ธมฺมเทสนํ ยาจนฺโต เอวมาห "วิเวเก สิกฺขิสามเสติ. เตนาห เถโร ติสฺโส เมตฺเตยฺโย

"เมถุนมนุยุตฺตสฺส (อิจฺจายสฺมา ติสฺโส เมตฺเตยฺโย)
วิฆาตํ พฺรูหิ มาริส,
สุตฺวาน ตว สาสนํ
วิเวเก สิกฺขิสามเส.

เมถุนมนุยุตฺตสฺส (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)
มุสฺสเต วาปิ สาสนํ,
มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ,
เอตํ ตสฺมึ อนาริยํ.

เมถุนมนุยุตฺตสฺสาติ: เมถุนธมฺโม นามะ โย โส อสทฺธมฺโม คามธมฺโม วสลธมฺโม ทุฏฺฐุลฺโล โอทกนฺติโก รหสฺโส ทฺวยทฺวยสมาปตฺติ. กิการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม? อุภินฺนํ รตฺตานํ สารตฺตานํ อวสฺสุตานํ ปริยุฏฺฐิตานํ ปริยาทิณฺณจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ; ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. ยถา อุโภ กลหการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ ภณฺฑนการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ ภสฺสการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ วิวาทการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ อธิกรณการกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ วาทิโน เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ, อุโภ สลฺลาปกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ; เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตานํ สารตฺตานํ อวสฺสุตานํ ปริยุฏฺฐิตานํ ปริยาทิณฺณจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ; ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. เมถุนมนุยุตฺตสฺสาติ: เมถุนธมฺเม ยุตฺตสฺส ปยุตฺตสฺส อายุตฺตสฺส สมายุตฺตสฺส ตจฺจริตสฺส ตพฺพหุลสฺส ตคฺครุกสฺส ตนฺนินฺนสฺส ตปฺโปณสฺส ตปฺปพฺภารสฺส ตทธิมุตฺตสฺส ตทาธิปเตยฺยสฺสาติ เมถุนมนุยุตฺตสฺส. เมตฺเตยฺยาติ ภควา ตํ เถรํ โคตฺเตน อาลปติ. ภควาติ คารวาธิวจนํ. อปิจ ภคฺคราโคติ ภควา. ภคฺคโทโสติ ภควา. ภคฺคโมโหติ ภควา. ภคฺคทิฏฺฐีติ ภควา. ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา. ภคฺคกิเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏิภชิ ธมฺมรตนนฺติ ภควา. ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ. ภาวิตสีโล. ภาวิตจิตฺโต. ภาวิตปญฺโญติ ภควา. ภชิ วา ภควา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ

ปฏิสลฺลานสารูปานีติ ภควา. ภาคี วา ภควา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส อธิสีลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญายาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ จตุนฺนํ อปฺปมญฺญานํ จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อฏฺฐนฺนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ สญฺญาภาวนานํ ทสนฺนํ กสิณสมาปตฺตีนํ อานาปานสติสมาปตฺติยา อสุภสมาปตฺติยาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ ตถาคตพลานํ จตุนฺนํ เวสารชฺชานํ จตุนฺนํ ปฏิสมฺภิทานํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฉนฺนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา. ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ; วิโมกฺขนฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มูเล สห สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปฏิลาภา สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ. เมตฺเตยฺยาติ ภควา.

มุสฺสเต วาปิ สาสนนฺติ: ทฺวีหิ การเณหิ สาสนํ มุสฺสติ: ปริยตฺติสาสนมฺปิ มุสฺสติ, ปฏิปตฺติสาสนมฺปิ มุสฺสติ.

กตมํ ปริยตฺติสาสนํ? ยํ ตสฺส ปริยาปุฏํ สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาฏกํ อพฺภูตธมฺมํ เวทลฺลํ; อิทํ ปริยตฺติสาสนํ: ตมฺปิ มุสฺสติ ปริมุสฺสติ ปริพาหิโร โหติ. เอวมฺปิ มุสฺสเต วาปิ สาสนํ.

กตมํ ปฏิปตฺติสาสนํ ? สมฺมาปฏิปทา, อนุโลมปฏิปทา, อปจฺจ-นิกปฏิปทา, อนฺวตฺถปฏิปทา, ธมฺมานุธมฺมปฏิปทา, กุสเลสุ ปริปูริการิตา, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา, โภชเน มตฺตญฺญุตา, ชาคริยานุโยโค, สติสมฺปชญฺญํ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ปญฺจ พลานิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค; อิทํ ปฏิปตฺติสาสนํ: ตมฺปิ มุสฺสติ ปริมุสฺสติ, ปริพาหิโร โหติ เอวมฺปิ มุสฺสเต วาปิ สาสนํ.

มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชตีติ: ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ, นิลฺโลปมฺปิ หรติ, เอกาคาริกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณตีติ มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ.

เอตํ ตสฺมึ อนาริยนฺติ: เอตํ ตสฺมึ ปุคฺคเล อนริยธมฺโม พาลธมฺโม มูฬฺหธมฺโม อญาณธมฺโม อมราวิกฺเขปธมฺโม; ยทิทํ มิจฺฉา ปฏิปทาติ เอตํ ตสฺมึ อนาริยํ. เตนาห ภควา

"เมถุนมนุยุตฺตสฺส (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)
มุสฺสเต วาปิ สาสนํ,
มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ,
เอตํ ตสฺมึ อนาริยนฺติ.
เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน
เมถุนํ โย นิเสวติ,
ยานํ ภนฺตํว ตํ โลเก,
หีนมาหุ ปุถุชฺชนํ.

เอโก ปุพฺเพ จริตฺวานาติ: ทฺวีหิ การเณหิ เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน: ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา, คณาววสฺสคฺคฏฺเฐน วา.

กถํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน ? สพฺพํ ฆราวาสปลิโพธํ

ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทารปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา ญาติปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา สนฺนิธิปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อากิญฺจนภาวํ อุปคนฺตฺวา เอโก จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน.

กถํ คณาวสฺสคฺคฏฺเฐน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน? โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน เอโก อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารุปฺปานิ. โส เอโก คจฺฉติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ, เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ, เอโก ปฏิกฺกมติ, เอโก รโห นิสีทติ, เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ, เอโก วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวํ คณาวสฺสคฺคฏฺเฐน เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน.

เมถุนํ โย นิเสวตีติ: เมถุนธมฺโม นาม: โย โส อสทฺธมฺโม. ฯเปฯ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. เมถุนํ โย นิเสวตีติ. โส อปเรน สมเยน พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติตฺวา เมถุนธมฺมํ เสวติ นิเสวติ สํเสวติ ปฏิเสวตีติ เมถุนํ โย นิเสวติ.

ยานํ ภนฺตํว ตํ โลเกติ: ยานนฺติ: หตฺถิยานํ อสฺสยานํ โคยานํ อชยานํ เมณฺฑกยานํ โอฏฺฐยานํ ขรยานํ ภนฺตํ อทนฺตํ อการิตํ อวินีตํ อุปฺปถํ คณฺหาติ, วิสมํ ขาณุมฺปิ ปาสาณมฺปิ อภิรุหติ, ยาโรหกมฺปิ ภญฺชติ, ปปาเตปิ ปปตติ. ยถา ตํ ภนฺตํ ยานํ อทนฺตํ อการิตํ อวินีตํ อุปฺปถํ คณฺหาติ; เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก ภนฺตยานปฏิภาโค อุปฺปถํ คณฺหาติ: มิจฺฉาทิฏฺฐึ คณฺหาติ. ฯเปฯ

มิจฺฉาสมาธึ คณฺหาติ. ยถา ตํ ภนฺตํ ยานํ อทนฺตํ อการิตํ อวินีตํ วิสมํ ขาณุมฺปิ ปาสาณมฺปิ อภิรุหติ; เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก ภนฺตยานปฏิภาโค วิสมํ กายกมฺมํ อภิรุหติ, วิสมํ วจีกมฺมํ อภิรุหติ, วิสมํ มโนกมฺมํ อภิรุหติ, วิสมํ ปาณาติปาตํ อภิรุหติ, วิสมํ อทินฺนาทานํ อภิรุหติ, วิสมํ กาเมสุมิจฺฉาจารํ อภิรุหติ, วิสมํ มุสาวาทํ อภิรุหติ. วิสมํ ปิสุณํ วาจํ อภิรุหติ, วิสมํ ผรุสํ วาจํ อภิรุหติ, วิสมํ สมฺผปฺปลาปํ อภิรุหติ, วิสมํ อภิชฺฌํ อภิรุหติ, วิสมํ พฺยาปาทํ อภิรุหติ, วิสมํ มิจฺฉาทิฏฺฐึ อภิรุหติ, วิสเม สงฺขาเร อภิรุหติ, วิสเม ปญฺจ กามคุเณ อภิรุหติ, วิสเม นีวรเณ อภิรุหติ, ยถา ตํ ภนฺตํ ยานํ อทนฺตํ อการิตํ อวินีตํ อาโรหกมฺปิ ภญฺชติ; เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก ภนฺตยานปฏิภาโค นิรเย อตฺตานํ ภญฺชติ, ติรจฺฉานโยนิยา อตฺตานํ ภญฺชติ, ปิตฺติวิสเย อตฺตานํ ภญฺชติ, มนุสฺสโลเก อตฺตานํ ภญฺชติ, เทวโลเก อตฺตานํ ภญฺชติ, ยถา ตํ ภนฺตํ ยานํ อทนฺตํ อการิตํ อวินีตํ ปปาเตปิ ปปตติ; เอวเมว โส วิพฺภนฺตโก ภนฺตยานปฏิภาโค ชาติปปาตมฺหิปิ ปปตติ, ชราปปาตมฺหิปิ ปปตติ, พฺยาธิปปาตมฺหิปิ ปปตติ, มรณปปาตมฺหิปิ ปปตติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสปปาตมฺหิปิ ปปตติ. โลเกติ: อปายโลเก ฯเปฯ มนุสฺสโลเกติ ยานํ ภนฺตํว ตํ โลเก.

หีนมาหุ ปุถุชฺชนนฺติ: ปุถุชฺชนาติ เกนฏฺเฐน ปุถุชฺชนา? ปุถุกิเลเส ชเนนฺตีติปุถุชฺชนา. ปุถุอวิหตสกฺกายทิฏฺฐิกาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุสตฺถารานํ มุขุลฺโลกิกาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุสพฺพคตีหิ อวุฏฺฐิตาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุ นานาภิสงฺขาเรหิ อภิสงฺขโรนฺตีติ ปุถุชฺชนา. ปุถุนานาโอเฆหิ วุยฺหนฺตีติ ปุถุชฺชนา. ปุถุนานาสนฺตาเปหิ สนฺตปฺปนฺตีติ ปุถุชฺชนา. ปุถุ

นานาปริฬาเหหิ ปริวุยฺหนฺตีติ ปุถุชฺชนา. ปุถุปญฺจกามคุเณสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌสนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุ ปญฺจหิ นีวรเณหิ อาวุตา นิวุตา โอผุฏา ปิหิตา ปฏิจฺฉนฺนา ปฏิกุชฺชิตาติ ปุถุชฺชนา. หีนมาหุ ปุถุชฺชนนฺติ: ปุถุชฺชนํ หีนํ นิหีนํ โอมกํ ลามกํ ฉตุกฺกํ ปริตฺตนฺติ เอวมาหุ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ หีนมาหุ ปุถุชฺชนํ. เตนาห ภควา

"เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน เมถุนํ โย นิเสวติ,
ยานํ ภนฺตํว ตํ โลเก หีนมาหุ ปุถุชฺชนนฺติ.
ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปิ ตสฺส สา,
เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเว.

ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปิ ตสฺส สาติ: กตโม ยโส? กตมา กิตฺติ? อิเธกจฺโจ ปุพฺเพ สมณภาเว สกฺกโต ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ; อยํ ยโส.

กตมา กิตฺติ? อิเธกจฺโจ ปุพฺเพ สมณภาเว กิตฺติวณฺณภโต โหติ ปณฺฑิโต วิยตฺโต เมธาวี พหุสฺสุโต จิตฺตกถี กลฺยาณปฏิภาโณ, "สุตฺตนฺติโกติ วา, "วินยธโรติ วา, "ธมฺมกถิโกติ วา, "อารญฺญิโกติ วา, ปิณฺฑปาติโกติ วา, "ปํสุกูลิโกติ วา, "เตจีวริโกติ วา, สปทานจาริโกติ วา, "ขลุปจฺฉาภตฺติโกติ วา, "เนสชฺชิโกติ วา, "ยถาสนฺถติโกติ วา, "ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "ทุติยสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "ตติยสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "จตุตฺถสฺส ฌานสฺส ลาภีติ วา, "อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา, "อากิญฺจญฺญายตนส-

มาปัต์ติยา ลาภีติ วา, "เนวสัญ์ญานาสัญ์ญายตนสมาปัต์ติยา ลาภีติ วา; อยํ กิต์ติ. ยโส กิต์ติ จ ยา ปุพ์เพ หายเต วาปิ ตัส์ส สาติ: ตัส์ส อปเรน สมเยน พุท์ธํ ธัม์มํ สํฆํ สิก์ขํ ปัจ์จัก์ขาย หีนายาวัต์ติส์ส โส จ ยโส สา จ กิต์ติ หายติ ปริหายติ ปริธํสติ ปริปตติ อัน์ตรธายติ วิปฺปลุช์ชตีติ, ยโส กิต์ติ จ ยา ปุพ์เพ หายเต วาปิ ตัส์ส สา.

เอตัม์ปิ ทิส์วา สิก์เขถาติ: เอตํ สัม์ปัต์ติวิปัต์ติ ทิส์วา ปัส์สิต์วา ตุลยิต์วา ติรยิต์วา วิภาวยิต์วา วิภูตํ กัต์วาติ เอตัม์ปิ ทิส์วา. สิก์เขถาติ: ติส์โส สิก์ขา: อธิสีลสิก์ขา, อธิจิต์ตสิก์ขา, อธิปัญ์ญาสิก์ขา.

กตมา อธิสีลสิก์ขา? อิธ ภิก์ขุ สีลวา โหติ, ปาติโมก์ขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสัม์ปัน์โน, อณุมัต์เตสุ วัช์เชสุ ภยทัส์สาวี สมาทาย สิก์ขติ สิก์ขาปเทสุ; ขุท์ทโก สีลัก์ขัน์โธ, มหัน์โต สีลัก์ขัน์โธ, สีลํ ปติฏ์ฐา อาทิ จรณํ สํยโม สํวโร มุขํ ปมุขํ กุสลานํ ธัม์มานํ สมาปัต์ติยา; อยํ อธิสีลสิก์ขา.

กตมา อธิจิต์ตสิก์ขา? อิธ ภิก์ขุ วิวิจ์เจว กาเมหิ วิวิจ์จ อกุสเลหิ ธัม์เมหิ, สวิตัก์กํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสัม์ปัช์ช วิหรติ, วิตัก์กวิจารานํ วูปสมา อัช์ฌัต์ตํ สัม์ปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตัก์กํ อวิจารํ สมาธิชํ ทุติยํ ฌานํ. ตติยํ ฌานํ. จตุต์ถํ ฌานํ อุปสัม์ปัช์ช วิหรติ; อยํ อธิจิต์ตสิก์ขา.

กตมา อธิปัญ์ญาสิก์ขา? อิธ ภิก์ขุ ปัญ์ญวา โหติ, อุทยัต์ถคามินิยา ปัญ์ญาย สมัน์นาคโต อริยาย นิพ์เพธิกาย สัม์มาทุก์ขัก์ขยคามินิยา; โส "อิทํ ทุก์ขัน์ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุก์ขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุก์ขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุก์ขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; "อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ

ปชานาติ, "อยํ อาสวสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. เมถุนธมฺโม นาม: โย โส อสทฺธมฺโม. ฯเปฯ ตํ การณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเวติ: เมถุนสฺส ธมฺมสฺส ปหานาย วูปสมาย ปฏินิสฺสคฺคาย ปฏิปสฺสทฺธาย อธิสีลมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺเขยฺย. ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต สิกฺเขยฺย, ชานนฺโต สิกฺเขยฺย; ปสฺสนฺโต สิกฺเขยฺย, ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺเขยฺย, จิตฺตํ อธิฏฺฐหนฺโต สิกฺเขยฺย, สทฺธาย อธิมุจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย, วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต สิกฺเขยฺย, สตึ อุปฏฺฐเปนฺโต สิกฺเขยฺย, จิตฺตํ สมาทหนฺโต สิกฺเขยฺย, ปญฺญาย ปชานนฺโต สิกฺเขยฺย, อภิญฺเญยฺยํ อภิชานนฺโต สิกฺเขยฺย, ปริญฺเญยฺยํ ปริชานนฺโต สิกฺเขยฺย, ปหาตพฺพํ ปชหนฺโต สิกฺเขยฺย, ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต สิกฺเขยฺย, สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเว. เตนาห ภควา

"ยโส กิตฺตี จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปิ ตสฺส สา,
เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเว.
สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส.* กปโณ วิย ฌายติ,
สุตฺวาน ปเรสํ นิคฺโฆสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโธ.

สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส กปโณ วิย ฌายตีติ: กามสงฺกปฺเปน พฺยาปาทสงฺกปฺเปน วิหึสาสงฺกปฺเปน ทิฏฺฐิสงฺกปฺเปน ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต กปโณ วิย มนฺโท วิย โมมูโห วิย ฌายติ

* ยุ. โย.

ปัช์ฌายติ นิช์ฌายติ อวัช์ฌายติ. ยถา อุลูโก รุก์ขสาขายํ มูสิกํ คมยมาโน ฌายติ ปัช์ฌายติ นิช์ฌายติ อวัช์ฌายติ; ยถา โกต์ถุ นท์ตีเร มัจ์เฉ คมยมาโน ฌายติ ปัช์ฌายติ นิช์ฌายติ อวัช์ฌายติ; ยถา วิลาโร สัน์ธิสมลสปังกตีเร มูสิกํ คมยมาโน ฌายติ ปัช์ฌายติ นิช์ฌายติ อวัช์ฌายติ; ยถา คัท์รโภ วหัจ์ฉิน์โน สัน์ธิสมลสปังกตีเร ฌายติ ปัช์ฌายติ นิช์ฌายติ อวัช์ฌายติ; เอวเมว โส วิพ์ภัน์ตโก กามสํกัปํเปน พ์ยาปาทสํกัปํเปน วิหึสาสํกัปํเปน ทิฏ์ฐิสํกัปํเปน ผุฏ์โฐ ปเรโต สโมหิโต สมัน์นาคโต กปโณ วิย มัน์โท วิย โมมูโห วิย ฌายติ ปัช์ฌายติ นิช์ฌายติ อวัช์ฌายตีติ สํกัปํเปหิ ปเรโต โส กปโณ วิย ฌายติ.

สุต์วา ปเรสํ นิค์โฆสํ มังกุ โหติ ตถาวิโธติ ปเรสัน์ติ: อุปัช์ฌายกา วา อาจริยกา วา สมานุปัช์ฌายกา วา สมานาจริยกา วา มิต์ตา วา สัน์ทิฏ์ฐา วา สัม์ภัต์ตา วา สหายา วา โจเทน์ติ "ตัส์ส เต โข อาวุโส อลาภา, ตัส์ส เต ทุล์ลัท์ธํ; ยํ ต์วํ เอวรูปํ อุฬารํ สัต์ถารํ ลภิต์วา เอวํ ส์วาก์ขาเต ธัม์มวินเย ปัพ์พชิต์วา เอวรูปํ อริยคณํ ลภิต์วา หีนัส์ส เมถุนธัม์มัส์ส การณา พุท์ธํ ธัม์มํ สํฆํ สิก์ขํ ปัจ์จัก์ขาย หีนายาวัต์โตสิ. สัท์ธาปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ธัม์เมสุ. หิริปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ธัม์เมสุ. โอต์ตัปํปัม์ปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ธัม์เมสุ. วิริยัม์ปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ธัม์เมสุ. สติปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ธัม์เมสุ. ปัญ์ญาปิ นาม เต นาโหสิ กุสเลสุ ธัม์เมสูติ, เตสํ วจนํ พ์ยปถํ เทสนํ อนุสิฏ์ฐึ สุต์วา สุณิต์วา อุค์คเหต์วา อุปธารยิต์วา อุปลัก์ขยิต์วา มังกุ โหติ, ปีฬิโต ฆัฏ์ฏิโต พ์ยัต์ถิโต โทมนัส์สิโต โหติ. ตถาวิโธติ: ตถาวิโธ ตาทิโส ตัส์สัน์ฐิโต

ตปฺปกาโร ตปฺปฏิภาโค, โย โส วิพฺภนฺตโกติ สุตฺวา ปเรสํ นิคฺโฆสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโธ. เตนาห ภควา

"สกฺกึปิ ปเรโต โส กปโณ วิย ฌายติ,
สุตฺวา ปเรสํ นิคฺโฆสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโธติ.
อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโต,
เอส ขฺวสฺส มหาเคโธ โมสวชฺชํ ปคาหตีติ.

อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโตติ: อถาติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค ปทปาริปูริ อกฺขรสมวาโย พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อถาติ. สตฺถานีติ: ตีณิ สตฺถานิ: กายสตฺถํ, วจีสตฺถํ, มโนสตฺถํ. ติวิธํ กายทุจฺจริตํ กายสตฺถํ, จตุพฺพิธํ วจีทุจฺจริตํ วจีสตฺถํ, ติวิธํ มโนทุจฺจริตํ มโนสตฺถํ. ปรวาเทหิ โจทิโตติ: อุปชฺฌายเกหิ วา อาจริยเกหิ วา สมานุปชฺฌายเกหิ วา สมานาจริยเกหิ วา มิตฺเตหิ วา สนฺทิฏฺเฐหิ วา สมฺภตฺเตหิ วา สหาเยหิ วา โจทิโต สมฺปชานมุสา ภาสติ "อภิรโต อหํ ภนฺเต อโหสึ ปพฺพชฺชาย. มาตา เม โปเสตพฺพา, เตนมฺหิ วิพฺภนฺโตติ ภณติ. "ปิตา เม โปเสตพฺโพ, เตนมฺหิ วิพฺภนฺโตติ ภณติ. ภาตา เม โปเสตพฺโพ. ภคินี เม โปเสตพฺพา. ปุตฺโต เม โปเสตพฺโพ. ธิตา เม โปเสตพฺพา. มิตฺตา เม โปเสตพฺพา. อมจฺจา เม โปเสตพฺพา. ญาตกา เม โปเสตพฺพา. ญาติสาโลหิตา เม โปเสตพฺพา, เตนมฺหิ วิพฺภนฺโตติ ภณติ วจีสตฺถํ กโรติ ชเนติ สญฺชเนติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตตีติ อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโต.

เอส ขฺวสฺส มหาเคโธติ: เอโส โข ตสฺส มหาเคโธ, มหาวนํ, มหาคหณํ, มหากนฺตาโร, มหาวิสโม, มหากุฏิโล, มหาปงฺโก, มหาปลิโป, มหาปลิโพโธ, มหาพนฺธนํ; ยทิทํ สมฺปชานมุสาวาโทติ

เอส ข์วัส์ส มหาเคโธ.

โมสวัช์ชํ ปคาหต์ติ โมสวัช์ชํ วุจ์จติ มุสาวาโท. อิเธกัจ์โจ สภัค์คโต วา ปริสัค์คโต วา ญาติมัช์ฌัค์คโต วา ปูคมัช์ฌัค์คโต วา ราชกุลมัช์ฌัค์คโต วา อภินีโต สัก์ขิปุฏ์โฐ "เอหิ โภ ปุริส. ยํ ชานาสิ ตํ วเทหีติ. โส อชานํ วา อาห "ชานามีติ, ชานํ วา อาห "น ชานามีติ; อปัส์สํ วา อาห "ปัส์สามีติ, ปัส์สํ วา อาห "น ปัส์สามีติ อิติ อัต์ตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญ์จิก์ขเหตุ วา สัม์ปชานมุสา ภาสติ; อิทํ วุจ์จติ โมสวัช์ชํ. อปิจ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ: ปุพ์เพวัส์ส โหติ "มุสา ภณิส์สัน์ติ, ภณัน์ตัส์ส โหติ "มุสา ภณามีติ, ภณิตัส์ส โหติ "มุสา มยา ภณิตัน์ติ; อิเมหิ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ. อปิจ จตูหากาเรหิ. ปัญ์จหากาเรหิ. ฉหากาเรหิ. สัต์ตหากาเรหิ. อัฏ์ฐหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ: ปุพ์เพวัส์ส โหติ "มุสา ภณิส์สัน์ติ, ภณัน์ตัส์ส โหติ "มุสา ภณามีติ, ภณิตัส์ส โหติ "มุสา มยา ภณิตัน์ติ; วินิธาย ทิฏ์ฐึ วินิธาย ขัน์ตึ วินิธาย รุจึ วินิธาย สัญ์ญํ วินิธาย ภาวํ อิเมหิ อัฏ์ฐหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ. โมสวัช์ชํ ปคาหต์ติ: โมสวัช์ชํ ปคาหติ โอคาหติ อัช์โฌคาหติ ปวิสตีติ โมสวัช์ชํ ปคาหติ. เตนาห ภควา

"อถ สัต์ถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโต,
เอส ข์วัส์ส มหาเคโธ, โมสวัช์ชํ ปคาหตีติ.
ปัณ์ฑิโตติ สมัญ์ญาโต เอกจริยํ อธิฏ์ฐิโต
อถาปิ เมถุเน ยุต์โต มัน์โทว ปริกิส์สติ.

ปัณ์ฑิโตติ สมัญ์ญาโตติ: อิเธกัจ์โจ ปุพ์เพ สมณภาเว กิต์ติวัณ์ณภโต โหติ ปัณ์ฑิโต วิยัต์โต เมธาวี พหุส์สุโต จิต์ตกถี

กลฺยาณปฏิภาโณ, "สุตฺตนฺติโกติ วา, "วินยธโรติ วา, "ธมฺมกถิโกติ วา. ฯเปฯ "เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา; เอวํ ญาโต โหติ สญฺญาโต สมญฺญาโตติ ปญฺญาโตติ สมญฺญาโต.

เอกจริยํ อธิฏฺฐิโตติ: ทฺวีหิ การเณหิ เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต: ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา, คณาววสฺสคฺคฏฺเฐน วา.

กถํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต? สพฺพํ ฆราวาสปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา. ฯเปฯ เอวํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต.

กถํ คณาววสฺสคฺคฏฺเฐน เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต? โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน เอโก อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ. ฯเปฯ เอวํ คณาววสฺสคฺคฏฺเฐน เอกจริยํ อธิฏฺฐิโตติ เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต.

อถาปิ เมถุเน ยุตฺโตติ: เมถุนธมฺโม นาม: โย โส อสทฺธมฺโม. ฯเปฯ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. อถาปิ เมถุเน ยุตฺโตติ โส อปเรน สมเยน พุทฺธํ ธมฺมํ สํฆํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติตฺวา เมถุนธมฺเม ยุตฺโต ปยุตฺโต อายุตฺโต สมายุตฺโตติ อถาปิ เมถุเน ยุตฺโต.

มนฺโทว ปริกิสฺสตีติ: กปโณ วิย โมมูโห วิย กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสติ, ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ, นิลฺโลปมฺปิ หรติ, เอกาคาริกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ, เอวมฺปิ กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสติ. ตเมนํ ราชาโน คเหตฺวา วิวิธา กมฺมการณา กาเรนฺติ: กสาหิปิ ตาเฬนฺติ, เวตฺเตหิปิ ตาเฬนฺติ, อฑฺฒทณฺฑเกหิปิ ตาเฬนฺติ, หตฺถมฺปิ ฉินฺทนฺติ, ปาทมฺปิ ฉินฺทนฺติ, หตฺถปาทมฺปิ ฉินฺทนฺติ, กณฺณมฺปิ ฉินฺทนฺติ, นาสมฺปิ ฉินฺทนฺติ, กณฺณนาสมฺปิ ฉินฺทนฺติ, วิลงฺคถาลิกมฺปิ กโรนฺติ, สงฺขมุณฺฑิกมฺปิ กโรนฺติ, ราหุมุขมฺปิ กโรนฺติ, โชติมาลิกมฺปิ กโรนฺติ, หตฺถปชฺโชติกมฺปิ กโรนฺติ, เอรกวตฺติกมฺปิ

กโรนฺติ, จิรกวาสิกมฺปิ กโรนฺติ, เอเณยฺยกมฺปิ กโรนฺติ, พฬิสมํสิกมฺปิ กโรนฺติ, กหาปณกมฺปิ กโรนฺติ, ขาราปตจฺฉิกมฺปิ กโรนฺติ, ปลิฆปริวตฺติกมฺปิ กโรนฺติ, ปลาลปีฐกมฺปิ กโรนฺติ, ตตฺเตนปิ เตเลน โอสิญฺจนฺติ, สุนเขหิปิ ขาทาเปนฺติ, ชีวนฺตมฺปิ สูเล อุตฺตาเสนฺติ, อสินาปิ สีสํ ฉินฺทนฺติ; เอวมฺปิ กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสติ. อถวา กามตณฺหาย อภิภูโต ปริยาทิณฺณจิตฺโต โภเค ปริเยสนฺโต นาวาย มหาสมุทฺทํ ปกฺขนฺทติ, สีตสฺส ปุรกฺขโต อุณฺหสฺส ปุรกฺขโต ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺเสหิ ริสฺสมาโน ขุปฺปิปาสาย ปีฬิยมาโน คุมฺพํ คจฺฉติ, ตกฺโกลํ คจฺฉติ, ตกฺกสิลํ คจฺฉติ, กาลมุขํ คจฺฉติ, มรณปารํ คจฺฉติ, เวสุงคํ คจฺฉติ, เวราปถํ คจฺฉติ, ชวํ คจฺฉติ; กมลิ คจฺฉติ, วงฺกํ คจฺฉติ, เอฬวทฺธนํ คจฺฉติ, สุวณฺณกูฏํ คจฺฉติ, สุวณฺณภูมึ คจฺฉติ, ตมฺพปณฺณึ คจฺฉติ, สุปฺปารํ คจฺฉติ, ภรุกํ คจฺฉติ, สุรฏฺฐํ คจฺฉติ, องฺคเณกํ คจฺฉติ, คงฺคณํ คจฺฉติ, ปรมคงฺคณํ คจฺฉติ, โยนํ คจฺฉติ, ปินํ คจฺฉติ, อลฺลสนฺทํ คจฺฉติ, มรุกนฺตารํ คจฺฉติ, ชณฺณุปถํ คจฺฉติ, อชปถํ คจฺฉติ, เมณฺฑปถํ คจฺฉติ, สงฺกุปถํ คจฺฉติ, ฉตฺตปถํ คจฺฉติ, วํสปถํ คจฺฉติ, สกุณปถํ คจฺฉติ, มูสิกปถํ คจฺฉติ, ทริปถํ คจฺฉติ, เวตฺตาธารํ คจฺฉติ; เอวมฺปิ กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสติ, ปริเยสนฺโต น ลภติ, อลาภมูลกมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ; เอวมฺปิ กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสติ. ปริเยสนฺโต ลภติ, ลทฺธา จ อารกฺขมูลกมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ "กินฺติ เม โภเค เนว ราชาโน หเรยฺยุํ, น โจรา หเรยฺยุํ, น อคฺคิ ฑเหยฺย, น อุทกํ วเหยฺย, น อปฺปิยา ทายาทา หเรยฺยุนฺติ, ตสฺส เอวํ

รกฺขโต โคปยโต โภคา วิปฺปลุชฺชนฺติ, วิปฺปโยคมูลกมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ; เอวมฺปิ กิสฺสติ ปริกิสฺสติ ปริกิลิสฺสตีติ อถาปิ เมถุเน ยุตฺโต มนฺโทว ปริกิสฺสติ. เตนาห ภควา

"ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต
อถาปิ เมถุเน ยุตฺโต มนฺโทว ปริกิสฺสตีติ.
เอตมาทีนวํ ญตฺวา มุนิ ปุพฺพาปเร อิธ
เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา, น นิเสเวถ เมถุนํ.

เอตมาทีนวํ ญตฺวา มุนิ ปุพฺพาปเร อิธาติ: เอตนฺติ: ปุพฺเพ สมณภาเว ยโส จ กิตฺติ จ, อปรภาเค พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺตสฺส อยโส จ อกิตฺติ จ, เอตํ สมฺปตฺติวิปตฺตึ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. อิธาติ: อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา อิมิสฺสา ขนฺติยา อิมิสฺสา รุจิยา อิมสฺมึ อาทาเย อิมสฺมึ ธมฺเม อิมสฺมึ วินเย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อิมสฺมึ ปาวจเน อิมสฺมึ พฺรหฺมจริเย อิมสฺมึ สตฺถุสาสเน อิมสฺมึ อตฺตภาเว อิมสฺมึ มนุสฺสโลเกติ เอตมาทีนวํ ญตฺวา มุนิ ปุพฺพาปเร อิธ.

เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิราติ: ทฺวีหิ การเณหิ เอกจริยํ ทฬฺหํ กเรยฺย: ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน วา, คณาววสฺสคฺคฏฺเฐน วา.

กถํ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอกจริยํ ทฬฺหํ กเรยฺย? สพฺพํ ฆราวาสปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทารปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา ญาติปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา สนฺนิธิปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อาคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อากิญฺจนภาวํ อุปคนฺตฺวา เอโก จเรยฺย

วิหเรย์ย อิริเยย์ย วัต์เตย์ย ปาเลย์ย ยเปย์ย ยาเปย์ย; เอวํ ปัพ์พัช์ชาสํขาเตน เอกจริยํ ทัฬ์หํ กเรย์ย.

กถํ คณาววัส์สัค์คัต์เถน เอกจริยํ ทัฬ์หํ กเรย์ย ? โส เอวํ ปัพ์พชิโต สมาโน เอโก อรัญ์ญวนปัต์ถานิ ปัน์ตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสเวย์ย อัป์ปสัท์ทานิ อัป์ปนิค์โฆสานิ วิชนวาตานิ มนุส์สราหเสย์ยกานิ ปฏิสัล์ลานสารุปานิ. โส เอโก คัจ์เฉย์ย, เอโก ติฏ์เฐย์ย, เอโก นิสีเทย์ย, เอโก เสย์ยํ กัป์เปย์ย, เอโก คามํ ปิณ์ฑาย ปวิเสย์ย, เอโก ปฏิก์กเมย์ย, เอโก รโห นิสีเทย์ย, เอโก จังกมํ อธิฏ์เฐย์ย, เอโก จเรย์ย วิหเรย์ย อิริเยย์ย วัต์เตย์ย ปาเลย์ย ยเปย์ย ยาเปย์ย; เอวํ คณาววัส์สัค์คัต์เถน เอกจริยํ ทัฬ์หํ กเรย์ยาติ: เอกจริยํ ทัฬ์หํ กเรย์ย, ถิรํ กเรย์ย. ทัฬ์หสมาทาโน อัส์ส อวัฏ์ฐิตสมาทาโน กุสเลสุ ธัม์เมสูติ เอกจริยํ ทัฬ์หํ กยิรา น นิเสเวถ เมถุนํ. เตนาห ภควา

“เอตมาทีนวํ ญัต์วา มุนิ ปุพ์พาปเร อิธ
เอกจริยํ ทัฬ์หํ กยิรา, น นิเสเวถ เมถุนัน์ติ.
วิเวกัญ์เญว สิก์เขถ, เอตทริยานมุต์ตมํ.
เตน เสฏ์โฐ น มัญ์เญถ, ส เว นิพ์พานสัน์ติเก.

วิเวกัญ์เญว สิก์เขถาติ วิเวโกติ: ตโย วิเวกา: กายวิเวโก, จิต์ตวิเวโก, อุปธิวิเวโก.

กตโม กายวิเวโก ? ฯเปฯ อยํ อุปธิวิเวโก. กายวิเวโก จ วูปกัฏ์ฐกายานํ เนก์ขัม์มาภิรตานํ, จิต์ตวิเวโก จ ปริสุท์ธจิต์ตานํ ปรมโวทานปัต์ตานํ, อุปธิวิเวโก จ นิรุปธีนํ ปุค์คลานํ วิสํขารคตานํ. สิก์ขาติ: ติส์โส สิก์ขา: อธิสีลสิก์ขา, อธิจิต์ตสิก์ขา, อธิปัญ์ญาสิก์ขา. ฯเปฯ อยํ อธิปัญ์ญาสิก์ขา. วิเวกัญ์เญว สิก์เขถาติ: วิเวกัญ์เญว

สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ วิเวกญฺเญว สิกฺเขถ.

เอตทริยานมุตฺตมนฺติ อริยา วุจฺจนฺติ พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จ ปจฺเจกพุทฺธา จ; อริยานํ เอตํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ, ยทิทํ วิเวกจริยาติ เอตทริยานมุตฺตมํ.

เตน เสฏฺโฐ น มญฺเญถาติ: ตาย วิเวกจริยาย อุณฺณตึ น กเรยฺย, อุณฺณมํ น กเรยฺย, มานํ น กเรยฺย, ถมฺภํ น กเรยฺย, น เตน มานํ ชเนยฺย, พนฺธํ น กเรยฺย, น เตน ถทฺโธ อสฺส ปตฺถทฺโธ ปคฺคหิตสิโรติ เตน เสฏฺโฐ น มญฺเญถ.

ส เว นิพฺพานสนฺติเกติ: โส นิพฺพานสฺส สนฺติเก สามนฺตา อาสนฺเน อวิทูเร อุปกฏฺเฐติ ส เว นิพฺพานสนฺติเก. เตนาห ภควา

"วิเวกญฺเญว สิกฺเขถ, เอตทริยานมุตฺตมํ.
เตน เสฏฺโฐ น มญฺเญถ, ส เว นิพฺพานสนฺติเก.
ริตฺตสฺส มุนิโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺขิโน
โอฆติณฺณสฺส ปิหยนฺติ กาเมสุ คธิตา ปชา.

ริตฺตสฺส มุนิโน จรโตติ ริตฺตสฺสาติ: ริตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส ปวิวิตฺตสฺส กายทุจฺจริเตน ริตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส ปวิวิตฺตสฺส วจีทุจฺจริเตน. มโนทุจฺ- จริเตน. ราเคน. โทเสน. โมเหน. โกเธน. อุปนาเหน. มกฺเขน. ปฬาเสน. อิสฺสาย. มจฺฉริเยน. มายาย. สาเถยฺเยน. ถมฺเภน. สารมฺเภน. มาเนน. อติมาเนน. มเทน. ปมาเทน. สพฺพกิเลเสหิ. สพฺพทุจฺจริเตหิ. สพฺพทรเถหิ. สพฺพปริฬาเหหิ. สพฺพสนฺตาเปหิ. สพฺพากุส- ลาภิสงฺขาเรหิ ริตฺตสฺส วิวิตฺตสฺส ปวิวิตฺตสฺส. มุนิโนติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. จรโตติ: จรโต วิหรโต อิริยโต วตฺตโต ปาลยโต ยปยโต ยาปยโตติ ริตฺตสฺส มุนิโน จรโต. กาเมสุ อนเปกฺขิโนติ กามาติ อุทานโต

เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. วตฺถุกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา กาเมสุ อนเปกฺขวา จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม ปฏินิสฺสฏฺฐกาโม วีตราโค วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสฏฺฐราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ กาเมสุ อนเปกฺขิโน.

โอฆติณฺณสฺส ปิหยนฺติ กาเมสุ คธิตา ปชาติ: ปชาติ สตฺตาธิวจนํ. ปชา กาเมสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธา, ตา กาโมฆํ ติณฺณสฺส ภโวฆํ ติณฺณสฺส ทิฏฺโฐฆํ ติณฺณสฺส อวิชฺโชฆํ ติณฺณสฺส สพฺพสํขารปถํ ติณฺณสฺส อุตฺติณฺณสฺส นิตฺติณฺณสฺส อติกฺกนฺตสฺส สมติกฺกนฺตสฺส วีติวตฺตสฺส ปารคตสฺส ปารปฺปตฺตสฺส อนฺตคตสฺส อนฺตปฺปตฺตสฺส โกฏิคตสฺส โกฏิปฺปตฺตสฺส ปริยนฺตคตสฺส ปริยนฺตปฺปตฺตสฺส โวสานคตสฺส โวสานปฺปตฺตสฺส ตาณคตสฺส ตาณปฺปตฺตสฺส เลณคตฺตสฺส เลณปฺปตฺตสฺส สรณคตสฺส สรณปฺปตฺตสฺส อภยคตสฺส อภยปฺปตฺตสฺส อจฺจุตคตสฺส อจฺจุตปฺปตฺตสฺส อมตคตสฺส อมตปฺปตฺตสฺส นิพฺพานคตสฺส นิพฺพานปฺปตฺตสฺส อิจฺฉนฺติ สาทิยนฺติ ปตฺถยนฺติ ปิหยนฺติ อภิชปฺปนฺติ. ยถา อิณายิกา อานณฺยํ ปตฺเถนฺติ ปิหยนฺติ; ยถา อาพาธิกา อาโรคฺยํ ปตฺเถนฺติ ปิหยนฺติ; ยถา พนฺธนพนฺธา พนฺธนโมกฺขํ ปตฺเถนฺติ ปิหยนฺติ; ยถา ทาสา ภุชฺชิสฺสํ ปตฺเถนฺติ ปิหยนฺติ; ยถา กนฺตารทฺธานํ ปกฺขนฺนา เขมนฺตภูมึ ปตฺเถนฺติ ปิหยนฺติ; เอวเมวํ ปชา กาเมสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธา, ตา กาโมฆติณฺณสฺส ภโวฆติณฺณสฺส. ฯเปฯ นิพฺพานคตสฺส นิพฺพานปฺปตฺตสฺส อิจฺฉนฺติ

สาทิยนฺติ ปตฺถยนฺติ ปิหยนฺติ อภิชปฺปนฺตีติ โอฆติณฺณสฺส ปิหยนฺติ กาเมสุ คธิตา ปชา. เตนาห ภควา

"ริตฺตสฺส มุนิโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺขิโน
โอฆติณฺณสฺส ปิหยนฺติ กาเมสุ คธิตา ปชาติ.

สตฺตโม ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

อฏฺฐโม ปสูรสุตฺตนิทฺเทโส.

อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺติ,
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.
ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาววทานา,
ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุถู นิวิฏฺฐา.

อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺตีติ: อิธ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ "อสสฺสโต โลโก. อนฺตวา โลโก. อนนฺตวา โลโก. ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ. อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺติ.

นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหูติ: อตฺตโน สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ ฐเปตฺวา สพฺเพ ปรวาเท ขิปนฺติ

อุกฺขิปนฺติ ปริกฺขิปนฺติ "โส สตฺถา น สพฺพญฺญู, ธมฺโม น สฺวากฺขาโต, คโณ น สุปฏิปนฺโน, ทิฏฺฐิ น ภทฺทิกา, ปฏิปทา น สุปญฺญตฺตา, มคฺโค น นิยฺยานิโก; นตฺเถตฺถ สุทฺธิ วา, วิสุทฺธิ วา, ปริสุทฺธิ วา, มุตฺติ วา, วิมุตฺติ วา, ปริมุตฺติ วา; นตฺเถตฺถ สุชฺฌนฺติ วา, วิสุชฺฌนฺติ วา, ปริสุชฺฌนฺติ วา, มุจฺจนฺติ วา วิมุจฺจนฺติ วา, ปริมุจฺจนฺติ วา, หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ชตุกฺกา ปริตฺตาติ, เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.

ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาวทานาติ: ยํ สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ นิสฺสิตา สนฺนิสฺสิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตา. ตตฺถาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา. สุภาวทานาติ: สุภวาทา โสภณวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาวทานา.

ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุถู นิวิฏฺฐาติ: ปุถู สมณพฺราหฺมณา ปุถุปจฺเจกสจฺเจสุ นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตา "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตา, "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตาติ ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุถูนิวิฏฺฐา. เตนาห ภควา

"อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺติ,
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.

ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภาววทานา
ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุถู นิวิฏฺฐาติ.
เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺห
พาลํ ทหนฺติ มิถุ อญฺญมญฺญํ,
วทนฺติ เต อญฺญสิตา กโถชฺชํ,
ปสํสกามา กุสลาววทานา.

เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺหาติ: เต วาทกามา วาทตฺถิกา วาทาธิปฺปายา วาทปุเรกฺขารา วาทปริเยสนํ จรนฺตา. ปริสํ วิคยฺหาติ: ขตฺติยปริสํ พฺราหฺมณปริสํ คหปติปริสํ สมณปริสํ วิคยฺห โอคยฺห อชฺโฌคเหตฺวา ปวิสิตฺวาติ เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺห.

พาลํ ทหนฺติ มิถุ อญฺญมญฺญนฺติ: มิถูติ เทฺว ชนา เทฺว กลหการกา เทฺว ภณฺฑนการกา เทฺว ภสฺสการกา เทฺว วิวาทการกา เทฺว อธิกรณการกา เทฺว วาทิโน เทฺว สลฺลาปกา, เต อญฺญมญฺญํ พาลโต หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ชตุกฺกโต ปริตฺตโต ทหนฺติ ปสฺสนฺติ ทกฺขนฺติ โอโลเกนฺติ นิชฺฌายนฺติ อุปปริกฺขนฺตีติ พาลํ ทหนฺติ มิถุ อญฺญมญฺญํ.

วทนฺติ เต อญฺญสิตา กโถชฺชนฺติ: อญฺญํ สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ นิสฺสิตา สนฺนิสฺสิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตา. กโถชฺชํ วุจฺจติ กลโห ภณฺฑนํ วิวาโท เมธคํ. อถวา กโถชฺชนฺติ: อโนชวนฺตี สา กถา. กโถชฺชํ วทนฺติ, กลหํ วทนฺติ, ภณฺฑนํ วทนฺติ, วิคฺคหํ วทนฺติ, วิวาทํ วทนฺติ, เมธคํ วทนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ วทนฺติ เต อญฺญสิตา กโถชฺชํ.

ปสํสกามา กุสลาววทานาติ ปสํสกามาติ: ปสํสกามา ปสํสตฺถิกา ปสํสาธิปฺปายา ปสํสปุเรกฺขารา ปสํสปริเยสนํ จรนฺตา. กุสลาววทานาติ:

กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ ปสํสกามา กุสลาวทานา. เตนาห ภควา

"เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺห
พาลํ ทหนฺติ มิถู อญฺญมญฺญํ,
วทนฺติ เต อญฺญสิตา กโถชฺชํ,
ปสํสกามา กุสลาวทานาติ.
ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ
ปสํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ,
อปาหตสฺมึ ปน มงฺกุ โหติ,
นินฺทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสี.

ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌติ: ขตฺติยปริสาย วา พฺราหฺมณปริสาย วา คหปติปริสาย วา สมณปริสาย วา มชฺเฌ อตฺตโน กถายํ ยุตฺโต ปยุตฺโต อายุตฺโต สมายุตฺโต สมฺปยุตฺโต กเถตุนฺติ ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ.

ปสํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหตีติ. ปสํสํ โถมนํ กิตฺติวณฺณหาริยํ อิจฺฉนฺโต สาทิยนฺโต ปตฺถยนฺโต ปิหยนฺโต อภิชปฺปนฺโต. วินิฆาติ โหตีติ: ปุพฺเพว สลฺลาปา กถํกถี วินิฆาติ โหติ "ชโย นุ โข เม ภวิสฺสติ, ปราชโย นุ โข เม ภวิสฺสติ. กถํ นิคฺคหํ กริสฺสามิ, กถํ ปฏิกมฺมํ กริสฺสามิ, กถํ วิเสสํ กริสฺสามิ, กถํ ปฏิวิเสสํ กริสฺสามิ, กถํ อาเวธิยํ กริสฺสามิ, กถํ นิพฺเพธิยํ กริสฺสามิ, กถํ เฉทํ กริสฺสามิ, กถํ มณฺฑลํ กริสฺสามีติ, เอวํ ปุพฺเพว สลฺลาปา กถํกถี วินิฆาติ โหตีติ ปสํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ.

อปาหตสฺมึ ปน มงฺกุ โหตีติ: เย เต ปณฺฑิตมานิกา ปาริสชฺชา ปาสนิกา เต อปหรนฺติ, "อตฺถาปคตํ ภณิตนฺติ อตฺถโต อปหรนฺติ, "พฺยญฺชนาปคตํ ภณิตนฺติ พฺยญฺชนโต อปหรนฺติ, "อตฺถพฺยญฺชนาปคตํ ภณิตนฺติ อตฺถพฺยญฺชนโต อปหรนฺติ; "อตฺโถ เต ทุนฺนีโต, พฺยญฺชนนฺเต ทุโรปิตํ, อตฺถพฺยญฺชนนฺเต ทุนฺนีตํ ทุโรปิตํ, นิคฺคโห เต อกโต, ปฏิกมฺมนฺเต ทุกฺกฏํ, วิเสโส เต อกโต, ปฏิวิเสโส เต ทุกฺกโฏ, อาเวธิยา เต อกตา, นิพฺเพธิยา เต ทุกฺกฏา, เฉโท เต อกโต, มณฺฑลนฺเต ทุกฺกฏํ ทุกฺกถิตํ ทุพฺภณิตํ ทุลฺลปิตํ ทุรุตฺตํ ทุพฺภาสิตนฺติ อปหรนฺติ. อปาหตสฺมึ ปน มงฺกุ โหตีติ: อปาหตสฺมึ มงฺกุ โหติ, ปีฬิโต ฆฏฺฏิโต พฺยตฺถิโต โทมนสฺสิโต โหตีติ อปาหตสฺมึ ปน มงฺกุ โหติ.

นินฺทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสีติ: นินฺทายาติ: นินฺทาย ครหาย อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย. กุปฺปตีติ: กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถียติ โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรตีติ นินฺทาย โส กุปฺปติ. รนฺธเมสีติ: รนฺธเมสี วิรทฺธเมสี อปรทฺธเมสี ขลิตเมสี คฬิตเมสีติ นินฺทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสีติ. เตนาห ภควา

"ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ
ปสํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ,
อปาหตสฺมึ ปน มงฺกุ โหติ,
นินฺทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสีติ.
ยมสฺส วาทํ ปริหีนมาหุ,
อปาหตํ ปณฺหวิมํสกา เย.
ปริเทวตี โสจติ หีนวาโท,
อุปจฺจคา มนฺติ อนุตฺถุนาติ.

ยมฺหิ วาทํ ปริหีนมาหุ: ยํ ตสฺส วาทํ หีนํ นิหีนํ ปริหีนํ ปริหาปิตํ น ปริปูริตํ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ยมฺหิ วาทํ ปริหีนมาหุ.

อปาหตํ ปญฺหวีมํสกา เยติ: เย เต ปญฺหวีมํสกา ปาริสชฺชา ปาสฺนิกา เต อปหรนฺติ "อตฺถาปคตํ ภณิตนฺติ อตฺถโต อปหรนฺติ, "พฺยญฺชนาปคตํ ภณิตนฺติ พฺยญฺชนโต อปหรนฺติ, "อตฺถพฺยญฺชนาปคตํ ภณิตนฺติ อตฺถพฺยญฺชนโต อปหรนฺติ; "อตฺโถ เต ทุนฺนีโต, พฺยญฺชนํ เต ทุโรปิตํ, อตฺถพฺยญฺชนํ เต ทุนฺนีตํ ทุโรปิตํ, นิคฺคโห เต อกโต, ปติกมฺมนฺเต ทุกฺกฏํ, วิเสโส เต อกโต, ปฏิวิเสโส เต ทุกฺกโต อาเวธิยา เต อกตา, นิพฺเพธิยา เต ทุกฺกฏา เฉโท เต อกโต, มณฺฑลํ เต ทุกฺกฏํ ทุกฺกถิตํ ทุพฺภณิตํ ทุลฺลปิตํ ทุรุตฺตํ ทุพฺภาสิตนฺติ อปหรนฺตีติ อปาหตํ ปญฺหวีมํสกา เย.

ปริเทวติ โสจติ หีนวาโทติ: ปริเทวตีติ อญฺญํ มยา อาวชฺชิตํ, อญฺญํ จินฺติตํ, อญฺญํ อุปธาริตํ, อญฺญํ อุปลกฺขิตํ; โส มหาปกฺโข มหาปริโส มหาปริวาโร ปริสา จายํ วคฺคา น สมคฺคา, สมคฺคาย โหตุ กถาสลฺลาโป, ปุน ภญฺชิสฺสามีติ โย เอวรูโป วาจาปลาโป วิปฺปลาโป ลาลปฺโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตนฺติ ปริเทวติ. โสจตีติ: "ตสฺส ชโยติ โสจติ, "มยฺหํ ปราชโยติ โสจติ, "ตสฺส ลาโภติ โสจติ, มยฺหํ อลาโภติ โสจติ, "ตสฺส ยโสติ โสจติ, "มยฺหํ อยโสติ โสจติ, "ตสฺส ปสํสาติ โสจติ, มยฺหํ นินฺทาติ โสจติ, "ตสฺส สุขนฺติ โสจติ, "มยฺหํ ทุกฺขนฺติ โสจติ; โส ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสน- ลกฺกโต ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาส- นคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. อหมสฺมิ อสกฺกโต อครุกโต อมานิโต อปูชิโต อนปจิโต น ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภ-

สชฺชปริกฺขารานนฺติ โสจติ กิลมติ ปริเทวติ อุรตฺตาฬึ กนฺทติ สมฺโมหํ อาปชฺชตีติ ปริเทวติ โสจติ. หีนวาโทติ: หีนวาโท นิหีนวาโท ปริหีนวาโท ปริหาปิตวาโท น ปริปูรวาโทติ ปริเทวติ โสจติ หีนวาโท.

อุปจฺจคา มนฺติ อนุตฺถุนาตีติ โส มํ วาเทน วาทํ อจฺจคา อุปจฺจคา อติกฺกนฺโต สมติกฺกนฺโต วีติวตฺโตติ เอวมฺปิ อุปจฺจคา มนฺติ. อถวา มํ วาเทน วาทํ อภิภวิตฺวา อชฺโฌตฺถริตฺวา ปริยาทยิตฺวา มทฺทิตฺวา จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวมฺปิ อุปจฺจคามนฺติ. อนุตฺถุนา วุจฺจติ วาจาปลาโป วิปฺปลาโป ลาลปฺโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตนฺติ อุปจฺจคา มนฺติ อนุตฺถุนาติ. เตนาห ภควา

"ยมสฺส วาทํ ปริหีนมาหุ,
อปาหตํ ปญฺหวีมํสกา เย.
ปริเทวตี โสจติ หีนวาโท,
อุปจฺจคา มนฺติ อนุตฺถุนาติ.
เอเต วิวาทา สมเณสุ ชาตา,
เอเตสุ อุคฺฆาติ นิฆาติ โหติ.
เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชํ,
นาหญฺญทตฺถตฺถิ ปสํสลาภา.

เอเต วิวาทา สมเณสุ ชาตาติ สมณาติ: เย เกจิ อิโต พหิทฺธา ปริพฺพาชุปคตา ปริพฺพาชกสมาปนฺนา เอเต ทิฏฺฐิกลหา ทิฏฺฐิภณฺฑนา ทิฏฺฐิวิคฺคหา ทิฏฺฐิวิวาทา ทิฏฺฐิเมธคา สมเณสุ ชาตา สญฺชาตา นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา ปาตุภูตาติ เอเต วิวาทา สมเณสุ ชาตา.

เอเตสุ อุคฺฆาติ นิฆาติ โหตีติ ชยปราชโย โหติ, ลาภาลาโภ โหติ,

ยสายโส โหติ, นิน์ทาปํส์สา โหติ, สุขทุก์ขํ โหติ, โสมนัส์สโทมนัส์สํ โหติ, อิฏ์ฐานิฏ์ฐํ โหติ, อนุนยปฏิฆาติ นิฆาติ โหติ, อนุโรธวิโรโธ โหติ; ชเยน จิต์ตํ อุค์ฆาติตํ โหติ, ปราชเยน จิต์ตํ นิฆาติตํ โหติ, ลาเภน จิต์ตํ อุค์ฆาติตํ โหติ, อลาเภน จิต์ตํ นิฆาติตํ โหติ, ยเสน จิต์ตํ อุค์ฆาติตํ โหติ, อยเสน จิต์ตํ นิฆาติตํ โหติ, ปสํสาย จิต์ตํ อุค์ฆาติตํ โหติ, นิน์ทาย จิต์ตํ นิฆาติตํ โหติ, สุเขน จิต์ตํ อุค์ฆาติตํ โหติ, ทุก์เขน จิต์ตํ นิฆาติตํ โหติ, โสมนัส์เสน จิต์ตํ อุค์ฆาติตํ โหติ, โทมนัส์เสน จิต์ตํ นิฆาติตํ โหติ, อุณ์ณติยา จิต์ตํ อุค์ฆาติตํ โหติ, โอณติยา จิต์ตํ นิฆาติตํ โหติติ, เอเตสุ อุค์ฆาติ นิฆาติ โหติ.

เอตัม์ปิ ทิส์วา วิรเม กโถช์ชัน์ติ: เอตํ อาทีนวํ ทิส์วา ปัส์สิต์วา ตุลยิต์วา ตีรยิต์วา วิภาวยิต์วา วิภูตํ กัต์วา ทิฏ์ฐิกลเหสุ ทิฏ์ฐิภัณ์ฑเนสุ ทิฏ์ฐิวิค์คเหสุ ทิฏ์ฐิวิวาเทสุ ทิฏ์ฐิเมธเคสูติ เอตัม์ปิ ทิส์วา วิรเม กโถช์ชัน์ติ กโถช์ชํ วุจ์จติ กลโห ภัณ์ฑนํ วิค์คโห วิวาโท เมธคํ. อถวา กโถช์ชัน์ติ: อโนชวัน์ตี สา กถา. กโถช์ชํ น กเรย์ย, กลหํ น กเรย์ย, ภัณ์ฑนํ น กเรย์ย, วิค์คหํ น กเรย์ย, วิวาทํ น กเรย์ย, เมธคํ น กเรย์ย, กลหภัณ์ฑนวิค์คหวิวาทเมธคํ ปชเหย์ย วิโนเทย์ย พ์ยัน์ติกเรย์ย อนภาวํ คเมย์ย; กลหภัณ์ฑนวิค์คหวิวาทเมธคา อารโต อัส์ส วิรโต ปฏิวิรโต นิก์ขัน์โต นิส์สัฏ์โฐ วิป์ปยุต์โต วิสัญ์ญุต์โต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรย์ยาติ เอตัม์ปิ ทิส์วา วิรเม กโถช์ชํ.

นาหัญ์ญทัต์ถัต์ถิ ปสํสลาภาติ: อัญ์โญ อัต์โถ นัต์ถิ: อัต์ตัต์โถ วา, ปรัต์โถ วา, อุภยัต์โถ วา; ทิฏ์ฐธัม์มิโก วา อัต์โถ, สัม์ปรายิโก วา อัต์โถ, อุต์ตาโน วา อัต์โถ, คัม์ภีโร วา อัต์โถ, คุฬ์โห วา อัต์โถ, ปฏิจ์ฉัน์โน วา อัต์โถ. เนย์โย

วา อตฺโถ, นีโต วา อตฺโถ. อนวชฺโช วา อตฺโถ, นิกฺกิเลโส วา อตฺโถ, โวทาโน วา อตฺโถ, ปรมตฺโถ วา อตฺโถ นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภตีติ นาหญฺญทตฺถตฺถิ ปสํสลาภา. เตนาห ภควา

"เอเต วิวาทา สมเณสุ ชาตา,
เอเตสุ อุคฺฆาติ นิฆาติ โหติ,
เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชํ
นาหญฺญทตฺถตฺถิ ปสํสลาภา.
ปสํสิโต วาปน ตตฺถ โหติ,
อกฺขาย วาทํ ปริสาย มชฺเฌ,
โส หสฺสติ อุณฺณมติจฺจ เตน
ปปฺปุยฺย ตมตฺถํ ยถา มโน อหุ.

ปสํสิโต วาปน ตตฺถ โหตีติ ตตฺถาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา ปสํสิโต โถมิโต กิตฺติโต วณฺณิโต โหตีติ ปสํสิโต วาปน ตตฺถ โหติ.

อกฺขาย วาทํ ปริสาย มชฺเฌติ: ขตฺติยปริสาย วา พฺราหฺมณปริสาย วา คหปติปริสาย วา สมณปริสาย วา มชฺเฌ อตฺตโน วาทํ อกฺขาย อาจิกฺขิตฺวา อนุวาทํ อกฺขาย อาจิกฺขิตฺวา ถมฺภยิตฺวา พฺรูหยิตฺวา ทีปยิตฺวา โชตยิตฺวา โวหริตฺวา ปริคฺคณฺหิตฺวาติ อกฺขาย วาทํ ปริสาย มชฺเฌ.

โส หสฺสติ อุณฺณมติจฺจ เตนาติ: โส เตน ชยตฺเถน ตุฏฺโฐ โหติ หฏฺโฐ ปหฏฺโฐ อตฺตมโน ปริปุณฺณสงฺกปฺโป. อถวา ทนฺตวิทํสกํ หสมาโนติ โส หสฺสติ. อุณฺณมติจฺจ เตนาติ: โส เตน ชยตฺเถน อุณฺณโต โหติ อุณฺณโม ธโช สมฺปคฺคาโห เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺสาติ โส หสฺสติ อุณฺณมติจฺจ เตน.

ปั๎ปุย์ย ตมัต์ถํ ยถา มโน อหูติ: ตํ ชยัต์ถํ ปั๎ปุย์ย ปาปุณิต์วา อธิคัม์ต์วา วิน์ทิต์วา ปฏิลภิต์วา. ยถา มโน อหูติ: ยถา มโน อหุ, ยถา จิต์โต อหุ, ยถา สํกัป์โป อหุ, ยถา วิญ์ญาโณ อหูติ ปั๎ปุย์ย ตมัต์ถํ ยถา มโน อหุ. เตนาห ภควา

"ปสํสิโต วาปน ตัต์ถ โหติ,
อัก์ขาย วาทํ ปริสาย มัช์เฌ,
โส หัส์สติ อุณ์ณมติจ์จ เตน,
ปั๎ปุย์ย ตมัต์ถํ ยถา มโน อหูติ.
ยา อุณ์ณตี สาส์ส วิฆาตภูมิ,
มานาติมานํ วทเต ปเนโส.
เอตัม์ปิ ทิส์วาน วิวาทเยถ,
น หิ เตน สุท์ธึ กุสลา วทัน์ติ

ยา อุณ์ณตี สาส์ส วิฆาตภูมีติ: ยา อุณ์ณติ, อุณ์ณโม, ธโช, สัม์ปัค์คาโห, เกตุกัม์ยตา จิต์ตัส์ส สา ตัส์ส วิฆาตภูมิ อุฆาตภูมิ ปีฬนภูมิ ฆัฏ์ฏนภูมิ อุปัท์ทวภูมิ อุปสัค์คภูมีติ ยา อุณ์ณติ สาส์ส วิฆาตภูมิ.

มานาติมานํ วทเต ปเนโสติ: โส ปุค์คโล มานัญ์จ วทติ อติมานัญ์จ วทตีติ มานาติมานํ วทเต ปเนโส.

เอตัม์ปิ ทิส์วาน วิวาทเยถาติ: เอตํ อาทีนวํ ทิส์วา ปัส์สิต์วา ตุลยิต์วา ตีรยิต์วา วิภาวยิต์วา วิภูตํ กัต์วา ทิฏ์ฐิกลเหสุ ทิฏ์ฐิภัณ์ฑเนสุ ทิฏ์ฐิวิค์คเหสุ ทิฏ์ฐิวิวาเทสุ ทิฏ์ฐิเมธเคสูติ เอตัม์ปิ ทิส์วาน. วิวาทเยถาติ: น กลหํ กเรย์ย, น ภัณ์ฑนํ กเรย์ย, น วิค์คหํ กเรย์ย, น วิวาทํ กเรย์ย, น เมธคํ กเรย์ย, กลหภัณ์ฑนวิค์คหวิวาทเมธคํ ปชเหย์ย วิโนเทย์ย พ์ยัน์ตีกเรย์ย อนภาวํ คเมย์ย; กลหภัณ์ฑนวิค์คหวิวาทเมธคา อารโต อัส์ส วิรโต ปฏิวิรโต นิก์ขัน์โต

ปฏินิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ.

น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺตีติ: กุสลาติ เย เต ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปฏฺฐานกุสลา สมฺมปฺปธานกุสลา อิทฺธิปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา โพชฺฌงฺคกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา ทิฏฺฐิกลเหน ทิฏฺฐิภณฺฑเนน ทิฏฺฐิวิคฺคเหน ทิฏฺฐิวิวาเทน ทิฏฺฐิเมธเคน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ น วทนฺติ น กเถนฺติ น ภณนฺติ น ทีปยนฺติ น โวหรนฺตีติ น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺติ. เตนาห ภควา

"ยา อุณฺณตี สาสฺส วิฆาตภูมิ,
มานาติมานํ วทเต ปเนโส.
เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ,
น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺตีติ.
สูโร ยถา ราชขทาย ปุฏฺโฐ,
อภิคชฺชเมติ ปฏิสูรมิจฺฉํ.
เยเนว โส เตน ปเลหิ สูร
ปุพฺเพว นตฺถิ ยทิทํ ยุธาย

สูโร ยถา ราชขทาย ปุฏฺโฐติ สูโรติ: สูโร วีโร วิกฺกนฺโต อภิรู อฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี. ราชขาทาย ปุฏฺโฐติ ราชขาทนียเยน ราชโภชนียเยน ปุฏฺโฐ โปสิโต อาปาทิโต ปฏิปาทิโต วฑฺฒิโตติ สูโร ยถา ราชขาทาย ปุฏฺโฐ.

อภิคชฺชเมติ ปฏิสูรมิจฺฉนฺติ: โส คชฺชนฺโต อุคฺคชฺชนฺโต อภิคชฺชนฺโต เอติ อุเปติ อุปคจฺฉติ ปฏิสูรํ ปฏิปุริสํ ปฏิสตฺตุํ

ปฏิมัล์ลํ อิจ์ฉัน์โต สาทิยัน์โต ปัต์ถยัน์โต ปิหยัน์โต อภิชัป์ปัน์โตติ อภิคัช์ชเมติ ปฏิสูรมิจ์ฉํ.

เยเนว โส เตน ปเลหิ สูราติ เยเนว โส ทิฏ์ฐิคติโก น ปเลติ; เตเนว วัช์ช, เตน คัจ์ฉ, เตน อภิก์กม; โส ตุย์หํ ปฏิสูโร ปฏิปุริโส ปฏิสัต์ตุ ปฏิมัล์โลติ เยเนว โส เตน ปเลหิ สูร.

ปุพ์เพว นัต์ถิ ยทิทํ ยุธายาติ: ปุพ์เพว โพธิยา มูเล เย ปฏิเสนิกรา กิเลสา ปฏิโลมกรา ปฏิกัณ์ฏกกรา ปฏิปัก์ขกรา, เต นัต์ถิ น สัน์ติ น สํวิช์ชัน์ติ นุปลัพ์ภัน์ติ, ปหีนา สมุจ์ฉิน์นา วูปสัน์ตา ปฏิปัส์สัท์ธา อภัพ์พุป์ปัต์ติกา ญาณัค์คินา ทัฑ์ฒา. ยทิทํ ยุธายาติ: ยทิทํ ยุท์ธัต์ถาย ภัณ์ฑนัต์ถาย วิค์คหัต์ถาย วิวาทัต์ถาย เมธคัต์ถายาติ ปุพ์เพว นัต์ถิ ยทิทํ ยุธาย. เตนาห ภควา

"สูโร ยถา ราชขาทาย ปุฏ์โฐ
อภิคัช์ชเมติ ปฏิสูรมิจ์ฉํ.
เยเนว โส เตน ปเลหิ สูร
ปุพ์เพว นัต์ถิ ยทิทํ ยุธาย.
เย ทิฏ์ฐิมุค์คัย์ห วิวาทิยัน์ติ,
"อิทเมว สัจ์จัน์ติ จ วาทิยัน์ติ,
เต ต์วํ วทัส์สุ น หิ เตธ อัต์ถิ
วาทัม์หิ ชาเต ปฏิเสนิกัต์ตา"

เย ทิฏ์ฐิมุค์คัย์ห วิวาทิยัน์ตีติ: เย ท์วาสัฏ์ฐิยา ทิฏ์ฐิคตานํ อัญ์ญตรัญ์ญตรํ ทิฏ์ฐิคตํ คเหต์วา อุค์คหิต์วา คัณ์หิต์วา ปรามสิต์วา อภินิวิสิต์วา วิวาทิยัน์ติ, กลหํ กโรน์ติ, ภัณ์ฑนํ กโรน์ติ, วิค์คหํ กโรน์ติ, วิวาทํ กโรน์ติ, เมธคํ กโรน์ติ "น ต์วํ อิมํ ธัม์มวินยํ อาชานาสิ. อหํ

อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานามิ. กึ ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานิสฺสสิ. มิจฺฉาปฏิปนฺโน ตฺวมสิ. อหมสฺมิ สมฺมาปฏิปนฺโน. สหิตํ เม, อสหิตํ เต; ปุเร วจนียํ, ปจฺฉา อวจ; ปจฺฉา วจนียํ, ปุเร อวจ. อธิจิณฺณนฺเต วิปราวตฺตํ, อาโรปิโต เต วาโท นิคฺคหิโตสิ, จร วาทปฺปโมกฺขาย นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ, เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ

"อิทเมว สจฺจนฺติ จ วาทิยนฺตีติ: "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ, วาทิยนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ วาทิยนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ อิทเมว สจฺจนฺติ จ วาทิยนฺติ.

เต ตฺวํ วทสฺสุ น หิ เตธ อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏิเสนิกตฺตาติ: เต ตฺวํ ทิฏฺฐิคติเก วทสฺสุ นิคฺคเหน นิคฺคหํ, ปฏิกมฺเมน ปฏิกมฺมํ, วิเสเสน วิเสสํ, ปฏิวิเสเสน ปฏิวิเสสํ, อาเวธิยาย อาเวธิยํ, นิพฺเพธิยาย นิพฺเพธิยํ, เฉเทน เฉทํ, มณฺฑเลน มณฺฑลํ; เต ตุยฺหํ ปฏิสูรา ปฏิปุริสา ปฏิสตฺตู ปฏิมลฺลาติ เต ตฺวํ วทสฺสุ. น หิ เต อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏิเสนิกตฺตาติ: วาเท ชาเต สญฺชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุภูเต เย ปฏิเสนิกตฺตา ปฏิโลมกตฺตา ปฏิกณฺฏกกตฺตา ปฏิปกฺขกตฺตา กลหํ กเรยฺยุํ, ภณฺฑนํ กเรยฺยุํ วิคฺคหํ กเรยฺยุํ, วิวาทํ กเรยฺยุํ, เมธคํ กเรยฺยุํ. เต นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ เต ตฺวํ วทสฺสุ น หิ เตธ อตฺถิ วาทมฺหิ ชาเต ปฏิเสนิกตฺตา. เตนาห ภควา

"เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ.
"อิทเมว สจฺจนฺติ จ วาทิยนฺติ

เต ต์วํ วทัส์สุ น หิ เตธ อัต์ถิ
วาทัม์หิ ชาเต ปฏิเสนิกัต์ตา.
วิเสนิกัต์วา ปน เย จรัน์ติ
ทิฏ์ฐีหิ ทิฏ์ฐึ อวิรุช์ฌมานา
เตสุ ต์วํ กึ ลเภโถ ปสูร.
เยสีธ นัต์ถี ปรมุค์คหีตํ.

วิเสนิ กัต์วา ปน เย จรัน์ตีติ: เสนา วุจ์จติ มารเสนา; กายทุจ์จริตํ มารเสนา, วจีทุจ์จริตํ มารเสนา, มโนทุจ์จริตํ มารเสนา, ราโค มารเสนา, โทโส มารเสนา, โมโห มารเสนา, โกโธ. อุปนาโห. มัก์โข. ปฬาโส. อิส์สา. มัจ์ฉริยํ. มายา. สาเฐย์ยํ. ถัม์โภ. สารัม์โภ. มาโน, อติมาโน. มโท. ปมาโท. สัพ์เพ กิเลสา. สัพ์เพ ทุจ์จริตา. สัพ์เพ ทรถา. สัพ์เพ ปริฬาหา. สัพ์เพ สัน์ตาปา. สัพ์พากุสลาภิสํขารา มารเสนา.

วุต์ตํ เหตํ ภควตา "กามา เต ปฐมา เสนา; ทุติยารติ วุจ์จติ. ฯเปฯ เชต์วา จ ลภเต สุขัน์ติ. ยโต จตูหิ อริยมัค์เคหิ สัพ์พา จ มารเสนา สัพ์เพ จ ปฏิเสนิกรา กิเลสา ชิตา จ ปราชิตา จ ภัค์คา วิป์ปลุต์ตา ปรัม์มุขา; เตน วุจ์จัน์ติ วิเสนิ กัต์วา. เยติ: อรหัน์โต ขีณาสวา. จรัน์ตีติ: จรัน์ติ วิหรัน์ติ อิริยัน์ติ วัต์เตน์ติ ปาเลน์ติ ยเปน์ติ ยาเปน์ตีติ วิเสนิ กัต์วา ปน เย จรัน์ติ. ทิฏ์ฐีหิ ทิฏ์ฐึ อวิรุช์ฌมานาติ: เตสํ ท์วาสัฏ์ฐี ทิฏ์ฐิคตานิ ปหีนานิ สมุจ์ฉิน์นานิ วูปสัน์ตานิ ปฏิปัส์สัท์ธานิ อภัพ์พุป์ปัต์ติกานิ ญาณัค์คินา ทัฑ์ฒานิ; เต ทิฏ์ฐีหิ ทิฏ์ฐึ อวิรุช์ฌมานา อฆัฏ์ฏิยมานา อัป์ปฏิหัญ์ญมานา อัป์ปฏิหตมานาติ ทิฏ์ฐีหิ ทิฏ์ฐึ อวิรุช์ฌมานา. เตสุ ต์วํ กึ ลเภโถ ปสูราติ: เตสุ อรหัน์เตสุ ขีณาสเวสุ กึ ลเภโถ ปฏิสูร

ปฏิปุริส ปฏิสตฺตุ ปฏิมลฺลาติ เตสุ ตฺวํ กึ ลเภโถ ปสูร. เยสีธ. นตฺถี ปรมุคฺคหีตนฺติ: เยสํ อรหนฺตานํ ขีณาสวานํ "อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรนฺติ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ; ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ. เยสีธ นตฺถี ปรมุคฺคหีตํ. เตนาห ภควา

"วิเสนิ กตฺวา ปน เย จรนฺติ
ทิฏฺฐีหิ ทิฏฺฐึ อวิรุชฺฌมานา,
เตสุ ตฺวํ กึ ลเภโถ ปสูร
เยสีธ นตฺถี ปรมุคฺคหีตนฺติ.
อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมา
มนสา ทิฏฺฐิคตานิ จินฺตยนฺโต.
โธเนน ยุคํ สมาคมา
น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเว.

อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมาติ: อถาติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค ปทปาริปูริ อกฺขรสมวาโย พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อถาติ. ปวิตกฺกมาคมาติ: ตกฺกนฺโต วิตกฺกนฺโต สงฺกปฺปนฺโต. "ชโย นุ โข เม ภวิสฺสติ, ปราชโย นุ โข เม ภวิสฺสติ. กถํ นิคฺคหํ กริสฺสามิ. กถํ ปฏิกมฺมํ กริสฺสามิ. กถํ ปฏิวิเสสํ กริสฺสามิ. กถํ อาเวธิยํ กริสฺสามิ. กถํ นิพฺเพธิยํ กริสฺสามิ. กถํ เฉทํ กริสฺสามิ. กถํ มณฺฑลํ กริสฺสามีติ เอวํ ตกฺกนฺโต วิตกฺกนฺโต สงฺกปฺปนฺโต อาคโตสิ อุปาคโตสิ สมฺปตฺโตสิ มยา สทฺธึ สมาคโตสีติ อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมา.

มนสา ทิฏฺฐิคตานิ จินฺตยนฺโตติ: มโนติ ยํ จิตฺตํ, มโน, มานสํ, หทยํ, ปณฺฑรํ, มโน, มนายตนํ, มนินฺทฺริยํ, วิญฺญาณํ,

วิญฺญาณกฺขนฺโธ, ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ; จิตฺเตน ทิฏฺฐิคตานิ จินฺเตนฺโต วิจินฺเตนฺโต "สสฺสโต โลโกติ วา, "อสสฺสโต โลโกติ วา, ฯเปฯ "เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ วาติ มนสา ทิฏฺฐิคตานิ จินฺตยนฺโต.

โธเนน ยุคํ สมาคมา น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ: โธนา วุจฺจติ ปญฺญา; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. กึการณา โธนา วุจฺจติ ปญฺญา ? ตาย ปญฺญาย กายทุจฺจริตํ ธุตญฺจ โธตญฺจ สนฺโธตญฺจ นิทฺโธตญฺจ. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสํขารา ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. อถวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺฉาทิฏฺฐิ ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. ฯเปฯ สมฺมาวิมุตฺติยา มิจฺฉาวิมุตฺติ ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. อถวา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สพฺเพ อกุสลา. สพฺเพ ทุจฺจริตา. สพฺเพ ทรถา. สพฺเพ ปริฬาหา. สพฺเพ สนฺตาปา. สพฺพากุสลาภิสํขารา ธุตา จ โธตา จ สนฺโธตา จ นิทฺโธตา จ. ภควา อิเมหิ โธเนยฺเยหิ ธมฺเมหิ อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต; ตสฺมา ภควา โธโน. โส ธุตราโค ธุตปาโป ธุตกิเลโส ธุตปริฬาโหติ. โธเนน ยุคํ สมาคมา น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ: ปสูโร ปริพฺพาชโก นปฺปฏิพโล โธเนน พุทฺเธน ภควตา สทฺธึ ยุคํ สมาคมา สมาคนฺตฺวา ยุคคฺคาหํ คณฺหิตุํ สากจฺเฉตุํ สลฺลปิตุํ สากจฺฉํ สมาปชฺชิตุํ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ปสูโร ปริพฺพาชโก หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโต. โส หิ ภควา อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ วิเสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ ปวโร จ. ยถา สโส นปฺปฏิพโล มตฺเตน มาตงฺเคน สทฺธึ ยุคํ สมาคมา สมาคนฺตฺวา ยุคคฺคาหํ คณฺหิตุํ; ยถา โกฏฺฐุโก นปฺปฏิพโล สีเหน

มิครัญ์ญา สัท์ธึ ยุคํ สมาคมา สมาคัน์ต์วา ยุคัค์คาหํ คัณ์หิตุํ; ยถา วัจ์ฉโก ตรุณโก เธนุปโก นัป์ปฏิพโล อุสเภน พลัก์กกุนา สัท์ธึ ยุคํ สมาคมา สมาคัน์ต์วา ยุคัค์คาหํ คัณ์หิตุํ; ยถา ธํโก นัป์ปฏิพโล ครุเฬน เวนเตย์เยน สัท์ธึ ยุคํ สมาคมา สมาคัน์ต์วา ยุคัค์คาหํ คัณ์หิตุํ; ยถา จัณ์ฑาโล นัป์ปฏิพโล รัญ์ญา จัก์กวัต์ตินา สัท์ธึ ยุคํ สมาคมา สมาคัน์ต์วา ยุคัค์คาหํ คัณ์หิตุํ; ยถา ปํสุปิสาจโก นัป์ปฏิพโล อิน์เทน เทวรัญ์ญา สัท์ธึ ยุคํ สมาคมา สมาคัน์ต์วา ยุคัค์คาหํ คัณ์หิตุํ; เอวเมวํ ปสูโร ปริพ์พาชโก นัป์ปฏิพโล โธเนน พุท์เธน ภควตา สัท์ธึ ยุคํ สมาคมา สมาคัน์ต์วา ยุคัค์คาหํ คัณ์หิตุํ สากัจ์เฉตุํ สัล์ลปิตุํ สากัจ์ฉํ สมาปัช์ชิตุํ. ตํ กิส์ส เหตุ ? ปสูโร ปริพ์พาชโก หีนปัญ์โญ นิหีนปัญ์โญ โอมกปัญ์โญ ลามกปัญ์โญ ชตุก์กปัญ์โญ ปริต์ตปัญ์โญ. โส หิ ภควา มหาปัญ์โญ ปุถุปัญ์โญ หาสปัญ์โญ ชวนปัญ์โญ ติก์ขปัญ์โญ นิพ์เพธิกปัญ์โญ ปัญ์ญาปป์ปเภทกุสโล ปภิน์นญาโณ อธิคตปฏิสัม์ภิโท จตุเวสารัช์ชัป์ปัต์โต ทสพลธารี ปุริสาสโภ ปุริสสีโห ปุริสนาโค ปุริสาชัญ์โญ ปุริสโธรัย์โห อนัน์ตญาโณ อนัน์ตเตโช อนัน์ตยโส อัฑ์โฒ มหัท์ธโน ธนวา เนตา วิเนตา อนุเนตา สัญ์ญาเปตา นิช์ฌาเปตา เปก์ขตา ปสาเรตา. โส หิ ภควา อนุป์ปัน์นัส์ส มัค์คัส์ส อุป์ปาเทตา อสัญ์ชาตัส์ส มัค์คัส์ส สัญ์ชเนตา อนัก์ขาตัส์ส มัค์คัส์ส อัก์ขาตา มัค์คัญ์ญู มัค์ควิทู มัค์คโกวิโท. มัค์คานุคา จปน เอตรหิ สาวกา วิหรัน์ติ ปัจ์ฉา สมัน์นาคตา. โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ ปัส์สํ ปัส์สติ, จัก์ขุภูโต ญาณภูโต ธัม์มภูโต พ์รห์มภูโต วัต์ตา ปวัต์ตา อัต์ถัส์ส นิน์เนตา อมตัส์ส ทาตา ธัม์มสามิ ตถาคโต. นัต์ถิ ตัส์ส ภควโต อญาตํ อทิฏ์ฐํ อวิทิตํ อสัจ์ฉิกตํ อผุสิตํ ปัญ์ญาย. อตีตํ อนาคตํ

ปจฺจุปฺปนฺนํ อุปาทาย สพฺเพ ธมฺมา สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโต ญาณมุเข อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ. ยงฺกิญฺจิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ. อตฺตตฺโถ วา, ปรตฺโถ วา, อุภยตฺโถ วา, ทิฏฺฐธมฺมิโก วา อตฺโถ, สมฺปรายิโก วา อตฺโถ, อุตฺตาโน วา อตฺโถ, คมฺภีโร วา อตฺโถ, คุโฬฺห วา อตฺโถ, ปฏิจฺฉนฺโน วา อตฺโถ, เนยฺโย วา อตฺโถ, นีโต วา อตฺโถ, อนวชฺโช วา อตฺโถ, นิกฺกิเลโส วา อตฺโถ, โวทาโน วา อตฺโถ, ปรมตฺโถ วา; สพฺพนฺตํ อนฺโตพุทฺธญาเณ ปริวตฺตติ. สพฺพํ กายกมฺมํ พุทฺธสฺส ภควโต ญาณานุปริวตฺตติ, สพฺพํ วจีกมฺมํ ญาณานุปริวตฺตติ, สพฺพํ มโนกมฺมํ ญาณานุปริวตฺตติ. อตีเต พุทฺธสฺส ภควโต อปฺปฏิหตํ ญาณํ, อนาคเต พุทฺธสฺส ภควโต อปฺปฏิหตํ ญาณํ, ปจฺจุปฺปนฺเน พุทฺธสฺส ภควโต อปฺปฏิหตํ ญาณํ. ยาวตกํ เนยฺยํ, ตาวตกํ ญาณํ. ยาวตกํ ญาณํ, ตาวตกํ เนยฺยํ; เนยฺยปริยนฺติกํ ญาณํ, ญาณปริยนฺติกํ เนยฺยํ. เนยฺยํ อติกฺกมิตฺวา ญาณํ นปฺปวตฺตติ, ญาณํ อติกฺกมิตฺวา เนยฺยปโถ นตฺถิ; อญฺญมญฺญปริยนฺตฏฺฐายิโน เต ธมฺมา. ยถา ทฺวินฺนํ สมุคฺคปฏลานํ สมฺมาผุสิตานํ เหฏฺฐิมํ สมุคฺคปฏลํ อุปริมํ นาติวตฺตติ, อุปริมํ สมุคฺคปฏลํ เหฏฺฐิมํ นาติวตฺตติ, อญฺญมญฺญปริยนฺตฏฺฐายิโน; เอวเมว พุทฺธสฺส ภควโต เนยฺยญฺจ ญาณญฺจ อญฺญมญฺญปริยนฺตฏฺฐายิโน ยาวตกํ เนยฺยํ, ตาวตกํ ญาณํ, ยาวตกํ ญาณํ, ตาวตกํ เนยฺยํ; เนยฺยปริยนฺติกํ ญาณํ, ญาณปริยนฺติกํ เนยฺยํ, เนยฺยํ อติกฺกมิตฺวา ญาณํ นปฺปวตฺตติ, ญาณํ อติกฺกมิตฺวา เนยฺยปโถ นตฺถิ; อญฺญมญฺญปริยนฺตฏฺฐายิโน เต ธมฺมา. สพฺพธมฺเมสุ พุทฺธสฺส ภควโต ญาณํ ปวตฺตติ. สพฺเพ ธมฺมา พุทฺธสฺส ภควโต อาวชฺชนปฏิพทฺธา อากงฺขปฏิพทฺธา มนสิการปฏิพทฺธา จิตฺตุปฺปาทปฏิพทฺธา. สพฺพสตฺเตสุ พุทฺธสฺส

ภควโต ญาณํ ปวตฺตติ. สพฺเพสํ สตฺตานํ ภควา อาสยํ ชานาติ, อนุสยํ ชานาติ, จริตํ ชานาติ, อธิมุตฺตึ ชานาติ, อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวาการเร ทฺวาการเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย ภพฺพาภพฺเพ สตฺเต ปชานาติ. สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสา อนฺโตพุทฺธญาเณ ปริวตฺตติ. ยถา เยเกจิ มจฺฉกจฺฉปา อนฺตมโส ติมิติมิงฺคลํ อุปาทาย อนฺโตมหาสมุทฺเท ปริวตฺตนฺติ; เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสา อนฺโตพุทฺธญาเณ ปริวตฺตติ. ยถา เยเกจิ ปกฺขี อนฺตมโส ครุฬํ เวนเตยฺยํ อุปาทาย อากาสสฺส ปเทเส ปริวตฺตนฺติ; เอวเมว เยปิ เต สาริปุตฺตสมา ปญฺญา เตปิ พุทฺธญาณสฺส ปเทเส ปริวตฺตนฺติ. พุทฺธญาณํ เทวมนุสฺสานํ ปญฺญํ ผริตฺวา อภิภวิตฺวา ติฏฺฐติ. เยปิ เต ขตฺติยปณฺฑิตา พฺราหฺมณปณฺฑิตา คหปติปณฺฑิตา สมณปณฺฑิตา นิปุณา กตปรปฺปวาทา วาลเวธิรูปา โวภินฺทนฺตา มญฺเญ จรนฺติ ปญฺญาคเตน ทิฏฺฐิคตานิ. เต ปญฺหํ อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉนฺติ. กถิตา จ วิสชฺชิตา จ เต ปญฺหา ภควตา โหนฺติ นิทฺทิฏฺฐการณา อุปกฺขิตฺตกา จ. เต ภควโต สมฺปชฺชนฺติ. อถ โข ภควา ตตฺถ อติโรจติ; ยทิทํ ปญฺญายาติ โธเนน ยุคํ สมาคมา น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเว. เตนาห ภควา

อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมา
มนสา ทิฏฺฐิคตานิ จินฺตยนฺโต
โธเนน ยุคํ สมาคมา
น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ.

อฏฺฐโม ปสูรสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

นวโม มาคันทิยสุตตนิทเทโส.

ทิส๎วาน ตัณ๎หํ อรติญ๎จ ราคํ
นาโหสิ ฉันโท อปิ เมถุนัส๎มึ,
กิเมวิทํ มุตตกรีสปุณณํ,
ปาทาปิ นํ สัมผุสิตุํ น อิจ๎เฉ,

ทิส๎วา น ตัณ๎หํ อรติญ๎จ ราคํ นาโหสิ ฉันโท อปิ เมถุนัส๎มินติ: ตัณ๎หัญ๎จ อรติญ๎จ ราคัญ๎จ มารธีตโร ทิส๎วา ปัสสิต๎วา เมถุนธัมเม ฉันโท วา ราโค วา เปมํ วา นาโหสีติ ทิส๎วาน ตัณ๎หํ อรติญ๎จ ราคํ นาโหสิ ฉันโท อปิ เมถุนัส๎มึ.

กิเมวิทํ มุตตกรีสปุณณํ ปาทาปิ นํ สัมผุสิตุํ น อิจ๎เฉติ: กิเมวิทํ มุตตปุณณํ กรีสปุณณํ เสม๎หปุณณํ รุธิรปุณณํ อัฏฐิสํฆาฏํ น๎หารุสัมพันธํ รุธิรมํสาวเลปนํ จัมมาวินัทธํ[๑] ฉวิยา ปฏิจ๎ฉันนํ ฉิททาวฉิททํ อุค๎ฆรึ ปัค๎ฆรึ กิมิสํฆนิเสวิตํ นานากลิมลปริปูรํ ปาเทน อัก๎กมิตุํ น อิจ๎เฉย๎ยํ. กุโต ปน สํวาโส วา สมาคโม วาติ กิเมวิทํ มุตตกรีสปุณณํ ปาทาปิ นํ สัมผุสิตุํ น อิจ๎เฉ. เตนาห ภควา

"ทิส๎วาน ตัณ๎หํ อรติญ๎จ ราคํ
นาโหสิ ฉันโท อปิ เมถุนัส๎มึ,
กิเมวิทํ มุตตกรีสปุณณํ,
ปาทาปิ นํ สัมผุสิตุํ น อิจ๎เฉติ.
เอตาทิสัญ๎เจ รตนํ น อิจ๎ฉสิ
นารึ นรินทเทหิ พหูหิ ปัตถิตํ,

---

[๑] จัมมาวนัทธันติปิ ปาโฐ.

ทิฏฺฐิคตํ สีลวตานุชีวตํ
ภวูปปตฺติญฺจ วเทสิ กีทิสํ.
อิทํ วทามีติ น ตสฺส โหติ (มาคณฺฑิยาติ ภควา)
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺตึ ปจินํ อทสฺสํ.

อิทํ วทามีติ น ตสฺส โหตีติ: อิทํ วทามีติ: อิทํ วทามิ, เอตํ วทามิ, เอตฺตกํ วทามิ, เอตฺตาวตา วทามิ, อิทํ ทิฏฺฐิคตํ วทามิ "สสฺสโต โลโกติ วา. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ วาติ. น ตสฺส โหตีติ: น มยฺหํ โหตีติ อิทํ วทามีติ น ตสฺส โหติ.

มาคณฺฑิยาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นาเมน อาลปติ. ภควาติ คารวาธิวจนํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ มาคณฺฑิยาติ ภควา.

ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตนฺติ: ธมฺเมสุ ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคเตสุ. นิจฺเฉยฺยาติ นิจฺฉินิตฺวา วินิจฺฉินิตฺวา วิจินิตฺวา ปวิจินิตฺวา ตุลยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา โอธิคฺคาโห วิลคฺคาโห วรคฺคาโห โกฏฺฐาสคฺคาโห อุจฺจยคฺคาโห สมุจฺจยคฺคาโห "อิทํ สจฺจํ ตจฺฉํ ตถํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ น สวิชฺชติ นุปลพฺภติ; ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ.

ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหายาติ: ทิฏฺฐีสุ อาทีนวํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ น อภินิวิสามิ. อถวา น คณฺหิตพฺพา, น ปรามสิตพฺพา, น อภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ

ปลฺลาสํ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย. อถวา "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ทิฏฺฐิคตเมตํ ทิฏฺฐิคหณํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสูกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺผนฺทิตํ ทิฏฺฐิสญฺโญชนํ สทุกฺขํ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตตีติ ทิฏฺฐีสุ อาทีนวํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ น อภินิวิสามิ. อถวา น คณฺหิตพฺพา, น ปรามสิตพฺพา, น อภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย. อสสฺสโต โลโก. อนฺตวา โลโก. อนนฺตวา โลโก. ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ. อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ. โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา. เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ทิฏฺฐิคตเมตํ ทิฏฺฐิคหณํ ทิฏฺฐิกนฺตาโร ทิฏฺฐิวิสูกายิกํ ทิฏฺฐิวิปฺผนฺทิตํ ทิฏฺฐิสญฺโญชนํ สทุกฺขํ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตตีติ ทิฏฺฐีสุ อาทีนวํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ น อภินิวิสามิ อถวา น คณฺหิตพฺพา, น ปรามสิตพฺพา, น อภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย. อถวา อิมา ทิฏฺฐิโย เอวํคหิตา เอวํปรามฏฺฐา เอวํคติกา ภวนฺติ เอวํอภิสมฺปรายาติ ทิฏฺฐีสุ อาทีนวํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ น อภินิวิสามิ. อถวา น คณฺหิตพฺพา, น ปรามสิตพฺพา, น ภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย. อถวา อิมา ทิฏฺฐิโย นิรยสํวตฺตนิกา ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิกา ปิตฺติวิสยสํวตฺตนิกาติ ทิฏฺฐีสุ อาทีนวํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ

นาภินิวิสามิ, อถวา น คณฺหิตพฺพา, น ปรามสิตพฺพา, นาภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย. อถวา อิมา ทิฏฺฐิโย อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราคธมฺมา นิโรธธมฺมาติ ทิฏฺฐีสุ อาทีนวํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ นาภินิวิสามิ. อถวา น คณฺหิตพฺพา, น ปรามสิตพฺพา, นาภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย.

อชฺฌตฺตสนฺตึ ปจินํ อทสฺสนฺติ: อชฺฌตฺตํ ราคสฺส สนฺตึ โทสสฺส สนฺตึ โมหสฺส สนฺตึ โกธสฺส. อุปนาหสฺส. มกฺขสฺส. ปฬาสสฺส. อิสฺสาย. มจฺฉริยสฺส. มายาย. สาเฐยฺยสฺส. ถมฺภสฺส. สารมฺภสฺส. มานสฺส. อติมานสฺส. มทสฺส. ปมาทสฺส. สพฺพกิเลสานํ. สพฺพทุจฺจริตานํ. สพฺพทรถานํ. สพฺพปริฬาหานํ. สพฺพสนฺตาปานํ. สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตึ วูปสนฺตึ นิพฺพุตึ ปฏิปสฺสทฺธึ. ปจินนฺติ: ปจินนฺโต วิจินนฺโต ปวิจินนฺโต ตุลยนฺโต ตีรยนฺโต วิภาวยนฺโต วิภูตํ กโรนฺโต. "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ วิจินนฺโต ปวิจินนฺโต ตุลยนฺโต ตีรยนฺโต วิภาวยนฺโต วิภูตํ กโรนฺโต. "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. ฯเปฯ "ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ปจินนฺโต วิจินนฺโต ปวิจินนฺโต ตุลยนฺโต ตีรยนฺโต วิภาวยนฺโต วิภูตํ กโรนฺโต. อทสฺสนฺติ: อทสฺสํ อทกฺขึ อปสฺสึ ปฏิวิชฺฌินฺติ. อชฺฌตฺตสนฺตึ ปจินํ อทสฺสํ. เตนาห ภควา

อิทํ วทามีติ น ตสฺส โหติ (มาคนฺทิยาติ ภควา)
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺตึ ปจินํ อทสฺสนฺติ.

วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานิ (อิติ มาคนฺทิโย)

เต เว มุนี พฺรูสิ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺตึ ยเมตมทฺทํ
กถํ นุ ธีเรหิ ปเวทิตนฺตํ.

วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานีติ: วินิจฺฉยานิ วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี-ทิฏฺฐิคตานิ. ปกปฺปิตานีติ: กปฺปิตา อภิสงฺขตา สณฺฐปิตาติปิ ปกปฺปิตา. อถวา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราคธมฺมา นิโรธธมฺมา วิปริณามธมฺมาติปิ ปกปฺปิตาติ วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานิ. อิติ มาคนฺทิโยติ: อิตีติ ปทสนฺธิ. ฯเปฯ ปทานุปุพฺพตาเมตํ อิตีติ.

เต เว มุนี พฺรูสิ อนุคฺคหาย อชฺฌตฺตสนฺตึ ยเมตมทฺทนฺติ เตติ เวติ: ทฺวาสฏฺฐีทิฏฺฐิคตานิ. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณํ. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนีติ. อนุคฺคหายาติ: "ทิฏฺฐีสุ อาทีนวํ ปสฺสนฺโต ทิฏฺฐิโย น คณฺหามิ น ปรามสามิ นาภินิวิสามีติ ปคฺคณฺหาสิ, อชฺฌตฺตสนฺตึ จ ภณสิ. ยเมตมทฺทนฺติ: ยํ ปรมตฺถนฺติ มุนี พฺรูสิ อนุคฺคหาย อชฺฌตฺตสนฺตึ ยเมตมทฺทํ.

กถํ นุ ธีเรหิ ปเวทิตนฺตนฺติ. กถนฺนูติ สํสยปุจฺฉา, วิมติปุจฺฉา, เทฺวฬฺหกปุจฺฉา, อเนกํสปุจฺฉา. เอวํ นุ โข, น นุ โข กินฺนุ โข, กถํ นุ โขติ กถํ นุ. ธีเรหีติ: ปณฺฑิเตหิ ปญฺญวนฺเตหิ พุทฺธิมนฺเตหิ ญาณีหิ วิภาวีหิ เมธาวีหิ. ปเวทิตนฺติ: เวทิตํ ปเวทิตํ อาจิกฺขิตํ เทสิตํ ปญฺญปิตํ ปฏฺฐปิตํ วิวริตํ วิภชิตํ อุตฺตานีกตํ ปกาสิตนฺติ กถํ นุ ธีเรหิ ปเวทิตนฺตํ. เตนาห ภควา

"วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานิ. (อิติ มาคนฺทิโย)
เต เว มุนี พฺรูสิ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺตึ ยเมตมทฺทํ

กถํ นุ ธีเรหิ ปเวทิตนฺตํ
น ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (มาคนฺทิยาติ ภควา)
สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห,
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน.
เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคหาย
สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเปฯ

น ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณนาติ: ทิฏฺเฐนปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสิ. สุเตนปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสิ. ทิฏฺฐสุเตนปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสิ. ญาเณนปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสีติ น ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน. มาคนฺทิยาติ: ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นาเมน อาลปติ. ภควาติ คารวาธิวจนํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ มาคนฺทิยาติ ภควา.

สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาหาติ สีเลนปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสิ. วตฺเตนาปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสิ. สีลพฺพเตนาปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสีติ สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห.

อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตนาติ: ทิฏฺฐิปิ อิจฺฉิตพฺพา. ทสวตฺถุกา สมฺมาทิฏฺฐิ "อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตีติ สวนมฺปิ อิจฺฉิตพฺพํ. ปรโต โฆโส: สุตฺตํ เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภูตธมฺมํ เวทลฺลํ. ญาณมฺปิ อิจฺฉิตพฺพํ. กมฺมสฺสกตญาณํ สจฺจานุโลมิกญาณํ อภิญฺญาณํ สมาปตฺติญาณํ. สีลมฺปิ อิจฺฉิตพฺพํ. ปาติโมกฺขสํวโร. วตฺตมฺปิ อิจฺฉิตพฺพํ. อฏฺฐ ธุตงฺคานิ: อารญฺญิกงฺคํ, ปิณฺฑปาติกงฺคํ, ปํสุกูลิกงฺคํ, เตจีวริกงฺคํ, สปทานจาริกงฺคํ, ขลุปจฺฉาภตฺติกงฺคํ, เนสชฺชิกงฺคํ, ยถาสนฺถติกงฺคํ. อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตนาติ: นปิ สมฺมาทิฏฺฐิมตฺเตน นปิ สวนมตฺเตน นปิ ญาณมตฺเตน นปิ สีลมตฺเตน นปิ วตฺตมตฺเตน อชฺฌตฺตสนฺติปตฺโต โหติ, นปิ วินา เอเตหิ ธมฺเมหิ อชฺฌตฺตสนฺตึ ปาปุณาติ; อปิจ สมฺภาราอิเม ธมฺมา โหนฺติ อชฺฌตฺตสนฺตึ ปาปุณิตุํ อธิคนฺตุํ ผุสิตุํ สจฺฉิกาตุนฺติ อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน.

เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคหายาติ: เอเต กณฺหปกฺขิกานํ ธมฺมานํ สมุคฺฆาตโต ปหานํ อิจฺฉิตพฺพํ. เตธาตุเกสุ กุสเลสุ ธมฺเมสุ อตมฺมยตา อิจฺฉิตพฺพา. ยโต กณฺหปกฺขิกา ธมฺมา สมุคฺฆาตปหาเนน ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา เตธาตุเกสุ จ กุสเลสุ ธมฺเมสุ อตมฺมยตา โหติ. เอตฺตาวตาปิ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสติ. อถวา น

คณฺหิตพฺพา, น ปรามสิตพฺพา, นาภินิวิสิตพฺพาติ เอวมฺปิ เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคหาย. ยโต ตณฺหา จ ทิฏฺฐิ จ มาโน จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, เอตฺตาวตาปิ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ เอวมฺปิ เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคหาย. ยโต ปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อาเนญฺชาภิสงฺขาโร จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, เอตฺตาวตาปิ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ เอวมฺปิ เอเต จ นิสฺสชฺช อนุคฺคหาย.

สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเปติ: สนฺโตติ ราคสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โทสสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โมหสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โกธสฺส. อุปนาหสฺส. มกฺขสฺส. ปฬาสสฺส. อิสฺสาย. มจฺฉริยสฺส. มายาย. สาเถยฺยสฺส. ถมฺภสฺส. สารมฺภสฺส. มานสฺส. อติมานสฺส. มทสฺส. ปมาทสฺส. สพฺพกิเลสานํ. สพฺพทุจฺจริตานํ. สพฺพทรถานํ. สพฺพปริฬาหานํ. สพฺพสนฺตาปานํ. สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปสฺสทฺโธติ สนฺโต. อนิสฺสายาติ: เทฺว นิสฺสยา ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุํ อนิสฺสาย โสตํ อนิสฺสาย ฆานํ อนิสฺสาย ชิวฺหํ อนิสฺสาย กายํ อนิสฺสาย มนํ อนิสฺสาย รูเป. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรํ, ปิณฺฑปาตํ. เสนาสนํ. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ. กามธาตุํ. รูปธาตุํ. อรูปธาตุํ. กามภวํ รูปภวํ. อรูปภวํ. สญฺญาภวํ. อสญฺญาภวํ. เนวสญฺญานาสญฺญาภวํ. เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ. ปญฺจโวการภวํ.

อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนฺนํ. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม อนิสฺสาย อคณฺหิตฺวา อปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ สนฺโต อนิสฺสาย. ภวํ น ชปฺเปติ: กามภวํ น ชปฺเปยฺย, รูปภวํ น ชปฺเปยฺย, อรูปภวํ น ชปฺเปยฺย น ปชปฺเปยฺย น อภิชปฺเปยฺยาติ. สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเป. เตนาห ภควา

น ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (มาคนฺทิยาติ ภควา)
สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา.
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน,
เอเต จ นิสฺสาย อนุคฺคหาย
สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเปติ.
โน เจ กิร ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (อิติ มาคนฺทิโย)
สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน.
มญฺญามหํ โมมุหเมว ธมฺมํ
ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธึ.

โน เจ กิร ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณนาติ: ทิฏฺฐิยาปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสิ. น สุเตนาปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสิ. ทิฏฺฐสุเตนาปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น

ทีปยสิ น โวหรสิ. ญาเณนปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสีติ โน เจ กิร ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน. อิติ มาคนฺทิโยติ: อิตีติ ปทสนฺธิ ฯเปฯ อนุปุพฺพตาเมตํ อิตีติ. มาคนฺทิโยติ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นามนฺติ อิติ มาคนฺทิโย.

สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาหาติ: สีเลนปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ. วตฺเตนาปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ. สีลพฺพตฺเตนาปิ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ นาห น กเถสิ น ภณสิ น ทีปยสิ น โวหรสีติ สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห.

อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตนาติ: "ทิฏฺฐิปิ อิจฺฉิตพฺพาติ เอวํ ภณสิ, "สวนมฺปิ อิจฺฉิตพฺพนฺติ เอวํ ภณสิ; "ญาณมฺปิ อิจฺฉิตพฺพนฺติ เอวํ ภณสิ, สีลมฺปิ อิจฺฉิตพฺพนฺติ เอวํ ภณสิ, วตฺตมฺปิ อิจฺฉิตพฺพนฺติ เอวํ ภณสิ. น สกฺโกสิ เอกํเสน อนุชานิตุํ, น สกฺโกสิ เอกํเสน ปฏิกฺขิปิตุนฺติ อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน.

มญฺญามหํ โมมุหเมว ธมฺมนฺติ: โมมูหธมฺโม อยํ ตุยฺหํ พาลธมฺโม อญาณธมฺโม อมราวิกฺเขปธมฺโมติ เอวํ มญฺญามิ เอวํ ชานามิ เอวํ อาชานามิ เอวํ ปฏิวิชฺฌามามีติ มญฺญามหํ โมมุหเมว ธมฺมํ.

ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธินฺติ: ทิฏฺฐิยา เอเก สมณพฺราหฺมณา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ. "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ทิฏฺฐิยา เอเก สมณพฺราหฺมณา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ. "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา,

อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ทิฏฺฐิยา เอเก สมณพฺราหฺมณา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธึ. เตนาห โส พฺราหฺมโณ

โนเจกิรทิฏฺฐิยา น สุติยา ญาเณน (อิติ มาคณฺฑิโย)
สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน.
มญฺญามหํ โมมุหเมว ธมฺมํ
ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธึ.
ทิฏฺฐีสุ นิสฺสาย อนุปุจฺฉมาโน (มาคณฺฑิยาติ ภควา.)
สมุคฺคหีเตสุ ปโมหมาคา.
อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณุมฺปิ สญฺญํ.
ตสฺมา ตุวํ โมมุหโต ทหาสิ.

ทิฏฺฐีสุ นิสฺสาย อนุปุจฺฉมาโนติ: มาคณฺฑิโย พฺราหฺมโณ ทิฏฺฐึ นิสฺสาย ทิฏฺฐึ ปุจฺฉติ. ลคฺคณํ นิสฺสาย ลคฺคณํ ปุจฺฉติ. พนฺธนํ นิสฺสาย พนฺธนํ ปุจฺฉติ. ปลิโพธํ นิสฺสาย ปลิโพธํ ปุจฺฉติ อนุปุจฺฉมาโนติ: ปุนปฺปุนํ ปุจฺฉตีติ ทิฏฺฐีสุ นิสฺสาย อนุปุจฺฉมาโน. มาคณฺฑิยาติ ภควา ตํ พฺราหฺมณํ นาเมน อาลปติ. ภควาติ คารวาธิวจนํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ มาคณฺฑิยาติ ภควา.

สมุคฺคหีเตสุ ปโมหมาคาติ: ยา ทิฏฺฐิ ตยา คหิตา ปรามฏฺฐา อภินิวิฏฺฐา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตา; ตสฺเสว ตํ ทิฏฺฐิยา มูฬฺโหสิ ปมูฬฺโห สมฺมูฬฺโห โมหํ อาคโตสิ ปโมหํ อาคโตสิ สมฺโมหํ อาคโตสิ อนฺธการํ ปกฺขนฺโตสีติ สมุคฺคหีเตสุ ปโมหมาคา.

อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณุมฺปิ สญฺญนฺติ: อิโต อชฺฌตฺตสนฺติโต วา

ปฏิปตฺติโต วา ธมฺมเทสนโต วา ยุตฺตสญฺญํ วา ปตฺตสญฺญํ วา ลกฺขณสญฺญํ วา การณสญฺญํ วา ฐานสญฺญํ วา น ปฏิลภติ; กุโต ญาณนฺติ เอวมฺปิ อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณุมฺปิ สญฺญํ อถวา อนิจฺจํ วา อนิจฺจสญฺญานุโลมํ วา ทุกฺขํ วา ทุกฺขสญฺญานุโลมํ วา อนตฺตํ วา อนตฺตสญฺญานุโลมํ วา สญฺญุปฺปาทมตฺตํ วา สญฺญานิมิตฺตํ วา น ปฏิลภติ; กุโต ญาณนฺติ เอวมฺปิ อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณุมฺปิ สญฺญํ.

ตสฺมา ตุวํ โมมุหโต ทหาสีติ: ตสฺมาติ: ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตํปจฺจยา ตํนิทานา โมมุหธมฺมโต พาลธมฺมโต มูฬฺหธมฺมโต อญาณธมฺมโต อมราวิกฺเขปธมฺมโต ทหาสิ ปสฺสสิ ทกฺขสิ โอโลเกสิ นิชฺฌายสิ อุปปริกฺขสีติ ตสฺมา ตุวํ โมมุหโต ทหาสิ. เตนาห ภควา

ทิฏฺฐีสุ นิสฺสาย อนุปุจฺฉมาโน (มาคณฺฑิยาติ ภควา)
สมุคฺคหีเตสุ ปโมหมาคา
อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณุมฺปิ สญฺญํ
ตสฺมา ตุวํ โมมุหโต ทหาสีติ.
สโม วิเสสี อุท วา นิหีโน
โย มญฺญตี โส วิวเทถ เตน,
ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน
สโม วิเสสีติ น ตสฺส โหติ.

สโม วิเสสี อุท วา นิหีโน โย มญฺญตี โส วิวเทถ เตนาติ: "สทิโสหมสฺมีติ วา, "เสยฺโยหมสฺมีติ วา, "นิหีโนหมสฺมีติ วา, โย มญฺญติ โส เตน มาเนน ตาย ทิฏฺฐิยา เตน วา ปุคฺคเลน กลหํ กเรยฺย ภณฺฑนํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย เมธคํ กเรยฺย "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ, อหํ

อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานามิ. กึ ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานิสฺสสิ, มิจฺฉาปฏิปนฺโน ตฺวมสิ, อหมสฺมิ สมฺมาปฏิปนฺโน. สหิตมฺเม, อสหิตนฺเต. ปุเร วจนียํ ปจฺฉา อวจ, ปจฺฉา วจนียํ ปุเร อวจ อธิจิณฺณนฺเต วิปราวตฺตํ อาโรปิโต เต วาโท นิคฺคหิโต ตฺวมสิ จร วาทปฺปโมกฺขาย, นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ สโม วิเสสี อุทวา นิหีโน โย มญฺญตี, โส วิวเทถ เตน.

ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน สโม วิเสสีติ น ตสฺส โหตีติ: ยสฺเสตา ติสฺโส วิธา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา, โส ตีสุ วิธาสุ น กมฺปติ น วิกมฺปติ, อวิกมฺปมานสฺส ปุคฺคลสฺส "สทิโสหมสฺมีติ วา, "เสยฺโยหมสฺมีติ วา, "หีโนหมสฺมีติ วา. น ตสฺส โหตีติ: น มยฺหํ โหตีติ ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน สโม วิเสสีติ น ตสฺส โหติ. เตนาห ภควา

สโม วิเสสี อุท วา นิหีโน
โย มญฺญตี โส วิวเทถ เตน,
ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน
สโม วิเสสีติ ตสฺส โหตีติ.
สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺย,
มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน.
ยสฺมึ สมํ วิสมํ วาปิ นตฺถิ ส
เกน วาทํ ปฏิสํยุเชยฺย.

สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺยาติ: พฺราหฺมโณติ สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺราหฺมโณ. ฯเปฯ อนิสฺสิโต ตาทิ ปวุจฺจเต ส พฺรหฺมาติ สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ. กึ วเทยฺยาติ: "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺย กึ

ณเถยฺย กึ ภเณยฺย กึ ทีปเยยฺย กึ โวหเรยฺย "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺย กึ กเถยฺย กึ ภเณยฺย กึ ทีปเยยฺย กึ โวหเรยฺยาติ สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺย.

มุสาติ วา โส วิวเทถ เกนาติ: พฺราหฺมโณ มยฺหํว สจฺจํ, ตุยฺหํ มุสาติ เกน มาเนน กาย ทิฏฺฐิยา เกน วา ปุคฺคเลน กลหํ กเรยฺย, ภณฺฑนํ กเรยฺย, วิคฺคหํ กเรยฺย, วิวาทํ กเรยฺย, เมธคํ กเรยฺย "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน.

ยสฺมึ สมํ วิสมํ วาปิ นตฺถีติ: ยสฺมินฺติ ยสฺมึ อรหนฺเต ขีณาสเว. "สทิโสหมสฺมีติ มาโน นตฺถิ, "เสยฺโยหมสฺมีติ อติมาโน นตฺถิ, "หีโนหมสฺมีติ โอมาโน นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ; ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ ยสฺมึ สมํ วิสมํ วาปิ นตฺถิ.

ส เกน วาทํ ปฏิสํยุเชยฺยาติ: โส เกน มาเนน กาย ทิฏฺฐิยา เกน วา ปุคฺคเลน วาทํ ปฏิสํยุชฺเชยฺย ปฏิผเรยฺย กลหํ กเรยฺย ภณฺฑนํ กเรยฺย วิคฺคหํ กเรยฺย วิวาทํ กเรยฺย เมธคํ กเรยฺย "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ ส เกน วาทํ ปฏิสํยุเชยฺย. เตนาห ภควา

สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺย,
มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน
ยสฺมึ สมํ วิสมํ วาปิ นตฺถิ,
ส เกน วาทํ ปฏิสํยุเชยฺยาติ.
โอกมฺปหาย อนิเกตสารี

กาเม อกุพฺพํ มุนิ สนฺถวานิ
กาเมหิ ริตฺโต อปุรกฺขราโน
กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิรา.

อถ โข หาลิทฺทกานิ คหปติ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ: เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข หาลิทฺทกานิ คหปติ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ "วุตฺตมิทํ ภนฺเต กจฺจาน ภควตา อฏฺฐกวคฺคิเก มาคนฺทิยปญฺเห

"โอกมฺปหาย อนิเกตสารี
กาเม อกุพฺพํ มุนิ สนฺถวานิ
กาเมหิ ริตฺโต อปุเรกฺขราโน
กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ.

อิมสฺส นุ โข ภนฺเต กจฺจาน ภควตา สํขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ อตฺโถ วิตฺถาเรน ทฏฺฐพฺโพติ. รูปธาตุ โข คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก, รูปธาตุราควินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ "โอกสารีติ วุจฺจติ. เวทนาธาตุ โข คหปติ. สญฺญาธาตุ โข คหปติ. สํขารธาตุ โข คหปติ. วิญฺญาณสฺส โอโก, สํขารธาตุวินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ โอกสารีติ วุจฺจติ; เอวํ โข คหปติ โอกสารี โหติ.

กถญฺจ คหปติ อโนกสารี โหติ? รูปธาตุยา โข คหปติ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา เย อุปายุปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวสานุสยา, เต ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; ตสฺมา ตถาคโต อโนกสารีติ วุจฺจติ. เวทนาธาตุยา โข คหปติ. สญฺญาธาตุยา โข คหปติ สํขารธาตุยา โข คหปติ. วิญฺญาณธาตุยา โข คหปติ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา เย อุปายุปาทานา

เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวสานุสยา, เต ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; ตสฺมา ตถาคโต อโนกสารีติ วุจฺจติ: เอวํ โข คหปติ อโนกสารี โหติ.

กถญฺจ คหปติ นิเกตสารี โหติ? รูปนิมิตฺตนิเกตสารวินิพนฺธํ โข คหปติ นิเกตสารีติ วุจฺจติ. สทฺทนิมิตฺตคนฺธนิมิตฺตรสนิมิตฺตโผฏฺฐพฺพนิมิตฺตธมฺมนิมิตฺตนิเกตสารวินิพนฺธํ โข คหปติ นิเกตสารีติ วุจฺจติ: เอวํ โข คหปติ นิเกตสารี โหติ.

กถญฺจ คหปติ อนิเกตสารี โหติ? รูปนิมิตฺตนิเกตสารวินิพนฺธา โข คหปติ ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; ตสฺมา ตถาคโต อนิเกตสารีติ วุจฺจติ. สทฺทนิมิตฺตคนฺธนิมิตฺตรสนิมิตฺตโผฏฺฐพฺพนิมิตฺตธมฺมนิมิตฺตนิเกตสารวินิพนฺธา โข คหปติ ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; ตสฺมา ตถาคโต อนิเกตสารีติ วุจฺจติ: เอวํ โข คหปติ อนิเกตสารี โหติ.

กถญฺจ คหปติ กาเม สนฺถวชาโต โหติ? อิธ คหปติ เอกจฺโจ คิหีหิ สํสฏฺโฐ วิหรติ สหนนฺที สหโสกี สุขิเตสุ สุขิโต ทุกฺขิเตสุ ทุกฺขิโต อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณีเยสุ อตฺตนา โวโยคํ อาปชฺชติ. เอวํ โข คหปติ กาเม สนฺถวชาโต โหติ.

กถญฺจ คหปติ กาเม น สนฺถวชาโต โหติ? อิธ คหปติ ภิกฺขุ คิหีหิ อสํสฏฺโฐ วิหรติ น สหนนฺที น สหโสกี น สุขิเตสุ ทุกฺขิโต น ทุกฺขิเตสุ สุขิโต อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณีเยสุ น อตฺตนา โวโยคํ อาปชฺชติ. เอวํ โข คหปติ กาเม น สนฺถวชาโต โหติ.

กถญฺจ คหปติ กาเมหิ อริตฺโต โหติ? อิธ คหปติ เอกจฺโจ กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวีตจฺฉนฺโท อวีตเปโม อวีตปิปาโส อวีตปริฬาโห

อวีตตณฺโห; เอวํ โข คหปติ กาเมหิ อริตฺโต โหติ.

กถญฺจ คหปติ กาเมหิ ริตฺโต โหติ? อิธ คหปติ ภิกฺขุ กาเมสุ วีตราโค โหติ วีตฉนฺโท วีตเปโม วีตปิปาโส วีตปริฬาโห วีตตณฺโห; เอวํ โข คหปติ กาเมหิ ริตฺโต โหติ.

กถญฺจ คหปติ ปุเรกฺขราโน โหติ? อิธ คหปติ เอกจฺจสฺส เอวํ โหติ "เอวํรูโป สิยํ อนาคตมทฺธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ, "เอวํเวทโน สิยํ. เอวํสญฺโญ สิยํ. เอวํสงฺขาโร สิยํ. เอวํวิญฺญาโณ สิยํ อนาคตมทฺธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทึ สมนฺวาเนติ; เอวํ โข คหปติ ปุเรกฺขราโน โหติ.

กถญฺจ คหปติ อปุเรกฺขราโน โหติ? อิธ คหปติ เอกจฺจสฺส เอวํ โหติ "เอวํรูโป สิยํ อนาคมทฺธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาเนติ, "เอวํเวทโน สิยํ. เอวํสญฺโญ สิยํ. เอวํสงฺขาโร สิยํ. เอวํวิญฺญาโณ สิยํ อนาคตมทฺธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาเนติ; เอวํ โข คหปติ อปุเรกฺขราโน โหติ.

กถญฺจ คหปติ กถํ วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ? อิธ คหปติ เอกจฺโจ เอวรูปึ กถํ กตฺตา โหติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ; เอวํ โข คหปติ กถํ วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ.

กถญฺจ คหปติ กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ? อิธ คหปติ เอกจฺโจ น เอวรูปึ กถํ กตฺตา โหติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ; เอวํ โข คหปติ กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กตฺตา โหติ. อิติ โข คหปติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา อฏฺฐกวคฺคิเก มาคณฺฑิยปญฺเห

"โอกมฺปหาย อนิเกตสารี
คาเม อกุพฺพํ มุนิ สนฺถวานิ,
กาเมหิ ริตฺโต อปุเรกฺขราโน,
กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ.

อิมสฺส โข คหปติ ภควตา สํขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพ. เตนาห ภควา

"โอกมฺปหาย อนิเกตสารี
คาเม อกุพฺพํ มุนิ สนฺถวานิ,
กาเมหิ ริตฺโต อปุเรกฺขราโน,
กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ.
เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก,
น ตานิ อุคฺคยฺห วเทยฺย นาโค.
เอลมฺพุชํ กณฺฏกวาริชํ ยถา
ชเลน ปงฺเกน จ นูปลิตฺตํ.
เอวํ มุนี สนฺติวโท อคิทฺโธ
กาเม จ โลเก จ อนูปลิตฺโต

เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเกติ เยหีติ: ทิฏฺฐิคเตหิ. วิวิตฺโตติ: กายทุจฺจริเตน วิตฺโต วิวิตฺโต ปวิวิตฺโต วจีทุจฺจริเตน. มโนทุจฺจริเตน. ราเคน. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสํขาเรหิ วิตฺโต วิวิตฺโต ปวิวิตฺโต. วิจเรยฺยาติ: จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย. โลเกติ: มนุสฺสโลเกติ เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก.

น ตานิ อุคฺคยฺห วเทยฺย นาโคติ: นาโคติ อาคุํ น กโรตีติ นาโค. น คจฺฉตีติ นาโค. นาคจฺฉตีติ นาโค.

กถํ อาคุํ น กโรตีติ นาโค? อาคุ วุจฺจนฺติ ปาปกา

อกุสลา ธัมมา สํกิเลสิกา โปโนพภวิกา สทรา ทุกขวิปากา อายตึ ชาติชรามรณียา.

อคุํ น กโรตีติ กิญจิ โลเก (สกิยาติ ภควา)
สัพพสํโยเค วิสัชช พันธนานิ
สัพพัตถ น สัชชตี วิมุตโต
นาโค ตาทิ วุจจเต ตถัตตาติ

เอวํ อาคุํ น กโรตีติ.

กถํ น คัจฉตีติ นาโค. น ฉันทาคตึ คัจฉติ, น โทสาคตึ คัจฉติ, น โมหาคตึ คัจฉติ, น ภยาคตึ คัจฉติ; น ราควเสน คัจฉติ, น โทสวเสน คัจฉติ, น โมหวเสน คัจฉติ, น มานวเสน คัจฉติ, น ทิฏฐิวเสน คัจฉติ, น อุทธัจจวเสน คัจฉติ, น วิจิกิจฉาวเสน คัจฉติ, น อนุสยวเสน คัจฉติ, น วัคเคหิ ธัมเมหิ ยายติ นิยยติ วุยหติ สํหริยติ: เอวํ น คัจฉตีติ นาโค

กถํ นาคัจฉตีติ นาโค. โสตาปัตติมัคเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุเนติ น ปัจเจติ น ปัจจาคัจฉติ. สกทาคามิมัคเคน. อนาคามิมัคเคน. อรหัตตมัคเคน เย กิเลสา ปหีนา เต กิเลเส น ปุเนติ น ปัจเจติ น ปัจจาคัจฉติ: เอวํ นาคัจฉตีติ นาโค. น ตานิ อุคคัยห วเทยย นาโคติ: นาโค น ตานิ คเหตวา อุคคเหตวา คัณหิตวา ปรามสิตวา อภินิวิสิตวา วเทยย กเถยย ภเณยย ทีปเยยย โวหเรยย "สัสสโต โลโก. อัสัสสโต. โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรัมมรณา, อิทเมว สัจจํ; โมฆมัญญันติ วเทยย กเถยย ภเณยย ทีปเยยย โวหเรยยาติ น ตานิ อุคคัยห วเทยย นาโค.

เอลัมพุชํ กัณฏกวาริชํ ยถา ชเลน ปังเกน จ นูปลิตตันติ:

เอลํ วุจฺจติ อุทกํ. อมฺพุ วุจฺจติ อุทกํ. อมฺพุชํ วุจฺจติ ปทุมํ. กณฺฏโก วุจฺจติ ขรทณฺโฑ. วาริ วุจฺจติ อุทกํ. วาริชํ วุจฺจติ ปทุมํ. วาริชํ วาริสมฺภวํ ชลํ วุจฺจติ อุทกํ. ปงฺโก วุจฺจติ กทฺทโม. ยถา ปทุมํ วาริสมฺภวํ ชเลน จ ปงฺเกน จ น ลิมฺปติ น สลิมฺปติ นุปลิมฺปติ; อลิตฺตํ อสํลิตฺตํ อนุปลิตฺตนฺติ เอลมฺพุชํ กณฺฏกวาริชํ ยถา ชเลน ปงฺเกน จ นูปลิตฺตํ.

เอวํ มุนี สนฺติวโท อคิทฺโธ กาเม จ โลเก จ อนูปลิตฺโตติ: เอวนฺติ โอปมฺมสมฺปฏิปาทนา. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณํ. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. สนฺติวโทติ: สนฺติวาโท มุนิ ตาณวาโท เลณวาโท สรณวาโท อภยวาโท อจฺจุตวาโท อมตวาโท นิพฺพานวาโทติ เอวํ มุนี สนฺติวโท. อคิทฺโธติ: เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺส โส เคโธ ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ, โส วุจฺจติ อคิทฺโธ. โส รูเป อคิทฺโธ สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุเล. คเณ. อาวาเส. ลาเภ. ยเส. ปสํสาย. สุเข. จีวเร. ปิณฺฑปาเต. เสนาสเน. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเร. กามธาตุยา. รูปธาตุยา. อรูปธาตุยา. กามภเว. รูปภเว. อรูปภเว. สญฺญาภเว. อสญฺญาภเว. เนวสญฺญานาสญฺญาภเว. เอกโวการภเว. จตุโวการภเว. ปญฺจโวการภเว. อตีเต. อนาคเต. ปจฺจุปฺปนฺเน. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ อคิทฺโธ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน วีตเคโธ จตฺตเคโธ วนฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปหีนเคโธ ปฏินิสฺสฏฺฐเคโธ วีตราโค จตฺตราโค วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสฏฺฐราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ. เอวํ มุนี สนฺติวโท อคิทฺโธ. กาเม จ โลเก จ อนูปลิตฺโตติ: กามาติ

อุทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. เลโปติ เทฺว เลปา: ตณฺหาเลโป จ, ทิฏฺฐิเลโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเลโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป. มุนิ ตณฺหาเลปํ ปหาย ทิฏฺฐิเลปํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา กาเม จ โลเก จ น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ, อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ เอวํ มุนี สนฺติวโท อคิทฺโธ กาเม จ โลเก จ อนูปลิตฺโต. เตนาห ภควา

"เยหิ วิวิตฺโต จเรยฺย โลเก,
น ตานิ อุคฺคยฺห วเทยฺย นาโค.
เอลมฺพุชํ กณฺฏกวาริชํ ยถา
ชเลน ปงฺเกน จ นูปลิตฺตํ;
เอวํ มุนี สนฺติวโท อคิทฺโธ.
กาเม จ โลเก จ อนูปลิตฺโตติ.
น เวทคู ทิฏฺฐิยา น มุติยา
ส มานเมติ น หิ ตมฺมโย โส
น กมฺมุนา โนปิ สุเตน เนยฺโย
อนูปนีโต ส นิเวสเนสุ.

น เวทคู ทิฏฺฐิยา น มุติยา ส มานเมตีติ: นาติปฏิกฺเขโป. เวทคูติ: เวโท วุจฺจติ จตูสุ มคฺเคสุ ญาณํ, ปญฺญา, ปญฺญินฺทฺริยํ, ปญฺญาพลํ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค, วีมํสา วิปสฺสนา, สมฺมาทิฏฺฐิ. เตหิ เวเทหิ ชาติชรามรณสฺส อนฺตคโต อนฺตปฺปตฺโต โกฏิคโต โกฏิปฺปตฺโต ปริยนฺตคโต ปริยนฺตปฺปตฺโต โวสานคโต โวสานปฺปตฺโต ตาณคโต

ตาณปฺปตฺโต เลณคโต เลณปฺปตฺโต สรณคโต สรณปฺปตฺโต อภยคโต อภยปฺปตฺโต อจฺจุตคโต อจฺจุตปฺปตฺโต อมตคโต อมตปฺปตฺโต นิพฺพานคโต นิพฺพานปฺปตฺโต. เวทานํ วา อนฺตํ คโตติ เวทคู. เวเทหิ วา อนฺตคโตติ เวทคู. สตฺตนฺนํ วา ธมฺมานํ วิทิตตฺตา เวทคู. สกฺกายทิฏฺฐิ วิทิตา โหติ, วิจิกิจฺฉา วิทิตา โหติ, สีลพฺพตปรามาโส วิทิโต โหติ, ราโค วิทิโต โหติ, โทโส วิทิโต โหติ, โมโห วิทิโต โหติ, มาโน วิทิโต โหติ, วิทิตสฺส โหนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สงฺกิเลสิกา โปโนพฺภวิกา สทรา ทุกฺขวิปากา อายตึ ชาติชรามรณิยา.

เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภิยาติ ภควา)
สมณานํ ยานิปตฺถิ พฺราหฺมณานํ
สพฺพเวทนาสุ วีตราโค
สพฺพํ เวทมติจฺจ เวทคู โส.

น ทิฏฺฐิยาติ: ตสฺส ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ, โส ทิฏฺฐิยา น ยายติ น นิยฺยติ น วุยฺหติ น สํหริยติ; นปิ ตํ ทิฏฺฐิคตํ สารโต ปจฺเจติ ปจฺจาคจฺฉตีติ. น เวทคู ทิฏฺฐิยา. น มุติยา ส มาเนตีติ: มุตรูเปน วา ปรโฆเสน วา มหาชนสมฺมุติยา วา น มานํ เอติ น อุเปติ น อุปคจฺฉติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ. น เวทคู ทิฏฺฐิยา น มุติยา ส มานเมติ. น หิ ตมฺมโย โสติ: ตณฺหาวเสน ทิฏฺฐิวเสน ตมฺมโย โหติ ตปฺปรโม ตปฺปรายโน. ยโต ตณฺหา จ ทิฏฺฐิ จ มาโน จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, เอตฺตาวตา น ตมฺมโย โหติ น ตปฺปรโม น ตปฺปรายโนติ

น หิ ตัม์มโย โส.

น กัม์มุนา โนปิ สุเตน เนย์โยติ: น กัม์มุนาติ: ปุญ์ญาภิสํขาเรน วา อปุญ์ญาภิสํขาเรน วา อาเนญ์ชาภิสํขาเรน วา น ยายติ น นิย์ยติ น วุย์หติ น สํหริยตีติ น กัม์มุนา. โนปิ สุเตน เนย์โยติ: สุตสุท์ธิยา วา ปรโฆเสน วา มหาชนสัม์มุติยา วา น ยายติ น นิย์ยติ น สํหริยตีติ. น กัม์มุนา โนปิ สุเตน เนย์โย.

อนูปนีโต ส นิเวสเนสูติ: อุปโยติ เท์ว อุปยา ตัณ์หุปโย จ, ทิฏ์ฐุปโย จ. ฯเปฯ อยํ ตัณ์หุปโย ฯเปฯ อยํ ทิฏ์ฐุปโย. ตัส์ส ตัณ์หุปโย ปหีโน, ทิฏ์ฐุปโย ปฏินิส์สัฏ์โฐ, ตัณ์หุปยัส์ส ปหีนัต์ตา ทิฏ์ฐุปยัส์ส ปฏินิส์สัฏ์ฐัต์ตา โส นิเวสเนสุ อนุปนีโต อนุปลิต์โต อนุปคโต อนัช์โฌสิโต อนธิมุต์โต นิก์ขัน์โต นิส์สัฏ์โฐ วิป์ปมุต์โต วิสัญ์ญุต์โต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ. อนูปนีโต ส นิเวสเนสุ. เตนาห ภควา

"น เวทคู ทิฏ์ฐิยา น มุติยา
ส มานเมติ น หิ ตัม์มโย โส,
น กัม์มุนา โนปิ สุเตน เนย์โย,
อนูปนีโต ส นิเวสเนสูติ.
สัญ์ญาวิรัต์ตัส์ส น สันติ คัน์ถา,
ปัญ์ญาวิมุต์ตัส์ส น สันติ โมหา.
ปัญ์ญัญ์จ ทิฏ์ฐิญ์จ เย อัค์คเหสุํ,
เต ฆัฏ์ฏยัน์ตา วิวทัน์ติ โลเก.

สัญ์ญาวิรัต์ตัส์ส น สันติ คัน์ถาติ: โย สมถปุพ์พังคมํ อริยมัค์คํ ภาเวติ, ตัส์ส อาทิโต อุปาทาย คัน์ถา วิก์ขัมภิตา โหน์ติ. อรหัต์ตปัต์ตัส์ส อรหโต คัน์ถา จ โมหา จ นีวรณา จ กามสัญ์ญา

พฺยาปาทสญฺญา วิหึสาสญฺญา ทิฏฺฐิสญฺญา ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาติ สญฺญาวิรตฺตสฺส น สนฺติ คนฺถา.

ปญฺญาวิมุตฺตสฺส น สนฺติ โมหาติ: โย วิปสฺสนาปุพฺพงฺคมํ อริยมคฺคํ ภาเวติ, ตสฺส อาทิโต อุปาทาย โมหา วิกฺขมฺภิตา โหนฺติ. อรหตฺตปฺปตฺเต อรหโต โมหา จ คนฺถา จ นีวรณา จ กามสญฺญา พฺยาปาทสญฺญา วิหึสาสญฺญา ทิฏฺฐิสญฺญา ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาติ ปญฺญาวิมุตฺตสฺส น สนฺติ โมหา.

สญฺญญฺจ ทิฏฺฐิญฺจ เย อคฺคเหสุํ เต ฆฏฺฏยนฺตา วิวทนฺติ โลเกติ: เย สญฺญํ คณฺหนฺติ กามสญฺญํ พฺยาปาทสญฺญํ วิหึสาสญฺญํ, เต สญฺญาวเสน ฆฏฺเฏนฺติ: ราชาโนปิ ราชูหิ วิวทนฺติ. ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ. พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมเณหิ วิวทนฺติ. คหปตีปิ คหปตีหิ วิวทนฺติ. มาตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ. ปุตฺโตปิ มาตรา วิวทติ. ปิตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ. ปุตฺโตปิ ปิตรา วิวทติ. ภาตาปิ ภาตรา วิวทติ. ภาตาปิ ภคินิยา วิวทติ. ภคินีปิ ภาตรา วิวทติ. สหาโยปิ สหาเยน วิวทติ. เต ตตฺถ กลหวิคฺคหวิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ ปาณีหิปิ อุปกฺกมนฺติ. เลฑฺฑูหิปิ อุปกฺกมนฺติ. สตฺเถหิปิ อุปกฺกมนฺติ. เต ตตฺถ มรณมฺปิ นิคจฺฉนฺติ มรณมตฺตมฺปิ ทุกฺขํ. เย ทิฏฺฐึ คณฺหนฺติ "สสฺสโต โลโกติ วา. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาติ วา, ทิฏฺฐิวเสน ฆฏฺเฏนฺติ. สตฺถารโต สตฺถารํ ฆฏฺเฏนฺติ. ธมฺมกฺขานโต ธมฺมกฺขานํ ฆฏฺเฏนฺติ. คณโต คณํ ฆฏฺเฏนฺติ ทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐึ ฆฏฺเฏนฺติ. ปฏิปทาย ปฏิปทํ ฆฏฺเฏนฺติ. มคฺคโต มคฺคํ ฆฏฺเฏนฺติ. อถวา เต วิวทนฺติ, กลหํ กโรนฺติ,

ภณฺฑนํ กโรนฺติ, วิคฺคหํ กโรนฺติ, วิวาทํ กโรนฺติ, เมธคํ กโรนฺติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ. เตสํ อภิสงฺขารา อปฺปหีนา, อภิสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา คติยา ฆฏฺเฏนฺติ. นิรเย ฆฏฺเฏนฺติ. ติรจฺฉานโยนิยา ฆฏฺเฏนฺติ. ปิตฺติวิสเย ฆฏฺเฏนฺติ. มนุสฺสโลเก ฆฏฺเฏนฺติ. เทวโลเก ฆฏฺเฏนฺติ. คติยา คตึ. อุปปตฺติยา อุปปตฺตึ. ปฏิสนฺธิยา ปฏิสนฺธึ. ภเวน ภวํ. สํสาเรน สํสารํ ฆฏฺเฏนฺติ, ฆฏฺเฏนฺตา จรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺเตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ สญฺญญฺจ ทิฏฺฐิญฺจ เย อคฺคเหสุํ เต ฆฏฺฏยนฺตา วิจรนฺติ โลเก. เตนาห ภควา

สญฺญาวิรตฺตสฺส น สนฺติ คนฺถา,
ปญฺญาวิมุตฺตสฺส น สนฺติ โมหา,
สญฺญญฺจ ทิฏฺฐิญฺจ เย อคฺคเหสุํ,
เต ฆฏฺฏยนฺตา วิจรนฺติ โลเกติ.

นวโม มาคัณฑิยสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

ทสโม ปุราเภทสุตฺตนิทฺเทโส.

กถํทสฺสี กถํสีโล "อุปสนฺโตติ วุจฺจติ,
ตมฺเม โคตม ปพฺรูหิ, ปุจฺฉิโต อุตฺตมํ นรํ.

กถํทสฺสี กถํสีโล อุปสนฺโตติ วุจฺจตีติ: กีทิเสน ทสฺสเนน สมนฺนาคโต กึสณฺฐิเตน กึปกาเรน กึปฏิภาเคนาติ กถํทสฺสี. กถํสีโลติ: กีทิเสน สีเลน สมนฺนาคโต กึสณฺฐิเตน กึปกาเรน กึปฏิภาเคนาติ กถํทสฺสี กถํสีโล. อุปสนฺโตติ วุจฺจตีติ: สนฺโต อุปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปสฺสทฺโธติ วุจฺจติ ปวุจฺจติ กถิยติ ภณิยติ ทีปยติ โวหริยติ. กถํทสฺสีติ อธิปญฺญํ ปุจฺฉติ. กถํสีโลติ อธิสีลํ ปุจฺฉติ. อุปสนฺโตติ อธิจิตฺตํ ปุจฺฉตีติ กถํทสฺสี กถํสีโล อุปสนฺโตติ วุจฺจติ.

ตมฺเม โคตม ปพฺรูหีติ ตนฺติ: ยํ ปุจฺฉามิ, ยํ ยาจามิ, ยํ อชฺเฌสามิ, ยํ ปสาเทมิ. โคตมาติ: โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ โคตฺเตน อาลปติ. ปพฺรูหีติ: พฺรูหิ อาจิกฺข เทเสหิ ปญฺญาเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานีกโรหิ ปกาเสหีติ ตมฺเม โคตม ปพฺรูหิ.

ปุจฺฉิโต อุตฺตมํ นรนฺติ ปุจฺฉิโตติ: ปุฏฺโฐ ปุจฺฉิโต ยาจิโต อชฺเฌสิโต ปสาทิโต. อุตฺตมํ นรนฺติ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ นรนฺติ ปุจฺฉิโต อุตฺตมํ นรํ. เตนาห โส นิมฺมิโต

กถํทสฺสี กถํสีโล อุปสนฺโตติ วุจฺจติ,
ตมฺเม โคตม ปพฺรูหิ ปุจฺฉิโต อุตฺตมํ นรนฺติ.

วีตตโณฺห ปุราเภทา (อิติ ภควา)
ปุพฺพมนฺตมนิสฺสิโต
เวมชฺเฌ นุปสํเขยฺโย
ตสฺส นตฺถิ ปุรกฺขตํ.

วีตตฺโณฺห ปุรา เภทาติ ภควาติ: ปุรา กายสฺส เภทา, ปุรา อตฺตภาวสฺส เภทา, ปุรา กเฬวรสฺส นิกฺเขปา, ปุรา ชีวิตินฺทฺริยสฺส อุปจฺเฉทา, วีตตฺโณฺห วิคตตฺโณฺห จตฺตตฺโณฺห วนฺตตฺโณฺห มุตฺตตฺโณฺห ปหีนตฺโณฺห ปฏินิสฺสฏฺฐตฺโณฺห วีตราโค วิคตราโค จตฺตราโค วนฺตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสฏฺฐราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ. ภควาติ คารวาธิวจนํ. อปิจ ภคฺคราโคติ ภควา. ภคฺคโทโสติ ภควา. ภคฺคโมโหติ ภควา. ภคฺคทิฏฺฐีติ ภควา. ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา. ภคฺคกิเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏิวิภชิ ธมฺมรตนนฺติ ภควา. ภวานํ อนฺตกาโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสีโล. ภาวิตจิตฺโต. ภาวิตปญฺโญติ ภควา. ภชิ วา ภควา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารุปฺปานีติ ภควา. ภาคี วา ภควา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส อธิสีลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญายาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ จตุนฺนํ อปฺปมญฺญานํ จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อฏฺฐนฺนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ สญฺญาภาวนานํ ทสนฺนํ กสิณสมาปตฺตีนํ อานาปานสติสมาธิสฺส อสุภสมาปตฺติยาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ ตถาคตพลานํ จตุนฺนํ เวสารชฺชานํ จตุนฺนํ ปฏิสมฺภิทานํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฉนฺนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา.

ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ, วิโมกฺขนฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มูเล สห สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปฏิลาภา สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ, ยทิทํ ภควาติ วีตตโณฺห ปุราเภทาติ ภควา.

ปุพฺพมนฺตมนิสฺสิโตติ: ปุพฺพนฺโต วุจฺจติ อตีโต อทฺธา; อตีตํ อทฺธานํ อารพฺภ ตณฺหา ปหีนา โหติ ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสฏฺฐา; ตณฺหาย ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิยา ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา เอวมฺปิ ปุพฺพนฺตมนิสฺสิโต. อถวา เอวํรูโป อโหสึ อตีตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาคเมติ. เอวํเวทโน อโหสึ. เอวํสญฺโญ อโหสึ. เอวํสงฺขาโร อโหสึ. เอวํวิญฺญาโณ อโหสึ อตีตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาคเมติ; เอวมฺปิ ปุพฺพนฺตมนิสฺสิโต. อถวา อิติ เม จกฺขุ อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ รูปาติ, ตตฺถ น ฉนฺทราคปฏิพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ; นฉนฺทราคปฏิพทฺธตฺตา วิญฺญาณสฺส น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ ปุพฺพนฺตมนิสฺสิโต. อิติ เม โสตํ อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ สทฺทาติ, อิติ เม ฆานํ อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ คนฺธาติ. อิติ เม ชิวฺหา อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ รสาติ. อิติ เม กาโย อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ โผฏฺฐพฺพาติ. อิติ เม มโน อโหสิ อตีตมทฺธานํ, อิติ ธมฺมาติ ตตฺถ น ฉนฺทราคปฏิพทฺธํ โหติ วิญฺญาณํ; น ฉนฺทราคปฏิพทฺธตฺตา วิญฺญาณสฺส น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ ปุพฺพนฺตมนิสฺสิโต. อถวา ยานสฺสุ ตานิ ปุพฺเพ มาตุคาเมน สทฺธึ หสิตลปิตกีฬิตานิ น ตทสฺสาเทติ, น ตํ นิกาเมติ, น จ เตน วิตฺตึ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ ปุพฺพนฺตมนิสฺสิโต.

เวมชฺเฌ นุปสงฺเขยฺโยติ: เวมชฺเฌ วุจฺจติ ปจฺจุปฺปนฺโน อทฺธา;

ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ อารพฺภ ตณฺหา ปหีนา โหติ ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสฏฺฐา; ตณฺหาย ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิยา ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา "รตฺโตติ นุปลํเขยฺโย, "มูโฬฺหติ นุปลํเขยฺโย, "วินิพนฺโธติ นุปลํเขยฺโย, "ปรามฏฺโฐติ นุปลํเขยฺโย, "วิกฺเขปคโตติ นุปลํเขยฺโย, "อนิฏฺฐงฺคโตติ นุปลํเขยฺโย, "ถามคโตติ นุปลํเขยฺโย; เต อภิสงฺขารา ปหีนา, อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติยา นุปลํเขยฺโย "เนรยิโกติ วา, "ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, "ปิตฺติวิสยิโกติ วา, "มนุสฺโสติ วา, "เทโวติ วา, "รูปีติ วา, "อรูปีติ วา, "สญฺญีติ วา, "อสญฺญีติ วา, "เนวสญฺญี นาสญฺญีติ วา. โส เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ, เยน สงฺขํ คจฺเฉยฺยาติ; เวมชฺเฌ นุปลํเขยฺโย.

ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตนฺติ ตสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. ปุเรกฺขาโรติ เทฺว ปุเรกฺขารา: ตณฺหาปุเรกฺขาโร จ, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร จ.ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปุเรกฺขาโร. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร. ตณฺหาปุเรกฺขาโร ปหีโน, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร ปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา น ตณฺหํ วา ทิฏฺฐึ วา ปุรโต กตฺวา จรติ, น ตณฺหาธโช น ตณฺหาเกตุ น ตณฺหาธิปเตยฺโย น ทิฏฺฐิธโช น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาธิปเตยฺโย น ตณฺหาย วา ทิฏฺฐิยา วา ปริวาริโต จรตีติ เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ. อถวา เอวํรูโป สิยํ อนาคตมทฺธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาคเมติ. เอวํเวทโน สิยํ. เอวํสญฺโญ สิยํ. เอวํสงฺขาโร สิยํ. เอวํวิญฺญาโณ สิยํ อนาคตมทฺธานนฺติ, ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาคเมติ; เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ. อถวา อิติ เม จกฺขุ สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ รูปาติ, อปฺปฏิลทฺธสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ น ปณิทหติ, เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ. อิติ เม โสตํ สิยา อนาคตมทฺธานํ,

อิติ สทฺธาติ. อิติ เม ฆานํ สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ คนฺธาติ. อิติ เม ชิวฺหา สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ รสาติ. อิติ เม กาโย สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ โผฏฺฐพฺพาติ. อิติ เม มโน สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ ธมฺมาติ, อปฺปฏิลทฺธสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ น ปณิทหติ, เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ. อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วาติ อปฺปฏิลทฺธสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ น ปณิทหติ, เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ เตนาห ภควา

"วีตตโณฺห ปุรา เภทา (ติภควา.)
ปุพฺพมนฺตมนิสฺสิโต
เวมชฺเฌ นุปสํเขยฺโย
ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตนฺติ.

อกฺโกธโน อสนฺตาสี อวิกตฺถี อกุกฺกุโจ
มนฺตภาณี อนุทฺธโต ส เว วาจายโต มุนี.

อกฺโกธโน อสนฺตาสีติ: อกฺโกธโนติ หิ โข วุตฺตํ. อปิจ โกโธ ตาว วตฺตพฺโพ. ทสหากาเรหิ โกโธ ชายติ: "อนตฺถมฺเม อจรีติ โกโธ ชายติ, "อนตฺถมฺเม จรตีติ โกโธ ชายติ, "อนตฺถมฺเม จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ. "ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจรีติ. "อนตฺถํ จรตีติ. อนตฺถํ จริสฺสตีติ. "อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจรีติ. อตฺถํ จรตีติ. อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ; อฏฺฐาเน วาปน โกโธ ชายติ. โย

เอวรูโป จิตฺตสฺส อาฆาโต, ปฏิฆาโต, ปฏิฆํ, ปฏิวิโรโธ, โกโป, ปโกโป, สมฺปโกโป, โทโส ปโทโส, สมฺปโทโส, จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ, มโนปโทโส, โกโธ, กุชฺฌนา, กุชฺฌิตตฺตํ, โทโส, ทุสฺสนา, ทุสฺสิตตฺตํ, พฺยาปตฺติ, พฺยาปชฺชนา, พฺยาปชฺชิตตฺตํ, วิโรโธ ปฏิวิโรโธ, จณฺฑิกฺกํ, อสฺสุโรโป, อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส; อยํ วุจฺจติ โกโธ. อปิจ โกธสฺส อธิมตฺตปริตฺตตา เวทิตพฺพา. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ จิตฺตาวิลกรณมตฺโต โหติ; น จ ตาว มุขกุลานวิกุลาโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ มุขกุลานวิกุลานมตฺโต โหติ; น จ ตาว หนุสญฺโจปโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ หนุสญฺโจปนมตฺโต โหติ; น จ ตาว ผรุสวาจนิจฺฉารโณ โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ ผรุสวาจ-นิจฺฉารณมตฺโต โหติ; น จ ตาว ทิสาวิทิสํ อนุวิโลกโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ ทิสาวิทิสํ อนุวิโลกนมตฺโต โหติ; น จ ตาว ทณฺฑสตฺถปรามสโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ ทณฺฑสตฺถ-ปรามสนมตฺโต โหติ; น จ ตาว ทณฺฑสตฺถอพฺภุกฺกิรโณ โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ ทณฺฑสตฺถอพฺภุกฺกิรณมตฺโต โหติ; น จ ตาว ทณฺฑสตฺถอภินิปาตโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ ทณฺฑสตฺถอภินิปาตนมตฺโต โหติ; น จ ตาว ฉินฺนวิจฺฉินฺนกรโณ โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ ฉินฺนวิจฺฉินฺนกรณมตฺโต โหติ; น จ ตาว สมฺภญฺชนปริภญฺชโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ สมฺภญฺชนปริภญฺชนมตฺโต โหติ; น จ ตาว องฺคมงฺคาปกฑฺฒโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ องฺคมงฺคาปกฑฺฒนมตฺโต โหติ; น จ ตาว ชีวิตปนาสโน โหติ. อตฺถิ กญฺจิ กาลํ โกโธ ชีวิตปนาสนมตฺโต โหติ; น จ ตาว สพฺพจาคปริจาคสณฺฐิโต โหติ. ยโต โกโธ ปรปุคฺคลํ ฆาเฏตฺวา อตฺตานํ ฆาเฏติ; เอตฺตาวตา โกโธ ปรมุสฺสทคโต

ปรมเวปุลฺลปตฺโต โหติ. ยสฺเสโส โกโธ ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ, โส วุจฺจติ อกฺโกธโน. โกธสฺส ปหีนตฺตา อกฺโกธโน โกธวตฺถุสฺส ปริญฺญาตตฺตา อกฺโกธโน โกธเหตุสฺส อุจฺฉินฺนตฺตา อกฺโกธโนติ อกฺโกธโน.

อสนฺตาสีติ: อิเธกจฺโจ ตาสี โหติ อุตฺตาสี ปริตฺตาสี. โส ตสติ อุตฺตสติ ปริตสติ ภายติ สนฺตาสํ อาปชฺชติ "กุลํ วา น ลภามิ, คณํ วา น ลภามิ, อาวาสํ วา น ลภามิ, ลาภํ วา น ลภามิ, ยสํ วา น ลภามิ, ปสํสํ วา น ลภามิ, สุขํ วา น ลภามิ, จีวรํ วา น ลภามิ, ปิณฺฑปาตํ วา น ลภามิ, เสนาสนํ วา น ลภามิ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ วา น ลภามิ, คิลานุปฏฺฐากํ วา น ลภามิ, อปฺปญฺญาโตมฺหีติ.

อิธ ภิกฺขุ อสนฺตาสี โหติ อนุตฺตาสี อปริตฺตาสี. โส น ตสติ น อุตฺตสติ น ปริตสติ น ภายติ น สนฺตาสํ อาปชฺชติ "กุลํ วา น ลภามิ, คณํ วา น ลภามิ, อาวาสํ วา น ลภามิ, ลาภํ วา น ลภามิ, ยสํ วา น ลภามิ, ปสํสํ วา น ลภามิ, สุขํ วา น ลภามิ, จีวรํ วา น ลภามิ, ปิณฺฑปาตํ วา น ลภามิ, เสนาสนํ วา น ลภามิ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ วา น ลภามิ, คิลานุปฏฺฐากํ วา น ลภามิ, อปฺปญฺญาโตมฺหีติ น ตสติ น อุตฺตสติ น ปริตฺตสติ น ภายติ น สนฺตาสํ อาปชฺชตีติ อกฺโกธโน อสนฺตาสี.

อวิกตฺถี อกุกฺกุโจติ: อิเธกจฺโจ กตฺถี โหติ วิกตฺถี. โส กตฺถติ วิกตฺถติ "อหมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ วา, "สีลพฺพตสมฺปนฺโนติ วา, ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา

วิชฺชัฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อัญฺญตรัญฺญตเรน วา วัตฺถุนา อุจฺจากุลา ปัพฺพชิโตติ วา, มหากุลา ปัพฺพชิโตติ วา, มหาโภคกุลา ปัพฺพชิโตติ วา, อุฬารโภคกุลา ปัพฺพชิโตติ วา, "ญาโต ยสัสฺสี คหัฏฺฐปัพฺพชิตานันฺติ วา "ลาภิมฺหิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปัจฺจย-เภสัชฺชปริกฺขารานันฺติ วา, "สุตฺตันฺติโกติ วา, "วินยธโรติ วา, "ธัมฺมกถิโกติ วา, "อารัญฺญิโกติ วา, "ปิณฺฑปาติโกติ วา, "ปํสุกูลิโกติ วา, "เตจีวริโกติ วา, "สปทานจาริโกติ วา, "ขลุปัจฺฉาภัตฺติโกติ วา, "เนสัชฺชิโกติ วา, "ยถาสันฺถติโกติ วา, "ปฐมัสฺส ฌานัสฺส ลาภีติ วา, "ทุติยัสฺส ฌานัสฺส ลาภีติ วา, ตติยัสฺส ฌานัสฺส ลาภีติ วา, "จตุตฺถัสฺส ฌานัสฺส ลาภีติวา, "อากาสานัญฺจายตนสมาปัตฺติยา. วิญฺญาณัญฺจายตน-สมาปัตฺติยา. อากิญฺจัญฺญายตนสมาปัตฺติยา. เนวสัญฺญานาสัญฺญายตน-สมาปัตฺติยา ลาภีติ วา, กัตฺถติ วิกัตฺถติ; เอวํ น กัตฺถติ น วิกัตฺถติ, กัตฺถนา อารโต วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขันฺโต นิสฺสัฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสัญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ อวิกัตฺถี. อกุกฺกุโจติ กุกฺกุจฺจันฺติ: หัตฺถกุกฺกุจฺจัมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, ปาทกุกฺกุจฺจัมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, หัตฺถปาทกุกฺกุจฺจัมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, อกัปฺปิเย กัปฺปิยสัญฺญิตา, กัปฺปิเย อกัปฺปิยสัญฺญิตา, วิกาเล กาลสัญฺญิตา, อวัชฺเช วัชฺชสัญฺญิตา, วัชฺเช อวัชฺชสัญฺญิตา; ยํ เอวรูปํ กุกฺกุจฺจํ, กุกฺกุจฺจายนา, กุกฺกุจฺจายิตัตฺตํ, เจตโส วิปฺปฏิสาโร, มโนวิเลโข; อิทํ วุจฺจติ กุกฺกุจฺจํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ อุปฺปัชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข กตัตฺตา จ อกตัตฺตา จ.

กถํ กตัตฺตา จ อกตัตฺตา จ อุปฺปัชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข? "กตํ เม กายทุจฺจริตํ, อกตํ เม กายสุจริตันฺติ, อุปฺปัชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. กตํ เม

วจีทุจฺจริตํ, อกตํ เม วจีสุจริตนฺติ, อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "กตํ เม มโนทุจฺจริตํ, อกตํ เม มโนสุจริตนฺติ, อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "กโต เม ปาณาติปาโต, อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณีติ, อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "กตํ เม อทินฺนาทานํ, อกตา เม อทินฺนาทานา เวรมณีติ, อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "กโต เม กาเมสุ มิจฺฉาจาโร, อกตา เม กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณีติ, อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "กโต เม มุสาวาโท, อกตา เม มุสาวาทา เวรมณีติ. "กตา เม ปิสุณา วาจา, อกตา เม ปิสุณาย วาจาย เวรมณีติ. "กตา เม ผรุสา วาจา, อกตา เม ผรุสาย วาจาย เวรมณีติ. "กโต เม สมฺผปฺปลาโป, อกตา เม สมฺผปฺปลาปา เวรมณีติ. "กตา เม อภิชฺฌา, อกตา เม อนภิชฺฌาติ. "กโต เม พฺยาปาโท, อกโต เม อพฺยาปาโทติ. "กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐีติ, อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข; เอวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. อถวา "สีเลสุมฺหิ น ปริปูรการีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "อินฺทฺริเยสุมฺหิ อคุตฺตทฺวาโรติ. "โภชเน อมตฺตญฺญูมฺหีติ. "ชาคริยํ อนนุยุตฺโตมฺหีติ. "น สติสมฺปชญฺเญน สมนฺนาคโตมฺหีติ. "อภาวิตา เม จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ. "อภาวิตา เม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานาติ. "อภาวิตา เม จตฺตาโร อิทฺธิปาทาติ. "อภาวิตานิ เม ปญฺจินฺทฺริยานีติ. "อภาวิตานิ เม ปญฺจ พลานีติ. "อภาวิตา เม สตฺต โพชฺฌงฺคาติ. "อภาวิโต เม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคติ. "ทุกฺขํ เม อปริญฺญาตนฺติ. "สมุทโย เม อปฺปหีโนติ. "มคฺโค เม อภาวิโตติ. "นิโรโธ เม

อสจฺฉิกโตติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. ยสฺเสตํ กุกฺกุจฺจํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ, โส วุจฺจติ อกุกฺกุจฺโจติ อวิกตฺถี อกุกฺกุโจ.

มนฺตาภาณี อนุทฺธโตติ: มนฺตา วุจฺจติ ปญฺญา; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. มนฺตาย ปริคฺคเหตฺวา วาจํ ภาสติ, พหุมฺปิ กเถนฺโต พหุมฺปิ ภณนฺโต พหุมฺปิ ทีปยนฺโต พหุมฺปิ โวหรนฺโต ทุกฺกฏฺฐํ ทุกฺกถิตํ ทุพฺภาสิตํ ทุพฺภณิตํ ทุลฺลปิตํ ทุรุตฺตํ วาจํ น ภาสตีติ มนฺตาภาณี. อนุทฺธโตติ: ตตฺถ กตมํ อุทฺธจฺจํ? ยํ จิตฺตสฺส อุทฺธจฺจํ, อวูปสโม, เจตโส วิกฺเขโป, ภนฺตตฺตํ จิตฺตสฺส; อิทํ วุจฺจติ อุทฺธจฺจํ. ยสฺเสตํ อุทฺธจฺจํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ, โส วุจฺจติ อนุทฺธโตติ มนฺตาภาณี อนุทฺธโต.

สเว วาจายโต มุนีติ: อิธ ภิกฺขุ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺส. ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ; อิโต สุตฺวา น อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย; อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา, สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา, สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที สมคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ. ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ; ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ. สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสญฺหิตํ. จตูหิ วจีสุจริเตหิ สมนฺนาคตํ

จตุโทสาปคตํ วาจํ ภาสติ, ทฺวตฺตึสาย ติรจฺฉานกถาย อารโต วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต ปฏินิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรติ, ทสวตฺถูนิ กเถติ. เสยฺยถีทํ? อปฺปิจฺฉกถํ กเถติ, สนฺตุฏฺฐิกถํ. ปวิเวกกถํ. อสํสคฺคกถํ. วิริยารมฺภกถํ. สีลกถํ. สมาธิกถํ. ปญฺญากถํ. วิมุตฺติกถํ. วิมุตฺติญาณทสฺสนกถํ. สติปฏฺฐานกถํ. สมฺมปฺปธานกถํ. อิทฺธิปฺปาทกถํ. อินฺทฺริยกถํ. พลกถํ. โพชฺฌงฺคกถํ. มคฺคกถํ. ผลกถํ. นิพฺพานกถํ กเถติ. วาจายโตติ: ยตฺโต ปฏิยตฺโต คุตฺโต โคปิโต รกฺขิโต สํวุโต วูปสนฺโต. มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนีติ สเว วาจายโต มุนิ. เตนาห ภควา

"อกฺโกธโน อสนฺตาสี, อวิกตฺถี อกุกฺกุโจ,
มนฺตาภาณี อนุทฺธโต, สเว วาจายโต มุนีติ.
นิราสตฺตี อนาคเต อตีตํ นานุโสจติ,
วิเวกทสฺสี ผสฺเสสุ ทิฏฺฐีสุ จ น นิยฺยติ.

นิราสตฺตี อนาคเตติ: อาสตฺติ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา อาสตฺติ ตณฺหา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ เอวมฺปิ นิราสตฺตี อนาคเต. อถวา เอวํรูโป สิยํ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาเนติ. เอวํเวทโน สิยํ. เอวํสญฺโญ สิยํ. เอวํสงฺขาโร สิยํ. เอวํวิญฺญาโณ สิยํ อนาคตมทฺธานนฺติ ตตฺถ นนฺทึ น สมนฺวาเนติ; เอวมฺปิ นิราสตฺตี อนาคเต. อถวา อิติ เม จกฺขุ สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ รูปาติ, อปฺปฏิลทฺธสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ น ปณิทหติ, เจตโส อปฺปณิธาน-ปจฺจยา น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ นิราสตฺตี อนาคเต. อิติ เม โสตํ สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ สทฺทาติ. ฯเปฯ

อิติ เม มโน สิยา อนาคตมทฺธานํ, อิติ ธมฺมาติ, อปฺปฏิลทฺธสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ น ปณิทหติ, เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ นิราสตฺตี อนาคเต. อถวา อิมินาหํ สีเลน วา วตฺเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ, เทวญฺญตโร วาติ, อปฺปฏิลทฺธสฺส ปฏิลาภาย จิตฺตํ น ปณิทหติ, เจตโส อปฺปณิธานปจฺจยา น ตทภินนฺทติ, น ตทภินนฺทนฺโต เอวมฺปิ นิราสตฺตี อนาคเต. อตีตํ นานุโสจตีติ: วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ. วิปริณตสฺมึ วา วตฺถุสฺมึ น โสจติ, "จกฺขุํ เม วิปริณตนฺติ น โสจติ, "โสตํ เม. ฆานํ เม. ชิวฺหา เม. กาโย เม. รูปา เม. สทฺทา เม. คนฺธา เม. รสา เม. โผฏฺฐพฺพา เม. กุลํ เม. คณํ เม. อาวาโส เม. ลาโภ เม. ยโส เม. ปสํสา เม. สุขํ เม. จีวรํ เม. ปิณฺฑปาโต เม. เสนาสนํ เม. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร เม. มาตา เม. ปิตา เม. ภาตา เม. ภคินี เม. ปุตฺโต เม. ธีตา เม. มิตฺตามจฺจา เม. ญาตกา เม. สาโลหิตา เม วิปริณตาติ น โสจติ, น กิลมติ, น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, น สมฺโมหํ อาปชฺชตีติ อตีตํ นานุโสจติ.

วิเวกทสฺสี ผสฺเสสูติ: ผสฺโสติ: จกฺขุสมฺผสฺโส, โสตสมฺผสฺโส, ฆานสมฺผสฺโส, ชิวฺหาสมฺผสฺโส, กายสมฺผสฺโส, มโนสมฺผสฺโส, อธิวจนสมฺผสฺโส, ปฏิฆสมฺผสฺโส, สุขเวทนีโย สมฺผสฺโส, ทุกฺขเวทนีโย สมฺผสฺโส, อทุกฺขมสุขเวทนีโย สมฺผสฺโส, กุสโล ผสฺโส, อกุสโล ผสฺโส, อพฺยากโต ผสฺโส, กามาวจโร ผสฺโส, รูปาวจโร ผสฺโส, อรูปาวจโร ผสฺโส, สุญฺญโต ผสฺโส, อนิมิตฺโต ผสฺโส, อปฺปณิหิโต ผสฺโส, โลกิโย ผสฺโส, โลกุตฺตโร ผสฺโส, อตีโต ผสฺโส, อนาคโต ผสฺโส, ปจฺจุปฺปนฺโน ผสฺโส; โย เอวรูโป ผสฺโส, ผุสนา,

สมฺผุสนา, สมฺผุสิตตฺตํ; อยํ วุจฺจติ ผสฺโส. วิเวกทสฺสี ผสฺเสสูติ: จกฺขุสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ธุเวน วา สสฺสเตน วา อวิปริณามธมฺเมน วา. โสตสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. ฆานสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. ชิวฺหาสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. กายสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. มโนสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. อธิวจนสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. ปฏิฆสมฺผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. สุขเวทนียํ สมฺผสฺสํ. ทุกฺขเวทนียํ สมฺผสฺสํ. อทุกฺขมสุขเวทนียํ สมฺผสฺสํ. กุสลํ ผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. อกุสลํ ผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. อพฺยากตํ ผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. กามาวจรํ ผสฺสํ. รูปาวจรํ ผสฺสํ. อรูปาวจรํ ผสฺสํ. โลกิยํ ผสฺสํ. โลกุตฺตรํ ผสฺสํ วิวิตฺตํ ปสฺสติ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา นิจฺเจน วา ธุเวน วา สสฺสเตน วา อวิปริณามธมฺเมน วา. อถวา อตีตํ ผสฺสํ อนาคเตหิ จ ผสฺเสหิ ปจฺจุปฺปนฺเนหิ จ ผสฺเสหิ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. อนาคตํ ผสฺสํ อตีเตหิ จ ผสฺเสหิ ปจฺจุปฺปนฺเนหิ จ ผสฺเสหิ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. ปจฺจุปฺปนฺนํ ผสฺสํ อตีเตหิ จ ผสฺเสหิ อนาคเตหิ จ ผสฺเสหิ วิวิตฺตํ ปสฺสติ. อถวา เย เต ผสฺสา อริยา อนาสวา โลกุตฺตรา สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา, เต ผสฺเส วิวิตฺเต ปสฺสติ ราเคน โทเสน โมเหน โกเธน อุปนาเหน มกฺเขน ปฬาเสน อิสฺสาย มจฺฉริเยน มายาย สาเฐยฺเยน ถมฺเภน สารมฺเภน มาเนน อติมาเนน มเทน ปมาเทน สพฺพกิเลเสหิ สพฺพทุจฺจริเตหิ สพฺพทรเถหิ สพฺพปริฬาเหหิ สพฺพสนฺตาเปหิ สพฺพากุสลาภิสงฺขาเรหิ วิวิตฺเต ปสฺสตีติ วิเวกทสฺสี ผสฺเสสุ.

ทิฏฺฐีสุ จ น นิยฺยตีติ: ตสฺส ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ; โส ทิฏฺฐิยา น ยายติ น นิยฺยติ น วุยฺหติ น

สํหริยติ, นปิ ตํ ทิฏ์ฐิคตํ สารโต ปัจ์เจติ ปัจ์จาคัจ์ฉตีติ ทิฏ์ฐีสุ จ น นิย์ยติ. เตนาห ภควา

"นิราสัต์ตี อนาคเต อตีตํ นานุโสจติ,
วิเวกทัส์สี ผัส์เสสุ ทิฏ์ฐีสุ จ น นิย์ยตีติ.
ปติลีโน อกุหโก, อปิหาลุ อมัจ์ฉรี.
อัป์ปคัพ์โภ อเชคุจ์โฉ, เปสุเณย์เย จ โน ยุโต.

ปติลีโน อกุหโกติ: ปติลีโนติ: ราคัส์ส ปหีนัต์ตา ปติลีโน, โทสัส์ส ปหีนัต์ตา ปติลีโน โมหัส์ส ปหีนัต์ตา ปติลีโน, โกธัส์ส. อุปนาหัส์ส. มัก์ขัส์ส. ปฬาสัส์ส. อิส์สาย. มัจ์ฉริยัส์ส. ฯเปฯ สัพ์พากุสลาภิสํขารานํ ปหีนัต์ตา ปติลีโน.

วุต์ตํ เหตํ ภควาตา "กถัญ์จ ภิก์ขเว ภิก์ขุ ปติลีโน โหติ? อิธ ภิก์ขเว ภิก์ขุโน อัส์มิมาโน ปหีโน โหติ อุจ์ฉิน์นมูโล ตาลาวัต์ถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุป์ปาทธัม์โม; เอวํ โข ภิก์ขเว ภิก์ขุ ปติลีโน โหตีติ ปติลีโน. อกุหโกติ: ตีณิ กุหนวัต์ถูนิ: ปัจ์จยปฏิสวนสํขาตํ กุหนวัต์ถุ, อิริยาปถสํขาตํ กุหนวัต์ถุ, สามัน์ตชัป์ปนสํขาตํ กุหนวัต์ถุ.

กตมํ ปัจ์จยปฏิเสวนสํขาตํ กุหนวัต์ถุ? อิธ คหปติกา ภิก์ขุํ นิมัน์เตน์ติ จีวรปิณ์ฑปาตเสนาสนคิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขาเรหิ. โส ปาปิจ์โฉ อิจ์ฉาปกโต อัต์ถิโก จีวรปิณ์ฑปาตเสนาสนคิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขารานํ, ภิย์โยกม์ยตํ อุปาทาย จีวรํ ปัจ์จัก์ขาติ, ปิณ์ฑปาตํ ปัจ์จัก์ขาติ, เสนาสนํ ปัจ์จัก์ขาติ, คิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขารํ ปัจ์จัก์ขาติ. โส เอวมาห "กึ สมณัส์ส มหัค์เฆน จีวเรน. เอตํ สารุป์ปํ, ยํ สมโณ สุสานา วา สังการกูฏา วา ปาปณิกา วา นัน์ตกานิ อุจ์จินิต์วา สํฆาฏึ กัต์วา ธาเรย์ย. กึ สมณัส์ส มหัค์เฆน ปิณ์ฑปาเตน. เอตํ

สารีปุตฺต, ยํ สมโณ อุญฺฉาจริยาย ปิณฺฑิยาโลเปน ชีวิกํ กปฺเปยฺย. กึ สมณสฺส มหคฺเฆน เสนาสเนน. เอตํ สารีปุตฺต, ยํ สมโณ รุกฺขมูลิโก วา, อพฺโภกาสิโก วา, อพฺโภกาสิโก วา. กึ สมณสฺส มหคฺเฆน คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน. เอตํ สารีปุตฺต, ยํ สมโณ ปูติมุตฺเตน วา หริฏกีขณฺเฑน วา โอสธํ กเรยฺยาติ ตทุปาทาย ลูขํ จีวรํ ธาเรติ, ลูขํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชติ, ลูขํ เสนาสนํ ปฏิเสวติ, ลูขํ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปฏิเสวติ. ตเมนํ คหปติกา เอวํ ชานนฺติ "อยํ สมโณ อปฺปิจฺโฉ สนฺตุฏฺโฐ ปวิวิตฺโต อสํสฏฺโฐ อารทฺธวิริโย ธุตวาโทติ ภิยฺโย ภิยฺโย นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ. โส เอวมาห "ติณฺณํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ: สทฺธาย สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ, เทยฺยธมฺมสฺส สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ, ทกฺขิเณยฺยานํ สมฺมุขีภาวา สทฺโธ กุลปุตฺโต พหุํ ปุญฺญํ ปสวติ. ตุมฺหากญฺเจวายํ สทฺธา อตฺถิ. เทยฺยธมฺโม จายํ สํวิชฺชติ. อหญฺจ ปฏิคฺคาหโก. สจาหํ น ปฏิคฺคเหสฺสามิ, เอวํ ตุมฺเห ปุญฺเญน ปริหีนา ภวิสฺสถ. น มยฺหํ อิมินา อตฺโถ, อปิจ ตุมฺหากญฺเญว อนุกมฺปาย ปฏิคฺคณฺหามีติ, ตทุปาทาย พหุมฺปิ จีวรํ ปฏิคฺคณฺหาติ, พหุมฺปิ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคณฺหาติ, พหุมฺปิ เสนาสนํ ปฏิคฺคณฺหาติ, พหุมฺปิ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปฏิคฺคณฺหาติ; ยา เอวรูปา ภากุฏิกา, ภากุฏิยํ, กุหนา, กุหายนา, กุหิตตฺตํ; อิทํ วุจฺจติ ปฏิเสวนสํขาตํ กุหนวตฺถุ.

กตมํ อิริยาปถสํขาตํ กุหนวตฺถุ? อิเธกจฺโจ ปาปิจฺโฉ อิจฺฉาปกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย "เอวํ มํ ชโน สมฺภาวิสฺสตีติ คมนํ สณฺฐเปติ, ฐานํ สณฺฐเปติ, นิสชฺชํ สณฺฐเปติ, สยนํ สณฺฐเปติ; ปณิธาย คจฺฉติ, ปณิธาย

ติฏ์ฐติ, ปณิธาย นิสีทติ, ปณิธาย เสยฺยํ กปฺเปติ; สมาหิโต วิย คจฺฉติ, สมาหิโต วิย ติฏ์ฐติ, สมาหิโต วิย นิสีทติ, สมาหิโต วิย เสยฺยํ กปฺเปติ, อาปาถกชฺฌายี จ โหติ; ยา เอวรูปา อิริยาปถสฺส อาฐปนา, สณฺฐปนา, ภากุฏิกา, ภากุฏิยํ, กุหนา, กุหายนา, กุหิตตฺตํ; อิทํ อิริยาปถสํขาตํ กุหนวตฺถุ.

กตมํ สามนฺตชปฺปนสํขาตํ กุหนวตฺถุ? อิเธกจฺโจ ปาปิจฺโฉ อิจฺฉาปกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย "เอวํ มํ ชโน สมฺภาวิสฺสตีติ อริยธมฺมสนฺนิสฺสิตํ วาจํ ภาสติ, "โย เอวรูปํ จีวรํ ธาเรติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ, "โย เอวรูปํ ปตฺตํ ธาเรติ. โลหถาลกํ ธาเรติ. ธมฺมกรกํ ธาเรติ. ปริสาวนํ ธาเรติ. กุญฺจิกํ ธาเรติ. อุปาหนํ ธาเรติ. กายพนฺธนํ ธาเรติ. อาโยคํ ธาเรติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. "ยสฺส เอวรูโป อุปชฺฌาโย, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ, "ยสฺส เอวรูโป อาจริโย. เอวรูปา สมานุปชฺฌายกา. สมานาจริยกา. มิตฺตา. สนฺทิฏ์ฐา. สมฺภตฺตา. สหายา, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. โย เอวรูเป วิหาเร วสติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. "โย เอวรูเป อฑฺฒโยเค วสติ. ปาสาเท วสติ. หมฺมิเย วสติ. คุหายํ วสติ. เลเณ วสติ. กุฏิยา วสติ. กูฏาคาเร วสติ. อฏฺเฏ วสติ. มาเฬ วสติ. อุทฺทณฺเฑ วสติ. อุปฏ์ฐานสาลายํ วสติ. มณฺฑเป วสติ. รุกฺขมูเล วสติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. อถวา โกรชิกโกรชิโก ภากุฏิกภากุฏิโก กุหกกุหโก ลปกลปโก มุขสมฺภาวิโต อยํ สมโณ อิมาสํ เอวรูปานํ สนฺตานํ วิหารสมาปตฺตีนํ ลาภี ตาทิสํ คมฺภีรํ คุยฺหํ นิปุณํ ปฏิจฺฉนฺนํ โลกุตฺตรสุญฺญตปฏิสญฺญุตฺตํ กถํ กเถติ; ยา เอวรูปา ภากุฏิกา, ภากุฏิยํ, กุหนา, กุหายนา, กุหายิตตฺตํ; อิทํ

สามญฺตชปฺปนสํขาตํ กุหนวตฺถุํ. ยสฺสิมานิ ตีณิ กุหนวตฺถูนิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ, โส วุจฺจติ อกุหโกติ ปติลีโน อกุหโก.

อปิหาลุ อมจฺฉรีติ: ปิหา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา ปิหา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา, โส วุจฺจติ อปิหาลุ. โส รูเป น ปิเหติ, สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรํ. ปิณฺฑปาตํ. เสนาสนํ. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ. กามธาตุํ. รูปธาตุํ. อรูปธาตุํ. กามภวํ. รูปภวํ. อรูปภวํ. สญฺญาภวํ. อสญฺญาภวํ. เนวสญฺญานาสญฺญาภวํ เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ. ปญฺจโวการภวํ อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนฺนํ. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม น ปิเหติ น อิจฺฉติ น สาทิยติ น ปตฺเถติ นาภิชปฺปตีติ อปิหาลุ. อมจฺฉรีติ: ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ; ยํ เอวรูปํ มจฺฉริยํ, มจฺฉรายนา, มจฺฉรายิตตฺตํ, เววิจฺฉํ, กทริยํ, กฏุกญฺจุกตา, อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส; อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ. อปิจ ขนฺธมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, ธาตุมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, อายตนมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, คาโห, วุจฺจติ มจฺฉริยํ. ยสฺเสตํ ปหีนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ, โส วุจฺจติ อมจฺฉรีติ อปิหาลุ อมจฺฉรี.

อปฺปคพฺโภ อเชคุจฺโฉติ: ปาคพฺภิยนฺติ ตีณิ ปาคพฺภิยานิ: กายิกํ ปาคพฺภิยํ, วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ, เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ.

กตมํ กายิกํ ปาคพฺภิยํ? อิเธกจฺโจ สํฆคโตปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, คณคโตปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ,

โภชนสาลายํปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, ชนฺตาฆเรปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อุทกติตฺเถปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโตปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐปิ กายิกํปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ สํฆคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ สํฆคโต อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ, ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, สสีสํ ปารุปิตฺวาปิ นิสีทติ, ฐิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ สํฆคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ คณคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ คณคโต อจิตฺตีการกโต เถรานํ ภิกฺขูนํ อนุปาหนานํ จงฺกมนฺตานํ สอุปาหโน จงฺกมติ, นีเจ จงฺกเม จงฺกมนฺตานํ อุจฺเจ จงฺกเม จงฺกมติ, ฉมายํ จงฺกมนฺตานํ จงฺกเม จงฺกมติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ; ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, สสีสํ ปารุปิตฺวาปิ นิสีทติ, ฐิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ คณคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ โภชนสาลาย กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ โภชนสาลาย อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทติ, นเวปิ ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ, ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, สสีสํ ปารุปิตฺวาปิ นิสีทติ, ฐิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ โภชนสาลาย กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ ชนฺตาฆเร กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ ชนฺตาฆเร อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ, ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, อนาปุจฺฉาปิ อนชฺฌิฏฺโฐปิ กฏฺฐํ ปกฺขิปติ, ทฺวารํ ปิทหติ,

พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ ชนฺตาฆเร กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อุทกติตฺเถ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ อุทกติตฺเถ อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ โอตรติ, ปุรโตปิ โอตรติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นฺหายติ, ปุรโตปิ นฺหายติ, อุปริปิ นฺหายติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ อุตฺตรติ, ปุรโตปิ อุตฺตรติ, อุปริปิ อุตฺตรติ; เอวํ อุทกติตฺเถ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโต อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ คจฺฉติ, ปุรโตปิ คจฺฉติ, โวกฺกมฺมปิ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต คจฺฉติ; เอวํ อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ น "ปวิส ภนฺเตติ วุจฺจมาโน ปวิสติ, น "ติฏฺฐ ภนฺเตติ, วุจฺจมาโน ติฏฺฐติ น "นิสีท ภนฺเตติ วุจฺจมาโน นิสีทติ, อโนกาสํปิ ปวิสติ, อโนกาเสปิ ติฏฺฐติ, อโนกาเสปิ นิสีทติ; ยานิ ตานิ โหนฺติ กุลานํ โอวรกานิ คุฬฺหานิ จ ปฏิจฺฉนฺนานิ จ, ยตฺถ กุลิตฺถิโย กุลธีตโร กุลสุณฺหาโย กุลกุมาริโย นิสีทนฺติ, ตตฺถปิ สหสา ปวิสติ, กุมารกสฺสปิ สีสํ ปรามสติ; เอวํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ; อิทํ กายิกํ ปาคพฺภิยํ.

กตมํ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ? อิเธกจฺโจ สํฆคโตปิ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, คณคโตปิ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐปิ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ สํฆคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ ? อิเธกจฺโจ สํฆคโต อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู อนาปุจฺฉํ วา อนชฺฌิฏฺโฐ วา ธมฺมํ ภณติ, ปญฺหํ วิสชฺเชติ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสติ, ฐิตโกปิ ภณติ,

ผาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ สํฆคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ คณคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ คณคโต อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขู อนาปุจฺฉํ วา อนชฺฌิฏฺโฐ วา อารามคตานํ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ ภณติ, ปญฺหํ วิสชฺเชติ, ชิตโกปิ ภณติ, ผาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; อารามคตานํ ภิกฺขุนีนํ. อุปาสกานํ. อุปาสิกานํ ธมฺมํ ภณติ, ปญฺหํ วิสชฺเชติ, ชิตโกปิ ภณติ, ผาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ คณคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ อิตฺถึ วา กุมารึ วา อาห "อิตฺถนฺนาเม อิตฺถํโคตฺเต กึ อตฺถิ. ยาคุ อตฺถิ, ภตฺตํ อตฺถิ, ขาทนียํ อตฺถิ; กึ ปิวิสฺสาม กึ ภุญฺชิสฺสาม กึ ขาทิสฺสาม กึ วา อตฺถิ กึ วา เม ทสฺสถาติ วิปฺปลปติ. โย เอวรูโป วาจาปลาโป, วิปฺปลาโป, ลาลปฺโป, ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ; เอวํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ: อิทํ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ.

กตมํ เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ? อิเธกจฺโจ น อุจฺจากุลา ปพฺพชิโต สมาโน อุจฺจากุลา ปพฺพชิเตน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน. น มหากุลา ปพฺพชิโต สมาโน มหากุลา ปพฺพชิเตน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน. น มหาโภคกุลา ปพฺพชิโต สมาโน มหาโภคกุลา ปพฺพชิเตน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน. น อุฬารโภคกุลา ปพฺพชิโต สมาโน. น สุตฺตนฺติโก สมาโน สุตฺตนฺติเกน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน, น วินยธโร สมาโน. น ธมฺมกถิโก สมาโน. อารญฺญิโก สมาโน. น ปิณฺฑปาติโก สมาโน. น ปํสุกูลิโก สมาโน. น เตจีวริโก สมาโน. น สปทานจาริโก สมาโน. น ขลุปจฺฉาภตฺติโก สมาโน. น เนสชฺชิโก สมาโน. น ยถาสนฺถติโก

สมาโน. น ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภี สมาโน ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภินา สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน. ฯเปฯ น เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภี สมาโน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภินา สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ ทหติ จิตฺเตน; อิทํ เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ. ยสฺสิมานิ ตีณิ ปาคพฺภิยานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ, โส วุจฺจติ อปฺปคพฺโภติ อปฺปคพฺโภ. อเชคุจฺโฉติ: อตฺถิ ปุคฺคโล เชคุจฺโฉ. อตฺถิ อเชคุจฺโฉ.

กตโม จ ปุคฺคโล เชคุจฺโฉ ? อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติ ปาปธมฺโม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต; อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล เชคุจฺโฉ. อถวา โกธโน โหติ อุปายาสพหุโล อปฺปมฺปิ วุตฺโต สมาโน อภิสชฺชติ กุปฺปติ พฺยาปชฺชติ ปติตฺถิยติ โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ; อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล เชคุจฺโฉ. อถวา โกธโน โหติ, อุปนาหี โหติ, มกฺขี โหติ, ปฬาสี โหติ, อิสฺสุกี โหติ, มจฺฉรี โหติ, สโฐ โหติ, มายาวี โหติ, ถทฺโธ โหติ, อติมานี โหติ, ปาปิจฺโฉ โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ โหติ สนฺทิฏฺฐิปรามาสี โหติ, อาธานคาหี ทุปฺปฏินิสฺสคฺคี โหติ; อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล เชคุจฺโฉ.

กตโม จ ปุคฺคโล อเชคุจฺโฉ ? อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล อเชคุจฺโฉ. อถวา อกฺโกธโน โหติ อนุปายาสพหุโล พหุมฺปิ วุตฺโต สมาโน น อภิสชฺชติ น กุปฺปติ น พฺยาปชฺชติ น ปติตฺถิยติ

น โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ; อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล อเชคุจฺโฉ. อถวา อกฺโกธโน โหติ, อนุปนาหี โหติ, อมกฺขี โหติ, อปฬาสี โหติ อนิสฺสุกี โหติ, อมจฺฉรี โหติ, อสโฐ โหติ, อมายาวี โหติ, อถทฺโธ โหติ, อนติมานี โหติ, น ปาปิจฺโฉ โหติ, น มิจฺฉาทิฏฺฐิ โหติ, อสนฺทิฏฺฐิปรามาสี โหติ, อนาธานคาหี โหติ, สุปฺปฏินิสฺสคฺคี โหติ; อยํ วุจฺจติ ปุคฺคโล อเชคุจฺโฉ. สพฺเพ กลฺยาณปุถุชฺชนํ อุปาทาย อริยปุคฺคโล อเชคุจฺโฉติ อปฺปคพฺโภ อเชคุจฺโฉ.

เปสุเณยฺเย จ โน ยุโตติ: เปสุญฺญนฺติ อิเธกจฺโจ ปิสุณวาโจ โหติ, อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย; อิติ วคฺคานํ วา เภตฺตา ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคาราโม วคฺครโต วคฺคนนฺที วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ; อิทํ วุจฺจติ เปสุญฺญํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ เปสุญฺญํ อุปสํหรติ ปิยกมฺยตาย วา, เภทาธิปฺปาโย วา. กถํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ? อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสามิ, มนาโป ภวิสฺสามิ, วิสฺสาสิโก ภวิสฺสามิ, อพฺภนฺตริโก ภวิสฺสามิ, สุหทโย ภวิสฺสามีติ; เอวํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ.

กถํ เภทาธิปฺปาโย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ? กถํ อิเม นานา อสฺสุ, วินา อสฺสุ, วคฺคา อสฺสุ, เทฺวธา อสฺสุ, เทฺวชฺฌา อสฺสุ, เทฺวปกฺขา อสฺสุ, ภิชฺเชยฺยุํ น สมาคจฺเฉยฺยุํ, ทุกฺขํ น ผาสุ วิหเรยฺยุนฺติ; เอวํ เภทาธิปฺปาโย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ. ยสฺเสตํ เปสุญฺญํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ, โส เปสุญฺเญ น ยุตฺโต นปฺปยุตฺโต นายุตฺโต น สมายุตฺโตติ เปสุเณยฺเย จ โน ยุโต. เตนาห ภควา

"ปติลีโน อกุหโก อปิหาลุ อมจฺฉรี,

อปฺปคพฺโภ อเชคุจฺโฉ เปสุเณยฺเย จ โน ยุโต.
สาติเยสุ อนสฺสาวี อติมาเน จ โน ยุโต,
สณฺโห จ ปฏิภาณวา น สทฺโธ น วิรชฺชติ.

สาติเยสุ อนสฺสาวีติ: สาติยา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคุณา. กิการณา สาติยา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคุณา? เยภุยฺเยน เทวมนุสฺสา ปญฺจกามคุเณ อิจฺฉนฺติ สาทิยนฺติ ปตฺถยนฺติ ปิหยนฺติ อภิชปฺปนฺติ; ตํการณา สาติยา วุจฺจนฺติ ปญฺจ กามคุณา. เยสํ เอสา สาติยา ตณฺหา อปฺปหีนา, เตสํ จกฺขุโต รูปตณฺหา สวติ ปสวติ สนฺทติ ปวตฺตติ. โสตโต สทฺทตณฺหา. ฆานโต คนฺธตณฺหา. ชิวฺหาโต รสตณฺหา. กายโต โผฏฺฐพฺพตณฺหา. มนโต ธมฺมตณฺหา สวติ ปสวติ สนฺทติ ปวตฺตติ. เยสํ เอสา สาติยา ตณฺหา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา, เตสํ จกฺขุโต รูปตณฺหา น สวติ น ปสวติ น สนฺทติ น ปวตฺตติ. โสตโต สทฺทตณฺหา. ฯเปฯ มนโต ธมฺมตณฺหา น สวติ น ปสวติ น สนฺทติ น ปวตฺตตีติ สาติเยสุ อนสฺสาวี.

อติมาเน จ โน ยุตฺโตติ: กตโม อติมาโน? อิเธกจฺโจ ปรํ อติมญฺญติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา; โย เอวรูโป มาโน, มญฺญนา, มญฺญิตตฺตํ, อุณฺณติ, อุณฺณโม, ธโช, สมฺปคฺคาโห, เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส; อยํ วุจฺจติ อติมาโน. ยสฺเสโส อติมาโน ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ, โส อติมาเน โน ยุตฺโต นปฺปยุตฺโต นายุตฺโต น สมายุตฺโตติ อติมาเน จ โน ยุโต.

สณฺโห จ ปฏิภาณวาติ: สณฺเหน กายกมฺเมน สมนฺนาคโตติ สณฺโห. สณฺเหน วจีกมฺเมน. สณฺเหน มโนกมฺเมน สมนฺนาคโตติ

สัณ์โห. สัณ์หหิ สติปัฏ์ฐาเนหิ สมัน์นาคโตติ สัณ์โห. สัณ์หหิ สัมมัป์ปธาเนหิ. สัณ์หหิ อิท์ธิปาเทหิ. สัณ์หหิ อิน์ท์ริเยหิ. สัณ์หหิ พเลหิ. สัณ์หหิ โพช์ฌังเคหิ สมัน์นาคโตติ สัณ์โห. สัณ์หน อริเยน อัฏ์ฐังคิเกน มัค์เคน สมัน์นาคโตติ สัณ์โห. ปฏิภาณวาติ: ปริยัต์ติปฏิภาณวา, ปริปุจ์ฉาปฏิภาณวา, อธิคมปฏิภาณวา.

กตโม ปริยัต์ติปฏิภาณวา? อิเธกัจ์จัส์ส ปริยาปุฏํ โหติ สุต์ตํ เคย์ยํ เวย์ยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุต์ตกํ ชาฏกํ อัพ์ภูตธัม์มํ เวทัล์ลํ. ตัส์ส ปริยัต์ตึ นิส์สาย ปฏิภายติ; อยํ ปริยัต์ติปฏิภาณวา.

กตโม ปริปุจ์ฉาปฏิภาณวา? อิเธกัจ์โจ ปริปุจ์ฉโก โหติ อัต์ถัต์เถ จ ญายัต์เถ จ ลัก์ขเณ จ การเณ จ ฐานาฐาเน จ. ตัส์ส ตํ ปริปุจ์ฉํ นิส์สาย ปฏิภายติ; อยํ ปริปุจ์ฉาปฏิภาณวา.

กตโม อธิคมปฏิภาณวา? อิเธกัจ์จัส์ส อธิคตา โหน์ติ จัต์ตาโร สติปัฏ์ฐานา, จัต์ตาโร สัม์มัป์ปธานา, จัต์ตาโร อิท์ธิปาทา, ปัญ์จิน์-ท์ริยานิ, ปัญ์จ พลานิ, สัต์ต โพช์ฌังคา, อริโย อัฏ์ฐังคิโก มัค์โค, จัต์ตาริ สามัญ์ญผลานิ, จตัส์โส ปฏิสัม์ภิทา, ฉ อภิญ์ญา; ตัส์ส อัต์โถ ญาโต, ธัม์โม ญาโต, นิรุต์ติ ญาตา; อัต์เถ ญาเต, อัต์โถ ปฏิภายติ; ธัม์เม ญาเต, ธัม์โม ปฏิภายติ; นิรุต์ติยา ญาตาย, นิรุต์ติ ปฏิภายติ: อิเมสุ ตีสุ ญาณํ ปฏิภาณปฏิสัม์ภิทา. อิมาย ปฏิภาณปฏิสัม์ภิทาย อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปัน์โน สมุปปัน์โน สมัน์นาคโต โหติ; โส วุจ์จติ ปฏิภาณวา. ยัส์ส ปริยัต์ติ นัต์ถิ, ปริปุจ์ฉา นัต์ถิ, อธิคโม นัต์ถิ, กึ ตัส์ส ปฏิภายิส์สตีติ สัณ์โห จ ปฏิภาณวา.

น สัท์โธ น วิรัช์ชตีติ น สัท์โธติ: สามํ สยมภิญ์ญาตํ

อตฺตปจฺจกฺขํ ธมฺมํ น กสฺสจิ สทฺธหติ อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เทวสฺส วา มารสฺส วา นรสฺส วา พฺรหฺมุโน วา. สพฺเพ สํขารา อนิจฺจาติ สามํ สยมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ธมฺมํ น กสฺสจิ สทฺธหติ อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เทวสฺส วา มารสฺส วา นรสฺส วา พฺรหฺมุโน วา. สพฺเพ สํขารา ทุกฺขาติ. สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. อวิชฺชาปจฺจยา สํขาราติ. ฯเปฯ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ. อวิชฺชานิโรธา สํขารนิโรโธติ. ฯเปฯ ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ. อิทํ ทุกฺขนฺติ. ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ. อิเม อาสวาติ. ฯเปฯ อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ. อิเม ธมฺมา อภิญฺเญยฺยาติ. ฯเปฯ อิเม ธมฺมา สจฺฉิกาตพฺพาติ. ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ จตุนฺนํ มหาภูตานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจาติ. ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ สามํ สยมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ธมฺมํ น กสฺสจิ สทฺธหติ อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เทวสฺส วา มารสฺส วา นรสฺส วา พฺรหฺมุโน วา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "สทฺทหสิ ตฺวํ สาริปุตฺต "สทฺธินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. วิริยินฺทฺริยํ. สตินฺทฺริยํ. สมาธินฺทฺริยํ. ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนฺติ. น ขฺวาหํ เอตฺถ ภนฺเต ภควโต สทฺธาย คจฺฉามิ "สทฺธินฺทฺริยํ. วิริยินฺทฺริยํ. สตินฺทฺริยํ สมาธินฺทฺริยํ. ปญฺญินฺทฺริยํ. ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานํ. เยสํ นูเนตํ ภนฺเต อญาตํ อสฺส อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผุสิตํ

ปญฺญาย, เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คจฺเฉยฺยุํ "สทฺธินฺทฺริยํ ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนฺติ. เยสญฺจ โข เอตํ ภนฺเต ญาตํ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ผุสิตํ ปญฺญาย, นิกฺกงฺขา เต ตตฺถ นิพฺพิจิกิจฺฉา "สทฺธินฺทฺริยํ. วิริยินฺทฺริยํ. สตินฺทฺริยํ. สมาธินฺทฺริยํ. ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนฺติ. มยฺหญฺจ โข เอตํ ภนฺเต ญาตํ ทิฏฺฐํ วิทิตํ สจฺฉิกตํ ผุสิตํ ปญฺญาย, นิกฺกงฺโขหํ ตตฺถ นิพฺพิจิกิจฺโฉ "สทฺธินฺทฺริยํ. วิริยินฺทฺริยํ. สตินฺทฺริยํ. สมาธินฺทฺริยํ. ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนฺติ. สาธุ สาธุ สาริปุตฺต. เยสญฺเหตํ สาริปุตฺต อญาตํ อสฺส อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผุสิตํ ปญฺญาย, เต ตตฺถ ปเรสํ สทฺธาย คจฺเฉยฺยุํ "สทฺธินฺทฺริยํ. ฯเปฯ ปญฺญินฺทฺริยํ ภาวิตํ พหุลีกตํ อมโตคธํ โหติ อมตปรายนํ อมตปริโยสานนฺติ.

อสฺสทฺโธ อกตญฺญู จ สนฺธิจฺเฉโท จ โย นโร,
หตาวกาโส วนฺตาโส, ส เว อุตฺตมโปริโสติ.

น วิรชฺชตีติ: สพฺเพ พาลปุถุชฺชนา รชฺชนฺติ. กลฺยาณปุถุชฺชนํ อุปาทาย สตฺต เสขา วิรชฺชนฺติ. อรหา เนว รชฺชติ, โน วิรชฺชติ; วิรโต โส ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจรโณ. ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ น สทฺโธ น วิรชฺชติ. เตนาห ภควา

"สาติเยสุ อนสฺสาวี, อติมาเน จ โน ยุโต,
สณฺโห จ ปฏิภาณวา, น สทฺโธ น วิรชฺชติ.
ลาภกมฺยา น สิกฺขติ, อลาเภ จ น กุปฺปติ.
อวิรุทฺโธ จ ตณฺหาย รเส จ นานุคิชฺฌติ.

ลาภกมฺยา น สิกฺขติ อลาเภ จ น กุปฺปติ: กถํ ลาภกมฺยา น สิกฺขติ ? อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ลาภึ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. ตสฺส เอวํ โหติ "เกน นุ โข อยมายสฺมา ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. ตสฺส เอวํ โหติ "อยํ โข อายสฺมา สุตฺตนฺติโก, เตน อยมายสฺมา ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. โส ลาภเหตุ ลาภปจฺจยา ลาภการณา ลาภาภินิพฺพตฺติยา ลาภํ ปริปาเจนฺโต สุตฺตนฺตํ ปริยาปุณาติ; เอวมฺปิ ลาภกมฺยา สิกฺขติ. อถวา ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ลาภึ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. ตสฺส เอวํ โหติ "เกน นุ โข อยมายสฺมา ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. ตสฺส เอวํ โหติ "อยํ โข อายสฺมา วินยธโร. ฯเปฯ อาภิธมฺมิโก, เตน อยมายสฺมา ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ, โส ลาภเหตุ ลาภปจฺจยา ลาภการณา ลาภาภินิพฺพตฺติยา ลาภํ ปริปาเจนฺโต อภิธมฺมํ ปริยาปุณาติ; เอวมฺปิ ลาภกมฺยา สิกฺขติ. อถวา ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ปสฺสติ ลาภึ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. ตสฺส เอวํ โหติ "เกน นุ โข อยมายสฺมา ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. ตสฺส เอวํ โหติ "อยํ โข อายสฺมา อารญฺญิโก. ปิณฺฑปาติโก. ปํสุกูลิโก; เตจีวริโก. สปทานจาริโก. ขลุปจฺฉาภตฺติโก. เนสชฺชิโก. ยถาสนฺถติโก, เตน อยมายสฺมา ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. โส ลาภเหตุ ลาภปจฺจยา ลาภการณา ลาภาภินิพฺพตฺติยา ลาภํ ปริปาเจนฺโต อารญฺญิโก โหติ ฯเปฯ ยถาสนฺถติโก โหติ; เอวมฺปิ ลาภกมฺยา สิกฺขติ.

กถํ น ลาภกัม์ยา สิก์ขติ? อิธ ภิก์ขุ น ลาภเหตุ น ลาภปัจ์จยา น ลาภการณา น ลาภาภินิพ์พัต์ติยา น ลาภํ ปริปาเจน์โต ยาวเทว อัต์ตทมถาย อัต์ตสมถาย อัต์ตปรินิพ์พาปนัต์ถาย สุต์ตัน์ตํ ปริยาปุณาติ, วินยํ ปริยาปุณาติ, อภิธัม์มํ ปริยาปุณาติ; เอวัม์ปิ น ลาภกัม์ยา สิก์ขติ. อถวา ภิก์ขุ น ลาภเหตุ น ลาภปัจ์จยา น ลาภการณา น ลาภาภินิพ์พัต์ติยา น ลาภํ ปริปาเจน์โต ยาวเทว อัป์ปิจ์ฉัญ์เญว นิส์สาย สัน์ตุฏ์ฐิญ์เญว นิส์สาย สัล์เลขัญ์เญว นิส์สาย ปวิเวกัญ์เญว นิส์สาย อิทมัต์ถิตัญ์เญว นิส์สาย อารัญ์ญิโก โหติ, ปิณ์ฑปาติโก โหติ, ปํสุกูลิโก โหติ, เตจีวริโก โหติ, สปทานจาริโก โหติ, ขลุปัจ์ฉาภัต์ติโก โหติ, เนสัช์ชิโก โหติ, ยถาสัน์ถติโก โหติ; เอวัม์ปิ น ลาภกัม์ยา สิก์ขตีติ ลาภกัม์ยา น สิก์ขติ.

อลาเภ จ น กุป์ปตีติ: กถํ อลาเภ กุป์ปติ? อิเธกัจ์โจ "กุลํ วา น ลภามิ, คณํ วา น ลภามิ, อาวาสํ วา น ลภามิ, ลาภํ วา น ลภามิ, ยสํ วา น ลภามิ, ปสํสํ วา น ลภามิ, สุขํ วา น ลภามิ, จีวรํ วา น ลภามิ, ปิณ์ฑปาตํ วา น ลภามิ, เสนาสนํ วา น ลภามิ, คิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขารํ วา น ลภามิ, คิลานุปัฏ์ฐากํ วา น ลภามิ, อัป์ปญาโตม์หีติ กุป์ปติ พ์ยาปัช์ชติ ปติต์ถิยติ โกปัญ์จ โทสัญ์จ อัป์ปัจ์จยัญ์จ ปาตุกโรติ; เอวํ อลาเภ กุป์ปติ.

กถํ อลาเภ น กุป์ปติ? อิธ ภิก์ขุ "กุลํ วา น ลภามิ, คณํ วา น ลภามิ, อาวาสํ วา น ลภามิ, ลาภํ วา น ลภามิ, ยสํ วา น ลภามิ, ปสํสํ วา น ลภามิ, สุขํ วา น ลภามิ, จีวรํ วา น ลภามิ, ปิณ์ฑปาตํ วา น ลภามิ, เสนาสนํ วา น ลภามิ, คิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขารํ วา น ลภามิ, คิลานุปัฏ์ฐากํ วา น ลภามิ, อัป์ปญาโตม์หีติ น กุป์ปติ น พ์ยาปัช์ชติ น

ปติตฺถิยติ น โกปญฺจ น โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติ; เอวํ อลาเภ น กุปฺปติ ลาภกมฺยา น สิกฺขติ อลาเภ จ น กุปฺปติ.

อวิรุทฺโธ จ ตณฺหาย รเส จ นานุคิชฺฌตีติ วิรุทฺโธติ: โย จิตฺตสฺส อาฆาโต, ปฏิฆาโต, อนุวิโรโธ, โกโป, ปโกโป, สมฺปโกโป, โทโส, ปโทโส, สมฺปโทโส, จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ, มโนปโทโส, จิตฺตสฺส โกโธ, กุชฺฌนา, กุชฺฌิตตฺตํ, โทโส, ทุสฺสนา, ทุสฺสิตตฺตํ, พฺยาปตฺติ, พฺยาปชฺชนา, พฺยาปชฺชิตตฺตํ, วิโรโธ, ปฏิวิโรโธ, จณฺฑิกฺกํ, อสฺสุโรโป, อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส; อยํ วุจฺจติ วิโรโธ. ยสฺเสโส วิโรโธ ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ, โส วุจฺจติ อวิรุทฺโธ. ตณฺหาติ รูปตณฺหา, สทฺทตณฺหา, คนฺธตณฺหา, รสตณฺหา, โผฏฺฐพฺพตณฺหา, ธมฺมตณฺหา. รโสติ: มูลรโส, ขนฺธรโส, ตจรโส, ปตฺตรโส, ปุปฺผรโส, ผลรโส. อมฺพิลํ, มธุรํ, ติตฺติกํ, กฏุกํ, โลณิกํ, ขาริกํ, ลมฺพิลํ, กสาโว, สาทุ, อสาทุ, สีตํ, อุณฺหํ. สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา รสคิทฺธา, เต ชิวฺหคฺเคน รสคฺคานิ ปริเยสนฺตา อาหิณฺฑนฺติ. เต อมฺพิลํ ลภิตฺวา อนมฺพิลํ ปริเยสนฺติ, อนมฺพิลํ ลภิตฺวา อมฺพิลํ ปริเยสนฺติ. มธุรํ ลภิตฺวา อมธุรํ ปริเยสนฺติ, อมธุรํ ลภิตฺวา มธุรํ ปริเยสนฺติ. ติตฺติกํ ลภิตฺวา อติตฺติกํ ปริเยสนฺติ, อติตฺตกํ ลภิตฺวา ติตฺตกํ ปริเยสนฺติ. กฏุกํ ลภิตฺวา อกฏุกํ ปริเยสนฺติ, อกฏุกํ ลภิตฺวา กฏุกํ ปริเยสนฺติ. โลณิกํ ลภิตฺวา อโลณิกํ ปริเยสนฺติ, อโลณิกํ ลภิตฺวา โลณิกํ ปริเยสนฺติ. ขาริกํ ลภิตฺวา อขาริกํ ปริเยสนฺติ, อขาริกํ ลภิตฺวา ขาริกํ ปริเยสนฺติ. ลมฺพิลํ ลภิตฺวา กสาวํ ปริเยสนฺติ, กสาวํ ลภิตฺวา ลมฺพิลํ ปริเยสนฺติ. สาทุํ ลภิตฺวา อสาทุํ ปริเยสนฺติ, อสาทุํ ลภิตฺวา สาทุํ ปริเยสนฺติ. สีตํ ลภิตฺวา อุณฺหํ ปริเยสนฺติ, อุณฺหํ ลภิตฺวา สีตํ

ปริเยสนฺติ. เต ยํ ยํ ลภิตฺวา เตน เตน น สนฺตุสฺสนฺติ, อปราปรํ ปริเยสนฺติ; มนาปิเกสุ รเสสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา ปลิพุทฺธา. ยสฺส รสตณฺหา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา, โส ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย, น มทาย, น มณฺฑนาย, น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย, วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย "อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ; ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ. ยถา วณํ อาลิมฺเปยฺย ยาวเทว โรปนตฺถาย; ยถา วาปน อกฺขํ อพฺภญฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺถรณตฺถาย; ยถา วาปน ปุตฺตมํสอาหารํ อาหาเรยฺย ยาวเทว กนฺตารสฺส นิตฺถรณตฺถาย; เอวเมว ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย, น มทาย, น มณฺฑนาย, น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย, วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย "อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ; ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ, รสตณฺหํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ; รสตณฺหาย อารโต วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ อวิรุทฺโธ จ ตณฺหาย รเส จ นานุคิชฺฌติ. เตนาห ภควา

"ลาภกมฺยา น สิกฺขติ, อลาเภ จ น กุปฺปติ.
อวิรุทฺโธ จ ตณฺหาย รเส จ นานุคิชฺฌตีติ.
อุเปกฺขโก สทา สโต, น โลเก มญฺญติ สมํ.
น วิเสสี น นีเจยฺโย, ตสฺส โน สนฺติ อุสฺสทา.

อุเปกฺขโก สทา สโตติ อุเปกฺขโกติ: ฉฬงฺคุเปกฺขาย สมนฺนาคโต

จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโน. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโน. จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา มนาปํ นาภิคิชฺฌติ นาภิหสติ น ราคํ ชเนติ. ตสฺส ฐิโตว กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. จกฺขุนา โข ปเนว รูปํ ทิสฺวา อมนาปํ น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐิตจิตฺโต อาหิตมนโส อพฺยาปนฺนเจตโส. ตสฺส ฐิโตว กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย มนาปํ นาภิคิชฺฌติ นาภิหสติ น ราคํ ชเนติ. ตสฺส ฐิโตว กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. มนสา โข ปเนว ธมฺมํ วิญฺญาย อมนาปํ น มงฺกุ โหติ อปฺปติฏฺฐิตจิตฺโต อาหิตมนโส อพฺยาปนฺนเจตโส. ตสฺส ฐิโตว กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา มนาปามนาเปสุ รูเปสุ ตสฺส ฐิโตว กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย มนาปามนาเปสุ ธมฺเมสุ ตสฺส ฐิโตว กาโย โหติ, ฐิตํ จิตฺตํ อชฺฌตฺตํ สุสณฺฐิตํ สุวิมุตฺตํ. จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา รชนีเย น รชฺชติ, โทสนีเย น ทุสฺสติ, โมหนีเย น มุยฺหติ, โกปนีเย น กุปฺปติ, กิเลสนีเย น กิลิสฺสติ, มทนีเย น มชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนสา

ธมฺมํ วิญฺญาย รชนีเย น รชฺชติ, โทสนีเย น ทุสฺสติ, โมหนีเย น มุยฺหติ, โกปนีเย น กุปฺปติ, กิเลสนีเย น กิลิสฺสติ, มทนีเย น มชฺชติ. ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺโต, สุเต สุตมตฺโต, มุเต มุตมตฺโต, วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺโต, ทิฏฺเฐ น ลิมฺปติ, สุเต น ลิมฺปติ, มุเต น ลิมฺปติ, วิญฺญาเต น ลิมฺปติ; ทิฏฺเฐ อนุปาโย อนิสฺสิโต อปฺปฏิพทฺโธ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรติ. สุเต. มุเต. วิญฺญาเต อนุปาโย อนิสฺสิโต อปฺปฏิพทฺโธ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรติ. สํวิชฺชติ อรหโต จกฺขุ, ปสฺสติ อรหา จกฺขุนา รูปํ, ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ; สุวิมุตฺตจิตฺโต อรหา. สํวิชฺชติ อรหโต โสตํ, สุณาติ อรหา โสเตน สทฺทํ, ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ; สุวิมุตฺตจิตฺโต อรหา. สํวิชฺชติ อรหโต ฆานํ, ฆายติ อรหา ฆาเนน คนฺธํ, ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ; สุวิมุตฺตจิตฺโต อรหา. สํวิชฺชติ อรหโต ชิวฺหา, สายติ อรหา ชิวฺหาย รสํ, ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ; สุวิมุตฺตจิตฺโต อรหา. สํวิชฺชติ อรหโต กาโย, ผุสฺสติ อรหา กาเยน โผฏฺฐพฺพํ, ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ; สุวิมุตฺตจิตฺโต อรหา. สํวิชฺชติ อรหโต มโน, วิชานาติ อรหา มนสา ธมฺมํ, ฉนฺทราโค อรหโต นตฺถิ; สุวิมุตฺตจิตฺโต อรหา. จกฺขุ รูปารามํ รูปรตํ รูปสมฺมุทิตํ, ตํ อรหโต ทนฺตํ คุตฺตํ รกฺขิตํ สํวุตํ, ตสฺส จ สํวราย ธมฺมํ เทเสติ. โสตํ สทฺทารามํ. ฆานํ คนฺธารามํ. ชิวฺหา รสารามา รสรตา รสสมฺมุทิตา, สา อรหโต ทนฺตา คุตฺตา รกฺขิตา สํวุตา, ตสฺสา จ สํวราย ธมฺมํ เทเสติ. กาโย โผฏฺฐพฺพาราโม. มโน ธมฺมาราโม ธมฺมรโต ธมฺมสมฺมุทิโต, โส อรหโต ทนฺโต คุตฺโต รกฺขิโต สํวุโต, ตสฺส จ สํวราย ธมฺมํ เทเสติ.

ทนฺตํ นยนฺติ สมิตึ, ทนฺตํ ราชาภิรูหติ.
ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ, โย ติวากฺยํ ติติกฺขติ.
วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชานิยาว สินฺธวา
กุญฺชราว มหานาคา, อตฺตทนฺโต ตโตวรํ.
น หิ เอเตหิ ยาเนหิ คจฺเฉยฺย อคตํ ทิสํ,
ยถาตฺตนา สุทนฺเตน ทนฺโต ทนฺเตน คจฺฉติ.
วิธาสุ น วิกมฺปนฺติ วิปฺปมุตฺตา ปุนพฺภวา,
ทนฺตภูมึ อนุปฺปตฺตา เต โลเก วิชิตาวิโน.
ยสฺสินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ อชฺฌตฺตํ จ พหิทฺธา จ
สพฺพโลเก นิพฺพิชฺฌิมํ ปรญฺจ โลกํ,
กาลํ กงฺขติ ภาวิโต สุทนฺโตติ

อุเปกฺขโก สทาติ: สพฺพทา สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ ธุวกาลํ. ฯเปฯ ปจฺฉิมวโย ขนฺเธ. สโตติ: จตูหิ การเณหิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต, เวทนาสุ. จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต. ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโตติ อุเปกฺขโก สทา สโต.

น โลเก มญฺญตีติ: "สทิโส หมสฺมีติ มานํ น ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนาติ น โลเก มญฺญติ.

สมํ น วิเสสี น นีเจยฺโยติ "เสยฺโยหมสฺมีติ อติมานํ น ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา. "หีโนหมสฺมีติ มานํ น ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนาติ น วิเสสี น นีเจยฺโย.

ตสฺส โน สนฺติ อุสฺสทาติ ตสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส.

อุสฺสทาติ: สตฺตุสฺสทา: ราคุสฺสโท, โทสุสฺสโท, โมหุสฺสโท, มานุสฺสโท, ทิฏฺฐุสฺสโท, กิเลสุสฺสโท, กมฺมุสฺสโท. ตสฺสิเม อุสฺสทา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ ตสฺส โน สนฺติ อุสฺสทา. เตนาห ภควา

"อุเปกฺขโก สทา สโต, น โลเก มญฺญตี สมํ.
น วิเสสี น นีเจยฺโย, ตสฺส โน สนฺติ อุสฺสทาติ.
ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ, ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต.
ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ.

ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถีติ ยสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส: นิสฺสยาติ: เทฺว นิสฺสยา: ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. ตสฺส ตณฺหานิสฺสโย ปหีโน, ทิฏฺฐินิสฺสโย ปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตณฺหานิสฺสยสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐินิสฺสยสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา นิสฺสยตา ยสฺส นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ.

ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโตติ ญตฺวาติ: ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. "สพฺเพ สํขารา อนิจฺจาติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. "สพฺเพ สํขารา ทุกฺขาติ. "สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. ฯเปฯ ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. อนิสฺสิโตติ: เทฺว นิสฺสยา: ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา

จกฺขุ อนิสฺสิโต, โสตํ อนิสฺสิโต, ฆานํ อนิสฺสิโต, ชิวฺหํ อนิสฺสิโต, กายํ อนิสฺสิโต, มนํ อนิสฺสิโต, รูเป. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ฯเปฯ ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม อนิสฺสิโต อนลฺลีโน อนุปคโต อนชฺโฌสิโต อนธิมุตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต.

ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชตีติ ตณฺหาติ: รูปตณฺหา สทฺทตณฺหา คนฺธตณฺหา รสตณฺหา โผฏฺฐพฺพตณฺหา ธมฺมตณฺหา. ยสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. ภวายาติ: ภวทิฏฺฐิยา. วิภวายาติ: วิภวทิฏฺฐิยา. ภวายาติ สสฺสตทิฏฺฐิยา. วิภวายาติ อุจฺเฉททิฏฺฐิยา ภวายาติ ปุนปฺปุนํ ภวาย ปุนปฺปุนํ คติยา ปุนปฺปุนํ อุปปตฺติยา ปุนปฺปุนํ ปฏิสนฺธิยา ปุนปฺปุนํ อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา. ตณฺหา ยสฺส นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ. เตนาห ภควา

ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ, ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต.
ภวาย วิภวาย จ ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ.
ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ.
คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ, อตาริ โส วิสตฺติกํ.

ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโตติ: สนฺโต อุปสนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปสฺสทฺโธติ. ตํ พฺรูมีติ: ตํ กเถมิ ตํ ภณามิ ตํ ทีปยามิ ตํ โวหรามีติ ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโต.

กาเมสุ อนเปกฺขินนฺติ: กามาติ: อุทฺทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา. ฯเปฯ อิเม

วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. วตฺถุกาเม ปริชานิตฺวา กิเลสกาเม ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา. กาเมสุ อนเปกฺขี วีตกาโม จตฺตกาโม วนฺตกาโม มุตฺตกาโม ปหีนกาโม ปฏินิสฺสฏฺฐกาโม วีตราโค จตฺตราโค วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสฏฺฐราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ.

คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺตีติ: คนฺถาติ จตฺตาโร คนฺถา: อภิชฺฌา กายคนฺโถ. พฺยาปาโท กายคนฺโถ, สีลพฺพตปรามาโส กายคนฺโถ. อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ. อตฺตโน ทิฏฺฐิยา ราโค, อภิชฺฌา กายคนฺโถ. ปรวาเทสุ อาฆาโต อปฺปจฺจโย, พฺยาปาโท กายคนฺโถ. อตฺตโน สีลํ วา วตํ วา สีลพฺพตํ วา ปรามสติ, สีลพฺพตปรามาโส กายคนฺโถ. อตฺตโน ทิฏฺฐิ, อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ. ตสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺตีติ: คนฺถา ตสฺส นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ.

อตาริ โส วิสตฺติกนฺติ: วิสตฺติกา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. วิสตฺติกาติ: เกนฏฺเฐน วิสตฺติกา? วิสตาติ วิสตฺติกา. วิสาลาติ วิสตฺติกา. วิสฏาติ วิสตฺติกา. วิสมาติ วิสตฺติกา. วิสกฺกตีติ วิสตฺติกา. วิสํหรตีติ วิสตฺติกา, วิสํวาทิกาติ วิสตฺติกา. วิสมูลาติ วิสตฺติกา. วิสผลาติ วิสตฺติกา. วิสปริโภคาติ วิสตฺติกา. วิสาลา วา ปน สา ตณฺหา รูเป. สทฺเท. คนฺเธ รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุเล. คเณ. อาวาเส. ฯเปฯ ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ วิสฏา วิตฺถตาติ วิสตฺติกา.

อตาริ โส วิสตฺติกนฺติ: โส อิมํ วิสตฺติกํ ตณฺหํ อตาริ อุตฺตริ ปตฺตริ สมติกฺกมิ วีติวตฺตตีติ อตาริ โส วิสตฺติกํ. เตนาห ภควา

"ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ,
คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ, อตาริ โส วิสตฺติกนฺติ.
น ตสฺส ปุตฺตา ปสโว เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชติ,
อตฺตํ วาปิ นิรตฺตํ วา น ตสฺมึ อุปลพฺภติ.

น ตสฺส ปุตฺตา ปสโว เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชตีติ: นาติ ปฏิกฺเขโป. ตสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. ปุตฺตาติ: จตฺตาโร ปุตฺตา: อตฺตโช ปุตฺโต, เขตฺตโช ปุตฺโต, ทินฺนโก ปุตฺโต, อนฺเตวาสิโก ปุตฺโต. ปสโวติ: อเชฬกา กุกฺกุฏสูกรา หตฺถิควาสฺสวฬวา. เขตฺตนฺติ สาลิเขตฺตํ วีหิเขตฺตํ มุคฺคเขตฺตํ มาสเขตฺตํ ยวเขตฺตํ โคธุมเขตฺตํ ติลเขตฺตํ. วตฺถุนฺติ ฆรวตฺถุ โกฏฺฐกวตฺถุ ปุเรวตฺถุ ปจฺฉาวตฺถุ อารามวตฺถุ วิหารวตฺถุ. ตสฺส ปุตฺตา ปสโว เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชตีติ: ตสฺส ปุตฺตปริคฺคโห วา, ปสุปริคฺคโห วา, เขตฺตปริคฺคโห วา, วตฺถุปริคฺคโห วา, นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ น ตสฺส ปุตฺตา ปสโว เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชติ.

อตฺตํ วาปิ นิรตฺตํ วา น ตสฺมึ อุปลพฺภตีติ: อตฺตาติ สสฺสตทิฏฺฐิ นตฺถิ, นิรตฺตาติ อุจฺเฉททิฏฺฐิ นตฺถิ, อตฺตาติ คหิตํ นตฺถิ, นิรตฺตาติ มุญฺจิตพฺพํ นตฺถิ. ยสฺส นตฺถิ คหิตํ, ตสฺส นตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ; ยสฺส นตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ, ตสฺส นตฺถิ คหิตํ; คหณมุญฺจนํ สมติกฺกนฺโต อรหา วุทฺธิ ปริหานึ วีติวตฺโต. โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจรโณ. ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ อตฺตํ วาปิ นิรตฺตํ วา น ตสฺมึ อุปลพฺภติ. เตนาหภควา

"น ตสฺส ปุตฺโต ปสโว เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชติ,
อตฺตํ วาปิ นิรตฺตํ วา น ตสฺมึ อุปลพฺภติ.
เยน วชฺชุํ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณา
ตํ ตสฺส อปุเรกฺขตํ ตสฺมา วาเทสุ เนชติ.

เยน นํ วชฺชุํ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณาติ ปุถุชฺชนาติ: เกนฏฺเฐน ปุถุชฺชนา ? ปุถุกิเลเส ชเนนฺตีติ ปุถุชฺชนา. อวิหตสกฺกายทิฏฺฐิกาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุสตฺถารานํ มุขุลฺโลกิกาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุสพฺพคตีหิ อาวุฏิตาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุนานาภิสงฺขาเรหิ อภิสงฺขโรนฺตีติ ปุถุชฺชนา ปุถุนานาโอฆเหิ วุยฺหนฺตีติ ปุถุชฺชนา. ปุถุนานาสนฺตาเปหิ สนฺตปฺเปนฺตีติ ปุถุชฺชนา. ปุถุนานาปริฬาเหหิ ปริฑยฺหนฺตีติ ปุถุชฺชนา. ปุถุปญฺจสุ กามคุเณสุ รตฺตา คิทฺธา คธิตา อชฺโฌปนฺนา ลคฺคา ลคฺคิตา. ปลิพุทฺธาติ ปุถุชฺชนา. ปุถุปญฺจหิ นีวรเณหิ อาวุตา นิวุตา โอผุตา ปิหิตา ปฏิจฺฉนฺนา ปฏิกุชฺชิตาติ ปุถุชฺชนา. สมณาติ: เย เกจิ อิโต พหิทฺธา ปริพฺพาชุปคตา ปริพฺพาชสมาปนฺนา. พฺราหฺมณาติ: เยเกจิ โภวาทิกา. เยน วชฺชุํ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณาติ: ปุถุชฺชนา เยน ราเคน วเทยฺยุํ, เยน โทเสน วเทยฺยุํ, เยน โมเหน วเทยฺยุํ, เยน มาเนน วเทยฺยุํ, ยาย ทิฏฺฐิยา วเทยฺยุํ, เยน อุทฺธจฺเจน วเทยฺยุํ, ยาย วิจิกิจฺฉาย วเทยฺยุํ, เยหิ อนุสเยหิ วเทยฺยุํ "รตฺโตติ วา, "ทุฏฺโฐติ วา, "มูฬฺโหติ วา, "วินิพนฺโธติ วา, "ปรามฏฺโฐติ วา, "วิกฺเขปคโตติ วา, "อนิฏฺฐงฺคโตติ วา, "ถามคโตติ วา; เต อภิสงฺขารา ปหีนา, อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติโย เยน วเทยฺยุํ "เนรยิโกติ วา, "ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, "ปิตฺติวิสยิโกติ วา, "มนุสฺโสติ วา, "เทโวติ วา, "รูปีติ วา, "อรูปีติ วา, "สญฺญีติ วา, "อสญฺญีติ วา, "เนวสญฺญีนาสญฺญีติ วา; โส

เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ, เยน วเทยฺยุํ กเถยฺยุํ ภเณยฺยุํ ทีปเยยฺยุํ โวหเรยฺยุนฺติ. เยน วชฺชุํ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณา.

ตํ ตสฺส อปุเรกฺขตนฺติ ตสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. ปุเรกฺขาโรติ เทฺว ปุเรกฺขารา: ตณฺหาปุเรกฺขาโร จ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปุเรกฺขาโร. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร. ตสฺส ตณฺหาปุเรกฺขาโร ปหีโน, ทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร ปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตณฺหาปุเรกฺขารสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิปุเรกฺขารสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา น ตณฺหํ วา ทิฏฺฐึ วา ปุรโต กตฺวา จรติ; น ตณฺหาธโช, น ตณฺหาเกตุ, น ตณฺหาธิปเตยฺโย, น ทิฏฺฐิธโช น ทิฏฺฐิเกตุ น ทิฏฺฐาธิปเตยฺโย น ตณฺหาย วา ทิฏฺฐิยา วา ปริวาริโต จรตีติ ตํ ตสฺส อปุเรกฺขตํ.

ตสฺมา วาเทสุ เนชตีติ ตสฺมาติ: ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา วาเทสุ อุปวาเทสุ นินฺทาย ครหาย อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย เนชติ น เอชติ น จลติ น เวธติ นปฺปเวธติ น สมฺปเวธตีติ ตสฺมา วาเทสุ เนชติ. เตนาห ภควา

"เยน วชฺชุํ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณา,
ตํ ตสฺส อปุเรกฺขตํ ตสฺมา วาเทสุ เนชตีติ.
วีตเคโธ อมจฺฉรี น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ
น สเมสุ น โอเมสุ กปฺปํ เนติ อกปฺปิโย.

วีตเคโธ อมจฺฉรีติ: เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสโส เคโธ ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ, โส วุจฺจติ วีตเคโธ. โส รูเป อคิทฺโธ ฯเปฯ ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ อคิทฺโธ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน วีตเคโธ จตฺตเคโธ

วันฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปฏินิสฺสฏฺฐเคโธ นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ วีตเคโธ. อมจฺฉรีติ: มจฺฉริยนฺติ: ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ; ยํ เอวรูปํ มจฺฉริยํ. ฯเปฯ คาโห; วุจฺจติ มจฺฉริยํ. ยสฺเสตํ มจฺฉริยํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ, โส วุจฺจติ อมจฺฉรีติ วีตเคโธ อมจฺฉรี.

น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ น สเมสุ น โอเมสูติ: มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ. สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. มุนิ "เสยฺโยหมสฺมีติ วา, "สทิโสหมสฺมีติ วา, "หีโนหมสฺมีติ วา, น วทติ น กเถติ น ภณติ น ทีปยติ น โวหรตีติ น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ น สเมสุ น โอเมสุ.

กปฺปํ เนติ อกปฺปิโยติ: กปฺโปติ เทฺว กปฺปา: ตณฺหากปฺโป จ, ทิฏฺฐิกปฺโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป. ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหีโน, ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา เนติ น อุเปติ น อุปคจฺฉติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ กปฺปํ เนติ. อกปฺปิโยติ: กปฺโปติ เทฺว กปฺปา: ตณฺหากปฺโป จ, ทิฏฺฐิกปฺโป จ ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป. ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหีโน, ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏินิสฺสฏฺโฐ, ตสฺส ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น กปฺเปติ น ชเนติ น สญฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตีติ กปฺปํ เนติ อกปฺปิโย. เตนาห ภควา

"วีตเคโธ อมจฺฉรี, น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ,
น สเมสุ น โอเมสุ, กปฺปํ เนติ อกปฺปิโยติ.

ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ, อสตา จ น โสจติ.
ธมฺเมสุ จ น คจฺฉติ, ส เว สนฺโตติ วุจฺจติ.

ยสฺส โลเก สกํ นตฺถีติ ยสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. สกํ นตฺถีติ: ยสฺส "มยฺหํ วา อิทํ, ปเรสํ วา อิทนฺติ กิญฺจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ ฯเปฯ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ.

อสตา จ น โสจตีติ: วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ, วิปริณตสฺมึ วา วตฺถุสฺมึ น โสจติ, "จกฺขุ เม วิปริณตนฺติ น โสจติ, "โสตํ เม. ฆานํ เม. ชิวฺหา เม. กาโย เม. มโน เม. รูปา เม. สทฺทา เม. คนฺธา เม. รสา เม. โผฏฺฐพฺพา เม. กุลํ เม. คโณ เม. อาวาโส เม. ลาโภ เม. ยโส เม. ปสํสา เม. สุขํ เม. จีวรํ เม. ปิณฺฑปาโต เม. เสนาสนํ เม. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร เม. มาตา เม. ปิตา เม. ภาตา เม. ภคินี เม. ปุตฺโต เม. ธีตา เม. มิตฺตา เม. อมจฺจา เม. ญาตกา เม. สาโลหิตา เม วิปริณตาติ น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชตีติ เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ. อถวา อสตาย ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ. จกฺขุโรเคน ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ. โสตโรเคน. ฆานโรเคน. ชิวฺหาโรเคน. กายโรเคน. สีสโรเคน กณฺณโรเคน. มุขโรเคน. ทนฺตโรเคน. กาเสน. สาเสน. ปินาเสน ฑเหน. ชเรน. กุจฺฉิโรเคน. มุจฺฉาย. ปกฺขนฺทิกาย

สุลาย. วิสูจิกาย. กุฏฺเฐน. คณฺเฑน. กิลาเสน. โสเสน. อปมาเรน. ทนฺทุยา. กณฺฑุยา. กจฺฉุยา. รขสาย. วิตจฺฉิกาย. โลหิเตน. ปิตฺเตน. มธุเมเหน. อํสาย. ปีฬกาย. ภคนฺทลาย. ปิตฺตสมุฏฺฐาเนหิ อาพาเธหิ. เสมฺหสมุฏฺฐาเนหิ อาพาเธหิ. วาตสมุฏฺฐาเนหิ อาพาเธหิ. สนฺนิปาติเกหิ อาพาเธหิ. อุตุปริณามเชหิ อาพาเธหิ. โอปกฺกมิเกหิ อาพาเธหิ. กมฺม-วิปากเชหิ อาพาเธหิ. สีเตน. อุณฺเหน. ชิฆจฺฉาย. ปิปาสาย. อุจฺจาเรน. ปสฺสาเวน. ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ. อถวา อสนฺเต อสํวิชฺชมาเน อนุปลพฺภิยมาเน "อโห วต เม ตํ, ตํ วต เม นตฺถิ. สิยา วต เม ตํ, ตํ วตาหํ น ลภามีติ น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชติ เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ.

ธมฺเมสุ จ น คจฺฉตีติ: น ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, น โทสาคตึ คจฺฉติ, น โมหาคตึ คจฺฉติ, น ภยาคตึ คจฺฉติ, น ราควเสน คจฺฉติ, น โทสวเสน คจฺฉติ, น โมหวเสน คจฺฉติ, น มานวเสน คจฺฉติ, น ทิฏฺฐิวเสน คจฺฉติ, น อุทฺธจฺจวเสน คจฺฉติ, น วิจิกิจฺฉาวเสน คจฺฉติ, น อนุสยวเสน คจฺฉติ, น วคฺเคหิ ธมฺเมหิ ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ สํหริยฺยติ ธมฺเมสุ จ น คจฺฉติ.

ส เว สนฺโตติ วุจฺจตีติ: โส สนฺโต อุปสนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปสฺสทฺโธ วุจฺจติ กถิยติ ภณิยติ ทีปยติ โวหริยฺยติ สเว สนฺโตติ วุจฺจติ. เตนาห ภควา

"ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ, อสตา จ น โสจติ.
ธมฺเมสุ จ น คจฺฉติ, ส เว สนฺโตติ วุจฺจตีติ.

ทสโม ปุราเภทสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

เอกาทสโม กลหวิวาทสุตฺตนิทฺเทโส.

กุโต ปหูตา กลหา วิวาทา,
ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จ,
มานาติมานา สห เปสุณา จ,
กุโต ปหูตา เต ตทิงฺฆ พฺรูหิ.

กุโต ปหูตา กลหา วิวาทาติ: กลโหติ เอเกน อากาเรน กลโหปิ วิวาโทปิ ตญฺเญว; โย กลโห โส วิวาโท, โย วิวาโท โส กลโห. อถวา อปเรน อากาเรน วิวาโท วุจฺจติ กลหสฺส ปุพฺพภาโค วิวาโท. ราชาโนปิ ราชูหิ วิวทนฺติ, ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ, พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมเณหิ วิวทนฺติ, คหปติกาปิ คหปตีหิ วิวทนฺติ, มาตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ, ปุตฺโตปิ มาตรา วิวทติ, ปิตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ, ปุตฺโตปิ ปิตรา วิวทติ, ภาตาปิ ภาตรา วิวทติ, ภาตาปิ ภคินิยา วิวทติ, ภคินีปิ ภาตรา วิวทติ, สหาโยปิ สหาเยน วิวทติ; อยํ วิวาโท.

กตโม กลโห? อาคาริกา รนฺธปสุตา กาเยน วาจาย กลหํ กโรนฺติ; ปพฺพชิตา อาปตฺตึ อาปชฺชนฺตา กาเยน วาจาย กลหํ กโรนฺติ; อยํ กลโห.

กุโต ปหูตา กลหา วิวาทาติ: กลหา จ วิวาทา จ กุโต ปหุตา, กุโต ชาตา, กุโต สญฺชาตา, กุโต นิพฺพตฺตา, กุโต อภินิพฺพตฺตา, กุโต ปาตุภูตา, กึนิทานา, กึสมุทยา, กึชาติกา, กึปภวาติ, กลหสฺส จ วิวาทสฺส จ มูลํ ปุจฺฉติ, เหตุํ ปุจฺฉติ, นิทานํ ปุจฺฉติ, สมฺภวํ ปุจฺฉติ, ปภวํ ปุจฺฉติ, สมุฏฺฐานํ ปุจฺฉติ, อาหารํ ปุจฺฉติ, อารมฺมณํ ปุจฺฉติ, ปจฺจยํ ปุจฺฉติ, สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ

ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทติ กุโต ปหุตา กลหา วิวาทา.

ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จาติ: ปริเทโวติ ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส อาเทโว, ปริเทโว, อาเทวนา, ปริเทวนา, อาเทวิตตฺตํ, ปริเทวิตตฺตํ, วาจาปลาโป, วิปฺปลาโป, ลาลปฺโป ลาลปฺปายนา ลาลปฺปายิตตฺตํ. โสโกติ: ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส โสโก โสจนา โสจิตตฺตํ อนฺโต โสโก อนฺโต ปริโสโก อนฺโต ปริฬาโห เจตโส ปริชฺฌายนา โทมนสฺสํ โสกสลฺลํ.

มจฺฉริยนฺติ ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ, กุลมจฺฉริยํ, ลาภมจฺฉริยํ, วณฺณมจฺฉริยํ, ธมฺมมจฺฉริยํ; เอวรูปํ มจฺฉริยํ, มจฺฉรายนา, มจฺฉรายิตตฺตํ, เววิจฺฉํ, กทริยํ, กฏุกญฺจุกตา อคฺคหิตตฺตํ จิตฺตสฺส; อิทํ วุจฺจติ มจฺฉริยํ. อปิจ ขนฺธมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, ธาตุมจฺฉริยมฺปิ, มจฺฉริยํ, อายตนมจฺฉริยมฺปิ มจฺฉริยํ, คาโห; วุจฺจติ มจฺฉริยนฺติ ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จ.

มานาติมานา สห เปสุณา จาติ. มาโนติ อิเธกจฺโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา. อติมาโนติ อิเธกจฺโจ อญฺญํ อติมญฺญติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา. เปสุญฺญนฺติ อิเธกจฺโจ ปิสุณวาโจ

โหติ, อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย; อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคาราโม วคฺครโต วคฺคนนฺที วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ; อิทํ วุจฺจติ เปสุญฺญํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ เปสุญฺญํ อุปสํหรติ: ปิยกมฺยตาย วา, เภทาธิปฺปาโย วา.

กถํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ? "อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสามิ, มนาโป ภวิสฺสามิ, วิสฺสาสิโก ภวิสฺสามิ, อพฺภนฺตริโก ภวิสฺสามิ, สุหทโย ภวิสฺสามี"ติ เอวํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ.

กถํ เภทาธิปฺปาโย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ? "กถํ อิเม นานา อสฺสุ, วินา อสฺสุ, วคฺคา อสฺสุ, เทฺวธา อสฺสุ, เทฺวชฺฌา อสฺสุ, เทฺวปกฺขา อสฺสุ, ภิชฺเชยฺยุํ น สมาคจฺเฉยฺยุํ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหเรยฺยุนฺติ, เอวํ เภทาธิปฺปาโย เปสุญฺญํ อุปสํหรตี"ติ มานาติมานา สห เปสุณา จ. กุโต ปหูตา เต ตทิงฺฆ พฺรูหีติ: กลโห จ วิวาโท จ ปริเทโว จ โสโก จ มจฺฉริยํ จ มาโน จ อติมาโน จ เปสุญฺญญฺจ อิเม อฏฺฐ กิเลสา กุโต ปหูตา กุโต ชาตา กุโต สญฺชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต อภินิพฺพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กึนิทานา กึสมุทยา กึชาติกา กึปภวาติ อิเมสํ อฏฺฐนฺนํ กิเลสานํ มูลํ ปุจฺฉติ เหตุํ ปุจฺฉติ นิทานํ ปุจฺฉติ สมฺภวํ ปุจฺฉติ ปภวํ ปุจฺฉติ สมุฏฺฐานํ ปุจฺฉติ อาหารํ ปุจฺฉติ อารมฺมณํ ปุจฺฉติ ปจฺจยํ ปุจฺฉติ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทตีติ กุโต ปหูตา เต ตทิงฺฆ พฺรูหีติ: อิงฺฆ พฺรูหิ อาจิกฺขาหิ เทเสหิ ปญฺญาเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานีกโรหิ ปกาเสหีติ กุโต ปหูตา เต ตทิงฺฆ พฺรูหิ. เตนาห โส นิมฺมิโต

กุโต ปหูตา กลหา วิวาทา,
ปริเทวโสกา สห มจฺฉรา จ,

มานาติมานา สห เปสุณา จ,
กุโต ปหูตา เต ตทิ่ง พฺรูหิ ติ.
ปิยัปฺปหูตา กลหา วิวาทา,
ปริเทวโสกา สห มัจฺฉรา จ,
มานาติมานา สห เปสุณา จ,
มัจฺเฉรยุตฺตา กลหา วิวาทา
วิวาทชาเตสุ จ เปสุณานิ.

ปิยัปฺปหูตา กลหา วิวาทา ปริเทวโสกา สหมัจฺฉรา จาติ ปิยาติ: เท๎ว ปิยา: สัตฺตา วา, สํขารา วา.

กตเม สัตฺตา ปิยา ? อิธ ยัสฺส เต โหนฺติ อัตฺถกามา หิตกามา ผาสุกามา โยคักฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา ปุตฺโต วา ธีตา วา มิตฺตา วา อมัจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา; อิเม สัตฺตา ปิยา.

กตเม สํขารา ปิยา ? มนาปิกา รูปา มนาปิกา สัททา มนาปิกา คันธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โผฏฺฐัพฺพา; อิเม สํขารา ปิยา. ปิยวัตฺถุอัจฺเฉทสํกิโนปิ กลหํ กโรนฺติ, อัจฺฉิชฺชันฺเตปิ กลหํ กโรนฺติ, อัจฺฉินฺเนปิ กลหํ กโรนฺติ; ปิยวัตฺถุวิปริณามสํกิโนปิ กลหํ กโรนฺติ, วิปริณามันฺเตปิ กลหํ กโรนฺติ, วิปริณเตปิ กลหํ กโรนฺติ, ปิยวัตฺถุอัจฺเฉทสํกิโนปิ วิวทันฺติ, อัจฺฉิชฺชันฺเตปิ วิวทันฺติ, อัจฺฉินฺเนปิ วิวทันฺติ; ปิยวัตฺถุวิปริณามสํกิโนปิ วิวทันฺติ, วิปริณามันฺเตปิ วิวทันฺติ, วิปริณเตปิ วิวทันฺติ. ปิยวัตฺถุอัจฺเฉทสํกิโนปิ ปริเทวันฺติ, อัจฺฉิชฺชันฺเตปิ ปริเทวันฺติ, อัจฺฉินฺเนปิ ปริเทวันฺติ; ปิยวัตฺถุวิปริณามสํกิโนปิ ปริเทวันฺติ, วิปริณามันฺเตปิ ปริเทวันฺติ, วิปริณเตปิ ปริเทวันฺติ. ปิยวัตฺถุอัจฺเฉทสํกิโนปิ โสจันฺติ, อัจฺฉิชฺชันฺเตปิ โสจันฺติ; อัจฺฉินฺเนปิ

โสจนฺติ, ปิยวตฺถุวิปริณามสฺมึปิ โสจนฺติ, วิปริณามนฺเตปิ โสจนฺติ, วิปริณเตปิ โสจนฺติ. ปิยวตฺถุํ รกฺขนฺติ โคเปนฺติ ปริคฺคณฺหนฺติ มมายนฺติ มจฺฉรายนฺติ. ปิยวตฺถุ นิสฺสาย มานํ ชเนนฺติ, ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย อติมานํ ชเนนฺติ.

กถํ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย มานํ ชเนนฺติ? มยํ ลาภิโน มนาปิกานํ รูปานํ. สทฺทานํ. คนฺธานํ. รสานํ. โผฏฺฐพฺพานนฺติ เอวํ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย มานํ ชเนนฺติ.

กถํ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย อติมานํ ชเนนฺติ? มยํ ลาภิโน มนาปิกานํ รูปานํ. สทฺทานํ. คนฺธานํ. รสานํ. โผฏฺฐพฺพานํ; อิเม ปนน ลาภิโน มนาปิกานํ รูปานํ สทฺทานํ คนฺธานํ รสานํ โผฏฺฐพฺพานนฺติ เอวํ ปิยวตฺถุํ นิสฺสาย อติมานํ ชเนนฺติ. เปสุณฺณนฺติ อิเธกจฺโจ ปิสุณวาโจ โหติ, อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย ฯ เปฯ เอวํ เภทาธิปฺปาโย เปสุณฺณํ อุปสํหรตีติ ฯ เปฯ มานาติมานา สห เปสุณา จ. มจฺเฉรยุตฺตา กลหา วิวาทาติ: กลโห จ วิวาโท จ ปริเทโว จ โสโก จ มาโน จ อติมาโน จ เปสุณฺณํ จ อิเม สตฺต กิเลสา มจฺฉริเย ยุตฺตา ปยุตฺตา อายุตฺตา สมายุตฺตาติ มจฺเฉรยุตฺตา กลหา วิวาทา.

วิวาทชาเตสุ จ เปสุณานีติ: วิวาเท ชาเต สญฺชาเต นิพฺพตฺเต อภินิพฺพตฺเต ปาตุภูเต, เปสุณฺณํ อุปสํหรนฺติ: อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขายนฺติ อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขายนฺติ อมูสํ เภทาย; อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคารามา วคฺครตา วคฺคนนฺที วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหนฺติ; อิทํ วุจฺจติ เปสุณฺณํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ เปสุณฺณํ อุปสํหรนฺติ: ปิยกมฺยตาย วา, เภทาธิปฺปาโย วา.

กถํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรนฺติ ? อิมสฺส ปิยา ภวิสฺสาม, มนาปา ภวิสฺสาม, วิสฺสาสิกา ภวิสฺสาม, อพฺภนฺตริกา ภวิสฺสาม, สุหทยา ภวิสฺสามาติ, เอวํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรนฺติ.

กถํ เภทาธิปฺปายา เปสุญฺญํ อุปสํหรนฺติ ? กถํ อิเม นานา อสฺสุ, วินา อสฺสุ, วคฺคา อสฺสุ, เทฺวธา อสฺสุ, เทฺวชฺฌา อสฺสุ, เทฺวปกฺขา อสฺสุ, ภิชฺเชยฺยุํ, น สมาคจฺเฉยฺยุํ, ทุกฺขํ น ผาสุ วิหเรยฺยุนฺติ. เอวํ เภทาธิปฺปายา เปสุญฺญํ อุปสํหรนฺตีติ วิวาทชาเตสุ จ เปสุณานิ. เตนาห ภควา

"ปิยปฺปหูตา กลหา วิวาทา,
ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จ,
มานาติมานา สหเปสุณา จ,
มจฺฉเรยฺยุตฺตา กลหา วิวาทา,
วิวาทชาเตสุ จ เปสุณานีติ.
ปิยา สุ โลกสฺมึ กุโต นิทานา,
เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก,
อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานา,
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ.

ปิยา สุ โลกสฺมึ กุโต นิทานาติ: ปิยา กุโต นิทานา กุโต ชาตา กุโต สญฺชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กึนิทานา กึสมุทยา กึชาติกา กึปภวาติ, ปิยานํ มูลํ ปุจฺฉติ ฯเปฯ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทตีติ ปิยา สุ โลกสฺมึ กุโต นิทานา.

เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเกติ เย วา ปีติ: ขตฺติยา จ, พฺราหฺมณา จ, เวสฺสา จ, สุทฺทา จ, คหฏฺฐา จ, ปพฺพชิตา จ,

เทวา จ, มนุสฺสา จ. โลภาติ: โย โลโภ, ลุพฺภนา, ลุพฺภิตตฺตํ, สาราโค, สารชฺชนา, สารชฺชิตตฺตํ, อภิชฺฌา, โลโภ, อกุสลมูลํ. วิจรนฺตีติ: วิจรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก.

อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานาติ: อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานา กุโต ชาตา กุโต สญฺชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต อภินิพฺพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กึนิทานา กึสมุทยา กึชาติกา กึปภวาติ, อาสาย จ นิฏฺฐาย จ มูลํ ปุจฺฉติ. ฯเปฯ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทตีติ อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานา.

เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺตีติ: เย นรสฺส ปรายนา โหนฺติ, ทีปา โหนฺติ, ตาณา โหนฺติ, เลณา โหนฺติ, สรณา โหนฺติ; นโร นิฏฺฐาปรายโน โหตีติ เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ. เตนาห โส นิมฺมิโต

"ปิยา สุ โลกสฺมึ กุโต นิทานา
เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก
อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโต นิทานา,
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺตีติ.
ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเก,
เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก,
อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโตนิทานา,
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ.

ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเกติ ฉนฺโทติ: โย กาเมสุ กามฉนฺโท, กามราโค, กามนนฺทิ, กามตณฺหา, กามสิเนโห, กามปริฬาโห, กามมุจฺฉา,

กามมชฺโฌสานํ, กาโมโฆ, กามโยโค, กามุปาทานํ, กามฉนฺทนีวรณํ. อปิจ ปญฺจ ฉนฺทา: ปริเยสนฉนฺโท, ปฏิลาภฉนฺโท, ปริโภคฉนฺโท, สนฺนิธิฉนฺโท, วิสฺสชฺชนฉนฺโท

กตโม ปริเยสนฉนฺโท? อิเธกจฺโจ อชฺโฌสิโตเยว อตฺถิโก ฉนฺทชาโต รูเป ปริเยสติ, สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ ปริเยสติ; อยํ ปริเยสนฉนฺโท.

กตโม ปฏิลาภฉนฺโท? อิเธกจฺโจ อชฺโฌสิโตเยว อตฺถิโก ฉนฺทชาโต รูเป ปฏิลภติ, สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ ปฏิลภติ; อยํ ปฏิลาภฉนฺโท.

กตโม ปริโภคฉนฺโท? อิเธกจฺโจ อชฺโฌสิโตเยว อตฺถิโก ฉนฺทชาโต รูเป ปริภุญฺชติ, สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ ปริภุญฺชติ; อยํ ปริโภคฉนฺโท.

กตโม สนฺนิธิฉนฺโท? อิเธกจฺโจ อชฺโฌสิโตเยว อตฺถิโก ฉนฺทชาโต ธนสนฺนิจยํ กโรติ "อาปทาสุ ภวิสฺสตีติ; อยํ สนฺนิธิฉนฺโท.

กตโม วิสฺสชฺชนฉนฺโท? อิเธกจฺโจ อชฺโฌสิโตเยว อตฺถิโก ฉนฺทชาโต ธนํ วิสฺสชฺเชติ หตฺถาโรหานํ อสฺสาโรหานํ ธนุคฺคหานํ ปตฺติกานํ "อิเม มํ รกฺขิสฺสนฺติ โคปิสฺสนฺติ สมฺปริวาริสฺสนฺตีติ; อยํ วิสฺสชฺชนฉนฺโท. ปิยานีติ: เทฺว ปิยา: สตฺตา วา สงฺขารา วา ฯเปฯ อิเม สตฺตา ปิยา ฯเปฯ อิเม สงฺขารา ปิยา. ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเกติ: ปิยา ฉนฺทนิทานา ฉนฺทสมุทยา ฉนฺทชาติกา ฉนฺทปฺปภวาติ ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเก.

เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเกติ: เย วาปีติ: ขตฺติยา จ, พฺราหฺมณา จ. เวสฺสา จ. สุทฺทา จ, คหฏฺฐา จ, ปพฺพชิตา จ, เทวา จ, มนุสฺสา จ. โลภาติ: โย โลโภ, ลุพฺภนา, ลุพฺภิตตฺตํ, สาราโค, สารชฺชนา,

สารชฺชิตตฺตํ, อภิชฺฌา, โลโภ, อกุสลมูลํ. วิจรนฺตีติ: วิจรนฺติ วิหรนฺติ อิริยนฺติ วตฺตนฺติ ปาเลนฺติ ยเปนฺติ ยาเปนฺติ. โลเกติ: อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเกติ เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก.

อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโตนิทานาติ: อาสา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา, โลโภ, อกุสลมูลํ. นิฏฺฐาติ: อิเธกจฺโจ รูปํ ปริเยสนฺโต รูปํ ปฏิลภติ, รูปนิฏฺโฐ โหติ. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรํ. ปิณฺฑปาตํ. เสนาสนํ. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ. สุตฺตนฺตํ. วินยํ. อภิธมฺมํ. อารญฺญิกงฺคํ. ปิณฺฑปาติกงฺคํ. ปํสุกูลิกงฺคํ. เตจีวริกงฺคํ. สปทานจาริกงฺคํ. ขลุปจฺฉาภตฺติกงฺคํ. เนสชฺชิกงฺคํ. ยถาสนฺถติกงฺคํ. ปฐมํ ฌานํ. ทุติยํ ฌานํ. ตติยํ ฌานํ จตุตฺถํ ฌานํ. อากาสานญฺจายตนสมาปตฺตึ. วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺตึ. อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺตึ. เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺตึ ปริเยสนฺโต เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺตึ ปฏิลภติ, เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺตินิฏฺโฐ โหติ.

> อาสาย กสเต เขตฺตํ, วีชํ อาสาย วปฺปติ.
> อาสาย วาณิชา ยนฺติ สมุทฺทํ ธนหารกา,
> ยาย อาสาย ปติฏฺฐามิ สา เม อาสา สมิชฺฌตีติ.

นิฏฺฐา วุจฺจเต อาสาย สมิทฺธิ. อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโต นิทานาติ: อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโต ฉนฺทนิทานา ฉนฺทสมุทยา ฉนฺทชาติกา ฉนฺทปฺปภวาติ อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโต นิทานา.

เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺตีติ: เย นรสฺส ปรายนา โหนฺติ, ทีปา โหนฺติ, ตาณา โหนฺติ, เลณา โหนฺติ, สรณา โหนฺติ, นโร นิฏฺฐาปรายโน โหตีติ เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ. เตนาห ภควา

ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเก
เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก,
อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโตนิทานา,
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ.
ฉนฺโท นุ โลกสฺมึ กุโต นิทาโน,
วินิจฺฉยา วาปิ กุโต ปหูตา.
โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถา จ,
เย วาปิ ธมฺมา สมเณน วุตฺตา.

ฉนฺโท นุ โลกสฺมึ กุโต นิทาโนติ: ฉนฺโท กุโต นิทาโน กุโต ชาโต กุโต สญฺชาโต กุโต นิพฺพตฺโต กุโต อภินิพฺพตฺโต กุโต ปาตุภูโต กึนิทาโน กึสมุทโย กึชาติโก กึปภโวติ ฉนฺทสฺส มูลํ ปุจฺฉติ. ฯ เป ฯ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทติ ฉนฺโท นุ โลกสฺมึ กุโต นิทาโน.

วินิจฺฉยา วาปิ กุโต ปหูตาติ: วินิจฺฉยา กุโต ปหุตา กุโต ชาตา กุโต สญฺชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต อภินิพฺพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กึนิทานา กึสมุทยา กึชาติกา กึปภวาติ วินิจฺฉยานํ มูลํ ปุจฺฉติ ฯเปฯ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทติ วินิจฺฉยา วาปิ กุโต ปหูตา.

โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถา จาติ: โกโธติ: โย จิตฺตสฺส อาฆาโต, ปฏิฆาโต, ปฏิฆํ, วิโรโธ, โกโป, ปโกโป, สมฺปโกโป, โทโส, ปโทโส, สมฺปโทโส, จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ, มโนปโทโส, โกโธ, กุชฺฌนา, กุชฺฌิตตฺตํ, โทโส, ทุสฺสนา, ทุสฺสิตตฺตํ, พฺยาปตฺติ, พฺยาปชฺชนา, พฺยาปชฺชิตตฺตํ, วิโรโธ, ปฏิวิโรโธ, จณฺฑิกฺกํ, อสฺสุโรโป, อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส. โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสาวาโท. กถํกถา วุจฺจติ วิจิกิจฺฉาติ

โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถา จ.

เย วาปิ ธมฺมา สมเณน วุตฺตาติ: เย วาปีติ เย โกเธน จ โมสวชฺเชน จ กถํกถาย จ สหคตา สหชาตา สํสฏฺฐา สมฺปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺถุกา เอการมฺมณา; อิเม วุจฺจนฺติ เย วาปิ ธมฺมา. อถวา เย วาปีติ. กิเลสา อญฺญชาติกา อญฺญวิหิตา; อิเม วุจฺจนฺติ เย วาปิ ธมฺมา. สมเณน วุตฺตาติ: สมเณน สมิตปาเปน พฺราหฺมเณน วาหิตปาเปน ภิกฺขุนา ภินฺนกิเลสมูเลน สพฺพากุสลมูลพนฺธนา ปมุตฺเตน วุตฺตา ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา ปญฺญาปิตา ปฏฺฐปิตา วิวฏา วิภตฺตา อุตฺตานีกตา ปกาสิตาติ. เย วาปิ ธมฺมา สมเณน วุตฺตา. เตนาห โส นิมฺมิโต

ฉนฺโท นุ โลกสฺมึ กุโตนิทาโน,
วินิจฺฉยา วาปิ กุโต ปหุตา,
โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถาจ,
เย วา ปิ ธมฺมา สมเณน วุตฺตาติ.
สาตํ อสาตนฺติ ยมาหุ โลเก,
ตมูปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท,
รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจ,
วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตุ โลเก.

สาตํ อสาตนฺติ ยมาหุ โลเกติ: สาตนฺติ สุขา จ เวทนา, อิฏฺฐํ จ วตฺถุ. อสาตนฺติ ทุกฺขา จ เวทนา, อนิฏฺฐํ จ วตฺถุ. ยมาหุ โลเกติ: ยํ อหํสุ ยํ กเถนฺติ ยํ ภณนฺติ ยํ ทีปยนฺติ ยํ โวหรนฺตีติ สาตํ อสาตนฺติ ยมาหุ โลเก.

ตมูปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโทติ: สาตาสาตํ นิสฺสาย สุขทุกฺขํ นิสฺสาย โสมนสฺสโทมนสฺสํ นิสฺสาย อิฏฺฐานิฏฺฐํ นิสฺสาย อนุนยปฏิฆํ

นิสฺสาย ฉนฺโท โหติ ปโหติ ชายติ สญฺชายติ นิพฺพตฺตติ อภินิพฺพตฺตติ ตมฺปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท.

รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจาติ: จตฺตาโร จ มหาภูตา, จตุนฺนํ จ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ.

กตโม รูปานํ ภโว ? โย รูปานํ ภโว, สญฺชาติ, นิพฺพตฺติ, อภินิพฺพตฺติ, ปาตุภาโว, อยํ รูปานํ ภโว.

กตโม รูปานํ วิภโว ? โย รูปานํ ขโย, วโย, เภโท, ปริเภโท, อนิจฺจตา, อนฺตรธานํ; อยํ รูปานํ วิภโว. รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจาติ: รูเปสุ ภวญฺจ วิภวญฺจ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ, รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจ.

วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ: วินิจฺฉยาติ เทฺว วินิจฺฉยา: ตณฺหาวินิจฺฉโย จ, ทิฏฺฐิวินิจฺฉโย จ.

กถํ ตณฺหาวินิจฺฉยํ กโรติ ? อิเธกจฺจสฺส อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ; ตสฺส เอวํ โหติ "เกน นุ โข เม อุปาเยน อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ; ตสฺส ปน เอวํ โหติ "สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานานุโยคํ อนุยุตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ. วิกาลวิสิกฺขาจริยานุโยคํ อนุยุตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ. สมชฺชาภิจรณํ อนุยุตฺตสฺส เม. ชูตปฺปมาทฏฺฐานานุโยคํ อนุยุตฺตสฺส เม. ปาปมิตฺตานุโยคํ อนุยุตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ. อาลสฺสานุโยคํ อนุยุตฺตสฺส เม อนุปฺปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา เจว โภคา ปริกฺขยํ

คจฺฉนฺตีติ เอวํ ญาณํ กตฺวา ฉ โภคานํ อปายมุขานิ น เสวติ. เอวมฺปิ ตณฺหาวินิจฺฉยํ กโรติ. อถวา กสิยา วา วณิชฺชาย วา โครกฺเขน วา อิสฺสตฺเถน วา ราโชโปริเสน วา สิปฺปญฺญตเรน วา ปฏิปชฺชติ. เอวมฺปิ ตณฺหาวินิจฺฉยํ กโรติ.

กถํ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยํ กโรติ ? จกฺขุสฺมึ อุปฺปนฺเน, ชานาติ "อตฺตา เม อุปฺปนฺโนติ. จกฺขุสฺมึ อนฺตรหิเต, ชานาติ "อตฺตา เม อนฺตรหิโต วิคโต เม อตฺตาติ เอวมฺปิ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยํ กโรติ. โสตสฺมึ. ฆานสฺมึ. ชิวฺหาย. กายสฺมึ. รูปสฺมึ. สทฺทสฺมึ. คนฺธสฺมึ. รสสฺมึ. โผฏฺฐพฺพสฺมึ อุปฺปนฺเน, ชานาติ "อตฺตา เม อุปฺปนฺโนติ. โผฏฺฐพฺพสฺมึ อนฺตรหิเต, อตฺตา เม อนฺตรหิโต, วิคโต เม อตฺตาติ. เอวมฺปิ ทิฏฺฐิวินิจฺฉยํ กโรติ ชเนติ สญฺชเนติ นิพฺพตฺเตติ อภินิพฺพตฺเตติ. ชนฺตูติ: สตฺโต นโร มานโว ฯเปฯ มนุโชติ. โลเกติ: อปายโลเก ฯเปฯ อายตนโลเกติ วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตุ โลเก. เตนาห ภควา.

"สาตํ อสาตนฺติ ยมาหุ โลเก,
ตมูปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท,
รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจ,
วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ.
โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถา จ,
เอเตปิ ธมฺมา ทฺวยเมว สนฺเต,
กถํกถี ญาณปถาย สิกฺเข,
ญตฺวา ปวุตฺตา สมเณน ธมฺมา.

โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถา จาติ: โกโธติ: โย จิตฺตสฺส อาฆาโต, ปฏิฆาโต. ฯเปฯ โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสาวาโท. กถํกถา วุจฺจติ

วิจิกิจฺฉา. อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ โกโธ ชายติ. อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ โกโธ ชายติ. อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ มุสาวาโท อุปฺปชฺชติ, อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ มุสาวาโท อุปฺปชฺชติ. อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ กถํกถา อุปฺปชฺชติ. อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสายปิ กถํกถา อุปฺปชฺชติ.

กถํ อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย โกโธ ชายติ ? "อนตฺถํ เม อจรีติ โกโธ ชายติ. "อนตฺถํ เม จรตีติ โกโธ ชายติ. อนตฺถํ เม จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ. "ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจริ. อนตฺถํ จรติ. อนตฺถํ จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ. อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจริ. อตฺถํ จรติ. อตฺถํ จริสฺสตีติ โกโธ ชายติ. เอวํ อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย โกโธ ชายติ.

กถํ อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย โกโธ ชายติ ? อิฏฺฐวตฺถุอจฺเฉทสงฺกิโนปิ โกโธ ชายติ. อจฺฉิชฺชนฺเตปิ โกโธ ชายติ. อจฺฉินฺเนปิ โกโธ ชายติ. อิฏฺฐวตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ โกโธ ชายติ. วิปริณามนฺเตปิ โกโธ ชายติ. วิปริณเตปิ โกโธ ชายติ. เอวํ อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย โกโธ ชายติ.

กถํ อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย มุสาวาโท อุปฺปชฺชติ ? อิเธกจฺโจ อทฺทุพนฺธเนน วา พนฺโธ ตสฺส พนฺธนสฺส โมกฺขตฺถาย สมฺปชานมุสา ภาสติ. รชฺชุพนฺธเนน วา พนฺโธ. สงฺขลิกพนฺธเนน วา พนฺโธ. เวตฺตพนฺธเนน วา พนฺโธ. ลตาพนฺธเนน วา พนฺโธ. ปริกฺเขปพนฺธเนน วา พนฺโธ. คามนิคมนครพนฺธเนน วา พนฺโธ. ชนปทพนฺธเนน วา พนฺโธ ตสฺส พนฺธนสฺส โมกฺขตฺถาย สมฺปชานมุสา ภาสติ. เอวํ อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย มุสาวาโท อุปฺปชฺชติ.

กถํ อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย มุสาวาโท อุปฺปชฺชติ ? อิเธกจฺโจ

มนาปิกานํ รูปานํ เหตุ สมฺปชานมุสา ภาสติ. มนาปิกานํ สทฺทานํ. คนฺธานํ. รสานํ. โผฏฺฐพฺพานํ เหตุ จีวรเหตุ ปิณฺฑปาตเหตุ เสนาสนเหตุ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเหตุ สมฺปชานมุสา ภาสติ. เอวํ อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย มุสาวาโท อุปฺปชฺชติ.

กถํ อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย กถํกถา อุปฺปชฺชติ ? มุจฺจิสฺสามิ นุ โข จกฺขุโรคโต, น นุโข มุจฺจิสฺสามิ จกฺขุโรคโต. มุจฺจิสฺสามิ นุ โข โสตโรคโต. ฆานโรคโต. ชิวฺหาโรคโต. กายโรคโต. สีสโรคโต. กณฺณโรคโต. มุขโรคโต. มุจฺจิสฺสามิ นุ โข ทนฺตโรคโต, น นุ โข มุจฺจิสฺสามิ ทนฺตโรคโตติ. เอวํ อนิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย กถํกถา อุปฺปชฺชติ.

กถํ อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย กถํกถา อุปฺปชฺชติ ? ลภิสฺสามิ นุ โข มนาปิเก รูเป, น นุโข ลภิสฺสามิ มนาปิเก รูเป. ลภิสฺสามิ นุ โข มนาปิเก สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรํ. ปิณฺฑปาตํ. เสนาสนํ. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารนฺติ, เอวํ อิฏฺฐํ วตฺถุํ นิสฺสาย กถํกถา อุปฺปชฺชตีติ โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถา จ.

เอเตปิ ธมฺมา ทฺวยเมว สนฺเตติ: สาตาสาเต สนฺเต, สุขาสุเข สนฺเต, โสมนสฺสโทมนสฺเส สนฺเต, อิฏฺฐานิฏฺเฐ สนฺเต, อนุนยปฏิเฆ สนฺเต สวิชฺชมาเน อุปลพฺภิยมาเนติ เอเตปิ ธมฺมา ทฺวยเมว สนฺเต.

กถํกถี ญาณปถาย สิกฺเขติ: ญาณมฺปิ ญาณปโถ. ญาณสฺส อารมฺมณมฺปิ ญาณปโถ. ญาณสหภุโนปิ ธมฺมา ญาณปโถ. ยถา อริยมคฺโค อริยปโถ, เทวมคฺโค เทวปโถ, พฺรหฺมมคฺโค พฺรหฺมปโถ; เอวเมว ญาณมฺปิ ญาณปโถ. ญาณสฺส อารมฺมณมฺปิ ญาณปโถ. ญาณสหภุโนปิ ธมฺมา ญาณปโถ. สิกฺเขติ. ติสฺโส สิกฺขา: อธิสีลสิกฺขา, อธิจิตฺตสิกฺขา, อธิปญฺญาสิกฺขา.

กตมา อธิสีลสิกฺขา ? อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; ขุทฺทโก สีลกฺขนฺโธ, มหนฺโต สีลกฺขนฺโธ, สีลํ ปติฏฺฐา, อาทิ, จรณํ, สํยโม, สํวโร, มุขํ, ปมุขํ, กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา; อยํ อธิสีลสิกฺขา.

กตมา อธิจิตฺตสิกฺขา ? อิธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ. ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา.

กตมา อธิปญฺญาสิกฺขา ? อิธ ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ, อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. โส "อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ฯเปฯ อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. กถํกถี ญาณปถาย สิกฺเขติ: กถํกถี ปุคฺคโล สกงฺโข สเลโข สเทฺวฬฺหโก สวิจิกิจฺโฉ ญาณาธิคมาย ญาณผุสนาย ญาณสจฺฉิกิริยาย อธิสีลมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺเขยฺย. อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต สิกฺเขยฺย. ชานนฺโต สิกฺเขยฺย. ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺเขยฺย. จิตฺตํ อธิฏฺฐหนฺโต สิกฺเขยฺย. สทฺธาย อธิมุจฺจนฺโต สิกฺเขยฺย. วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต สิกฺเขยฺย. สตึ อุปฏฺฐหนฺโต สิกฺเขยฺย. จิตฺตํ สมาทหนฺโต สิกฺเขยฺย. ปญฺญาย ปชานนฺโต สิกฺเขยฺย. อภิญฺเญยฺยํ อภิชานนฺโต สิกฺเขยฺย. ปริญฺเญยฺยํ ปริชานนฺโต สิกฺเขยฺย. ปหาตพฺพํ ปชหนฺโต สิกฺเขยฺย. ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต สิกฺเขยฺย. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย จเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ กถํกถี ญาณปถาย สิกฺเข.

ญตฺวา ปวุตฺตา สมเณน ธมฺมาติ: ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา

ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา วุตฺตา ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา ปญฺญาปิตา ปฏฺฐปิตา วิวฏา วิภตฺตา อุตฺตานีกตา ปกาสิตา "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา วุตฺตา ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา ปญฺญาปิตา ปฏฺฐปิตา วิวฏา วิภตฺตา อุตฺตานีกตา ปกาสิตา. "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, ฯเปฯ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ. อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธ. ฯเปฯ ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ. อิทํ ทุกฺขนฺติ. ฯเปฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ. อิเม ธมฺมา อภิญฺเญยฺยาติ. อิเม ธมฺมา ปหาตพฺพาติ. อิเม ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ. อิเม ธมฺมา สจฺฉิกาตพฺพาติ. ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ ยํกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา วุตฺตา ปวุตฺตา อาจิกฺขิตา เทสิตา ปญฺญาปิตา ปฏฺฐปิตา วิวฏา วิภตฺตา อุตฺตานีกตา ปกาสิตา. วุตฺตํ เหตํ ภควตา "อภิญฺญาหํ ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสมิ, โน อนภิญฺญาย. สนิทานาหํ ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสมิ, โน อนิทานํ. สปฺปาฏิหาริยาหํ ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสมิ, โน อปฺปาฏิหาริยํ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว อภิญฺญาย ธมฺมํ เทสยโต, โน อนภิญฺญาย. สนิทานํ ธมฺมํ เทสยโต, โน อนิทานํ. สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสยโต, โน อปฺปาฏิหาริยํ. กรณีโย โอวาโท, กรณียา อนุสาสนี; อลญฺจ ปน โว ภิกฺขเว ตุฏฺฐิยา, อลํ ปาโมชฺชาย, อลํ โสมนสฺสาย "สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา. สฺวากฺขาโต ธมฺโม. สุปฏิปนฺโน สํโฆติ. อิมสฺมึ จ ปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน ทสสหสฺสี โลกธาตุ อกมฺปิตฺถาติ ญตฺวา ปวุตฺตา สมเณน ธมฺมา. เตนาห ภควา

"โกโธ โมสวชฺชํ จ กถํกถา จ,
เอเตปิ ธมฺมา ทฺวยเมว สนฺเต,
กถํกถี ญาณปถาย สิกฺเข,
ญตฺวา ปวุตฺตา สมเณน ธมฺมาติ.
สาตํ อสาตญฺจ กุโตนิทานา,
กิสฺมึ อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต,
วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ,
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานํ.

สาตํ อสาตญฺจ กุโตนิทานาติ: สาตาสาตา กุโตนิทานา กุโต ชาตา กุโต สญฺชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต อภินิพฺพตฺตา กุโต ปาตุภูตา กึสมุทยา กึชาติกา กึปภวาติ สาตาสาตานํ มูลํ ปุจฺฉติ ฯเปฯ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทตีติ สาตํ อสาตญฺจ กุโตนิทานา.

กิสฺมึ อสนฺเต น ภวนฺติ เหเตติ: กิสฺมึ อสนฺเต อสํวิชฺชมาเน อนุปลพฺภิยมาเน, สาตาสาตา น ภวนฺติ นปฺปภวนฺติ น ชายนฺติ น สญฺชายนฺติ น นิพฺพตฺตนฺติ นาภินิพฺพตฺตนฺตีติ กิสฺมึ อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต.

วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถนฺติ: กตโม สาตาสาตานํ ภโว ? โย สาตาสาตานํ ภโว สมฺภโว ชาติ สญฺชาติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว; อยํ สาตาสาตานํ ภโว.

กตโม สาตาสาตานํ วิภโว ? โย สาตาสาตานํ ขโย วโย เภโท ปเภโท อนิจฺจตา อนฺตรธานํ; อยํ สาตาสาตานํ วิภโว. ยเมตมตฺถนฺติ ยํ ปรมตฺถนฺติ วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ.

เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานนฺติ: เอตมตฺถนฺติ ยํ ปุจฺฉามิ ยํ

ยาจามิ ยํ อชฺเฌสามิ ยํ ปสาเทมิ. ปพฺรูหิติ พฺรูหิ อาจิกฺข เทเสหิ ปญฺญาเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานีกโรหิ ปกาเสหิ. เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานนฺติ: ยํนิทานํ ยํสมุทยํ ยํชาติกํ ยํปภวนฺติ เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานํ. เตนาห โส นิมฺมิโต

"สาตํ อสาตญฺจ กุโตนิทานา,
กิสฺมึ อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต,
วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ,
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานนฺติ.
ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาตํ,
ผสฺเส อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต,
วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ,
เอตํ เต ปพฺรูมิ อิโตนิทานํ.

ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาตนฺติ: สุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สุขา เวทนา. สา ตสฺเสว สุขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ตชฺชํ เวทยิตํ สุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา สุขา เวทนา; สา นิรุชฺฌติ, สา วูปสมฺมติ. ทุกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ทุกฺขา เวทนา, สา ตสฺเสว ทุกฺขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ตชฺชํ เวทยิตํ ทุกฺขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา ทุกฺขา เวทนา; สา นิรุชฺฌติ, สา วูปสมฺมติ. อทุกฺขมสุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ อทุกฺขมสุขา เวทนา, สา ตสฺเสว อทุกฺขมสุขเวทนียสฺส ผสฺสสฺส นิโรธา ตชฺชํ เวทยิตํ อทุกฺขมสุขเวทนียํ ผสฺสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนา อทุกฺขมสุขา เวทนา; สา นิรุชฺฌติ, สา วูปสมฺมติ. ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาตนฺติ: สาตาสาตา ผสฺสนิทานา ผสฺสสมุทยา ผสฺสชาติกา ผสฺสปฺปภวาติ ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาตํ.

ผัสฺเส อสนฺเต น ภวนฺติ เหเตติ: ผัสฺเส อสนฺเต อสวิชฺชมาเน อนุปลพฺภิยมาเน, สาตาสาตา น ภวนฺติ นปฺปภวนฺติ น ชายนฺติ น สญฺชายนฺติ น นิพฺพตฺตนฺติ นาภินิพฺพตฺตนฺติ น ปาตุภวนฺตีติ ผัสฺเส อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต.

วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถนฺติ: ภวทิฏฺฐิปิ ผัสฺสนิทานํ, วิภวทิฏฺฐิปิ ผัสฺสนิทานํ. ยเมตมตฺถนฺติ: ยํ ปรมตฺถนฺติ วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ.

เอตํ เต ปพฺรูมิ อิโตนิทานนฺติ: เอตนฺติ ยํ ปุจฺฉสิ ยํ ยาจสิ ยํ อชฺเฌสสิ ยํ ปสาเทสิ. ปพฺรูมีติ: อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิ ปกาเสมีติ เอตํ เต ปพฺรูมิ. อิโตนิทานนฺติ: อิโต ผัสฺสนิทานํ ผัสฺสสมุทยํ ผัสฺสชาติกํ ผัสฺสปฺปภวนฺติ เอตํ เต ปพฺรูมิ อิโตนิทานํ. เตนาห ภควา

"ผัสฺสนิทานํ สาตํ อสาตํ,
ผัสฺเส อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต,
วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ,
เอตํ เต ปพฺรูมิ อิโตนิทานนฺติ.
ผัสฺโส นุ โลกสฺมึ กุโตนิทาโน,
ปริคฺคหา วาปิ กุโต ปหูตา,
กิสฺมึ อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิ,
กิสฺมึ วิภูเต น ผุสนฺติ ผัสฺสา.

ผัสฺโส นุ โลกสฺมึ กุโตนิทาโนติ: ผัสฺโส กุโตนิทาโน กุโต ชาโต กุโต สญฺชาโต กุโต นิพฺพตฺโต กุโต อภินิพฺพตฺโต กุโต ปาตุภูโต กึนิทาโน กึสมุทโย กึชาติโก กึปภโวติ ผัสฺสสฺส มูลํ ปุจฺฉติ. ฯเปฯ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทติ ผัสฺโส นุ

โลกสฺมึ กุโต นิทาโน.

ปริคฺคหา วาปิ กุโต ปหูตาติ: ปริคฺคหา กุโตปหุตา กุโต ชาตา กุโต สญฺชาตา กุโต นิพฺพตฺตา กุโต อภินิพฺพตฺตา. กุโต ปาตุภูตา กึนิทานา กึสมุทยา กึชาติกา กึปภวาติ ปริคฺคหานํ มูลํ ปุจฺฉติ. ฯเปฯ สมุทยํ ปุจฺฉติ ปปุจฺฉติ ยาจติ อชฺเฌสติ ปสาเทตีติ ปริคฺคหา วาปิ กุโตปหูตา:

กิสฺมึ อสนฺเต น มมตฺตมตฺถีติ กิสฺมึ อสนฺเต อสํวิชฺชมาเน อนุปลพฺภิยมาเน มมตฺตา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ. ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ. กิสฺมึ อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิ.

กิสฺมึ วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสาติ: กิสฺมึ วิภูเต วิภาวิเต อติกฺกนฺเต สมติกฺกนฺเต วีติวตฺเต น ผสฺสา ผุสนฺตีติ กิสฺมึ วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา. เตนาห โส นิมฺมิโต

"ผสฺโส นุ โลกสฺมึ กุโตนิทาโน,
ปริคฺคหา วาปิ กุโต ปหูตา,
กิสฺมึ อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิ,
กิสฺมึ วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสาติ.
นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส,
อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ,
อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิ,
รูเป วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา.

นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโสติ: จกฺขุญฺจ ปฏิจฺจ รูเป จ อุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ; ผสฺโส. จกฺขุญฺจ, รูปา จ, รูปสฺมึ จกฺขุสมฺผสฺสํ ฐเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ธมฺมา, นามสฺมึ; เอวมฺปิ

นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส. โสตญฺจ ปฏิจฺจ สทฺเท จ อุปฺปชฺชติ โสตวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส. โสตญฺจ, สทฺทา จ, รูปสฺมึ; โสตสมฺผสฺสํ ฐเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ธมฺมา; นามสฺมึ. เอวมฺปิ นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส. ฆานญฺจ ปฏิจฺจ คนฺเธ จ อุปฺปชฺชติ ฆานวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส. ฆานญฺจ, คนฺธา จ, รูปสฺมึ; ฆานสมฺผสฺสํ ฐเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ธมฺมา, นามสฺมึ; เอวมฺปิ นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส. ชิวฺหญฺจ ปฏิจฺจ รเส จ อุปฺปชฺชติ ชิวฺหาวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส. ชิวฺหา จ, รสา จ, รูปสฺมึ; ชิวฺหาสมฺผสฺสํ ฐเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ธมฺมา, นามสฺมึ; เอวมฺปิ นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส. กายญฺจ ปฏิจฺจ โผฏฺฐพฺเพ จ อุปฺปชฺชติ กายวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส. กาโย จ, โผฏฺฐพฺพา จ, รูปสฺมึ; กายสมฺผสฺสํ ฐเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ธมฺมา, นามสฺมึ; เอวมฺปิ นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส. มนญฺจ ปฏิจฺจ ธมฺเม จ อุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญาณํ, ติณฺณํ สงฺคติ ผสฺโส. วตฺถุรูปํ รูปสฺมึ, ธมฺมา รูปิโน รูปสฺมึ; มโนสมฺผสฺสํ ฐเปตฺวา สมฺปยุตฺตกา ธมฺมา, นามสฺมึ; เอวมฺปิ นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส.

อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานีติ: อิจฺฉา วุจฺจติ ตณฺหา. โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ปริคฺคหาติ: เทฺว ปริคฺคหา: ตณฺหาปริคฺคโห จ, ทิฏฺฐิปริคฺคโห จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปริคฺคโห. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปริคฺคโห. อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานีติ: ปริคฺคหา อิจฺฉานิทานา อิจฺฉาเหตุกา อิจฺฉาปจฺจยา อิจฺฉาการณา อิจฺฉาปภวาติ อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ.

อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถีติ: อิจฺฉา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค

สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. มมตฺตานิ: เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ, ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหามมตฺตํ. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิ: อิจฺฉาย อสนฺตฺยา อสํวิชฺชมานาย นุปลพฺภิยมานาย มมตฺตา นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ, ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ อิจฺฉาย-สนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิ.

รูเป วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสาติ: รูเปติ จตฺตาโร จ มหาภูตา, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทาย รูปํ.

รูเป วิภูเตติ: จตูหิ การเณหิ รูปํ วิภูตํ โหติ: ญาตวิภูเตน, ตีรณวิภูเตน, ปหานวิภูเตน, สมติกฺกมวิภูเตน.

กถํ ญาตวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ? รูปํ ชานาติ "ยงฺกิญฺจิ รูปํ, สพฺพํ รูปํ. จตฺตาโร จ มหาภูตา, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทาย รูปนฺติ ชานาติ ปสฺสติ; เอวํ ญาตวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ.

กถํ ตีรณวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ? เอวํ ญาตํ กตฺวา รูปํ ตีเรติ อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต อีติโต อุปทฺทวโต ภยโต อุปสคฺคโต จลโต ปภงฺคุโต อทฺธุวโต อตาณโต อเลณโต อสรณโต ริตฺตโต ตุจฺฉโต สุญฺญโต อนตฺตโต อาทีนวโต วิปริณามธมฺมโต อสารกโต อฆมูลโต วธกโต วิภวโต สาสวโต สงฺขตโต มารามิสโต ชาติธมฺมโต ชราธมฺมโต พฺยาธิธมฺมโต มรณธมฺมโต โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมโต สงฺกิเลสิกธมฺมโต สมุทยโต อตฺถงฺคมโต อสฺสาทโต อาทีนวโต นิสฺสรณโต ตีเรติ; เอวํ ตีรณวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ.

กถํ ปหานภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ? เอวํ ตีเรตฺวา รูเป

ฉนฺทราคํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "โย รูเป ภิกฺขเว ฉนฺทราโค ตํ ปชหถ; เอวนฺตํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อุจฺฉินฺนมูลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนภาวํ คตํ อายตึ อนุปฺปาทธมฺมํ: เอวํ ปหานวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ.

กถํ สมติกฺกมวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ ? จตสฺโส อรูปสมาปตฺติโย ปฏิลทฺธสฺส รูปา วิภูตา โหนฺติ วิภาวิตา อติกฺกนฺตา วีติวตฺตา; เอวํ สมติกฺกมวิภูเตน รูปํ วิภูตํ โหติ. อิเมหิ จตูหิ การเณหิ รูปํ วิภูตํ โหติ. รูเป วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสาติ: รูเป วิภูเต วิภาวิเต อติกฺกนฺเต สมติกฺกนฺเต วีติวตฺเต, ปญฺจ ผสฺสา น ผุสนฺติ: จกฺขุสมฺผสฺโส, โสตสมฺผสฺโส, ฆานสมฺผสฺโส, ชิวฺหาสมฺผสฺโส, กายสมฺผสฺโสติ รูเป วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา. เตนาห ภควา

"นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส,
อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ,
อิจฺฉายสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิ,
รูเป วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสาติ.
กถํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ,
สุขํ ทุกฺขํ วาปิ กถํ วิโภติ,
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยถา วิโภติ,
ตํ ชานิยาม อิติ เม มโน อหุ.

กถํสเมตสฺส วิโภติ รูปนฺติ: กถํสเมตสฺสาติ กถํสเมตสฺส กถํปฏิปนฺนสฺส กถํอิริยนฺตสฺส กถํปวตฺเตนฺตสฺส กถํปาเลนฺตสฺส กถํยเปนฺตสฺส กถํยาเปนฺตสฺส รูปํ วิโภติ วิภวิยติ อติกฺกมิยติ สมติกฺกมิยติ วีติวตฺติยตีติ กถํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ.

สุขํ ทุกฺขํ วาปิ กถํ วิโภตีติ: สุขญฺจ ทุกฺขญฺจ กถํ วิโภติ

วิภาวิยติ อติกฺกมิยติ สมติกฺกมิยติ วีติวตฺติยติ. สุขํ ทุกฺขํ วาปิ กถํ วิโภติ.

เอตํ เม ปพฺรูหีติ ยถา วิโภตีติ: เอตนฺติ: ยํ ปุจฺฉามิ ยํ ยาจามิ ยํ อชฺเฌสามิ ยํ ปสาเทมีติ เอตํ เม ปพฺรูหีติ: พฺรูหิ อาจิกฺข เทเสหิ ปญฺญาเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานีกโรหิ ปกาเสหีติ เอตํเม ปพฺรูหิ.

ยถา วิโภตีติ: ยถา วิโภติ วิภาวิยติ อติกฺกมิยติ สมติกฺกมิยติ วีติวตฺติยตีติ เอตํ เม ปพฺรูหิ ยถา วิโภติ.

ตํ ชานิยาม อิติ เม มโน อหูติ: ตํ ชาเนยฺยาม อาชาเนยฺยาม วิชาเนยฺยาม ปฏิวิชาเนยฺยาม ปฏิวิชฺเฌยฺยามาติ ตํ ชานิยาม อิติ เม มโน อหูติ: อิติ เม จิตฺตํ อหุ, อิติ เม สงฺกปฺโป อหุ, อิติ เม วิญฺญาณํ อหูติ ตํ ชานิยาม อิติ เม มโน อหุ. เตนาห โส นิมฺมิโต

"กถํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ,
สุขํ ทุกฺขํ วาปิ กถํ วิโภติ,
เอตํเม ปพฺรูหิ ยถา วิโภติ,
ตํ ชานิยาม อิติ เม มโน อหูติ.
น สญฺญสญฺญี น วิสญฺญสญฺญี,
โนปิ อสญฺญี น วิภูตสญฺญี,
เอวํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ,
สญฺญานิทานา หิ ปปญฺจ สงฺขา.

น สญฺญสญฺญี น วิสญฺญสญฺญีติ: สญฺญสญฺญิโน วุจฺจนฺติ, เย ปกติสญฺญาย ฐิตา; นปิ โส ปกติสญฺญาย ฐิโต. วิสญฺญสญฺญิโน วุจฺจนฺติ, อุมฺมตฺตกา, เย จ อุกฺขิตฺตจิตฺตา; นปิ โส อุมฺมตฺตโก, โนปิ ขิตฺตจิตฺโตติ น สญฺญสญฺญี น วิสญฺญสญฺญี. โนปิ อสญฺญี น

วิภูตสญฺญี: อสญฺญิโน วุจฺจนฺติ นิโรธสมาปนฺนา, เย จ อสญฺญสตฺตา; นปิ โส นิโรธสมาปนฺโน, นปิ อสญฺญสตฺโต. วิภูตสญฺญิโน วุจฺจนฺติ, เย จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนํ ลาภิโน; นปิ โส จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนํ ลาภี: โนปิ อสญฺญี น วิภูตสญฺญี.

เอวํสเมตสฺส วิโภติ รูปนฺติ: อิธ ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา. ฯเปฯ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต, อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติปฏิลาภตฺถาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมติ อรูปมคฺคสมงฺคีติ. เอวํ สเมตสฺสาติ: เอวํสเมตสฺส เอวํปฏิปนฺนสฺส เอวํอิริยนฺตสฺส เอวํวตฺเตนฺตสฺส เอวํปาเลนฺตสฺส เอวํยเปนฺตสฺส เอวํยาเปนฺตสฺส รูปํ วิโภติ วิภาวิยติ อติกฺกมิยติ. สมติกฺกมิยติ วีติวตฺติยตีติ. เอวํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ.

สญฺญานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขาติ: ปปญฺจาเยว ปปญฺจสงฺขา ตณฺหาปปญฺจสงฺขา ทิฏฺฐิปปญฺจสงฺขา มานปปญฺจสงฺขา สญฺญานิทานา สญฺญาสมุทยา สญฺญาชาติยา สญฺญาปภวาติ สญฺญานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขา. เตนาห ภควา

"น สญฺญสญฺญี น วิสญฺญสญฺญี,
โนปิ อสญฺญี น วิภูตสญฺญี,
เอวํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ,
สญฺญานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขาติ.
ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยี โน,
อญฺญนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรูหิ,
เอตฺตาวตคฺคํ โน วทนฺติ เหเก,
ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตา เส,

อุทาหุ อญฺญมฺปิ วทนฺติ เอโต.

ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยี โนติ: ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อยาจิมฺห อชฺเฌสิมฺห ปสาทยิมฺห. อกิตฺตยี โนติ: กิตฺติตํ ปกิตฺติตํ อาจิกฺขิตํ เทสิตํ ปญฺญาปิตํ ปฏฺฐปิตํ วิวฏํ วิภตฺตํ อุตฺตานีกตํ ปกาสิตนฺติ. ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยี โน. อญฺญนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรูหีติ อญฺญนฺตํ ปุจฺฉาม อญฺญนฺตํ ยาจาม อญฺญนฺตํ อชฺเฌสาม อญฺญนฺตํ ปสาเทม อุตฺตรึ ตํ ปุจฺฉาม. ตทิงฺฆ พฺรูหีติ: อิงฺฆ พฺรูหิ อาจิกฺข เทเสหิ ปญฺญาเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานีกโรหิ ปกาเสหีติ อญฺญนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรูหิ.

เอตฺตาวตคฺคํ โน วทนฺติ เหเก ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตาเสติ: เอเก สมณพฺราหฺมณา เอตฺตาวตา อรูปสมาปตฺติยา อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. ยกฺขสฺสาติ สตฺตสฺส นรสฺส มานวสฺส โปสสฺส ปุคฺคลสฺส ชีวสฺส ชาตุสฺส ชนฺตุสฺส อินฺทคุสฺส มนุชสฺส. สุทฺธินฺติ: สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ. อิธ ปณฺฑิตา เสติ: อิธ ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ เอตฺตาวตคฺคํ โน วทนฺติ เหเก ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตา เส.

อุทาหุ อญฺญมฺปิ วทนฺติ เอโตติ: อุทาหุ เอเก สมณพฺราหฺมณา เอตา อรูปสมาปตฺติโย อติกฺกมิตฺวา สมติกฺกมิตฺวา วีติวตฺติตฺวา เอโต อรูปโต อญฺญํ อุตฺตรึ ยกฺขสฺส สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ อุทาหุ อญฺญมฺปิ วทนฺติ เอโต. เตนาห โส นิมฺมิโต

"ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยี โน,

อญฺญนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรูหิ,
เอตฺตาวตคฺคํ โน วทนฺติ เหเก,
ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตา เส.
อุทาหุ อญฺญํปิ วทนฺติ เอตฺโตติ.
เอตฺตาวตคฺคํปิ วทนฺติ เหเก,
ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตา เส,
เตสํ ปุเนเก สมยํ วทนฺติ,
อนุปาทิเสเส กุสลา วทานา.

เอตฺตาวตคฺคํปิ วทนฺติ เหเก ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตา เสติ: สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา สสฺสตวาทา เอตฺตาวตา อรูปสมาปตฺติยา อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. ยกฺขสฺสาติ สตฺตสฺส นรสฺส มานวสฺส โปสสฺส ปุคฺคลสฺส ชีวสฺส ชาตุสฺส ชนฺตุสฺส อินฺทคุสฺส มนุชสฺส. สุทฺธินฺติ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ. อิธ ปณฺฑิตา เสติ: อิธ ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ เอตฺตาวตคฺคํปิ วทนฺติ เหเก ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตา เส.

เตสํ ปุเนเก สมยํ วทนฺติ อนุปาทิเสเส กุสลา วทานาติ: เตสํเยว สมณพฺราหฺมณานํ เอเก สมณพฺราหฺมณา อุจฺเฉทวาทา ภวตณฺหชิตา วิภวํ อภินนฺทนฺติ. เต สตฺตสฺส สมํ อุปสมํ วูปสมํ นิโรธํ ปฏิปสฺสทฺธึ วทนฺติ "ยโต กิร โภ อยํ อตฺตา กายสฺส เภทา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณา. เอตฺตาวตา อนุปาทิเสโสติ. กุสลาวทานาติ: กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย

ลทฺธิยาติ เตสํ ปุเนเก สมยํ วทนฺติ อนุปาทิเสเส กุสลาวทานา. เตนาห ภควา

"เอตฺตาวตคฺคมฺปิ วทนฺติ เหเก,
ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตา เส,
เตสํ ปุเนเก สมยํ วทนฺติ,
อนุปาทิเสเส กุสลาวทานา.
เอเต จ ญตฺวา อุปนิสฺสิตาติ,
ญตฺวา มุนิ นิสฺสเย โส วิมํสี,
ญตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมติ,
ภวาภวาย น สเมติ ธีโรติ.

เอเต จ ญตฺวา อุปนิสฺสิตาติ: เอเตติ ทิฏฺฐิคติเก. อุปนิสฺสิตาติ: สสฺสตทิฏฺฐินิสฺสิตาติ ญตฺวา อุจฺเฉททิฏฺฐินิสฺสิตาติ ญตฺวา สสฺสตุจฺเฉททิฏฺฐินิสฺสิตาติ. ญตฺวาติ: ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอเต จ ญตฺวา อุปนิสฺสิตาติ

ญตฺวา มุนิ นิสฺสเย โส วิมํสีติ: มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณํ. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. มุนิ "สสฺสตทิฏฺฐินิสฺสิตาติ ญตฺวา "อุจฺเฉททิฏฺฐินิสฺสิตาติ ญตฺวา "สสฺสตุจฺเฉททิฏฺฐินิสฺสิตาติ ญตฺวาติ: ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. โส วิมํสีติ: ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวีติ ญตฺวา มุนิ นิสฺสเย โส วิมํสี.

ญตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมตีติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มุตฺโต วิมุตฺโต ปริมุตฺโต สุวิมุตฺโต อจฺจนฺตอนุปาทาวิโมกฺเขน "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา

มุตฺโต วิมุตฺโต ปริมุตฺโต สุวิมุตฺโต อจฺจนฺตอนุปาทาวิโมกฺเขน. "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. "สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. ฯเปฯ "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา มุตฺโต วิมุตฺโต ปริมุตฺโต สุวิมุตฺโต อจฺจนฺตอนุปาทาวิโมกฺเขนาติ ญตฺวา วิมุตฺโต. น วิวาทเมตีติ: น กลหํ กโรติ, น ภณฺฑนํ กโรติ, น วิคฺคหํ กโรติ, น วิวาทํ กโรติ, น เมธคํ กโรติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข อคฺคิเวสฺสน ภิกฺขุ น เกนจิ สํวทติ น เกนจิ วิวทติ. ยญฺจ โลเก วุตฺตํ เตน จ โวหรติ อปรามสนฺติ ญตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมติ.

ภวาภวาย น สเมติ ธีโรติ: ภวาภวายาติ: ภวาภวาย กมฺมภวาย ปุนพฺภวาย กามภวาย กมฺมภวาย กามภวาย ปุนพฺภวาย รูปภวาย กมฺมภวาย รูปภวาย ปุนพฺภวาย อรูปภวาย กมฺมภวาย อรูปภวาย ปุนพฺภวาย ปุนปฺปุนํ ภวาย ปุนปฺปุนํ คติยา ปุนปฺปุนํ อุปปตฺติยา ปุนปฺปุนํ ปฏิสนฺธิยา ปุนปฺปุนํ อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา น สเมติ น สมาคจฺฉติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ. ธีโรติ: ธีโร ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวีติ ภวาภวาย น สเมติ ธีโรติ เตนาห ภควา

"เอเต จ ญตฺวา อุปนิสฺสิตาติ
ญตฺวา มุนี นิสฺสเย โส วิมํสี,
ญตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมติ,
ภวาภวาย น สเมติ ธีโร.

เอกาทสโม กลหวิวาทสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

จูฬวิยูหสุตฺตนิทฺเทโส.

สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสานา,
วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทนฺติ,
โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธมฺมํ,
อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โส.

สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสานาติ: สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา. เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคตานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคตํ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺติ. ยถา อาคาริกา วา ฆเรสุ วสนฺติ, สาปตฺติกา วา อาปตฺตีสุ วสนฺติ, สกิเลสา วา กิเลเสสุ วสนฺติ; เอวเมวํ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา. เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคตานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคตํ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺตีติ สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสานา.

วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทนฺตีติ: วิคฺคยฺหาติ: คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา. นานา วทนฺตีติ: นานา วทนฺติ วิวิธํ วทนฺติ อญฺโญญฺญํ วทนฺติ ปุถุ วทนฺติ น เอกํ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. กุสลาติ: กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทนฺติ.

โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธมฺมนฺติ: โย อิมํ ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ ชานาติ, โส ธมฺมํ อญฺญาสิ อเวทิ ปฏิวิชฺฌีติ โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธมฺมํ,

อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โสติ: โย อิมํ ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ ปฏิกฺโกสติ, อเกวลี โส อสมตฺโต อปริปุณฺโณ หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโตติ อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โส. เตนาห โส นิมฺมิโต

"สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสานา,
วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทนฺติ,
โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธมฺมํ,
อิทํ ปฏิกฺโกสมเกวลี โสติ.
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ,
พาโล ปโร อกุสโลติ จาหุ,
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสํ
สพฺเพว หีเม กุสลา วทานา.

เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺตีติ: เอวํ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา วิวาทิยนฺติ กลหํ กโรนฺติ, ภณฺฑนํ กโรนฺติ, วิคฺคหํ กโรนฺติ, วิวาทํ กโรนฺติ, เมธคํ กโรนฺติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ; เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ.

พาโล ปโร อกุสโลติ จาหูติ: ปโร พาโล หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโต อกุสโล อวิชฺชาคโต อญาณี อวิภาวี ทุปฺปญฺโญติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ พาโล ปโร อกุสโลติ จาหุ.

สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสนฺติ: อิเมสํ สมณพฺราหฺมณานํ วาโท กตโม สจฺโจ ตจฺโฉ ตโถ ภูโต ยาถาโว อวิปริตฺโตติ สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสํ.

สพฺเพว หีเม กุสลา วทานาติ: สพฺเพวิเม สมณพฺราหฺมณา กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ สพฺเพว หีเม กุสลาวทานา. เตนาห โส นิมฺมิโต

"เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ,
พาโล ปโร อกุสโลติ จาหุ,
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสํ,
สพฺเพว หีเม กุสลาวทานาติ.
ปรสฺส เว ธมฺมมนานุชานํ,
พาโล มโก โหติ นิหีนปญฺโญ,
สพฺเพว พาลา สุนิหีนปญฺญา
สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา.

ปรสฺส เว ธมฺมมนานุชานนฺติ: ปรสฺส ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ อนานุชานนฺโต อนานุปสฺสนฺโต อนานุมญฺญนฺโต อนานุโมทนฺโตติ ปรสฺส เว ธมฺมมนานุชานํ.

พาโล มโก โหติ นิหีนปญฺโญติ: ปโร พาโล โหติ หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโต. หีนปญฺโญ นิหีนปญฺโญ โอมกปญฺโญ ลามกปญฺโญ ฉตุกฺกปญฺโญ ปริตฺตปญฺโญติ พาโล มโก โหติ นิหีนปญฺโญ.

สพฺเพว พาลา สุนิหีนปญฺญาติ: สพฺเพวิเม สมณพฺราหฺมณา พาลา หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ฉตุกฺกา ปริตฺตา. สพฺเพว หีนปญฺญา นิหีนปญฺญา โอมกปญฺญา ลามกปญฺญา ฉตุกฺกปญฺญา ปริตฺตปญฺญาติ สพฺเพว พาลา สุนิหีนปญฺญา.

สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานาติ: สพฺเพวิเม สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิ-คติกา. เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคตานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคตํ คเหตฺวา

อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺติ. ยถา อาคาริกา วา ฆเรสุ วสนฺติ, สาปตฺติกา วา อาปตฺตีสุ วสนฺติ, สกิเลสา วา กิเลเสสุ วสนฺติ เอวเมวํ สพฺเพวิเม สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา. เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคตานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคตํ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺตีติ สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา. เตนาห ภควา

"ปรสฺส เว ธมฺมมนานุชานํ,
พาโล มโค โหติ นิหีนปญฺโญ,
สพฺเพว พาลา สุนิหีนปญฺญา,
สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานาติ.
สนฺทิฏฺฐิยา เจ ปน วีวทาตา,
สํสุทฺธปญฺญา กุสลา มตีมา,
น เตสํ โกจิ ปริหีนปญฺโญ,
ทิฏฺฐี หิ เนสํปิ ตถา สมตฺตา.

สนฺทิฏฺฐิยา เจ ปน วีวทาตาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา วิวทาตา ปริโยทาตา อสงฺกิลิฏฺฐาติ. สนฺทิฏฺฐิยา เจ ปน วีวทาตา.

สํสุทฺธปญฺญา กุสลา มตีมาติ: สุทฺธปญฺญา วิสุทฺธปญฺญา ปริสุทฺธปญฺญา โวทาตปญฺญา ปริโยทาตปญฺญา. อถวา สุทฺธทสฺสนา วิสุทฺธทสฺสนา ปริสุทฺธทสฺสนา โวทาตทสฺสนา ปริโยทาตทสฺสนาติ สํสุทฺธปญฺญา. กุสลาติ: ปณฺฑิตา ปญฺญวนฺโต พุทฺธิมนฺโต ญาณิโน วิภาวิโน เมธาวิโนติ สํสุทฺธปญฺญา กุสลา. มติมาติ: มติมา ปณฺฑิตา

ปญฺญวนฺโต พุทฺธิมนฺโต ญาณิโน วิภาวิโน เมธาวิโนติ สํสุทฺธปญฺญา กุสลา มตีมา.

น เตสํ โกจิ ปรिहीนปญฺโญติ: เตสํ สมณพฺราหฺมณานํ น โกจิ หีนปญฺโญ นิหีนปญฺโญ โอมกปญฺโญ ลามกปญฺโญ ฉตุกฺกปญฺโญ ปริตฺตปญฺโญ. อถวา สพฺเพว อคฺคปญฺญา เสฏฺฐปญฺญา วิเสฏฺฐปญฺญา ปาโมกฺขปญฺญา อุตฺตมปญฺญา ปวรปญฺญาติ น เตสํ โกจิ ปริหีนปญฺโญ. ทิฏฺฐี หิ เตสํปิ ตถา สมตฺตาติ เตสํ สมณพฺราหฺมณานํ ทิฏฺฐิ ตถา สมตฺตา สมาทินฺนา คหิตา ปรามฏฺฐา อภินิวิฏฺฐา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตาติ ทิฏฺฐี หิ เตสํปิ ตถา สมตฺตา. เตนาห ภควา

"สนฺทิฏฺฐิยา เจ ปน วีวทาตา,
สํสุทฺธปญฺญา กุสลา มตีมา,
น เตสํ โกจิ ปริหีนปญฺโญ,
ทิฏฺฐี หิ เตสํปิ ตถา สมตฺตาติ.
น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พฺรูมิ,
ยมาหุ พาลา มิถุ อญฺญมญฺญํ,
สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ,
ตสฺมา หิ พาโลติ ปรํ ทหนฺติ.

น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พฺรูมีติ: นาติ ปฏิกฺเขโป. เอตนฺติ: ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคตนฺติ นาหํ เอตํ ตถํ ตจฺฉํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ พฺรูมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิ ปกาเสมีติ น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พฺรูมิ.

ยมาหุ พาลา มิถุ อญฺญมญฺญนฺติ: มิถูติ เทฺว ชนา เทฺว กลหการกา เทฺว ภณฺฑนการกา เทฺว ภสฺสการกา เทฺว วิวาทการกา เทฺว

ชธิกรณการกา เทฺว วาทิโน เทฺว สลฺลาปกา. เต อญฺญมญฺญํ "พาโล หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ชตุกฺโก ปริตฺโตติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ยมาหุ พาลา มิถุ อญฺญมญฺญํ.

สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจนฺติ: สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ. อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ.

ตสฺมา หิ พาโลติ ปรํ ทหนฺตีติ: ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตํปจฺจยา ตํนิทานา ปรํ "พาโล หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ชตุกฺโก ปริตฺโตติ ทหนฺติ ปสฺสนฺติ ทกฺขนฺติ โอโลเกนฺติ นิชฺฌายนฺติ อุปปริกฺขนฺตีติ ตสฺมา หิ พาโลติ ปรํ ทหนฺติ. เตนาห ภควา

"น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พฺรูมิ,
ยมาหุ พาลา มิถุ อญฺญมญฺญํ,
สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ,
ตสฺมา หิ พาโลติ ปรํ ทหนฺตีติ.
ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเก,
ตมาหุ อญฺเญปิ ตุจฺฉํ มุสาติ,
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ,
กสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ,

ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเกติ: ยํ ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณา "อิทํ สจฺจํ ตจฺฉํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเก.

ตมาหุ อญฺเญปิ ตุจฺฉํ มุสาติ: ตเมว ธมฺมํ. ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณา "เอตํ ตุจฺฉํ, เอตํ มุสา, เอตํ อภูตํ, เอตํ อลิกํ, เอตํ อยาถาวนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ตมาหุ อญฺเญปิ ตุจฺฉํ มุสาติ.

เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺตีติ: เอวํ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา วิวาทิยนฺติ, กลหํ กโรนฺติ, ภณฺฑนํ กโรนฺติ, วิคฺคหํ กโรนฺติ, วิวาทํ กโรนฺติ, เมธคํ กโรนฺติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ.

กสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺตีติ: กสฺมาติ กสฺมา กึการณา กึเหตุ กึปจฺจยา กึสมุทยา กึชาติกา กึปภวา น เอกํ วทนฺติ นานา วทนฺติ วิวิธํ วทนฺติ อญฺโญญฺญํ วทนฺติ ปุถุ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ กสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ. เตนาห โส นิมฺมิโต

> "ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเก,
> ตมาหุ อญฺเญปิ ตุจฺฉํ มุสาติ,
> เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ,
> กสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺตีติ.
> เอกํ หิ สจฺจํ น ทุตียมตฺถิ,
> ยสฺมึ ปชา โน วิวเท ปชานํ,
> นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺติ,
> ตสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ.

เอกํ หิ สจฺจํ น ทุตียมตฺถีติ: เอกํ สจฺจํ วุจฺจติ ทุกฺขนิโรโธ นิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย

ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ. อถวา เอกํ สจฺจํ วุจฺจติ มคฺคสจฺจํ นิยฺยานสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา; อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. เสยฺยถีทํ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมา-อาชีโว, สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. เอกํ หิ สจฺจํ น ทุติยมตฺถิ.

ยสฺมึ ปชา โน วิวเท ปชานนฺติ: ยสฺมินฺติ ยมฺหิ สจฺเจ. ปชาติ สตฺตาธิวจนํ. ปชา ยํ สจฺจํ ปชานนฺตา อาชานนฺตา วิชานนฺตา ปฏิวิชานนฺตา ปฏิวิชฺฌนฺตา น กลหํ กเรยฺย, น ภณฺฑนํ กเรยฺย, น วิคฺคหํ กเรยฺย, น วิวาทํ กเรยฺย, น เมธคํ กเรยฺย, กลหํ ภณฺฑนํ วิคฺคหํ วิวาทํ เมธคํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ ยสฺมึ ปชา โน วิวเท ปชานํ.

นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺตีติ: นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ สยํ ถุนนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ สยํ ถุนนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺติ.

ตสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺตีติ: ตสฺมาติ ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตํปจฺจยา ตํนิทานา น เอกํ วทนฺติ นานา วทนฺติ วิวิธํ วทนฺติ อญฺโญญฺญํ วทนฺติ ปุถุ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ ตสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ. เตนาห ภควา

"เอกํ หิ สจฺจํ น ทุติยมตฺถิ,
ยสฺมึ ปชา โน วิวเท ปชานํ,

นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺติ,
ตสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ.
กสฺมา นุ สจฺจานิ วทนฺติ นานา,
ปวาทิยาเส กุสลาวทานา,
สจฺจานิ สุตานิ พหูนิ นานา
อุทาหุ เต ตกฺกมนุสฺสรนฺติ.

กสฺมา นุ สจฺจานิ วทนฺติ นานาติ: กสฺมาติ กสฺมา กึการณา กึเหตุ กึปจฺจยา กึนิทานา สจฺจานิ นานา วทนฺติ วิวิธานิ วทนฺติ อญฺโญญฺญานิ วทนฺติ ปุถูนิ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ กสฺมา นุ สจฺจานิ วทนฺติ นานา.

ปวาทิยาเส กุสลาวทานาติ: ปวาทิยาเสติ วิปฺปวทนฺตีติปิ ปวาทิยาเส. อถวา สกํ ทิฏฺฐิคตํ ปวทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ปวทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ปวทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ

กุสลา วทานาติ: กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ ปวาทิยาเส กุสลาวทานา.

สจฺจานิ สุตานิ พหูนิ นานาติ: สจฺจานิ สุตานิ พหูนิ นานานิ วิวิธานิ อญฺโญญฺญานิ ปุถูนิ

อุทาหุ เต ตกฺกมนุสฺสรนฺตีติ: อุทาหุ ตกฺเกน วิตกฺเกน สงฺกปฺเปน ยายนฺติ นิยฺยนฺติ วุยฺหนฺติ สํหรียนฺตีติ เอวมฺปิ อุทาหุ เต ตกฺกมนุสฺสรนฺติ. อถวา ตกฺกปริยาหตํ วีมํสานุจริตํ สยํ ปาฏิภาณํ วทนฺติ กเถนฺติ

ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ เอวมฺปิ อุฑาหุ เต ตกฺกมนุสฺสรนฺติ. เตนาห โส นิมฺมิโต

"กสฺมา นุ สจฺจานิ วทนฺติ นานา
ปวาทิยาเส กุสลาวทานา,
สจฺจานิ สุตฺตานิ พหูนิ นานา,
อุทาหุ เต ตกฺกมนุสฺสรนฺตีติ.
นเหว สจฺจานิ พหูนิ นานา,
อญฺญตฺร สญฺญาย นิจฺจานิ โลเก,
ตกฺกญฺจ ทิฏฺฐีสุ ปกปฺปยิตฺวา
สจฺจํ มุสาติ ทฺวยธมฺมมาหุ.

นเหว สจฺจานิ พหูนิ นานาติ: นเหว สจฺจานิ พหุกานิ นานานิ วิวิธานิ อญฺโญญฺญานิ ปุถูนีติ นเหว สจฺจานิ พหูนิ นานา.

อญฺญตฺร สญฺญาย นิจฺจานิ โลเกติ: อญฺญตฺร สญฺญาย นิจฺจคาหา เอกญฺเญว สจฺจํ โลเก กถิยติ ภณิยติ ทีปยติ โวหริยติ: ทุกฺข-นิโรโธ, นิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ. อถวา เอกํ สจฺจํ วุจฺจติ มคฺคสจฺจํ, นิยฺยานสจฺจํ; ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค; เสยฺยถีทํ? สมฺมาทิฏฺฐิ. ฯเปฯ สมฺมาสมาธีติ อญฺญตฺร สญฺญาย นิจฺจานิ โลเก.

ตกฺกญฺจ ทิฏฺฐีสุ ปกปฺปยิตฺวา สจฺจํ มุสาติ ทฺวยธมฺมมาหูติ: ตกฺกํ วิตกฺกํ สงฺกปฺปํ ตกฺกยิตฺวา วิตกฺกยิตฺวา สงฺกปฺปยิตฺวา ทิฏฺฐิคตานิ ชเนนฺติ สญฺชเนนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ อภินิพฺพตฺเตนฺติ; ทิฏฺฐิคตานิ ชเนตฺวา สญฺชเนตฺวา นิพฺพตฺเตตฺวา อภินิพฺพตฺเตตฺวา "มยฺหํ สจฺจํ, ตุยฺหํ มุสาติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ

เอวํ โวหรนฺติ ตกฺกญฺจ ทิฏฺฐีสุ ปกปฺปยิตฺวา สจฺจํ มุสาติ ทฺวยธมฺมมาหุ. เตนาห ภควา

"นเหว สจฺจานิ พหูนิ นานา,
อญฺญตฺร สญฺญาย นิจฺจานิ โลเก,
ตกฺกญฺจ ทิฏฺฐีสุ ปกปฺปยิตฺวา
สจฺจํ มุสาติ ทฺวยธมฺมมาหูติ.
ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสี,
วินิจฺฉเย ฐตฺวา ปหสฺสมาโน,[๑]
พาโล ปโร อกุสโลติ จาห.

ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสีติ: ทิฏฺฐํ วา ทิฏฺฐสุทฺธึ วา สุตํ วา สุตสุทฺธึ วา สีลํ วา สีลสุทฺธึ วา วตฺตํ วา วตฺตสุทฺธึ วา มุตํ วา มุตสุทฺธึ วา นิสฺสาย อุปนิสฺสาย คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา. เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสีติ: น สมฺมาเนตีติปิ วิมานทสฺสี. อถวา โทมนสฺสํ ชเนตีติปิ วิมานทสฺสีติ ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสี.

วินิจฺฉเย ฐตฺวา ปหสฺสมาโนติ: วินิจฺฉยา วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐีทิฏฺฐิคตานิ; วินิจฺฉิตทิฏฺฐิยา ฐตฺวา ปติฏฺฐหิตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ วินิจฺฉเย ฐตฺวา. ปหสฺสมาโนติ: ตุฏฺโฐ โหติ หฏฺโฐ ปหฏฺโฐ อตฺตมโน ปริปุณฺณสงฺกปฺโป. อถวา ทนฺตวิทํสกํ หสฺสมาโนติ วินิจฺฉเย ฐตฺวา ปหสฺสมาโน.

พาโล ปโร อกุสโลติ จาหาติ: ปโร พาโล หีโน นิหีโน

---

[๑] สี. สหสฺสมาโน.

โอมโก ลามโก ชตุก์โก ปริต์โต อกุสโล อวิท์ธา อวิช์ชาคโต อญาณี อวิภาวี ทุปปัญ์โญติ เอวมาห เอวํ กเถติ เอวํ ภณติ เอวํ ทีปยติ เอวํ โวหรตีติ พาโล ปโร อกุสโลติ จาห. เตนาห ภควา

"ทิฏ์เฐ สุเต สีลวเต มุเต วา
เอเต จ นิส์สาย วิมานทัส์สี,
วินิจ์ฉเย ฐัต์วา ปหัส์สมาโน,
พาโล ปโร อกุสโลติ จาหาติ.
เยเนว พาโลติ ปรํ ทหาติ,
เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห,
สยมัต์ตนา โส กุสโลวทาโน
อัญ์ญํ วิมาเนติ ตเถว ปาวา.

เยเนว พาโลติ ปรํ ทหาตีติ: เยน เหตุนา เยน ปัจ์จเยน เยน การเณน ปรํ พาลโต หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ชตุก์กโต ปริต์ตโต ทหติ ปัส์สติ ทัก์ขติ โอโลเกติ นิช์ฌายติ อุปปริก์ขตีติ เยเนว พาโลติ ปรํ ทหาติ.

เตนาตุมานํ กุสโลติ จาหาติ: อาตุมา วุจ์จติ อัต์ตา. โสปิ เตเนว เหตุนา เตน ปัจ์จเยน เตน การเณน เตน ปภเวน อัต์ตานํ อาห "อหมัส์มิ กุสโล ปัณ์ฑิโต ปัญ์ญวา พุท์ธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวีติ เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห.

สยมัต์ตนา โส กุสโลวทาโนติ: สยํ อัต์ตานํ กุสลวาโท ปัณ์ฑิตวาโท ธีรวาโท เหตุวาโท ลัก์ขณวาโท การณวาโท ฐานวาโท สกาย ลัท์ธิยาติ สยมัต์ตนา โส กุสโลวทาโน.

อัญ์ญํ วิมาเนติ ตเถว ปาวาติ: น สัม์มาเนตีติปิ อัญ์ญํ วิมาเนติ. อถวา โทมนัส์สํ ชเนตีติปิ อัญ์ญํ วิมาเนติ. ตเถว ปาวาติ: ตเถว

ตํ ทิฏฺฐิคตํ ปาวทติ "อติปายํ ปุคฺคโล มิจฺฉาทิฏฺฐิโก วิปริตฺตทสฺสโนติ อญฺญํ วิมาเนติ ตเถว ปาวา. เตนาห ภควา

"เยเนว พาโลติ ปรํ ทหาติ,
เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห,
สยมตฺตนา โส กุสโลวทาโน,
อญฺญํ วิมาเนติ ตเถว ปาวาติ.
อตีสรํทิฏฺฐิยา โส สมตฺโต,
มาเนน มตฺโต ปริปุณฺณมานี,
สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต,
ทิฏฺฐี หิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตา.

อตีสรํทิฏฺฐิยา โส สมตฺโตติ: อติสารทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ. กิการณา อติสารทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ? สพฺพา ทิฏฺฐิโย การณาติกฺกนฺตา ลกฺขณาติกฺกนฺตา ฐานาติกฺกนฺตา ตํการณา อติสารทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ. สพฺเพปิ ติตฺถิยา อติสารทิฏฺฐิยา. กิการณา สพฺเพปิ ติตฺถิยา อติสารทิฏฺฐิยา? เต อญฺญมญฺญํ อติกฺกมิตฺวา สมติกฺกมิตฺวา วีติวตฺเตตฺวา ทิฏฺฐิคตานิ ชเนนฺติ สญฺชเนนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ อภินิพฺพตฺเตนฺติ; ตํการณา สพฺเพปิ ติตฺถิยา อติสารทิฏฺฐิยา. โส สมตฺโตติ อติสารทิฏฺฐิยา สมตฺโต ปริปุณฺโณ อโนโมติ อตีสรํทิฏฺฐิยา โส สมตฺโต.

มาเนน มตฺโต ปริปุณฺณมานีติ: สกาย ทิฏฺฐิยา มาเนน มตฺโต ปมตฺโต อุมฺมตฺโต อธิมตฺโตติ มาเนน มตฺโต. ปริปุณฺณมานีติ: มตฺตมานี อโนมมานีติ มาเนน มตฺโต ปริปุณฺณมานี.

สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโตติ: สยเมว อตฺตานํ จิตฺเตน อภิสิญฺจติ "อหมสฺมิ กุสโล ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี

เมธาวีติ สยเมว สามํ มนสาภิลิตฺโต.

ทิฏฺฐี หิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตาติ ตสฺส สา ทิฏฺฐิ ตถา สมตฺตา สมาทิณฺณา คหิตา ปรามฏฺฐา อภินิวิฏฺฐา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตาติ ทิฏฺฐี หิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตา. เตนาห ภควา

"อตีสรํทิฏฺฐิยา โส สมตฺโต
มาเนน มตฺโต ปริปุณฺณมานี,
สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต,
ทิฏฺฐี หิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตาติ.
ปรสฺส เจ หิ วจสา นิหีโน
ตุโม สหา โหติ นิหีนปญฺโญ,
อถวา สยํ เวทคู โหติ ธีโร
น โกจิ พาโล สมเณสุ อตฺถิ.

ปรสฺส เจ หิ วจสา นิหีโนติ: ปรสฺส เจ วาจาย วจเนน นินฺทิตการณา ครหิตการณา อุปวทิตการณา ปโร พาโล โหติ หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโตติ ปรสฺส เจ หิ วจสา นิหีโน.

ตุโม สหา โหติ นิหีนปญฺโญติ: โสปิ เตเนว สห โหติ หีนปญฺโญ นิหีนปญฺโญ โอมกปญฺโญ ลามกปญฺโญ ฉตุกฺกปญฺโญ ปริตฺตปญฺโญติ ตุโม สหา โหติ นิหีนปญฺโญ.

อถวา สยํ เวทคู โหติ ธีโรติ: ธีโร ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวีติ อถวา สยํ เวทคู โหติ ธีโร.

น โกจิ พาโล สมเณสุ อตฺถีติ: สมเณสุ น โกจิ พาโล หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโต อตฺถิ; สพฺเพว อคฺคปญฺญา เสฏฺฐปญฺญา วิเสฏฺฐปญฺญา ปาโมกฺขปญฺญา อุตฺตมปญฺญา ปวรปญฺญาติ น โกจิ พาโล สมเณสุ อตฺถิ.

เตนาห ภควา

"ปรสฺส เจ หิ วจสา นิหีโน,
ตุโม สหา โหติ นิหีนปญฺโญ,
อถวา สยํ เวทคู โหติ ธีโร,
น โกจิ พาโล สมเณสุ อตฺถิ.
อญฺญํ อิโต ยาภิวทนฺติ ธมฺมํ,
อปรทฺธา สุทฺธิมเกวลี, เต[๑]
เอวมฺปิ ติตฺถฺยา ปุถุโส วทนฺติ,
สนฺทิฏฺฐิราเคน หิ ตฺยาภิรตฺตา,

อญฺญํ อิโต ยาภิวทนฺติ ธมฺมํ อปรทฺธา สุทฺธิมเกวลี เตติ: อิโต อญฺญํ ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ เย อภิวทนฺติ, เต สุทฺธิมคฺคํ วิสุทฺธิมคฺคํ ปริสุทฺธิมคฺคํ โวทาตมคฺคํ ปริโยทาตมคฺคํ วิรทฺธา อปรทฺธา ขลิตา คฬิตา อญฺญาย อปรทฺธา[๒] อเกวลีเต อสมตฺตา อปริปุณฺณา, เต หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ฉตุกฺกา ปริตฺตาติ อญฺญํ อิโต ยาภิวทนฺติ ธมฺมํ อปรทฺธา สุทฺธิมเกวลีเต.

เอวมฺปิ ติตฺถฺยา ปุถุโส วทนฺตีติ: ติตฺถํ วุจฺจติ ทิฏฺฐิคตํ; ติตฺถฺยา ปุถุทิฏฺฐิคตานิ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ เอวมฺปิ ติตฺถฺยา ปุถุโส วทนฺติ.

สนฺทิฏฺฐิราเคน หิ ตฺยาภิรตฺตาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา ราเคน รตฺตา อภิรตฺตาติ สนฺทิฏฺฐิราเคน หิ ตฺยาภิรตฺตา. เตนาห ภควา

"อญฺญํ อิโต ยาภิวทนฺติ ธมฺมํ
อปรทฺธา สุทฺธิมเกวลี เต
เอวํ หิ ติตฺถฺยา ปุถุโส วทนฺติ

---

๑ ยุ. สุทฺธิมเกวลีโน. ๒ ญายาปริทฺธาติปิ ปาโฐ.

สนฺทิฏฺฐิราเคน หิ ตฺยาภิรตฺตาติ.
อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺติ,
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ,
เอวมฺปิ ติตฺถฺยา ปุถุโส นิวิฏฺฐา,
สกายเน ตตฺถ ทฬฺหํ วทานา.

อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺตีติ: อิธ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ อิธ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ อิธ สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ. โวหรนฺตีติ อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺติ.

นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหูติ: อตฺตโน สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ ฐเปตฺวา สพฺเพ ปรวาเท ขิปนฺติ อุกฺขิปนฺติ ปริกฺขิปนฺติ "โส สตฺถา น สพฺพญฺญู, ธมฺโม น สฺวากฺขาโต, คโณ น สุปฺปฏิปนฺโน, ทิฏฺฐิ น ภทฺทิกา, ปฏิปทา น สุปญฺญตฺตา, มคฺโค น นิยฺยานิโก; นตฺเถตฺถ สุทฺธิ วา, วิสุทฺธิ วา, ปริสุทฺธิ วา, มุตฺติ วา, วิมุตฺติ วา, ปริมุตฺติ วา; นตฺเถตฺถ สุชฺฌนฺติ วา, วิสุชฺฌนฺติ วา, ปริสุชฺฌนฺติ วา, มุจฺจนฺติ วา, วิมุจฺจนฺติ วา, ปริมุจฺจนฺติ วา; หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ฉตุกฺกา ปริตฺตาติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.

เอวมฺปิ ติตฺถิยา ปุถุโส นิวิฏฺฐาติ: ติตฺถิยา วุจฺจนฺติ ทิฏฺฐิคติกา; ปุถุทิฏฺฐิยา ปุถุทิฏฺฐิคเตสุ นิวิฏฺฐา ปติฏฺฐิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตาติ เอวมฺปิ ติตฺถิยา ปุถุโส นิวิฏฺฐา.

สกายเน ตตฺถ ทฬฺหํ วทานาติ: ธมฺโม สกายนํ, ทิฏฺฐิ สกายนํ, ปฏิปทา สกายนํ, มคฺโค สกายนํ; สกายเน ทฬฺหวาทา ถิรวาทา พลิกวาทา อวตฺถิตวาทาติ สกายเน ตตฺถ ทฬฺหํ วทานา. เตนาห ภควา

"อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทิยนฺติ,
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ,
เอวมฺปิ ติตฺถิยา ปุถุโส นิวิฏฺฐา,
สกายเน ตตฺถ ทฬฺหํ วทานา.
สกายเน วาปิ ทฬฺหํ วทาโน,
กเมตฺถ พาโลติ ปรํ ทเหยฺย,
สยเมว โส เมธคํ อาวเหยฺย,
ปรํ วทํ พาลมสุทฺธิธมฺมํ.

สกายเน วาปิ ทฬฺหํ วทาโนติ: ธมฺโม สกายนํ, ทิฏฺฐิ สกายนํ, ปฏิปทา สกายนํ, มคฺโค สกายนํ; สกายเน ทฬฺหวาโท ถิรวาโท พลิกวาโท อวตฺถิตวาโทติ สกายเน วาปิ ทฬฺหํ วทาโน.

กเมตฺถ พาโลติ ปรํ ทเหยฺยาติ เอตฺถาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา ปรํ พาลโต หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ฉตุกฺกโต ปริตฺตโต กํ ทเหยฺย กํ ปสฺเสยฺย กํ ทกฺเขยฺย กํ โอโลเกยฺย กํ นิชฺฌาเยยฺย กํ อุปปริกฺเขยฺยาติ กเมตฺถ พาโลติ ปรํ ทเหยฺย.

สยเมว โส เมธคํ อาวเหยฺย ปรํ วทํ พาลมสุทฺธิธมฺมนฺติ: ปโร พาโล หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโต

อสุทฺธธมฺโม อวิสุทฺธธมฺโม อปริสุทฺธธมฺโม อโวทาตธมฺโมติ เอวํ วทนฺโต เอวํ กเถนฺโต เอวํ ภณนฺโต เอวํ ทีปยนฺโต เอวํ โวหรนฺโต สยเมว กลหํ ภณฺฑนํ วิวาทํ เมธคํ อาวเหยฺย อาหเรยฺย สมาหเรยฺย, อากฑฺเฒยฺย สมากฑฺเฒยฺย, คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย อภินิวิเสยฺยาติ สยเมว โส เมธคํ อาวเหยฺย ปรํ วทํ พาลมสุทฺธธมฺมํ. เตนาห ภควา

"สกายเน วาปิ ทฬฺหํ วทาโน,
กเมตฺถ พาโลติ ปรํ ทเหยฺย,
สยเมว โส เมธคํ อาวเหยฺย,
ปรํ วทํ พาลมสุทฺธธมฺมนฺติ.
วินิจฺฉเย ฐตฺวา สยํ ปมาย
อุทฺธํ โส โลกสฺมึ วิวาทเมติ,
หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺฉยานิ,
น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ.

วินิจฺฉเย ฐตฺวา สยํ ปมายาติ: วินิจฺฉยา วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ; วินิจฺฉิตทิฏฺฐิยา ฐตฺวา ปติฏฺฐหิตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ วินิจฺฉเย ฐตฺวา. สยํ ปมายาติ: สยํ ปมาย ปมินิตฺวา "อยํ สตฺถา สพฺพญฺญูติ สยํ ปมาย ปมินิตฺวา. อยํ ธมฺโม สฺวากฺขาโต. อยํ คโณ สุปฏิปนฺโน. อยํ ทิฏฺฐิ ภทฺทิกา. อยํ ปฏิปทา สุปญฺญตฺตา. อยํ มคฺโค นิยฺยานิโกติ สยํ ปมาย ปมินิตฺวาติ วินิจฺฉเย ฐตฺวา สยํ ปมาย.

อุทฺธํ โส โลกสฺมึ วิวาทเมตีติ อุทฺธํ วุจฺจติ อนาคตํ; อตฺตโน วาทํ อุทฺธํ ฐเปตฺวา สยเมว กลหํ ภณฺฑนํ วิคฺคหํ วิวาทํ เมธคํ เอติ อุเปติ อุปคจฺฉติ คณฺหาติ ปรามสติ อภินิวิสตีติ เอวมฺปิ อุทฺธํ โส โลกสฺมึ วิวาทเมติ. อถวา อญฺเญน อุทฺธํ วาเทน สทฺธึ

กลหํ กโรติ, ภณฺฑนํ กโรติ, วิวาทํ กโรติ, เมธคํ กโรติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิ วา สเจ ปโหสีติ เอวมฺปิ อุทฺธํ โส โลกสฺมึ วิวาทเมติ.

หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺฉยานีติ: วินิจฺฉยา วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ; สพฺพา วินิจฺฉิตทิฏฺฐิโย หิตฺวา จชิตฺวา ปริจฺจชิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คเมตฺวาติ หิตฺวา น สพฺพานิ วินิจฺฉยานิ.

น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ: น กลหํ กโรติ, น ภณฺฑนํ กโรติ, น วิคฺคหํ กโรติ, น วิวาทํ กโรติ, น เมธคํ กโรติ. วุตฺตํ เหตํ ภควตา

"เอวํ วิมุตฺตจิตฺโต โข อคฺคิเวสฺสน ภิกฺขุ น เกนจิ สํวทติ, น เกนจิ วิวทติ. ยญฺจ โลเก วุตฺตํ เตน จ โวหรติ อปรามสนฺติ. ชนฺตูติ: สตฺโต นโร มานโว โปโส ปุคฺคโล ชีโว ชาตุ ชนฺตุ อินฺทคู มนุโช โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก. เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ. เตนาห ภควา

"วินิจฺฉเย ฐตฺวา สยํ ปมาย
อุทฺธํ โส โลกสฺมึ วิวาทเมติ,
หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺฉยานิ,
น เมธคํ กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ.

ทฺวาทสโม จูฬวิยูหสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

เตรสโม มหาวิยูหสุตฺตนิทฺเทโส.

เยเกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา,
อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทิยนฺติ,

สพฺเพว เต นินฺทมนฺวานยนฺติ,
อโถ ปสํสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถ.

เยเกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานาติ: เยเกจีติ: สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ เยเกจีติ. ทิฏฺฐิปริพฺพสานาติ: สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา. เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคตานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคตํ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺติ. ยถา อาคาริกา วา ฆเรสุ วสนฺติ, สาปตฺติกา วา อาปตฺตีสุ วสนฺติ, สกิเลสา วา กิเลเสสุ วสนฺติ; เอวเมวํ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา ทิฏฺฐิคติกา. เต ทฺวาสฏฺฐิยา ทิฏฺฐิคตานํ อญฺญตรญฺญตรํ ทิฏฺฐิคตํ คเหตฺวา อุคฺคเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา สกาย สกาย ทิฏฺฐิยา วสนฺติ สํวสนฺติ อาวสนฺติ ปริวสนฺตีติ เยเกจิ เม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา.

อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทิยนฺตีติ: สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ. อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทิยนฺติ.

สพฺเพว เต นินฺทมนฺวานยนฺตีติ สพฺเพว เต สมณพฺราหฺมณา นินฺทเมว อนฺเวนฺติ, ครหเมว อนฺเวนฺติ, อกิตฺติเมว อนฺเวนฺติ; สพฺเพ นินฺทิตาเยว โหนฺติ, ครหิตาเยว โหนฺติ, อกิตฺติตาเยว โหนฺตีติ สพฺเพว เต นินฺทมนฺวานยนฺติ. อโถ ปสํสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถาติ: ตตฺถ สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา ปสํสํ โถมนํ กิตฺตึ วณฺณหาริกํ ลภนฺติ ปฏิลภนฺติ อธิคจฺฉนฺติ

วินฺทนฺตีติ อโถ ปสํสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถ. เตนาห โส นิมฺมิโต

"เยเกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา
อิทเมว สจฺจนฺติ ปวาทิยนฺติ,
สพฺเพว เต นินฺทมนฺวานยนฺติ,
อโถ ปสํสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถาติ.
อปฺปญฺหิ เอตํ น อลํ สมาย
ทุเว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรูมิ.
เอวมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทิเยถ.
เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมํ.

อปฺปญฺหิ เอตํ น อลํ สมายาติ: อปฺปกํ เอตํ, โอมกํ เอตํ, โถกํ เอตํ, ลามกํ เอตํ, ชตุกฺกํ เอตํ, ปริตฺตกํ เอตนฺติ อปฺปญฺหิ เอตํ น อลํ สมายาติ: นาลํ ราคสฺส สมาย, โทสสฺส สมาย, โมหสฺส สมาย. โกธสฺส. อุปนาหสฺส. มกฺขสฺส. ปฬาสสฺส. อิสฺสาย. มจฺฉริยสฺส. มายาย. สาเฐยฺยสฺส. ถมฺภสฺส. สารมฺภสฺส. มานสฺส. อติมานสฺส. มทสฺส. ปมาทสฺส. สพฺพกิเลสานํ. สพฺพทุจฺจริตานํ. สพฺพทรถานํ. สพฺพปริฬาหานํ. สพฺพสนฺตาปานํ. สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สมาย อุปสมาย วูปสมาย นิพฺพานาย ปฏินิสฺสคฺคาย ปฏิปสฺสทฺธิยาติ อปฺปญฺหิ เอตํ น อลํ สมาย.

ทุเว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรูมีติ: ทิฏฺฐิกลหสฺส ทิฏฺฐิภณฺฑนสฺส ทิฏฺฐิวิคฺคหสฺส ทิฏฺฐิวิวาทสฺส ทิฏฺฐิเมธคสฺส เทฺว ผลานิ โหนฺติ: ชยปราชโย โหติ. ลาภาลาโภ โหติ. ยสายโส โหติ. นินฺทาปสํโส โหติ. สุขทุกฺขํ โหติ. โสมนสฺสโทมนสฺสํ โหติ. อิฏฺฐานิฏฺฐํ โหติ. อนุนยปฏิฆํ โหติ. อุคฺฆาตินิคฺฆาติ โหติ อนุโรธวิโรโธ โหติ. อถวา ตํ กมฺมํ นิรยสํวตฺตนิกํ ติรจฺฉานโยนิกสํวตฺตนิกํ ปิตฺติวิสยิกสํวตฺตนิกนฺติ

พฺรูมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ* ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิ ปกาเสมีติ เทฺว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรูมิ.

เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทิเยถาติ: เอตํ อาทีนวํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ทิฏฺฐิกลเหสุ ทิฏฺฐิภณฺฑเนสุ ทิฏฺฐิวิคฺคเหสุ ทิฏฺฐิวิวาเทสุ ทิฏฺฐิเมธเคสูติ เอตมฺปิ ทิสฺวา. น วิวาทิเยถาติ: น กลหํ กเรยฺย, น ภณฺฑนํ กเรยฺย, น วิคฺคหํ กเรยฺย, น วิวาทํ กเรยฺย, น เมธคํ กเรยฺย, กลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; กลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคา อารโต อสฺส วิรโต นิกฺขนฺโต ปฏินิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทิเยถ.

เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมนฺติ. อวิวาทภุมฺมํ วุจฺจติ อมตนิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ. เอตํ อวิวาทภุมฺมํ เขมโต ตาณโต เลณโต สรณโต อภยโต อจฺจุตโต อมตโต นิพฺพานโต ปสฺสนฺโต ทกฺขนฺโต โอโลเกนฺโต นิชฺฌายนฺโต อุปปริกฺขนฺโตติ เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมํ. เตนาห ภควา

"อปฺปํ หิ เอตํ น อลํ สมาย,
ทุเว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรูมิ,
เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทิเยถ,
เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภุมฺมนฺติ.
ยากาจิมา สมฺมติโย ปุถุชฺชา
สพฺพาว เอตา น อุเปติ วิทฺธา,

---

* ปญฺญเปมีติปิ ปาโฐ.

อนูปโย โส อุปยํ กิเมยฺย,
ทิฏฺเฐ สุเต ขนฺติมกุพฺพมาโน.

ยากาจิมา สมฺมติโย ปุถุชฺชาติ: ยากาจีติ: สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ ยากาจีติ. สมฺมติโยติ: สมฺมติโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐีทิฏฺฐิคตานิ; ปุถุชฺชาติ: ปุถุชฺชเนหิ ชนิตา วา ตา สมฺมติโยติ ปุถุชฺชา. ปุถุนานาชเนหิ ชนิตา วา ตา สมฺมติโยติ ปุถุชฺชาติ ยากาจิมา สมฺมติโย ปุถุชฺชา.

สพฺพาว เอตา น อุเปติ วิทฺธาติ: วิทฺธา วิชฺชาคโต ญาณี วิภาวี เมธาวี สพฺพาว เอตา ทิฏฺฐิสมฺมติโย เนติ น อุเปติ น อุปคจฺฉติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ สพฺพาว เอตา น อุเปติ วิทฺธา.

อนูปโย โส อุปยํ กิเมยฺยาติ: อุปโยติ: เทฺว อุปยา: ตณฺหูปโย จ, ทิฏฺฐูปโย จ, ฯเปฯ อยํ ตณฺหูปโย. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐูปโย. ตสฺส ตณฺหูปโย ปหีโน, ทิฏฺฐูปโย ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหูปยสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐูปยสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา อนุปโย ปุคฺคโล กึ รูปํ อุเปยฺย อุปคจฺเฉยฺย คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย อภินิวิเสยฺย "อตฺตา เมติ. กึ เวทนํ. กึ สญฺญํ. กึ สงฺขาเร. กึ วิญฺญาณํ. กึ คตึ. กึ อุปปตฺตึ. กึ ปฏิสนฺธึ. กึ ภวํ. กึ สํสารํ. กึ วฏฺฏํ อุเปยฺย อุปคจฺเฉยฺย คณฺเหยฺย ปรามเสยฺย อภินิวิเสยฺยาติ อนูปโย โส อุปยํ กิเมยฺย.

ทิฏฺเฐ สุเต ขนฺติมกุพฺพมาโนติ: ทิฏฺเฐ วา ทิฏฺฐสุทฺธิยา วา สุเต วา สุตสุทฺธิยา วา มุเต วา มุตสุทฺธิยา วา ขนฺตึ อกุพฺพมาโน ฉนฺทํ อกุพฺพมาโน เปมํ อกุพฺพมาโน ราคํ อกุพฺพมาโน อชนยมาโน อสญฺชนยมาโน อนิพฺพตฺตยมาโน นาภินิพฺพตฺตยมาโนติ ทิฏฺเฐ สุเต

ขนฺติมกฺขมาโน. เตนาห ภควา

"ยากาจิมา สมฺมติโย ปุถุชฺชา
สพฺพาว เอตา น อุเปติ วิทฺวา,
อนูปโย โส อุปยํ กิเมยฺย,
ทิฏฺเฐ สุเต ขนฺติมกุพฺพมาโนติ.
สีลุตฺตมา สญฺญเมนาหุ สุทฺธึ
วตฺตํ สมาทาย อุปฏฺฐิตาเส,
อิเธว สิกฺเขม อถสฺส สุทฺธึ
ภวูปนีตา กุสลาวทานา.

สีลุตฺตมา สญฺญเมนาหุ สุทฺธินฺติ: สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา สีลุตฺตมวาทา. เต สีลมตฺเตน สํวรมตฺเตน อวีติกฺกมมตฺเตน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ อาหุ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺติ.

สมณมุณฺฑิกาปุตฺโต เอวมาห "จตูหิ โข อหํ ถปติ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ ปุริสปุคฺคลํ ปญฺญเปมิ สมฺปนฺนกุสลํ ปรมกุสลํ อุตฺตมปตฺติปตฺตํ สมณํ อโยชฺฌํ. กตเมหิ จตูหิ? อิธ ถปติ น กาเยน ปาปกมฺมํ กโรติ, น ปาปิกํ วาจํ ภาสติ, น ปาปกํ สงฺกปฺปํ สงฺกปฺเปติ, น ปาปกํ อาชีวํ ชีวติ; อิเมหิ โข อหํ ถปติ จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ ปุริสปุคฺคลํ ปญฺญเปมิ สมฺปนฺนกุสลํ ปรมกุสลํ อุตฺตมปตฺติปตฺตํ สมณํ อโยชฺฌํ. เอวเมว สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา สีลุตฺตมวาทา. เต สีลมตฺเตน สํวรมตฺเตน อวีติกฺกมมตฺเตน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ อาหุ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ สีลุตฺตมา สญฺญเมนาหุ สุทฺธึ.

วตฺตํ สมาทาย อุปฏฺฐิตา เสติ วตฺตนฺติ: หตฺถิวตฺตํ วา, อสฺสวตฺตํ วา, โควตฺตํ วา, อชวตฺตํ วา, กุกฺกุรวตฺตํ วา, กากวตฺตํ วา, วาสุเทววตฺตํ วา, ปุณฺณภทฺทวตฺตํ วา, มณิภทฺทวตฺตํ วา, อคฺคิวตฺตํ วา, นาควตฺตํ วา, สุปณฺณวตฺตํ วา, ยกฺขวตฺตํ วา, อสุรวตฺตํ วา, คนฺธพฺพวตฺตํ วา, มหาราชวตฺตํ วา จนฺทวตฺตํ วา สุริยวตฺตํ วา, อินฺทวตฺตํ วา, พฺรหฺมวตฺตํ วา, เทววตฺตํ วา, ทิสวตฺตํ วา อาทาย สมาทาย อาทิยิตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา อุปฏฺฐิตา ปจฺจุปฏฺฐิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตาติ วตฺตํ สมาทาย อุปฏฺฐิตาเส.

อิเธว สิกฺเขม อถสฺส สุทฺธินฺติ อิธาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย-ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา สิกฺเขม อาจเรม สมาจเรม สมาทาย วตฺเตมาติ อิเธว สิกฺเขม. อถสฺส สุทฺธินฺติ: อถวาสฺส สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตินฺติ อิเธว สิกฺเขม อถสฺส สุทฺธึ.

ภวูปนีตา กุสลาวทานาติ ภวูปนีตาติ: ภวูปนีตา ภวูปคตา ภวอชฺโฌสิตา ภวาธิมุตฺตาติ ภวูปนีตา. กุสลาวทานาติ: กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ ภวูปนีตา กุสลาวทานา. เตนาห ภควา

"สีลุตฺตมา สญฺญเมนาหุ สุทฺธึ,
วตฺตํ สมาทาย อุปฏฺฐิตาเส,
อิเธว สิกฺเขม อถสฺส สุทฺธึ,
ภวูปนีตา กุสลาวทานาติ.

"สเจ จุโต สีลวตาโต โหติ
สเวธติ[๑] กมฺมํ วิราธยิตฺวา,

---

๑ ปเวธตีติปิ ปาโฐ.

ส ชปฺเปติ* ปตฺถยติ จ สุทฺธึ,
สตฺถาว หีโน ปวสํ ฆรมฺหา,

สเจ จุโต สีลวตาโต โหตีติ ทฺวีหิ การเณหิ สีลพฺพตโต จวติ: ปรวิจฺฉินฺทนาย วา จวติ, อนภิสมฺภุณนฺโต วา จวติ.

กถํ ปรวิจฺฉินฺทนาย จวติ? ปโร วิจฺฉินฺทติ "โส สตฺถา น สพฺพญฺญู, ธมฺโม น สฺวากฺขาโต, คโณ น สุปฏิปนฺโน, ทิฏฺฐิ น ภทฺทิกา, ปฏิปทา น สุปญฺญตฺตา, มคฺโค น นิยฺยานิโก; นตฺเถตฺถ สุทฺธิ วา, วิสุทฺธิ วา, ปริสุทฺธิ วา, มุตฺติ วา, วิมุตฺติ วา, ปริมุตฺติ วา; นตฺเถตฺถ สุชฺฌนฺติ วา, วิสุชฺฌนฺติ วา, ปริสุชฺฌนฺติ วา, มุจฺจนฺติ วา, วิมุจฺจนฺติ วา, ปริมุจฺจนฺติ วา; หีนา นิหีนา โอมกา ลามกา ฉตุกฺกา ปริตฺตาติ เอวํ ปโร วิจฺฉินฺทติ: เอวํ วิจฺฉินฺทิยมาโน สตฺถารา จวติ, ธมฺมกฺขานา จวติ, คณา จวติ, ทิฏฺฐิยา จวติ, ปฏิปทาย จวติ, มคฺคโต จวติ; เอวํ ปรวิจฺฉินฺทนาย จวติ.

กถํ อนภิสมฺภุณนฺโต จวติ? สีลํ อนภิสมฺภุณนฺโต สีลโต จวติ, วตฺตํ อนภิสมฺภุณนฺโต วตฺตโต จวติ, สีลพฺพตฺตํ อนภิสมฺภุณนฺโต สีลพฺพตฺตโต จวติ; เอวํ อนภิสมฺภุณนฺโต จวตีติ สเจ จุโต สีลวตาโต โหติ.

ส เวธตี กมฺม วิราธยิตฺวาติ: ส เวธตีติ: สีลํ วา วตฺตํ วา สีลพฺพตฺตํ วา วิรทฺธํ มยา, อปรทฺธํ มยา, ขลิตํ มยา, คฬิตํ มยา, อญฺญาย อปรทฺโธ อหนฺติ เวธติ ปเวธติ สมฺปเวธตีติ, ส เวธติ. กมฺม วิราธยิตฺวาติ: ปุญฺญาภิสงฺขารํ วา อเนญฺชาภิสงฺขารํ วา วิรทฺธํ มยา อปรทฺธํ มยา, ขลิตํ มยา, คฬิตํ มยา, อญฺญาย อปรทฺโธ อหนฺติ เวธติ ปเวธติ สมฺปเวธตีติ ส เวธตี กมฺม วิราธยิตฺวา.

---

* ปชปฺเปติปิ ปาโฐ.

ส ชปฺปตี ปตฺถยตี จ สุทฺธินฺติ ส ชปฺปติ:สีลํ วา วตฺตํ วา ชปฺปติ, สีลพฺพตํ วา ชปฺปติ ปชปฺปติ อภิชปฺปตีติ ส ชปฺปติ. ปตฺถยตี จ สุทฺธินฺติ: สีลสุทฺธึ วา ปตฺเถติ, วตฺตสุทฺธึ วา ปตฺเถติ, สีลพฺพตสุทฺธึ วา ปตฺเถติ ปิเหติ อภิชปฺปตีติ ส ชปฺปตี ปตฺถยตี จ สุทฺธึ.

สตฺถาว หีโน ปวสํ ฆรมฺหาติ: ยถา ปุริโส ฆรโต นิกฺขนฺโต สตฺเถน สห วสนฺโต สตฺถา โอหีโน ตํ วา สตฺถํ อนุพนฺธติ สกํ วา ฆรํ ปจฺจาคจฺฉติ; เอวเมว โส ทิฏฺฐิคติโก ตํ วา สตฺถารํ คณฺหาติ, อญฺญํ วา สตฺถารํ คณฺหาติ. ตํ วา ธมฺมกฺขานํ คณฺหาติ. อญฺญํ วา ธมฺมกฺขานํ คณฺหาติ; ตํ วา คณํ คณฺหาติ. ตํ วา ทิฏฺฐึ คณฺหาติ. อญฺญํ วา ทิฏฺฐึ คณฺหาติ. ตํ วา ปฏิปทํ คณฺหาติ. อญฺญํ วา ปฏิปทํ คณฺหาติ. ตํ วา มคฺคํ คณฺหาติ. อญฺญํ วา มคฺคํ คณฺหาติ ปรามสติ อภินิวิสตีติ สตฺถาวหีโน ปวสํ ฆรมฺหา. เตนาห ภควา

"สเจ จุโต สีลวตาโต โหติ,
ส เวธตี กมฺม วิราธยิตฺวา
ส ชปฺปตี ปตฺถยตี จ สุทฺธึ,
สตฺถา วหีโน ปวสํ ฆรมฺหาติ.
สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ
กมฺมญฺจ สาวชฺชนวชฺช เมตํ.
สุทฺธึ อสุทฺธินฺติ อปตฺถยาโน,
วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหาย.

สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพนฺติ: สพฺพา สีลสุทฺธิโย ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา. สพฺพา วตฺตสุทฺธิโย ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา. สพฺพา

สีลพฺพตฺตสุทฺธิโย ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวาติ สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ.

กมฺมญฺจ สาวชฺชนวชฺชเมตนฺติ: สาวชฺชกมฺมํ วุจฺจติ กณฺหํ กณฺหวิปากํ. อนวชฺชกมฺมํ วุจฺจติ สุกฺกํ สุกฺกวิปากํ. สาวชฺชญฺจ กมฺมํ ปหาย ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวาติ กมฺมญฺจ สาวชฺชนวชฺชเมตํ.

สุทฺธึ อสุทฺธินฺติ อปตฺถยาโนติ: อสุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: อกุสเล ธมฺเม ปตฺเถนฺติ, สุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: ปญฺจ กามคุเณ ปตฺเถนฺติ, อสุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: อกุสเล ธมฺเม ปตฺเถนฺติ, ปญฺจ กามคุเณ ปตฺเถนฺติ, สุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปตฺเถนฺติ; อสุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: อกุสเล ธมฺเม ปตฺเถนฺติ, ปญฺจ กามคุเณ ปตฺเถนฺติ, ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปตฺเถนฺติ, สุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: เตธาตุเก กุสเล ธมฺเม ปตฺเถนฺติ; อสุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: อกุสเล ธมฺเม ปตฺเถนฺติ, ปญฺจ กามคุเณ ปตฺเถนฺติ, ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปตฺเถนฺติ, เตธาตุเก กุสเล ธมฺเม ปตฺเถนฺติ; สุทฺธึ ปตฺเถนฺติ: กลฺยาณปุถุชฺชนา นิยามาวกฺกนฺตึ ปตฺเถนฺติ. เสกฺขา อคฺคธมฺมํ อรหตฺตํ ปตฺเถนฺติ. อรหตฺตปฺปตฺเต อรหา เนว อกุสเล ธมฺเม ปตฺเถติ, นปิ ปญฺจ กามคุเณ ปตฺเถติ, นปิ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปตฺเถติ, นปิ เตธาตุเก กุสเล ธมฺเม ปตฺเถติ, นปิ นิยามาวกฺกนฺตึ ปตฺเถติ, นปิ อคฺคธมฺมํ อรหตฺตํ ปตฺเถติ; ปตฺถนา สมติกฺกนฺโต อรหา วุทฺธิปริหานึ วีติวตฺโต. โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจรโณ. ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ สุทฺธึ อสุทฺธินฺติ อปตฺถยาโน.

วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหายาติ วิรโตติ: สุทฺธิอสุทฺธิยา อารโต วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน

เจตสา วิหรตีติ วิรโต. จเรติ: จเรยฺย วิจเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ วิรโต จเร. สนฺติมนุคฺคหายาติ: สนฺติโย วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ; ทิฏฺฐิสนฺติโย อคณฺหนฺโต อปรามสนฺโต อนภินิวิสนฺโตติ วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหาย. เตนาห ภควา

"สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ,
กมฺมญฺจ สาวชฺชนวชฺชเมตํ,
สุทฺธึ อสุทฺธินฺติ อปตฺถยาโน.
วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหายาติ.
ตมูปนิสฺสาย[๑] ชิคุจฺฉิตํ วา,
อถ วาปิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา,
อุทฺธํสรา สุทฺธิมนุตฺถุนนฺติ,
อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ.

ตมูปนิสฺสาย ชิคุจฺฉิตํ วาติ: สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา ตโปชิคุจฺฉวาทา ตโปชิคุจฺฉสารา ตโปชิคุจฺฉํ นิสฺสิตา สนฺนิสฺสิตา อลฺลีนา อุปคตา อชฺโฌสิตา อธิมุตฺตาติ ตมูปนิสฺสาย ชิคุจฺฉิตํ วา.

อถวาปิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วาติ: ทิฏฺฐํ วา ทิฏฺฐสุทฺธึ วา สุตํ วา สุตสุทฺธึ วา มุตํ วา มุตสุทฺธึ วา นิสฺสาย อุปนิสฺสาย คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ อถวาปิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา.

อุทฺธํสรา สุทฺธิมนุตฺถุนนฺตีติ: สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา อุทฺธํสราวาทา. กตเม สมณพฺราหฺมณา อุทฺธํสราวาทา? เย เต สมณพฺราหฺมณา อจฺจนฺตสุทฺธิกา สํสารสุทฺธิกา อกิริยทิฏฺฐิกา สสฺสตวาทา, อิเม สมณพฺราหฺมณา อุทฺธํสราวาทา; เต สํสาเรน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ. มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ อนุตฺถุนนฺติ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ

---

๑ ยุ. ตปฺปูปนิสฺสาย.

ทิปยนฺติ โวหรนฺตีติ อุทฺธํสรา สุทฺธิมนุตฺถุนนฺติ.

อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสูติ ตณฺหาติ: รูปตณฺหา, สทฺทตณฺหา, คนฺธตณฺหา, รสตณฺหา, โผฏฺฐพฺพตณฺหา, ธมฺมตณฺหา. ภวาภเวสูติ: ภวาภเว กมฺมภเว กามภเว กมฺมภเว กามภเว ปุนพฺภเว รูปภเว กมฺมภเว รูปภเว ปุนพฺภเว อรูปภเว กมฺมภเว อรูปภเว ปุนพฺภเว ปุนปฺปุนํ ภเว ปุนปฺปุนํ คติยา ปุนปฺปุนํ อุปปตฺติยา ปุนปฺปุนํ ปฏิสนฺธิยา ปุนปฺปุนํ อตฺตภาวาภินิพฺพตฺติยา. อวีตตณฺหาเสติ: อวีตตณฺหา อจตฺตตณฺหา อวนฺตตณฺหา อมุตฺตตณฺหา อปฺปหีนตณฺหา อปฺปฏินิสฺสฏฺฐตณฺหาติ อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ. เตนาห ภควา

"ตมูปนิสฺสาย ชิคุจฺฉิตํ วา
อถวาปิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา
อุทฺธํสรา สุทฺธิมนุตฺถุนนฺติ.
อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสูติ.
ปตฺถยมานสฺส หิ ชปฺปิตานิ
สํเวธิตํ วาปิ ปกปฺปิเตสุ
จุตูปปาโต อิธ ยสฺส นตฺถิ,
ส เกน เวเธยฺย กุหึ ปชปฺเป.

ปตฺถยมานสฺส หิ ชปฺปิตานีติ: ปตฺถนา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ปตฺถยมานสฺสาติ: ปตฺถยมานสฺส อิจฺฉมานสฺส สาทิยมานสฺส ปิหยมานสฺส อภิชปฺปยมานสฺสาติ ปตฺถยมานสฺส หิ. ชปฺปิตานีติ: ชปฺปนา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลนฺติ ปตฺถยมานสฺส หิ ชปฺปิตานิ.

สํเวธิตํ วาปิ ปกปฺปิเตสูติ: ปกปฺปนาติ เทฺว ปกปฺปนา: ตณฺหาปกปฺปนา จ, ทิฏฺฐิปกปฺปนา จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาปกปฺปนา

ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิปกปฺปนา. วตฺถุอชฺเฌตฺตสงฺกิโนปิ เวเธนฺติ, อชฺฌตฺตนฺเตปิ เวเธนฺติ, อชฺฌตฺเตปิ เวเธนฺติ; วตฺถุวิปริณามสงฺกิโนปิ เวเธนฺติ, วิปริณามนฺเตปิ เวเธนฺติ, วิปริณเตปิ เวเธนฺติ ปเวเธนฺติ สมฺปเวเธนฺตีติ สํเวธิตํ วาปิ ปกปฺปิเตสุ.

จุตูปปาโต อิธ ยสฺส นตฺถีติ: ยสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส อาคมนํ, คมนํ, คมนาคมนํ, กาลํ, คติ, ภวาภโว, จุติ จ, อุปปตฺติ จ, นิพฺพตฺติ จ, เภโท จ, ชาติชรามรณํ นตฺถิ น สนฺติ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ จุตูปปาโต. อิธ ยสฺส นตฺถิ.

ส เกน เวเธยฺย กุหึ ปชปฺเปติ: เกน ราเคน เวเธยฺย, เกน โทเสน เวเธยฺย, เกน โมเหน เวเธยฺย, เกน มาเนน เวเธยฺย, กาย ทิฏฺฐิยา เวเธยฺย, เกน อุทฺธจฺเจน เวเธยฺย, กาย วิจิกิจฺฉาย เวเธยฺย, เกหิ อนุสเยหิ เวเธยฺย "รตฺโตติ วา, "ทุฏฺโฐติ วา, "มูโฬฺหติ วา, "วินิพนฺโธติ วา, "ปรามฏฺโฐติ วา, "วิกฺเขปคโตติ วา, "อนิฏฺฐงฺคโตติ วา, "ถามคโตติ วา; เต อภิสงฺขารา ปหีนา, อภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติยา เกน เวเธยฺย "เนรยิโกติ วา, "ติรจฺฉานโยนิโกติ วา, "ปิตฺติวิสยิโกติ วา, "มนุสฺโสติ วา "เทโวติ วา, "รูปีติ วา "อรูปีติ วา, "สญฺญีติ วา "อสญฺญีติ วา, "เนวสญฺญีนาสญฺญีติ วา; โส เหตุ นตฺถิ, ปจฺจโย นตฺถิ, การณํ นตฺถิ, เยน เวเธยฺย ปเวเธยฺย สมฺปเวเธยฺยาติ ส เกน เวเธยฺย. กุหึ ปชปฺเปติ: กิมฺหิ ชปฺเปยฺย ปชปฺเปยฺย อภิชปฺเปยฺยาติ ส เกน เวเธยฺย กุหึ ปชปฺเป. เตนาห ภควา

"ปตฺถยมานสฺส หิ ชปฺปิตานิ,

สํเวธิตํ วาปิ ปกปฺปิเตสุ,
จุตูปปาโต อิธ ยสฺส นตฺถิ,
ส เกน เวเธยฺย กุหึ ปชปฺเปติ.
ยมาหุ ธมฺมํ ปรมนฺติ เอเก,
ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อญฺเญ,
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสํ,
สพฺเพว หีเม กุสลา วทานา.

ยมาหุ ธมฺมํ ปรมนฺติ เอเกติ: ยํ ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณา "อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ยมาหุ ธมฺมํ ปรมนฺติ เอเก.

ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อญฺเญติ: ตเมว ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณา "หีนํ เอตํ, นิหีนํ เอตํ, โอมกํ เอตํ, ลามกํ เอตํ, ฉตุกฺกํ เอตํ, ปริตฺตกํ เอตนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อญฺเญ.

สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสนฺติ: อิเมสํ สมณพฺราหฺมณานํ วาโท กตโม สจฺโจ ตจฺโฉ ตโถ ยาถาโว อวิปรีตโตติ สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสํ.

สพฺเพว หีเม กุสลาวทานาติ: สพฺเพว หิเม สมณพฺราหฺมณา กุสลวาทา ปณฺฑิตวาทา ธีรวาทา ญาณวาทา เหตุวาทา ลกฺขณวาทา การณวาทา ฐานวาทา สกาย ลทฺธิยาติ สพฺเพว หีเม กุสลาวทานา, เตนาห ภควา

"ยมาหุ ธมฺมํ ปรมนฺติ เอเก,
ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อญฺเญ,
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสํ,
สพฺเพว หีเม กุสลาวทานา.
สกํ หิ ธมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ,
อญฺญสฺส ธมฺมํ ปน หีนมาหุ,
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ,
สกํ สกํ สมฺมติมาหุ สจฺจํ.

สกํ หิ ธมฺมํ ปริปุณฺณมาหูติ: สกํ หิ ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณา "อิทํ สมตฺตํ ปริปุณฺณํ อโนมนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ สกํ หิ ธมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ.

อญฺญสฺส ธมฺมํ ปน หีนมาหูติ อญฺญสฺส ธมฺมํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ เอเก สมณพฺราหฺมณา "หีนํ เอตํ, นิหีนํ เอตํ, โอมกํ เอตํ, ลามกํ เอตํ, ฉตุกฺกํ เอตํ, ปริตฺตกํ เอตนฺติ เอวมาหํสุ เอวํ กเถนฺติ เอวํ ภณนฺติ เอวํ ทีปยนฺติ เอวํ โวหรนฺตีติ อญฺญสฺส ธมฺมํ ปน หีนมาหุ.

เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺตีติ: เอวํ คเหตฺวา คณฺหิตฺวา ปรามสิตฺวา อภินิวิสิตฺวา วิวาทิยนฺติ, กลหํ กโรนฺติ, ภณฺฑนํ กโรนฺติ, วิคฺคหํ กโรนฺติ, วิวาทํ กโรนฺติ, เมธคํ กโรนฺติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเธหิวา สเจ ปโหสีติ เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ.

สกํ สกํ สมฺมติมาหุ สจฺจนฺติ: สสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ สกํ สกํ สมฺมติมาหุ สจฺจํ. เตนาห ภควา

"สกํ หิ ธมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ,
อญฺญสฺส ธมฺมํ ปน หีนมาหุ,
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ.
สกํ สกํ สมฺมติมาหุ สจฺจนฺติ.
ปรสฺส เจ วมฺภยิเตน หีโน,
น โกจิ ธมฺเมสุ วิเสสิ อสฺส,
ปุถู หิ อญฺญสฺส วทนฺติ ธมฺมํ,
นิหีนโต สมฺหิ ทฬฺหํวทานา.

ปรสฺส เจ วมฺภยิเตน หีโนติ: ปรสฺส วมฺภยิตการณา ครหิตการณา อุปวทิตการณา ปโร พาโล โหติ หีโน นิหีโน โอมโก ลามโก ฉตุกฺโก ปริตฺโตติ ปรสฺส เจ วมฺภยิเตน หีโน.

น โกจิ ธมฺเมสุ วิเสสิ อสฺสาติ: ธมฺเมสุ น โกจิ อคฺโค เสฏฺโฐ วิเสฏฺโฐ ปาโมกฺโข อุตฺตโม ปวโร อสฺสาติ น โกจิ ธมฺเมสุ วิเสสิ อสฺส.

ปุถู หิ อญฺญสฺส วทนฺติ ธมฺมํ นิหีนโตติ พหุกาปิ พหุนฺนํ ธมฺมํ วทนฺติ อุปวทนฺติ นินฺทนฺติ ครหนฺติ หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ฉตุกฺกโต ปริตฺตโต. พหุกาปิ เอกสฺส ธมฺมํ วทนฺติ อุปวทนฺติ นินฺทนฺติ ครหนฺติ หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ฉตุกฺกโต ปริตฺตโต. เอโกปิ พหุนฺนํ ธมฺมํ วทติ อุปวทติ นินฺทติ ครหติ หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ฉตุกฺกโต ปริตฺตโต. เอโกปิ เอกสฺส ธมฺมํ วทติ อุปวทติ นินฺทติ ครหติ หีนโต นิหีนโต โอมกโต ลามกโต ฉตุกฺกโต ปริตฺตโตติ. ปุถู หิ อญฺญสฺส วทนฺติ ธมฺมํ นิหีนโตติ.

สมฺหิ ทฬฺหํ วทานาติ: ธมฺโม สกายนํ, ทิฏฺฐิ สกายนํ, ปฏิปทา

สกายนํ, มคฺโค สกายนํ; สกายเน ทฏฺฐิหวาทา ถิรวาทา พลิกวาทา อวตฺถิตวาทาติ สมฺหิ ทฏฺฐิหํ วทานา. เตนาห ภควา

"ปรสฺส เจ วมฺภยิเตน หีโน,
น โกจิ ธมฺเมสุ วิเสสิ อสฺส,
ปุถู หิ อญฺญสฺส วทนฺติ ธมฺมํ,
นิหีนโต สมฺหิ ทฬฺหํวทานาติ.
สธมฺมปูชา จ ปนา ตเถว
ยถา ปสํสนฺติ สกายนานิ,
สพฺเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺยุํ,
สุทฺธี หิ เนสํ ปจฺจตฺตเมว.

สธมฺมปูชา จ ปนา ตเถวาติ: กตมา สทฺธมฺมปูชา? สกํ สตฺถารํ สกฺกโรติ ครุกโรติ มาเนติ ปูเชติ "อยํ สตฺถา สพฺพญฺญูติ อยํ สทฺธมฺมปูชา. สกํ ธมฺมกฺขานํ. สกํ คณํ. สกํ ทิฏฺฐึ. สกํ ปฏิปทํ. สกํ มคฺคํ สกฺกโรติ ครุกโรติ มาเนติ ปูเชติ "อยํ มคฺโค นิยฺยานิโกติ อยํ สทฺธมฺมปูชา. สธมฺมปูชา จ ปนา ตเถวาติ: สทฺธมฺมปูชา ตถา ตจฺฉา ภูตา ยาถาวา อวิปรีตาติ สธมฺมปูชา จ ปนา ตเถว.

ยถา ปสํสนฺติ สกายนานีติ: ธมฺโม สกายนํ, ทิฏฺฐิ สกายนํ, ปฏิปทา สกายนํ, มคฺโค สกายนํ; สกายนานิ ปสํสนฺติ โถเมนฺติ กิตฺเตนฺติ วณฺเณนฺตีติ ยถา ปสํสนฺติ สกายนานิ.

สพฺเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺยุนฺติ: สพฺเพ ปวาทา ตถา ตจฺฉา ภูตา ยาถาวา อวิปรีตา ภเวยฺยุนฺติ สพฺเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺยุํ.

สุทฺธี หิ เนสํ ปจฺจตฺตเมวาติ: ปจฺจตฺตเมว เตสํ สมณพฺราหฺมณานํ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺตีติ สุทฺธี หิ เนสํ

ปจฺจตฺตเมว. เตนาห ภควา

"สธมฺมปูชา จปนา ตเถว
ยถา ปสํสนฺติ สกายนานิ,
สพฺเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺยุํ,
สุทฺธิ หิ เนสํ ปจฺจตฺตเมว.
น พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยมตฺถิ
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ,
ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต,
น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ธมฺมมญฺญํ.

น พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยมตฺถีติ: นาติปฏิกฺเขโป. พฺราหฺมโณติ: สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺราหฺมโณ. ฯเปฯ อนิสฺสิโต ตาทิ ปวุจฺจเต พฺรหฺมา. น พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยมตฺถีติ: พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยตา นตฺถิ; พฺราหฺมโณ น ปรเนยฺโย, น ปรปตฺติโย, น ปรปจฺจโย, น ปรปฏิพทฺธคุ ชานาติ ปสฺสติ, อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโน ปติสฺสโต "สพฺเพ สํขารา อนิจฺจาติ พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยตา นตฺถิ, พฺราหฺมโณ น ปรเนยฺโย, น ปรปตฺติโย, น ปรปจฺจโย, น ปรปฏิพทฺธคุ ชานาติ ปสฺสติ, อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโน ปติสฺสโต. สพฺเพ สํขารา ทุกฺขาติ. ฯเปฯ ยํกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยตา นตฺถิ; พฺราหฺมโณ น ปรเนยฺโย, น ปรปตฺติโย, น ปรปจฺจโย, น ปรปฏิพทฺธคุ ชานาติ ปสฺสติ, อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโน ปติสฺสโตติ น พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยมตฺถิ.

ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตนฺติ ธมฺเมสูติ: ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคเตสุ. นิจฺเฉยฺยาติ นิจฺฉินิตฺวา วินิจฺฉินิตฺวา วิจินิตฺวา ปวิจินิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. โอธิคฺคาโห วิลคฺคาโห วรคฺคาโห

โกฏฺฐาสคฺคาโห อุจฺจยคฺคาโห สมุจฺจยคฺคาโห "อิทํ สจฺจํ ตถํ ตจฺฉํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ นุปลพฺภติ; ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ.

ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโตติ ตสฺมาติ: ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ตํนิทานา, ทิฏฺฐิกลหานิ ทิฏฺฐิภณฺฑนานิ ทิฏฺฐิวิวาทานิ ทิฏฺฐิเมธคานิ อุปาติวตฺโต อติกฺกนฺโต สมติกฺกนฺโต วีติวตฺโตติ ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต.

น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ธมฺมมญฺญนฺติ: อญฺญํ สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ อญฺญตฺร สติปฏฺฐาเนหิ อญฺญตฺร สมฺมปฺปธาเนหิ อญฺญตฺร อิทฺธิปาเทหิ อญฺญตฺร อินฺทฺริเยหิ อญฺญตฺร พเลหิ อญฺญตฺร โพชฺฌงฺเคหิ อญฺญตฺร อริยา อฏฺฐงฺคิกา มคฺคา อคฺคํ เสฏฺฐํ วิเสฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวรํ ธมฺมํ น ปสฺสติ น ทกฺขติ น โอโลเกติ น นิชฺฌายติ น อุปปริกฺขตีติ น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ธมฺมมญฺญํ. เตนาห ภควา

"น พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยมตฺถิ
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ,
ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต,
น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ธมฺมมญฺญนฺติ.
ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ
ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธึ,
อทฺทกฺขิ เจ กึ หิ ตุมสฺส เตน,
อติสิตฺวา อญฺเญน วทนฺติ สุทฺธึ.

ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตนฺติ ชานามีติ: ปรจิตฺตญาเณน วา ชานามิ, ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาเณน วา ชานามิ. ปสฺสามีติ: มํสจกฺขุนา วา ปสฺสามิ, ทิพฺเพน วา จกฺขุนา ปสฺสามิ. ตเถว เอตนฺติ: ตถํ ตจฺฉํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ.

ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธินฺติ: ทิฏฺฐิยา เอเก สมณพฺราหฺมณา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ทิฏฺฐิยา เอเก สมณพฺราหฺมณา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺติ. "อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ ทิฏฺฐิยา เอเก สมณพฺราหฺมณา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ ปจฺเจนฺตีติ ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธึ.

อทฺทกฺขิ เจ กิญฺหิ ตุมสฺส เตนาติ อทฺทกฺขีติ: ปรจิตฺตญาเณน วา อทฺทกฺขิ, ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาเณน วา อทฺทกฺขิ. มํสจกฺขุนา วา อทฺทกฺขิ, ทิพฺเพน วา จกฺขุนา อทฺทกฺขีติ อทฺทกฺขิ เจ. กิญฺหิ ตุมสฺส เตนาติ ตสฺส เตน ทสฺสเนน กึ กตํ ทุกฺขปริญฺญา อตฺถิ. น สมุทยสฺส ปหานํ อตฺถิ. น มคฺคภาวนา อตฺถิ. น ผลสจฺฉิกิริยา อตฺถิ. น ราคสฺส สมุจฺเฉทปหานํ อตฺถิ. น โทสสฺส สมุจฺเฉทปหานํ อตฺถิ. น โมหสฺส สมุจฺเฉทปหานํ อตฺถิ. น กิเลสานํ สมุจฺเฉทปหานํ อตฺถิ. น สํสารวฏฺฏสฺส อุปจฺเฉโท อตฺถีติ อทฺทกฺขิ เจ กิญฺหิ ตุมสฺส เตน.

อติสิตฺวา อญฺเญน วทนฺติ สุทฺธินฺติ: เต ทิฏฺฐิยา สุทฺธิมคฺคํ วิสุทฺธิมคฺคํ ปริสุทฺธิมคฺคํ โวทาตมคฺคํ ปริโวทาตมคฺคํ อติกฺกมิตฺวา

สมติกฺกมิตฺวา วีติวตฺติตฺวา อญฺญตฺร สติปฏฺฐาเนหิ อญฺญตฺร สมฺมปฺปธาเนหิ อญฺญตฺร อิทฺธิปาเทหิ อญฺญตฺร อินฺทฺริเยหิ อญฺญตฺร พเลหิ อญฺญตฺร โพชฺฌงฺเคหิ อญฺญตฺร อริยา อฏฺฐงฺคิกา มคฺคา สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ เอวมฺปิ อติสิตฺวา อญฺเญน วทนฺติ สุทฺธึ. อถวา พุทฺธา จ พุทฺธสาวกา จ ปจฺเจกพุทฺธา จ เตสํ ทิฏฺฐิยานํ อสุทฺธิมคฺคํ อวิสุทฺธิมคฺคํ อปริสุทฺธิมคฺคํ อโวทาตมคฺคํ อติกฺกมิตฺวา สมติกฺกมิตฺวา วีติวตฺติตฺวา จตูหิ สติปฏฺฐาเนหิ จตูหิ สมฺมปฺปธาเนหิ จตูหิ อิทฺธิปาเทหิ ปญฺจหิ อินฺทฺริเยหิ ปญฺจหิ พเลหิ สตฺตหิ โพชฺฌงฺเคหิ อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ วทนฺติ กเถนฺติ ภณนฺติ ทีปยนฺติ โวหรนฺตีติ เอวมฺปิ อติสิตฺวา อญฺเญน วทนฺติ สุทฺธึ. เตนาห ภควา

"ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ,
ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธึ,
อทฺทกฺขิ เจ กึหิ ตุมสฺส เตน,
อติสิตฺวา อญฺเญน วทนฺติ สุทฺธินฺติ.
ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปํ,
ทิสฺวาน วาญฺญสฺสติ ตานิเมว.
กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา,
น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺติ.

ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปนฺติ ปสฺสํ นโรติ: ปรจิตฺตญาเณน วา ปสฺสนฺโต, ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาเณน วา ปสฺสนฺโต, มํสจกฺขุนา วา ปสฺสนฺโต, ทิพฺเพน วา จกฺขุนา ปสฺสนฺโต, นามรูปญฺเญว ทกฺขติ นิจฺจโต สุขโต อตฺตโต; น เตสํ ธมฺมานํ สมุทยํ วา อตฺถงฺคมํ

วา อุสฺสาทํ วา อาทีนวํ วา นิสฺสรณํ วา ทกฺขติ ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปํ.

ทิสฺวาน วาญฺญสฺสติ ตานิเมวาติ ทิสฺวาติ: ปรจิตฺตญาเณน วา ทิสฺวา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาเณน วา ทิสฺวา มํสจกฺขุนา วา ทิสฺวา ทิพฺเพน วา จกฺขุนา ทิสฺวา นามรูปญฺเญว ทิสฺวา ญสฺสติ นิจฺจโต สุขโต อตฺตโต; น เตสํ ธมฺมานํ สมุทยํ วา อตฺถงฺคมํ วา อุสฺสาทํ วา อาทีนวํ วา นิสฺสรณํ วา ญสฺสตีติ ทิสฺวา น วาญฺญสฺสติ ตานิเมว.

กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วาติ: กามํ พหุกํ วา ปสฺสนฺโต นามรูปํ อปฺปกํ วา นิจฺจโต สุขโต อตฺตโตติ กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา.

น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺตีติ กุสลาติ: เย เต ขนฺธกุสลา ธาตุกุสลา อายตนกุสลา ปฏิจฺจสมุปฺปาทกุสลา สติปฏฺ-ฐานกุสลา สมฺมปฺปธานกุสลา อิทฺธิปาทกุสลา อินฺทฺริยกุสลา พลกุสลา โพชฺฌงฺคกุสลา มคฺคกุสลา ผลกุสลา นิพฺพานกุสลา, เต กุสลา ปรจิตฺต-ญาเณน วา ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาเณน วา มํสจกฺขุนา วา ทิพฺเพน วา จกฺขุนา นามรูปทสฺสเนน สุทฺธึ วิสุทฺธึ ปริสุทฺธึ มุตฺตึ วิมุตฺตึ ปริมุตฺตึ น วทนฺติ น กเถนฺติ น ภณนฺติ น ทีปยนฺติ น โวหรนฺตีติ น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺติ. เตนาห ภควา

"ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปํ,
ทิสฺวาน วาญฺญสฺสติ ตานิเมว,
กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา
น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺตีติ.
นิวิสฺสวาที น หิ สุพฺพินาโย

ปกิปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน,
ยํนิสฺสิโต ตตฺถ สุภํวทาโน,
สุทฺธีวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โส.

นิวิสฺสวาที น หิ สุพฺพินาโยติ: สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ นิวิสฺสวาที. อสสฺสโต โลโก. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ นิวิสฺสวาที. น หิ สุพฺพินาโยติ: นิวิสฺสวาที ทุพฺพินโย ทุญฺญาปโย ทุนฺนิชฺฌาปโย ทุปฺเปกฺขาปโย ทุปฺปสาทโยติ นิวิสฺสวาที น หิ สุพฺพินาโย,

ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโนติ: ปกปฺปิตํ อภิสงฺขตํ สณฺฐปิตํ ทิฏฺฐึ ปุรกฺขโต ปุรโต กตฺวา จรติ; ทิฏฺฐิธโช ทิฏฺฐิเกตุ ทิฏฺฐาธิปเตยฺโย ทิฏฺฐิยา ปริวาริโต จรตีติ ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน,

ยํ นิสฺสิโต ตตฺถ สุภํวทาโนติ: ยํ นิสฺสิโต ยํ สตฺถารํ ธมฺมกฺขานํ คณํ ทิฏฺฐึ ปฏิปทํ มคฺคํ นิสฺสิโต สนฺนิสฺสิโต อลฺลีโน อุปคโต อชฺโฌสิโต อธิมุตฺโตติ ยํ นิสฺสิโต. ตตฺถาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา. สุภํวทาโนติ: สุภวาโท โสภณวาโท ปณฺฑิตวาโท ธีรวาโท ญาณวาโท เหตุวาโท ลกฺขณวาโท การณวาโท ฐานวาโท สกาย ลทฺธิยาติ ยํ นิสฺสิโต ตตฺถ สุภํวทาโน.

สุทฺธีวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โสติ สุทฺธีวโทติ: สุทฺธิวาโท วิสุทฺธิวาโท ปริสุทฺธิวาโท โวทาตวาโท ปริโยทาตวาโท. อถวา สุทฺธิทสฺสโน วิสุทฺธิทสฺสโน ปริสุทฺธิทสฺสโน โวทาตทสฺสโน ปริโยทาตทสฺสโนติ สุทฺธีวโท. ตตฺถาติ: สกาย ทิฏฺฐิยา สกาย ขนฺติยา สกาย รุจิยา สกาย ลทฺธิยา. ตถทฺทสา โสติ: ตถํ ตจฺฉํ ภูตํ ยาถาวํ อวิปรีตนฺติ อทฺทกฺขิ อปสฺสิ ปฏิวิชฺฌีติ สุทฺธีวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โส. เตนาห ภควา

"นิวิสฺสวาที น หิ สุพฺพินาโย,
ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน,
ยํ นิสฺสิโต ตตฺถ สุภํวทาโน,
สุทฺธิวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โสติ.
น พฺราหฺมโณ กปฺปมุเปติ สงฺขํ,
น ทิฏฺฐิสารี นปิ ญาณพนฺธุ,
ญตฺวา จ โส สมฺมุติโย ปุถุชฺชา,
อุเปกฺขติ อุคฺคหณนฺติ มญฺเญ.

น พฺราหฺมโณ กปฺปมุเปติ สงฺขนฺติ: นาติปฏิกฺเขโป. พฺราหฺมโณติ: สตฺตนฺนํ ธมฺมานํ พาหิตตฺตา พฺราหฺมโณ. ฯเปฯ อนิสฺสิโต ตาทิ ปวุจฺจเต พฺรหฺมา. กปฺปาติ: เทฺว กปฺปา: ตณฺหากปฺโป จ, ทิฏฺฐิกปฺโป จ, ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป. สงฺขา วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. น พฺราหฺมโณ กปฺปมุเปติ สงฺขนฺติ: พฺราหฺมโณ สงฺขาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ. สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ สงฺขาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น อุเปติ น อุปคจฺฉติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ น พฺราหฺมโณ กปฺปมุเปติ สงฺขํ.

น ทิฏฺฐิสารี นปิ ญาณพนฺธูติ: ตสฺส เทฺวสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ. โส ทิฏฺฐิยา น ยายติ น นิยฺยติ น วุยฺหติ น สํหรียติ นปิ ตํ ทิฏฺฐิคตํ สารโต ปจฺเจติ ปจฺจาคจฺฉตีติ น ทิฏฺฐิสารี. นปิ ญาณพนฺธูติ: อฏฺฐสมาปตฺติญาเณน วา ปญฺจา

ภิญฺญาณาเณน วา มิจฺฉาญาเณน วา ตณฺหาพนฺธํ วา ทิฏฺฐิพนฺธํ วา น กโรติ น ชเนติ น สญฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตีติ น ทิฏฺฐิสารี นปิ ญาณพนฺธุ.

ญตฺวา จ โส สมฺมุติโย ปุถุชฺชาติ: ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ. "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ ญตฺวา จ โส สมฺมุติโยติ วุจฺจนฺติ ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ. ปุถุชฺชาติ: ปุถุชฺชเนหิ ชนิตา วา ตา สมฺมุติโยติ ปุถุชฺชา. ปุถุนานาชเนหิ ชนิตา วา ตา สมฺมุติโยติ ปุถุชฺชาติ ญตฺวา จ โส สมฺมุติโย ปุถุชฺชา. อุเปกฺขตี อุคฺคหณนฺติ มญฺเญติ: อญฺเญ ตณฺหาวเสน ทิฏฺฐิวเสน คณฺหนฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ, อรหา อุเปกฺขติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ อุเปกฺขตี อุคฺคหณนฺติ มญฺเญ. เตนาห ภควา

"น พฺราหฺมโณ กปฺปมุเปติ สงฺขํ,
น ทิฏฺฐิสารี นปิ ญาณพนฺธุ,
ญตฺวา จ โส สมฺมุติโย ปุถุชฺชา,
อุเปกฺขตี อุคฺคหณนฺติ มญฺเญติ.
วิสชฺช คนฺถานิ มุนีธ โลเก
วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารี,
สนฺโต อสนฺเตสุ อุเปกฺขโก โส,
อนุคฺคโห อุคฺคหณนฺติ มญฺเญ.

วิสชฺช คนฺถานิ มุนีธ โลเกติ: จตฺตาโร คนฺถา: อภิชฺฌา กายคนฺโถ, พฺยาปาโท กายคนฺโถ, สีลพฺพตปรามาโส กายคนฺโถ,

อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ. อตฺตโน ทิฏฺฐิยา ราโค, อภิชฺฌา กายคนฺโถ. ปรวาเทสุ อาฆาโต อปฺปจฺจโย, พฺยาปาโท กายคนฺโถ. อตฺตโน สีลํ วา วตฺตํ วา สีลพฺพตฺตํ วา ปรามสติ, สีลพฺพตฺตปรามาโส กายคนฺโถ. อตฺตโน ทิฏฺฐิ, อิทํสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ. วิสชฺชาติ: คนฺเถ โวสฺสชฺชิตฺวา วา วิสชฺช. อถวา คนฺเถ คถิเต พนฺเธ วิพนฺเธ อาพนฺเธ ลคฺเค ลคฺคิเต ปลิพุทฺเธ พนฺธเน โผฏยิตฺวา วา วิสชฺช. ยถา เวยฺหํ วา รถํ วา สกฏํ วา สนฺทมานิกํ วา สชฺชํ วิสชฺชํ กโรนฺติ วิโกเปนฺติ; เอวเมวํ คนฺเถ โวสฺสชฺชิตฺวา วา วิสชฺช. อถ วา คนฺเถ คถิเต พนฺเธ วิพนฺเธ อาพนฺเธ ลคฺเค ลคฺคิเต ปลิพุทฺเธ พนฺธเน โผฏยิตฺวา วา วิสชฺช. มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. อิธาติ: อิมิสฺสา ทิฏฺฐิยา. ฯเปฯ อิมสฺมึ มนุสฺสโลเกติ วิสชฺช คนฺถานิ มุนีธ โลเก.

วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารีติ: วิวาทชาเตสุ สญฺชาเตสุ นิพฺพตฺเตสุ อภินิพฺพตฺเตสุ ปาตุภูเตสุ ฉนฺทาคตึ คจฺฉนฺเตสุ, โทสาคตึ คจฺฉนฺเตสุ, โมหาคตึ คจฺฉนฺเตสุ, ภยาคตึ คจฺฉนฺเตสุ, น ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, น โทสาคตึ คจฺฉติ, น โมหาคตึ คจฺฉติ, น ภยาคตึ คจฺฉติ, น ราควเสน คจฺฉติ, น โทสวเสน คจฺฉติ, น โมหวเสน คจฺฉติ. น ทิฏฺฐิวเสน คจฺฉติ, น อุทฺธจฺจวเสน คจฺฉติ, น วิจิกิจฺฉาวเสน คจฺฉติ, น อนุสยวเสน คจฺฉติ, น วคฺเคหิ ธมฺเมหิ ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ สํหรียตีติ วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารี.

สนฺโต อสนฺเตสุ อุเปกฺขโก โสติ สนฺโตติ: ราคสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โทสสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โมหสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสํขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต อุปสนฺโต วูปสนฺโต

นิพฺพุโต ปฏิปสฺสทฺโธติ สนฺโต อสนฺเตสูติ: อสนฺเตสุ อนุปสนฺเตสุ อวูป-สนฺเตสุ อนิพฺพุเตสุ อปฏิปสฺสทฺเธสูติ สนฺโต อสนฺเตสุ. อุเปกฺขโก โสติ: อรหา ฉฬงฺคุเปกฺขาย สมนฺนาคโต จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน; อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโน. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฯเปฯ กาลํ กงฺขติ ภาวิโต สุทนฺโตติ สนฺโต อสนฺเตสุ อุเปกฺขโก โส.

อนุคฺคโห อุคฺคหณนฺติ มญฺเณติ อญฺเญ ตณฺหาวเสน ทิฏฺฐิวเสน คณฺหนฺติ ปรามสนฺติ อภินิวิสนฺติ; อรหา อุเปกฺขติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสตีติ อนุคฺคโห อุคฺคหณนฺติ มญฺเญ. เตนาห ภควา

"วิสชฺช คนฺถานิ มุนีธ โลเก
วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารี
สนฺโต อสนฺเตสุ อุเปกฺขโก โส
อนุคฺคโห อุคฺคหณนฺติ มญฺเณติ.
ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อกุพฺพํ
น ฉนฺทคู โนปิ นิวิสฺสวาที
ส วิปฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิคเตหิ ธีโร,
น ลิมฺปตี โลเก อนตฺตครหี.

ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อกุพฺพนฺติ: ปุพฺพาสวา วุจฺจนฺติ อตีตา รูปํ เวทนา สญฺญา สํขารา วิญฺญาณํ. อตีเต สํขาเร อารพฺภ เย กิเลสา อุปฺปชฺเชยฺยุํ, เต กิเลเส หิตฺวา จชิตฺวา ปริจฺจชิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวาติ ปุพฺพาสเว หิตฺวา. นเว อกุพฺพนฺติ: นวา วุจฺจนฺติ ปจฺจุปฺปนฺนา รูปํ เวทนา สญฺญา สํขารา วิญฺญาณํ. ปจฺจุปฺปนฺเน สํขาเร อารพฺภ ฉนฺทํ อกุพฺพมาโน เปมํ อกุพฺพมาโน ราคํ อกุพฺพมาโน อชนยมาโน อสญฺชนยมาโน

อนิพฺพตฺตนยมาโน นาภินิพฺพตฺตนยมาโนติ ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อกุพฺพํ.

น ฉนฺทคู โนปิ นิวิสฺสวาทีติ น ฉนฺทคูติ: น ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ, น โทสาคตึ คจฺฉติ, น โมหาคตึ คจฺฉติ, น ภยาคตึ คจฺฉติ, น ราควเสน คจฺฉติ, น โทสวเสน คจฺฉติ, น โมหวเสน คจฺฉติ, น มานวเสน คจฺฉติ, น ทิฏฺฐิวเสน คจฺฉติ, น อุทฺธจฺจวเสน คจฺฉติ, น วิจิกิจฺฉาวเสน คจฺฉติ, น อนุสยวเสน คจฺฉติ, น วคฺเคหิ ธมฺเมหิ ยายติ นิยฺยติ วุยฺหติ สํหริยฺยติ น ฉนฺทคู. โนปิ นิวิสฺสวาทีติ: "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ นิวิสฺสวาที. "อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ. ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ; โมฆมญฺญนฺติ นิวิสฺสวาทีติ น ฉนฺทคู โนปิ นิวิสฺสวาที.

ส วิปฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิคเตหิ ธีโรติ: ตสฺส ทฺวาสฏฺฐี ทิฏฺฐิคตานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ. โส ทิฏฺฐิคเตหิ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ. ธีโรติ: ธีโร ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวีติ ส วิปฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิคเตหิ ธีโร.

น ลิมฺปตี โลเก อนตฺตครหีติ: เลโปติ เทฺว เลปา: ตณฺหาเลโป จ, ทิฏฺฐิเลโป จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหาเลโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิเลโป. ตสฺส ตณฺหาเลโป ปหีโน, ทิฏฺฐิเลโป ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหาเลปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิเลปสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา อนุปลิตฺโต อปายโลเก น ลิมฺปติ, มนุสฺสโลเก น ลิมฺปติ, เทวโลเก น ลิมฺปติ, ขนฺธโลเก น ลิมฺปติ, ธาตุโลเก น ลิมฺปติ, อายตนโลเก น ลิมฺปติ น สํลิมฺปติ นุปลิมฺปติ อลิตฺโต อสํลิตฺโต อนุปลิตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ น ลิมฺปติ โลเก.

อนตฺตคฺคหีติ: ทฺวีหิ การเณหิ อตฺตานํ คณฺหติ: กตตฺตา จ, อกตตฺตา จ.

กถํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตานํ คณฺหติ? "กตํ เม กายทุจฺจริตํ, อกตํ เม กายสุจริตนฺติ อตฺตานํ คณฺหติ. "กตํ เม วจีทุจฺจริตํ. กตํ เม มโนทุจฺจริตํ. กโต เม ปาณาติปาโต. ฯเปฯ กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐีติ อตฺตานํ คณฺหติ: เอวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อตฺตานํ คณฺหติ. อถวา "สีเลสุมฺหิ น ปริปูรการีติ อตฺตานํ คณฺหติ. "อินฺทฺริเยสุมฺหิ อคุตฺตทฺวาโรติ. "โภชเน อมตฺตญฺญุมฺหีติ. ชาคริยมนุยุตฺโตติ. "น สติสมฺปชญฺเญน สมนฺนาคโตติ. "อภาวิตา เม จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ. "อภาวิตา เม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานาติ. "อภาวิตา เม จตฺตาโร อิทฺธิปาทาติ. "อภาวิตานิ เม ปญฺจินฺทฺริยานีติ. "อภาวิตานิ เม ปญฺจ พลานีติ. "อภาวิตา เม สตฺต โพชฺฌงฺคาติ. "อภาวิโต เม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคติ. "ทุกฺขํ เม อปริญฺญาตนฺติ. "ทุกฺขสมุทโย เม อปฺปหีโนติ. "มคฺโค เม อภาวิโตติ. "นิโรโธ เม อสจฺฉิกโตติ อตฺตานํ คณฺหติ; เอวํ อตฺตานํ ครหิ: ยํ กมฺมํ อกุพฺพมาโน อชนยมาโน อสญฺชนยมาโน อนิพฺพตฺตนยมาโน นาภินิพฺพตฺตนยมาโน อนตฺตครหีติ น ลิมฺปตี โลเก อนตฺตครหี. เตนาห ภควา

"ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อกุพฺพํ,
น ฉนฺทคู โนปิ นิวิสฺสวาที,
ส วิปฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิคเตหิ ธีโร,
น ลิมฺปตี โลเก อนตฺตครหีติ.

ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยํกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา;
สปนฺนภาโร มุนิ วิปฺปมุตฺโต
น กปฺปิโย นูปรโต น ปตฺถิโยติ ภควา.

ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต ยํกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วาติ: เสนา วุจฺจติ มารเสนา; กายทุจฺจริตํ มารเสนา, วจีทุจฺจริตํ มารเสนา, มโนทุจฺจริตํ มารเสนา, ราโค. โทโส. โมโห. โกโธ. อุปนาโห. มกฺโข. ปฬาโส. อิสฺสา. มจฺฉริยํ, มายา. สาเฐยฺยํ. ถมฺโภ. สารมฺโภ. มาโน. อติมาโน. มโท. ปมาโท. สพฺเพ กิเลสา. สพฺเพ ทุจฺจริตา. สพฺเพ ทรถา. สพฺเพ ปริฬาหา. สพฺเพ สนฺตาปา. สพฺพากุสลาภิสงฺขารา มารเสนา. วุตฺตํ เหตํ ภควตา

"กามา เต ปฐมา เสนา, ทุติยารติ วุจฺจติ.
ตติยา ขุปฺปิปาสา เต, จตุตฺถี ตณฺหา ปวุจฺจติ.
ปญฺจมํ ถีนมิทฺธนฺเต, ฉฏฺฐาภิรูปวุจฺจติ.
สตฺตมี วิจิกิจฺฉา เต, มกฺโข ถมฺโภ เต อฏฺฐโม.
ลาโภ สิโลโภ สกฺกาโร, มิจฺฉาลทฺโธ จ โย ยโส.
โย จตฺตานํ สมุกฺกํเส, ปเร จ อวชานติ.
เอสา นมุจิ เต เสนา, กณฺหสฺสาภิปฺปหารณี.
น นํ อสูโร ชินาติ, เฌตฺวา จ ลภเต สุขนฺติ.

ยโต จตูหิ อริยมคฺเคหิ สพฺพา จ มารเสนา สพฺเพ จ ปฏิเสนิกรา กิเลสา ชิตา จ ปราชิตา จ ภคฺคา วิปฺปลุตฺตา ปรมฺมุขา; โส วุจฺจติ วิเสนิภูโต. โส ทิฏฺเฐ วิเสนิภูโต, สุเต. มุเต. วิญฺญาเต วิเสนิภูโตติ ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต ยํกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา.

สปนฺนภาโร มุนิ วิปฺปมุตฺโตติ: ภาโรติ: ตโย ภารา: ขนฺธภาโร, กิเลสภาโร, อภิสงฺขารภาโร.

กตโม ขนฺธภาโร? ปฏิสนฺธิยา รูปํ เวทนา สญฺญา สงฺขารา วิญฺญาณํ; อยํ ขนฺธภาโร.

กตโม กิเลสภาโร? ราโค โทโส โมโห. ฯ เปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารา;

อยํ กิเลสภาโร.

กตโม อภิสํขารภาโร ? ปุญฺญาภิสํขาโร, อปุญฺญาภิสํขาโร อเนญฺชาภิสํขาโร; อยํ อภิสํขารภาโร. ยโต ขนฺธภาโร จ กิเลสภาโร จ อภิสํขารภาโร จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; โส วุจฺจติ ปนฺนภาโร ปติตภาโร โอโรปิตภาโร สโมโรปิตภาโร นิกฺขิตฺตภาโร ปฏิปสฺสทฺธภาโร. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา, ปชานนา, วิจโย, ปวิจโย, ธมฺมวิจโย สลฺลกฺขณา, อุปลกฺขณา, ปจฺจุปลกฺขณา, ปณฺฑิจฺจํ, โกสลฺลํ, เนปุญฺญํ, เวภพฺยา จินฺตา, อุปปริกฺขา, ภูริ เมธา, ปริณายิกา, วิปสฺสนา, สมฺปชญฺญํ, ปโตโท, ปญฺญา, ปญฺญินฺทฺริยํ, ปญฺญาพลํ, ปญฺญาสตฺถํ, ปญฺญาปาสาโท, ปญฺญาอาโลโก, ปญฺญาโอภาโส, ปญฺญาปชฺโชโต, ปญฺญารตนํ, อโมโห, ธมฺมวิจโย, สมฺมาทิฏฺฐิ: เตน ญาเณน สมนฺนาคโต มุนิ โมนปฺปตฺโตติ. ตีณิ โมเนยฺยานิ: กายโมเนยฺยํ, วจีโมเนยฺยํ, มโนโมเนยฺยํ.

กตมํ กายโมเนยฺยํ ? ติวิธานํ กายทุจฺจริตานํ ปหานํ กายโมเนยฺยํ. ติวิธํ กายสุจริตํ กายโมเนยฺยํ. กายารมฺมณํ ญาณํ กายโมเนยฺยํ. กายปริญฺญา กายโมเนยฺยํ. ปริญฺญาสหคโต มคฺโค กายโมเนยฺยํ. กาเย ฉนฺทราคสฺส ปหานํ กายโมเนยฺยํ. กายสํขารนิโรโธ จตุตฺถชฺฌานสมาปตฺติ กายโมเนยฺยํ; อิทํ กายโมเนยฺยํ,

กตมํ วจีโมเนยฺยํ ? จตุพฺพิธานํ วจีทุจฺจริตานํ ปหานํ วจีโมเนยฺยํ. จตุพฺพิธํ วจีสุจริตํ วจีโมเนยฺยํ. วาจารมฺมณํ ญาณํ วจีโมเนยฺยํ. วาจาปริญฺญา วจีโมเนยฺยํ. ปริญฺญาสหคโต มคฺโค วจีโมเนยฺยํ. วาจาย ฉนฺทราคสฺส ปหานํ วจีโมเนยฺยํ. วจีสํขารนิโรโธ ทุติยชฺฌานสมาปตฺติ วจีโมเนยฺยํ; อิทํ วจีโมเนยฺยํ.

กตมํ มโนโมเนยฺยํ ? ติวิธานํ มโนทุจฺจริตานํ ปหานํ มโนโมเนยฺยํ.

ติวิธํ มโนสุจริตํ มโนโมเนยฺยํ. จิตฺตารมฺมณํ ญาณํ มโนโมเนยฺยํ. จิตฺตปริญฺญา มโนโมเนยฺยํ, ปริญฺญาสหคโต มคฺโค มโนโมเนยฺยํ. จิตฺเต ฉนฺทราคสฺส ปหานํ มโนโมเนยฺยํ. จิตฺตสงฺขารนิโรโธ สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติ มโนโมเนยฺยํ; อิทํ มโนโมเนยฺยํ.

กายมุนึ วาจามุนึ มโนมุนิมนาสวํ,
มุนึ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ สพฺพปหายินํ.
กายมุนึ วาจามุนึ มโนมุนิมนาสวํ
มุนึ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ นินฺนหาตปาปกํ.

อิเมหิ โมเนยฺเยหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา ฉ มุนโย: อาคารมุนโย, อนาคารมุนโย, เสกฺขมุนโย, อเสกฺขมุนโย, ปจฺเจกมุนโย, มุนิมุนิโน.

กตโม อาคารมุนิ? เย เต อาคาริกา ทิฏฺฐปทา วิญฺญาตสาสนา, อิเม อาคารมุนโย.

กตเม อนาคารมุนโย? เยเต ปพฺพชิตา ทิฏฺฐปทา วิญฺญาตสาสนา, อิเม อนาคารมุนโย. สตฺต เสกฺขา เสกฺขมุนโย. อรหนฺโต อเสกฺขมุนโย. ปจฺเจกพุทฺธา ปจฺเจกมุนิโน. มุนิมุนิโน ตถาคตา อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา.

น โมเนน มุนี โหติ, มูฬฺหรูโป อวิทฺทสุ.
โย จ ตุลํว ปคฺคยฺห วรมาทาย ปณฺฑิโต.
ปาปานิ ปริวชฺเชติ, ส มุนิ เตน โส มุนิ.
โย มุนาติ อุโภ โลเก, มุนิ เตน ปวุจฺจติ,
อสตญฺจ สตญฺจ ญตฺวา ธมฺมํ อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ
สพฺพโลเก เทวมนุสฺเสหิ ปูชิโต
โยโส สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ.

วิปฺปมุตฺโตติ: มุนิโน ราคา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. โทสา จิตฺตํ. โมหา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขาเรหิ

จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ ส ปนฺนภาโร มุนิ วิปฺปมุตฺโต.

น กปฺปิโย นูปรโต น ปตฺถิโยติ ภควาติ: กปฺโปติ เทฺว กปฺปา: ตณฺหากปฺโป จ, ทิฏฺฐิกปฺโป จ, ฯเปฯ อยํ ตณฺหากปฺโป. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐิกปฺโป. ตสฺส ตณฺหากปฺโป ปหีโน, ทิฏฺฐิกปฺโป ปฏินิสฺสฏฺโฐ; ตณฺหากปฺปสฺส ปหีนตฺตา ทิฏฺฐิกปฺปสฺส ปฏินิสฺสฏฺฐตฺตา ตณฺหากปฺปํ วา ทิฏฺฐิกปฺปํ วา น กปฺเปติ น ชเนติ น สญฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตีติ น กปฺปิโย. นูปรโตติ: สพฺเพ พาลปุถุชฺชนา รชฺชนฺติ, กลฺยาณปุถุชฺชนํ อุปาทาย สตฺต เสกฺขา อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยาย อารมนฺติ วิรมนฺติ ปฏิวิรมนฺติ, อรหา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ น กปฺปิโย นูปรโต. น ปตฺถิโยติ: ปตฺถนา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา ปตฺถนา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา; โส วุจฺจติ น ปตฺถิโย. ภควาติ คารวาธิวจนํ. อปิจ ภคฺคราโคติ ภควา ภคฺคโทโสติ ภควา. ภคฺคโมโหติ ภควา. ภคฺคมาโนติ ภควา. ภคฺคทิฏฺฐีติ ภควา. ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา. ภคฺคกิเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏิวิภชิ ธมฺมรตนนฺติ ภควา. ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสีโลติ. ภาวิตจิตฺโตติ. ภาวิตปญฺโญติ ภควา. ภชิ วา ภควา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารูปานีติ ภควา. ภาคี วา ภควา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส อธิสีลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญายาติ

ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ จตุนฺนํ อปฺปมญฺญานํ จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อฏฺฐนฺนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ สญฺญาภาวนานํ ทสนฺนํ กสิณสมาปตฺตีนํ อานาปานสติสมาธิสฺส อสุภสมาปตฺติยาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ ตถาคตพลานํ จตุนฺนํ เวสารชฺชานํ จตุนฺนํ ปฏิสมฺภิทานํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฉนฺนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา. ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ; วิโมกฺขนฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มูเล สห สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปฏิลาภา สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ น กปฺปิโย นูปรโต น ปตฺถิโยติ ภควาติ. เตนาห ภควา

"ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยํกิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา
สปนฺนภาโร มุนิ วิปฺปมุตฺโต
น กปฺปิโย นูปรโต น ปตฺถิโยติ ภควาติ.

เตรสโม มหาวิยูหสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

จุทฺทสโม ตุวฏกสุตฺตนิทฺเทโส.

ปุจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธุํ วิเวกํ สนฺติปทญฺจ มเหสึ,
กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ, อนุปาทิยาโน โลกสฺมึ กิญฺจิ.

ปุจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธุนฺติ: ปุจฺฉาติ ติสฺโส ปุจฺฉา: อทิฏฺฐโชตนา ปุจฺฉา, ทิฏฺฐสํสนฺทนา ปุจฺฉา, วิมติจฺเฉทนา ปุจฺฉา.

กตมา อทิฏฺฐโชตนา ปุจฺฉา? ปกติยา ลกฺขณํ อญฺญาตํ โหติ อทิฏฺฐํ อตุลิตํ อตีริตํ อวิภูตํ อวิภาวิตํ, ตสฺส ญาณาย ทสฺสนาย ตุลนาย ตีรนาย วิภาวนาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ; อยํ อทิฏฺฐโชตนา ปุจฺฉา.

กตมา ทิฏฺฐสํสนฺทนา ปุจฺฉา? ปกติยา ลกฺขณํ ญาตํ โหติ ทิฏฺฐํ ตุลิตํ ตีริตํ วิภูตํ วิภาวิตํ, อญฺเญหิ ปณฺฑิเตหิ สทฺธึ สํสนฺทนตฺถาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ; อยํ ทิฏฺฐสํสนฺทนา ปุจฺฉา.

กตมา วิมติจฺเฉทนา ปุจฺฉา? ปกติยา สํสยปกฺขนฺโน โหติ วิมติปกฺขนฺโน เทฺวฬฺหกชาโต "เอวํ นุ โข, น นุ โข, กินฺนุโข กถํ นุ โขติ; โส วิมติจฺเฉทนตฺถาย ปญฺหํ ปุจฺฉติ; อยํ วิมติจฺเฉทนา ปุจฺฉา: อิมา ติสฺโส ปุจฺฉา. อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: มนุสฺสปุจฺฉา, อมนุสฺสปุจฺฉา, นิมฺมิตปุจฺฉา.

กตมา มนุสฺสปุจฺฉา? มนุสฺสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺหํ ปุจฺฉนฺติ, ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ, ภิกฺขุนิโย ปุจฺฉนฺติ, อุปาสกา ปุจฺฉนฺติ, อุปาสิกาโย ปุจฺฉนฺติ, ราชาโน ปุจฺฉนฺติ, ขตฺติยา ปุจฺฉนฺติ, พฺราหฺมณา ปุจฺฉนฺติ, เวสฺสา ปุจฺฉนฺติ, สุทฺทา ปุจฺฉนฺติ, คหฏฺฐา ปุจฺฉนฺติ, ปพฺพชิตา ปุจฺฉนฺติ; อยํ มนุสฺสปุจฺฉา.

กตมา อมนุสฺสปุจฺฉา? อมนุสฺสา พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺหํ ปุจฺฉนฺติ, นาคา ปุจฺฉนฺติ, สุปณฺณา ปุจฺฉนฺติ, ยกฺขา ปุจฺฉนฺติ, อสุรา

ปุจฺฉนฺติ, คนฺธพฺพา ปุจฺฉนฺติ, มหาราชาโน ปุจฺฉนฺติ, อินฺทา ปุจฺฉนฺติ, พฺรหฺมาโน ปุจฺฉนฺติ, เทวตาโย ปุจฺฉนฺติ; อยํ อมนุสฺสปุจฺฉา.

กตมา นิมฺมิตปุจฺฉา? ยํ ภควา รูปํ อภินิมฺมินาติ มโนมยํ สพฺพงฺคปจฺจงฺคํ อหีนินฺทฺริยํ; โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺหํ ปุจฺฉติ, ภควา วิสชฺเชติ; อยํ นิมฺมิตปุจฺฉา: อิมา ติสฺโส ปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: อตีตปุจฺฉา, อนาคตปุจฺฉา, อุภยตฺถปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: ทิฏฺฐธมฺมิกตฺถปุจฺฉา, สมฺปรายิกตฺถปุจฺฉา, อุภยตฺถปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: อนวชฺชตฺถปุจฺฉา, นิกฺกิเลสตฺถปุจฺฉา, โวทานตฺถปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: อตีตปุจฺฉา, อนาคตปุจฺฉา, ปจฺจุปฺปนฺนปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: อชฺฌตฺตปุจฺฉา, พหิทฺธาปุจฺฉา, อชฺฌตฺต-พหิทฺธา ปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: กุสลปุจฺฉา, อกุสลปุจฺฉา, อพฺยากตปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: ขนฺธปุจฺฉา, ธาตุปุจฺฉา, อายตนปุจฺฉา.

อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: สติปฏฺฐานปุจฺฉา สมฺมปฺปธานปุจฺฉา, อิทฺธิปาทปุจฺฉา. อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: อินฺทฺริยปุจฺฉา, พลปุจฺฉา, โพชฺฌงฺคปุจฺฉา. อปราปิ ติสฺโส ปุจฺฉา: มคฺคปุจฺฉา, ผลปุจฺฉา, นิพฺพานปุจฺฉา. ปุจฺฉามิ ตนฺติ: ตํ ปุจฺฉามิ ตํ ยาจามิ ตํ อชฺเฌสามิ ตํ ปสาเทมิ "ตํ กถยสฺสุ เมติ ปุจฺฉามิ ตํ.

อาทิจฺจพนฺธูนฺติ: อาทิจฺโจ วุจฺจติ สุริโย; สุริโย โคตโม โคตฺเตน, ภควาปิ โคตโม โคตฺเตน. ภควา สุริยสฺส โคตฺตญาตโก โคตฺตพนฺธุ, ตสฺมา พุทฺโธ อาทิจฺจพนฺธูติ ปุจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธุํ

วิเวกํ สนฺติปทญฺจ มเหสินฺติ: วิเวโกติ ตโย วิเวกา: กายวิเวโก;

จิตฺตวิเวโก, อุปธิวิเวโก.

กตโม กายวิเวโก? อิธ ภิกฺขุ วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ อรญฺญํ รุกฺขมูลํ ปพฺพตํ กนฺทรํ คิริคุหํ สุสานํ วนปตฺถํ อพฺโภกาสํ ปลาลปุญฺชํ. กาเยน จ วิวิตฺโต วิหรติ: โส เอโก คจฺฉติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ, เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ, เอโก ปฏิกฺกมติ, เอโก รโห นิสีทติ, เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; อยํ กายวิเวโก.

กตโม จิตฺตวิเวโก? ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นีวรเณหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจาเรหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. ตติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติยา จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส สุขทุกฺเขหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญาย ปฏิฆสญฺญาย นานตฺตสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญาย จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิยา วิจิกิจฺฉาย สีลพฺพตปรามาสา ทิฏฺฐานุสยา วิจิกิจฺฉานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. สกทาคามิสฺส โอฬาริกกามราคสญฺโญชนา ปฏิฆสญฺโญชนา โอฬาริกกามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. อนาคามิสฺส อณุสหคตกามราคสญฺโญชนา ปฏิฆสญฺโญชนา อณุสหคตกามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ วิวิตฺตํ โหติ. อรหโต รูปราคา อรูปราคา มานา อุทฺธจฺจา อวิชฺชา มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ

พฺหิท์ธา จ สัพ์พนิมิต์เตน จิต์ตํ วิวิต์ตํ โหติ; อยํ จิต์ตวิเวโก.

กตโม อุปธิวิเวโก ? อุปธิ วุจ์จัน์ติ กิเลสา จ ขัน์ธา จ อภิสํขารา จ; อุปธิวิเวโก วุจ์จติ อมตํ นิพ์พานํ; โยโส สัพ์พสํขารสมโถ สัพ์พูปธิปฏินิส์สัค์โค, ตัณ์หัก์ขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพ์พานํ; อยํ อุปธิวิเวโก. กายวิเวโก จ วูปกัฏ์ฐกายานํ เนก์ขัม์มาภิรตานํ, จิต์ตวิเวโก จ ปริสุท์ธจิต์ตานํ ปรมโวทานป์ปัต์ตานํ, อุปธิวิเวโก จ นิรูปธีนํ ปุค์คลานํ วิสํขารคตานํ. สัน์ตีติ เอเกน อากาเรน สัน์ติปิ, สัน์ติปทํปิ, ตัญ์เญว อมตํ, นิพ์พานํ; โยโส สัพ์พสํขารสมโถ, สัพ์พูปธิปฏินิส์สัค์โค, ตัณ์หัก์ขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพ์พานํ.

วุต์ตํ เหตํ ภควตา "สัน์ตเมตํ ปทํ, ปณีตเมตํ ปทํ; ยทิทํ สัพ์พสํขารสมโถ, สัพ์พูปธิปฏินิส์สัค์โค, ตัณ์หัก์ขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพ์พานํ. อถวา อปเรน อากาเรน เย ธัม์มา สัน์ตาธิคมาย สัน์ติ-ผุสนาย สัน์ติสัจ์ฉิกิริยาย สํวัต์ตัน์ติ; เสย์ยถีทํ ? จัต์ตาโร สติปัฏ์ฐานา, จัต์ตาโร สัม์มัป์ปธานา, จัต์ตาโร อิท์ธิปาทา, ปัญ์จิน์ท์ริยานิ, ปัญ์จ พลานิ, สัต์ต โพช์ฌังคา, อริโย อัฏ์ฐังคิโก มัค์โค; อิเม วุจ์จัน์ติ สัน์ติปทํ ตาณปทํ เลณปทํ สรณปทํ อภยปทํ อมตปทํ นิพ์พานปทํ. มเหสีน์ติ: มเหสิ. ภควา มหัน์ตํ สีลัก์ขัน์ธํ เอสิ คเวสิ ปริเยสีติ มเหสิ. มหัน์ตํ สมาธิก์ขัน์ธํ. มหัน์ตํ ปัญ์ญาก์ขัน์ธํ. มหัน์ตํ วิมุต์-ติก์ขัน์ธํ. มหัน์ตํ วิมุต์ติญาณทัส์สนัก์ขัน์ธํ เอสิ คเวสิ ปริเยสีติ มเหสิ. มหโต ตโมกายัส์ส ปทาลนํ. มหโต วิปัล์ลาสัส์ส ปเภทนํ. มหโต ตัณ์หาสัล์ลัส์ส อัพ์พูหณํ. มหโต ทิฏ์ฐิสํฆาตัส์ส วินิเวธนํ. มหโต มานธชัส์ส ปวาหนํ. มหโต อภิสํขารัส์ส วูปสมนํ. มหโต โอฆัส์ส นิต์ถรณํ. มหโต ภารัส์ส นิก์เขปนํ. มหโต สํสารวัฏ์ฏัส์ส อุปัจ์เฉทํ.

มหโต สนฺตาปสฺส นิพฺพาปนํ. มหโต ปริฬาหสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ. มหโต ธมฺมธชสฺส อุสฺสาปนํ เอสิ คเวสิ ปริเยสิตฺถ มเหสิ. มหนฺเต สติปฏฺฐาเน. มหนฺเต สมฺมปฺปธาเน. มหนฺเต อิทฺธิปฺปาเท. มหนฺตานิ อินฺทฺริยานิ. มหนฺตานิ พลานิ. มหนฺเต โพชฺฌงฺเค. มหนฺตํ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ. มหนฺตํ ปรมตฺถํ. อมตํ นิพฺพานํ เอสิ คเวสิ ปริเยสิตฺถ มเหสิ. มเหสกฺเขหิ วา สตฺเตหิ เอสิโต คเวสิโต ปริเยสิโต "กหํ พุทฺโธ, กหํ ภควา, กหํ เทวเทโว, กหํ นราสโภติ มเหสีติ วิเวกํ สนฺติปทญฺจ มเหสึ.

กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขูติ: กถํ ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา อตฺตโน ราคํ นิพฺพาเปติ, โทสํ นิพฺพาเปติ, โกธํ. อุปนาหํ. มกฺขํ. ปฬาสํ. อิสฺสํ มจฺฉริยํ. มายํ. สาเถยฺยํ. ถมฺภํ. สารมฺภํ. มานํ. อติมานํ. มทํ. ปมาทํ. สพฺเพ ทุจฺจริเต. สพฺเพ ทรเถ. สพฺเพ ปริฬาเห. สพฺเพ สนฺตาเป. สพฺพากุสลาภิสงฺขาเร สเมติ อุปสเมติ วูปสเมติ นิพฺพาเปติ ปฏิปสฺสมฺเภติ. ภิกฺขูติ: กลฺยาณปุถุชฺชโน วา ภิกฺขุ, เสโข วา ภิกฺขูติ กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ.

อนุปาทิยาโน โลกสฺมึ กิญฺจีติ: จตูหิ อุปาทาเนหิ อนุปาทิยมาโน อคณฺหยมาโน อปรามสยมาโน. โลกสฺมินฺติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. กิญฺจีติ: กิญฺจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตนฺติ อนุปาทิยาโน โลกสฺมึ กิญฺจิ. เตนาห โส นิมฺมิโต

"ปุจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธุ วิเวกํ สนฺติปทญฺจ มเหสึ,
กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ อนุปาทิยาโน โลกสฺมึ กิญฺจีติ.
มูลํ ปปญฺจสงฺขายาติ ภควา, มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺเธ[1]

---

[1] ยุ. รุนฺเธ.

ยากาจิ ตณฺหา อชฺฌตฺตํ; ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺเข.

มูลํ ปปญฺจสํขายาติ ภควา มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺเธติ: ปปญฺจาเยว ปปญฺจสํขา, ตณฺหาปปญฺจสํขา, ทิฏฺฐิปปญฺจสํขา.

กตมํ ตณฺหาปปญฺจสฺส มูลํ? อวิชฺชา มูลํ, อโยนิโส มนสิกาโร มูลํ, อสฺมิมาโน มูลํ, อหิริกํ มูลํ, อโนตฺตปฺปํ มูลํ, อุทฺธจฺจํ มูลํ; อิทํ ตณฺหาปปญฺจสฺส มูลํ.

กตมํ ทิฏฺฐิปปญฺจสฺส มูลํ? อวิชฺชา มูลํ, อโยนิโส มนสิกาโร มูลํ, อสฺมิมาโน มูลํ, อหิริกํ มูลํ, อโนตฺตปฺปํ มูลํ, อุทฺธจฺจํ มูลํ; อิทํ ทิฏฺฐิปปญฺจสฺส มูลํ. ภควาติ คารวาธิวจนํ. อปิจ ภคฺคราโคติ ภควา. ภคฺคโทโสติ ภควา. ภคฺคโมโหติ ภควา. ภคฺคมาโนติ ภควา. ภคฺคทิฏฺฐีติ ภควา. ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา. ภคฺคกิเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏิวิภชิ ธมฺมรตนนฺติ ภควา. ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสีโลติ. ภาวิตจิตฺโตติ. ภาวิตปญฺโญติ ภควา. ภาชิ วา ภควา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารุปานีติ ภควา. ภาชิ วา ภควา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา. ภาชิ วา ภควา อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส อธิสีลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญายาติ ภควา. ภาชิ วา ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ จตุนฺนํ อปฺปมญฺญานํ จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาชิ วา ภควา อฏฺฐนฺนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาชิ วา ภควา ทสนฺนํ สญฺญาภาวนานํ ทสนฺนํ กสิณสมาปตฺตีนํ อานาปานสติสมาธิสฺส อสุภสมาปตฺติยาติ ภควา. ภาชิ วา ภควา จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ

ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ ตถาคตพลานํ จตุนฺนํ เวสารชฺชานํ จตุนฺนํ ปฏิสมฺภิทานํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฉนฺนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา. ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ, กตํ น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ; วิโมกฺขนฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มูเล สห สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปฏิลาภา สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ. มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺเธติ: มนฺตา วุจฺจติ ปญฺญา; ยา ปญฺญา ปชานนา ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. อสฺมีติ: รูเป อสฺมีติ มาโน, อสฺมีติ ฉนฺโท, อสฺมีติ อนุสโย. เวทนาย. สญฺญาย. สงฺขาเรสุ. วิญฺญาเณ อสฺมีติ มาโน, อสฺมีติ ฉนฺโท, อสฺมีติ อนุสโย มูลํ ปปญฺจสงฺขายาติ ภควา มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺเธติ ปปญฺจสงฺขาย มูลญฺจ อสฺมิมานญฺจ มนฺตาย สพฺพมุปรุทฺเธยฺย อุปรุทฺเธยฺย นิโรเธยฺย วูปสเมยฺย อตฺถงฺคเมยฺย ปฏิปสฺสมฺเภยฺยาติ มูลํ ปปญฺจสงฺขายาติ ภควา มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺเธ.

ยากาจิ ตณฺหา อชฺฌตฺตนฺติ ยากาจีติ: สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ ยากาจีติ. ตณฺหาติ: รูปตณฺหา. ฯเปฯ ธมฺมตณฺหา. อชฺฌตฺตนฺติ อชฺฌตฺตํ สมุฏฺฐาติ สา ตณฺหาติ อชฺฌตฺตํ. อถวา อชฺฌตฺติกํ วุจฺจติ จิตฺตํ; ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ. จิตฺเตน มนสา ตณฺหา สหคตา สหชาตา สํสฏฺฐา สมฺปยุตฺตา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา เอกวตฺถุกา เอการมฺมณาติปิ อชฺฌตฺตนฺติ ยากาจิ ตณฺหา อชฺฌตฺตํ.

ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺเขติ สทาติ: สทา สพฺพกาลํ นิจฺจกาลํ สตตํ สมิตํ อพฺโภกิณฺณํ โปขานุโปขํ อุทกุมฺมิกชาตํ อวีจิสนฺตติสหิตํ ผุสิตํ ปุเรภตฺตํ ปจฺฉาภตฺตํ ปุริมยามํ ปจฺฉิมยามํ กาเฬ ชุณฺเห วสฺเส เหมนฺเต คิมฺเห ปุริเม วโยขนฺเธ มชฺฌิเม วโยขนฺเธ ปจฺฉิเม วโยขนฺเธ. สโตติ จตูหิ การเณหิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต, เวทนาสุ. จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต; อปเรหิ จตูหิ การเณหิ สโต: อสติปริวชฺชนาย สโต, สติกรณียานํ ธมฺมานํ กตตฺตา สโต, สติปฏิปกฺขานํ ธมฺมานํ หตตฺตา สโต, สตินิมิตฺตานํ ธมฺมานํ อสมฺมุฏฺฐตฺตา สโต; อปเรหิปิ จตูหิ การเณหิ สโต: สติยา สมนฺนาคตตฺตา สโต, สติยา วสิตตฺตา สโต, สติยา ปาคุญฺญตาย สโต, สติยา อปจฺโจโรหณตาย สโต; อปเรหิปิ จตูหิ การเณหิ สโต: สตตฺตา สโต, สนฺตตฺตา สโต สมิตตฺตา สโต, สนฺตธมฺมสมนฺนาคตตฺตา สโต, พุทฺธานุสฺสติยา สโต, ธมฺมานุสฺสติยา สโต, สํฆานุสฺสติยา สโต, สีลานุสฺสติยา สโต, จาคานุสฺสติยา สโต, เทวตานุสฺสติยา สโต, อานาปานสติยา สโต, มรณสติยา สโต, กายคตาสติยา สโต, อุปสมานุสฺสติยา สโต; ยา สติ, อนุสฺสติ, ปติสฺสติ, สติ, สรณตา, ธารณตา, อปิลาปนตา, อสมฺมุสฺสนตา, สติ, สตินฺทฺริยํ, สติพลํ, สมฺมาสติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค, เอกายนมคฺโค; อยํ วุจฺจติ สติ: อิมาย สติยา อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต โส วุจฺจติ สโต.

สิกฺเขติ: ติสฺโส สิกฺขา: อธิสีลสิกฺขา, อธิจิตฺตสิกฺขา, อธิปญฺญาสิกฺขา. กตมา อธิสีลสิกฺขา ? อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย

สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; ขุทฺทโก สีลกฺขนฺโธ, มหนฺโต สีลกฺขนฺโธ, สีลํ ปติฏฺฐา, อาทิ, จรณํ, สํยโม, สํวโร, มุขํ, ปมุขํ, กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา; อยํ อธิสีลสิกฺขา,

กตมา อธิจิตฺตสิกฺขา ? อิธ ภิกฺขุ วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาย อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ. เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรติ, สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทติ, ยนฺตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ "อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ, ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ. สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; อยํ อธิจิตฺตสิกฺขา.

กตมา อธิปญฺญาสิกฺขา ? อิธ ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา. โส "อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; "อิเม อาสวาติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานาติ, "อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานาติ; อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺเขติ: ตาสํ ตณฺหานํ วินยาย ปฏิวินยาย ปหานาย วูปสมาย ปฏินิสฺสคฺคาย ปฏิปสฺสทฺธิยา อธิสีลมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺเขยฺย; อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต

สิก์เขย์ย, ชานัน์โต สิก์เขย์ย, ปัส์สัน์โต สิก์เขย์ย, ปัจ์จเวก์ขัน์โต สิก์เขย์ย, จิต์ตํ อธิฏ์ฐหัน์โต สิก์เขย์ย, สัท์ธาย อธิมุจ์จัน์โต สิก์เขย์ย, วิริยํ ปัค์คัณ์หัน์โต สิก์เขย์ย, สตึ อุปัฏ์ฐเปน์โต สิก์เขย์ย, จิต์ตํ สมาทหัน์โต สิก์เขย์ย, ปัญ์ญาย ปชานัน์โต สิก์เขย์ย, อภิญ์เญย์ยํ อภิชานัน์โต สิก์เขย์ย, ปริญ์เญย์ยํ ปริชานัน์โต สิก์เขย์ย, ปหาตัพ์พํ ปชหัน์โต สิก์เขย์ย, ภาเวตัพ์พํ ภาเวน์โต สิก์เขย์ย, สัจ์ฉิกาตัพ์พํ สัจ์ฉิกโรน์โต สิก์เขย์ย อาจเรย์ย สมาจเรย์ย สมาทาย วัต์เตย์ยาติ ตาสํ วินยา สทา สโต สิก์เข. เตนาห ภควา

"มูลํ ปปัญ์จสํขายาติ ภควา
มัน์ตา อัส์มีติ สัพ์พมุปรุท์เธ,
ยากาจิ ตัณ์หา อัช์ฌัต์ตํ
ตาสํ วินยา สทา สโต สิก์เขติ.
ยํกิญ์จิ ธัม์มมภิชัญ์ญา,
อัช์ชัต์ตํ อถวาปิ พหิท์ธา,
น เตน ถามํ กุพ์เพถ,
น หิ สา นิพ์พุติ สตํ วุต์ตา.

ยํกิญ์จิ ธัม์มมภิชัญ์ญา อัช์ฌัต์ตัน์ติ: ยํกิญ์จิ อัต์ตโน คุณึ ชาเนย์ย: กุสเล วา ธัม์เม, อพ์ยากเต วา ธัม์เม.

กตเม อัต์ตโน คุณา? อุจ์จากุลา ปัพ์พชิโต วา อัส์ส, มหากุลา ปัพ์พชิโต วา อัส์ส, มหาโภคกุลา วา อุฬารโภคกุลา วา ปัพ์พชิโต วา อัส์ส, ญาโต ยสัส์สี คหัฏ์ฐปัพ์พชิตานัน์ติ วา อัส์ส, ลาภิม์หิ จีวรปิณ์ฑปาตเสนาสนคิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขารานัน์ติ วา อัส์ส, สุต์ตัน์ติโก วา อัส์ส, วินยธโร วา อัส์ส, ธัม์มกถิโก วา อัส์ส, อารัญ์ญิโก วา อัส์ส, ปิณ์ฑปาติโก วา อัส์ส, ปํสุกูลิโก วา อัส์ส,

เตจีวริโก วา อสฺส, สปฺปทานจาริโก วา อสฺส, ขลุปจฺฉาภตฺติโก วา อสฺส, เนสชฺชิโก วา อสฺส, ยถาสนฺถติโก วา อสฺส, ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภี วา อสฺส, ทุติยสฺส ฌานสฺส ลาภี วา อสฺส, ตติยสฺส ฌานสฺส ลาภี วา อสฺส, จตุตฺถสฺส ฌานสฺส ลาภี วา อสฺส, อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภี วา อสฺส, วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา. อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺติยา. เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภี วา อสฺส; อิเม วุจฺจนฺติ อตฺตโน คุณา: ยํกิญฺจิ อตฺตโน คุณํ ชาเนยฺย อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏิวิชาเนยฺย ปฏิวิชฺเฌยฺยาติ ยํกิญฺจิ ธมฺมมภิชญฺญา อชฺฌตฺตํ อถวาปิ พหิทฺธาติ: อุปชฺฌายสฺส วา อาจริยสฺส วา เต คุณา อสฺสูติ อชฺฌตฺตํ อถวาปิ พหิทฺธา.

น เตน ถามํ กุพฺเพถาติ: อตฺตโน วา คุเณน ปเรสํ วา คุเณน ถามํ น กเรยฺย, ถมฺภํ น กเรยฺย, มานํ น กเรยฺย, อุณฺณตึ น กเรยฺย, อุณฺณมํ น กเรยฺย, น เตน มานํ ชเนยฺย น เตน ถทฺโธ อสฺส ปตฺถทฺโธ ปคฺคหิตสิโรติ น เตน ถามํ กุพฺเพถ.

น หิ สา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตาติ: สตานํ สนฺตานํ สปฺปุริสานํ พุทฺธานํ พุทฺธสาวกานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ สา นิพฺพุติ น วุตฺตา นปฺปวุตฺตา น อาจิกฺขิตา น เทสิตา น ปญฺญาปิตา น ปฏฺฐปิตา น วิวฏา น วิภตฺตา น อุตฺตานีกตา นปฺปกาสิตาติ น หิ สา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตา. เตนาห ภควา

"ยํกิญฺจิ ธมฺมมภิชญฺญา, อชฺฌตฺตํ อถวาปิ พหิทฺธา,
น เตน ถามํ กุพฺเพถ, น หิ สา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตาติ.
เสยฺโย น เตน มญฺเญยฺย นีเจยฺโย อถวาปิ สริกฺโข.
ปุฏฺโฐ อเนกรูเปหิ นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺเฐ.

เสยฺโย น เตน มญฺเญยฺยาติ: เสยฺโยหมสฺมีติ มานํ น ชเนยฺย ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนาติ เสยฺโย น เตน มญฺเญยฺย.

นีเจยฺโย อถวาปิ สริกฺโขติ: หีโนหมสฺมีติ โอมานํ น ชเนยฺย ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา. สทิโสหมสฺมีติ มานํ น ชเนยฺย ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนาติ นีเจยฺโย อถวาปิ สริกฺโข. ปุฏฺโฐ อเนกรูเปหีติ: อเนกวิเธหิ อากาเรหิ ปุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโตติ ปุฏฺโฐ อเนกรูเปหิ. นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺเฐติ: อาตุมาโน วุจฺจติ อตฺตา อตฺตานํ กปฺเปนฺโต วิกปฺเปนฺโต วิกปฺปํ อาปชฺชนฺโต น ติฏฺเฐยฺยาติ นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺเฐ. เตนาห ภควา

"เสยฺโย น เตน มญฺเญยฺย นีเจยฺโย อถวาปิ สริกฺโข,
ปุฏฺโฐ อเนกรูเปหิ นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺเฐติ.
อชฺฌตฺตเมว อุปสเม, นาญฺญโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺย,
อชฺฌตฺตํ อุปสนฺตสฺส นตฺถิ อตฺตํ กุโต นิรตฺตํ วา.

อชฺฌตฺตเมว อุปสเมติ: อชฺฌตฺตํ ราคํ สเมยฺย, โทสํ สเมยฺย, โมหํ สเมยฺย, โกธํ. อุปนาหํ. มกฺขํ. ปฬาสํ. อิสฺสํ. มจฺฉริยํ. มายํ. สาเฐยฺยํ. ถมฺภํ. สารมฺภํ. มานํ. อติมานํ. มทํ. ปมาทํ. สพฺเพ กิเลเส. สพฺเพ ทุจฺจริเต. สพฺเพ ทรเถ. สพฺเพ

ปริฬาเห. สพฺเพ สนฺตาเป. สพฺพากุสลาภิสงฺขาเร สเมยฺย อุปสเมยฺย วูปสเมยฺย นิพฺพาเปยฺย ปฏิปสฺสมฺเภยฺยาติ อชฺฌตฺตเมว อุปสเม.

นาญฺญโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺยาติ: อญฺญโต อสุทฺธิมคฺเคน มิจฺฉาปฏิปทาย อนิยฺยานปเถน อญฺญตฺร สติปฏฺฐาเนหิ อญฺญตฺร สมฺมปฺปธาเนหิ อญฺญตฺร อิทฺธิปาเทหิ อญฺญตฺร อินฺทฺริเยหิ อญฺญตฺร พเลหิ อญฺญตฺร โพชฺฌงฺเคหิ อญฺญตฺร อริยา อฏฺฐงฺคิกา มคฺคา สนฺตึ อุปสนฺตึ วูปสนฺตึ นิพฺพุตึ ปฏิปสฺสทฺธึ น เอเสยฺย น คเวเสยฺย น ปริเยเสยฺยาติ นาญฺญโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺย

อชฺฌตฺตํ อุปสนฺตสฺสาติ: อชฺฌตฺตํ ราคํ อุปสนฺตสฺส โทสํ อุปสนฺตสฺส. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขาเร สนฺตสฺส อุปสนฺตสฺส วูปสนฺตสฺส นิพฺพุตสฺส ปฏิปสฺสทฺธสฺสาติ อชฺฌตฺตํ อุปสนฺตสฺส.

นตฺถิ อตฺตํ กุโต นิรตฺตํ วาติ: นตฺถีติ ปฏิกฺเขโป. อตฺตานุทิฏฺฐิ นตฺถิ, นิรตฺตานุทิฏฺฐิ นตฺถิ; อตฺตาติ คหิตํ นตฺถิ, นิรตฺตาติ มุญฺจิตพฺพํ นตฺถิ; ยสฺส นตฺถิ คหิตํ, ตสฺส นตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ; ยสฺสตฺถิ มุญฺจิตพฺพํ, ตสฺสตฺถิ คหิตํ; คาหมุญฺจนํ สมติกฺกนฺโต อรหา วุทฺธิปาริหานึ วีติวตฺโต. โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจรโณ. ฯเปฯ นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ นตฺถิ อตฺตํ กุโต นิรตฺตํ วา. เตนาห ภควา

"อชฺฌตฺตเมว อุปสเม, นาญฺญโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺย,
อชฺฌตฺตํ อุปสนฺตสฺส นตฺถิ อตฺตํ กุโต นิรตฺตํ วาติ.
มชฺเฌ ยถา สมุทฺทสฺส อูมิ โน ชายติ ฐิโต โหติ,
เอวํ ฐิโต อเนชสฺส อุสฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ.

มชฺเฌ ยถา สมุทฺทสฺส อูมิ โน ชายติ ฐิโต โหตีติ: สมุทฺโท จตุราสีติโยชนสหสฺสานิ อุพฺเพเธน คมฺภีโร เหฏฺฐา จตฺตาฬีสโยชนส-

หสฺสานิ อุทกํ มชฺฌกชฺฌเปหิ กมฺปติ, อุปริ จตฺตาฬีสโยชนสหสฺสานิ อุทกํ วาเตหิ กมฺปติ, มชฺเฌ จตฺตาริ โยชนสหสฺสานิ อุทกํ น กมฺปติ น วิกมฺปติ น จลติ น เวธติ น ปเวธติ น สมฺปเวธติ; อเนริโต อฆฏฺฏิโต อจลิโต อลุฬิโต อภนฺโต วูปสนฺโต, ตตฺร อูมิ โน ชายติ ฐิโต โหติ สมุทฺโทติ เอวมฺปิ มชฺเฌ ยถา สมุทฺทสฺส อูมิ โน ชายติ ฐิโต โหติ. อถวา สตฺตนฺนํ ปพฺพตานํ อนฺตริกาสุ สีทนฺตรสมุทฺโท, ตตฺร อุทกํ น กมฺปติ น วิกมฺปติ น จลติ น เวธติ น ปเวธติ น สมฺปเวธติ; อเนริโต อฆฏฺฏิโต อจลิโต อลุฬิโต อภนฺโต วูปสนฺโต, ตตฺร อูมิ โน ชายติ ฐิโต โหติ สมุทฺโทติ เอวมฺปิ มชฺเฌ ยถา สมุทฺทสฺส อูมิ โน ชายติ ฐิโต โหติ.

เอวํ ฐิโต อเนชสฺสาติ: เอวนฺติ โอปมฺมสมฺปฏิปาทนา. ฐิโตติ: ลาเภปิ น กมฺปติ, อลาเภปิ น กมฺปติ, ยเสปิ น กมฺปติ, อยเสปิ น กมฺปติ, ปสํสายปิ น กมฺปติ, นินฺทายปิ น กมฺปติ, สุเขปิ น กมฺปติ, ทุกฺเขปิ น กมฺปติ น วิกมฺปติ น จลติ น เวธติ น ปเวธติ น สมฺปเวธตีติ เอวํ ฐิโต. อเนชสฺสาติ: เอชา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา เอชา ตณฺหา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา; โส วุจฺจติ อเนโช: เอชาย ปหีนตฺตา อเนโช, โส ลาเภปิ น อิญฺชติ, อลาเภปิ น อิญฺชติ, ยเสปิ น อิญฺชติ, อยเสปิ น อิญฺชติ, ปสํสายปิ น อิญฺชติ, นินฺทายปิ น อิญฺชติ, สุเขปิ น อิญฺชติ, ทุกฺเขปิ น อิญฺชติ น จลติ น เวธติ น ปเวธติ น สมฺปเวธตีติ เอวํ ฐิโต อเนชสฺส.

อุสฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจีติ: อุสฺสทาติ: สตฺตุสฺสทา: ราคุสฺสโท, โทสุสฺสโท, โมหุสฺสโท, มานุสฺสโท, ทิฏฺฐุสฺสโท, กิเลสุสฺสโท, กมฺมุสฺสโท; ตํ น กเรยฺย น ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺย. กุหิญฺจีติ: กุหิญฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ อุสฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ. เตนาห ภควา

"มชฺเฌ ยถา สมุทฺทสฺส อูมิ โน ชายตี ฐิโต โหติ,
เอวํ ฐิโต อเนชสฺส อุสฺสทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจีติ.
อกิตฺตยิ วิวฏจกฺขุ, สกฺขิธมฺมํ ปริสฺสยวินยํ,
ปฏิปทํ วเทหิ ภทฺทนฺเต ปาติโมกฺขํ อถวาปิ สมาธึ.

อกิตฺตยิ วิวฏจกฺขูติ อกิตฺตยีติ: อกิตฺตยิ ปริกิตฺตยิ อาจิกฺขิ เทเสสิ ปญฺญาเปสิ ปฏฺฐเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานีอกาสิ ปกาเสสีติ อกิตฺตยิ. วิวฏจกฺขูติ: ภควา ปญฺจหิ จกฺขูหิ วิวฏจกฺขุ: มํสจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ, ทิพฺพจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ, ปญฺญาจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ, พุทฺธจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ, สมนฺตจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ. กถํ ภควา มํสจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ? มํสจกฺขุมฺหิ ภควโต ปญฺจ วณฺณา สํวิชฺชนฺติ: นีโล จ วณฺโณ, ปีตโก จ วณฺโณ, โลหิตโก จ วณฺโณ, กโณฺห จ วณฺโณ, โอทาโต จ วณฺโณ; ยตฺถ จ อกฺขิโลมานิ ปติฏฺฐิตานิ, ตํ นีลํ โหติ สุนีลํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อุมฺมารปุปฺผสมานํ. ตสฺส ปรโต ปีตกํ โหติ สุปีตกํ สุวณฺณวณฺณํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ กณฺณิการปุปฺผสมานํ อุภยโต จ อกฺขิกูฏานิ ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ สุโลหิตกานิ ปาสาทิกานิ ทสฺสเนยฺยานิ อินฺทโคปกสมานานิ. มชฺเฌ กณฺหํ โหติ สุกณฺหํ อลูขํ สินิทฺธํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อฬาริฏฺฐกสมานํ. ตสฺส ปรโต โอทาตํ โหติ สุโวทาตํ เสตํ ปณฺฑรํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ โอสธิตารกสมานํ. เตน ภควา ปากติเกน มํสจกฺขุนา อตฺตภาวปริยาปนฺเนน

ปุริมสุจริตกมฺมาภินิพฺพตฺเตน สมนฺตา โยชนํ ปสฺสติ ทิวา เจว รตฺติญฺจ. ยทาปิ จตุรงฺคสมนฺนาคโต อนฺธกาโร โหติ. สุริโย จ อตฺถงฺคมิโต โหติ, กาฬปกฺโข จ อุโปสโถ โหติ, ติพฺโพ จ วนสณฺโฑ โหติ, มหา จ อกาลเมโฆ อพฺภุฏฺฐิโต โหติ. เอวรูเปปิ จตุรงฺคสมนฺนาคเต อนฺธกาเร สมนฺตา โยชนํ ปสฺสติ, นตฺถิ โส กุฏฺโฏ วา กวาฏํ วา ปาการโร วา ปพฺพโต วา คจฺฉํ วา ลตา วา อาวรณํ รูปานํ ทสฺสนาย. เอกญฺเจ ติลผลํ นิมิตฺตํ กตฺวา ติลวาเห ปกฺขิเปยฺย, ตญฺเญว ติลผลํ อุทฺธเรยฺย, เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ปากติกมํสจกฺขุ: เอวํ ภควา มํสจกฺขุนา วิวฏจกฺขุ.

กถํ ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ ? ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ "อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา; อิเม วาปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมา-ทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ. อากงฺขมาโน จ ภควา เอกมฺปิ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย, เทฺวปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, ติสฺโสปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, จตสฺโสปิ

โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, ปญฺจปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, ทสปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, วีสมฺปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, ตึสมฺปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, จตฺตาฬีสมฺปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, ปญฺญาสมฺปิ โลกธาตุโย ปสฺเสยฺย, สหสฺสิมฺปิ จูฬนิกํ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย, ทฺวิสหสฺสิมฺปิ มชฺฌิมิกํ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย, ติสหสฺสิมฺปิ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย, มหาสหสฺสิปิ โลกธาตุํ ปสฺเสยฺย. ยาวตา วา ปน อากงฺเขยฺย, ตาวตกํ ปสฺเสยฺย; เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ทิพฺพจกฺขุ. เอวํ ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิวฏจกฺขุ.

กถํ ภควา ปญฺญาจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ? ภควา มหาปญฺโญ ปุถุปญฺโญ หาสปญฺโญ ชวนปญฺโญ ติกฺขปญฺโญ นิพฺเพธิกปญฺโญ ปญฺญาปฺปเภทกุสโล ปภินฺนญาโณ อธิคตปฏิสมฺภิโท จตุเวสารชฺชปฺปตฺโต ทสพลธารี ปุริสาสโภ ปุริสสีโห ปุริสนาโค ปุริสาชญฺโญ ปุริสโธเรยฺโห อนนฺตญาโณ อนนฺตเตโช อนนฺตยโส อฑฺโฒ มหทฺธโน ธนวา เนตา วิเนตา อนุเนตา สญฺญาเปตา นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตา. โส หิ ภควา อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชาเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิทู มคฺคโกวิโท. มคฺคานุคา จ ปน เอตรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺฉา สมนฺนาคตา. โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุภูโต ธมฺมภูโต ญาณภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามี ตถาคโต. นตฺถิ ตสฺส ภควโต อญาตํ อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผสฺสิตํ ปญฺญาย. อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อุปาทาย สพฺเพ ธมฺมา สพฺพาการเรน พุทฺธสฺส ภควโต ญาณมุเข อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ. ยงฺกิญฺจิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ: อตฺตตฺโถ วา, ปรตฺโถ วา, อุภยตฺโถ วา. ทิฏฺฐธมฺมิโก วา อตฺโถ, สมฺปรายิโก

วา อัต์โถ. อุต์ตาโน วา อัต์โถ, คัม์ภีโร วา อัต์โถ. คุโย์ห วา อัต์โถ, ปฏิจ์ฉัน์โน วา อัต์โถ. เนย์โย วา อัต์โถ, นีโต วา อัต์โถ. อนัช์วโช วา อัต์โถ, นิก์กิเลโส วา อัต์โถ. โวทาโต วา อัต์โถ, ปรมัต์โถ วา. สัพ์พัน์ตํ อัน์โตพุท์ธญาเณ ปริวัต์ตติ. อตีเต พุท์ธัส์ส ภควโต อัป์ปฏิหตํ ญาณํ, อนาคเต. บัจ์จุบ์บัน์เน อัป์ปฏิหตํ ญาณํ. สัพ์พํ กายกัม์มํ พุท์ธัส์ส ภควโต ญาณานุปริวัต์ติ. สัพ์พํ วจีกัม์มํ. สัพ์พํ มโนกัม์มํ พุท์ธัส์ส ภควโต ญาณานุปริวัต์ติ. ยาวตกํ เนย์ยํ, ตาวตกํ ญาณํ; ยาวตกํ ญาณํ, ตาวตกํ เนย์ยํ; เนย์ยปริยัน์ติกํ ญาณํ, ญาณปริยัน์ติกํ เนย์ยํ; เนย์ยํ อติก์กมิต์วา ญาณํ นัป์ปวัต์ตติ, ญาณํ อติก์กมิต์วา เนย์ยปโถ นัต์ถิ; อัญ์ญมัญ์ญํ ปริยัน์ตัฏ์ฐายิโน เต ธัม์มา. ยถา ท์วิน์นํ สมุค์คปฏลานํ สัม์มาผุสิตานํ เหฏ์ฐิมํ สมุค์คปฏลํ อุปริมํว นาติวัต์ตติ, อุปริมํ สมุค์คปฏลํ เหฏ์ฐิมํว นาติวัต์ตติ อัญ์ญมัญ์ญปริยัน์ตัฏ์ฐายิโน; เอวเมว พุท์ธัส์ส ภควโต เนย์ยํ จ ญาณํ จ อัญ์ญมัญ์ญปริยัน์ตัฏ์ฐายิโน, ยาวตกํ เนย์ยํ, ตาวตกํ ญาณํ; ยาวตกํ ญาณํ, ตาวตกํ เนย์ยํ; เนย์ยปริยัน์ติกํ ญาณํ, ญาณปริยัน์ติกํ เนย์ยํ; เนย์ยํ อติก์กมิต์วา ญาณํ นัป์ปวัต์ตติ, ญาณํ อติก์กมิต์วา เนย์ยปโถ นัต์ถิ, อัญ์ญมัญ์ญปริยัน์ตัฏ์ฐายิโน เต ธัม์มา, สัพ์พธัม์เมสุ พุท์ธัส์ส ภควโต ญาณํ ปริวัต์ตติ, สัพ์เพ ธัม์มา พุท์ธัส์ส ภควโต อาวัช์ชนปฏิพัท์ธา อากํขปฏิพัท์ธา มนสิการปฏิพัท์ธา จิต์ตุป์ปาทปฏิพัท์ธา สัพ์พสัต์เตสุ พุท์ธัส์ส ภควโต ญาณํ ปริวัต์ตติ, สัพ์เพสํ สัต์ตานํ ภควา อาสยํ ชานาติ, อนุสยํ ชานาติ, จริตํ ชานาติ, อธิมุต์ตึ ชานาติ. อัป์ปรชัก์เข มหารชัก์เข ติก์ขิน์ท์ริเย มุทิน์ท์ริเย ส์วากาเร ท์วากาเร สุวิญ์ญาปเย ทุวิญ์ญาปเย ภัพ์พาภัพ์เพ สัต์เต ชานาติ. สเทวโก โลโก สมารโก สพ์รห์มโก สัส์สมณพ์ราห์มณี

ปชา สเทวมนุสฺสา อนฺโตพุทฺธญาเณ ปริวตฺตติ. ยถา เยเกจิ มจฺฉกจฺฉปา อนฺตมโส ติมิติมิงฺคลํ อุปาทาย อนฺโตมหาสมุทฺเท ปริวตฺตนฺติ; เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสา อนฺโตพุทฺธญาเณ ปริวตฺตติ, ยถา เยเกจิ ปกฺขี อนฺตมโส ครุฬํ เวนเตยฺยํ อุปาทาย อากาสสฺส ปเทเส ปริวตฺตนฺติ; เอวเมว เยปิ เต สาริปุตฺตสมา ปญฺญาย, เตปิ พุทฺธญาณสฺส ปเทเส ปริวตฺตนฺติ, พุทฺธญาณํ เทวมนุสฺสานํ ปญฺญํ ผริตฺวา อภิภวิตฺวา ติฏฺฐติ, เยปิ เต ขตฺติยปณฺฑิตา พฺราหฺมณปณฺฑิตา คหปติปณฺฑิตา สมณปณฺฑิตา นิปุณา ปรปฺปวาทา วาลเวธิรูปา โวภินฺทนฺตา มญฺเญ จรนฺติ ปญฺญาคเตน ทิฏฺฐิคตานิ. เต ปญฺหํ อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉนฺติ, กถิตา วิสชฺชิตา จ เต ปญฺหา ภควตา โหนฺติ นิทฺทิฏฺฐการณา อุปกฺขิตฺตกา จ เต ภควโต สมฺปชฺชนฺติ, อถโข ภควา ตตฺถ อติโรจติ ยทิทํ ปญฺญายาติ เอวํ ภควา ปญฺญาจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ,

กถํ ภควา พุทฺธจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ, ? ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข, ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย, สฺวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย อปฺเปกจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต. เสยฺยถาปิ นาม อุปฺปลินิยํ วา ปทุมินิยํ วา ปุณฺฑรีกินิยํ วา อปฺเปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวฑฺฒานิ อุทกานุคฺคตานิ อนฺโตนิมุคฺคโปสิตานิ. อปฺเปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวทฺธานิ สโมทกํ ฐิตานิ. อปฺเปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวทฺธานิ อุทกา อจฺจุคฺคมฺม ติฏฺฐนฺติ อนุปลิตฺตานิ

อุทเกน; เอวเมว ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวาการे ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย อปฺเปกจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต. ชานาติ ภควา "อยํ ปุคฺคโล ราคจริโต. อยํ โทสจริโต. อยํ โมหจริโต.อยํ วิตกฺกจริโต อยํ สทฺธาจริโต อยํ ญาณจริโตติ. ราคจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อสุภกถํ กเถติ. โทสจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส เมตฺตาภาวนํ อาจิกฺขติ. โมหจริตํ ภควา ปุคฺคลํ อุทฺเทเส ปริปุจฺฉาย กาเลน ธมฺมสฺสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉาย ครุสํวาเส นิเวเสติ. วิตกฺกจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อานาปานสตึ อาจิกฺขติ. สทฺธาจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส ปาสาทนียํ นิมิตฺตํ อาจิกฺขติ พุทฺธสุโพธึ ธมฺมสุธมฺมตํ สํฆสุปฏิปตฺตึ สีลานิ จ อตฺตโน. ญาณจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส วิปสฺสนานิมิตฺตํ อาจิกฺขติ อนิจฺจาการํ ทุกฺขาการํ อนตฺตาการํ.

เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต,
ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต;
ตถูปมํ ธมฺมมยํ สุเมธ
ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ,
โสกาวติณฺณํ ชนตมฺมเปตโสโก
อเวกฺขสุ ชาติชราภิภูตนฺติ.

เอวํ ภควา พุทฺธจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ.

กถํ ภควา สมนฺตจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขุ? สมนฺตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพญฺญุตญาณํ. ภควา สพฺพญฺญุตญาเณน อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต, น ตสฺส

อทิฏฺฐมิธตฺถิ กิญฺจิ อโถ อวิญฺญาตํ อชานิตพฺพํ; สพฺพํ อภิญฺญาสิ, ยทตฺถิ เนยฺยํ. ตถาคโต เตน สมนฺตจกฺขูติ เอวํ ภควา สมนฺตจกฺขุนาปิ วิวฏจกฺขูติ อกิตฺตยิ วิวฏจกฺขุ.

สกํ ธมฺมํ ปริสฺสยวินยนฺติ สกํ ธมฺมนฺติ: น อิติหิตึ, น อิติกิราย, น ปรมฺปราย, น ปิฏกสมฺปทาย, น ตกฺกเหตุ, น นยเหตุ, น อาการปริวิตกฺเกน, น ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติยา, สามํ สยมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขธมฺมนฺติ สกํ ธมฺมํ. ปริสฺสยวินยนฺติ ปริสฺสยาติ: เทฺว ปริสฺสยา: ปากฏปริสฺสยา จ, ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา จ.

กตเม ปากฏปริสฺสยา? สีหา, พฺยคฺฆา, ทีปี, อจฺฉตรจฺฉา, โกกา, โคมหิสา, หตฺถี, อหิ, วิจฺฉิกา, สตปที, โจรา วา อสฺสุ มาณวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา, จกฺขุโรโค, โสตโรโค, ฆานโรโค, ชิวฺหาโรโค, กายโรโค, สีสโรโค, กณฺณโรโค, มุขโรโค, ทนฺตโรโค, กาโส, สาโส, ปินาโส, ฑโห, ชโร, กุจฺฉิโรโค, มุจฺฉา, ปกฺขนฺทิกา, สุลา, วิสูจิกา, กุฏฺฐํ, คณฺโฑ, กิลาโส, โสโส, อปมาโร, ทนฺทุ กณฺฑุ, กจฺฉุ, รขสา, วิตจฺฉิกา, โลหิตํ, ปิตฺตํ, มธุเมโห, อํสา, ปิฬกา, ภคนฺทลา, ปิตฺตสมุฏฺฐานา อาพาธา, เสมฺหสมุฏฺฐานา อาพาธา, วาตสมุฏฺฐานา อาพาธา สนฺนิปาติกา, อาพาธา, อุตุปริณามชา อาพาธา, วิสมปริหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา, กมฺมวิปากชา อาพาธา, สีตํ, อุณฺหํ, ชิฆจฺฉา, ปิปาสา, อุจฺจาโร, ปสฺสาโว, ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสา อิติ วา; อิเม วุจฺจนฺติ ปากฏปริสฺสยา.

กตเม ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา? กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ, กามจฺฉนฺทนีวรณํ พฺยาปาทนีวรณํ ถีนมิทฺธนีวรณํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ วิจิกิจฺฉานีวรณํ ราโค โทโส โมโห โกโธ อุปนาโห มกฺโข ปฬาโส

อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเถยฺยํ ถมฺโภ สารมฺโภ มาโน อติมาโน มโท ปมาโท สพฺเพ กิเลสา สพฺพานิ ทุจฺจริตานิ สพฺเพ ทรถา สพฺเพ ปริฬาหา สพฺเพ สนฺตาปา สพฺพากุสลาภิสํขารา; อิเม วุจฺจนฺติ ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา. ปริสฺสยาติ: เกนฏฺเฐน ปริสฺสยา? ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา. ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา. ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฌตฺถรนฺติ ปริยาทิยนฺติ มทฺทนฺติ; เอวํ ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา กุสลานํ ธมฺมานํ ปริหานาย อนฺตรายาย สํวตฺตนฺติ. กตเมสํ กุสลานํ ธมฺมานํ? สมฺมาปฏิปทาย อนุโลมปฏิปทาย อปจฺจนิกปฏิปทาย อนฺวตฺถปฏิปทาย ธมฺมานุธมฺมปฏิปทาย สีเลสุ ปริปูรการิตาย อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย โภชเน มตฺตญฺญุตาย ชาคริยานุโยคสฺส สติสมฺปชญฺ-ญสฺส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนานุโยคสฺส จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส ภาวนานุโยคสฺส อิเมสํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปริหานาย อนฺตรายาย สํวตฺตนฺติ; เอวํ ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา.

กถํ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา? ตตฺเถเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา. ยถา พิเล พิลาสยา ปาณา สยนฺติ, ทเก ทกาสยา ปาณา สยนฺติ, วเน วนาสยา ปาณา สยนฺติ, รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยนฺติ; เอวเมวํ ตตฺเถเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยาติ เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา. วุตฺตํ เหตํ ภควตา "สานฺเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ

สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ ? อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนียา, ตฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ; เต นํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ. ปุนปฺปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา สรสงฺกปฺปา สญฺโญชนียา, ตฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ; เต นํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ, ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ; เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรตีติ เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา. วุตฺตํ เหตํ ภควตา ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา อนฺตรามิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกา. กตเม ตโย ? โลโภ ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก, โทโส ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก, โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตรามิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก, อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตรามิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกาติ.

อนตฺถชนโน โลโภ, โลโภ จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.

ลุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ, ลุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โลโภ สหเต นรํ.
อนตฺถชนโน โทโส, โทโส จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ,
กุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ, กุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โกโธ สหเต นรํ.
อนตฺถชนโน โมโห, โมโห จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
มูโฬฺห อตฺถํ น ชานาติ, มูโฬฺห ธมฺมํ น ปสฺสติ;
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โมโห สหเต นรนฺติ.

เอวมฺปิ ตโตฺราสยาติ ปริสฺสยา. วุตฺตํ เหตํ ภควตา "ตโย โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. กตเม ตโย? โลโภ โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. โทโส โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. โมโห โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. อิเม โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย.

โลโภ โทโส จ โมโห จ, ปุริสํ ปาปเจตสํ.
หึสนฺติ อตฺตสมฺภูตา, ตจสารํว สมฺผลนฺติ.

เอวมฺปิ ตโตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา

"ราโค จ โทโส จ อิโตนิทานา,

อรตี รตี โลมหํโส อิโตชาโต
อิโต สมุฏฺฐาย มโนวิตกฺกา,
กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชฺชนฺตีติ.

เอวมฺปิ ตณฺหาสยาติ ปริสฺสยา. ปริสฺสยวินยนฺติ ปริสฺสยวินยํ ปริสฺสยปหานํ ปริสฺสยวูปสมํ ปริสฺสยปฏินิสฺสคฺคํ ปริสฺสยปฏิปสฺสทฺธึ อมตํ นิพฺพานนฺติ สกฺขิธมฺมํ ปริสฺสยวินยํ.

ปฏิปทํ วเทหิ ภทฺทนฺเตติ: ปฏิปทํ วเทหิ สมฺมาปฏิปทํ อนุโลมปฏิปทํ อปจฺจนิกปฏิปทํ อนฺวตฺถปฏิปทํ ธมฺมานุธมฺมปฏิปทํ สีเลสุ ปริปูรการิตํ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตํ โภชเน มตฺตญฺญุตํ ชาคริยานุโยคํ สติสมฺปชญฺญํ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจพลานิ สตฺตโพชฺฌงฺเค อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินิญฺจ ปฏิปทํ วเทหิ อาจิกฺข เทเสหิ ปญฺญเปหิ ปฏฺฐเปหิ วิวร วิภช อุตฺตานีกโรหิ ปกาเสหีติ ปฏิปทํ วเทหิ ภทฺทนฺเตติ: โส นิมฺมิโต พุทฺธํ ภควนฺตํ อาลปติ. อถวา ยํ ตฺวํ ธมฺมํ อาจิกฺขิ เทเสสิ ปญฺญเปสิ ปฏฺฐเปสิ วิวริ วิภชิ อุตฺตานีอกาสิ ปกาเสสิ, สพฺพนฺตํ สุนฺทรํ ภทฺทกํ กลฺยาณํ อนวชฺชํ เสวิตพฺพนฺติ ปฏิปทํ วเทหิ ภทฺทนฺเต. ปาติโมกฺขํ อถวาปิ สมาธินฺติ ปาติโมกฺขนฺติ: สีลํ ปติฏฺฐา อาทิ จรณํ สํยโม สํวโร มุขํ ปมุขํ กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา. อถวาปิ สมาธินฺติ: ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฏมานสตา สมโถ สมาธินฺทฺริยํ สมาธิพลํ สมฺมาสมาธีติ ปาติโมกฺขํ อถ วาปิ สมาธึ เตนาห โส นิมฺมิโต

"อกิตฺตยิ วิวฏจกฺขุ,
สกฺขิธมฺมํ ปริสฺสยวินยํ,

ปฏิปทํ วเทหิ ภทฺทนฺเต.
ปาติโมกฺขํ อถวาปิ สมาธินฺติ.
จกฺขูหิ เนว โลลสฺส,
คามกถาย อาวรเย โสตํ.
รเส จ นานุคิชฺเฌยฺย
น จ มมเยถ กิญฺจิ โลกสฺมึ.

จกฺขูหิ เนว โลลสฺสาติ: กถํ จกฺขุโลโล โหติ. ? อิเธกจฺโจ จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ "อทิฏฺฐํ ทกฺขิตพฺพํ, ทิฏฺฐํ สมติกฺกมิตพฺพนฺติ อาราเมน อารามํ อุยฺยาเนน อุยฺยานํ คาเมน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรน นครํ รฏฺเฐน รฏฺฐํ ชนปเทน ชนปทํ ทีฆจาริกํ อนวตฺถิตจาริกํ อนุยุตฺโต วิหรติ รูปทสฺสนาย; เอวมฺปิ จกฺขุโลโล โหติ. อถวา อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วีถึ ปฏิปนฺโน อสํวุโต คจฺฉติ, หตฺถึ โอโลเกนฺโต อสฺสํ โอโลเกนฺโต รถํ โอโลเกนฺโต ปตฺตึ โอโลเกนฺโต อิตฺถิโย โอโลเกนฺโต ปุริเส โอโลเกนฺโต กุมารเก โอโลเกนฺโต กุมาริกาโย โอโลเกนฺโต อนฺตราปณํ โอโลเกนฺโต ฆรมุขานิ โอโลเกนฺโต อุทฺธํ โอโลเกนฺโต อโธ โอโลเกนฺโต ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺฉติ; เอวมฺปิ จกฺขุโลโล โหติ. อถวา จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ; ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ จกฺขุโลโล โหติ. ยถา วาปเนเก โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา, เต เอวรูปํ วิสูกทสฺสนํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ, เสยฺยถีทํ ? นจฺจํ คีตํ วาทิตํ

เปกฺขํ อกฺขานํ ปาณิสฺสรํ เวตาฬํ กุมฺภถูนํ โสภนครกํ จณฺฑาลํ วํสํ โธวนํ หตฺถิยุทฺธํ มหิสยุทฺธํ อุสภยุทฺธํ โคยุทฺธํ เมณฺฑยุทฺธํ กุกฺกุฏยุทฺธํ วฏฺฏกยุทฺธํ ทณฺฑยุทฺธํ มุฏฺฐิยุทฺธํ นิพฺพุทฺธํ อุยฺโยธิกํ พลคฺคํ เสนาพฺยุหํ อณีกทสฺสนํ อิติ วา; เอวมฺปิ จกฺขุโลโล โหติ.

กถํ น จกฺขุโลโล โหติ. ? อิธ ภิกฺขุ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วิถึ ปฏิปนฺโน สํวุโต คจฺฉติ, น หตฺถึ โอโลเกนฺโต น อสฺสํ โอโลเกนฺโต น รถํ โอโลเกนฺโต น อิตฺถิโย โอโลเกนฺโต น ปุริเส โอโลเกนฺโต น กุมารเก โอโลเกนฺโต น กุมาริกาโย โอโลเกนฺโต น อนฺตราปณํ โอโลเกนฺโต น ฆรมุขานิ โอโลเกนฺโต น อุทฺธํ โอโลเกนฺโต น อโธ โอโลเกนฺโต น ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺฉติ; เอวมฺปิ น จกฺขุโลโล โหติ. อถวา ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ, อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ น จกฺขุโลโล โหติ. ยถา วาปเนเก โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา, เต เอวรูปํ วิสูกทสฺสนํ อนนุยุตฺตา วิหรนฺติ, เสยฺยถีทํ ? นจฺจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ อกฺขานํ ฯเปฯ อณีกทสฺสนํ อิติ วา; เอวรูปา วิสูกทสฺสนานุโยคา ปฏิวิรโต โหติ: เอวมฺปิ น จกฺขุโลโล โหติ. จกฺขุหิ เนว โลลสฺสาติ จกฺขุโลลิยํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺติกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; จกฺขุโลลิยา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ จกฺขุหิ เนว โลลสฺส.

คามกถาย อาวรเย โสตัน์ติ: คามกถา วุจ์จัน์ติ พัต์ตึส ติรัจ์ฉานกถา; เสย์ยถีทํ ? ราชกถา, โจรกถา, มหามัต์ตกถา, เสนากถา, ภยกถา, ยุท์ธกถา, อัน์นกถา, ปานกถา, วัต์ถกถา, ยานกถา, สยนกถา, มาลากถา, คัน์ธกถา, ญาติกถา, คามกถา, นิคมกถา, นครกถา, ชนปทกถา, อิต์ถีกถา, ปุริสกถา, สูรกถา, วิสิก์ขากถา, กุม์ภัฏ์ฐานกถา, ปุพ์พเปตกถา, นานัต์ตกถา, โลกัก์ขายิกา, สมุท์ทัก์ขายิกา, อิติ ภวาภวกถา อิติ วา คามกถาย. อาวรเย โสตัน์ติ: คามกถาย โสตํ อาวเรย์ย นิวาเรย์ย สัน์นิวาเรย์ย รักเขย์ย โคเปย์ย ปิทเหย์ย ปัจ์ฉิน์เทย์ยาติ คามกถาย อาวรเย โสตํ.

รเส จ นานุคิช์เฌย์ยาติ: รโสติ: มูลรโส, ขัน์ธรโส, ตจรโส, ปัต์ตรโส, ปุป์ผรโส, ผลรโส, อัม์พิลํ, มธุรํ, ติต์ติกํ, กฏุกํ, โลณิกํ, ขาริกํ, ลัม์พิลํ, กสาโว, สาทุํ, อสาทุํ, สีตํ, อุณ์หํ. สัน์เตเก สมณพ์ราห์มณา รสคิท์ธา. เต ชิว์หัค์เคน รสัค์คานิ ปริเยสัน์ตา อาหิณ์ฑัน์ติ. เต อัม์พิลํ ลภิต์วา อนัม์พิลํ ปริเยสัน์ติ. อนัม์พิลํ ลภิต์วา อัม์พิลํ ปริเยสัน์ติ. ฯเปฯ สีตํ ลภิต์วา อุณ์หํ ปริเยสัน์ติ อุณ์หํ ลภิต์วา สีตํ ปริเยสัน์ติ; เต ยํ ยํ ลภิต์วา เตน เตน น ตุส์สัน์ติ อปราปรํ ปริเยสัน์ติ; มนาปิเกสุ รเสสุ รัต์ตา คิท์ธา คธิตา มุจ์ฉิตา อัช์โฌปัน์นา ลัค์คา ลัค์คิตา ปลิพุท์ธา. ยัส์เสสา รสตัณ์หา ปหีนา สมุจ์ฉิน์นา. ฯเปฯ ญาณัค์คินา ทัฑ์ฒา; โส ปฏิสํขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มัณ์ฑนาย น วิภูสนาย ยาวเทว อิมัส์ส กายัส์ส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พ์รห์มจริยานุค์คหาย. ฯเปฯ ผาสุวิหาโร จาติ ยถา วณํ

อาลิมฺเปยฺย ยาวเทว อารุหณตฺถาย; ยถา วาปน อกฺขํ อพฺภญฺเชยฺย ยาวเทว ภารสฺส นิตฺถรณตฺถาย; ยถา วาปน ปุตฺตมํสํ อาหาเรยฺย ยาวเทว กนฺตารสฺส นิตฺถรณตฺถาย; เอวเมวํ ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย. ฯเปฯ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ รสตณฺหํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; รสตณฺหาย อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ รเส จ นานุคิชฺเฌยฺย.

น จ มมาเยถ กิญฺจิ โลกสฺมินฺติ: มมตฺตาติ: เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ, ทิฏฺฐิมมตฺตญฺ จ. ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ. ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. ตณฺหามมตฺตํ ปหาย ทิฏฺฐิมมตฺตํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุํ น มมาเยยฺย น คณฺเหยฺย น ปรามเสยฺย นาภินิวิเสยฺย. โสตํ. ฆานํ. ชิวฺหํ. กายํ. รูเป. สทฺเท. คนฺเธ. รเส. โผฏฺฐพฺเพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรํ. ปิณฺฑปาตํ. เสนาสนํ. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ. กามธาตุํ. รูปธาตุํ. อรูปธาตุํ. กามภวํ. รูปภวํ. อรูปภวํ. สญฺญาภวํ. อสญฺญาภวํ. เนวสญฺญานาสญฺญาภวํ. เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ. ปญฺจโวการภวํ. อตีตํ. อนาคตํ. ปจฺจุปฺปนฺนํ. ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม น มมาเยยฺย น คณฺเหยฺย น ปรามเสยฺย นาภินิวิเสยฺย. กิญฺจีติ: กิญฺจิ รูปคตํ, เวทนาคตํ, สญฺญาคตํ, สงฺขารคตํ, วิญฺญาณคตํ. โลกสฺมินฺติ: อปายโลเก. ฯเปฯ อายตนโลเกติ น จ มมาเยถ กิญฺจิ โลกสฺมึ. เตนาห ภควา

"จกฺขูหิ เนว โลลสฺส, คามกถาย อาวรเย โสตํ,
รเส จ นานุคิชฺเฌยฺย, น จ มมาเยถ กิญฺจิ โลกสฺมึ.
ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺส ปริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย,

กุหิญฺจิ ภวญฺจ นาภิชปฺเปยฺย,
เภรเวสุ จ น สมฺปเวเธยฺย.

ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺสาติ: โรคผสฺเสน ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺส, จกฺขุโรเคน ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺส, โสตโรเคน. ฆานโรเคน. ชิวฺหาโรเคน. กายโรเคน. สีสโรเคน. กณฺณโรเคน. มุขโรเคน. ทนฺตโรเคน. กาเสน. สาเสน. ปีนาเสน. ฑเหน. ชเรน. กุจฺฉิโรเคน. มุจฺฉาย. ปกฺขนฺทิกาย. สุลาย. วิสูจิกาย. กุฏฺเฐน. คณฺเฑน. กิลาเสน. สาเสน. อปมาเรน. ทนฺทุยา. กณฺฑุยา. กจฺฉุยา. รขสาย. วิตจฺฉิกาย. โลหิเตน ปิตฺเตน. มธุเมเหน. อํสาย. ปีฬกาย. ภคนฺทลาย. ปิตฺตสมุฏฺฐาเนหิ อาพาเธหิ. เสมฺหสมุฏฺฐาเนหิ อาพาเธหิ. วาตสมุฏฺฐาเนหิ อาพาเธหิ. สนฺนิปาติเกหิ อาพาเธหิ. อุตุปริณามเชหิ อาพาเธหิ. วิสมปริหารเชหิ อาพาเธหิ. โอปกฺกมิเกหิ อาพาเธหิ กมฺมวิปากเชหิ อาพาเธหิ. สีเตน. อุณฺหน. ชิฆจฺฉาย. ปิปาสาย. อุจฺจาเรน. ปสฺสาเวน. ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺสาติ ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺส.

ปริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจีติ: อาเทวํ ปริเทวํ อาเทวนํ ปริเทวนํ อาเทวิตตฺตํ ปริเทวิตตฺตํ วาจาปลาปํ วิปฺปลาปํ ลาลปฺปํ ลาลปฺปายนํ ลาลปฺปายิตตฺตํ น กเรยฺย น ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺย. กุหิญฺจีติ กุหิญฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา วาติ ปริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ.

ภวญฺจ นาภิชปฺเปยฺยาติ: กามภวํ น ชปฺเปยฺย, รูปภวํ น ชปฺเปยฺย, อรูปภวํ น ชปฺเปยฺย น ปชปฺเปยฺย นาภิชปฺเปยฺยาติ ภวญฺจ นาภิชปฺเปยฺย.

เภรเวสุ จ น สมฺปเวเธยฺยาติ: เภรวาติ เอเกน อากาเรน ภยมฺปิ เภรวมฺปิ ตญฺเญว. วุตฺตํ เหตํ ภควตา "เอตํ นูน ตํ

ภยํ เภรวํ อาคจฺฉติ. พหิทฺธารมฺมณํ วุตฺตํ สีหา, พฺยคฺฆา, ทีปี, อจฺฉา, ตรจฺฉา, โกกา, โคมหิสา, หตฺถี, อหิ, วิจฺฉิกา, สตปที, โจรา วา อสฺสุ มาณวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา, อถาปเรน อาการเรน ภยํ วุจฺจติ อชฺฌตฺติกํ จิตฺตสมุฏฺฐานํ ภยํ ภยานกํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุพฺเพโค อุตฺราโส ชาติภยํ ชราภยํ พฺยาธิภยํ มรณภยํ ราชภยํ โจรภยํ อคฺคิภยํ อุทกภยํ อตฺตานุวาทภยํ ปรานุวาทภยํ ทณฺฑภยํ ทุคฺคติภยํ อูมิภยํ กุมฺภิลภยํ อาวฏฺฏภยํ สุสุการภยํ อาชีวกภยํ อสิโลกภยํ ปริสาย สารชฺชภยํ ภยานกํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส เจตโส อุพฺเพโค อุตฺราโส. เภรเวสุ จ น สมฺปเวเธยฺยาติ: เภรเว ปสฺสิตฺวา วา สุณิตฺวา วา น เวเธยฺย น ปเวเธยฺย น สมฺปเวเธยฺย น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภาเยยฺย น สนฺตาสํ อาปชฺเชยฺย; อภิรุ อสฺส อฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี; ปหีนภยเภรโว วิคตโลมหํโส วิหเรยฺยาติ เภรเวสุ จ น สมฺปเวเธยฺย. เตนาห ภควา

"ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺส
ปริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย,
ภวญฺจ นาภิชปฺเปยฺย,
เภรเวสุ จ น สมฺปเวเธยฺยาติ.
อนฺนานมโถ ปานานํ,
ขาทนียานํ อโถปิ วตฺถานํ,
ลทฺธา น สนฺนิธึ กยิรา,
น จ ปริตฺตเส ตานิ อลภมาโน.

อนฺนานมโถ ปานานํ ขาทนียานํ อโถปิ วตฺถานนฺติ: อนฺนานนฺติ: โอทโน, กุมฺมาโส, สตฺตุ, มจฺโฉ, มํสํ. ปานานนฺติ อฏฺฐ ปานานิ:

อัม์พปานํ, ชัม์พูปานํ, โปจปานํ, โมจปานํ, มธุกปานํ, มุท์ทิกปานํ, สาลุกปานํ, ผารุสกปานํ. อปรานิปิ อัฏ์ฐ ปานานิ: โกสัม์พปานํ, โกลปานํ, พทรปานํ, ฆฏปานํ, เตลปานํ, ยาคุปานํ, ปโยปานํ, รสปานํ. ขาทนียานีติ: ปิฏ์ฐขัช์ชกํ, ปูวขัช์ชกํ, มูลขัช์ชกํ, ตจขัช์ชกํ, ปัต์ตขัช์ชกํ, ปุป์ผขัช์ชกํ, ผลขัช์ชกํ. วัต์ถานีติ: ฉ จีวรานิ: โขมํ, กัป์ปาสิกํ, โกเสย์ยํ, กัม์พลํ, สาณํ, ภังคันติ อัน์นานมโถ ปานานํ ขาทนียานํ อโถปิ วัต์ถานํ.

ลัท์ธา น สัน์นิธิ กยิราติ: ลัท์ธา ลภิต์วา อธิคัน์ต์วา ปฏิลภิต์วา น กุหนาย น ลปนาย น เนมิต์ตกตาย น นิป์เปสิกตาย น ลาเภน ลาภํ นิชิคึสนตาย น ทารุทาเนน น เวฬุทาเนน น ปัต์ตทาเนน น ปุป์ผทาเนน น ผลทาเนน น สินานทาเนน น จุณ์ณทาเนน น มัต์ติกทาเนน น ทัน์ตกัฏ์ฐทาเนน น มุโขทกทาเนน น ปาตุกม์ยตาย น มุค์คสูปตาย น ปาริภัฏ์ยตาย น ปีฐมัท์ทิกตาย น วัต์ถุวิช์ชาย น ติรัจ์ฉานวิช์ชาย น อังควิช์ชาย น นักขัต์ตวิช์ชาย. น ทูตคมเนน น ปหีนคมเนน น ชังฆเปสนิเกน น เวช์ชกัม์เมน น นวกัม์เมน น ปิณ์ฑปฏิปิณ์ฑเกน น ทานานุปป์ปทาเนน ธัม์เมน สเมน ลัท์ธา ลภิต์วา อธิคัน์ต์วา วิน์ทิต์วา ปฏิลภิต์วาติ ลัท์ธา. น สัน์นิธิ กยิราติ: อัน์นสัน์นิธิ ปานสัน์นิธิ วัต์ถสัน์นิธิ ยานสัน์นิธิ สยนสัน์นิธิ คัน์ธสัน์นิธิ อามิสสัน์นิธิ น กเรย์ย น ชเนย์ย น สัญ์ชเนย์ย น นิพ์พัต์เตย์ย นาภินิพ์พัต์เตย์ยาติ ลัท์ธา น สัน์นิธิ กยิรา.

น จ ปริต์ตเส ตานิ อลัท์ธมาโนติ: อัน์นํ วา น ลภามิ, ปานํ วา น ลภามิ, วัต์ถํ วา น ลภามิ, กุลํ วา น ลภามิ, คณํ วา น ลภามิ, อาวาสํ วา น ลภามิ, ลาภํ วา น ลภามิ, ยสํ วา น ลภามิ, ปสํสํ วา น ลภามิ, สุขํ วา น ลภามิ, จีวรํ วา น

ลภามิ, ปิณฺฑปาตํ วา น ลภามิ, เสนาสนํ วา น ลภามิ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ วา น ลภามิ, คิลานุปฏฺฐากํ วา น ลภามิ, อปฺปญฺญาโตมฺหีติ น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภาเยยฺย น สนฺตาสํ อาปชฺเชยฺย; อภิรุ อสฺส อจฺฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี; ปหีนภยเภรโว วิคตโลมหํโส วิหเรยฺยาติ น จ ปริตฺตเสตานิ อลพฺภมาโน. เตนาห ภควา

"อนฺนานมโถ ปานานํ, ขาทนียานํ อโถปิ วตฺถานํ,
ลทฺธา น สนฺนิธึ กยิรา น จ ปริตฺตเส ตานิ อลพฺภมาโน,
ฌายี น ปาทโลลสฺส วิรเม กุกฺกุจฺจา นปฺปมชฺเชยฺย,
อถาสเนสุ สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย.

ฌายี น ปาทโลลสฺสาติ ฌายีติ: ปฐเมนปิ ฌาเนน ฌายี, ทุติเยนปิ ฌาเนน ฌายี, ตติเยนปิ ฌาเนน ฌายี, จตุตฺเถนปิ ฌาเนน ฌายี, สวิตกฺกสวิจาเรนปิ ฌาเนน ฌายี, อวิตกฺกวิจารมตฺเตนปิ ฌาเนน ฌายี, อวิตกฺกอวิจาเรนปิ ฌาเนน ฌายี, สปฺปีติเกนปิ ฌาเนน ฌายี, นิปฺปีติเกนปิ ฌาเนน ฌายี ปีติสหคเตนปิ ฌาเนน ฌายี, สาตสหคเตนปิ ฌาเนน ฌายี, สุขสหคเตนปิ ฌาเนน ฌายี, อุเปกฺขาสหคเตนปิ ฌาเนน ฌายี, อนิมิตฺเตนปิ ฌาเนน ฌายี, อปฺปณิหิเตนปิ ฌาเนน ฌายี, โลกิเยนปิ ฌาเนน ฌายี, โลกุตฺตเรนปิ ฌาเนน ฌายี, ฌานรโต เอกตฺตมนุยุตฺโต สทตฺถครุโกติ ฌายี. น ปาทโลลสฺสาติ: กถํ ปาทโลโล โหติ ? อิเธกจฺโจ ปาทโลโล ปาทโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ, อาราเมน อารามํ อุยฺยาเนน อุยฺยานํ คาเมน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรน นครํ รฏฺเฐน รฏฺฐํ ชนปเทน ชนปทํ ทีฆจาริกํ อนวตฺถิตจาริกํ

อนุยุตฺโต วิหรติ; เอวัมฺปิ ปาทโลโล โหติ. อถวา ภิกฺขุ อนฺโต สํฆาราเม ปาทโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ. น อตฺถเหตุ น กรณเหตุ อุทฺธโต อวูปสนฺตจิตฺโต ปริเวณโต ปริเวณํ คจฺฉติ, วิหารโต วิหารํ คจฺฉติ, อฑฺฒโยคโต อฑฺฒโยคํ คจฺฉติ, ปาสาทโต ปาสาทํ คจฺฉติ, หมฺมิยโต หมฺมิยํ คจฺฉติ, คุหโต คุหํ คจฺฉติ, เลณโต เลณํ คจฺฉติ, กุฏิโต กุฏึ คจฺฉติ, กูฏาคารโต กูฏาคารํ คจฺฉติ, อฏฺฏโต อฏฺฏํ คจฺฉติ, มาฬโต มาฬํ คจฺฉติ, อุฏฺฐณฺฑโต อุฏฺฐณฺฑํ คจฺฉติ อุทฺโทสิตโต อุทฺโทสิตํ คจฺฉติ, อุปฏฺฐานสาลโต อุปฏฺฐานสาลํ คจฺฉติ, มณฺฑลมาฬโต มณฺฑลมาฬํ คจฺฉติ, รุกฺขมูลโต รุกฺขมูลํ คจฺฉติ, ยตฺถ วาปน ภิกฺขู นิสีทนฺติ ตหึ คจฺฉติ. ตตฺถ เอกสฺส วา ทุติโย โหติ, ทฺวินฺนํ วา ตติโย โหติ, ติณฺณํ วา จตุตฺโถ โหติ, ตตฺถ พหุํ สมฺผปฺปลาปํ ลปติ, เสยฺยถีทํ? ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ ยานกถํ สยนกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ ญาติกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถีกถํ ปุริสกถํ สูรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติ ภวาภวกถํ อิติ วา; เอวํปิ ปาทโลโล โหติ. น ปาทโลลสฺสาติ: ปาทโลลิยํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย; ปาทโลลิยา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย จเรยฺย สมาจเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺย; ปฏิสลฺลานาราโม อสฺส ปฏิสลฺลานรโต โส อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺโต อนิรากตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ, ฌายี ฌานรโต เอกตฺตมนุยุตฺโต สทตฺถครุโกติ ฌายี น ปาทโลลสฺส

วิรเม กุกฺกุจฺจา นปฺปมชฺเชยฺยาติ กุกฺกุจฺจนฺติ: หตฺถกุกฺกุจฺจมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, ปาทกุกฺกุจฺจมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, หตฺถปาทกุกฺกุจฺจมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตา อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตา, อวชฺเช วชฺชสญฺญิตา, วชฺเช อวชฺชสญฺญิตา; เอวรูปํ กุกฺกุจฺจํ, กุกฺกุจฺจายนา, กุกฺกุจฺจายิตตฺตํ, เจตโส วิปฺปฏิสาโร, มโนวิเลโข; อิทํ วุจฺจติ กุกฺกุจฺจํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข กตตฺตา จ, อกตตฺตา จ. กถํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "กตํ เม กายทุจฺจริตํ, อกตํ เม กายสุจริตนฺติ, อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. กตํ เม วจีทุจฺจริตํ. กตํ เม มโนทุจฺจริตํ. กโต เม ปาณาติปาโต, อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ ฯเปฯ มโนวิเลโข. กตํ เม อทินฺนาทานํ. กโต เม กาเมสุ มิจฺฉาจาโร. กโต เม มุสาวาโท. กตา เม ปิสุณา วาจา. กตา เม ผรุสา วาจา. กโต เม สมฺผปฺปลาโป. กตา เม อภิชฺฌา. กโต เม พฺยาปาโท กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข; เอวํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. อถวา สีเลสุมฺหิ อปริปูรการีติ. อินฺทฺริเยสุมฺหิ อคุตฺตทฺวาโรติ. โภชเน อมตฺตญฺญุมฺหีติ. ชาคริยํ อนนุยุตฺโตมฺหีติ. น สติสมฺปชญฺเญน สมนฺนาคโตมฺหีติ. อภาวิตา เม จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ. อภาวิตา เม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานาติ. อภาวิตา เม จตฺตาโร อิทฺธิปาทาติ. อภาวิตานิ เม ปญฺจินฺทฺริยานีติ. อภาวิตานิ เม ปญฺจพลานีติ. อภาวิตา เม สตฺต โพชฺฌงฺคาติ. อภาวิโต เม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคติ. ทุกฺขํ เม อปริญฺญาตนฺติ. สมุทโย เม อปฺปหีโนติ. มคฺโค เม อภาวิโตติ. นิโรโธ เม

อสํฺจฺฉิกโตติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. วิรเม กุกฺกุจฺจาติ: กุกฺกุจฺจา อารเมยฺย วิรเมยฺย ปฏิวิรเมยฺย กุกฺกุจฺจํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย; กุกฺกุจฺจา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ วิรเม กุกฺกุจฺจา. นปฺปมชฺเชยฺยาติ: สกฺกจฺจการี อสฺส สาตจฺจการี อฏฺฐิตการี อโนลีนวุตฺติโก อนิกฺขิตฺตฉนฺโท อนิกฺขิตฺตธุโร อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสุ. กทาหํ อปริปูรํ วา สีลกฺขนฺธํ ปริปูเรยฺยํ, ปริปูรํ วา สีลกฺขนฺธํ ตตฺถ ปญฺญาย อนุคฺคเณฺหยฺยนฺติ โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี จ ถาโม จ อปฺปฏิวานี จ สติสมฺปชญฺญญฺจ อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสุ. กทาหํ อปริปูรํ วา สมาธิขนฺธํ ปญฺญาขนฺธํ. วิมุตฺติญาณ-ทสฺสนขนฺธํ. กทาหํ อปริญฺญาตํ วา ทุกฺขํ ปริชาเนยฺยํ, อปฺปหีเน วา กิเลเส ปชเหยฺยํ, อภาวิตํ วา มคฺคํ ภาเวยฺยํ, อสจฺฉิกตํ วา นิโรธํ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ โย ตตฺถ ฉนฺโท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺโสฬฺหี จ ถาโม จ อปฺปฏิวานี จ สติสมฺปชญฺญญฺจ อาตปฺปํ ปธานํ อธิฏฺฐานํ อนุโยโค อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสูติ วิรเม กุกฺกุจฺจา นปฺปมชฺเชยฺย. อถาสเนสุ สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยาติ: อถาติ ปทสนฺธิ. ฯเปฯ อาสนํ วุจฺจติ ยตฺถ นิสีทติ: มญฺโจ ปีฐํ ภิสิ ตฏฺฏิกา จมฺม-ขณฺโฑ ติณสนฺถาโร ปลาสสนฺถาโร. สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ: วิหาโร อฑฺฒ-โยโค ปาสาโท หมฺมิยํ คุหาติ อถาสเนสุ สยเนสุ. อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺ-ยาติ: อปฺปสทฺเทสุ อปฺปนิคฺโฆเสสุ วิชนวาเตสุ มนุสฺสราหเสยฺยเกสุ ปฏิสลฺ-ลานสารูเปสุ เสนาสเนสุ จเรยฺย วิหเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย เปยฺย ยาเปยฺยาติ อถาสเนสุ สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย. เตนาห ภควา

"ฌายี น ปาทโลลสฺส, วิรเม กุกฺกุจฺจา นปฺปมชฺเชยฺย,
อถาสเนสุ สยเนสุ อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺยาติ.
นิทฺทํ น พหุลีกเรยฺย, ชาคริยํ ภเชยฺย อาตาปี,
ตนฺทึ มายํ หสํ ขิฑฺฑํ เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสํ.

นิทฺทํ น พหุลีกเรยฺยาติ: รตฺตินฺทิวํ ฉโกฏฺฐาสํ กริตฺวา ปญฺจ โกฏฺฐาสํ ชาคเรยฺย, เอกํ โกฏฺฐาสํ นิปชฺเชยฺยาติ นิทฺทํ น พหุลีกเรยฺย. ชาคริยํ ภเชยฺย อาตาปีติ: อิธ ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธยฺย. รตฺติยา ปฐมํ ยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธยฺย. รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปยฺย ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา. รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธยฺย. ชาคริยํ ภเชยฺยาติ: ชาคริยํ ภเชยฺย สมฺภเชยฺย ปฏิเสเวยฺยาติ ชาคริยํ ภเชยฺย. อาตาปีติ: อาตปฺปํ วุจฺจติ วิริยํ; โย เจตสิโก วิริยารมฺโภ, นิกฺกโม, ปรกฺกโม, อุยฺยาโม, วายาโม, อุสฺสาโห, อุสฺโสฬฺหี, ถาโม, ธิติ, อสิถิลปรกฺกมตา, อนิกฺขิตฺตฉนฺทตา, อนิกฺขิตฺตธุรตา, ธุรสมฺปคฺคาโห, วิริยํ, วิริยินฺทฺริยํ, วิริยพลํ, สมฺมาวายาโม; อิมินา อาตาเปน อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต: โส วุจฺจติ อาตาปีติ ชาคริยํ ภเชยฺย อาตาปี. ตนฺทึ มายํ หสํ ขิฑฺฑํ เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสนฺติ: ตนฺทีติ: ยา ตนฺทิ, ตนฺทิยนา, ตนฺทิมนตา, ตนฺทิยิตตฺตํ, อาลสฺยํ, อาลสายนา, อาลสายิตตฺตํ; อยํ วุจฺจติ ตนฺทิ. มายาติ: มายา วุจฺจติ วญฺจนิกา จริยา. อิเธกจฺโจ กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา ตสฺส ปฏิจฺฉาทนเหตุ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณิทหติ: "มา

มํ ชญฺญาติ อิจฺฉติ, "มา มํ ชญฺญาติ สงฺกปฺเปติ, "มา มํ ชญฺญาติ วาจํ ภาสติ, "มา มํ ชญฺญาติ กาเยน ปรกฺกมติ; ยา เอวรูปา มายา, มายาวิตา, อจฺจสรา, วญฺจนา นิกติ นิกิรณา, ปริหรณา, คูหนา, ปริคูหนา, ฉาทนา, ปฏิจฺฉาทนา, อนุตฺตานีกมฺมํ, อนาวิกมฺมํ, โวจฺฉาทนา, ปาปกิริยา; อยํ วุจฺจติ มายา. หสฺสนฺติ: อิเธกจฺโจ อติเวลํ ทนฺตวิทํสกํ หสติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "กุมารกมิทํ ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย; ยทิทํ อติเวลํ ทนฺตวิทํสกํ สิตนฺติ. ขิฑฺฑาติ: เทฺว ขิฑฺฑา: กายิกา จ ขิฑฺฑา, วาจสิกา จ ขิฑฺฑา.

กตมา กายิกา ขิฑฺฑา? หตฺถีหิปิ กีฬนฺติ, อสฺเสหิปิ กีฬนฺติ, รเถหิปิ กีฬนฺติ, ธนูหิปิ กีฬนฺติ, อฏฺฐปเทหิปิ กีฬนฺติ, ทสปเทหิปิ กีฬนฺติ, อากาเสหิปิ กีฬนฺติ, ปริหารปเถหิปิ กีฬนฺติ, สนฺติกายปิ กีฬนฺติ, ขลิกายปิ กีฬนฺติ, ฆฏิกายปิ กีฬนฺติ, สลากหตฺเถนปิ กีฬนฺติ, อกฺเขนปิ กีฬนฺติ, ปงฺกจิเรนปิ กีฬนฺติ, วงฺกเกนปิ กีฬนฺติ, โมกฺขจิกายปิ กีฬนฺติ, จิงฺคุลเกนปิ กีฬนฺติ, ปตฺตาฬฺหเกนปิ กีฬนฺติ, รถเกนปิ กีฬนฺติ, ธนุเกนปิ กีฬนฺติ, อกฺขริกายปิ กีฬนฺติ มเนสิกายปิ กีฬนฺติ, ยถาวชฺเชนปิ กีฬนฺติ; อยํ กายิกา ขิฑฺฑา.

กตมา วาจสิกา ขิฑฺฑา? มุขเภริยํ, มุขาฬมฺพรํ, มุขเทณฺฑิมกํ, มุขวลิมกํ, มุขเภรุฬิกํ, มุขทฑฺทริกํ, นาฏกํ, ลาสํ, คีตํ, ทวกมฺมํ; อยํ วาจสิกา ขิฑฺฑา. เมถุนธมฺโม นามะ โยโส อสทฺธมฺโม วสลธมฺโม ทุฏฺฐุลฺโล โอทกนฺติโก รหสฺโส ทฺวยทฺวยสมาปตฺติ. กึการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม? อุภินฺนํ รตฺตานํ สารตฺตานํ อวสฺสุตานํ ปริยุฏฺฐิตานํ ปริยาทิณฺณจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ ตํการณา วุจฺจติ

เมถุนธมฺโม. ยถา อุโภ กลหการกา อุโภ ภณฺฑนการกา อุโภ ภสฺสการกา อุโภ วิวาทการกา อุโภ อธิกรณการกา อุโภ วาทิโน อุโภ สลฺลาปกา เมถุนกาติ วุจฺจนฺติ. เอวเมว อุภินฺนํ รตฺตานํ สารตฺตานํ อวสฺสุตานํ ปริยุฏฺฐิตานํ ปริยาทิณฺณจิตฺตานํ อุภินฺนํ สทิสานํ ธมฺโมติ ตํการณา วุจฺจติ เมถุนธมฺโม. วิภูสาติ: เทฺว วิภูสา: อตฺถิ อาคาริยสฺส วิภูสา. อตฺถิ ปพฺพชิตสฺส วิภูสา.

กตมา อาคาริยสฺส วิภูสา? เกสา จ, มสฺสุ จ, มาลา จ, คนฺธา จ, วิเลปนา จ, อาภรณา จ, ปิลนฺธนา จ, วตฺถํ จ, ปสาทนํ จ, เวฏฺฐนํ จ, อุจฺฉาทนํ, ปริมทฺทนํ, นฺหาปนํ, สมฺภาหนํ, อาทาสํ, อญฺชนํ, มาลาวิเลปนํ, มุขจุณฺณกํ, มุขเลปํ, หตฺถพนฺธํ, สิขาพนฺธํ, ทณฺฑํ, นาฬิกํ, ขคฺคํ, ฉตฺตํ, จิตฺรา อุปาหนา, อุณฺหีสํ, มณิ, วาลวีชนึ, โอทาตานิ วตฺถานิ ทีฆรสฺสานิ อิติ วา; อยํ อาคาริยสฺส วิภูสา.

กตมา ปพฺพชิตสฺส วิภูสา? จีวรมณฺฑนา, ปตฺตมณฺฑนา, อิมสฺส วา ปูติกายสฺส พาหิรานํ ปริกฺขารานํ มณฺฑนา วิภูสนา เกฬนา ปริเกฬนา เคธิกตา เคธิตตฺตํ จปลนา จาปลฺยํ; อยํ ปพฺพชิตสฺส วิภูสา. ตนฺทึ มายํ หสํ ขิฑฺฑํ เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสนฺติ: ตนฺทึ จ มายํ จ หสํ จ ขิฑฺฑํ จ เมถุนธมฺมํ จ สวิภูสํ สปริวารํ สปริภณฺฑํ สปริกฺขารํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ ตนฺทึ มายํ หสํ ขิฑฺฑํ เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสํ. เตนาห ภควา

"นิทฺทํ น พหุลีกเรยฺย ชาคริยํ ภเชยฺย อาตาปี,
ตนฺทึ มายํ หสํ ขิฑฺฑํ เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสนฺติ.
อาถพฺพณํ สุปินํ ลกฺขณํ โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตํ

วิรุทฺธญฺจ คพฺภกรณํ ติกิจฺฉํ มามโก น เสเวยฺย.

อาถพฺพณํ สุปินํ ลกฺขณํ โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตนฺติ: อาถพฺพณิกา อาถพฺพณํ ปโยเชนฺติ: นคเร วา รุทฺเธ, สงฺคาเม วา ปจฺจุปฏฺฐิเต, ปจฺจตฺถิเกสุ ปจฺจามิตฺเตสุ อีตึ อุปฺปาเทนฺติ, อุปทฺทวํ อุปฺปาเทนฺติ, โรคํ อุปฺปาเทนฺติ, สุลํ กโรนฺติ, วิสูจิกํ กโรนฺติ, ปกฺขนฺทิกํ กโรนฺติ; เอวํ อาถพฺพณิกา อาถพฺพณํ ปโยเชนฺติ. สุปินปาฐกา สุปินํ อาทิสนฺติ: โย ปุพฺพณฺหสมยํ สุปินํ ปสฺสติ, เอวํ วิปาโก โหติ. โย มชฺฌนฺติกสมยํ สุปินํ ปสฺสติ, เอวํ วิปาโก โหติ. โย สายณฺหสมยํ สุปินํ ปสฺสติ, เอวํ วิปาโก โหติ. โย ปุริเม ยาเม. โย มชฺฌิเม ยาเม. โย ปจฺฉิเม ยาเม. โย ทกฺขิเณน ปสฺเสน นิปนฺโน. โย วาเมน ปสฺเสน นิปนฺโน. โย อุตฺตานนิปนฺโน. โย อวกุชฺชนิปนฺโน. โย จนฺทํ ปสฺสติ. โย สุริยํ ปสฺสติ. โย มหาสมุทฺทํ ปสฺสติ. โย สิเนรุปพฺพตราชํ ปสฺสติ. โย หตฺถึ ปสฺสติ. โย อสฺสํ ปสฺสติ. โย รถํ ปสฺสติ โย ปตฺตึ ปสฺสติ. โย เสนาพฺยุหํ ปสฺสติ. โย อารามรามเณยฺยกํ. ปสฺสติ. โย วนรามเณยฺยกํ ปสฺสติ. โย ภุมิรามเณยฺยกํ ปสฺสติ. โย โปกฺขรณิรามเณยฺยกํ ปสฺสติ, เอวํ วิปาโก โหติ; เอวํ สุปินปาฐกา สุปินํ อาทิสนฺติ. ลกฺขณปาฐกา ลกฺขณํ อาทิสนฺติ: มณิลกฺขณํ, ทณฺฑลกฺขณํ, วตฺถลกฺขณํ, อสิลกฺขณํ อุสุลกฺขณํ, ธนุลกฺขณํ, อาวุธลกฺขณํ, อิตฺถีลกฺขณํ, ปุริสลกฺขณํ, กุมาริลกฺขณํ, กุมารลกฺขณํ, ทาสิลกฺขณํ, ทาสลกฺขณํ, หตฺถิลกฺขณํ, อสฺสลกฺขณํ, มหิสลกฺขณํ, อุสภลกฺขณํ, อชลกฺขณํ, เมณฺฑลกฺขณํ, กุกฺกุฏลกฺขณํ, วฏฺฏกลกฺขณํ, โคธาลกฺขณํ, กณฺณิกาลกฺขณํ, กจฺฉปลกฺขณํ, มิคลกฺขณํ อิติ วา; เอวํ ลกฺขณปาฐกา ลกฺขณํ อาทิสนฺติ. นกฺขตฺตปาฐกา นกฺขตฺตํ อาทิสนฺติ: อฏฺฐวีสติ

นกฺขตฺตานิ อิมินา นกฺขตฺเตน ฆรปเวโส กตฺตพฺโพ. อิมินา นกฺขตฺเตน มกุฏํ พนฺธิตพฺพํ. อิมินา นกฺขตฺเตน วาเรยฺยํ กาเรตพฺพํ. อิมินา นกฺขตฺเตน วีชนีหาโร กตฺตพฺโพ. อิมินา นกฺขตฺเตน ฆรวาโส กตฺตพฺโพติ อาถพฺพณํ สุปินํ ลกฺขณํ โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตนฺติ อาถพฺพณญฺจ สุปินญฺจ ลกฺขณญฺจ นกฺขตฺตญฺจ โนวิทเหยฺย น จเรยฺย น สมาจเรยฺย น สมาทาย วตฺเตยฺย; อถวา น คณฺเหยฺย น อุคฺคณฺเหยฺย น ธาเรยฺย น อุปธาเรยฺย น อุปลกฺเขยฺย น โยเชยฺยาติ อาถพฺพณํ สุปินํ ลกฺขณํ โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตํ.

วิรุทญฺจ คพฺภกรณํ ติกิจฺฉํ มามโก น เสเวยฺยาติ วิรุทํ วุจฺจติ มิคจกฺกํ. มิคจกฺกปาฐกา มิคจกฺกํ อาทิสนฺติ สกุณานํ วา จตุปฺปทานํ วา รุทํ วสฺสิตํ ชานนฺติ; เอวํ มิคจกฺกปาฐกา มิคจกฺกํ อาทิสนฺติ. คพฺภกรณียา คพฺภํ สณฺฐเปนฺติ. ทฺวีหิ การเณหิ คพฺโภ น สณฺฐาติ: ปาณเกหิ วา, วาตกุปฺเปหิ วา. ปาณกานํ วา วาตกุปฺปานํ วา ปฏิฆาตาย โอสถํ เทนฺติ; เอวํ คพฺภกรณียา คพฺภํ สณฺฐเปนฺติ. ติกิจฺฉาติ: ปญฺจ ติกิจฺฉา: สาลากิยํ, สลฺลกตฺติยํ, กายติกิจฺฉิยํ, ภูติยํ, โกมารกเวชฺชํ. มามโกติ: พุทฺธมามโก, ธมฺมมามโก, สงฺฆมามโก. โส วา ภควนฺตํ มมายติ, ภควา วา ตํ ปุคฺคลํ ปริคฺคณฺหาติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา อสมาหิตา, น เม เต ภิกฺขเว ภิกฺขู มามกา, อปคตา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา, น จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ. เย จ โข เต ภิกฺขเว ภิกฺขู นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อถทฺธา สุสมาหิตา, เต จ โข เม ภิกฺขู มามกา, อนปคตา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา, เต จ ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ.

กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี, อุนฺนฬา อสมาหิตา.
น เต ธมฺเม วิรุหนฺติ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต.
นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา, อถทฺธา สุสมาหิตา
เตเว ธมฺเม วิรุหนฺติ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเตติ.

วิรุทฺธญฺจ คพฺภกรณํ ติกิจฺฉํ มามโก น เสเวยฺยาติ: วิรุทฺธญฺจ คพฺภกรณญฺจ ติกิจฺฉญฺจ มามโก น เสเวยฺย น นิเสเวยฺย น ปฏิเสเวยฺย น จเรยฺย น สมาจเรยฺย น สมาทาย วตฺเตยฺย, อถ วา น คณฺเหยฺย น อุคฺคณฺเหยฺย น ธาเรยฺย น อุปธาเรยฺย น อุปลกฺเขยฺย นปฺปยุชฺเชยฺยาติ วิรุทฺธญฺจ คพฺภกรณญฺจ ติกิจฺฉญฺจ มามโก น เสเวยฺย; เตนาห ภควา

อาถพฺพณํ สุปินํ ลกฺขณํ โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตํ.
วิรุทฺธญฺจ คพฺภกรณํ, ติกิจฺฉํ มามโก น เสเวยฺย.
นินฺทาย นปฺปเวเธยฺย, น อุณฺณเมยฺย ปสํสิโต ภิกฺขุ
โลภํ สห มจฺฉริเยน โกธํ เปสุณิยญฺจ ปนุเทยฺย.

นินฺทาย นปฺปเวเธยฺยาติ: อิเธกจฺเจ ภิกฺขุํ นินฺทนฺติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา อชฺเฌเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา นินฺทนฺติ ครหนฺติ อุปวทนฺติ; นินฺทิโต ครหิโต อุปวทิโต, นินฺทาย ครหาย อุปวาเทน อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย น เวเธยฺย นปฺปเวเธยฺย น สมฺปเวเธยฺย, น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภาเยยฺย น สนฺตาสํ อาปชฺเชยฺย; อภิรุ อสฺส อฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี; ปหีนภยเภรโว วิคตโลมหํโส วิหเรยฺยาติ นินฺทาย นปฺปเวเธยฺย.

น อุณฺณเมยฺย ปสํสิโต ภิกฺขูติ: อิเธกจฺเจ ภิกฺขุํ ปสํสนฺติ ชาติยา

วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา ปสํสนฺติ โถเมนฺติ กิตฺเตนฺติ วณฺเณนฺติ; ปสํสิโต โถมิโต กิตฺติโต วณฺณิโต ปสํสาย โถมเนน กิตฺติยา วณฺณหาริกาย อุณฺณตึ น กเรยฺย, อุณฺณมํ น กเรยฺย มานํ น กเรยฺย ถมฺภํ น กเรยฺย; น เตน ถทฺโธ อสฺส ปตฺถทฺโธ ปคฺคหิตสิโรติ น อุณฺณเมยฺย ปสํสิโต ภิกฺขุ.

โลภํ สห มจฺฉริเยน โกธํ เปสุณิยญฺจ ปนูเทยฺยาติ: โลโภติ: โย โลโภ, ลุพฺภนา, ลุพฺภิตตฺตํ. สาราโค, สารชฺชนา, สารชฺชิตตฺตํ อภิชฺฌา, โลโภ อกุสลมูลํ. มจฺฉริยนฺติ: ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ ฯเปฯ คาโห วุจฺจติ มจฺฉริยํ. โกโธติ: โย จิตฺตสฺส อาฆาโต, ปฏิฆาโต; ปฏิฆํ, ปฏิวิโรโธ, โกโป, ปโกโป, สมฺปโกโป, โทโส, ปโทโส, สมฺปโทโส, จิตฺตสฺส พฺยาปตฺติ, มโนปโทโส, โกโธ, กุชฺฌนา, กุชฺฌิตตฺตํ, โทโส, ทุสฺสนา, ทุสฺสิตตฺตํ, พฺยาปตฺติ, พฺยาปชฺชนา, พฺยาปชฺชิตตฺตํ, วิโรโธ, ปฏิวิโรโธ, จณฺฑิกฺกํ, อสฺสุโรโป, อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส. เปสุณิยนฺติ อิเธกจฺโจ ปิสุณวาโจ โหติ; อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย; อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคาราโม วคฺครโต วคฺคนนฺที วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ; อิทํ วุจฺจติ เปสุญฺญํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ เปสุญฺญํ อุปสํหรติ: ปิยกมฺยตาย วา เภทาธิปฺปาโย วา. กถํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ? อิมสฺส ปิโย ภวิสฺสามิ, มนาโป ภวิสฺสามิ, วิสฺสาสิโก ภวิสฺสามิ, อพฺภนฺตริโก ภวิสฺสามิ, สุหทโย ภวิสฺสามีติ; เอวํ ปิยกมฺยตาย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ.

กถํ เภทาธิปฺปาโย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ? กถํ อิเม นานา อสฺสุ, วินา อสฺสุ, วคฺคา อสฺสุ, ทฺเวธา อสฺสุ, เทฺวชฺฌา อสฺสุ, เทฺวปกฺขา อสฺสุ, ภิชฺเชยฺยุํ น สมาคจฺเฉยฺยุํ, ทุกฺขํ น ผาสุ

วิหเรยฺยุนฺติ เอวํ เภทาธิปฺปาโย เปสุณํ อุปสํหรติ. โลภํ สห มจฺฉริเยน โกธํ เปสุณิยญฺจ ปนุเทยฺยาติ: โลภญฺจ มจฺฉริยญฺจ โกธญฺจ เปสุญฺญญฺจ ปนุเทยฺย ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ โลภํ สห มจฺฉริเยน โกธํ เปสุณิยญฺจ ปนุเทยฺย. เตนาห ภควา

"นิทฺทํ น พหุลีกเรยฺย,
น อุณฺณเมยฺย ปสํสิโต ภิกฺขุ,
โลภํ สห มจฺฉริเยน,
โกธํ เปสุณิยญฺจ ปนุเทยฺยาติ.
กยวิกฺกเย น ติฏฺเฐยฺย,
อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ,
คาเม จ นาภิสชฺเชยฺย,
ลาภกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺย.

กยวิกฺกเย น ติฏฺเฐยฺยาติ: เย กยวิกฺกยา วินเย ปฏิกฺขิตฺตา, น เต อิมสฺมึ อตฺเถ อธิปฺเปตา.

กถํ กยวิกฺกเย ติฏฺฐติ? ปญฺจนฺนํ สหธมฺมิกานํ ... ปตฺตํ วา จีวรํ วา อญฺญํ วา กิญฺจิ ปริกฺขารํ วญฺจนิยํ วา กโรนฺโต อุทยํ วา ปตฺถยนฺโต ปริวตฺเตติ; เอวํ กยวิกฺกเย ติฏฺฐติ. กถํ กยวิกฺกเย น ติฏฺฐติ? ปญฺจนฺนํ สหธมฺมิกานํ ปตฺตํ วา จีวรํ วา อญฺญํ วา กิญฺจิ ปริกฺขารํ วญฺจนิยํ วา กโรนฺโต น อุทยํ วา ปตฺถยนฺโต ปริวตฺเตติ; เอวํ กยวิกฺกเย น ติฏฺฐติ. กยวิกฺกเย น ติฏฺเฐยฺยาติ กยวิกฺกเย น ติฏฺเฐยฺย กยวิกฺกยํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; กยวิกฺกยา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ

วิปฺปมุตฺโต วิสํยุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ กยวิกฺกเย น ติฏฺเฐยฺย.

อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจีติ: กตเม อุปวาทกรา กิเลสา? สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา อิทฺธิมนฺโต ทิพฺพจกฺขุกา ปรจิตฺตวิทุโน. เต ทูรโตปิ ปสฺสนฺติ, อาสนฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ, เจตสาปิ จิตฺตํ ปชานนฺติ. เทวตาปิ โข สนฺติ อิทฺธิมนฺตินิโย ทิพฺพจกฺขุกา ปรจิตฺตวิทุนิโย. ตา ทูรโตปิ ปสฺสนฺติ, อาสนฺนาปิ น ทิสฺสนฺติ, เจตสาปิ จิตฺตํ ปชานนฺติ. เต โอฬาริเกหิ วา กิเลเสหิ มชฺฌิเมหิ วา กิเลเสหิ สุขุเมหิ วา กิเลเสหิ อุปวเทยฺยุํ.

กตเม โอฬาริกา กิเลสา? กายทุจฺจริตํ, วจีทุจฺจริตํ, มโนทุจฺจริตํ; อิเม วุจฺจนฺติ โอฬาริกา กิเลสา.

กตเม มชฺฌิมา กิเลสา? กามวิตกฺโก, วิหึสาวิตกฺโก; อิเม วุจฺจนฺติ มชฺฌิมา กิเลสา.

กตเม สุขุมา กิเลสา? ญาติวิตกฺโก, ชนปทวิตกฺโก, อมรวิตกฺโก, ปรานุทฺทยตาปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก, ลาภสกฺการสิโลกปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก, อนวญฺญตฺติปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก; อิเม วุจฺจนฺติ สุขุมา กิเลสา. เต โอฬาริเกหิ วา กิเลเสหิ มชฺฌิเมหิ วา กิเลเสหิ สุขุเมหิ วา กิเลเสหิ อุปวเทยฺยุํ. อุปวาทํ น กเรยฺย อุปวาทกเร กิเลเส น กเรยฺย น ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺย, อุปวาทกเร กิเลเส ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; อุปวาทกเรหิ กิเลเสหิ อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสํยุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย. กุหิญฺจีติ: กุหิญฺจิ กิมฺหิจิ กตฺถจิ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา อชฺฌตฺตพหิทฺธา

วาติ อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ.

คาเม จ นาภิสชฺเชยฺยาติ: กถํ คาเม สชฺชติ ? อิธ ภิกฺขุ คาเม คิหีหิ สํสฏฺโฐ วิหรติ สหนนฺที สหโสกี สุขิเตสุ สุขิโต, ทุกฺขิเตสุ ทุกฺขิโต, อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณีเยสุ อตฺตนา วา โยคํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ คาเม สชฺชติ.

อถวา ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปาวิสติ อรกฺขิเตเนว กาเยน อรกฺขิตาย วาจาย อนุปฏฺฐิตาย สติยา อรกฺขิเตน จิตฺเตน อสํวุเตหิ อินฺทฺริเยหิ. โส ตตฺร ตตฺร สชฺชติ, ตตฺร ตตฺร คณฺหาติ, ตตฺร ตตฺร พชฺฌติ, ตตฺร ตตฺร อนยพฺยสนํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ คาเม สชฺชติ.

กถํ คาเม น สชฺชติ ? อิธ ภิกฺขุ คาเม คิหีหิ อสํสฏฺโฐ วิหรติ น สหนนฺที น สหโสกี น สุขิเตสุ สุขิโต, น ทุกฺขิเตสุ ทุกฺขิโต, อุปฺปนฺเนสุ กิจฺจกรณีเยสุ น อตฺตนา วา โยคํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ คาเม น สชฺชติ. อถวา ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปาวิสติ รกฺขิเตเนว กาเยน รกฺขิตาย วาจาย รกฺขิเตน จิตฺเตน อุปฏฺฐิตาย สติยา สํวุเตหิ อินฺทฺริเยหิ. โส ตตฺร ตตฺร น สชฺชติ, ตตฺร ตตฺร น คณฺหาติ, ตตฺร ตตฺร น พชฺฌติ, ตตฺร ตตฺร น อนยพฺยสนํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ คาเม น สชฺชติ. คาเม จ นาภิสชฺเชยฺยาติ: คาเม น สชฺเชยฺย น คณฺเหยฺย น พชฺเฌยฺย น ปลิพชฺเฌยฺย อคิทฺโธ อสฺส อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน วีตเคโธ วิคตเคโธ จตฺตเคโธ. ฯเปฯ พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหเรยฺยาติ คาเม จ นาภิสชฺเชยฺย.

ลาภกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺยาติ: กตมา ลปนา ? ลาภสกฺการสิโลกสนฺนิสฺสิตสฺส ปาปิจฺฉสฺส อิจฺฉาปกตสฺส อามิสจกฺขุกสฺส

โลกธมฺมครุกสฺส ยา ปเรสํ อาลปนา, ลปนา, สลฺลปนา, อุลฺลปนา, สมุลฺลปนา, อุนฺนหนา, สมุนฺนหนา, อุกฺกาปนา, สมุกฺกาปนา, อนุปฺปิยภาณิตา, ปาตุกมฺยตา, มุคฺคสูปตา, ปาริภฏฺยตา, ปร-ปิฏฺฐิมํสิกตา; ยา ตตฺถ สณฺหวาจกตา, สขิลวาจกตา, เมตฺตวาจกตา, อผรุสวาจกตา; อยํ วุจฺจติ ลปนา. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ ชนํ ลปติ: อตฺตานํ วา นีจํ ฐเปนฺโต ปรํ อุจฺจํ ฐเปนฺโต ชนํ ลปติ, อตฺตานํ วา อุจฺจํ ฐเปนฺโต ปรํ นีจํ ฐเปนฺโต ชนํ ลปติ.

กถํ อตฺตานํ นีจํ ฐเปนฺโต ปรํ อุจฺจํ ฐเปนฺโต ชนํ ลปติ? ตุมฺเห เม พหุปการา, อหํ ตุมฺเห นิสฺสาย ลภามิ จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ, เยปิ เม อญฺเญ ทาตุํ วา กาตุํ วา มญฺญนฺติ ตุมฺเห นิสฺสาย ตุมฺเห สมฺปสฺสนฺตา; ยมฺปิ ปุราณํ มาตาปิติกํ นามเธยฺยํ, ตมฺปิ เม อนฺตรหิตํ; ตุมฺเหหิ อหํ ญายามิ "อสุกสฺส กุลุปโก, อสุกาย กุลุปโกติ เอวํ อตฺตานํ นีจํ ฐเปนฺโต ปรํ อุจฺจํ ฐเปนฺโต ชนํ ลปติ.

กถํ อตฺตานํ อุจฺจํ ฐเปนฺโต ปรํ นีจํ ฐเปนฺโต ชนํ ลปติ? อหํ ตุมฺหากํ พหูปกาโร, ตุมฺเห มํ อาคมฺม พุทฺธํ สรณํ คตา, ธมฺมํ สรณํ คตา, สงฺฆํ สรณํ คตา, ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา, อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา, กาเมสุมิจฺฉา-จารา ปฏิวิรตา, มุสาวาทา ปฏิวิรตา, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา. อหํ ตุมฺหากํ อุทฺเทสํ เทมิ, ปริปุจฺฉํ เทมิ, อุโปสถํ อาจิกฺขามิ, นวกมฺมํ อธิฏฺฐามิ; อถ จ ปน ตุมฺเห มํ อุชฺฌิตฺวา อญฺเญ สกฺกโรถ ครุกโรถ มาเนถ ปูเชถาติ เอวมฺปิ อตฺตานํ อุจฺจํ ฐเปนฺโต ปรํ นีจํ ฐเปนฺโต ชนํ ลปติ. ลาภกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺยาติ: ลาภเหตุ ลาภการณา ภาลาภินิพฺพตฺติยา ลาภํ ปริปาเจนฺโต ชนํ น ลปเยยฺย ลปนํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; อาลปนา อารโต อสฺส วิรโต

ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสํยุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ ลาภกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺย. เตนาห ภควา

"กยวิกฺกเย น ติฏฺเฐยฺย,
อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ,
คาเม จ นาภิสชฺเชยฺย,
ลาภกมฺยา ชนํ น ลาปเยยฺยาติ.
น จ กตฺถิตา สิยา ภิกฺขุ
น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย,
ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขยฺย,
กถํ วิคฺคาหิกํ น กเถยฺย.

น จ กตฺถิตา สิยา ภิกฺขูติ: อิเธกจฺโจ กตฺถี โหติ วิกตฺถี. โส กตฺถติ "อหมสฺมิ สีลสมฺปนฺโนติ วา, "วตฺตสมฺปนฺโนติ วา, "สีลพฺพตสมฺปนฺโนติ วา, ชาติยา วา โคตฺเตน วา โกลปุตฺติเกน วา วณฺณโปกฺขรตาย วา ธเนน วา กมฺมายตเนน วา สิปฺปายตเนน วา วิชฺชฏฺฐาเนน วา สุเตน วา ปฏิภาเณน วา อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา อุจฺจากุลา ปพฺพชิโตติ วา, มหาโภคกุลา ปพฺพชิโตติ วา, อุฬารโภคกุลา ปพฺพชิโตติ วา, สุตฺตนฺติโกติ วา, วินยธโรติ วา, ธมฺมกถิโกติ วา, อารญฺญิโกติ วา. ฯเปฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภีติ วา กตฺถติ วิกตฺถติ; เอวํ น วิกตฺเถยฺย วิกตฺถํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; กตฺถนา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ น จ กตฺถิตา สิยา ภิกฺขุ. น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺยาติ: กตมา ปยุตฺตวาจา? อิเธกจฺโจ จีวรปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ, ปิณฺฑปาตปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ,

เสนาสนปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารปยุตฺตํ วาจํ ภาสติ; อยํ วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา. อถวา จีวรเหตุ ปิณฺฑปาตเหตุ เสนาสนเหตุ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเหตุ สจฺจมฺปิ ภณติ, มุสาปิ ภณติ, ปิสุณมฺปิ ภณติ, อปิสุณมฺปิ ภณติ, ผรุสมฺปิ ภณติ, อผรุสมฺปิ ภณติ, สมฺผปฺปลาปมฺปิ ภณติ, อสมฺผปฺปลาปมฺปิ ภณติ, มนฺตาปิ วาจํ ภาสติ; อยมฺปิ วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา. อถวา ปสนฺนจิตฺโต ปเรสํ ธมฺมํ เทเสติ "อโห วต เม ธมฺมํ สุเณยฺยุํ, สุตฺวา จ ธมฺมํ ปสีเทยฺยุํ, ปสนฺนา จ เม ปสนฺนาการํ กเรยฺยุนฺติ อยํ วุจฺจติ ปยุตฺตวาจา. น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺยาติ: อนฺตมโส ธมฺมเทสนาวาจํ อุปาทาย ปยุตฺตวาจํ น ภาเสยฺย น กเถยฺย น ภเณยฺย น ทีปเยยฺย น โวหเรยฺย ปยุตฺตวาจํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; ปยุตฺตวาจาย อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ. น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย.

ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขยฺยาติ: ปาคพฺภิยนฺติ: ตีณิ ปาคพฺภิยานิ: กายิกํ ปาคพฺภิยํ, วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ, เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ กตมํ กายิกํ ปาคพฺภิยํ? อิเธกจฺโจ สํฆคโตปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, คณคโตปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, โภชนสาลายปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, ชนฺตาฆเรปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อุทกติตฺเถปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโตปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐปิ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ สํฆคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ สํฆคโต

อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ, ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, สสีสํ ปารุปิตฺวาปิ นิสีทติ, ฐิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ สํฆคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ คณคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ คณคโต อจิตฺติการกโต เถรานํ ภิกฺขูนํ อนุปาหนานํ จงฺกมนฺตานํ, สอุปาหโน จงฺกมติ, นีเจ จงฺกมนฺตานํ, อุจฺเจ จงฺกเม จงฺกมติ, ฉมายํ จงฺกมนฺตานํ, จงฺกเม จงฺกมติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ, ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, สสีสํ ปารุปิตฺวาปิ นิสีทติ, ฐิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ คณคโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ โภชนสาลาย กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ โภชนสาลาย อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทติ, นเวปิ ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ, ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, สสีสํ ปารุปิตฺวาปิ นิสีทติ, ฐิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ โภชนสาลาย กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ ชนฺตาฆเร กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ ชนฺตาฆเร อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ ติฏฺฐติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ นิสีทติ, ปุรโตปิ ติฏฺฐติ, ปุรโตปิ นิสีทติ, อุจฺเจปิ อาสเน นิสีทติ, อนาปุจฺฉาปิ กฏฺฐํ ปกฺขิปติ, อนาปุจฺฉาปิ ทฺวารํ ปิทหติ; เอวํ ชนฺตาฆเร กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อุทกติตฺเถ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ อุทกติตฺเถ อจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ โอตรติ, ปุรโตปิ

โอตรติ ฆฏฺฏยนฺโตปิ นฺหายติ, ปุรโตปิ นฺหายติ, อุปริปิ นฺหายติ, ฆฏฺฏยนฺโตปิ อุตฺตรติ, ปุรโตปิ อุตฺตรติ; เอวํ อุทกติตฺเถ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโต อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู ฆฏฺฏยนฺโตปิ คจฺฉติ, ปุรโตปิ คจฺฉติ, โวกฺกมฺมปิ เถรานํ ภิกฺขูนํ ปุรโต คจฺฉติ; เอวํ อนฺตรฆรํ ปวิสนฺโต กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ น "ปวิส ภนฺเต" วุจฺจมาโน ปวิสติ, น "ติฏฺฐ ภนฺเต" วุจฺจมาโน ติฏฺฐติ, น "นิสีท ภนฺเต" วุจฺจมาโน นิสีทติ, อโนกาสมฺปิ ปวิสติ, อโนกาเสปิ ติฏฺฐติ, อโนกาเสปิ นิสีทติ; ยานิ ตานิ โหนฺติ กุลานํ โอวรกานิ คุฬฺหานิ จ ปฏิจฺฉนฺนานิ จ, ยตฺถ กุลิตฺถิโย กุลธีตาโย กุลสุณฺหาโย กุลกุมาริโย นิสีทนฺติ, ตตฺถปิ สหสา ปวิสติ, กุมารกสฺสปิ สีสํ ปรามสติ; เอวํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ. กายิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ: อิทํ กายิกํ ปาคพฺภิยํ.

กตมํ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ? อิเธกจฺโจ สงฺฆคโตปิ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, คณคโตปิ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ, อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐปิ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ สงฺฆคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ สงฺฆคโต อจิตฺตีการกโต เถเร ภิกฺขู อนาปุจฺฉา วา อนชฺฌิฏฺโฐ วา อารามคตานํ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ ภณติ, ปญฺหํ วิสชฺเชติ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสติ, ฐิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ; เอวํ สงฺฆคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ คณคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.? อิเธกจฺโจ คณคโต

ธจิตฺติการกโต เถเร ภิกฺขู อนาปุจฺฉา วา อนชฺฌิฏฺโฐ วา อา-รามคตานํ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ ภณติ, ปญฺหํ วิสชฺเชติ, จิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเขปโกปิ ภณติ, อารามคตานํ ภิกฺขุนีนํ. อุปาสกานํ. อุปาสิกานํ ธมฺมํ ภณติ, ปญฺหํ วิสชฺเชติ, จิตโกปิ ภณติ, พาหาวิกฺเข-ปโกปิ ภณติ; เอวํ คณคโต วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ.

กถํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ? อิเธกจฺโจ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ อิตฺถึ วา กุมารึ วา อาห "อิตฺถนฺนาเม อิตฺถํ-โคตฺเต กึ อตฺถิ. ยาคู อตฺถิ, ภตฺตํ อตฺถิ, ขาทนียํ อตฺถิ; กึ ปิวิสฺสาม, กึ ภุญฺชิสฺสาม, กึ ขาทิสฺสาม, กึ วา อตฺถิ, กึ วา เม ทสฺสถาติ วิลปฺปติ; เอวํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ ทสฺเสติ: อิทํ วาจสิกํ ปาคพฺภิยํ.

กตมํ เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ? อิเธกจฺโจ น อุจฺจากุลา ปพฺพชิโต สมาโน อุจฺจากุลา ปพฺพชิเตน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน. น มหากุลา ปพฺพชิโต สมาโน. น มหาโภคกุลา ปพฺพชิโต สมาโน. น อุฬารโภคกุลา ปพฺพชิโต สมาโน อุฬารโภคกุลา ปพฺพชิเตน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน. น สุตฺตนฺติโก สมาโน สุตฺตนฺติเกน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน. น วินยธโร สมาโน. น ธมฺมกถิโก สมาโน. น อารญฺญิโก สมาโน. น ปิณฺฑปาติโก สมาโน. น เตจีวริโก สมาโน. น สปทานจาริโก สมาโน. น ขลุปจฺฉาภตฺติโก สมาโน. น เนสชฺชิโก สมาโน. น ยถาสนฺถติโก สมาโน. ยถาสนฺถติเกน สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน. น ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภี สมาโน ปฐมสฺส ฌานสฺส ลาภินา สทฺธึ

สทิสํ อตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน. น ทุติยสฺส ฌานสฺส ลาภี สมาโน. น ตติยสฺส ฌานสฺส ลาภี สมาโน. น จตุตฺถสฺส ฌานสฺส ลาภี สมาโน. น อากาสานญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภี สมาโน. น วิญฺญาณญฺจายตนสมาปตฺติยา ลาภี สมาโน. น อากิญฺจญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภี สมาโน. น เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภี สมาโน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสมาปตฺติยา ลาภินา สทฺธึ สทิสํ อตฺตานํ กโรติ จิตฺเตน; อิทํ เจตสิกํ ปาคพฺภิยํ. ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขยฺยาติ: ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขยฺย น อาจเรยฺย น สมาจเรยฺย น สมาทาย วตฺเตยฺย, ปาคพฺภิยํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; ปาคพฺภิยา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขยฺย.

กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺยาติ: กตมา วิคฺคาหิกกถา? อิเธกจฺโจ เอวรูปึ กถํ กตฺตา โหติ "น ตฺวํ อิมํ ธมฺมวินยํ อาชานาสิ. ฯเปฯ นิพฺเพเฐหิ วา สเจ ปโหสีติ. วุตฺตํ เหตํ ภควตา "วิคฺคาหิกาย โข โมคฺคลฺลาน กถาย สติ, กถาพาหุลฺลํ ปาฏิกงฺขํ; กถาพาหุลฺเล สติ, อุทฺธจฺจํ; อุทฺธตสฺส อสํวโร, อสํวุตสฺส อารา จิตฺตํ สมาธิมฺหาติ. กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺยาติ: วิคฺคาหิกกถํ น กเถยฺย น ภเณยฺย น ทีปเยยฺย น โวหเรยฺย, วิคฺคาหิกกถํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; วิคฺคาหิกกถาย อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ กถํ วิคฺคาหิกํ น กถเยยฺย. เตนาห ภควา

"น จ วิกตฺถิตา สิยา ภิกฺขุ,
น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย,

ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขยฺย,
กถํ วิคฺคาหิกํ น กเถยฺยาติ.
โมสวชฺเชน นิยฺเยถ
สมฺปชาโน สฐานิ น กยิรา,
อถ ชีวิเตน ปญฺญาย,
สีลพฺพเตน นาญฺญมติมญฺเญ.

โมสวชฺเชน นิยฺเยถาติ: โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสาวาโท. อิเธกจฺโจ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา. ฯเปฯ อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติ; อิทํ วุจฺจติ โมสวชฺชํ. อปิจ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ: ปุพฺเพว ตสฺส โหติ "มุสา ภณิสฺสนฺติ, ภณนฺตสฺส โหติ "มุสา ภณามีติ, ภณิตสฺส โหติ "มุสา มยา ภณิตนฺติ; อิเมหิ ตีหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ. อปิจ จตูหากาเรหิ. ปญฺจหากาเรหิ. ฉหากาเรหิ. สตฺตหากาเรหิ. อฏฺฐหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ: ปุพฺเพว ตสฺส โหติ "มุสา ภณิสฺสนฺติ, ภณนฺตสฺส โหติ "มุสา ภณามีติ, ภณิตสฺส โหติ "มุสา มยา ภณิตนฺติ, วินิธาย ทิฏฺฐึ วินิธาย ขนฺตึ วินิธาย รุจึ วินิธาย สญฺญํ วินิธาย ภาวํ; อิเมหิ อฏฺฐหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ. โมสวชฺเชน นิยฺเยถาติ: โมสวชฺเชน นิยฺเยยฺย โมสวชฺชํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; โมสวชฺชา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ โมสวชฺเชน นิยฺเยถ.

สมฺปชาโน สฐานิ น กยิราติ: กตมํ สาเฐยฺยํ? อิเธกจฺโจ สโฐ โหติ ปริสโฐ. ยํ ตตฺถ สฐํ สฐตา, สาเฐยฺยํ, กกฺกริตา กกฺกริยํ, ปริกฺขตฺตตา, ปริขตฺติยํ; อิทํ วุจฺจติ สาเฐยฺยํ. สมฺปชาโน

สชานิ น กยิราติ: สมฺปชาโน หุตฺวา สาเรยฺยํ น กเรยฺย น ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺย, สาเรยฺยํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; สาเรยฺยา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ สมฺปชาโน สชานิ น กยิรา.

อถ ชีวิเตน ปญฺญาย สีลพฺพเตน นาญฺญมติมญฺเญติ: อถาติ ปทสนฺธิ. ฯเปฯ ปทานุปุพฺพตาเมตํ อถาติ. อิเธกจฺโจ ลูขชีวิกํ ชีวนฺโต ปรํ ปณีตชีวิกํ ชีวนฺตํ อติมญฺญติ "กึ ปนายํ พหุลาชีโว สพฺพํ สมฺภกฺขติ. เสยฺยถีทํ? มูลพีชํ ขนฺธพีชํ ผลพีชํ อคฺคพีชํ พีชพีชเมว ปญฺจมํ อสนิวิจกฺกทนฺตกูฏสมาณปฺปธนาตินฺโณติ. โส ตาย ลูขชีวิกาย ปรํ ปณีตชีวิกํ ชีวนฺตํ อติมญฺญติ. อิเธกจฺโจ ปณีตชีวิกํ ชีวนฺโต ปรํ ลูขชีวิกํ ชีวนฺตํ อติมญฺญติ "กึ ปนายํ อปฺปปุญฺโญ อปฺเปสกฺโข น ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ. โส ตาย ปณีตชีวิกาย ปรํ ลูขชีวิกํ ชีวนฺตํ อติมญฺญติ. อิเธกจฺโจ ปญฺญาสมฺปนฺโน โหติ. โส ปุฏฺโฐ ปญฺหํ วิสชฺเชติ; ตสฺส เอวํ โหติ "อหมสฺมิ ปญฺญาสมฺปนฺโน. อิเม ปนญฺเญ น ปญฺญาสมฺปนฺนาติ. โส ตาย ปญฺญาสมฺปทาย ปรํ อติมญฺญติ. อิเธกจฺโจ สีลสมฺปนฺโน โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ, อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. ตสฺส เอวํ โหติ "อหมสฺมิ สีลสมฺปนฺโน. อิเม ปนญฺเญ ภิกฺขู ทุสฺสีลา ปาปธมฺมาติ. โส ตาย สีลสมฺปทาย ปรํ อติมญฺญติ. อิเธกจฺโจ วตฺตสมฺปนฺโน อารญฺญิโก วา ปิณฺฑปาติโก วา ปํสุกูลิโก วา เตจีวริโก วา ขลุปจฺฉาภตฺติโก วา เนสชฺชิโก วา ยถาสนฺถติโก วา. ตสฺส เอวํ โหติ "อหมสฺมิ วตฺตสมฺปนฺโน, อิเม ปนญฺเญ น

วตฺตสมฺปนฺนาติ. โส ตาย วตฺตสมฺปทาย ปรํ อติมญฺญติ อถ ชีวิเตน ปญฺญาย สีลพฺพเตน.

นาญฺญมติมญฺเญถาติ: ลูขชีวิกาย วา ปณีตชีวิกาย วา ปญฺญาสมฺปทาย วา สีลสมฺปทาย วา วตฺตสมฺปทาย วา ปรํ นาติมญฺเญยฺย นาวชาเนยฺย น เตน มานํ ชเนยฺย, น เตน ถทฺโธ อสฺส ปตฺถทฺโธ ปคฺคหิตสิโรติ อถ ชีวิเตน ปญฺญาย สีลพฺพเตน นาญฺญมติมญฺเญ. เตนาห ภควา

"โมสวชฺเชน นิยฺเยถ, สมฺปชาโน สฐานิ น กยิรา,
อถ ชีวิเตน ปญฺญาย สีลพฺพเตน นาญฺญมติมญฺเญติ.
สุตฺวา ทูสิโต[1] พหุํ วาจํ, สมณานํ วา ปุถุชนานํ.[2]
ผรุเสน เน น ปติวชฺชา น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรติ.

สุตฺวา ทูสิโต พหุํ วาจํ สมณานํ วา ปุถุชนานนฺติ: ทูสิโตติ: ทูสิโต ขุํสิโต ฆฏฺฏิโต วมฺภิโต ครหิโต อุปวทิโต. สมณานนฺติ: เยเกจิ อิโต พหิทฺธา ปริพฺพาชูปคตา ปริพฺพาชสมาปนฺนา. ปุถุชนานนฺติ: ขตฺติยา จ, พฺราหฺมณา จ, เวสฺสา จ, สุทฺทา จ, คหฏฺฐา จ, ปพฺพชิตา จ, เทวา จ, มนุสฺสา จ. เต พหุกาหิ วาจาหิ อนิฏฺฐาหิ อกนฺตาหิ อมนาปาหิ อกฺโกเสยฺยุํ ปริภาเสยฺยุํ โรเสยฺยุํ วิโรเสยฺยุํ เหเฐยฺยุํ วิเหเฐยฺยุํ ฆาเตยฺยุํ อุปฆาเตยฺยุํ อุปฆาตํ กเรยฺยุํ. เตสํ พหุํ วาจํ อนิฏฺฐํ อกนฺตํ อมนาปํ สุตฺวา สุณิตฺวา อุคฺคหิตฺวา อุปธารยิตฺวา อุปลกฺขยิตฺวาติ สุตฺวา ทูสิโต พหุํ วาจํ สมณานํ วา ปุถุชนานํ.

ผรุเสน เน น ปติวชฺชาติ ผรุเสนาติ: กกฺขเฬน. น ปติวชฺชาติ: น ปติภเณยฺย อกฺโกสนฺตํ น ปจฺจกฺโกเสยฺย, โรสนฺตํ น ปติโรเสยฺย, ภณฺฑนํ น ปติภณฺเฑยฺย, น กลหํ กเรยฺย, น ภณฺฑนํ กเรยฺย,

---

[1] ยุ. รุสิโต. [2] สี. ปุถุชฺชานํ.

น วิคฺคหํ กเรยฺย, น วิวาทํ กเรยฺย, น เมธคํ กเรยฺย, กลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํคเมยฺย; กลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ ผรุเสน เน น ปติวชฺชา.

น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรนฺตีติ สนฺโตติ. ราคสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต, โทสสฺส. โมหสฺส. โกธสฺส. อุปนาหสฺส. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต อุปสนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธติ สนฺโต. น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรนฺตีติ: สนฺโต ปฏิเสนึ ปฏิมลฺลํ ปฏิกณฺฏกํ น กโรติ ปฏิปกฺขํ น กโรติ น ชเนติ น สญฺชเนติ น นิพฺพตฺเตติ นาภินิพฺพตฺเตตีติ น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรติ. เตนาห ภควา

สุตฺวา ทุสิโต พหุํ วาจํ สมณานํ วา ปุถุชฺชนานํ
ผรุเสน เน น ปติวชฺชา น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรนฺตีติ.
เอตญฺจ ธมฺมมญฺญาย วิจินํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเข,
สนฺตีติ นิพฺพุตึ ญตฺวา สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺย.

เอตญฺจ ธมฺมมญฺญายาติ เอตนฺติ: อาจิกฺขิตํ เทสิตํ ปญฺญาปิตํ ปฏฺฐปิตํ วิวฏํ วิภตฺตํ อุตฺตานีกตํ ปกาสิตํ. ธมฺมมญฺญายาติ: ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ อวมฺปิ เอตญฺจ ธมฺมมญฺญาย. อถวา สมญฺจ วิสมญฺจ ปถญฺจ วิปถญฺจ สาวชฺชญฺจ อนวชฺชญฺจ หีนญฺจ ปณีตญฺจ กณฺหญฺจ สุกฺกญฺจ วิญฺญุครหิตญฺจ วิญฺญูปสตฺถญฺจ ธมฺมํ อญฺญาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวมฺปิ เอตญฺจ ธมฺมมญฺญาย. อถวา สมฺมาปฏิปทํ อนุโลมปฏิปทํ อปจฺจนิกปฏิปทํ ธมฺมานุธมฺมปฏิปทํ สีเลสุ

ปริปูริการิตํ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตํ โภชเน มตฺตญฺญุตํ ชาคริยานุโยคํ สติสมฺปชญฺญํ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน จตฺตาโร สมฺมปฺปธาเน จตฺตาโร อิทฺธิปาเท ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจพลานิ สตฺต โพชฺฌงฺเค อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ นิพฺพานญฺจ นิพฺพานคามินิญฺจ ปฏิปทํ ธมฺมํ อญฺญาย ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวมฺปิ เอตญฺจ ธมฺมมญฺญาย.

วิจินํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเขติ วิจินนฺติ: วิจินนฺโต ปวิจินนฺโต ตุลยนฺโต ตีรยนฺโต วิภาวยนฺโต วิภูตํ กโรนฺโต "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ. ฯเปฯ "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ วิจินนฺโต ปวิจินนฺโต ตุลยนฺโต ตีรยนฺโต วิภาวยนฺโต วิภูตํ กโรนฺโตติ วิจินํ ภิกฺขุ. สทาติ: สทา สพฺพทา สพฺพกาลํ ฯเปฯ ปจฺฉิเม วโยขนฺเธ. สโตติ จตูหิ การเณหิ สโต กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต. ฯเปฯ โส วุจฺจติ สโต. สิกฺเขติ: ติสฺโส สิกฺขา: อธิสีลสิกฺขา, อธิจิตฺตสิกฺขา, อธิปญฺญาสิกฺขา. ฯเปฯ อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺชนฺโต สิกฺเขยฺย. ฯเปฯ สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ วิจินํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเข.

สนฺตีติ นิพฺพุตึ ญตฺวาติ: ราคสฺส นิพฺพุตึ "สนฺตีติ ญตฺวา. โทสสฺส. โมหสฺส. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ นิพฺพุตึ "สนฺตีติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ สนฺตีติ นิพฺพุตึ ญตฺวา.

สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺยาติ: โคตมสาสเน พุทฺธสาสเน ชินสาสเน ตถาคตสาสเน เทวสาสเน อรหนฺตสาสเน. นปฺปมชฺเชยฺยาติ: สกฺกจฺจการี อสฺส สาตจฺจการี อฏฺฐิตการี อโนลีนวุตฺติโก อนิกฺขิตฺตฉนฺโท อนิกฺขิตฺตธุโร อปฺปมตฺโต กุสเลสุ ธมฺเมสุ "กทาหํ

อปริปูรํ วา สีลกฺขนฺธํ ปริปูเรยฺยํ. ฯเปฯ อปริปูรํ วา สมาธิกฺขนฺธํ. ปญฺญากฺขนฺธํ. วิมุตฺติกฺขนฺธํ. วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธํ. กทาหํ อปริญฺญาตํ วา ทุกฺขํ ปริชาเนยฺยํ. อปฺปหีนํ วา กิเลเส ปชเหยฺยํ. อภาวิตํ วา มคฺคํ ภาเวยฺยํ. อสจฺฉิกตํ วา นิโรธํ สจฺฉิกเรยฺยนฺติ. โย ตตฺถ ฉนฺโท จ, วายาโม จ, อุสฺสาโห จ, อุสฺโสฬฺหี จ, ถาโม จ, อปฺปฏิวานี จ, สติสมฺปชญฺญญฺจ, อาตปฺปํ, ปธานํ, อธิฏฺฐานํ, อนุโยโค, อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสูติ สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺย. เตนาห ภควา

"เอตญฺจ ธมฺมมญฺญาย
วิจินํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเข,
สนฺตีติ นิพฺพุตึ ญตฺวา
สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺยาติ.
อภิภู หิ โส อนภิภูโต,
สกฺขิธมฺมํ อนีติหมทสฺสี,
ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน
อปฺปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกฺเขติ ภควาติ.

อภิภู หิ โส อนภิภูโตติ: อภิภูตรูปา อภิภูตสทฺทา อภิภูตคนฺธา อภิภูตรสา อภิภูตโผฏฺฐพฺพา อภิภูตธมฺมา อภิภู, อนภิภูโต เกหิจิ กิเลเสหิ, อภิภู หิ ปาปเก อกุสเล ธมฺเม สํกิเลสิเก โปโนพฺภวิเก สทเร ทุกฺขวิปาเก อายตึ ชาติชรามรณิเยติ อภิภู หิ โส อนภิภูโต. สกฺขิธมฺมํ อนีติหมทสฺสีติ สกฺขิธมฺมนฺติ น อีติหีติหํ น อีติกิราย น ปรมฺปราย น ปิฏกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อาการปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐินิชฺฌานขนฺติยา สามํ สยมภิญฺญาตํ อตฺตปจฺจกฺขํ ธมฺมํ อทฺทสิ อทฺทกฺขิ อปสฺสิ ปฏิวิชฺฌีติ สกฺขิธมฺมํ อนีติหมทสฺสี. ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเนติ:

ตสฺมา ตํการณา ตํเหตุ ตํปจฺจยา ตํนิทานา. ตสฺส ภควโต สาสเนติ: ตสฺส ภควโต สาสเน โคตมสาสเน พุทฺธสาสเน ชินสาสเน ตถาคตสาสเน เทวสาสเน อรหนฺตสาสเนติ ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน. อปฺปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกฺเขติ ภควาติ อปฺปมตฺโตติ: สกฺกจฺจการี อสฺส สาตจฺจการี อฏฺฐิตการี อปฺปมตฺโต กุสเลสุ ธมฺเมสุ. สทาติ: สทา สพฺพทา. ฯเปฯ ปจฺฉิเม วโยขนฺเธ. นมสฺสนฺติ: กาเยน วา นมสฺสมาโน วาจาย วา นมสฺสมาโน จิตฺเตน วา นมสฺสมาโน อนฺวตฺถปฏิปตฺติยา นมสฺสมาโน ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติยา นมสฺสมาโน สกฺการมาโน ครุการมาโน มานยมาโน ปูชยมาโน อปจายมโน. อนุสิกฺเขติ: ติสฺโส สิกฺขา อธิสีลสิกฺขา, อธิจิตฺตสิกฺขา, อธิปญฺญาสิกฺขา. ฯเปฯ อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺชนฺโต สิกฺเขยฺย. ฯเปฯ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺย. ภควาติ คารวาธิวจนํ. ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ อปฺปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกฺเขติ ภควาติ. เตนาห ภควา

"อภิภู หิ โส อนภิภูโต,
สกฺขิธมฺมํ อนีติหมทสฺสี,
ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน,
อปฺปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกฺเขติ ภควาติ.

จุทฺทสโม ตุวฏกสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

ปณฺณรสโม อตฺตทณฺฑสุตฺตนิทฺเทโส.

อตฺตทณฺฑา ภยํ ชาตํ ชนํ ปสฺสถ เมธคํ,
สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา สํวิชิตํ มยา.

อตฺตทณฺฑา ภยํ ชาตนฺติ: ทณฺฑาติ: ตโย ทณฺฑา: กายทณฺโฑ, วจีทณฺโฑ, มโนทณฺโฑ. ติวิธํ กายทุจฺจริตํ, กายทณฺโฑ. จตุพฺพิธํ วจีทุจฺจริตํ, วจีทณฺโฑ. ติวิธํ มโนทุจฺจริตํ, มโนทณฺโฑ. ภยนฺติ: เทฺว ภยานิ: ทิฏฺฐธมฺมิกญฺจ ภยํ, สมฺปรายิกญฺจ ภยํ.

กตมํ ทิฏฺฐธมฺมิกํ ภยํ? อิเธกจฺโจ กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ; ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ, นิลฺโลปมฺปิ หรติ, เอกาคาริกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ. ตเมนํ คเหตฺวา รญฺโญ ทสฺเสนฺติ "อยํ เทว โจโร อาคุจารี, อิมสฺส ยํ อิจฺฉสิ, ตํ ทณฺฑํ ปเณหีติ. ตเมนํ ราชา ปริภาสติ. โส ปริภาสปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ; เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโต ตสฺส, อตฺตทณฺฑโต ชาตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ. เอตฺตเกนปิ ราชา น ตุสฺสติ. ตเมนํ ราชา พนฺธาเปติ อนฺทุพนฺธเนน วา รชฺชุพนฺธเนน วา สงฺขลิกพนฺธเนน วา เวตฺตพนฺธเนน วา ลตาพนฺธเนน วา เปกฺขพนฺธเนน วา ปริกฺเขปพนฺธเนน วา คามพนฺธเนน วา นครพนฺธเนน วา รฏฺฐพนฺธเนน วา ชนปทพนฺธเนน วา อนฺตมโส สวจนียมฺปิ กโรติ "น เต ลพฺภา อิโต ปกฺกมิตุนฺติ. โส พนฺธนปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ; เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโต ตสฺส อตฺตทณฺฑโต ชาตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ. เอตฺตเกนปิ ราชา น ตุสฺสติ. ตเมนํ ราชา ตสฺส ธนํ อาหราเปติ สตํ วา สหสฺสํ วา. โส ธนชานิปจฺจยาปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ; เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโต ตสฺส อตฺตทณฺฑโต ชาตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ. เอตฺตเกนปิ ราชา น ตุสฺสติ. ตเมนํ ราชา วิวิธา กมฺมการณา

ถาราเปติ กสาหิปิ ตาเฬติ, เวตฺเตหิปิ ตาเฬติ, อฑฺฒทัณฑเกหิปิ ตาเฬติ, หัตถัมปิ ฉินทติ, ปาทัมปิ ฉินทติ, หัตถปาทัมปิ ฉินทติ, กัณณัมปิ ฉินทติ, นาสัมปิ ฉินทติ, กัณณนาสัมปิ ฉินทติ, วิลังคถาลกัมปิ กโรติ, สังขมุณฑกัมปิ กโรติ, ราหุมุขัมปิ กโรติ, โชติมาลิกัมปิ กโรติ, หัตถปัชโชติกัมปิ กโรติ, เอรกวัตติกัมปิ กโรติ, จีรกวาสิกัมปิ กโรติ, เอเณยยกัมปิ กโรติ, พลิสมังสิกัมปิ กโรติ, กหาปณิกัมปิ กโรติ, ขาราปตัจฉิกัมปิ กโรติ, ปลิฆปริวัตติกัมปิ กโรติ, ปลาลปีฐกัมปิ กโรติ, ตัตเตนปิ เตเลน โอสิญจติ, สุนเขหิปิ ขาทาเปติ, ชีวันตัมปิ สูเล อุตตาเสติ, อสินาปิ สีสํ ฉินทติ. โส กัมมการณปัจจยาปิ ทุกขโทมนัสสํ ปฏิสํเวเทติ; เอตํ ภยํ ทุกขโทมนัสสํ กุโต ตัสส อัตตทัณฑโต ชาตํ สัญชาตํ นิพพัตตํ อภินิพพัตตํ ปาตุภูตํ. ราชา อิเมสํ จตุนนํ ทัณฑานํ อิสสโร. โส สเกน กัมเมน กายัสส เภทา ปรัมมรณา อปายํ ทุคคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปัชชติ. ตเมนํ นิรยปาลา ปัญจวิธพันธนํ นาม กัมมการณํ กาเรนติ: ตัตตํ อโยขิลํ หัตเถ คเมนติ, ตัตตํ อโยขิลํ ทุติเย หัตเถ คเมนติ, ตัตตํ อโยขิลํ ปาเท คเมนติ, ตัตตํ อโยขิลํ ทุติเย ปาเท คเมนติ, ตัตตํ อโยขิลํ มัชเฌอุรัสมึ คเมนติ. โส ตัตถ ทุกขา ติปปา กฏุกา เวทนา เวเทติ; น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว น ตํ ปาปกัมมํ พยันตีโหติ: เอตํ ภยํ ทุกขโทมนัสสํ กุโต, ตัสส อัตตทัณฑโต ชาตํ สัญชาตํ นิพพัตตํ อภินิพพัตตํ ปาตุภูตํ. ตเมนํ นิรยปาลา สํเวเสตวา กุธารีหิ • ตัจเฉนติ. โส ตัตถ ทุกขา ติปปา กฏุกา เวทนา เวเทติ; น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว

• สี กุธารีหิ.

น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตีโหติ. ตเมนํ นิรยปาลา อุทฺธํปาทํ อโธสิรํ คเหตฺวา วาสีหิ ตจฺเฉนฺติ. ตเมนํ นิรยปาลา รเถ โยเชตฺวา อาทิตฺตาย ปชฺชลิตาย สมฺปชฺชลิตาย สญฺโชติภูตาย[1] สาเรนฺติปิ[2] ปจฺจาสาเรนฺติปิ[3] ฯเปฯ ตเมนํ นิรยปาลา มหนฺตํ องฺคารปพฺพตํ อาทิตฺตํ สมฺปชฺชลิตํ สญฺโชติภูตํ อาโรเปนฺติปิ โอโรเปนฺติปิ ฯเปฯ ตเมนํ นิรยปาลา อุทฺธํปาทํ อโธสิรํ คเหตฺวา ตตฺตาย โลหกุมฺภิยา ปกฺขิปนฺติ อาทิตฺตาย สมฺปชฺชลิตาย สญฺโชติภูตาย. โส ตตฺถ เผณุทฺเทหกํ ปจฺจติ. โส ตตฺถ เผณุทฺเทหกํ ปจฺจมาโน สกิมฺปิ อุทฺธํ คจฺฉติ, สกิมฺปิ อโธ คจฺฉติ, สกิมฺปิ ติริยํ คจฺฉติ. โส ตตฺถ ทุกฺขา ติปฺปา กฏุกา เวทนา เวเทติ; น จ ตาว กาลํ กโรติ, ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตีโหติ: เอตํ ภยํ ทุกฺขโทมนสฺสํ กุโต, ตสฺส อตฺตทณฺฑโต ชาตํ สญฺชาตํ นิพฺพตฺตํ อภินิพฺพตฺตํ ปาตุภูตํ.

ตเมนํ นิรยปาลา มหานิรเย ปกฺขิปนฺติ. โส โข ปน มหานิรโย จตุกฺกณฺโณ จตุทฺวาโร วิภตฺโต ภาคโส มิโต อโยปาการปริยตฺโต อยสา ปฏิกุชฺชิโต. ตสฺส อโยมยา ภูมิ ชลิตา เตชสา ยุตฺตา สมนฺตา โยชนสตํ ผริตฺวา ติฏฺฐติ สพฺพทา.

กทริยา ตปนา โฆรา อจฺจิมนฺโต ทุราสทา,[4]
โลมหํสนรูปา จ ภิสฺมา ปฏิภยา ทุกฺขา.
ปุรตฺถิมาย จ ภิตฺติยา อจฺจิขนฺโธ สมุฏฺฐิโต,
ฑหนฺโต ปาปกมฺมนฺเต ปจฺฉิมาย ปฏิหญฺญติ.
ปจฺฉิมาย จ ภิตฺติยา อจฺจิขนฺโธ สมุฏฺฐิโต,

---

๑ สญฺโชติภูตายาติปิ ปาโฐ. ๒ สี. หาเรนฺติปิ ๓ ปจฺจาหาเรนฺติปิ.
๔ สี. ขรา สทา.

ฑหันโต ปาปกัมมันเต ปุรัตถิมาย ปฏิหัญญติ.
อุตตราย จ ภิตติยา อัจจิขันโธ สมุฏฐิโต,
ฑหันโต ปาปกัมมันเต ทักขิณาย ปฏิหัญญติ.
ทักขิณาย จ ภิตติยา อัจจิขันโธ สมุฏฐิโต,
ฑหันโต ปาปกัมมันเต อุตตราย ปฏิหัญญติ.
เหฏฐิโต จ สมุฏฐาย อัจจิขันโธ ภยานโก
ฑหันโต ปาปกัมมันเต ฉทนัสมึ ปฏิหัญญติ.
ฉทนัมหา สมุฏฐาย อัจจิขันโธ ภยานโก
ฑหันโต ปาปกัมมันเต ภูมิยํ ปฏิหัญญติ.
อโยกปาลํ อาทิตตํ สันตตตํ ชลิตํ ยถา;
เอวํ อวีจินิรโย เหฏฐา อุปริ ปัสสโต
ตัตถ สัตตา มหาลุททา มหากิพพิสการิโน,
อัจจันตปาปกัมมันตา ปัจจันติ น จ มิยยเร.
ชาตเวทสโม กาโย เตสํ นิรยวาสินํ
ปัสส กัมมานํ ทัฬหัตตํ, น ภัสมา โหนติ นปิ มสิ.
ปุรัตถิเมนปิ ธาวันติ ตโต ธาวันติ ปัจฉโต
อุตตเรนปิ ธาวันติ ตโต ธาวันติ ทักขิณํ
ยํ ยํ ทิสัมปิ ธาวันติ ตํ ตํ ทวารํ ปิถียติ,
อภินิกขมิตาสา เต สัตตา ปาโมกขํ คเวสิโน,
น เต ตโต นิกขมิตุํ ลภันติ กัมมปัจจยา,
เตสัญเจ ปาปกัมมันตํ อวิปักกํ กตํ พหุนติ.

เอตํ ภยํ ทุกขโทมนัสสํ กุโต ตัสส อัตตทัณฑโต ชาตํ สัญชาตํ นิพพัตตํ อภินิพพัตตํ ปาตุภูตํ. ยานิ จ เนรยิกานิ ทุกขานิ, ยานิ จ ติรัจฉานโยนิกานิ ทุกขานิ, ยานิ จ ปิตติวิสยิกานิ ทุกขานิ, ยานิ

จ มานุสกานิ ทุกฺขานิ, ตานิ กุโต ชาตานิ กุโต สญฺชาตานิ กุโต นิพฺพตฺตานิ กุโต อภินิพฺพตฺตานิ กุโต ปาตุภูตานิ, อตฺตทณฺฑโต ชาตานิ สญฺชาตานิ นิพฺพตฺตานิ อภินิพฺพตฺตานิ ปาตุภูตานีติ อตฺตทณฺฑา ภยํ ชาตํ. ชนํ ปสฺสถ เมธคนฺติ ชนนฺติ: ขตฺติยา จ, พฺราหฺมณา จ, เวสฺสา จ, สุทฺทา จ, คหฏฺฐา จ, ปพฺพชิตา จ, เทวา จ, มนุสฺสา จ. เมธคนฺติ: เมธคํ ชนํ กลหํ ชนํ วิรุทฺธํ ชนํ ปฏิวิรุทฺธํ ชนํ อาหตชนํ ปจฺจาหตชนํ อาฆาติตชนํ ปจฺจาฆาติตชนํ ปสฺสถ ทกฺขถ โอโลเกถ นิชฺฌาเยถ อุปปริกฺขถาติ ชนํ ปสฺสถ เมธคํ.

สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามีติ: สํเวคํ อุพฺเพคํ อุตฺราสํ ภยํ ปีฬนํ ฆฏฺฏนํ อุปทฺทวํ อุปสคฺคํ กิตฺตยิสฺสามิ ปกิตฺตยิสฺสามิ อาจิกฺขิสฺสามิ เทเสสฺสามิ ปญฺญาปิสฺสามิ ปฏฺฐปิสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภชิสฺสามิ อุตฺตานีกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามีติ สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ.

ยถา สํวิชิตํ มยาติ: ยถา มยา อตฺตนาเยว สํเวชิโต อุพฺเพชิโต สํเวคมาปาทิโตติ ยถา สํวิชิตํ มยา. เตนาห ภควา

"อตฺตทณฺฑา ภยํ ชาตํ, ชนํ ปสฺสถ เมธคํ,
สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา สํวิชิตํ มยาติ.
ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวา มจฺเฉ อปฺโปทเก ยถา,
อญฺญมญฺเญหิ พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา มํ ภยมาวิสิ.

ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวาติ ปชาติ: สตฺตาธิวจนํ. ปชํ ตณฺหาผนฺทนาย ผนฺทมานํ ทิฏฺฐิผนฺทนาย ผนฺทมานํ กิเลสผนฺทนาย ผนฺทมานํ ทุจฺจริตผนฺทนาย ผนฺทมานํ ปโยคผนฺทนาย ผนฺทมานํ วิปากผนฺทนาย ผนฺทมานํ รตฺตราเคน ผนฺทมานํ ทุฏฺฐโทเสน ผนฺทมานํ มูฬฺหโมเหน ผนฺทมานํ วินิพนฺธมาเนน ผนฺทมานํ ปรามฏฺฐทิฏฺฐิยา ผนฺทมานํ วิกฺเขปคตอุทฺธจฺเจน ผนฺทมานํ อนิฏฺฐงฺคตวิจิกิจฺฉาย ผนฺทมานํ ถาม-

คดอนุสเยหิ ผันทมานํ ลาเภน ผันทมานํ อลาเภน ผันทมานํ ยเสน ผันทมานํ อยเสน ผันทมานํ ปสํสาย ผันทมานํ นินทาย ผันทมานํ สุเขน ผันทมานํ ทุกเขน ผันทมานํ ชาติยา ผันทมานํ ชราย ผันทมานํ พยาธินา ผันทมานํ มรเณน ผันทมานํ โสกปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาเสหิ ผันทมานํ เนรยิเกน ทุกเขน ผันทมานํ ติรัจฉานโยนิเกน ทุกเขน ผันทมานํ ปิตติวิสยิเกน ทุกเขน ผันทมานํ มานุสเกน ทุกเขน ผันทมานํ คัพโภกกันติมูลเกน ทุกเขน. คัพภัฏฐิติมูลเกน ทุกเขน. คัพภวุฏฐานมูลเกน ทุกเขน. ชาตัสสุปนิพันธิเกน ทุกเขน. ชาตัสส ปราเธยยเกน ทุกเขน. อัตตูปักกเมน ทุกเขน. ปรูปักกเมน ทุกเขน. ทุกขทุกเขน. สังขารทุกเขน. วิปริณามทุกเขน. จักขุโรเคน ทุกเขน. โสตโรเคน. ฆานโรเคน. ชิวหาโรเคน. กายโรเคน. สีสโรเคน. กัณณโรเคน. มุขโรเคน. ทันตโรเคน. กาเสน. สาเสน. ปินาเสน. ฑเหน. ชเรน. กุจฉิโรเคน. มุจฉาย. ปักขันทิกาย. สุลาย. วิสูจิกาย. กุฏเฐน. คัณเฑน. กิลาเสน. โสเสน. อปมาเรน. ทันทุยา. กัณฑุยา กัจฉุยา. รขสาย. วิตัจฉิกาย. โลหิเตน. ปิตเตน. มธุเมเหน. อํสาย. ปิฬิกาย. ภคันทลาย. ปิตตสมุฏฐาเนหิ อาพาเธหิ. เสมหสมุฏฐาเนหิ อาพาเธหิ. วาตสมุฏฐาเนหิ อาพาเธหิ. สันนิปาติเกหิ อาพาเธหิ. อุตุปริณามเชหิ อาพาเธหิ. วิสมปริหารเชหิ อาพาเธหิ. โอปักกมิเกหิ อาพาเธหิ. กัมมวิปากเชหิ อาพาเธหิ. สีเตน. อุเณหน. ชิฆัจฉาย. ปิปาสาย. อุจจาเรน. ปัสสาเวน. ฑํสมกสวาตาตปสิริงสปสัมผัสเสน. มาตุมรเณน ทุกเขน. ปิตุมรเณน ทุกเขน. ภาตุมรเณน ทุกเขน. ภคินิมรเณน ทุกเขน. ธีตุมรเณน. ทุกเขน. ญาติมรเณน ทุกเขน. โภคัพยสเนน ทุกเขน. โรคัพยสเนน ทุกเขน. สีลัพยสเนน ทุกเขน. ทิฏฐิพยสเนน ทุกเขน.

ผนฺทมานํ สมฺผนฺทมานํ วิปฺผนฺทมานํ เวธมานํ ปเวธมานํ สมฺปเวธมานํ ทิสฺวาติ: ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวา.

มจฺเฉ อปฺโปทเก ยถาติ: ยถา มจฺฉา อปฺโปทเก ปริตฺโตทเก อุทกปริยาทาเน กาเกหิ วา กุลเลหิ วา พลากายวา ปริปาติยมานา อุกฺขิปิยมานา ขชฺชมานา ผนฺทนฺติ สมฺผนฺทนฺติ วิปฺผนฺทนฺติ เวธนฺติ ปเวธนฺติ สมฺปเวธนฺติ; เอวเมวํ ปชา ตณฺหาผนฺทนาย ผนฺทนฺติ. ฯเปฯ ทิฏฺฐิผนฺทเนน ทุกฺเขน ผนฺทนฺติ สมฺผนฺทนฺติ วิปฺผนฺทนฺติ เวธนฺติ ปเวธนฺติ สมฺปเวธนฺตีติ มจฺเฉ อปฺโปทเก ยถา.

อญฺญมญฺเญหิ พฺยารุทฺเธติ: อญฺญมญฺญํ สตฺตา วิรุทฺธา ปฏิวิรุทฺธา อาหตา ปจฺจาหตา อาฆาติตา ปจฺจาฆาติตา: ราชาโนปิ ราชูหิ วิวทนฺติ. ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ. พฺราหฺมณาปิ พฺราหฺมเณหิ วิวทนฺติ. คหปตีปิ คหปตีหิ วิวทนฺติ. มาตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ. ปุตฺโตปิ มาตรา วิวทติ. ปิตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ. ปุตฺโตปิ ปิตรา วิวทติ. ภาตาปิ ภาตรา วิวทติ. ภาตาปิ ภคินิยา วิวทติ. ภคินีปิ ภาตรา วิวทติ. สหาโยปิ สหาเยน วิวทติ. เต ตตฺถ กลหวิคฺคหวิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ ปาณีหิปิ อุปกฺกมนฺติ, เลฑฺฑูหิปิ อุปกฺกมนฺติ, ทณฺเฑหิปิ อุปกฺกมนฺติ, สตฺเถหิปิ อุปกฺกมนฺติ. เต ตตฺถ มรณมฺปิ คจฺฉนฺติ มรณมตฺตมฺปิ ทุกฺขนฺติ อญฺญมญฺเญหิ พฺยารุทฺเธ.

ทิสฺวา มํ ภยมาวิสีติ ทิสฺวาติ: ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา ภยํ ปีฬนํ ฆฏฺฏนํ อุปทฺทโว อุปสคฺโค อาวิสตีติ ทิสฺวา มํ ภยมาวิสิ. เตนาห ภควา

"ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวา มจฺเฉ อปฺโปทเก ยถา
อญฺญมญฺเญหิ พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา มํ ภยมาวิสีติ.

สมันตมสาโร โลโก ทิสา สัพพา สเมริตา
อิจฉํ ภวนมัตตโน นาททสาสึ อโนสิตํ.

สมันตมสาโร โลโกติ: นิรยโลโก, ติรัจฉานโยนิโลโก, ปิตติวิสยโลโก, มนุสสโลโก, เทวโลโก, ขันธโลโก, ธาตุโลโก, อายตนโลโก, อยํ โลโก, ปโร โลโก สพรหมโลโก สเทวโลโก; อยํ วุจจติ โลโก นิรยโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัตตสารสาเรน วา นิจเจน วา ธุเวน วา สัสสเตน วา อวิปริณามธัมเมน วา. ติรัจฉานโยนิโลโก. ปิตติวิสยโลโก. มนุสสโลโก. เทวโลโก. ขันธโลโก. ธาตุโลโก. อายตนโลโก. อยํ โลโก. ปโร โลโก. สพรหมโลโก. สเทวโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัตตสารสาเรน วา นิจเจน วา ธุเวน วา สัสสเตน วา อวิปริณามธัมเมน วา. ยถา นโฬ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา เอรัณโฑ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา อุทุมพโร อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา เสตคัจโฉ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา ปาลิภัททโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา เผณุปิณโฑ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา ปุพพุฬกํ อัสสารํ นิสสารํ สาราปคตํ; ยถา มรีจิ อัสสารา นิสสารา สาราปคตา; ยถา กัทลิขันโธ อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต; ยถา มายา อัสสารา นิสสารา สาราปคตา; เอวเมวํ นิรยโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัตตสารสาเรน วา นิจเจน วา ธุเวน วา สัสสเตน วา อวิปริณามธัมเมน วา. ติรัจฉานโยนิโลโก. ปิตติวิสยโลโก. มนุสสโลโก ฯเปฯ สเทวโลโก อัสสาโร นิสสาโร สาราปคโต นิจจสารสาเรน วา สุขสารสาเรน วา อัตตสารสาเรน วา

นิจฺเจน วา ธุเวน วา สสฺสเตน วา อวิปริณามธมฺเมน วาติ. สมนฺต-มสาโรโลโก. ทิสา สพฺพา สเมริตาติ: เย ปุรตฺถิมาย ทิสาย สํขารา, เตปิ เอริตา สเมริตา จลิตา ฆฏฺฏิตา อนิจฺจตาย ชาติยา อนุคตา ชราย อนุสฏา พฺยาธินา อภิภูตา มรเณน อพฺภาหตา ทุกฺเข ปติฏฺฐิตา อตาณา อเลณา อสรณา อสรณีภูตา. เย ปจฺฉิมาย ทิสาย สํขารา. เย อุตฺตราย ทิสาย สํขารา. เย ทกฺขิณาย ทิสาย สํขารา. เย ปุรตฺถิมาย อนุทิสาย สํขารา. เย ปจฺฉิมาย อนุทิสาย สํขารา. เย อุตฺตราย อนุทิสาย สํขารา. เย ทกฺขิณาย อนุทิสาย สํขารา. เย เหฏฺฐิมาย ทิสาย สํขารา. เย อุปริมาย ทิสาย สํขารา. เย ทสทิสาสุ สํขารา, เตปิ เอริตา สเมริตา จลิตา ฆฏฺฏิตา อนิจฺจตาย ชาติยา อนุคตา ชราย อนุสฏา พฺยาธินา อภิภูตา มรเณน อพฺภาหตา ทุกฺเข ปติฏฺฐิตา อตาณา อเลณา อสรณา อสรณีภูตา. ภาสิตมฺปิเจตํ

"กิญฺจาปิ เจตํ ชลตี วิมานํ
โอภาสยํ อุตฺตริยํ ทิสาย
รูเป รณํ ทิสฺวา สทา ปเวธิตํ,
ตสฺมา รูเป น รมติ สุเมโธ.

มจฺจุพฺภาหโต โลโก ชราย ปริวาริโต
ตณฺหาสลฺเลน โอติณฺโณ อิจฺฉาธุมายิโก สทา
สพฺโพ อาทิปิโต โลโก สพฺโพ โลโก ปโธปิโต
สพฺโพ ปชฺชลิโต โลโก สพฺโพ โลโก ปกมฺปิโตติ

ทิสา สพฺพา สเมริตา. อิจฺฉํ ภวนมตฺตโนติ: อตฺตโน ภวํ ตาณํ เลณํ สรณํ คตึ ปรายนํ อิจฺฉนฺโต สาทิยนฺโต ปตฺถยนฺโต ปิหยนฺโต อภิชปฺปนฺโตติ อิจฺฉํ ภวนมตฺตโน.

นาทฺทสาสึ อโนสิตนฺติ: อนชฺโฌสิตํ น อทฺทสํ, อชฺโฌสิตญฺเญว อทฺทสํ; สพฺพํ โยพฺพญฺญํ ชราย โอสิตํ สพฺพํ อาโรคฺยํ พฺยาธินา โอสิตํ. สพฺพํ ชีวิตํ มรเณน โอสิตํ สพฺพํ ลาภํ อลาเภน โอสิตํ สพฺพํ ยสํ อยเสน โอสิตํ สพฺพํ ปสํสํ นินฺทาย โอสิตํ สพฺพํ สุขํ ทุกฺเขน โอสิตํ.

ลาโภ อลาโภ ยโส อยโส จ
นินฺทา จ ปสํสา จ สุขทุกฺขญฺจ
เอเต อนิจฺจา มนุเชสุ ธมฺมา
อสสฺสตา วิปริณามธมฺมาติ นาทฺทสาสึ อโนสิตํ.

เตนาห ภควา

"สมนฺตมสาโร โลโก ทิสา สพฺพา สเมริตา
อิจฺฉํ ภวนมตฺตโน นาทฺทสาสึ อโนสิตํ.
โอสาเนตฺเวว พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา เม อรตี อหุ,
อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขึ ทุทฺทสํ หทยสฺสิตํ.

โอสาเนตฺเวว พฺยารุทฺเธติ โอสาเนตฺเววาติ: สพฺพํ โยพฺพญฺญํ ชรา โอสาเปติ. สพฺพํ อาโรคฺยํ พฺยาธิ โอสาเปติ. สพฺพํ ชีวิตํ มรณํ โอสาเปติ สพฺพํ ลาภํ อลาโภ โอสาเปติ. สพฺพํ ยสํ อยโส โอสาเปติ. สพฺพํ ปสํสํ นินฺทา โอสาเปติ. สพฺพํ สุขํ ทุกฺขํ โอสาเปตีติ โอสาเนตฺเวว พฺยารุทฺเธติ: โยพฺพญฺญกามา สตฺตา ชราย ปฏิวิรุทฺธา, อาโรคฺยกามา สตฺตา พฺยาธินา ปฏิวิรุทฺธา, ชีวิตกามา สตฺตา มรเณน ปฏิวิรุทฺธา, ลาภกามา สตฺตา อลาเภน ปฏิวิรุทฺธา, ยสกามา สตฺตา อยเสน ปฏิวิรุทฺธา, ปสํสกามา สตฺตา นินฺทาย ปฏิวิรุทฺธา, สุขกามา สตฺตา ทุกฺเขน วิรุทฺธา ปฏิวิรุทฺธา อาหตา ปจฺจาหตา อาฆาฏิตา ปจฺจาฆาฏิตาติ โอสาเนตฺเวว พฺยารุทฺเธ.

ทิสฺวา เม ธรตี อหูติ: ทิสฺวาติ: ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา ตุลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ ทิสฺวา. เม ธรตีติ: ยา อรติ ยา อนภิรติ, ยา อนภิรมนา, ยา อุกฺกณฺฐิยา, ยา ปริตสิตา อหูติ ทิสฺวา เม ธรตี อหุ.

อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขินฺติ: อถาติ: ปทสนฺธิ ฯเปฯ ปทานุปุพฺพตาเมตํ อถาติ. เอตฺถาติ สตฺเตสุ. สลฺลนฺติ: สตฺต สลฺลานิ ราคสลฺลํ, โทสสลฺลํ, โมหสลฺลํ, มานสลฺลํ, ทิฏฺฐิสลฺลํ, โสกสลฺลํ, กถํกถาสลฺลํ.

อทฺทกฺขินฺติ: อทฺทสํ อทฺทกฺขึ อปสฺสึ ปฏิวิชฺฌินฺติ อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขึ.

ทุทฺทสํ หทยสฺสิตนฺติ ทุทฺทสนฺติ: ทุทฺทสํ ทุทฺทกฺขํ ทุปฺปสฺสํ ทุพฺพุชฺฌํ ทุรนุพุชฺฌํ ทุปฺปฏิวิชฺฌํ. หทยสฺสิตนฺติ: หทยํ วุจฺจติ จิตฺตํ; ยํ จิตฺตํ, มโน, มานสํ, หทยํ, ปณฺฑรํ, มโน, มนายตนํ, มนินฺทฺริยํ, วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธ, ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ. หทยสฺสิตนฺติ: หทยนิสฺสิตํ จิตฺตนิสฺสิตํ จิตฺตสนฺนิสฺสิตํ จิตฺเตน สหคตํ สหชาตํ สํสฏฺฐํ สมฺปยุตฺตํ เอกุปฺปาทํ เอกนิโรธํ เอกวตฺถุกํ เอการมฺมณนฺติ ทุทฺทสํ หทยสฺสิตํ. เตนาห ภควา

"โอสาเนเตฺว พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา เม ธรตี อหุ,
อเถตฺถ สลฺลํ อทฺทกฺขึ ทุทฺทสํ หทยสฺสิตํ.
เยน สลฺเลน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวติ
ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ธาวติ น สีทติ.

เยน สลฺเลน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวตีติ: สลฺลนฺติ: สตฺต สลฺลานิ ราคสลฺลํ, โทสสลฺลํ, โมหสลฺลํ, มานสลฺลํ, ทิฏฺฐิสลฺลํ, โสกสลฺลํ, กถํกถาสลฺลํ.

กตมํ ราคสลฺลํ? โย ราโค, สาราโค, อนุนโย, อนุโรโธ,

นนฺทิ นนฺทิราโค, จิตฺตสฺส สาราโค, ฯเปฯ อภิชฺฌา, โลโภ, อกุสลมูลํ; อิทํ ราคสลฺลํ.

กตมํ โทสสลฺลํ? อนตฺถํ เม อจรีติ อาฆาโต ชายติ. "อนตฺถํ เม จรตีติ อาฆาโต ชายติ. "อนตฺถํ เม จริสฺสตีติ อาฆาโต ชายติ. ฯเปฯ จณฺฑิกฺกํ, อสฺสุโรโป, อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส; อิทํ โทสสลฺลํ.

กตมํ โมหสลฺลํ? ทุกฺเข อญฺญาณํ. ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณํ, ปุพฺพนฺเต อญฺญาณํ, อปรนฺเต อญฺญาณํ, ปุพฺพนฺตาปรนฺเต อญฺญาณํ, อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ อญฺญาณํ; ยํ เอวรูปํ อทสฺสนํ, อนภิสมโย, อนนุโพโธ, อสมฺโพโธ อปฺปฏิเวโธ, อสงฺคาหนา, อปริโยคาหนา, อสมเปกฺขนา, อปจฺจเวกฺขนา, อปจฺจกฺขกมฺมํ, ทุมฺเมชฺฌํ, พาลฺยํ, โมโห, ปโมโห, สมฺโมโห, อวิชฺชา, อวิชฺโชโฆ, อวิชฺชาโยโค, อวิชฺชานุสโย, อวิชฺชาปริยุฏฺฐานํ, อวิชฺชาลงฺคี, โมโห, อกุสลมูลํ; อิทํ โมหสลฺลํ.

กตมํ มานสลฺลํ? "เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, "สทิโสหมสฺมีติ มาโน, หีโนหมสฺมีติ มาโน; โย เอวรูโป มาโน, มญฺญนา มญฺญิตตฺตํ, อุณฺณติ,[๑] อุณฺณโม,[๒] ธโช, สมฺปคฺคาโห, เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส; อิทํ มานสลฺลํ.

กตมํ ทิฏฺฐิสลฺลํ? วีสติวตฺถุกา สกฺกายทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ทสวตฺถุกา อนฺตคาหิกา ทิฏฺฐิ; ยา เอวรูปา ทิฏฺฐิ, ทิฏฺฐิคตํ, ทิฏฺฐิคหนํ, ทิฏฺฐิกนฺตาโร, ทิฏฺฐิวิสูกายิกํ, ทิฏฺฐิวิปฺผนฺทิตํ, ทิฏฺฐิสญฺโญชนํ, คาโห, ปฏิคฺคาโห, อภินิเวโส, ปรามาโส, กุมฺมคฺโค มิจฺฉาปโถ, มิจฺฉตฺตํ, ติตฺถายตนํ วิปริเยสคาโห, วิปรีตคาโห, วิปลฺลาสคาโห, มิจฺฉาคาโห, อยาถาวกสฺมึ ยาถาวกนฺติ คาโห, ยาวตา

---

๑ สี. อุนฺนติ. ๒ สี. อุนฺนโม.

ทิวาสญฺจ ทิฏฺฐิคตานิ; อิทํ ทิฏฺฐิสลฺลํ.

กตมํ โสกสลฺลํ ? ญาติพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โภคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส โรคพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส สีลพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิพฺยสเนน วา ผุฏฺฐสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา พฺยสเนน สมนฺนาคตสฺส อญฺญตรญฺญตเรน วา ทุกฺขธมฺเมน ผุฏฺฐสฺส โสโก, โสจนา, โสจิตตฺตํ, อนฺโต โสโก, อนฺโต ปริโสโก, อนฺโตฑาโห, อนฺโต-ปริฑาโห, เจตโส ปริชฺฌายนา, โทมนสฺสํ, โสกสลฺลํ; อิทํ โสกสลฺลํ.

กตมํ กถํกถาสลฺลํ ? ทุกฺเข กงฺขา, ทุกฺขสมุทเย กงฺขา, ทุกฺขนิโรเธ กงฺขา, ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย กงฺขา, ปุพฺพนฺเต กงฺขา, อปรนฺเต กงฺขา, ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงฺขา, อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺ-ปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขา; ยา เอวรูปา กงฺขา, กงฺขายนา กงฺขา-ยิตตฺตํ, วิมติ, วิจิกิจฺฉา, เทฺวฬฺหกํ, เทฺวธาปโถ, สํสโย, อเนกํสคาโห อาสปฺปนา ปริสปฺปนา อปริโยคาหนา, ฉมฺภิตตฺตํ จิตฺตสฺส, มโนวิเลโข; อิทํ กถํกถาสลฺลํ: เยน สลฺเลน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวติ: ราคสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ, ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ, นิลฺโลปมฺปิ หรติ, เอกาคาริกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ; เอวมฺปิ ราคสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สนฺธาวติ สํสรติ. อถวา ราคสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต โภเค ปริเยสนฺโต นาวาย มหาสมุทฺทํ คจฺฉติ, สีตสฺส ปุรกฺขโต อุณฺหสฺส ปุรกฺขโต ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺเสหิ ริสฺสมาโน. ขุปฺปิปาสาย มิยฺยมาโน กุมฺภํ คจฺฉติ, ตกฺโกลํ คจฺฉติ, ตกฺกสีลํ

คจฺฉติ, กาลมุขํ คจฺฉติ, มรณปารํ คจฺฉติ, เวสุงฺคํ คจฺฉติ, เวราปถํ คจฺฉติ, ชวํ คจฺฉติ, ตมฺพลิงฺคํ คจฺฉติ, วงฺกํ คจฺฉติ, เอฬวทฺธนํ คจฺฉติ, สุวณฺณกูฏํ คจฺฉติ, สุวณฺณภูมึ คจฺฉติ, ตมฺพปณฺณึ คจฺฉติ, สุปฺปารํ คจฺฉติ, ภรุกํ คจฺฉติ, สุรฏฺฐํ คจฺฉติ, องฺคเณกํ คจฺฉติ, คงฺคณํ คจฺฉติ, ปรมคงฺคณํ คจฺฉติ, โยนํ คจฺฉติ, ปีนกํ คจฺฉติ, อลฺลสณฺฑํ คจฺฉติ, มรุกนฺตารํ คจฺฉติ, ชณฺณุปถํ คจฺฉติ, อชปถํ คจฺฉติ, เมณฺฑปถํ คจฺฉติ, สงฺกุปถํ คจฺฉติ, ฉตฺตปถํ คจฺฉติ, สกุณปถํ คจฺฉติ, มูสิกาปถํ คจฺฉติ, ทริปถํ คจฺฉติ, เวตฺตาธารํ คจฺฉติ. ปริเยสนฺโต น ลภติ, อลาภมูลกมฺปิ ทุกฺข- โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ. ปริเยสนฺโต ลภติ, ลทฺธา อารกฺขมูลกมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ "กินฺติ เม โภเค เนว ราชาโน หเรยฺยุํ, น โจรา หเรยฺยุํ, น อคฺคิ ฑเหยฺย, น อุทกํ วเหยฺย, น อปฺปิยา ทายาทา หเรยฺยนฺติ. ตสฺส เอวํ อารกฺขโต โคปยโต เต โภคา วิปฺปลุชฺชนฺติ. โส วิปฺปโยคมูลกมฺปิ ทุกฺขโทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ; เอวมฺปิ ราคสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สนฺธาวติ สํสรติ. โทสสลฺเลน. โมหสลฺเลน. มานสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติ; ปาณมฺปิ หนติ, อทินฺนมฺปิ อาทิยติ, สนฺธิมฺปิ ฉินฺทติ, นิลฺโลปมฺปิ หรติ, เอกาคาริกมฺปิ กโรติ, ปริปนฺเถปิ ติฏฺฐติ, ปรทารมฺปิ คจฺฉติ, มุสาปิ ภณติ; เอวํ มานสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สนฺธาวติ สํสรติ. ทิฏฺฐิสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต อเจลโก โหติ มุตฺตาจาโร หตฺถาวเลขโน, น เอหิภทนฺติโก

น ติฏฺฐภทนฺติโก นาภิหฏํ นอุทฺทิสฺส กตํ น นิมนฺตนํ สาทิยติ; โส น กุมฺภิมุขา ปฏิคฺคณฺหาติ, น กโฬปิมุขา ปฏิคฺคณฺหาติ, น เอฬกมนฺตรํ น ทณฺฑมนฺตรํ น มุสลมนฺตรํ, น ทฺวินฺนํ ภุญฺชมานานํ น คพฺภินิยา น ปายมานาย น ปุริสนฺตรคตาย, น สงฺกิตฺตีสุ, น ยตฺถ สา อุปฏฺฐิโต โหติ, น ยตฺถ มกฺขิกา สณฺฑสณฺฑจารินี, น มจฺฉํ น มํสํ, น เมรยํ น ถุโสทกํ ปิวติ. โส เอกาคาริโก วา โหติ เอกาโลปิโก, ทฺวาคาริโก วา โหติ ทฺวาโลปิโก. ฯเปฯ สตฺตาคาริโก วา โหติ สตฺตาโลปิโก. เอกิสฺสาปิ ทตฺติยา ยาเปติ, ทฺวีหิปิ ทตฺตีหิ ยาเปติ. ฯเปฯ สตฺตหิปิ ทตฺตีหิ ยาเปติ. เอกาหิกมฺปิ อาหารํ อาหาเรติ, ทฺวีหิกมฺปิ อาหารํ อาหาเรติ. ฯเปฯ สตฺตาหิกมฺปิ อาหารํ อาหาเรติ; อิติ เอวรูปํ อฑฺฒมาสิกมฺปิ ปริยายภตฺตโภชนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ: เอวมฺปิ ทิฏฺฐิสฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สนฺธาวติ สํสรติ. อถวา ทิฏฺฐิสฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต, โส สากภกฺโข วา โหติ, สามากภกฺโข วา โหติ, นีวารภกฺโข วา โหติ, ททฺทุลภกฺโข วา โหติ, หฏภกฺโข วา โหติ, อาจามภกฺโข วา โหติ, ปิญฺญากภกฺโข วา โหติ, ติณภกฺโข วา โหติ, โคมยภกฺโข วา โหติ, วนมูลผลาหาโร ยาเปติ ปวตฺตผลโภชี; โส สาณานิปิ ธาเรติ, มสาณานิปิ ธาเรติ, ฉวทุสฺสานิปิ ธาเรติ, ติรีฏานิปิ ธาเรติ, อชินานิปิ ธาเรติ, ปํสุกูลานิปิ ธาเรติ, อชินกฺขิปมฺปิ ธาเรติ, กุสจีรมฺปิ ธาเรติ, วากจีรมฺปิ ธาเรติ, ผลกจีรมฺปิ ธาเรติ, เกสกมฺพลมฺปิ ธาเรติ, อุลูกปกฺขมฺปิ ธาเรติ, เกสมสฺสุโลจโก โหติ, เกสมสฺสุโลจนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ, อุพฺภฏฺฐโกปิ โหติ อาสนปฏิกฺขิตฺโต, อุกฺกุฏิโกปิ โหติ อุกฺกุฏิกปฺปธานมนุยุตฺโต,

กัณฺฏกาปัสสยิโกปิ โหติ กัณฺฏกาปัสเย เสยฺยํ กัปเปติ, ผลกเสยฺยํปิ กัปเปติ, ถัณฺฑิลเสยฺยํปิ กัปเปติ, เอกปัสสยิโกปิ โหติ รโชชัลลธโร, อัพโภกาสิโกปิ โหติ, ยถา สันถติโกปิ โหติ, วิกฏิโกปิ โหติ วิกฏโภชนานุโยคมนุยุตฺโต, อปานโกปิ โหติ อปานภัตฺตมนุยุตฺโต, สายตติยกัมฺปิ อุทโกโรหณานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ; อิติ เอวรูปํ อเนกวิหิตํ กายัสส อาตาปนปริตาปนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ: เอวํ ทิฏฺฐิจิลัลเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมันนาคโต ธาวติ วิธาวติ สันธาวติ สํสรติ. โสกสัลเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมันนาคโต โสจติ กิลมติ ปริเทวติ อุรัตฺตาฬิ กันทติ สัมโมหํ อาปัชฺชติ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "ภูตปุพฺพํ พฺราหฺมณ อิมิสฺสาเยว สาวัตฺถิยา อัญฺญตริสฺสา อิตฺถิยา มาตา กาลมกาสิ. สา ตัสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมัตฺติกา ขิตฺตจิตฺตา รถิยา รถิยํ สิงฺฆาฏกเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสังกมิตฺวา เอวมาห "อปิ เม มาตรํ อัทฺทสถ, อปิ เม มาตรํ อัทฺทสถาติ. ภูตปุพฺพํ พฺราหฺมณ อิมิสฺสาเยว สาวัตฺถิยา อัญฺญตริสฺสา อิตฺถิยา ปิตา กาลมกาสิ. ภาตา กาลมกาสิ. ภคินี กาลมกาสิ. ปุตฺโต กาลมกาสิ. ธีตา กาลมกาสิ. สามิโก กาลมกาสิ. สา ตัสฺส กาลกิริยาย อุมฺมัตฺติกา ขิตฺตจิตฺตา รถิยา รถิยํ สิงฺฆาฏกเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสังกมิตฺวา เอวมาห "อปิ เม สามิกํ อัทฺทสถ, อปิ เม สามิกํ อัทฺทสถาติ.

ภูตปุพฺพํ พฺราหฺมณ อิมิสฺสาเยว สาวัตฺถิยา อัญฺญตรัสฺส ปุริสัสฺส มาตา กาลมกาสิ. โส ตัสฺสา กาลกิริยาย อุมฺมัตฺตโก ขิตฺตจิตฺโต รถิยา รถิยํ สิงฺฆาฏกเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสังกมิตฺวา เอวมาห "อปิ เม

มาตรํ อัท์ทสถ, อปิ เม มาตรํ อัท์ทสถาติ.

ภูตปุพ์พํ พ์ราห์มณ อิมิส์สาเยว สาวัต์ถิยา อัญ์ญตรัส์ส ปุริสัส์ส ปิตา กาลมกาสิ. ภาตา กาลมกาสิ. ภคินี กาลมกาสิ. ปุต์โต กาลมกาสิ. ธีตา กาลมกาสิ. ปชาปตี กาลมกาสิ. โส ตัส์สา กาลกิริยาย อุม์มัต์ตโก ขิต์ตจิต์โต รถิยาย รถิยํ สิงฆาฏกัน สิงฆาฏกํ อุปสังกมิต์วา เอวมาห "อปิ เม ปชาปตึ อัท์ทสถ, อปิ เม ปชาปตึ อัท์ทสถาติ.

ภูตปุพ์พํ พ์ราห์มณ อิมิส์สาเยว สาวัต์ถิยา อัญ์ญตรา อิต์ถี ญาติกุลํ อัค์คมาสิ. ตัส์สา เต ญาตกา สามิกํ อัจ์ฉินิต์วา อัญ์ญัส์ส ทาตุกามา. สา จ ตํ น อิจ์ฉติ. อถโข สา อิต์ถี สามิกํ เอตทโวจ "อิเม มํ อัย์ยปุต์ต ญาตกา ตํ อัจ์ฉินิต์วา อัญ์ญัส์ส ทาตุกามา อุโภ มยํ มริส์สามาติ. อถโข โส ปุริโส ตํ อิต์ถึ ท์วิธา เฉต์วา อัต์ตานํ โอปาเตสิ "อุโภ เปจ์จ ภวิส์สามาติ. เอวํ โสกสัล์เลน โอติณ์โณ วิท์โธ ผุฏ์โฐ ปเรโต สโมหิโต สมัน์นาคโต ธาวติ วิธาวติ สันธาวติ สํสรติ.

กถํกถาสัล์เลน โอติณ์โณ วิท์โธ ผุฏ์โฐ ปเรโต สโมหิโต สมัน์นาคโต สํสยปัก์ขัน์โน โหติ วิมติปัก์ขัน์โน เท์วฬ์หกชาโต "อโหสึ นุโข อหํ อตีตมัท์ธานํ, น นุโข อโหสึ อตีตมัท์ธานํ, กึ นุโข อโหสึ อตีตมัท์ธานํ, กถํ นุโข อโหสึ อตีตมัท์ธานํ, กึ หุต์วา กึ อโหสึ นุโข อหํ อตีตมัท์ธานํ, ภวิส์สามิ นุโข อหํ อนาคตมัท์ธานํ. น นุโข ภวิส์สามิ อนาคตมัท์ธานํ, กึ นุโข ภวิส์สามิ อนาคตมัท์ธานํ, กถํ นุโข ภวิส์สามิ อนาคตมัท์ธานํ, กึ หุต์วา กึ ภวิส์สามิ นุโข อหํ อนาคตมัท์ธานนฺติ. เอตรหิ วา ปัจ์จุปปัน์นมัท์ธานํ อัช์ฌัต์ตํ กถํกถี โหติ "อหํ นุโขส์มิ โน นุโขส์มิ

กึ นุ โขสฺมิ, กถํ นุ โขสฺมิ, สตฺโต กุโต อาคโต, โส กุหึ คามี ภวิสฺสตีติ เอวํ กงฺขาสลฺเลน โอติณฺโณ วิทฺโธ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต ธาวติ วิธาวติ สนฺธาวติ สํสรติ. เต จ สลฺเล อภิสงฺขโรติ. เต สลฺเล อภิสงฺขโรนฺโต สลฺลาภิสงฺขารวเสน ปุรตฺถิมทิสํ ธาวติ, ปจฺฉิมทิสํ ธาวติ, อุตฺตรทิสํ ธาวติ, ทกฺขิณทิสํ ธาวติ; เต สลฺลาภิสงฺขารา อปฺปหีนา, สลฺลาภิสงฺขารานํ อปฺปหีนตฺตา คติยา ธาวติ: นิรเย ธาวติ, ติรจฺฉานโยนิยา ธาวติ, ปิตฺติวิสเย ธาวติ, มนุสฺสโลเก ธาวติ, เทวโลเก ธาวติ, คติยา คตึ. อุปปตฺติยา อุปปตฺตึ. ปฏิสนฺธิยา ปฏิสนฺธึ. ภเวน ภวํ. สํสาเรน สํสารํ. วฏฺเฏน วฏฺฏํ ธาวติ วิธาวติ สนฺธาวติ สํสรติ เยน สลฺเลน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวติ.

ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ธาวติ น สีทตีติ: ตเมว ราคสลฺลํ โทสสลฺลํ โมหสลฺลํ ทิฏฺฐิสลฺลํ โสกสลฺลํ กถํกถาสลฺลํ อพฺพุยฺห อพฺพุยฺหิตฺวา อุทฺธริตฺวา สมุทฺธริตฺวา อุปฺปาฏยิตฺวา สมุปฺปาฏยิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คมิตฺวา เนว ปุรตฺถิมทิสํ ธาวติ, น ปจฺฉิมทิสํ ธาวติ, น อุตฺตรทิสํ ธาวติ, น ทกฺขิณทิสํ ธาวติ; เต สลฺลาภิสงฺขารา ปหีนา, สลฺลาภิสงฺขารานํ ปหีนตฺตา คติยา น ธาวติ: นิรเย น ธาวติ, ติรจฺฉานโยนิยา น ธาวติ, ปิตฺติวิสเย น ธาวติ, มนุสฺสโลเก น ธาวติ, เทวโลเก น ธาวติ, น คติยา คตึ. น อุปปตฺติยา อุปปตฺตึ. น ปฏิสนฺธิยา ปฏิสนฺธึ. น ภเวน ภวํ. น สํสาเรน สํสารํ. น วฏฺเฏน วฏฺฏํ ธาวติ วิธาวติ สนฺธาวติ สํสรติ ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ธาวติ. น สีทตีติ: กาโมเฆ น สีทติ, ภโวเฆ น สีทติ, ทิฏฺโฐเฆ น สีทติ, อวิชฺโชเฆ น สีทติ น สํสีทติ น โอสีทติ น อวสีทติ น อวคจฺฉตีติ ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ธาวติ น สีทติ. เตนาห ภควา

เยน สงฺเคน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวติ,
ตเมว สงฺคํ อปฺพุยฺห น ธาวติ น สีทติ.
ตตฺถ สิกฺขานุคียนฺติ (ยานิ โลเก คธิตานิ)
น เตสุ ปสุโต สิยา นิพฺพิชฺฌ สพฺพโส กาเม
สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน.

ตตฺถ สิกฺขานุคียนฺติ ยานิ โลเก คธิตานีติ: สิกฺขาติ: หตฺถิสิกฺขา, อสฺสสิกฺขา, รถสิกฺขา ธนุสิกฺขา, ลาลากิยํ, สลฺลกตฺติยํ, กายติกิจฺฉํ, ภูติยํ, โกมารติกิจฺฉํ. คียนฺตีติ: คียนฺติ กถียนฺติ ภณียนฺติ ทีปียนฺติ โวหรียนฺติ. อถวา คียนฺติ คณฺหียนฺติ อุคฺคณฺหียนฺติ ธารียนฺติ อุปธารียนฺติ อุปลกฺขียนฺติ คธิตปฏิลาภาย. คธิตา วุจฺจนฺติ ปญฺจกามคุณา จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา. กึการณา คธิตา วุจฺจนฺติ ปญฺจกามคุณา? เยภุยฺเยน เทวมนุสฺสา ปญฺจกามคุเณ อิจฺฉนฺติ สาทิยนฺติ ปีหยนฺติ อภิชปฺปนฺติ; ตํการณา คธิตา วุจฺจนฺติ ปญฺจกามคุณา. โลเกติ มนุสฺสโลเกติ ตตฺถ สิกฺขานุคียนฺติ ยานิ โลเก คธิตานิ.

น เตสุ ปสุโต สิยาติ: ตาสุ วา สิกฺขาสุ เตสุ วา ปญฺจกามคุเณสุ น ปสุโต สิยา, น ตนฺนินฺโน อสฺส น ตปฺโปโณ น ตปฺปพฺภาโร น ตทธิมุตฺโต น ตทาธิปเตยฺโยติ น เตสุ ปสุโต สิยา. นิพฺพิชฺฌ สพฺพโส กาเมติ นิพฺพิชฺฌาติ: ปฏิวิชฺฌิตฺวา. สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ปฏิวิชฺฌิตฺวา. สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ปฏิวิชฺฌิตฺวา. สพฺพโสติ: สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ สพฺพโสติ. กามาติ: อุทฺทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา,

ฯเปฯ อิเม วุจจันติ กิเลสกามาติ นิพพิชฌ สัพพโส กาเม. สิกเข นิพพานมัตตโนติ: สิกขาติ: ติสโส สิกขา: อธิสีลสิกขา, อธิจิตต-สิกขา, อธิปัญญาสิกขา. ฯเปฯ อยํ อธิปัญญาสิกขา. นิพพาน-มัตตโนติ: อัตตโน ราคัสส นิพพานาย โทสัสส นิพพานาย โมหัสส นิพพานาย. ฯเปฯ สัพพากุสลาภิสังขารานํ สมาย อุปสมาย วูปสมาย นิพพานาย ปฏินิสสัคคาย ปฏิปัสสัทธิยา อธิสีลัมปิ สิกเขยย, อธิจิตตัมปิ สิกเขยย, อธิปัญญัมปิ สิกเขยย. อิมา ติสโส สิกขา อาวัชเชนโต สิกเขยย, ชานันโต สิกเขยย. ฯเปฯ สัจฉิกาตัพพํ สัจฉิกโรนโต สิกเขยย อาจเรยย สมาจเรยย สมาทาย วัตเตยยาติ สิกเข นิพพานมัตตโน. เตนาห ภควา

"ตัตถ สิกขานุคียันติ (ยานิ โลเก คธิตานิ)
น เตสุ ปสุโต สิยา นิพพิชฌ สัพพโส กาเม
สิกเข นิพพานมัตตโน. สัจโจ สิยา อัปปคัพโภ
อมาโย ริตตเปสุโณ อักโกธโน โลภปาปํ
เววิจฉํ วิตเร มุนี.

สัจโจ สิยา อัปปคัพโภติ สัจโจ สิยาติ: สัจจวาจาย สมันนาค-โต สิยา, สัมมาทิฏฐิยา สมันนาคโต สิยา, อริเยน อัฏฐังคิเกน มัคเคน สมันนาคโต สิยาติ สัจโจ สิยา. อัปปคัพโภติ: ตีณิ ปาคัพภิยานิ: กายิกํ ปาคัพภิยํ, วาจสิกํ ปาคัพภิยํ, เจตสิกํ ปาคัพภิยํ. ฯเปฯ อิทํ เจตสิกํ ปาคัพภิยํ. ยัสสิมานิ ตีณิ ปาคัพ-ภิยานิ ปหีนานิ สมุจฉินนานิ วูปสันตานิ ปฏิปัสสัทธานิ อภัพพุปป-ตติกานิ ญาณัคคินา ทัฑฒานิ; โส วุจจติ อัปปคัพโภติ สัจโจ สิยา อัปปคัพโภ.

อมาโย ริตตเปสุโณติ: มายา วุจจติ วัญจนิกา จริยา. อิเธกัจโจ

กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา ตสฺส ปฏิจฺฉาทนเหตุ ปาปิกํ อิจฺฉํ ปณิทหติ "มา มํ ชญฺญาติ อิจฺฉติ, "มา มํ ชญฺญาติ สงฺกปฺเปติ, "มา มํ ชญฺญาติ วาจํ ภาสติ, "มา มํ ชญฺญาติ กาเยน ปรกฺกมติ: ยา เอวรูปา มายา, มายาวิตา, อจฺจสรา, วญฺจนา, นิกติ, นิกรณา, ปริหรณา, คูหนา, ปริคูหนา, ฉาทนา, ปฏิจฺฉาทนา, อนุตฺตานีกมฺมํ, อนาวิกมฺมํ, โวจฺฉาทนา, ปาปกิริยา; อยํ วุจฺจติ มายา. ยสฺเสสา มายา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา; โส วุจฺจติ อมาโย. วีตเปสุโณติ เปสุญฺญนฺติ: อิเธกจฺโจ ปิสุณวาโจ โหติ ฯเปฯ เอวํ เภทาธิปฺปาโย เปสุญฺญํ อุปสํหรติ. ยสฺเสตํ เปสุญฺญํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ, โส วุจฺจติ วีตเปสุโณ วิคตเปสุโณติ อมาโย วีตเปสุโณ.

อกฺโกธโน โลภปาปํ เววิจฺฉํ วิตเร มุนีติ: อกฺโกธโนติ หิ โข วุตฺตํ. อปิจ โกโธ ตาว วตฺตพฺโพ. ทสหากาเรหิ โกโธ ชายติ. ฯเปฯ ยสฺเสโส โกโธ ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ; โส วุจฺจติ อกฺโกธโน. โกธสฺส ปหีนตฺตา อกฺโกธโน, โกธวตฺถุสฺส ปริญฺญาตตฺตา อกฺโกธโน, โกธเหตุสฺส อุปจฺฉินฺนตฺตา อกฺโกธโน. โลโภติ: โย โลโภ, ลุพฺภนา, ลุพฺภิตตฺตํ. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. เววิจฺฉํ วุจฺจติ ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ. ฯเปฯ คาโห วุจฺจติ มจฺฉริยํ. มุนีติ โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา, ปชานนา. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนิ. อกฺโกธโน โลภปาปํ เววิจฺฉํ วิตเร มุนีติ: มุนิ โลภปาปกญฺจ เววิจฺฉญฺจ ตรติ อุตฺตรติ ปตรติ สมติกฺกมติ วีติวตฺตติ

[illegible] อัก์โกธโน โลภปาปํ เววิจ์ฉํ วิตเร มุนีติ. เตนาห ภควา

> "สัจ์โจ สิยา อัป์ปคัพ์โภ อมาโย ริต์ตเปสุโณ,
> อัก์โกธโน โลภปาปํ เววิจ์ฉํ วิตเร มุนิ.
> นิท์ทํ ตัน์ทึ สเห ถีนํ ปมาเทน น สํวเส,
> อติมาเน น ติฏ์เฐย์ย นิพ์พานมนโส นโร.

นิท์ทํ ตัน์ทึ สเห ถีนัน์ติ: นิท์ทาติ: ยา กายัส์ส อกัล์ยตา, อกัม์มัญ์ญตา, โอนาโห, ปริโยนาโห, อัน์โต สโมโรโธ, มิท์ธํ, โสป์ปํ, ปจลายิกา, สุปนา, สุปิตัต์ตํ. ตัน์ทีติ ยา ตัน์ที, ตัน์ทิยนา, ตัน์ทิมนกตา, อาลสิยํ, อาลสายนา, อาลสายิตัต์ตํ. ถีนัน์ติ ยา จิต์ตัส์ส อกัล์ยตา, อกัม์มัญ์ญตา, โอลียนา, สัล์ลียนา, ลีนํ, ลียนา, ลียิตัต์ตํ, ถีนํ, ถียนา, ถียิตัต์ตํ จิต์ตัส์ส. นิท์ทํ ตัน์ทึ สเห ถีนัน์ติ: นิท์ทัญ์จ ตัน์ทิญ์จ สเหย์ย ปริสเหย์ย อภิภเวย์ย อัช์โฌต์ถเรย์ย ปริยาทิเยย์ย มัท์เทย์ยาติ นิท์ทํ ตัน์ทึ สเห ถีนํ.

ปมาเทน น สํวเสติ: ปมาโท วัต์ตัพ์โพ. กายทุจ์จริเตน วา วจีทุจ์จริเตน วา มโนทุจ์จริเตน วา ปัญ์จสุ กามคุเณสุ จิต์ตัส์ส โวส์สัค์โค, โวส์สัค์คานุป์ปทานํ วา, กุสลานํ วา ธัม์มานํ ภาวนาย อสัก์กัจ์จกิริยตา, อสาตัจ์จกิริยตา, อนัฏ์ฐิตกิริยตา, โอลีนวุต์ติตา, นิก์ขิต์ตฉัน์ทตา, นิก์ขิต์ตธุรตา, อนาเสวนา, อภาวนา, อพหุลีกัม์มํ, อนธิฏ์ฐานํ, อนนุโยโค ปมาโท, โย เอวรูโป ปมาโท, ปมัช์ชนา, ปมัช์ชิตัต์ตํ, อยํ วุจ์จติ ปมาโท. ปมาเทน น สํวเสติ: ปมาเทน น สํวเสย์ย น วเสย์ย น ปริวเสย์ย, ปมาทํ ปชเหย์ย วิโนเทย์ย พ์ยัน์ตีกเรย์ย อนภาวํ คเมย์ย, ปมาทา อารโต อัส์ส วิรโต ปฏิวิรโต นิก์ขัน์โต นิส์สัฏ์โฐ วิป์ปมุต์โต วิสัญ์ญุต์โต วิมริยาทีกเตน เจตสา วิหเรย์ยาติ ปมาเทน น สํวเส.

อติมาเน น ติฏฺเฐยฺยาติ: อติมาโนติ: อิเธกจฺโจ ปรํ อติมญฺญติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา; โย เอวรูโป มาโน, มญฺญนา, มญฺญิตตฺตํ, อุณฺณติ, อุณฺณโม, ธโช, สมฺปคฺคาโห, เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส; อยํ วุจฺจติ อติมาโน; อติมาเน น ติฏฺเฐยฺยาติ: อติมาเน น ติฏฺเฐยฺย น สนฺติฏฺเฐยฺย, อติมานํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; อติมานา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ อติมาเน น ติฏฺเฐยฺย.

นิพฺพานมนโส นโรติ: อิเธกจฺโจ ทานํ เทนฺโต สีลํ สมาทิยนฺโต อุโปสถกมฺมํ กโรนฺโต ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐเปนฺโต ปริเวณํ สมฺมชฺชนฺโต เจติยํ วนฺทนฺโต เจติเย คนฺธมาลํ อาโรเปนฺโต เจติยํ ปทกฺขิณํ กโรนฺโต ยงฺกิญฺจิ เตธาตุกํ กุสลาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรนฺโต น คติเหตุ น อุปปตฺติเหตุ น ปฏิสนฺธิเหตุ น ภวเหตุ น สํสารเหตุ น วฏฺฏเหตุ สพฺพนฺตํ วิสํโยคาธิปฺปาโย นิพฺพานนินฺโน นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร อภิสงฺขโรตีติ เอวมฺปิ นิพฺพานมนโส นโร. อถวา สพฺพสงฺขารธาตุยา จิตฺตํ ปฏิวาเปตฺวา อมตาย ธาตุยา จิตฺตํ อุปสํหรติ "เอตํ สนฺตํ, เอตํ ปณีตํ; ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานนฺติ เอวมฺปิ นิพฺพานมนโส นโร.

น ปณฺฑิตา อุปธิสุขสฺส เหตุ
ทานานิ ททนฺติ ปุนพฺภวาย,
กามญฺจ เต อุปธิปริกฺขยาย
ททนฺติ ทานํ อปุนพฺภวาย.

น ปณฺฑิตา อุปธิสุขสฺส เหตุ
ภาเวนฺติ ฌานานิ ปุนพฺภวาย,
กามญฺจ เต อุปธิปริกฺขยาย
ภาเวนฺติ ฌานานิ อปุนพฺภวาย,
เต นิพฺพุตึ อภิมนา ทหนฺติ,
ตนฺนินฺนจิตฺตา ตทาธิมุตฺตตา,
นชฺโช ยถา สาครมชฺฌคตา,
ภวนฺติ นิพฺพานปรายนา เตติ

นิพฺพานมนโส นโร. เตนาห ภควา

"นิทฺทํ ตนฺทึ สเห ถีนํ ปมาเทน น สํวเส
อติมาเน น ติฏฺเฐยฺย นิพฺพานมนโส นโรติ.
โมสวชฺเชน นิยฺเยถ รูเป สฺเนหํ น กุพฺพเย,
มานญฺจ ปริชาเนยฺย สาหสา วิรโต จเร.

โมสวชฺเชน นิยฺเยถาติ: โมสวชฺชํ วุจฺจติ มุสาวาโท; อิเธกจฺโจ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคฺคโต วา ปูคมชฺฌคฺคโต วา ราชกุลมชฺฌคฺคโต วา อภินีโต สกฺขิปุฏฺโฐ "เอหิ โภ ปุริส. ยํ ชานาสิ, ตํ วเทหีติ; โส อชานํ วา อาห "ชานามีติ, ชานํ วา อาห "น ชานามีติ; อปสฺสํ วา อาห "ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อาห "น ปสฺสามีติ; อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตาติ อิติ วุจฺจติ โมสวชฺชํ. อปิจ ตีหากาเรหิ จตุปญฺจฉสตฺตอฏฺฐหากาเรหิ ฯเปฯ อิเมหิ อฏฺฐหากาเรหิ มุสาวาโท โหติ. โมสวชฺเชน นิยฺเยถาติ โมสวชฺเชน น ยาเยยฺย น วุยฺเหยฺย น สํหเรยฺย โมสวชฺชํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ

คเมยฺย; โมสวชฺชา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ โมสวชฺเชน นิยฺเยถ.

รูเป สฺเนหํ น กุพฺพเยติ: รูปนฺติ จตฺตาโร จ มหาภูตา, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ; รูเป สฺเนหํ น กุพฺพเยติ: รูเป สฺเนหํ น กเรยฺย, ฉนฺทํ น กเรยฺย, เปมํ น กเรยฺย, ราคํ น กเรยฺย น ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺยาติ รูเป สฺเนหํ น กุพฺพเย.

มานญฺจ ปริชาเนยฺยาติ: มาโนติ: เอกวิเธน มาโน: จิตฺตสฺส อุณฺณติ. ทุวิเธน มาโน: อตฺตุกฺกํสนมาโน, ปรวมฺภนมาโน. ติวิเธน มาโน: เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, สทิโสหมสฺมีติ มาโน, หีโนหมสฺมีติ มาโน. จตุพฺพิเธน มาโน: ลาเภน มานํ ชเนติ, ยเสน มานํ ชเนติ, ปสํสาย มานํ ชเนติ, สุเขน มานํ ชเนติ. ปญฺจวิเธน มาโน: ลาภิมฺหิ มนาปิกานํ รูปานนฺติ มานํ ชเนติ, มนาปิกานํ สทฺทานํ. คนฺธานํ. รสานํ. โผฏฺฐพฺพานนฺติ มานํ ชเนติ. ฉพฺพิเธน มาโน: จกฺขุสมฺปทาย มานํ ชเนติ, โสตสมฺปทาย. ฆานสมฺปทาย. ชิวฺหาสมฺปทาย. กายสมฺปทาย. มโนสมฺปทาย มานํ ชเนติ. สตฺตวิเธน มาโน: มาโน, อติมาโน, มานาติมาโน, โอมาโน, อธิมาโน, อสฺมิมาโน, มิจฺฉามาโน. อฏฺฐวิเธน มาโน: ลาเภน มานํ ชเนติ, อลาเภน โอมานํ ชเนติ, ยเสน มานํ ชเนติ, อยเสน โอมานํ ชเนติ, ปสํสาย มานํ ชเนติ, นินฺทาย โอมานํ ชเนติ, สุเขน มานํ ชเนติ, ทุกฺเขน โอมานํ ชเนติ. นววิเธน มาโน: เสยฺยสฺส เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, เสยฺยสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน, เสยฺยสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน, สทิสสฺส เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, สทิสสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน, สทิสสฺส

หีโนหมสฺมีติ มาโน, หีนสฺส เสยฺโยหมสฺมีติ มาโน, หีนสฺส สทิโสหมสฺมีติ มาโน หีนสฺส หีโนหมสฺมีติ มาโน. ทสวิเธน มาโน: อิเธกจฺโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา; โย เอวรูโป มาโน, มญฺญนา, มญฺญิตตฺตํ, อุณฺณติ, อุณฺณโม, ธโช, สมฺปคฺคาโห, เกตุกมฺยตา จิตฺตสฺส; อยํ วุจฺจติ มาโน, มานญฺจ ปริชาเนยฺยาติ: มานํ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริชาเนยฺย: ญาตปริญฺญาย, ตีรณปริญฺญาย, ปหานปริญฺญาย.

กตมา ญาตปริญฺญา? มานํ ชานาติ "อยํ เอกวิเธน มาโน: จิตฺตสฺส อุณฺณติ. อยํ ทุวิเธน มาโน: อตฺตุกฺกํสนมาโน, ปรวมฺภนมาโน. ฯเปฯ อยํ ทสวิเธน มาโน: อิเธกจฺโจ มานํ ชเนติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนาติ ชานาติ ปสฺสติ; อยํ ญาตปริญฺญา.

กตมา ตีรณปริญฺญา? เอวํ ญตฺวา มานํ ตีเรติ อนิจฺจโต ทุกฺขโต. ฯเปฯ นิสฺสรณโต ตีเรติ; อยํ ตีรณปริญฺญา.

กตมา ปหานปริญฺญา? เอวํ ตีเรตฺวา มานํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ; อยํ ปหานปริญฺญา. มานญฺจ ปริชาเนยฺยาติ: มานํ อิมาหิ ตีหิ ปริญฺญาหิ ปริชาเนยฺยาติ มานญฺจ ปริชาเนยฺย.

สาหสา วิรโต จเรติ: กตมา สาหสา จริยา? รตฺตสฺส ราคจริยา สาหสาจริยา. ทุฏฺฐสฺส โทสจริยา สาหสาจริยา. มุฬฺหสฺส โมหจริยา สาหสาจริยา. วินิพทฺธสฺส มานจริยา สหสาจริยา. ปรามฏฺฐสฺส ทิฏฺฐิจริยา สาหสาจริยา. วิกฺเขปคตสฺส อุทฺธจฺจจริยา สาหสาจริยา. อนิฏฺฐงฺคตสฺส วิจิกิจฺฉาจริยา สาหสาจริยา. ถามคตสฺส อนุสยจริยา สาหสาจริยา; อยํ สาหสาจริยา. สาหสา วิรโต จเรติ: สาหสาจริยาย อารโต

ยสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโจ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ จเรติ: จเรยฺย วิจเรยฺย อิริเยยฺย วตฺเตยฺย ปาเลยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยาติ สาหสา วิรโต จเร. เตนาห ภควา

"โมสวชฺเชน นิยฺเยถ รูเป สฺเนหํ น กุพฺพเย,
มานญฺจ ปริชาเนยฺย สาหสา วิรโต จเรติ.
ปุราณํ นาภินนฺเทยฺย นเว ขนฺติมกุพฺพเย,
หียมาเน น โสเจยฺย อากาสํ[๑] น สิโต สิยา.

ปุราณํ นาภินนฺเทยฺยาติ: ปุราณา วุจฺจนฺติ อตีตา รูปา เวทนา สญฺญา สํขารา วิญฺญาณํ. อตีเต สํขาเร ตณฺหาวเสน ทิฏฺฐิวเสน นาภินนฺเทยฺย นาภิวเทยฺย น อชฺโฌเสยฺย อภินนฺทนํ อภิวทนํ อชฺโฌสานํ คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตี-กเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ ปุราณํ นาภินนฺเทยฺย.

นเว ขนฺติมกุพฺพเยติ: นวา วุจฺจนฺติ ปจฺจุปฺปนฺนา รูปา เวทนา สญฺญา สํขารา วิญฺญาณํ. ปจฺจุปฺปนฺเน สํขาเร ตณฺหาวเสน ขนฺตึ น กเรยฺย ฉนฺทํ น กเรยฺย เปมํ น กเรยฺย ราคํ น กเรยฺย น ชเนยฺย น สญฺชเนยฺย น นิพฺพตฺเตยฺย นาภินิพฺพตฺเตยฺยาติ นเว ขนฺติมกุพฺพเย.

หียมาเน น โสเจยฺยาติ: หียมาเน หายมาเน ปริหายมาเน เวมาเน วิคจฺฉมาเน อนฺตรธายมาเน น โสเจยฺย, น กิลเมยฺย, น ปรามเสยฺย, น ปริเทเวยฺย, น อุรตฺตาฬึ กนฺเทยฺย, น สมฺโมหํ อาปชฺเชยฺย. จกฺขุสฺมึ หียมาเน หายมาเน ปริหายมาเน เวมาเน วิคจฺฉมาเน อนฺตรธายมาเน, โสตสฺมึ. ฆานสฺมึ. ชิวฺหาย. กายสฺมึ.

๑ ยุ. อากาสํ.

รูปัส๎มึ. สัททัส๎มึ. คันธัส๎มึ. รสัส๎มึ. โผฏ๎ฐัพ๎พัส๎มึ. กุลัส๎มึ. คณัส๎มึ. อาวาสัส๎มึ. ยสัส๎มึ. ปสํสาย. สุขัส๎มึ. จีวรัส๎มึ. ปิณ๎ฑปาตัส๎มึ. เสนาสนัส๎มึ. คิลานปัจ๎จยเภสัช๎ชปริก๎ขารัส๎มึ หียมาเน หายมาเน ปริหายมาเน เวมาเน วิคัจ๎ฉมาเน อันตรธายมาเน, น โสเจย๎ย, น กิลเมย๎ย, น ปรามเสย๎ย, น ปริเทเวย๎ย, น อุรัต๎ตาฬึ กันเทย๎ย, น สัมโมหํ อาปัช๎เชย๎ยาติ หียมาเน น โสเจย๎ย.

อากัส๎สํ น สิโต สิยาติ: อากัส๎สํ วุจ๎จติ ตัณ๎หา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิช๎ฌา โลโภ อกุสลมูลํ. กึการณา อากัส๎สํ วุจ๎จติ ตัณ๎หา? ยาย ตัณ๎หาย รูปํ อากัส๎สติ สมากัส๎สติ คัณ๎หาติ ปรามสติ อภินิวิสติ. เวทนํ. สัญ๎ญํ. สํขาเร. วิญ๎ญาณํ. คตึ. อุปปัต๎ตึ. ปฏิสัน๎ธึ. ภวํ. สํสารํ. วัฏ๎ฏํ อากัส๎สติ สมากัส๎สติ คัณ๎หาติ ปรามสติ อภินิวิสติ; ตํการณา อากัส๎สํ วุจ๎จติ ตัณ๎หา. อากัส๎สํ น สิโต สิยาติ: ตัณ๎หํ น สิโต สิยา, ตัณ๎หํ ปชเหย๎ย วิโนเทย๎ย พ๎ยันตีกเรย๎ย อนภาวํ คเมย๎ย; ตัณ๎หาย อารโต อัส๎ส วิรโต ปฏิวิรโต นิก๎ขันโต นิส๎สัฏ๎โฐ วิป๎ปมุต๎โต วิสัญ๎ญุต๎โต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรย๎ยาติ อากัส๎สํ น สิโต สิยา. เตนาห ภควา

"ปุราณํ นาภินันเทย๎ย นเว ขันติมกุพ๎พเย,
หียมาเน น โสเจย๎ย อากัส๎สํ น สิโต สิยา.
เคธํ พ๎รูมิ มโหโฆติ อาชวํ[1] พ๎รูมิ ชัป๎ปนํ
อารัม๎มณํ ปกัป๎ปนํ กามปังโก ทุรัจ๎จโย.

เคธํ พ๎รูมิ มโหโฆติ: เคโธ วุจ๎จติ ตัณ๎หา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิช๎ฌา โลโภ อกุสลมูลํ. มโหโฆ วุจ๎จติ ตัณ๎หา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิช๎ฌา โลโภ อกุสลมูลํ. เคธํ พ๎รูมิ

๑ ยุ. อาชวํ.

มโหฆติ: เคธํ มโหฆติ พฺรูมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิ ปกาเสมีติ เคธํ พฺรูมิ มโหฆติ.

อาจมํ พฺรูมิ ชปฺปนนฺติ: อาจมา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ชปฺปนาปิ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. อาจมํ พฺรูมิ ชปฺปนนฺติ: อาจมํ ชปฺปนาติ พฺรูมิ อาจิกฺขามิ เทเสมิ ปญฺญาเปมิ ปฏฺฐเปมิ วิวรามิ วิภชามิ อุตฺตานีกโรมิ ปกาเสมีติ อาจมํ พฺรูมิ ชปฺปนํ.

อารมฺมณํ ปกปฺปนนฺติ: อารมฺมณา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ปกปฺปนาปิ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลนฺติ อารมฺมณํ ปกปฺปนํ. กามปงฺโก ทุรจฺจโยติ: กามปงฺโก กามกทฺทโม กามกิเลโส กามปลิโป กามปลิโพโธ ทุรจฺจโย ทุรติวตฺโต ทุตฺตโร ทุปฺปตโร ทุสฺสมติกฺกโม ทุพฺพีติวตฺโตติ กามปงฺโก ทุรจฺจโย. เตนาห ภควา

"เคธํ พฺรูมิ มโหฆติ อาจมํ พฺรูมิ ชปฺปนํ,
อารมฺมณํ ปกปฺปนํ กามปงฺโก ทุรจฺจโยติ.
สจฺจา อโวกฺกมฺม มุนิ ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณ,
สพฺพํ โส ปฏินิสฺสชฺช ส เว สนฺโตติ วุจฺจติ.

สจฺจา อโวกฺกมฺม มุนีติ: สจฺจวาจาย อโวกฺกมนฺโต สมฺมาทิฏฺฐิยา อโวกฺกมนฺโต อริยา อฏฺฐงฺคิกา มคฺคา อโวกฺกมนฺโต. มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา, ปชานนา. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนีติ สจฺจา อโวกฺกมฺม มุนิ.

ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณติ: ถลํ วุจฺจติ อมตํ นิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ,

นิพพานํ. พราหมโณติ สัตตันนํ ธัมมานํ วาหิตัตตา พราหมโณ. ฯเปฯ อนิสสิโต ตาที ปวุจจเต พรหมา. ถเล ติฏฐติ พราหมโณติ: ถเล ติฏฐติ, ที่เป ติฏฐติ, ตาเณ ติฏฐติ, เลเณ ติฏฐติ, สรเณ ติฏฐติ, อภเย ติฏฐติ, อัจจุเต ติฏฐติ, อมเต ติฏฐติ, นิพพาเน ติฏฐตีติ ถเล ติฏฐติ พราหมโณ.

สัพพํ โส ปฏินิสสัชชาติ: สัพพํ วุจจติ ทวาทสายตนานิ: จักขุญเจว รูปา จ ฯเปฯ มโนเจว ธัมมา จ. ยโต อัชฌัตติก-พาหิเรสุ อายตเนสุ ฉันทราโค ปหีโน โหติ อุจฉินนมูโล ตาลาวัตถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปปาทธัมโม; เอตตาวตาปิ สัพพํ จัตตํ โหติ วันตํ มุตตํ ปหีนํ ปฏินิสสัฏฐํ. ยโต ตัณหา จ ทิฏฐิ จ มาโน จ ปหีนา โหนติ อุจฉินนมูลา ตาลาวัตถุกตา อภาวํคตา อายตึ อนุปปาทธัมมา; เอตตาวตาปิ สัพพํ จัตตํ โหติ วันตํ มุตตํ ปหีนํ ปฏินิสสัฏฐํ. ยโต ปุญญาภิสังขาโร จ อปุญญาภิสังขาโร จ อาเนญชาภิสังขาโร จ ปหีนา โหนติ อุจฉินนมูลา ตาลาวัตถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปปาทธัมมา; "เอตตาวตาปิ สัพพํ จัตตํ โหติ วันตํ ปหีนํ ปฏินิสสัฏฐันติ สัพพํ โส ปฏินิสสัชช.

"สเว สันโตติ วุจจตีติ: โส สันโต อุปสันโต วูปสันโต นิพพุโต ปฏิปัสสัทโธติ วุจจติ กถิยติ ภณิยติ ทีปิยติ โวหริยตีติ สเว สันโตติ วุจจติ เตนาห ภควา

"สัจจา อโวกกัมม มุนิ ถเล ติฏฐติ พราหมโณ,
สัพพํ โส ปฏินิสสัชช สเว สันโตติ วุจจตีติ.
ส เว วิทธา ส เวทคู ญัตวา ธัมมํ อนิสสิโต
สัมมา โส โลเก อิริยาโน นปปิเหติธ กัสสจิ.

สเว วิทธา ส เวทคูติ: วิทธาติ วิทธา วิชชาคโต ญาณี

พุทฺธิมา วิภาวี เมธาวี. เวทคูติ: เวโท วุจฺจติ จตูสุ มคฺเคสุ ญาณํ. ฯเปฯ สพฺพเวทนาสุ วีตราโค สพฺพเวทมติจฺจ เวทคู โสติ สเว วิทฺธา ส เวทคู.

ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโตติ: ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ. ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ญตฺวา ชานิตฺวา ตุลยิตฺวา ติรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวา. อนิสฺสิโตติ: เทฺว นิสฺสยา: ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ. ฯเปฯ อยํ ตณฺหานิสฺสโย. ฯเปฯ อยํ ทิฏฺฐินิสฺสโย. ตณฺหานิสฺสยํ ปหาย ทิฏฺฐินิสฺสยํ ปฏินิสฺสชฺชิตฺวา จกฺขุํ อนิสฺสิโต, โสตํ อนิสฺสิโต ฆานํ อนิสฺสิโต. ฯเปฯ ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพ ธมฺเม อนิสฺสิโต อนลฺลีโน อนุปคโต อนชฺโฌสิโต อนธิมุตฺโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต.

สมฺมา โส โลเก อิริยาโนติ: ยโต อชฺฌตฺติกพาหิเรสุ อายตเนสุ ฉนฺทราโค ปหีโน โหติ อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํ คโต อายตึ อนุปฺปาทธมฺโม; เอตฺตาวตาปิ สมฺมา โส โลเก จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ. ยโต ปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อาเนญฺชาภิสงฺขาโร จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ คตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; เอตฺตาวตาปิ สมฺมา โส โลเก จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ สมฺมา โส โลเก อิริยาโน.

นปฺปิเหติ กสฺสจีติ: ปิหา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา ปิหา ตณฺหา ปหีนา

สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา; โส กสฺสจิ นปฺปิเหติ ขตฺติยสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เวสฺสสฺส วา สุทฺทสฺส วา คหฏฺฐสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วาติ นปฺปิเหติ กสฺสจิ. เตนาห ภควา

"ส เว วิทฺธา ส เวทคู ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต,
สมฺมา โส โลเก อิริยาโน นปฺปิเหติ กสฺสจิ.
โย จ กาเม อจฺจตริ สงฺคํ โลเก ทุรจฺจยํ,
น โส โสจติ นาชฺเฌติ ฉินฺนโสโต อพนฺธโน.

โย จ กาเม อจฺจตริ สงฺคํ โลเก ทุรจฺจยนฺติ: โย ยาทิโส ยถายุตฺโต ยถาวิหิโต ยถาปกาโร ยํฐานปฺปตฺโต ยํธมฺมสมนฺนาคโต ขตฺติโย วา พฺราหฺมโณ วา เวสฺโส วา สุทฺโท วา คหฏฺโฐ วา ปพฺพชิโต วา เทโว วา มนุสฺโส วา. กามาติ: อุทานโต เทฺว กามา: วตฺถุกามา จ, กิเลสกามา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ วตฺถุกามา. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ กิเลสกามา. สงฺคาติ: สตฺต สงฺคา: ราคสงฺโค, โทสสงฺโค, โมหสงฺโค, มานสงฺโค, ทิฏฺฐิสงฺโค, กิเลสสงฺโค, ทุจฺจริตสงฺโค. โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเก. ทุรจฺจยนฺติ: โย กาเม จ สงฺเค จ โลเก ทุรจฺจเย ทุรติวตฺเต ทุตฺตเร ทุปฺปตเร ทุสฺสมติกฺกเม ทุพฺพีติวตฺเต อตฺตริ อุตฺตริ ปตฺตริ สมติกฺกมิ วีติวตฺตยีติ โย จ กาเม อจฺจตริ สงฺคํ โลเก ทุรจฺจยํ.

น โส โสจติ นาชฺเฌตีติ: วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ, ปริณตสฺมึ วา วตฺถุสฺมึ น โสจติ "จกฺขุ เม วิปริณตนฺติ น โสจติ. โสตํ เม. ฆานํ เม. ชิวฺหา เม. กาโย เม. รูปา เม.

สทฺทา เม. คนฺธา เม. รสา เม. โผฏฺฐพฺพา เม. กุลํ เม. คโณ เม. อาวาโส เม. ลาโภ เม. ยโส เม. ปสํสา เม. สุขํ เม. จีวรํ เม. ปิณฺฑปาโต เม. เสนาสนํ เม. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารา เม. มาตา เม. ปิตา เม. ภาตา เม. ภคินี เม. ปุตฺโต เม. ธีตา เม. มิตฺตา เม. อมจฺจา เม. ญาติสาโลหิตา เม วิปริณตาติ น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชตีติ น โสจติ. นาชฺเฌตีติ: นาชฺเฌติ น อชฺเฌติ น อุปนิชฺฌายติ น นิชฺฌายติ น ปชฺฌายติ อถวา น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชตีติ น โส โสจติ นาชฺเฌติ.

ฉินฺนโสโต อพนฺธโนติ: โสตา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา โสตา ตณฺหา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา; โส วุจฺจติ ฉินฺนโสโต. อพนฺธโนติ: สตฺต พนฺธนานิ: ราคพนฺธนํ, โทสพนฺธนํ, โมหพนฺธนํ, มานพนฺธนํ, กิเลสพนฺธนํ, ทุจฺจริตพนฺธนํ. ยสฺเสตานิ พนฺธนานิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ; โส วุจฺจติ อพนฺธโนติ ฉินฺนโสโต อพนฺธโน. เตนาห ภควา

"โย จ กาเม อจฺจตริ สงฺคํ โลเก ทุรจฺจยํ,
น โส โสจติ นาชฺเฌติ ฉินฺนโสโต อพนฺธโนติ.
ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนํ,
มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ อุปสนฺโต จริสฺสสิ.

ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหีติ: อตีเต สงฺขาเร อารพฺภ เย กิเลสา อุปฺปชฺเชยฺยุํ, เต กิเลเส โสเสหิ วิโสเสหิ สุกฺขาเปหิ ปชหิ วิโนเทหิ พฺยนฺตีกโรหิ อนภาวํ คเมหีติ เอวมฺปิ ยํ ปุพฺเพ ตํ

วิโสเสหิ. อถวา เย อตีตา กัมมาภิสังขารา อวิปักกวิปากา, เต กัมมาภิสังขาเร โสเสหิ วิโสเสหิ สุกขาเปหิ อพีชํ กโรหิ ปชหิ วิโนเทหิ พยันตีกโรหิ อนภาวํ คเมหีติ เอวัมปิ ยํ ปุพเพ ตํ วิโสเสหิ.

ปัจฉา เต มาหุ กิญจนันติ: ปัจฉา วุจจติ อนาคตํ. อนาคเต สังขาเร อารัพภ ยานิ อุปปัชเชยยุํ ราคกิญจนํ โทสกิญจนํ โมหกิญจนํ มานกิญจนํ ทิฏฐิกิญจนํ กิเลสกิญจนํ ทุจจริตกิญจนํ, อิมานิ กิญจนานิ ตุยหํ มา อหุ มา ปาตุมกาสิ มา ชเนสิ มา สัญชเนสิ มา นิพพัตเตสิ มา อภินิพพัตเตสิ ปชหิ วิโนเทหิ พยันตีกโรหิ อนภาวํ คเมหีติ ปัจฉา เต มาหุ กิญจนํ.

มัชเฌ เจ โน คเหสสสีติ: มัชฌํ วุจจันติ ปัจจุปปันนา รูปา, เวทนา, สัญญา, สังขารา, วิญญาณํ. ปัจจุปปันเน สังขาเร ตัณหาวเสน ทิฏฐิวเสน น คเหสสสิ น อุคคเหสสสิ น คัณหิสสสิ น ปรามสิสสสิ นาภินันทิสสสิ. นาภิวทิสสสิ น อัชโฌสิสสสิ; อภินันทนํ อภิวทนํ อัชโฌสานํ คาหํ ปรามาสํ อภินิเวสํ ปชหิสสสิ วิโนทิสสสิ พยันตีกริสสสิ อนภาวํ คมิสสสีติ มัชเฌ เจ โน คเหสสสิ.

อุปสันโต จริสสสีติ: ราคัสส สันตัตตา สันโต, โทสัสส สันตัตตา สันโต. ฯเปฯ สัพพากุสลาภิสังขารานํ สันตัตตา สมิตัตตา วูปสมิตัตตา วิชฌาตัตตา นิพพุตัตตา วิคตัตตา ปฏิปัสสัทธัตตา สันโต อุปสันโต วูปสันโต นิพพุโต ปฏิปัสสัทโธ จริสสสิ วิหริสสสิ อิริยิสสสิ วัตติสสสิ ปาลิสสสิ ยปิสสสิ ยาปิสสสีติ อุปสันโต จริสสสิ. เตนาห ภควา

"ยํ ปุพเพ ตํ วิโสเสหิ ปัจฉา เต มาหุ กิญจนํ,
มัชเฌ เจ โน คเหสสสิ อุปสันโต จริสสสีติ.

สพฺพโส นามรูปสฺมึ ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ,
อสตา จ น โสจติ ส เว โลเก น ชิยฺยติ.

สพฺพโส นามรูปสฺมึ ยสฺส นตฺถิ มมายิตนฺติ: สพฺพโสติ: สพฺเพน สพฺพํ สพฺพถา สพฺพํ อเสสํ นิสฺเสสํ ปริยาทายวจนเมตํ สพฺพโสติ. นามนฺติ: จตฺตาโร อรูปิโน ขนฺธา. รูปนฺติ: จตฺตาโร จ มหาภูตา, จตุนฺนญฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ. ยสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. มมตฺตนฺติ: เทฺว มมตฺตา: ตณฺหามมตฺตญฺจ, ทิฏฺฐิมมตฺตญฺจ. ฯเปฯ อิทํ ตณฺหามมตฺตํ. ฯเปฯ อิทํ ทิฏฺฐิมมตฺตํ. สพฺพโส นามรูปสฺมึ ยสฺส นตฺถิ มมายิตนฺติ: สพฺพโส นามรูปสฺมึ มมตฺตา ยสฺส นตฺถิ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ สพฺพโส นามรูปสฺมึ ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ.

อสตา จ น โสจตีติ: วิปริณตํ วา วตฺถุํ น โสจติ, วิปริณตสฺมึ วา วตฺถุสฺมึ น โสจติ. "จกฺขุ เม วิปริณตนฺติ น โสจติ. โสตํ เม. ฆานํ เม. ชิวฺหา เม. กาโย เม. รูปา เม. สทฺทา เม. คนฺธา เม. รสา เม. โผฏฺฐพฺพา เม. กุลํ เม. คโณ เม. อาวาโส เม. ลาโภ เม. ฯเปฯ ญาติสาโลหิตา เม วิปริณตาติ น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชตีติ เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ. อถวา อสาตาย ทุกฺขาย เวทนาย ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ น สมฺโมหํ อาปชฺชตีติ เอวมฺปิ อสตา จ น โสจติ. อถวา จกฺขุโรเคน ผุฏฺโฐ ปเรโต. ฯเปฯ ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺเสหิ ผุฏฺโฐ ปเรโต สโมหิโต สมนฺนาคโต น โสจติ น กิลมติ น

ปริเทวติ น อุรัตตาฬึ กันทติ น สัมโมหํ อาปัชชติ เอวัมปิ อสตา จ น โสจติ. อถวา อสันเต อสํวิชชมาเน นุปลัพภิยมาเน "อหุ วต เม, ตํ วต เม นัตถิ. สิยา วต เม, ตํ วตาหํ น ลภามีติ น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรัตตาฬึ กันทติ น สัมโมหํ อาปัชชติ เอวัมปิ อสตา จ น โสจติ.

ส เว โลเก น ชิยยตีติ: ยัสส "มัยหํ วา อิทํ, ปเรสํ วา อิทันติ กิญจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สัญญาคตํ สํขารคตํ วิญญาณคตํ คหิตํ ปรามัฏฐํ อภินิวิฏฐํ อัชโฌสิตํ อธิมุตตํ อัตถิ: ตัสส ชานิ อัตถิ. ภาสิตัมปิ เหตํ

"ชินโน รถัสสมณิกุณฑเล จ
ปุตเต จ ทาเร จ ตเถว ชินโน
สัพเพสุ โภเคสุ อเสวิเตสุ
กัสมา น สันตัปปสิ โสกกาเล.
ปุพเพว มัจจํ วิชหันติ โภคา,
มัจโจว เน ปุพพตรํ ชหาติ,
อัสสกา โภคิโน กามกามี,
ตัสมา น โสจามหํ โสกกาเล.
อุเทติ อาปูรติ เวติ จันโท
อัตถํ คเมตวาน ปเลติ สุริโย,
วิทิตา มยา อัฏฐ โลกธัมมา,
ตัสมา น โสจามหํ โสกกาเลติ.

ยัสส "มัยหํ วา อิทํ, ปเรสํ วา อิทันติ กิญจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สัญญาคตํ สํขารคตํ วิญญาณคตํ คหิตํ ปรามัฏฐํ

อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ; ตสฺส ชานิ นตฺถิ. ภาสิตมฺปิ เหตํ "นนฺทสิ สมณาติ. กึ ลทฺธา อาวุโสติ. เตนหิ สมณ โสจสีติ. กึ ชียิตฺถ อาวุโสติ. เตนหิ สมณ เนว นนฺทสิ น โสจสีติ เอวมาวุโสติ.

จิรสฺสํ วต ปสฺสามิ พฺราหฺมณํ ปรินิพฺพุตํ
อนนฺทึ อนิฆํ ภิกฺขุํ ติณฺณํ โลเก วิสตฺติกนฺติ.

สเว โลเก น ชิยฺยติ. เตนาห ภควา

"สพฺพํ โส นามรูปสฺมึ ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ,
อสตา จ น โสจติ สเว โลเก น ชิยฺยตีติ.
ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญฺจนํ,
มมตฺตํ โส อสํวินฺทํ นตฺถิ เมติ น โสจติ.

ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญฺจนนฺติ ยสฺสาติ: อรหโต ขีณาสวสฺส. ยสฺส "มยฺหํ วา อิทํ, ปเรสํ วา อิทนฺติ กิญฺจิ รูปคตํ เวทนาคตํ สญฺญาคตํ สงฺขารคตํ วิญฺญาณคตํ คหิตํ ปรามฏฺฐํ อภินิวิฏฺฐํ อชฺโฌสิตํ อธิมุตฺตํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ. นุปลพฺภติ. ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒนฺติ เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญฺจนํ.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "นายํ ภิกฺขเว กาโย ตุมฺหากํ; นปิ อญฺเญสํ. ปุราณมิทํ ภิกฺขเว กมฺมํ อภิสงฺขตํ อภิสญฺเจตยิตํ เวทนิยํ ทฏฺฐพฺพํ. ตตฺร ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก ปฏิจฺจสมุปฺปาทํเยว สาธุกํ โยนิโส มนสิกโรติ. "อิติ อิมสฺมึ สติ, อิทํ โหติ, อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ; อิมสฺมึ อสติ, อิทํ น โหติ, อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ: ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สํขารา สํขารปจฺจยา วิญฺญาณํ. ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ. อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สํขารนิโรโธ. ฯเปฯ เอวเมตสฺส

เกวลัสส ทุกขักขันธัสส นิโรโธ โหติ. เอวัมปิ ยัสส นัตถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญจนํ.

วุตตํ เหตํ ภควตา

"สุญญโต โลกํ อเวกขัสสุ โมฆราช สทา สโต,
อัตตานุทิฏฐึ อุหัจจ เอวํ มัจจุตโร สิยา,
เอวํ โลกํ อเวกขันตํ มัจจุราชา น ปัสสตีติ.

เอวัมปิ ยัสส นัตถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญจนํ.

วุตตํ เหตํ ภควตา "ยํ ภิกขเว น ตุมหากํ, ตํ ปชหถ; ตํ โว ปหีนํ ทีฆรัตตํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ. กิญจ ภิกขเว น ตุมหากํ? รูปํ ภิกขเว น ตุมหากํ, ตํ ปชหถ; ตํ โว ปหีนํ ทีฆรัตตํ หิตาย สุขาย ภวิสสติ. เวทนา. สัญญา. สังขารา. วิญญาณํ น ตุมหากํ, ตํ ปชหถ; ตํ ปหีนํ ทีฆรัตตํ หิตาย สุขาย ภวิสสติ. ตํ กึ มัญญถ ภิกขเว ยํ อิมัสมึ เชตวเน ติณกัฏฐสาขาปลาสํ, ตํ ชโน หเรยย วา ฑเหยย. วา ยถาปัจจยํ วา กเรยย. อปินุ ตุมหากํ เอวมัสส "อัมเห ชโน หรติ วา, ฑหติ วา, ยถาปัจจยํ วา กโรตีติ. โนเหตํ ภันเต. ตํ กิสส เหตุ? น หิ โน เอตํ ภันเต อัตตา วา อัตตนิยํ วาติ. เอวํ โข ภิกขเว ยํ น ตุมหากํ, ตํ ปชหถ; ตํ โว ปหีนํ ทีฆรัตตํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ. กิญจ ภิกขเว น ตุมหากํ? รูปํ ภิกขเว น ตุมหากํ, ตํ ปชหถ; ตํ โว ปหีนํ ทีฆรัตตํ หิตาย สุขาย ภวิสสติ. เวทนา. สัญญา. สังขารา. วิญญาณํ น ตุมหากํ, ตํ ปชหถ; ตํ โว ปหีนํ ทีฆรัตตํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ เอวัมปิ ยัสส นัตถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญจนํ. ภาสิตัมปิ เหตํ

"สุทฺธคมสมุปฺปาทํ สุทฺธสํขารสนฺตตึ
ปสฺสนฺตสฺส ยถาภูตํ น ภยํ โหติ คามณิ
ติณกฏฺฐสมํ โลกํ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ,
นาญฺญํ ปตฺถยเต กิญฺจิ อญฺญตฺร อปฺปฏิสนฺธิยา.

วชิรา ภิกฺขุนี มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทโวจ

"กนฺนุ สตฺโตติ ปจฺเจสิ มาร ทิฏฺฐิคตํ นุ เต,
สุทฺธสํขารปุญฺโชยํ นยิธ สตฺตูปลพฺภติ.
ยถาปิ องฺคสมฺภารา โหติ สทฺโท รโถ อิติ;
เอวํ ขนฺเธสุ สนฺเตสุ โหติ สตฺโตติ สมฺมติ.
ทุกฺขเมว หิ สมฺโภติ ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ,
นาญฺญตฺร ทุกฺขา สมฺโภติ นาญฺญํ ทุกฺขา นิรุชฺฌตีติ.

เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญฺจนํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปํ สมนฺเนสติ, ยาวตา รูปสฺส คติ. เวทนํ. สญฺญํ. สํขาเร. วิญฺญาณํ สมนฺเนสติ, ยาวตา วิญฺญาณสฺส คติ. ตสฺส รูปํ สมนฺเนสโต ยาวตา รูปสฺส คติ. เวทนํ. สญฺญํ. สํขาเร. วิญฺญาณํ สมนฺเนสโต ยาวตา วิญฺญาณสฺส คติ ยมฺปิ ยสฺส โหติ "อหนฺติ วา, มมนฺติ วา, อสฺมีติ วา; ตมฺปิ ตสฺส น โหตีติ เอวมฺปิ ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญฺจนํ.

อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "สุญฺโญ โลโก สุญฺโญ โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ. กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต สุญฺโญ โลโกติ วุจฺจตีติ ? ยสฺมา โข อานนฺท สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา; ตสฺมา สุญฺโญ โลโกติ วุจฺจตีติ. กิญฺจานนฺท สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา ? จกฺขุ โข อานนฺท สุญฺญํ อตฺเตน วา อตฺตนิเยน วา. รูปา สุญฺญา. จกฺขุวิญฺญาณํ สุญฺญํ.

จักขุสัมผัสโส สุญโญ. ยทิทํ จักขุสัมผัสสปัจจยา อุปปัชชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสุขํ วา ตัมปิ สุญญํ. โสตํ สุญญํ. สัททํ สุญญํ. ฆานํ สุญญํ. คันธํ สุญญํ. ชิวหา สุญญา. รสา สุญญา. กาโย สุญโญ. โผฏฐัพพา สุญญา. มโน สุญโญ. ธัมโม สุญโญ. มโนวิญญาณํ สุญญํ. มโนสัมผัสโส สุญโญ, ยทิทํ มโนสัมผัสสปัจจยา อุปปัชชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกขํ วา อทุกขมสุขํ วา ตัมปิ สุญญํ อัตเตน วา อัตตนิเยน วา; ยัสมา โข อานันท สุญญํ อัตเตน วา อัตตนิเยน วา; ตัสมา "สุญโญ โลโกติ วุจจตีติ เอวัมปิ ยัสส นัตถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญจนํ.

มมัตตํ โส อสํวินทันติ: มมัตตาติ: เทว มมัตตา: ตัณหามมัตตัญจ, ทิฏฐิมมัตตัญจ. ฯเปฯ อิทํ ตัณหามมัตตํ. ฯเปฯ อิทํ ทิฏฐิมมัตตํ. ตัณหามมัตตํ ปหาย ทิฏฐิมมัตตํ ปฏินิสสัชชิตวา มมัตตํ อวินทันโต อสํวินทันโต อนธิคัจฉันโต อัปปฏิลภันโตติ มมัตตํ โส อสํวินทํ.

นัตถิ เมติ น โสจตีติ วิปริณตํ วา วัตถุํ น โสจติ. วิปริณตัสมึ วา วัตถุสมึ น โสจติ "จักขุ เม วิปริณตันติ น โสจติ. โสตํ เม. ฯเปฯ สาโลหิตา เม วิปริณตาติ น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ น อุรัตตาฬึ กันทติ น สัมโมหํ อาปัชชตีติ นัตถิ เมติ น โสจติ. เตนาห ภควา

"ยัสส นัตถิ อิทํ เมติ ปเรสํ วาปิ กิญจนํ,
มมัตตํ โส อสํวินทํ นัตถิ เมติ น โสจตีติ.
อนิฏฐุริ อนานุคิทโธ อเนโช สัพพธิ สโม,
ตมานิสํสํ ปพรูมิ ปุจฉิโต อวิกัมปินํ.

อนิฏฺฐุรี อนานุคิทฺโธ อเนโช สพฺพธี สโมติ: กตมํ นิฏฺฐุริยํ ? อิเธกจฺโจ นิฏฺฐุรี โหติ ปรลาภสกฺการครุการมานนวนฺทนปูชนาสุ อิสฺสติ. อุปสุยฺยติ อิสฺสํ พนฺธติ; ยํ เอวรูปึ นิฏฺฐุริยํ, นิฏฺฐุริยกมฺมํ, อิสฺสา, อิสฺสายนา, อิสฺสายิตตฺตํ, อุสฺสุยา, อุสฺสุยนา, อุสฺสุยิตตฺตํ; อิทํ วุจฺจติ นิฏฺฐุริยํ. ยสฺเสตํ นิฏฺฐุริยํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ; โส วุจฺจติ อนิฏฺฐุรีติ อนิฏฺฐุรี. อนานุคิทฺโธติ: เคโธ วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสโส เคโธ ปหีโน สมุจฺฉินฺโน วูปสนฺโต ปฏิปฺปสฺสทฺโธ อภพฺพุปฺปตฺติโก ญาณคฺคินา ทฑฺโฒ; โส วุจฺจติ อนานุคิทฺโธ. โส รูเป อคิทฺโธ. ฯเปฯ ทิฏฺฐสุตมุตวิญฺญาตพฺเพสุ ธมฺเมสุ อคิทฺโธ อคธิโต มุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน วีตเคโธ วิคตเคโธ จตฺตเคโธ วนฺตเคโธ มุตฺตเคโธ ปหีนเคโธ ปฏินิสฺสฏฺฐเคโธ วีตราโค วิคตราโค จตฺตราโค วนฺตราโค มุตฺตราโค ปหีนราโค ปฏินิสฺสฏฺฐราโค นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต สุขปฺปฏิสํเวที พฺรหฺมภูเตน อตฺตนา วิหรตีติ อนิฏฺฐุรี อนานุคิทฺโธ.

อเนโช สพฺพธี สโมติ: เอชา วุจฺจติ ตณฺหา; โย ราโค สาราโค. ฯเปฯ อภิชฺฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยสฺเสสา เอชา ตณฺหา ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒา; โส วุจฺจติ อเนโช. เอชาย ปหีนตฺตา อเนโช, โส ลาเภปิ น อิญฺชติ อลาเภปิ น อิญฺชติ. ยเสปิ น อิญฺชติ, อยเสปิ น อิญฺชติ, ปสํสายปิ น อิญฺชติ, นินฺทายปิ น อิญฺชติ, สุเขปิ น อิญฺชติ, ทุกฺเขปิ น อิญฺชติ น จลติ น เวธติ นปฺปเวธติ น สมฺปเวธตีติ อเนโช. สพฺพธี สโมติ: สพฺพํ วุจฺจติ ทฺวาทสายตนานิ: จกฺขุเจว รูปา จ. ฯเปฯ มโนเจว ธมฺมา จ. ยโต อชฺฌตฺต-

ติกพาหิเรสุ อายตเนสุ ฉัน์ทราโค ปหีโน โหติ อุจ์ฉิน์นมูโล ตาลาวัต์ถุกโต อนภาวังคโต อายตึ อนุป์ปาทธัม์โม; โส วุจ์จติ สัพ์พัต์ถ สโม สัพ์พัต์ถ ตาที สัพ์พัต์ถ มัช์ฌัต์โต สัพ์พัต์ถ อุเปก์ขโกติ อเนโช สัพ์พธี สโม.

ตมานิสํสํ ปพ์รูมิ ปุจ์ฉิโต อวิกัม์ปินัน์ติ: อวิกัม์ปินํ ปุค์คลานํ ปุฏ์โฐ ปุจ์ฉิโต ยาจิโต อัช์เฌสิโต ปสาทิโต อิเม จัต์ตาโร อานิสํเส ปพ์รูมิ. "โย โส อนิฏ์ฐุรี อนานุคิท์โธ อเนโช สัพ์พธิ สโมติ พ์รูมิ อาจิก์ขามิ ปกาเสมีติ ตมานิสํสํ ปพ์รูมิ ปุจ์ฉิโต อวิกัม์ปินํ. เตนาห ภควา

"อนิฏ์ฐุรี อนานุคิท์โธ อเนโช สัพ์พธี สโม
ตมานิสํสํ ปพ์รูมิ ปุจ์ฉิโต อวิกัม์ปินัน์ติ.
อเนชัส์ส วิชานโต นัต์ถิ กาจิ นิสังขิติ
วิรโต โส วิยารัม์ภา เขมํ ปัส์สติ สัพ์พธิ.

อเนชัส์ส วิชานโตติ. เอชา วุจ์จติ ตัณ์หา; โย ราโค, สาราโค. ฯเปฯ อภิช์ฌา โลโภ อกุสลมูลํ. ยัส์เสสา เอชา ตัณ์หา ปหีนา สมุจ์ฉิน์นา วูปสัน์ตา ปฏิปัส์สัท์ธา อภัพ์พุป์ปัต์ติกา ญาณัค์คินา ทัฑ์ฒา; โส วุจ์จติ อเนโช. เอชาย ปหีนัต์ตา อเนโช, โส ลาเภปิ น อิญ์ชติ, อลาเภปิ น อิญ์ชติ, ยเสปิ น อิญ์ชติ, อยเสปิ น อิญ์ชติ, นิน์ทายปิ น อิญ์ชติ, ปสํสายปิ น อิญ์ชติ, สุเขปิ น อิญ์ชติ, ทุก์เขปิ น อิญ์ชติ น จลติ น เวธติ นัป์ปเวธติ น สัม์ปเวธตีติ อเนชัส์ส. วิชานโตติ: ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏิวิชานโต ปฏิวิช์ฌโต "สัพ์เพ สํขารา อนิจ์จาติ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏิวิชานโต ปฏิวิช์ฌโต. "สัพ์เพ

สงฺขารา ทุกฺขาติ. ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺ-มนฺติ ชานโต อาชานโต วิชานโต ปฏิวิชานโต ปฏิวิชฺฌโตติ อเนชสฺส วิชานโต.

นตฺถิ กาจิ นิสงฺขิตีติ: นิสงฺขิติโย วุจฺจนฺติ ปุญฺญาภิสงฺขาโร, อปุญฺญาภิสงฺขาโร, อาเนญฺชาภิสงฺขาโร. ยโต ปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อาเนญฺชาภิสงฺขาโร จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวงฺคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; เอตฺตาวตา นิสงฺขิติโย นตฺถิ น สํวิชฺชนฺติ นุปลพฺภนฺติ; ปหีนา สมุจฺฉินฺนา วูปสนฺตา ปฏิปฺปสฺสทฺธา อภพฺพุปฺปตฺติกา ญาณคฺคินา ทฑฺฒาติ นตฺถิ กาจิ นิสงฺขิติ.

วิรโต โส วิยารมฺภาติ: วิยารมฺภา วุจฺจติ ปุญฺญาภิสงฺขาโร, อปุญฺญาภิสงฺขาโร, อาเนญฺชาภิสงฺขาโร. ยโต ปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อปุญฺญาภิสงฺขาโร จ อาเนญฺชาภิสงฺขาโร จ ปหีนา โหนฺติ อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํคตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา; เอตฺตาวตา วิยารมฺภา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขิโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ วิรโต โส วิยารมฺภา.

เขมํ ปสฺสติ สพฺพธีติ: ภยกโร ราโค, ภยกโร โทโส, ภยกโร โมโห. ฯเปฯ ภยกรา กิเลสา. ภยกรสฺส ราคสฺส ปหีนตฺตา ฯเปฯ ภยกรานํ กิเลสานํ ปหีนตฺตา สพฺพตฺถ เขมํ ปสฺสติ, สพฺพตฺถ อภยํ ปสฺสติ, สพฺพตฺถ อนีติกํ ปสฺสติ, สพฺพตฺถ อนุปทฺทวํ ปสฺสติ, สพฺพตฺถ อนุปสคฺคํ ปสฺสติ, สพฺพตฺถ ปสฺสทฺธํ ปสฺสตีติ เขมํ ปสฺสติ สพฺพธิ. เตนาห ภควา

"อเนชสฺส วิชานโต นตฺถิ กาจิ นิสงฺขิติ,
วิรโต โส วิยารมฺภา เขมํ ปสฺสติ สพฺพธีติ.

น สเมสุ น โอเมสุ น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ
สนฺโต โส วีตมจฺฉโร นาเทติ น นิรสฺสตีติ (ภควา)

น สเมสุ น โอเมสุ น อุสฺเสสุ วทเต มุนีติ: โมนํ วุจฺจติ ญาณํ; ยา ปญฺญา ปชานนา. ฯเปฯ สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนีติ มุนิ. เสยฺโยหมสฺมีติ วา "สทิโสหมสฺมีติ วา "หีโนหมสฺมีติ วา น วทติ น กเถติ น ภณติ น ทีปยติ น โวหรตีติ น สเมสุ น โอเมสุ น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ.

สนฺโต โส วีตมจฺฉโรติ สนฺโตติ ราคสฺส สนฺตตฺตา สนฺโต โทสสฺส. โมหสฺส. ฯเปฯ สพฺพากุสลาภิสงฺขารานํ สนฺตตฺตา สมิตตฺตา วูปสมิตตฺตา วิชฺฌาตตฺตา นิพฺพุตตฺตา วิคตตฺตา ปฏิปสฺสทฺธตฺตา สนฺโต อุปสนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโต ปฏิปสฺสทฺโธติ สนฺโต โส. วีตมจฺฉโรติ: ปญฺจ มจฺฉริยานิ: อาวาสมจฺฉริยํ. ฯเปฯ คาโห วุจฺจติ มจฺฉริยํ. ยสฺเสตํ มจฺฉริยํ ปหีนํ สมุจฺฉินฺนํ วูปสนฺตํ ปฏิปสฺสทฺธํ อภพฺพุปฺปตฺติกํ ญาณคฺคินา ทฑฺฒํ; โส วุจฺจติ วีตมจฺฉโร วิคตมจฺฉโร จตฺตมจฺฉโร วนฺตมจฺฉโร มุตฺตมจฺฉโร ปหีน-มจฺฉโร ปฏินิสฺสฏฺฐมจฺฉโรติ สนฺโต โส วีตมจฺฉโร.

นาเทติ น นิรสฺสตีติ ภควาติ: นาเทตีติ รูปํ นาเทติ นาทยติ น อุปาทิยติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิสติ. เวทนํ. สญฺญํ. สงฺขาเร. วิญฺญาณํ. คตึ. อุปปตฺตึ. ปฏิสนฺธึ. ภวํ. สํสารํ วฏฺฏํ นาเทติ นาทยติ น อุปาทิยติ น คณฺหาติ น ปรามสติ นาภินิวิ-สตีติ นาเทติ. น นิรสฺสตีติ: รูปํ น ปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ. เวทนํ. สญฺญํ. สงฺขาเร. วิญฺญาณํ. คตึ. อุปปตฺตึ. ปฏิสนฺธึ. ภวํ. สํสารํ วฏฺฏํ น ปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมตีติ น. นิรสฺสติ. ภควาติ

คารวาธิวจนํ ฯเปฯ สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ. เตนาห ภควา

"น สเมสุ น โอเมสุ น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ
สนฺโต โส วีตมจฺฉโร นาเทติ น นิรสฺสตีติ (ภควา)
ปณฺณรสโม อตฺตทณฺฑสุตฺตนิทฺเทโส นิฏฺฐิโต.

โสฬสโม สาริปุตฺตสุตฺตนิทฺเทโส.

น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพ (อิจฺจายสฺมา สาริปุตฺโต)
น สุโต อุท กสฺสจิ
เอวํ วคฺคุวโท• สตฺถา
ตุสิตา คณิมาคโต.

น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพติ: อิโต ปุพฺเพ น มยา ทิฏฺฐปุพฺโพ โส ภควา อิมินา จกฺขุนา อิมินา อตฺตภาเวน. ยทา ภควา ตาวตึสภวเน ปาริจฺฉตฺตกมูเล ปณฺฑุกมฺพลสิลายํ วสฺสํ วุฏฺโฐ เทวคณปริวุโต มชฺเฌ มณิมเยน โสปาเณน สงฺกสฺสนครํ โอติณฺโณ อิมํ ทสฺสนํ ปุพฺเพ น ทิฏฺโฐติ น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพ.

อิจฺจายสฺมา สาริปุตฺโตติ อิจฺจาติ: ปทสนฺธิ, ปทสํสคฺโค, ปทปาริปูริ. อกฺขรสมวาโย, พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา, ปทานุปุพฺพตาเมตํ อิจฺจาติ. อายสฺมาติ: ปิยวจนํ ครุวจนํ สคารวสปฺปติสฺส วจนเมตํ อายสฺมาติ. สาริปุตฺโตติ: ตสฺส เถรสฺส นามํ, สงฺขา, สมญฺญา, ปญฺญตฺติ, โวหาโร, นามํ, นามกมฺมํ, นามเธยฺยํ, นิรุตฺติ, พฺยญฺชนํ, อภิลาโปติ อิจฺจายสฺมา สาริปุตฺโต.

น สุโต อุท กสฺสจีติ: นาติ: ปฏิกฺเขโป. อุทาติ ปทสนฺธิ, ปทสํสคฺโค, ปทปาริปูริ, อกฺขรสมวาโย, พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา, ปทานุปุพฺพ-

---

• สี. วคฺคุคโท.

ตาเมตํ อุทาติ. กสฺสจีติ: กสฺสจิ ขตฺติยสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เวสฺสสฺส วา สุทฺทสฺส วา คหฏฺฐสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา เทวสฺส วา มนุสฺสสฺส วาติ น สุโต อุท กสฺสจิ.

เอวํ วคฺคุวโท สตฺถาติ: เอวํ วคฺคุวโท มธุรวโท เปมนิยวโท หทยงฺคมวโท กรวิกรุทมญฺชุสฺสโร. อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต โข ปน ตสฺส ภควโต มุขโต โฆโส นิจฺฉรติ: วิสฏฺโฐ จ, วิญฺเญยฺโย จ, มญฺชุ จ, สวนีโย จ, พินฺทุ จ, อวิสารี จ, คมฺภีโร จ, นินฺนาที จ. ยถา ปริสํ โข ปน โส ภควา สเรน วิญฺญาเปติ; น ตสฺส พหิทฺธา ปริสาย โฆโส นิจฺฉรติ. พฺรหฺมสฺสโรโข ปน โส ภควา กรวิกภาณีติ เอวํ วคฺคุวโท. สตฺถาติ: ภควา สตฺถวาโห. ยถา สตฺถวาโห สตฺเถ กนฺตารํ ตาเรติ: โจรกนฺตารํ ตาเรติ, วาลกนฺตารํ ตาเรติ, ทุพฺภิกฺขกนฺตารํ ตาเรติ, นิรุทฺทกนฺตารํ ตาเรติ อุตฺตาเรติ, นิตฺตาเรติ ปตฺตาเรติ เขมนฺตภูมึ สมฺปาเปติ; เอวเมว ภควา สตฺถวาโห สตฺเต กนฺตารํ ตาเรติ: ชาติกนฺตารํ ตาเรติ, พฺยาธิกนฺตารํ ตาเรติ. ฯเปฯ มรณโสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสกนฺตารํ ตาเรติ, ราคกนฺตารํ ตาเรติ, โทสโมหมานทิฏฺฐิกิเลสทุจฺจริตกนฺตารํ ตาเรติ, ราคคหนํ ตาเรติ โทสโมหมานทิฏฺฐิคหนํ. ตาเรติ, กิเลสคหนํ ตาเรติ อุตฺตาเรติ, นิตฺตาเรติ ปตฺตาเรติ, เขมนฺตํ อมตํ นิพฺพานํ สมฺปาเปตีติ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโห. อถวา ภควา เนตา วิเนตา อนุเนตา สญฺญาเปตา นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตาติ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโห. อถวา อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชาเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิทู มคฺคโกวิโท. มคฺคานุคา จ ปน เอตรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺฉาสมนฺนาคตาติ เอวมฺปิ ภควา สตฺถวาโหติ เอวํวคฺคุวโท สตฺถา.

ตุสิตา คณิมาคโตติ: ภควา ตุสิตา กายา จวิตฺวา สโต สมฺปชาโน มาตุกุจฺฉึ โอกฺกนฺโตติ เอวมฺปิ ตุสิตา คณิมาคโต. อถวา ตุสิตา วุจฺจนฺติ เทวา. เต ตุฏฺฐา สนฺตุฏฺฐา อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโส-มนสฺสชาตา; ตุสิตเทวโลกโต คณิมาคโตติ เอวมฺปิ ตุสิตา คณิมาคโต. อถวา ตุสิตา วุจฺจนฺติ อรหนฺโต. เต ตุฏฺฐา สนฺตุฏฺฐา อตฺตมนา ปริปุณฺณสงฺกปฺปา; อรหนฺตานํ คณิมาคโตติ เอวมฺปิ ตุสิตา คณิมาคโต. คณีติ คณี. ภควา คณาจริโยติ คณี. คณสฺส สตฺถาติ คณี. คณํ ปริหรตีติ คณี. คณํ โอวทตีติ คณี. คณมนุสาสตีติ คณี. วิสารโท คณํ อุปสงฺกมตีติ คณี. คณิสฺส สุสฺสติ, โสตํ โอทหติ, อญฺญาจิตฺตํ อุปฏฺฐเปตีติ คณี. คณํ อกุสลา วุฏฺฐาเปตฺวา กุสเล ปติฏฺฐาเปตีติ คณี. ภิกฺขุคณสฺส คณี. ภิกฺขุนีคณสฺส คณี. อุปาสกคณสฺส คณี. อุปาสิกาคณสฺส คณี. ราชคณสฺส คณี. ขตฺติยคณสฺส. พฺราหฺมณคณสฺส. เวสฺสคณสฺส. สุทฺทคณสฺส. เทวคณสฺส คณี พฺรหฺมคณสฺส คณี สงฺฆี คณี คณาจริโย อาคโต อุปคโต สมุปคโต สมฺปตฺโต สงฺกสฺสนครนฺติ ตุสิตา คณิมาคโต. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

"น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพ (อิจฺจายสฺมา สาริปุตฺโต)
น สุโต อุท กสฺสจิ
เอวํวคฺคุวโท สตฺถา
ตุสิตา คณิมาคโต
สเทวกสฺส โลกสฺส
ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา
สพฺพํ ตมํ วิโนเทตฺวา
เอโก จ รติมชฺฌคา.

สเทวกสฺส โลกสฺสาติ: สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส

สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสายาติ สเทวกสฺส โลกสฺส.

ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมาติ: ยถา ภควนฺตํ ตาวตึสภวเน ปาริจฺฉตฺตกมูเล ปณฺฑุกมฺพลสิลายํ นิสินฺนํ ธมฺมํ เทเสนฺตํ เทวตา ปสฺสนฺติ; ตถา มนุสฺสา ปสฺสนฺติ. ยถา มนุสฺสา ปสฺสนฺติ; ตถา เทวตา ปสฺสนฺติ. ยถา เทวานํ ทิสฺสติ; ตถา มนุสฺสานํ ทิสฺสติ. ยถา มนุสฺสานํ ทิสฺสติ; ตถา เทวานํ ทิสฺสตีติ เอวมฺปิ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา. ยถา วา ปเนเต โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา อทนฺตา ทนฺตวณฺเณน ทิสฺสนฺติ, อสนฺตา สนฺตวณฺเณน ทิสฺสนฺติ, อนุปสนฺตา อุปสนฺตวณฺ-เณน ทิสฺสนฺติ, อนิพฺพุตา นิพฺพุตวณฺเณน ทิสฺสนฺติ; ปติรูปโก มตฺติกากุณฺฑโลว โลหมาโสว สุวณฺณจฺฉนฺโน จรนฺติ โลเก ปริวารจฺฉนฺนา อนฺโตอสุทฺธา พหิ โสภมานาติ น ภควา เอวมฺปิ ทิสฺสติ. ภควา ภูเตน ตจฺเฉน ตเถน ยาถาเวน อวิปริตเตน สภาเวน ทนฺโต ทนฺตวณฺเณน ทิสฺสติ, สนฺโต สนฺตวณฺเณน ทิสฺสติ, อุปสนฺโต อุปสนฺตวณฺเณน ทิสฺสติ, นิพฺพุโต นิพฺพุตวณฺเณน ทิสฺสติ; อกปฺปิตอิริยาปถา จ พุทฺธา ภควนฺโต ปณิธิสมฺปนฺนาติ เอวมฺปิ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา. อถวา ภควา วิสุทฺธสทฺโธ ภฏฺฐกิตฺติสทฺทสิโลโก นาคภวเน จ สุปณฺณภวเน จ ยกฺขภวเน จ อสุรภวเน จ คนฺธพฺพภวเน จ มหาราชภวเน จ อินฺทภวเน จ พฺรหฺมภวเน จ เอตาทิโส จ ตาทิโส จ ตโต จ ภิยฺโยติ เอวมฺปิ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา. อถวา ทสพเลหิ สมนฺนาคโต จตูหิ เวสารชฺเชหิ จตูหิ ปฏิสมฺภิทาหิ ฉหิ อภิญฺญาหิ ฉหิ พุทฺธธมฺเมหิ เตเชน จ พเลน จ คุเณน จ วิริเยน จ ปญฺญาย จ ทิสฺสติ ญายติ ปญฺญายติ.

ทุเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวนฺโตว ปพฺพโต
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตึ ขิตฺตา ยถา สราติ

เอวมฺปิ ยถา ทิสฺสติ. จกฺขุมาติ: ภควา ปญฺจหิ จกฺขูหิ จกฺขุมา: มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา, ทิพฺเพน จกฺขุนาปิ จกฺขุมา, ปญฺญาจกฺขุนาปิ จกฺขุมา, พุทฺธจกฺขุนาปิ จกฺขุมา, สมนฺตจกฺขุนาปิ จกฺขุมา.

"กถํ ภควา มํสจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ? มํสจกฺขุมฺหิ ภควโต ปญฺจ วณฺณา สํวิชฺชนฺติ: นีโล จ วณฺโณ, ปีตโก จ วณฺโณ, โลหิตโก จ วณฺโณ, กณฺโห จ วณฺโณ, โอทาโต จ วณฺโณ; ยตฺถ จ ภควโต อกฺขิโลมานิ ปติฏฺฐิตานิ, ตํ นีลํ โหติ สุนีลํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อุมฺมารปุปฺผสมานํ. ตสฺส ปรโต ปีตกํ โหติ สุปีตกํ สุวณฺณวณฺณํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ กณฺณิการปุปฺผสมานํ. อุภโต จ อกฺขิกูปานิ ภควโต โลหิตกานิ โหนฺติ สุโลหิตกานิ ปาสาทิกานิ ทสฺสเนยฺยานิ อินฺทโคปกสมานานิ, มชฺเฌ กณฺหํ โหติ สุกณฺหํ อลูขํ สินิทฺธํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ อฬาริฏฺฐกสมานํ. ตสฺส ปรโต โอทาตํ โหติ สุโอทาตํ เสตํ ปณฺฑรํ ปาสาทิกํ ทสฺสเนยฺยํ โอสธิตารกสมานํ. เตน ภควา ปากติเกน มํสจกฺขุนา อตฺตภาวปริยาปนฺเนน ปุริมสุจริตกมฺมาภินิพฺพตฺเตน สมนฺตา โยชนํ ปสฺสติ ทิวา เจว รตฺตึ จ. ยทาปิ จตุรงฺคสมนฺนาคโต อนฺธกาโร โหติ: สุริโย จ อตฺถงฺคมิโต โหติ, กาฬปกฺโข จ อุโปสโถ โหติ, ติพฺโพ จ วนสณฺโฑ โหติ, มหา จ อกาลเมโฆ อพฺภุฏฺฐิโต โหติ; เอวรูเปปิ จตุรงฺคสมนฺนาคเต อนฺธกาเร สมนฺตา โยชนํ ปสฺสติ. นตฺถิ โส กุฏฺโฏ วา กวาฏํ วา ปากาโร วา ปพฺพโต วา คจฺโฉ วา ลตา วา อาวรณํ รูปานํ ทสฺสนาย. เอกญฺเจ ติลผลํ นิมิตฺตํ กตฺวา ติลวาเห ปกฺขิเปยฺย, ตญฺเญว ติลผลํ อุทฺธเรยฺย, เอวํ ปริสุทฺธํ ภควโต ปากติกํ

มํสจัก์ขุ; เอวํ ภควา มํสจัก์ขุนาปิ จัก์ขุมา.

กถํ ภควา ทิพ์เพน จัก์ขุนาปิ จัก์ขุมา? ภควา ทิพ์เพน จัก์ขุนา วิสุท์เธน อติก์กัน์ตมานุสเกน สัต์เต ปัส์สติ จวมาเน อุปปัช์ชมาเน หีเน ปณีเต สุวัณ์เณ ทุพ์พัณ์เณ สุคเต ทุค์คเต ยถา กัม์มูปเค สัต์เต ปชานาติ "อิเม วต โภน์โต สัต์ตา กายทุจ์จริเตน สมัน์นาคตา วจีทุจ์จริเตน สมัน์นาคตา มโนทุจ์จริเตน สมัน์นาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจ์ฉาทิฏ์ฐิกา มิจ์ฉาทิฏ์ฐิกัม์มสมาทานา, เต กายัส์ส เภทา ปรัม์มรณา อปายํ ทุค์คตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปัน์นา; อิเม วาปน โภน์โต สัต์ตา กายสุจริเตน สมัน์นาคตา วจีสุจริเตน สมัน์นาคตา มโนสุจริเตน สมัน์นาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สัม์มาทิฏ์ฐิกา สัม์มาทิฏ์ฐิกัม์มสมาทานา, เต กายัส์ส เภทา ปรัม์มรณา สุคตึ สัค์คํ โลกํ อุปปัน์นาติ; อิติ ทิพ์เพน จัก์ขุนา วิสุท์เธน อติก์กัน์ตมานุสเกน สัต์เต ปัส์สติ จวมาเน อุปปัช์ชมาเน หีเน ปณีเต สุวัณ์เณ ทุพ์พัณ์เณ สุคเต ทุค์คเต ยถา กัม์มูปเค สัต์เต ปชานาติ. อากังขมาโน จ ภควา เอกัม์ปิ โลกธาตุํ ปัส์เสย์ย, เท์วปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, ติส์โสปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย; จตัส์โสปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, ปัญ์จปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, ทสปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, วีสัม์ปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, ตึสัม์ปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, จัต์ตาฬีสัม์ปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, ปัญ์ญาสัม์ปิ โลกธาตุโย ปัส์เสย์ย, สหัส์สิม์ปิ จูฬินิกํ โลกธาตุํ ปัส์เสย์ย, ท์วิสหัส์สิม์ปิ มัช์ฌิมิกํ โลกธาตุํ ปัส์เสย์ย, ติสหัส์สิม์ปิ โลกธาตุํ ปัส์เสย์ย, มหาสหัส์สิม์ปิ โลกธาตุํ ปัส์เสย์ย. โส ยาวตกํ อากังเขย์ย, ตาวตกํ ปัส์เสย์ย; เอวํ ปริสุท์ธํ ภควโต ทิพ์พจัก์ขุ; เอวํ ภควา ทิพ์เพน จัก์ขุนาปิ จัก์ขุมา.

กถํ ภควา ปญฺญาจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ? ภควา มหาปญฺโญ ปุถุปญฺโญ หาสปญฺโญ ชวนปญฺโญ ติกฺขปญฺโญ นิพฺเพธิกปญฺโญ ปญฺญาปฺปเภทกุสโล ปภินฺนญาโณ อธิคตปฏิสมฺภิโท จตุเวสารชฺชปฺปตฺโต ทสพลธารี ปุริสาสโภ ปุริสสีโห ปุริสนาโค ปุริสาชญฺโญ ปุริสโธเรยฺโห อนนฺตญาโณ อนนฺตเตโช อนนฺตยโส อฑฺโฒ มหทฺธโน ธนวา เนตา วิเนตา อนุเนตา สญฺญาเปตา นิชฺฌาเปตา เปกฺขตา ปสาเทตา. โส หิ ภควา อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชาเนตา อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา มคฺคญฺญู มคฺควิทู มคฺคโกวิโท. มคฺคานุคา จ ปน เอตรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺฉา สมนฺนาคตา. โส หิ ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ, จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสามิ ตถาคโต. นตฺถิ ตสฺส ภควโต อญาตํ อทิฏฺฐํ อวิทิตํ อสจฺฉิกตํ อผุสิตํ ปญฺญาย. อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อุปาทาย สพฺเพ ธมฺมา สพฺพาการเรน พุทฺธสฺส ภควโต ญาณมุเข อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ. ยงฺกิญฺจิ เนยฺยํ นาม อตฺถิ ชานิตพฺพํ: อตฺตตฺโถ วา, ปรตฺโถ วา, อุภยตฺโถ วา. ทิฏฺฐธมฺมิโก วา อตฺโถ, สมฺปรายิโก วา อตฺโถ, อุตฺตาโน วา อตฺโถ, คมฺภีโร วา อตฺโถ, คุฬฺโห วา อตฺโถ, ปฏิจฺฉนฺโน วา อตฺโถ, เนยฺโย วา อตฺโถ, นีโต วา อตฺโถ, อนวชฺโช วา อตฺโถ, นิกฺกิเลโส วา อตฺโถ, โวทาโน วา อตฺโถ, ปรมตฺโถ วา; สพฺพนฺตํ อนฺโตพุทฺธญาเณ ปริวตฺตติ. อตีเต พุทฺธสฺส ภควโต อปฺปฏิหตํ ญาณํ, อนาคเต อปฺปฏิหตํ ญาณํ, ปจฺจุปฺปนฺเน อปฺปฏิหตํ ญาณํ. ยาวตกํ เนยฺยํ, ตาวตกํ ญาณํ; ยาวตกํ ญาณํ, ตาวตกํ เนยฺยํ; เนยฺยปริยนฺติกํ ญาณํ, ญาณปริยนฺติกํ

เนย์ยํ; เนย์ยํ อติก์กมิต์วา ญาณํ นัป์ปวัต์ตติ, ญาณํ อติก์กมิต์วา
เนย์ยปโถ นัต์ถิ; อัญ์ญมัญ์ญปริยัน์ตัฏ์ฐายิโน เต ธัม์มา. ยถา
ท์วิน์นํ สมุค์คปฏลานํ สัม์มาผุสิตานํ เหฏ์ฐิมํ สมุค์คปฏลํ อุปริมํ
นาติวัต์ตติ, อุปริมํ สมุค์คปฏลํ เหฏ์ฐิมํ นาติวัต์ตติ; อัญ์ญมัญ์ญ-
ปริยัน์ตัฏ์ฐายิโน โหน์ติ; เอวเมว พุท์ธัส์ส ภควโต เนย์ยัญ์จ ญาณัญ์จ
อัญ์ญมัญ์ญปริยัน์ตัฏ์ฐายิโนะ ยาวตกํ เนย์ยํ, ตาวตกํ ญาณํ;
ยาวตกํ ญาณํ, ตาวตกํ เนย์ยํ; เนย์ยปริยัน์ติกํ ญาณํ, ญาณปริยัน์ติกํ
เนย์ยํ; เนย์ยํ อติก์กมิต์วา ญาณํ นัป์ปวัต์ตติ. ญาณํ อติก์กมิต์วา
เนย์ยปโถ นัต์ถิ; อัญ์ญมัญ์ญปริยัน์ตัฏ์ฐายิโน เต ธัม์มา.
สัพ์พธัม์เมสุ พุท์ธัส์ส ภควโต ญาณํ ปวัต์ตติ. สัพ์เพ ธัม์มา
พุท์ธัส์ส ภควโต อาวัช์ชนปฏิพัท์ธา อากํขปฏิพัท์ธา มนสิการปฏิพัท์ธา
จิต์ตุป์ปาทปฏิพัท์ธา. สัพ์พสัต์เตสุ พุท์ธัส์ส ภควโต ญาณํ
ปวัต์ตติ. สัพ์เพสํ สัต์ตานํ ภควา อาสยํ ชานาติ, อนุสยํ ชานาติ,
จริตํ ชานาติ, อธิมุต์ตึ ชานาติ, อัป์ปรชัก์เข มหารชัก์เข ติก์ขิน์ท์ริเย
มุทิน์ท์ริเย ส์วากาเร ท์วากาเร สุวิญ์ญาปเย ทุวิญ์ญาปเย ภัพ์พาภัพ์เพ
สัต์เต ปชานาติ. สเทวโก โลโก สมารโก สพ์รห์มโก
สัส์สมณพ์ราห์มณี ปชา สเทวมนุส์สา อัน์โตพุท์ธญาเณ ปวัต์ตติ.
ยถา เยเกจิ มัจ์ฉกัจ์ฉปา อัน์ตมโส ติมิติมิงคลํ อุปาทาย
อัน์โตมหาสมุท์เท ปวัต์ตัน์ติ; เอวเมว สเทวโก โลโก สมารโก
สพ์รห์มโก สัส์สมณพ์ราห์มณี ปชา สเทวมนุส์สา อัน์โตพุท์ธญาเณ
ปวัต์ตติ. ยถา เยเกจิ ปัก์ขี อัน์ตมโส ครุฬํ เวนเตย์ยํ อุปาทาย
อากาสัส์ส ปเทเส ปวัต์ตัน์ติ; เอวเมว เยปิ เต สาริปุต์ตสมา
ปัญ์ญาย, เตปิ พุท์ธญาณัส์ส ปเทเส ปวัต์ตัน์ติ. พุท์ธญาณํ
เทวมนุส์สานํ ปัญ์ญํ ผริต์วา อภิภวิต์วา ติฏ์ฐติ. เยปิ เต

ขตฺติยปณฺฑิตา พฺราหฺมณปณฺฑิตา คหปติปณฺฑิตา สมณปณฺฑิตา นิปุณา กตปรปฺปวาทา วาลเวธิรูปา โวภินฺทนฺตา มญฺเญ จรนฺติ ปญฺญาคเตน ทิฏฺฐิคตานิ. เต ปญฺหํ อภิสงฺขริตฺวา อภิสงฺขริตฺวา ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉนฺติ. กถิตา จ วิสชฺชิตา จ เต ปญฺหา ภควตา โหนฺติ นิทฺทิฏฺฐการณา อุปกฺขิตฺตกา จ. เต ภควโต สมฺปชฺชนฺติ. อถ โข ภควา ตตฺถ อติโรจติ. ยทิทํ ปญฺญายาติ เอวํ ภควา ปญฺญาจกฺขุนาปิ จกฺขุมา.

กถํ ภควา พุทฺธจกฺขุนาปิ จกฺขุมา? ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย อปฺเป-กจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต. เสยฺยถาปิ นาม อุปฺปลินิยํ วา ปทุมินิยํ วา ปุณฺฑรีกินิยํ วา อปฺเปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวทฺธานิ อุทกานุคฺคตานิ อนฺโตนิมุคฺคโปสิตานิ. อปฺเปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวทฺธานิ สโมทกํ ฐิตานิ. อปฺเปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวทฺธานิ อุทกา อจฺจุคฺ-คมฺม ติฏฺฐนฺติ อนุปลิตฺตานิ อุทเกน; เอวเมว ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขิน-ทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย อปฺเปกจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิโน วิหรนฺเต. ชานาติ ภควา "อยํ ปุคฺคโล ราคจริโต. อยํ โทสจริโต. อยํ โมหจริโต. อยํ วิตกฺกจ-ริโต. อยํ สทฺธาจริโต. อยํ ญาณจริโตติ. ราคจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อสุภกถํ กเถติ. โทสจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส เมตฺตาภาวนํ

อาจิกฺขติ. โมหจริตํ ภควา ปุคฺคลํ อุทฺเทสปริปุจฺฉาย กาเลน ธมฺมสวเน กาเลน ธมฺมสากจฺฉาย ครุสํวาเส นิเวเสติ. วิตกฺกจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส อานาปานสตึ อาจิกฺขติ. สทฺธาจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส ปาสาทนียํ นิมิตฺตํ อาจิกฺขติ. พุทฺธสุโพธึ ธมฺมสุธมฺมตํ สงฺฆสุปฏิปตฺตึ สีลานิ จ อตฺตโน. ญาณจริตสฺส ภควา ปุคฺคลสฺส วิปสฺสนานิมิตฺตํ อาจิกฺขติ อนิจฺจาการํ ทุกฺขาการํ อนตฺตาการํ.

เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต
ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต;
ตถูปมํ ธมฺมมยํ สุเมธ
ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ
โสกาวกิณฺณํ ชนตมฺมเปตโสโก
อเวกฺขสฺสุ ชาติชราภิภูตนฺติ.

เอวํ ภควา พุทฺธจกฺขุนาปิ จกฺขุมา.

กถํ ภควา สมนฺตจกฺขุนาปิ จกฺขุมา ? สมนฺตจกฺขุ วุจฺจติ สพฺพญฺญุตญาณํ. ภควา สพฺพญฺญุตญาเณน อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต. น ตสฺส อทิฏฺฐมิธตฺถิ กิญฺจิ อโถ อวิญฺญาตํ อชานิตพฺพํ, สพฺพํ อภิญฺญาสิ, ยทตฺถิ เนยฺยํ; ตถาคโต เตน สมนฺตจกฺขูติ. เอวํ ภควา สมนฺตจกฺขุนาปิ จกฺขุมาติ ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา.

สพฺพํ ตมํ วิโนเทตฺวาติ สพฺพํ ราคตมํ โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ ทิฏฺฐิตมํ กิเลสตมํ ทุจฺจริตตมํ อนฺธกรณํ อจกฺขุกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธิกํ วิฆาตปกฺขิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ ปนุทิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํ คเมตฺวาติ สพฺพํ ตมํ วิโนทิตฺวา.

เอโกว รติมชฺฌคาติ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก. อทุติยฏฺเฐน เอโก. ตณฺหาย ปหานฏฺเฐน เอโก. เอกนฺตวีตราโคติ เอโก. เอกนฺตวีตโทโสติ เอโก. เอกนฺตวีตโมโหติ เอโก. เอกนฺตนิกฺกิเลโสติ เอโก. เอกายนมคฺคํ คโตติ เอโก. อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก.

กถํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ? ภควา ทหโรว สมาโน สุสุกาฬเกโส ภทฺเทน โยพฺพเนน สมนฺนาคโต ปฐเมน วยสา อกามกานํ มาตาปิตูนํ อสฺสุมุขานํ รุทนฺตานํ วิลปนฺตานํ, ญาติสงฺฆํ ปหาย สพฺพํ ฆราวาสปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา ปุตฺตทารปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา ญาติปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา มิตฺตามจฺจปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา สนฺนิธิปลิโพธํ ฉินฺทิตฺวา เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา อากิญฺจนภาวํ อุปคนฺตฺวา เอโก จรติ วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวํ ภควา ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก.

กถํ ภควา อทุติยฏฺเฐน เอโก ? โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน เอโก อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารุปฺปานิ. โส เอโก คจฺฉติ, เอโก ติฏฺฐติ, เอโก นิสีทติ, เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ, เอโก คามํ ปิณฺฑาย ปวิสติ, เอโก ปฏิกฺกมติ, เอโก รโห นิสีทติ, เอโก จงฺกมํ อธิฏฺฐาติ, เอโก จรติ, เอโก วิหรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ ยาเปติ; เอวํ ภควา อทุติยฏฺเฐน เอโก.

กถํ ภควา ตณฺหาย ปหานฏฺเฐน เอโก ? โส เอวํ เอโก อทุติโย อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล มหาปธานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนํ นมุจึ

ปมตฺตพนฺธุ วิธมิตฺวา ตณฺหํ ชาลินึ สริตํ วิสตฺติกํ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ.

ตณฺหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ สํสารํ นาติวตฺตติ.
เอตมาทีนวํ ญตฺวา ตณฺหํ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ.
วีตตณฺโห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ.

เอวํ ภควา ตณฺหาย ปหานฏฺเฐน เอโก.

กถํ ภควา เอกนฺตวีตราโคติ เอโก? ราคสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวีตราโคติ เอโก. โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวีตโทโสติ เอโก. โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนฺตวีตโมโหติ เอโก. กิเลสานํ ปหีนตฺตา เอกนฺตนิกฺกิเลโสติ เอโก.

กถํ ภควา เอกายนมคฺคํ คโตติ เอโก? เอกายนมคฺโค วุจฺจติ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค.

เอกายนํ ชาติขยนฺตทสฺสี
มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปี
เอเตน มคฺเคน อตรึสุ ปุพฺเพ
ตริสฺสนฺติเยว ตรนฺติ โอฆนฺติ.

เอวํ ภควา เอกายนมคฺคํ คโตติ เอโก.

กถํ ภควา เอโก อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก.? โพธิ วุจฺจติ จตูสุ มคฺเคสุ ญาณํ, ปญฺญา, ปญฺญินฺทฺริยํ, ปญฺญาพลํ, ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค, วีมํสา, วิปสฺสนา, สมฺมาทิฏฺฐิ. ภควา เตน โพธิญาเณน "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ พุชฺฌิ.

"สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ พุชฺฌิ. "สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ พุชฺฌิ. "อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ พุชฺฌิ. ฯเปฯ "ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ พุชฺฌิ. อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธติ พุชฺฌิ. ฯเปฯ "ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ พุชฺฌิ. "อิทํ ทุกฺขนฺติ พุชฺฌิ. "อยํ ทุกฺขสมุทโยติ พุชฺฌิ. "อยํ ทุกฺขนิโรโธติ พุชฺฌิ. "อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ พุชฺฌิ. "อิเม อาสวาติ พุชฺฌิ. อยํ อาสวสมุทโยติ พุชฺฌิ. อยํ อาสวนิโรโธติ พุชฺฌิ. "อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ พุชฺฌิ. "อิเม ธมฺมา อภิญฺเญยฺยาติ พุชฺฌิ. "อิเม ธมฺมา ปริญฺเญยฺยาติ พุชฺฌิ. "อิเม ธมฺมา ปหาตพฺพาติ พุชฺฌิ. "อิเม ธมฺมา ภาเวตพฺพาติ พุชฺฌิ. "อิเม ธมฺมา สจฺฉิกาตพฺพาติ พุชฺฌิ. "ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจาติ พุชฺฌิ. "ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจาติ พุชฺฌิ. จตุนฺนํ มหาภูตานญฺจ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจาติ พุชฺฌิ. "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ พุชฺฌิ. อถวา ยํ พุชฺฌิตพฺพํ ปฏิพุชฺฌิตพฺพํ สมฺพุชฺฌิตพฺพํ อธิคนฺตพฺพํ ผุสิตพฺพํ สจฺฉิกาตพฺพํ, สพฺพนฺตํ เตน โพธิญาเณน พุชฺฌิ อนุพุชฺฌิ ปฏิพุชฺฌิ สมฺพุชฺฌิ สมฺมาพุชฺฌิ อธิคจฺฉิ ปฏิลภิ ผุเสสิ สจฺฉิกาสิ; เอวํ ภควา เอโก อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก.

รติมชฺฌคาติ: รตินฺติ: เนกฺขมฺมรตึ ปวิเวกรตึ อุปสมรตึ สมฺโพธิรตึ อชฺฌคา อธิคจฺฉิ ผุเสสิ สจฺฉิกาสีติ เอโกว รติมชฺฌคา. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

"สเทวกสฺส โลกสฺส ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา

สพฺพํ ตมํ วิโนเทตฺวา เอโกว รติมชฺฌคาติ.
ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทึ อกุหํ คณิมาคตํ
พหุนฺนมิธ พทฺธานํ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ.

ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทินฺติ พุทฺโธติ: โย โส ภควา สยมฺภู อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ สามํ สจฺจานิ อภิสมฺพุชฺฌิ; ตตฺถ จ สพฺพญฺญุตํ ปตฺโต, พเลสุ จ วสีภาวํ ปตฺโต. พุทฺโธติ: เกนฏฺเฐน พุทฺโธ? พุชฺฌิตา สจฺจานีติ พุทฺโธ. โพเธตา ปชายาติ พุทฺโธ. สพฺพญฺญุตาย พุทฺโธ. สพฺพทสฺสาวิตาย พุทฺโธ. อนญฺญ- เณยฺยตาย พุทฺโธ. วิกสิตาย พุทฺโธ. ขีณาสวสงฺขาเตน พุทฺโธ. นิรุปกฺกิเลสสงฺขาเตน พุทฺโธ. เอกนฺตวีตราโคติ พุทฺโธ. เอกนฺตวีต- โทโสติ พุทฺโธ. เอกนฺตวีตโมโหติ พุทฺโธ. เอกนฺตนิกฺกิเลโสติ พุทฺโธ. เอกายนมคฺคํ คโตติ พุทฺโธติ เอโก อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธติ พุทฺโธติ อพุทฺธิวิหตตฺตา พุทฺธิปฏิลาภตฺตา พุทฺโธ. พุทฺโธติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ; วิโมกฺขนฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มูเล สห สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปฏิลาภา สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ พุทฺโธติ ตํ พุทฺธํ. อสิตนฺติ: เทฺว นิสฺสยา: ตณฺหานิสฺสโย จ, ทิฏฺฐินิสฺสโย จ.

กตโม ตณฺหานิสฺสโย? ยาวตา ตณฺหาสงฺขาเตน สีมกตํ โอธิกตํ ปริยนฺตกตํ ปริคฺคหิตํ มมายิตํ "อิทํ มมํ, เอตํ มมํ, เอตฺตกํ มมํ, เอตฺตาวตา มม รูปา, สทฺทา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา อตฺถรณา ปาปุรณา ทาสีทาสา อเชฬกา กุกฺกุฏสูกรา หตฺถิควาสฺสวฬวา เขตฺตํ วตฺถุ หิรญฺญํ สุวณฺณํ คามนิคมราชธานิโย รฏฺฐญฺจ

ชนปโท จ โกโส จ โกฏ์ฐาคารัญ์จ เกวลัม์ปิ มหาปฐวึ ตัณ์หาวเสน มมายติ, ยาวตา อัฏ์ฐสตตัณ์หาวิปริต์ตํ; อยํ ตัณ์หานิส์สโย.

กตโม ทิฏ์ฐินิส์สโย? วีสติวัต์ถุกา สกายทิฏ์ฐิ, ทสวัต์ถุกา มิจ์ฉาทิฏ์ฐิ, ทสวัต์ถุกา อันตัค์คาหิกา ทิฏ์ฐิ; ยา เอวรูปา ทิฏ์ฐิ, ทิฏ์ฐิคตํ, ทิฏ์ฐิคหนํ, ทิฏ์ฐิกัน์ตาโร, ทิฏ์ฐิวิสูกายิกํ, ทิฏ์ฐิวิป์ผัน์ทิตํ, ทิฏ์ฐิสํโยชนํ คาโห, ปฏิคาโห, อภินิเวโส, ปรามาโส, กุม์มัค์โค, มิจ์ฉาปโถ, มิจ์ฉัต์ตํ, ติต์ถายตนํ, วิปริเยสคาโห, วิปริต์ตคาโห, วิปัล์ลาสคาโห, มิจ์ฉาคาโห, อยาถาวกัส์มึ ยาถาวกัน์ติ คาโห, ยาวตา ท์วาสัฏ์ฐี ทิฏ์ฐิคตานิ; อยํ ทิฏ์ฐินิส์สโย. พุท์ธัส์ส ภควโต ตัณ์หานิส์สโย ปหีโน, ทิฏ์ฐินิส์สโย ปฏินิส์สัฏ์โฐ; ตัณ์หานิส์สยัส์ส ปหีนัต์ตา ทิฏ์ฐินิส์สยัส์ส ปฏินิส์สัฏ์ฐัต์ตา ภควา จัก์ขุํ อนิส์สิโต, โสตํ. ฆานํ. ชิว์หํ. กายํ. มนํ อนิส์สิโต, รูเป. สัท์เท. คัน์เธ. รเส. โผฏ์ฐัพ์เพ. กุลํ. คณํ. อาวาสํ. ลาภํ. ยสํ. ปสํสํ. สุขํ. จีวรํ. ปิณ์ฑปาตํ. เสนาสนํ. คิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขารํ. กามธาตุํ. รูปธาตุํ. อรูปธาตุํ. กามภวํ. รูปภวํ. อรูปภวํ. สัญ์ญาภวํ อสัญ์ญาภวํ. เนวสัญ์ญานาสัญ์ญาภวํ. เอกโวการภวํ. จตุโวการภวํ. ปัญ์จโวการภวํ. อตีตํ. อนาคตํ ปัจ์จุป์ปัน์นํ. ทิฏ์ฐสุตมุตวิญ์ญาตัพ์เพ ธัม์เม อนิส์สิโต อนัล์ลีโน อนุปคโต อนัช์โฌสิโต อนธิมุต์โต นิก์ขัน์โต นิส์สัฏ์โฐ วิป์ปมุต์โต วิสัญ์ญุต์โต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหรตีติ ตํ พุท์ธํ อสิตํ.

ตาทีน์ติ ภควา ปัญ์จหาการเหิ ตาที: อิฏ์ฐานิฏ์เฐ ตาที, จัต์ตาวีติ ตาที, ติณ์ณาวีติ ตาที, มุต์ตาวีติ ตาที, ตัน์นิท์เทสา ตาที.

กถํ ภควา อิฏ์ฐานิฏ์เฐ ตาที? ภควา ลาเภปิ ตาที, อลาเภปิ ตาที, ยเสปิ ตาที, อยเสปิ ตาที, ปสํสายปิ ตาที, นิน์ทายปิ ตาที, สุเขปิ ตาที, ทุก์เขปิ ตาที, เอกัญ์เจ พาหํ คัน์เธน

สิมฺเปยฺยุํ, เอกจฺเจ พาหํ วาสิยา ตจฺเฉยฺยุํ, อมุกสฺมึ นตฺถิ ราโค, อมุกสฺมึ นตฺถิ ปฏิฆํ; อนุนยปฏิฆวิปฺปหีโน อุคฺฆาตินิคฺฆาติวีติวตฺโต อนุโรธวิโรธสมติกฺกนฺโต; เอวํ ภควา อิฏฺฐานิฏฺเฐ ตาทิ.

กถํ ภควา จตฺตาวีติ ตาทิ? ภควา จตฺตาวีติ ตาทิ. ภควโต ราโค จตฺโต วนฺโต มุตฺโต ปหีโน ปฏินิสฺสฏฺโฐ. โทโส. โมโห. โกโธ. อุปนาโห. มกฺโข. ปฬาโส. อิสฺสา. มจฺฉริยํ. มายา. สาเฐยฺยํ. ถมฺโภ. สารมฺโภ. มาโน. อติมาโน. มโท. ปมาโท. สพฺเพ กิเลสา สพฺเพ ทุจฺจริตา. สพฺเพ ทรถา. สพฺเพ ปริฬาหา. สพฺเพ สนฺตาปา. สพฺพากุสลาภิสงฺขารา จตฺตา วนฺตา มุตฺตา ปหีนา ปฏินิสฺสฏฺฐา; เอวํ ภควา จตฺตาวีติ ตาทิ.

กถํ ภควา ติณฺณาวีติ ตาทิ? ภควา กาโมฆํ ติณฺโณ, ภโวฆํ ติณฺโณ, ทิฏฺโฐฆํ ติณฺโณ, อวิชฺโชฆํ ติณฺโณ, สพฺพสงฺสารปถํ ติณฺโณ นิตฺติณฺโณ อติกฺกนฺโต สมติกฺกนฺโต วีติวตฺโต; โส วุฏฺฐวาโส จิณฺณจรโณ คตทฺโธ คตทิโส คตโกฏิโก ปาลิตพฺรหฺมจริโย อุตฺตมทิฏฺฐิปฺปตฺโต ภาวิตมคฺโค ปหีนกิเลโส ปฏิวิทฺธากุปฺโป สจฺฉิกตนิโรโธ. ทุกฺขํ ตสฺส ปริญฺญาตํ, สมุทโย ปหีโน, มคฺโค ภาวิโต, นิโรโธ สจฺฉิกโต, อภิญฺเญยฺยํ อภิญฺญาตํ, ปหาตพฺพํ ปหีนํ, ภาเวตพฺพํ ภาวิตํ, สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกตํ; โส อุกฺขิตฺตปลิโฆ สงฺกิณฺณปริกฺโข อพฺพุเฬฺหสิโก นิรคฺคโฬ อริโย ปนฺนทฺธโช ปนฺนภาโร วิสญฺญุตฺโต ปญฺจงฺควิปฺปหีโน ฉฬงฺคสมนฺนาคโต เอการกฺโข จตุราปสฺเสโน ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ สมวยสฏฺเฐสโน, อนาวิลสงฺกปฺโป ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร สุวิมุตฺตจิตฺโต สุวิมุตฺตปญฺโญ เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต. โส เนว อาจินาติ. น อปจินาติ, อปจินิตฺวา ฐิโต; เนว ปชหติ; น

อุปาทิยติ, ปชหิตฺวา ฐิโต; เนว วิสิเนติ, น อุสฺสิเนติ, วิสิเนตฺวา ฐิโต; เนว วิธุเปติ, น สนฺธุเปติ, วิธุเปตฺวา ฐิโต; อเสกฺเขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคตตฺตา ฐิโต, อเสกฺเขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคตตฺตา ฐิโต, อเสกฺเขน ปญฺญาขนฺเธน สมนฺนาคตตฺตา ฐิโต, อเสกฺเขน วิมุตฺติกฺขนฺเธน สมนฺนาคตตฺตา ฐิโต, อเสกฺเขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺเธน สมนฺนาคตตฺตา ฐิโต, สจฺจํ ปฏิปาทยิตฺวา ฐิโต, เอวํ สมติกฺกมิตฺวา ฐิโต, กิเลสคฺคึ ปริยาทยิตฺวา ฐิโต, อปริคมนตาย ฐิโต, กฏํ สมาทาย ฐิโต, มุตฺติปฏิเสวนตาย ฐิโต, เมตฺตาย ปาริสุทฺธิยา ฐิโต, กรุณาย ปาริสุทฺธิยา ฐิโต, มุทิตาย ปาริสุทฺธิยา ฐิโต, อุเปกฺขาย ปาริสุทฺธิยา ฐิโต, อจฺจนฺตปาริสุทฺธิยา ฐิโต, อกมฺมญฺญตาย ปาริสุทฺธิยา ฐิโต, วิมุตฺตตฺตา ฐิโต, สนฺตุสิตตฺตา ฐิโต, ขนฺธปริยนฺเต ฐิโต, ธาตุปริยนฺเต ฐิโต, อายตนปริยนฺเต ฐิโต, คติปริยนฺเต ฐิโต, อุปปตฺติปริยนฺเต ฐิโต, ปฏิสนฺธิปริยนฺเต ฐิโต, ภวปริยนฺเต ฐิโต, สํสารปริยนฺเต ฐิโต, วฏฺฏปริยนฺเต ฐิโต, อนฺติมภเว ฐิโต, อนฺติมสมุสฺสเย ฐิโต. อนฺติมเทหธโร ภควา.

ตสฺสายํ ปจฺฉิมโก ภโว จริโมยํ สมุสฺสโย
ชาติมรณสํสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ

เอวํ ภควา ฐิตวาติ ตาทิ.

กถํ ภควา มุตฺตาวีติ ตาทิ. ภควโต ราคา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. โทสา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ โมหา จิตฺตํ. มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. โกธา. อุปนาหา. มกฺขา. ปฬาสา. อิสฺสา. มจฺฉริยา. สาเฐยฺยา. ถมฺภา. สารมฺภา. มานา. อติมานา. มทา. ปมาทา. สพฺพกิเลเสหิ. สพฺพทุจฺจริเตหิ. สพฺพทรเถหิ สพฺพปริฬาเหหิ. สพฺพสนฺตาเปหิ. สพฺพากุสลาภิสงฺขาเรหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. เอวํ

ภควา มุตฺตาวีติ ตาทิ.

กถํ ภควา ตํนิทฺเทสา ตาทิ? ภควา สีเล สติ, สีลวาติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. สทฺธาย สติ, สทฺโธติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. วิริเย สติ, วิริยวาติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. สติยา สติ, สติมาติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. สมาธิสฺมึ สติ, สมาหิโตติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. ปญฺญาย สติ, ปญฺญวาติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. วิชฺชาย สติ, เตวิชฺโชติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. อภิญฺญาย สติ, ฉฬภิญฺโญติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ. พเล สติ "ทสพโลติ ตํนิทฺเทสา ตาทิ; เอวํ ภควา ตํนิทฺเทสา ตาทีติ. ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทึ.

อกุหํ คณิมาคตนฺติ: อกุโหติ ตีณิ กุหนวตฺถูนิ: ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ, อิริยาปถสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ, สามนฺตชปฺปนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ.

กตมํ ปจฺจยปฏิเสวนสงฺขาตํ กุหนวตฺถุ? อิธ คหปติกา ภิกฺขุํ นิมนฺเตนฺติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ ปาปิจฺโฉ อิจฺฉาปกโต อตฺถิโก จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺ-ขารานํ ภิยฺโย กมฺยตํ อุปาทาย จีวรํ ปจฺจกฺขาติ ปิณฺฑปาตํ ปจฺจกฺขาติ, เสนาสนํ ปจฺจกฺขาติ, คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปจฺจกฺขาติ. โส เอวมาห "กึ สมณสฺส มหคฺเฆน จีวเรน. เอตํ สารุปฺปํ, ยํ สมโณ สุสานา วา สงฺการกูฏา วา ปาปณิกา วา นนฺตกานิ อุจฺจินิตฺวา สงฺฆาฏึ กริตฺวา ธาเรยฺย. กึ สมณสฺส มหคฺเฆน ปิณฺฑปาเตน. เอตํ สารุปฺปํ, ยํ สมโณ อุญฺฉาจริยาย ปิณฺฑิยาโลเปน ชีวิกํ กปฺเปยฺย. กึ สมณสฺส มหคฺเฆน เสนาสเนน. เอตํ สารุปฺปํ, ยํ สมโณ รุกฺขมูลิโก วา อพฺโภกาสิโก วา. กึ สมณสฺส มหคฺเฆน คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน. เอตํ สารุปฺปํ, ยํ สมโณ ปูติมุตฺเตน หริฏกขณฺเฑน โอสถํ กเรยฺยาติ ตทุปาทาย

ลูขํ จีวรํ ธาเรติ, ลูขํ ปิณ์ฑปาตํ ภุญ์ชติ, ลูขํ เสนาสนํ ปฏิเสวติ, ลูขํ คิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขารํ ปฏิเสวติ. ตเมนํ คหปติกา เอวํ ชานน์ติ "อยํ สมโณ อัป์ปิจ์โฉ สัน์ตุฏ์โฐ ปวิวิต์โต อสํสัฏ์โฐ อารัท์ธวิริโย ธูตวาโทติ ภิย์โย นิมัน์เตน์ติ จีวรปิณ์ฑปาตเสนาสน-คิลานปัจ์จยเภสัช์ชปริก์ขาเรหิ. โส เอวมาห "ติณ์ณํ สัม์มุขีภาวา สัท์โธ กุลปุต์โต พหุํ ปุญ์ญํ ปสวติ: สัท์ธาย สัม์มุขีภาวา สัท์โธ กุลปุต์โต พหุํ ปุญ์ญํ ปสวติ. เทย์ยธัม์มัส์ส สัม์มุขีภาวา สัท์โธ กุลปุต์โต พหุํ ปุญ์ญํ ปสวติ. ทัก์ขิเณย์ยานํ สัม์มุขีภาวา สัท์โธ กุลปุต์โต พหุํ ปุญ์ญํ ปสวติ. ตุม์หากัญ์เจวายํ สัท์ธา อัต์ถิ, เทย์ยธัม์โม จ สํวิช์ชติ, อหัญ์จ ปฏิค์คาหโก. สจาหํ น ปฏิค์ค-เหส์สามิ, เอวํ ตุม์เห ปุญ์เญน ปริพาหิรา ภวิส์สถ. น มัย์หํ อิมินา อัต์โถ, อปิจ ตุม์หากํเยว อนุกัม์ปาย ปฏิค์คัณ์หามีติ ตทุปาทาย พหุม์ปิ จีวรํ ปฏิค์คัณ์หาติ, พหุม์ปิ ปิณ์ฑปาตํ ปฏิค์คัณ์หาติ, พหุม์ปิ เสนาสนํ ปฏิค์คัณ์หาติ, พหุม์ปิ คิลานปัจ์จย-เภสัช์ชปริก์ขารํ ปฏิค์คัณ์หาติ; ยา เอวรูปา ภากุฏิกา, ภากุฏิยํ, กุหนา, กุหายนา, กุหิตัต์ตํ; อิทํ วุจ์จติ ปัจ์จยปฏิเสวนสํขาตํ กุหนวัต์ถุน์ติ.

กตมํ อิริยาปถสํขาตํ กุหนวัต์ถุ? อิเธกัจ์โจ ปาปิจ์โฉ อิจ์ฉาปกโต สัม์ภาวนาธิป์ปาโย "เอวํ มํ ชโน สัม์ภาเวส์สตีติ คมนํ สัณ์ฐเปติ, ฐานํ สัณ์ฐเปติ, นิสัช์ชํ สัณ์ฐเปติ, เสย์ยํ สัณ์ฐเปติ, ปณิธาย คัจ์ฉติ, ปณิธาย ติฏ์ฐติ, ปณิธาย นิสีทติ, ปณิธาย เสย์ยํ กัป์เปติ. สมาหิโต วิย คัจ์ฉติ. สมาหิโต วิย ติฏ์ฐติ. สมาหิโต วิย นิสีทติ. สมาหิโต วิย เสย์ยํ กัป์เปติ. อาปาถกัช์ฌายีว โหติ. เอวรูปา อิริยาปถัส์ส อาฐปนา ฐปนา สัณ์ฐปนา ภากุฏิกา

ภากุฏิยํ กุหนา กุหายนา กุหิตตฺตํ; อิทํ วุจฺจติ อิริยาปถสํขาตํ กุหนวตฺถุ.

กตมํ สามนฺตชปฺปนสํขาตํ กุหนวตฺถุ? อิเธกจฺโจ ปาปิจฺโฉ อิจฺฉาปกโต สมฺภาวนาธิปฺปาโย "เอวํ มํ ชโน สมฺภาเวสฺสตีติ อริยธมฺมสนฺนิสฺสิตํ วาจํ ภาสติ "โย เอวรูปํ จีวรํ ธาเรติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. โย เอวรูปํ ปตฺตํ ธาเรติ. โลหถาลกํ ธาเรติ. ธมฺมกรกํ ธาเรติ. ปริสาวนํ ธาเรติ. กุญฺจิกํ ธาเรติ. อุปาหนํ ธาเรติ. กายพนฺธนํ ธาเรติ. อาโยคํ ธาเรติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. ยสฺส เอวรูโป อุปชฺฌาโย, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. ยสฺส เอวรูโป อาจริโย สมานุปชฺฌายกา สมานาจริยกา มิตฺตา สนฺทิฏฺฐา สมฺภตฺตา สหายา, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. โย เอวรูเป วิหาเร วสติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. โย เอวรูเป อฑฺฒโยเค วสติ. ปาสาเท วสติ. หมฺมิเย วสติ. คุหายํ วสติ. เลเณ วสติ. กุฏิยา วสติ. กูฏาคาเร วสติ. อฏฺเฏ วสติ. มาเฬ วสติ. อุทฺทณฺเฑ วสติ. อุปฏฺฐานสาลายํ วสติ. มณฺฑเป วสติ. รุกฺขมูเล วสติ, โส สมโณ มเหสกฺโขติ ภณติ. อถวา โกรชิกโกรชิโก ภากุฏิกภากุฏิโก กุหกุโห ลปลโป มุขสมฺภาวิโต อยํ สมโณ อิมาสํ เอวรูปานํ สนฺตานํ วิหารสมาปตฺตีนํ ลาภีติ ตาทิสํ คมฺภีรํ คุฬฺหํ นิปุณํ ปฏิจฺฉนฺนํ โลกุตฺตรสุญฺญตาปฏิสํยุตฺตํ กถํ กเถสิ; ยา เอวรูปา ภากุฏิกา ภากุฏิยํ กุหนา กุหายนา กุหิตตฺตํ; อิทํ วุจฺจติ สามนฺตชปฺปนสํขาตํ กุหนวตฺถุ. พุทฺธสฺส ภควโต อิมานิ ตีณิ กุหนวตฺถูนิ ปหีนานิ สมุจฺฉินฺนานิ วูปสนฺตานิ ปฏิปฺปสฺสทฺธานิ อภพฺพุปฺปตฺติกานิ ญาณคฺคินา ทฑฺฒานิ; ตสฺมา พุทฺโธ อกุหโกติ ตํ อกุหํ. คณิมาคตนฺติ: คณีติ คณี. ภควา คณาจริโยติ

คณี. คณสฺส สตฺถาติ คณี. คณํ ปริหรตีติ คณี. คณํ โอวทตีติ คณี. คณํ อนุสาสตีติ คณี. วิสารโท คณํ อุปสงฺกมตีติ คณี. คณสฺส สุสฺสูสติ โสตํ โอทหติ อญฺญาจิตฺตํ อุปฏฺฐเปตีติ คณี. คณํ อกุสลา วุฏฺฐาเปตฺวา กุสเล ปติฏฺฐเปตีติ คณี. ภิกฺขุคณสฺส คณี. ภิกฺขุนีคณสฺส คณี. อุปาสกคณสฺส คณี. อุปาสิกาคณสฺส คณี. ราชคณสฺส คณี. ขตฺติยคณสฺส คณี. พฺราหฺมณคณสฺส คณี. เวสฺสคณสฺส คณี. สุทฺทคณสฺส คณี. พฺรหฺมคณสฺส คณี. เทวคณสฺส คณี. สงฺฆี คณี คณาจริโย อาคโต อุปาคโต สมุปาคโต สมฺปตฺโต สงฺกสฺสนครนฺติ อกฺหํ คณิมาคตํ.

พหุนฺนมิธ พทฺธานนฺติ พหุนฺนนฺติ: พหุนฺนํ ขตฺติยานํ พฺราหฺมณานํ เวสฺสานํ สุทฺทานํ คหฏฺฐานํ เทวานํ มนุสฺสานํ. พทฺธานนฺติ: พทฺธานํ พทฺธจรานํ ปริจาริกานํ สิสฺสานนฺติ พหุนฺนมิธพทฺธานํ.

อตฺถิ ปญฺเหน อาคมนฺติ ปญฺเหน อตฺถิโก อาคโตมฺหิ, ปญฺหํ ปุจฺฉิตุกาโม อาคโตมฺหิ, ปญฺหํ โสตุกาโม อาคโตมฺหีติ เอวมฺปิ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ. อถวา ปญฺหตฺถิกานํ ปญฺหปุจฺฉกานํ ปญฺหํ โสตุกามานํ อาคมนํ อภิกฺกมนํ อุปสงฺกมนํ ปยิรุปาสนา อตฺถีติ เอวมฺปิ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ. อถวา ปญฺหาคโม ตุยฺหํ อตฺถิ, ตฺวมสิ อลมตฺโต มยา ปุจฺฉิตุํ กเถตุํ วิสฺสชฺเชตุํ วตฺตุสฺเสตํ ภารนฺติ เอวมฺปิ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

"ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทึ อกุหํ คณิมาคตํ
พหุนฺนมิธพทฺธานํ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมนฺติ.
ภิกฺขุโน วิชิคุจฺฉโต ภชโต ริตฺตมาสนํ,
รุกฺขมูลํ สุสานํ วา ปพฺพตานํ คุหาสุ วา.

ภิกฺขุโน วิชิคุจฺฉโตติ ภิกฺขุโนติ: กลฺยาณปุถุชฺชนสฺส วา ภิกฺขุโน

เสก์ขัส์ส วาติ ภิก์ขุโน. วิชิคุจ์ฉโตติ: ชาติยา วิชิคุจ์ฉโต ชราย. พ์ยาธินา. มรเณน. โสเกหิ. ปริเทเวหิ. ทุก์เขหิ. โทมนัส์เสหิ. อุปายาเสหิ วิชิคุจ์ฉโต เนรยิเกน ทุก์เขน. ติรัจ์ฉานโยนิเกน ทุก์เขน. ปิต์ติวิสยิเกน ทุก์เขน. มานุสเกน ทุก์เขน คัพ์โภก์กัน์ติมูลเกน ทุก์เขน. คัพ์เภฐิติมูลเกน ทุก์เขน. ชาตัส์สุปนิพันธเกน ทุก์เขน. ชาตัส์ส ปราเธย์ยเกน ทุก์เขน. อัต์ตูปัก์กเมน ทุก์เขน. ปรูปัก์กเมน ทุก์เขน. ทุก์ขทุก์เขน. สํขารทุก์เขน. วิปริณามทุก์เขน. จัก์ขุโรเคน ทุก์เขน. โสตโรเคน ทุก์เขน. ฆานโรเคน ทุก์เขน. ชิว์หาโรเคน ทุก์เขน. กายโรเคน ทุก์เขน. สีสโรเคน ทุก์เขน. กัณ์ณโรเคน ทุก์เขน. มุขโรเคน ทุก์เขน. ทัน์ตโรเคน ทุก์เขน. กาเสน. สาเสน. ปินาเสน. ฑเหน. ชเรน. กุจ์ฉิโรเคน. มุจ์ฉาย. ปัก์ขัน์ทิกาย. สุลาย. วิสูจิกาย. กุฏ์เฐน. คัณ์เฑน. กิลาเสน. โสเสน. อปมาเรน. ทัน์ทุยา. กัณ์ฑุยา. กัจ์ฉุยา. รขสาย. วิตัจ์ฉิกาย. โลหิเตน ปิต์เตน. มธุเมเหน. อํสาย. ปีฬิกาย. ภคัน์ทลาย. ปิต์ตสมุฏ์ฐาเนหิ อาพาเธหิ. เสม์หสมุฏ์ฐาเนหิ อาพาเธหิ. วาตสมุฏ์ฐาเนหิ อาพาเธหิ. สัน์นิปาติเกหิ อาพาเธหิ. อุตุปริณามเชหิ อาพาเธหิ. วิสมปริหารเชหิ อาพาเธหิ. โอปัก์กมิเกหิ อาพาเธหิ. กัม์มวิปากเชหิ อาพาเธหิ. สีเตน. อุณ์หน. ชิฆัจ์ฉาย. ปิปาสาย. อุจ์จาเรน. ปัส์สาเวน. ฑํสมกสวาตาตปสิรึส-ปสัม์ผัส์เสหิ ทุก์เขหิ. มาตุมรเณน ทุก์เขน. ปิตุมรเณน ทุก์เขน. ภาตุมรเณน ทุก์เขน. ภคินีมรเณน ทุก์เขน. ธิตุมรเณน ทุก์เขน. ญาติพ์ยสเนน. โภคัพ์ยสเนน. โรคัพ์ยสเนน. สีลัพ์ยสเนน. ทิฏ์ฐิพ์ยสเนน ทุก์เขน วิชิคุจ์ฉโต อฏิยโต หรายโต ชิคุจ์ฉโตติ ภิก์ขุโน วิชิคุจ์ฉโต.

ภชโต ริต์ตมาสนัน์ติ: อาสนํ วุจ์จติ; ยัต์ถ นิสทติ: มัญ์โจ, ปีจํ, ภิสิ, พิพ์โพหนํ, ตัฏ์ฏิกา, จัม์มขัน์โฑ, ติณสัน์ถโร, ปัณ์ณสัน์ถโร,

ปฺลาสสนฺถโร. ตํ อาสนํ อสปฺปายรูปทสฺสเนน ริตฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ. อสปฺปายสทฺทสวเนน ริตฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ. อสปฺปาเยหิ ปญฺจหิ กามคุเณหิ ริตฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ. อาสนํ ภชโต เสวโต นิเสวโต สํเสวโต ปฏิเสวโตติ ภชโต ริตฺตมาสนํ.

รุกฺขมูลํ สุสานํ วาติ: รุกฺขมูลํเยว รุกฺขมูลํ สุสานํเยว สุสานนฺติ รุกฺขมูลํ สุสานํ วา.

ปพฺพตานํ คุหาสุ วาติ: ปพฺพตาเยว ปพฺพตา กนฺทราเยว กนฺทรา คิริคุหาเยว คิริคุหา ปพฺพตนฺตริกาโย วุจฺจนฺติ ปพฺพตคพฺภรา ปพฺพตานนฺติ ปพฺพตานํ คุหาสุ วา. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

"ภิกฺขุโน วิชิคุจฺฉโต ภชโต ริตฺตมาสนํ,
รุกฺขมูลํ สุสานํ วา ปพฺพตานํ คุหาสุ วาติ.
อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ กีวนฺโต ตตฺถ เภรวา
เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย นิคฺโฆเส สยนาสเน.

อุจฺจาวเจสุ สยเนสูติ: อุจฺจาวเจสุ หีนปณีเตสุ เฉกปาปเกสุ. สยเนสูติ. สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ: วิหาโร, อฑฺฒโยโค ปาสาโท, หมฺมิยํ, คุหาติ อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ.

กีวนฺโต ตตฺถ เภรวาติ กีวนฺโตติ: กีวนฺโต กุชฺชนฺโต นทนฺโต สทฺทํ กโรนฺโต. อถวา กีวนฺโต กตี กิตฺตกา กีวตกา กีวพหุกา. เต เภรวาติ: สีหา พฺยคฺฆา ทีปี อจฺฉตรจฺฉา โกกา โคมหิสา หตฺถี อหิ วิจฺฉิกา สตปที โจรา วา อสฺสุ มาณวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วาติ กีวนฺโต ตตฺถ เภรวา.

เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺยาติ เยหีติ: เยหิ เภรเวหิ เภรเว ปสฺสิตฺวา วา สุณิตฺวา วา น เวเธยฺย นปฺปเวเธยฺย น สมฺปเวเธยฺย น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภาเยยฺย

น สนฺตาสํ อาปชฺเชยฺย; อภิรุปสฺส อฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี, ปหีนภยเภรโว วิคตโลมหํโส วิหเรยฺยาติ เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย.

นิคฺโฆเส สยนาสเนติ: อปฺปสทฺเท อปฺปนิคฺโฆเส วิชนวาเต มนุสฺสราหเสยฺยเก ปฏิสลฺลานสารุปฺเป เสนาสเนติ นิคฺโฆเส สยนาสเน. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

"อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ คีวนฺโต ตตฺถ เภรวา,
เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย นิคฺโฆเส สยนาสเนติ.
กตี ปริสฺสยา โลเก คจฺฉโต อคตํ ทิสํ ๑,
เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนฺตมฺหิ สยนาสเน.

กตี ปริสฺสยา โลเกติ กตีติ: กตี กิตฺตกา กีวตฺตกา กีวพหุกา. ปริสฺสยาติ: เทฺว ปริสฺสยา: ปากฏปริสฺสยา จ, ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา จ. กตเม ปากฏปริสฺสยา? สีหา, พฺยคฺฆา, ทีปี, อจฺฉตรจฺฉา โกกา โคมหสา, หตฺถี, อหิ, วิจฺฉิกา, สตปที โจรา วา อสฺสุ มาณวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา, จกฺขุโรโค, โสตโรโค, ฆานโรโค, ชิวฺหาโรโค, กายโรโค, สีสโรโค, กณฺณโรโค, มุขโรโค, ทนฺตโรโค, กาโส, สาโส, ปินาโส, ฑโห ชโร, กุจฺฉิโรโค, มุจฺฉา, ปกฺขนฺทิกา, สุลา, วิสูจิกา, กุฏฺฐํ, คณฺโฑ, กิลาโส, โสโส, อปมาโร, ทนฺทุ, กณฺฑุ, กจฺฉุ รขสา วิตจฺฉิกา, โลหิตํ, ปิตฺตํ, มธุเมโห, อํสา, ปิฬกา, ภคณฺฑลา, ปิตฺตสมุฏฺฐานา อาพาธา, เสมฺหสมุฏฺฐานา อาพาธา, วาตสมุฏฺฐานา อาพาธา, สนฺนิปาติกา อาพาธา, อุตุปริณามชา อาพาธา, วิสมปริหารชา อาพาธา, โอปกฺกมิกา อาพาธา, กมฺมวิปากชา อาพาธา, สีตํ, อุณฺหํ, ชิฆจฺฉา, ปิปาสา, อุจฺจาโร, ปสฺสาโว, ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺโส อิติ วา;

๑ อมตํ ทิสนฺติปิ ปาโฐ.

อิเม วุจฺจนฺติ ปากฏปริสฺสยา.

กตเม ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา? กายทุจฺจริตํ, วจีทุจฺจริตํ, มโนทุจฺจริตํ; กามจฺฉนฺทนีวรณํ, พฺยาปาทนีวรณํ, ถีนมิทฺธนีวรณํ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนีวรณํ, วิจิกิจฺฉานีวรณํ; ราโค, โทโส, โมโห, โกโธ, อุปนาโห, มกฺโข, ปฬาโส, อิสฺสา, มจฺฉริยํ, มายา สาเฐยฺยํ, ถมฺโภ, สารมฺโภ, มาโน, อติมาโน, มโท, ปมาโท, สพฺเพ กิเลสา, สพฺเพ ทุจฺจริตา, สพฺเพ ทรถา, สพฺเพ ปริฬาหา, สพฺเพ สนฺตาปา, สพฺพากุสลาภิสงฺขารา; อิเม วุจฺจนฺติ ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา. ปริสฺสยาติ เกนฏฺเฐน ปริสฺสยา? ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา, ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา, ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา ตํ ปุคฺคลํ สหนฺติ ปริสหนฺติ อภิภวนฺติ อชฺโฌตฺถรนฺติ, ปริยาทิยนฺติ มทฺทนฺติ; เอวํ ปริสหนฺตีติ ปริสฺสยา.

กถํ ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา? เต ปริสฺสยา กุสลานํ ธมฺมานํ อนฺตรายาย ปริหานาย สํวตฺตนฺติ. กตเมสํ กุสลานํ ธมฺมานํ? สมฺมาปฏิปทาย อนุโลมปฏิปทาย อปจฺจนิกปฏิปทาย อนฺวตฺถปฏิปทาย ธมฺมานุธมฺมปฏิปทาย สีเลสุ ปริปูรการิตาย อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย โภชเน มตฺตญฺญุตาย ชาคริยานุโยคสฺส สติสมฺปชญฺญสฺส จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ ภาวนานุโยคสฺส จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺส ภาวนานุโยคสฺส อิเมสํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนฺตรายาย ปริหานาย สํวตฺตนฺติ; เอวํ ปริหานาย สํวตฺตนฺตีติ ปริสฺสยา.

กถํ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา? ตตฺเถเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา

อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยา. ยถา หิเล พิลาสยา ปาณา สยนฺติ, ทเก ทกาสยา ปาณา สยนฺติ, วเน วนาสยา ปาณา สยนฺติ, รุกฺเข รุกฺขาสยา ปาณา สยนฺติ; เอวเมวํ ตตฺเถเต ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ อตฺตภาวสนฺนิสฺสยาติ เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "สานฺเตวาสิโก ภิกฺขเว ภิกฺขุ สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ? อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สํโยชนิยา; ตฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ; ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมุทาจรนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ; ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ.

ปุนจปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา. มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย อุปฺปชฺชนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สรสงฺกปฺปา สํโยชนิยา; ตฺยสฺส อนฺโต วสนฺติ อนฺวาสฺสวนฺติ ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ; ตสฺมา สานฺเตวาสิโกติ วุจฺจติ. เต นํ สมุทาจรนฺติ. ปาปกา อกุสลา ธมฺมาติ; ตสฺมา สาจริยโกติ วุจฺจติ: เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สานฺเตวาสิโก สาจริยโก ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรตีติ เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกา. กตเม ตโย? โลโภ ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก. โทโส ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต

อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก. โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกา.

"อนตฺถชนโน โลโภ, โลโภ จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
ลุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ, ลุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ,
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โลโภ สหเต นรํ.
อนตฺถชนโน โทโส, โทโส จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
กุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ, กุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ.
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โกโธ สหเต นรํ.
อนตฺถชนโน โมโห, โมโห จิตฺตปฺปโกปโน,
ภยมนฺตรโต ชาตํ, ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
มูฬฺโห อตฺถํ น ชานาติ, มูฬฺโห ธมฺมํ น ปสฺสติ.
อนฺธตมํ ตทา โหติ, ยํ โมโห สห เต นรนฺติ

เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "ตโย โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. กตเม ตโย? โลโภ โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. โทโส โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. โมโห โข มหาราช ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย. อิเม โข

มหาราช ตโย ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายาติ.

โลโภ โทโส จ โมโห จ ปุริสํ ปาปเจตสํ,
หึสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจสารํว สมฺผลนฺติ.

เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา

"ราโค จ โทโส จ อิโตนิทานา
อรตี รตี โลมหํโส อิโตชาโต
อิโต สมุฏฺฐาย มโนวิตกฺโก
กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชฺชนฺติ.

เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา. โลเกติ: มนุสฺสโลเกติ กตี ปริสฺสยา โลเก.

คจฺฉโต อคตํ ทิสนฺติ: อคตทิสา วุจฺจติ อมตนิพฺพานํ; โยโส สพฺพสงฺขารสมโถ, สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค, ตณฺหกฺขโย, วิราโค, นิโรโธ, นิพฺพานํ. อคตปุพฺพา น ทิสา คตปุพฺพา อิมินา ทีเฆน อทฺธุนา. สมติตฺติกํ อนวเสสํ เตลปตฺตํ ยถา ปริหเรยฺย; เอวํ สจิตฺตมนุรกฺขเขยฺย ปตฺถยมาโน ทิสํ อคตปุพฺพํ. อคตปุพฺพํ ทิสํ วชฺชโต คจฺฉโต อภิกฺกมโตติ คจฺฉโต อคตํ ทิสํ.

เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเวติ เยติ: เย ปริสฺสเย อภิสมฺภเวยฺย อภิภเวยฺย อชฺโฌตฺถเรยฺย ปริยาทิเยยฺย มทฺเทยฺยาติ เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว.

ปนฺตมฺหิ สยนาสเนติ อนฺเต ปนฺเต ปริยนฺเต เสลนฺเต วา วนนฺเต วา อุทกนฺเต วา นทนฺเต วา; ยตฺถ น กสียติ, น วปียติ. ชนนฺตํ อติกฺกมิตฺวา มนุสฺสานํ อนูปจาเร เสนาสเนติ

ปนฺตมฺหิ สยนาสเน. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

กตี ปริสฺสยา โลเก คจฺฉโต อคตํ ทิสํ.
เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนฺตมฺหิ สยนาสเนติ.
กฺยาสฺส พฺยปฺปโถ อสฺสุ กฺยาสฺสสฺสุ อิธ โคจรา
กานิ สีลพฺพตานาสฺส ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโน.

กฺยาสฺส พฺยปฺปโถ อสฺสูติ: กีทิเสน พฺยปฺปเถน สมนฺนาคโต อสฺส กึสณฺฐิเตน กึปกาเรน กึปฏิภาเคนาติ วจีปาริสุทฺธึ ปุจฺฉติ. กตมา วจีปาริสุทฺธิ? อิธ ภิกฺขุ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺส. ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ; อิโต สุตฺวา น อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทาย; อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที สมคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติ. ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ; ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติ. สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสญฺหิตํ, จตูหิ วจีสุจริเตหิ สมนฺนาคโต จตุโทสาปคตํ วาจํ ภาสติ. พตฺตึสาย ติรจฺฉานกถาย อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย, ทส กถาวตฺถูนิ กเถติ. เสยฺยถีทํ อปฺปิจฺฉกถํ สนฺตุฏฺฐิกถํ ปวิเวกกถํ อสํสคฺคกถํ วิริยารมฺภกถํ สีลกถํ สมาธิกถํ ปญฺญากถํ วิมุตฺติกถํ

วิมุตฺติญาณทสฺสนกถํ สติปฏฺฐานกถํ สมฺมปฺปธานกถํ อิทฺธิปาทกถํ อินฺทฺริยกถํ พลกถํ โพชฺฌงฺคกถํ มคฺคกถํ ผลกถํ นิพฺพานกถํ กเถติ. วาจาย ยโต ยตฺโต ปฏิยตฺโต คุตฺโต โคปิโต รกฺขิโต สํวุโต; อยํ วจีปาริสุทฺธิ. เอทิสาย วจีปาริสุทฺธิยา สมนฺนาคโต อสฺสาติ ภิกฺขุสฺส พฺยปฺปถโย อสฺสุ.

ภิกฺขุสฺส อิธ โคจราติ: กิตฺเตน โคจเรน สมนฺนาคโต อสฺส กึสณฺฐิเตน กึปกาเรน กึปฏิภาเคนาติ โคจราติ: โคจรํ วุจฺจติ. อตฺถิ อโคจโร. อตฺถิ โคจโร.

กตโม อโคจโร? อิเธกจฺโจ เวสิยโคจโร วา โหติ, วิธวโคจโร วา โหติ, ถูลกุมาริโคจโร วา โหติ, ปณฺฑกโคจโร วา โหติ, ภิกฺขุนิโคจโร วา โหติ, ปานาคารโคจโร วา โหติ, สํสฏฺโฐ วิหรติ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนนุโลมิเกน คิหิสํสคฺเคน; ยานิ วาปน ตานิ กุลานิ อสทฺธานิ อปฺปสนฺนานิ อโนปานภูตานิ อกฺโกสกปริภาสกานิ อนตฺถกามานิ อหิตกามานิ อผาสุกามานิ อโยคกฺเขมกามานิ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภชติ ปยิรุปาสติ; อยํ วุจฺจติ อโคจโร. อถวา อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วีถึ ปฏิปนฺโน อสํวุโต คจฺฉติ, หตฺถึ โอโลเกนฺโต อสฺสํ โอโลเกนฺโต รถํ โอโลเกนฺโต ปตฺตึ โอโลเกนฺโต อิตฺถิโย โอโลเกนฺโต ปุริเส โอโลเกนฺโต กุมารเก โอโลเกนฺโต กุมาริกาโย โอโลเกนฺโต อนฺตราปณํ โอโลเกนฺโต ฆรมุขานิ โอโลเกนฺโต อุทฺธํ โอโลเกนฺโต อโธ โอโลเกนฺโต ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺฉติ; อยมฺปิ วุจฺจติ อโคจโร. อถวา จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ ฯเปฯ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา

ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ; ตสฺส น สํวราย ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติ; อยมฺปิ วุจฺจติ อโคจโร. ยถา วาปเนเก โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา, เต เอวรูปํ วิสูกทสฺสนํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ. เสยฺยถีทํ? นจฺจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ อกฺขานํ ปาณิสฺสรํ เวตาฬํ กุมฺภถูนํ โสภนครกํ จณฺฑาลํ วํสํ โธวนํ หตฺถิยุทฺธํ อสฺสยุทฺธํ อชยุทฺธํ เมณฺฑยุทฺธํ กุกฺกุฏยุทฺธํ วฏฺฏกยุทฺธํ ทณฺฑยุทฺธํ มุฏฺฐิยุทฺธํ นิพฺพุทฺธํ อุยฺโยธิกํ พลคฺคํ เสนาพฺยุหํ อนีกทสฺสนํ อิติ วา; อิติ เอวรูปํ วิสูกทสฺสนํ อนุยุตฺตา โหนฺติ; อยมฺปิ วุจฺจติ อโคจโร. ปญฺจปิ กามคุณา อโคจโร.

วุตฺตํ เหตํ ภควตา "มา ภิกฺขเว อโคจเร จรถ ปรวิสเย. อโคจเร ภิกฺขเว จรตํ ปรวิสเย, ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํ. โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย? ยทิทํ ปญฺจ กามคุณา. กตเม ปญฺจ? จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา. โสตวิญฺ-เญยฺยา สทฺทา. ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา. ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา. กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ปิยรูปา กามูปสํหิตา รชนียา; อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อโคจโร ปรวิสโย. อยมฺปิ วุจฺจติ อโคจโร

กตโม โคจโร? อิธ ภิกฺขุ น เวสิยโคจโร โหติ, น วิธวโคจโร โหติ, น ถูลกุมาริโคจโร โหติ, น ปณฺฑกโคจโร โหติ, น ภิกฺขุนิโคจโร โหติ, น ปานาคารโคจโร โหติ, อสํสฏฺโฐ วิหรติ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนนุโลมิเกน คิหิสํสคฺเคน; ยานิ วา ปน ตานิ กุลานิ สทฺธานิ ปสนฺนานิ

โอปานภูตานิ กาสาวปชฺโชตานิ อิสิวาตปฏิวาตานิ อตฺถกามานิ หิตกามานิ ผาสุกามานิ โยคกฺเขมกามานิ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ, ตถารูปานิ กุลานิ เสวติ ภชติ ปยิรุปาสติ; อยํ วุจฺจติ โคจโร. อถวา ภิกฺขุ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วีถึ ปฏิปนฺโน สํวุโต คจฺฉติ, น หตฺถึ โอโลเกนฺโต น อสฺสํ โอโลเกนฺโต น รถํ โอโลเกนฺโต น ปตฺตึ โอโลเกนฺโต ฯเปฯ น ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺฉติ; อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร. อถวา จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ. ฯเปฯ มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติ; อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร. ยถา วาปเนเก โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา, เต เอวรูปํ วิสูกทสฺสนํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ. เสยฺยถีทํ? นจฺจํ คีตํ วาทิตํ. ฯเปฯ อนีกทสฺสนํ อิติ วา; อิติ เอวรูปาย วิสูกทสฺสนานุโยคา ปฏิวิรโต โหติ; อยมฺปิ วุจฺจติ โคจโร. จตฺตาโรปิ สติปฏฺฐานา โคจโร. วุตฺตํ เหตํ ภควตา "โคจเร ภิกฺขเว จรถ สเก ปิตฺติเก วิสเย. โคจเร ภิกฺขเว จรตํ สเก ปิตฺติเก วิสเย, น ลจฺฉติ มาโร โอตารํ, น ลจฺฉติ มาโร อารมฺมณํ. โก จ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก ปิตฺติโก วิสโย? ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา. กตเม จตฺตาโร? อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. เวทนาสุ, จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ; อยํ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โคจโร สโก ปิตฺติโก วิสโย: อยํ วุจฺจติ โคจโร, อิมินา โคจเรน สมนฺนาคโต อสฺสาติ ก๎ยาสฺสสฺสุ อิธ โคจรา.

กานิ สีลพฺพตานสฺสูติ กีทิเสน สีลพฺพเตน สมนฺนาคโต อสฺส

กึสญฺจิเตน กึปกาเรน กึปฏิภาเคนาติ สีลพฺพตฺตปาริสุทฺธึ ปุจฺฉติ.

กตมา ปาริสุทฺธิ? อตฺถิ สีลญฺเจว วตฺตญฺจ. อตฺถิ วตฺตํ น สีลํ. กตมํ สีลญฺเจว วตฺตญฺจ? อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; โย ตตฺถ สํยโม สํวโร อวีติกฺกโม: อิทํ สีลํ; ยํ สมาทานํ, ตํ วตฺตํ; สํวรตฺเถน สีลํ, สมาทานตฺเถน วตฺตํ; อิทํ วุจฺจติ สีลญฺเจว วตฺตญฺจ.

กตมํ วตฺตํ น สีลํ? อฏฺฐ ธุตงฺคานิ: อารญฺญิกงฺคํ, ปิณฺฑปาติกงฺคํ, ปํสุกูลิกงฺคํ, เตจีวริกงฺคํ, สปทานจาริกงฺคํ, ขลุปจฺฉาภตฺติกงฺคํ, เนสชฺชิกงฺคํ, ยถาสนฺถติกงฺคํ; อิทํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. วีริยสมาทานมฺปิ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. กามํ ตโจ จ นฺหารุ จ อฏฺฐี จ อวสิสฺสตุ. อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ ยนฺตํ ปุริสถาเมน ปุริสพเลน ปุริสวีริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปุณิตฺวา วีริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วีริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ.

นาสิสฺสํ น ปิวิสฺสามิ วิหารโต น นิกฺขมึ,
นปิปสฺสํ นิปาเตสฺสํ ตณฺหาสลฺเล อนุหเตติ.

จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วีริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. "น ตาวาหํ อิมํ ปลฺลงฺกํ ภินฺทิสฺสามิ; ยาว เม น อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วีริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. "น ตาวาหํ อิมมฺหา อาสนา วุฏฺฐหิสฺสามิ. จงฺกมา โอโรหิสฺสามิ. วิหารา นิกฺขมิสฺสามิ. อฑฺฒโยคา นิกฺขมิสฺสามิ. ปาสาทา นิกฺขมิสฺสามิ. หมฺมิยา นิกฺขมิสฺสามิ. คุหาย นิกฺขมิสฺสามิ. เลณา นิกฺขมิสฺสามิ.

กุฏิยา นิกฺขมิสฺสามิ กูฏาคารา นิกฺขมิสฺสามิ. อฏฺฏา นิกฺขมิสฺสามิ. มาฬา นิกฺขมิสฺสามิ. อุทฺธณฺฑา นิกฺขมิสฺสามิ. อุปฏฺฐานสาลาย นิกฺขมิสฺสามิ. มณฺฑปา นิกฺขมิสฺสามิ. รุกฺขมูลา นิกฺขมิสฺสามิ; ยาว เม น อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสตีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ "อิมสฺมิญฺเญว ปุพฺพณฺหสมยํ อริยธมฺมํ อาหริสฺสามิ สมาหริสฺสามิ อธิคจฺฉิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ สจฺฉิกริสฺสามีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ; เอวรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ. "อิมสฺมิญฺเญว มชฺฌนฺติกสมยํ. สายณฺหสมยํ. ปุเรภตฺตํ. ปจฺฉาภตฺตํ. ปุริมํ ยามํ. มชฺฌิมํ ยามํ. ปจฺฉิมํ ยามํ. กาเฬ. ชุเณฺห. วสฺเส. เหมนฺเต. คิเมฺห. ปุริเม วโยขนฺเธ. มชฺฌิเม วโยขนฺเธ. ปจฺฉิเม วโย-ขนฺเธ อริยธมฺมํ อาหริสฺสามิ สมาหริสฺสามิ อธิคจฺฉิสฺสามิ ผุสยิสฺสามิ สจฺฉิกริสฺสามีติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหตีติ เอวรูปมฺปิ วิริยสมาทานํ วุจฺจติ วตฺตํ น สีลํ; อยํ สีลพฺพตปาริสุทฺธิ. อิทิสาย สีลพฺพต-ปาริสุทฺธิยา สมนฺนาคโต อสฺสาติ กานิ สีลพฺพตานสฺสุ.

ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโนติ ปหิตตฺตสฺสาติ: อารทฺธวิริยสฺส ถามวโต ทฬฺหปรกฺกมสฺส อนิกฺขิตฺตฉนฺทสฺส อนิกฺขิตฺตธุรสฺส กุสเลสุ ธมฺเมสุ. อถวา เปสิตตฺตสฺส ยสฺสตฺถาย เปสิโต อตฺตตฺเถจ ญาเยจ ลกฺข-เณจ การเณจ ฐานาฐาเนจ. "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ เปสิตตฺตสฺส. สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ เปสิตตฺตสฺส. "สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ เปสิตตฺตสฺส. "อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราติ เปสิตตฺตสฺส. ฯ เปฯ "ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ, เปสิตตฺตสฺส. "อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธติ, เปสิตตฺตสฺส. ฯ เปฯ "ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ เปสิตตฺตสฺส. "อิทํ ทุกฺขนฺติ เปสิตตฺตสฺส. ฯ เปฯ "อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี

ปฏิปหาติ เปสิตตฺตสฺส. "อิเม อาสวาติ เปสิตตฺตสฺส. ฯเปฯ อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทาติ เปสิตตฺตสฺส. "อิเม ธมฺมา อภิญฺเญยฺยาติ เปสิตตฺตสฺส. "อิเม ธมฺมา สจฺฉิกาตพฺพาติ เปสิตตฺตสฺส. ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ เปสิตตฺตสฺส. ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ จตุนฺนํ มหาภูตานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ "ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ เปสิตตฺตสฺส. ภิกฺขุโนติ: กลฺยาณปุถุชฺชนสฺส วา ภิกฺขุโน เสกฺขสฺส วา ภิกฺขุโนติ ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโน. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

กฺยาสฺส พฺยปฺปเถ อสฺสุ กฺยาสฺสสฺสุ อิธ โคจรา
กานิ สีลพฺพตานสฺสุ ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโนติ.
กํ โส สิกฺขํ สมาทาย เอโกทิ นิปโก สโต
กมฺมาโร รชฏสฺเสว นิทฺธเม มลมตฺตโน.

กํ โส สิกฺขํ สมาทายาติ: กํ โส สิกฺขํ อาทาย สมาทาย อาทิยิตฺวา คณฺหิตฺวา อภินิวิสิตฺวาติ กํ โส สิกฺขํ สมาทาย

เอโกทิ นิปโก สโตติ: เอโกทีติ: เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺขิตฺตจิตฺโต อวิสาหฏมานโสติ เอโกทิ. นิปโกติ: นิปโก ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวี. สโตติ: จตูหิ การเณหิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต, เวทนาสุ. จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต, สโต; โส วุจฺจติ สโต. กํ โส สิกฺขํ สมาทายาติ: อธิสีลสิกฺขํ ปุจฺฉติ. เอโกทีติ อธิจิตฺตสิกฺขํ ปุจฺฉติ. นิปโกติ อธิปญฺญํ ปุจฺฉติ. สโตติ สติปาริสุทฺธึ ปุจฺฉตีติ กํ โส สิกฺขํ สมาทาย เอโกทิ นิปโก สโต.

กมฺมาโร รชฏสฺเสว นิทฺธเม มลมตฺตโนติ: กมฺมาโร วุจฺจติ

สุวณฺณกาโร. รชตํ วุจฺจติ ชาตรูปํ. ยถา สุวณฺณกาโร ชาตรูปสฺส โอฬาริกมฺปิ มลํ ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ, มชฺฌิมกมฺปิ มลํ ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ, สุขุมกมฺปิ มลํ ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ; เอวเมว ภิกฺขุ อตฺตโน โอฬาริเกปิ กิเลเส ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวังคเมติ, มชฺฌิมเกปิ กิเลเส ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวังคเมติ, สุขุมเกปิ กิเลเส ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวังคเมติ. อถวา ภิกฺขุ อตฺตโน ราคมลํ โทสมลํ โมหมลํ มานมลํ ทิฏฺฐิมลํ กิเลสมลํ ทุจฺจริตมลํ อนฺธกรณํ อจกฺขุกรณํ อญฺญาณกรณํ ปญฺญานิโรธิกํ วิฆาตปกฺขิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวังคเมติ. อถวา สมฺมาทิฏฺฐิยา มิจฺฉาทิฏฺฐึ ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวังคเมติ. สมฺมาสงฺกปฺเปน มิจฺฉาสงฺกปฺปํ. สมฺมาวาจาย มิจฺฉาวาจํ. สมฺมากมฺมนฺเตน มิจฺฉากมฺมนฺตํ. สมฺมาอาชีเวน มิจฺฉาอาชีวํ. สมฺมาวายาเมน มิจฺฉาวายามํ. สมฺมาสติยา มิจฺฉาสตึ. สมฺมาสมาธินา มิจฺฉาสมาธึ. สมฺมาญาเณน มิจฺฉาญาณํ. สมฺมาวิมุตฺติยา มิจฺฉาวิมุตฺตึ ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ, ปชหติ, วิโนเทติ, พฺยนฺตีกโรติ, อนภาวังคเมติ. อถวา อริเยน อฏฺฐงฺคิเกน มคฺเคน สพฺเพ กิเลเส สพฺเพ ทุจฺจริเต สพฺเพ ทรเถ สพฺเพ ปริฬาเห สพฺเพ สนฺตาเป สพฺพากุสลาภิสงฺขาเร ธมติ สนฺธมติ นิทฺธมติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ, อนภาวังคเมตีติ กมฺมาโร รชตสฺเสว นิทฺธเม มลมตฺตโน. เตนาห สาริปุตฺตตฺเถโร

"กํ โส สิกฺขํ สมาทาย เอโกทิ นิปโก สโต,
กมฺมาโร รชตสฺเสว นิทฺธเม มลมตฺตโนติ.

วิชิคุจฺฉมานสฺส ยทิทํ ผาสุ (สาริปุตฺตาติ ภควา)
ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ
สมฺโพธิกามสฺส ยถานุธมฺมํ
ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถาปชานํ.

วิชิคุจฺฉมานสฺส ยทิทํ ผาสูติ: วิชิคุจฺฉมานสฺสาติ: ชาติยา วิชิคุจฺฉมานสฺส ชราย. พฺยาธินา. มรเณน. โสเกหิ. ปริเทเวหิ. ทุกฺเขหิ. โทมนสฺเสหิ. อุปายาเสหิ. ฯเปฯ ทิฏฺฐิพฺยสเนน ทุกฺเขน วิชิคุจฺฉมานสฺส อฏฺฏิยมานสฺส หรายมานสฺสาติ วิชิคุจฺฉมานสฺส. ยทิทํ ผาสูติ: ยํผาสุ ผาสุวิหารํ, ตํ กเถสฺสามิ.

กตโม ผาสุวิหาโร? สมฺมาปฏิปทา, อนุโลมปฏิปทา, อปจฺจนีกปฏิปทา, อนฺวตฺถปฏิปทา, ธมฺมานุธมฺมปฏิปทา, สีเลสุ ปริปูรการิตา, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา, โภชเนสุ มตฺตญฺญุตา, ชาคริยานุโยโค, สติสมฺปชญฺญํ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ปญฺจ พลานิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค, นิพฺพานญฺจ, นิพฺพานคามินี ปฏิปทา; อยํ ผาสุวิหาโรติ วิชิคุจฺฉมานสฺส ยทิทํ ผาสุ.

สาริปุตฺตาติ ภควาติ: ตํ เถรํ นาเมนาลปติ. ภควาติ คารวาธิวจนํ. อปิจ ภคฺคราโคติ ภควา. ภคฺคโทโสติ ภควา. ภคฺคโมโหติ ภควา. ภคฺคมาโนติ ภควา. ภคฺคทิฏฺฐีติ ภควา. ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา. ภคฺคกิเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏิวิภชิ ธมฺมรตนนฺติ ภควา. ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสีโลติ. ภาวิตจิตฺโตติ. ภาวิตปญฺโญติ ภควา. ภชิ วา ภควา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารูปฺปานีติ ภควา. ภาคี วา ภควา

จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส อธิสีลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญายาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ จตุนฺนํ อปฺปมญฺญานํ จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อฏฺฐนฺนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ทสนฺนํ สญฺญาภาวนานํ ทสนฺนํ กสิณสมาปตฺตีนํ อานาปานสติสมาธิสฺส อสุภสมาปตฺติยาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ ตถาคตพลานํ จตุนฺนํ เวสารชฺชานํ จตุนฺนํ ปฏิสมฺภิทานํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฉนฺนํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา. ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภาตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ, วิโมกฺขนฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มูเล สห สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปฏิลาภา สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ สาริปุตฺตาติ ภควา.

ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจติ อาสนํ วุจฺจติ; ยตฺถ นิสีทติ: มญฺโจ, ปีฐํ, ภิสิ, ตฏฺฏิกา, จมฺมขณฺโฑ, ติณสนฺถโร, ปณฺณสนฺถโร, ปลาลสนฺถโร. สยนํ วุจฺจติ เสนาสนํ: วิหาโร, อฑฺฒโยโค, ปาสาโท, หมฺมิยํ, คุหา, สยนาสนํ อสปฺปายรูปทสฺสเนน ริตฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ อสปฺปายสทฺทสวเนน. ฯเปฯ อสปฺปาเยหิ ปญฺจหิ กามคุเณหิ ริตฺตํ วิวิตฺตํ ปวิวิตฺตํ ริตฺตํ สยนาสนํ เสวโต นิเสวโต สํเสวโต ปฏิเสวโตติ ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ.

สมฺโพธิกามสฺส ยถานุธมฺมนฺติ: สมฺโพธิ วุจฺจติ จตูสุ มคฺเคสุ ญาณํ, ปญฺญา, ปญฺญินฺทฺริยํ, ปญฺญาพลํ. ธมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺโค, วีมํสา, วิปสฺสนา, สมฺมาทิฏฺฐิ. ตํ โพธึ พุชฺฌิตุกามสฺส อนุพุชฺฌิตุกามสฺส ปฏิพุชฺฌิตุกามสฺส สมฺพุชฺฌิตุกามสฺส อธิคนฺตุกามสฺส ผสฺเสตุกามสฺส สจฺฉิกาตุกามสฺสาติ สมฺโพธิกามสฺส.

ยถานุธมฺมนฺติ: กตเม โพธิยา อนุธมฺมา ? สมฺมาปฏิปทา, อนุโลมปฏิปทา, อปจฺจนีกปฏิปทา, อนฺวตฺถปฏิปทา, ธมฺมานุธมฺมปฏิปทา, สีเลสุ ปริปูรการิตา, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา, โภชเนสุ มตฺตญฺญุตา, ชาคริยานุโยโค, สติสมฺปชญฺญํ; อิเม วุจฺจนฺติ โพธิยา อนุธมฺมา. อถวา จตุนฺนํ มคฺคานํ ปุพฺพภาเค วิปสฺสนา, อิเม วุจฺจนฺติ โพธิยา อนุธมฺมาติ สมฺโพธิกามสฺส ยถานุธมฺมํ.

ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถาปชานนฺติ: ตนฺติ: โพธิยา อนุธมฺมํ. ปวกฺขามีติ: วกฺขามิ ปวกฺขามิ อาจิกฺขิสฺสามิ เทสิสฺสามิ ปญฺญาเปสฺสามิ ปฏฺฐเปสฺสามิ วิวริสฺสามิ วิภชิสฺสามิ อุตฺตานีกริสฺสามิ ปกาสิสฺสามิ. ยถาปชานนฺติ: ยถา ปชานนฺโต อาชานนฺโต วิชานนฺโต ปฏิวิชานนฺโต ปฏิวิชฺฌนฺโต น อิติหีติหํ น อิติกิราย น ปรมฺปราย น ปิฏกสมฺปทาย น ตกฺกเหตุ น นยเหตุ น อาการปริวิตกฺเกน น ทิฏฺฐินิชฺฌานขนฺติยา สามํ สยมภิญฺญา อตฺตปจฺจกฺขํ ธมฺมํ ตํ กถยิสฺสามีติ ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถาปชานํ. เตนาห ภควา

> วิชิคุจฺฉมานสฺส ยทิทํ ผาสุ (สาริปุตฺตาติ ภควา)
> ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ,
> สมฺโพธิกามสฺส ยถานุธมฺมํ,
> ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถาปชานนฺติ.
> ปญฺจนฺนํ ธีโร ภยานํ น ภาเย,

ภิกฺขุ สโต ส ปริยนฺตจารี
ทิสาวิปาตานํ ลิรึสปานํ
มนุสฺสผสฺสานํ จตุปฺปทานํ.

ปณฺฑโน ธีโร ภยานํ น ภาเยติ: ธีโรติ: ธีโร ปณฺฑิโต ปญฺญวา พุทฺธิมา ญาณี วิภาวี เมธาวี ธีโร. ปณฺฑโน ภยานํ น ภาเยยฺย น ตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภาเสยฺย น สนฺตาสํ อาปชฺเชยฺย; อภิรุ อฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี, ปหีนภยเภรโว วิคตโลมหํโส วิหเรยฺยาติ ปณฺฑโน ธีโร ภยานํ น ภาเย.

ภิกฺขุ สโต ส ปริยนฺตจารีติ: ภิกฺขูติ: กลฺยาณปุถุชฺชโน วา ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุ. สโตติ: จตูหิ การเณหิ สโต: กาเย กายานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต, เวทนาสุ. จิตฺเต. ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสนาสติปฏฺฐานํ ภาเวนฺโต สโต, โส วุจฺจติ สโต. ส ปริยนฺตจารีติ: จตฺตาโร ปริยนฺตา: สีลสํวรปริยนฺโต, อินฺทฺริยสํวรปริยนฺโต, โภชเน มตฺตญฺญุตาปริยนฺโต, ชาคริยานุโยคปริยนฺโต.

กตโม สีลสํวรปริยนฺโต? อิธ ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; อนฺโต ปูติภาวํ ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโต สีลสํวรปริยนฺเต จรติ, มริยาทํ น ภินฺทติ; อยํ สีลสํวรปริยนฺโต.

กตโม อินฺทฺริยสํวรปริยนฺโต? อิธ ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา. ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา. กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา.

มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ, อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติ; อาทิตฺตปริยายํ ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโตอินฺทฺริยสํวรปริยนฺเต จรติ, มริยาทํ น ภินฺทติ; อยํ อินฺทฺริยสํวรปริยนฺโต.

กตโม โภชเน มตฺตญฺญุตาปริยนฺโต? อิธ ภิกฺขุ ปฏิสํขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย, "อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ; อกฺขพฺภญฺชนวณปฏิจฺฉาทนปุตฺตมํสูปมํ ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโตโภชเน มตฺตญฺญุตาปริยนฺเต จรติ, มริยาทํ น ภินฺทติ; อยํ โภชเน มตฺตญฺญุตาปริยนฺโต.

กตโม ชาคริยานุโยคปริยนฺโต? อิธ ภิกฺขุ ทิวา จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา ปฐมํ ยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ, รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา. รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ; ภทฺเทกรตฺตวิหารํ ปจฺจเวกฺขมาโน อนฺโตชาคริยานุโยคปริยนฺเต จรติ, มริยาทํ น ภินฺทติ; อยํ ชาคริยานุ-โยคปริยนฺโตติ ภิกฺขุ สโต ส ปริยนฺตจารี

ตณฺหาธิปาตานํ สิรีสปานนฺติ: ตณฺหา วุจฺจนฺติ ปิงฺคลมกฺขิกา.

อธิปาติกา วุจฺจนฺติ สพฺพาปิ มกฺขิกาโย. กึการณา อธิปาติกา วุจฺจนฺติ สพฺพาปิ มกฺขิกาโย? ตา อุปฺปติตฺวา อุปฺปติตฺวา ขาทนฺติ, ตํการณา อธิปาติกา วุจฺจนฺติ สพฺพาปิ มกฺขิกาโย. สิรึสปา วุจฺจนฺติ อหีติ ฑํสาธิปาตานํ สิรึสปานํ.

มนุสฺสผสฺสานํ จตุปฺปาทานนฺติ มนุสฺสผสฺสา วุจฺจติ โจรา วา อสฺสุ มาณวา กตกมฺมา วา อกตกมฺมา วา. เต ภิกฺขุ ปญฺหํ วา ปุจฺเฉยฺยุํ, วาทํ วา อาโรเปยฺยุํ อกฺโกเสยฺยุํ ปริภาเสยฺยุํ โรเสยฺยุํ หึเสยฺยุํ วิหึเสยฺยุํ เหเฐยฺยุํ วิเหเฐยฺยุํ ฆาเตยฺยุํ อุปฆาเตยฺยุํ อุปฆาตํ วา กเรยฺยุํ โย โกจิ มนุสฺสโต อุปฆาโต มนุสฺสผสฺโส. จตุปฺปทานนฺติ: สีหา, พฺยคฺฆา, ทีปี, อจฺฉตรจฺฉา, โกกา, โคมหิสา, หตฺถี. เต ภิกฺขุํ มทฺเทยฺยุํ หึเสยฺยุํ วิหึเสยฺยุํ เหเฐยฺยุํ วิเหเฐยฺยุํ ฆาเตยฺยุํ อุปฆาเตยฺยุํ อุปฆาตํ วา กเรยฺยุํ, จตุปฺปทโต อุปฆาโต, ยงฺกิญฺจิ จตุปฺปทภยนฺติ มนุสฺสผสฺสานํ จตุปฺปาทานนฺติ เตนาห ภควา

ปญฺจนฺนํ ธีโร ภยานํ น ภาเย,
ภิกฺขุ สโต ส ปริยนฺตจารี,
ฑํสาธิปาตานํ สิรึสปานํ,
มนุสฺสผสฺสานํ จตุปฺปทานํ.
ปรธมฺมิกานมฺปิ น สนฺตเสยฺย,
ทิสฺวาปิ เตสํ พหุ เภรวานิ,
อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺย,
ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสี.

ปรธมฺมิกานมฺปิ น สนฺตเสยฺย ทิสฺวาปิ เตสํ พหุ เภรวานีติ: ปรธมฺมิกา วุจฺจนฺติ สตฺต สหธมฺมิเก ฐเปตฺวา เยเกจิ พุทฺเธ อปฺปสนฺนา, ธมฺเม อปฺปสนฺนา, สํเฆ อปฺปสนฺนา. เต ภิกฺขุ ปญฺหํ

วา ปุจฺเฉยฺยุํ วาทํ วา อาโรเปยฺยุํ ตํ อกฺโกเสยฺยุํ ปริภาเสยฺยุํ โรเสยฺยุํ วิโรเสยฺยุํ หึเสยฺยุํ วิหึเสยฺยุํ เหเฐยฺยุํ วิเหเฐยฺยุํ ฆาเตยฺยุํ อุปฆาเตยฺยุํ อุปฆาตํ วา กเรยฺยุํ, เตสํ พหุ เภรเว ปสฺสิตฺวา วา สุณิตฺวา วา น เวเธยฺย นปฺปเวเธยฺย น สมฺปเวเธยฺย น สนฺตเสยฺย น อุตฺตเสยฺย น ปริตฺตเสยฺย น ภาเสยฺย น สนฺตาสํ อาปชฺเชยฺย; อภีรุ อฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี, ปหีนภยเภรโว วิคตโลมหํโส วิหเรยฺยาติ ปรธมฺมิกานมฺปิ น สนฺตเสยฺย ทิสฺวาปิ เตสํ พหุ เภรวานิ.

อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺยุํ ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสีติ: อถาปรานิปิ อตฺถิ อภิสมฺโภตพฺพานิ อธิภวิตพฺพานิ อชฺโฌตฺถริตพฺพานิ ปริยาทิยิตพฺพานิ มทฺทิตพฺพานิ. ปริสฺสยาติ: เทฺว ปริสฺสยา: ปากฏปริสฺสยา จ, ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา จ. ฯเปฯ เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา. กุสลานุเอสีติ สมฺมาปฏิปทํ อนุโลมปฏิปทํ อปจฺจนีกปฏิปทํ อนฺวตฺถปฏิปทํ. ฯเปฯ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ นิพฺพานคามินิญฺจ ปฏิปทํ เอสนฺเตน ปริเยสนฺเตน ปริสฺสยา อภิสมฺโภตพฺพา อภิภวิตพฺพา อชฺโฌตฺถริตพฺพา ปริยาทิยิตพฺพา มทฺทิตพฺพาติ อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺยุํ ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสี. เตนาห ภควา

"ปรธมฺมิกานมฺปิ น สนฺตเสยฺย,
ทิสฺวาปิ เตสํ พหุ เภรวานิ,
อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺยุํ,
ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสีติ.
อาตงฺกผสฺเสน ขุทาย ผุฏฺโฐ,
สีตํ อจฺจุณฺหํ อธิวาเสยฺย,
โส เตหิ ผุฏฺโฐ พหุธา อโนโก,
วิริยํ ปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺย.

อาตงฺกผสฺเสน ขุทาย ผุฏฺโฐติ: อาตงฺกผสฺโส วุจฺจติ โรคผสฺโส. โรคผสฺเสน ผุฏฺโฐ ปเรโต สมฺโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺส. จกฺขุโรเคน ผุฏฺโฐ ปเรโต สมฺโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺส. โสตโรเคน. ฆานโรเคน. ชิวฺหาโรเคน. กายโรเคน. ฯเปฯ ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺเสน ผุฏฺโฐ ปเรโต สมฺโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺส. ขุทา วุจฺจติ ฉาตโก. ฉาตเกน ผุฏฺโฐ ปเรโต สมฺโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺสาติ อาตงฺกผสฺเสน ขุทาย ผุฏฺโฐ.

สีตํ อจฺจุณฺหํ อธิวาสเยยฺยาติ สีตนฺติ: ทฺวีหิ การเณหิ สีตํ โหติ: อพฺภนฺตรธาตุสงฺโกปวเสน วา สีตํ โหติ, พหิทฺธา อุตุวเสน วา สีตํ โหติ. อุณฺหนฺติ: ทฺวีหิ การเณหิ อุณฺหํ โหติ: อพฺภนฺตรธาตุสงฺโกปวเสน วา อุณฺหํ โหติ, พหิทฺธา อุตุวเสน วา อุณฺหํ โหติ. สีตํ อุณฺหํ อธิวาสเยยฺยาติ: ขโม อสฺส สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติปฺปานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสิกชาติโก อสฺสาติ สีตํ อจฺจุณฺหํ อธิวาสเยฺย.

โส เตหิ ผุฏฺโฐ พหุธา อโนโกติ โส เตหีติ: อาตงฺกผสฺเสน จ ขุทาย จ สีเตน จ อุณฺเหน จ ผุฏฺโฐ ปเรโต สมฺโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺสาติ โส เตหิ ผุฏฺโฐ. พหุธาติ: อเนกวิเธหิ อากาเรหิ ผุฏฺโฐ ปเรโต สมฺโมหิโต สมนฺนาคโต อสฺสาติ โส เตหิ ผุฏฺโฐ พหุธา. อโนโกติ: อภิสงฺขารสหคตวิญฺญาณสฺส โอกาสํ น กโรตีติปิ อโนโก. อถวา กายทุจฺจริตสฺส วจีทุจฺจริตสฺส มโนทุจฺจริตสฺส โอกาสํ น กโรตีติปิ อโนโก โส เตหิ ผุฏฺโฐ พหุธา อโนโก.

วิริยํ ปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺยาติ: วิริยปรกฺกโม วุจฺจติ; โย เจตสิโก วิริยารมฺโภ, นิกฺกโม, ปรกฺกโม, อุยฺยาโม, วายาโม, อุสฺสาโห, อุสฺโสฬฺหิ, ถามปฏิวาณี ถาโม, ธิติ, อสิถิลํ, ปรกฺกมตา, อนิกฺขิตฺตฉนฺทตา, อนิกฺขิตฺตธุรตา, ธุรสมฺปคฺคาโห, วิริยํ, วิริยินฺทฺริยํ, วิริยพลํ, สมฺมาวายาโม. วิริยปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺย, ทฬฺหสมาทาโน อสฺส อวตฺถิตสมาทาโนติ วิริยปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺย. เตนาห ภควา

"อาตงฺกผสฺเสน ขุทาย ผุฏฺโฐ,
สีตํ อจฺจุณฺหํ อธิวาสเยยฺย,
โส เตหิ ผุฏฺโฐ พหุธา อโนโก
วิริยํ ปรกฺกมํ ทฬฺหํ กเรยฺยาติ.
เถยฺยํ น กเรยฺย น มุสา ภเณยฺย,
เมตฺตาย ผสฺเส ตสถาวรานิ,
ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชญฺญา,
กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย.

เถยฺยํ น กเรยฺย น มุสา ภเณยฺยาติ: เถยฺยํ น กเรยฺยาติ: อิธ ภิกฺขุ อทินฺนํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต อสฺส, ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหเรยฺยาติ เถยฺยํ น กเรยฺย. น มุสา ภเณยฺยาติ อิธ ภิกฺขุ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต อสฺส, สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺสาติ เถยฺยํ น กเรยฺย น มุสา ภเณยฺย.

เมตฺตาย ผสฺเส ตสถาวรานีติ เมตฺตาติ: ยา สตฺเตสุ เมตฺติ เมตฺตายนา เมตฺตายิตตฺตํ อนุทายนา อนุทายิตตฺตํ หิเตสิตา อนุกมฺปา อพฺยาปาโท อพฺยาปชฺโฌ อโทโส กุสลมูลํ. ตสาติ: เยสํ ตสิณา ตณฺหา อปฺปหีนา, เยสญฺจ ภยเภรวา อปฺปหีนา. กิการณา วุจฺจนฺติ

ตสา. เต ตสนฺติ อุตฺตสนฺติ ปริตสนฺติ ภายนฺติ สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ. ตํการณา วุจฺจนฺติ ตสา. ถาวราติ: เยสํ ตสิณา ตณฺหา ปหีนา, เยสํ จ ภยเภรวา ปหีนา. กึการณา วุจฺจนฺติ ถาวรา? เต น ตสนฺติ น อุตฺตสนฺติ น ปริตสนฺติ น ภายนฺติ น สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ, ตํการณา วุจฺจนฺติ ถาวรา. เมตฺตาย ผสฺเส ตสถาวรานีติ: ตเส จ ถาวเร จ เมตฺตาย ผสฺเสยฺย ผเรยฺย เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุลเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเชน ผริตฺวา วิหเรยฺยาติ เมตฺตาย ผสฺเส ตสถาวรานิ.

ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชญฺญาติ ยทาติ: ยทา. มนโสติ: ยํ จิตฺตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺฑรํ มโน มนายตนํ มนินฺทฺริยํ วิญฺญาณํ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ตชฺชา มโนวิญฺญาณธาตุ. กายทุจฺจริเตน จิตฺตํ อาวิลํ โหติ ลุฬิตํ เอริตํ ฆฏฺฏิตํ จลิตํ ภนฺตํ อวูปสนฺตํ. วจีทุจฺจริเตน. มโนทุจฺจริเตน. ราเคน. โทเสน. โมเหน. โกเธน. อุปนาเหน. มกฺเขน. ปฬาเสน. อิสฺสาย. มจฺฉริเยน. มายาย. สาเรยฺเยน. ถมฺเภน. สารมฺเภน. มาเนน. อติมาเนน. มเทน. ปมาเทน. สพฺพกิเลเสหิ. สพฺพทุจฺจริเตหิ. สพฺพทรเถหิ. สพฺพปริฬาเหหิ. สพฺพสนฺตาเปหิ. สพฺพากุสลาภิสงฺขาเรหิ จิตฺตํ อาวิลํ โหติ ลุฬิตํ เอริตํ ฆฏฺฏิตํ ภนฺตํ อวูปสนฺตํ. ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชญฺญาติ: จิตฺตสฺส อาวิลภาวํ ชาเนยฺย อาชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏิวิชาเนยฺย ปฏิวิชฺเฌยฺยาติ ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชญฺญา.

กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ กณฺโหติ: โย โส มาโร, กณฺโห, อธิปติ, อนฺตคู นมุจิ, ปมตฺตพนฺธุ. กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ: กณฺหปกฺโข มารปกฺโข มารปาโส มารพฬิสํ มารามิสํ มารวิสโย มารนฺตตโป มารโคจโร มารพนฺธนนฺติ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย

พฺยนฺติกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ เอวมฺปิ กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย. อถวา กณฺหปกฺโข มารปกฺโข อกุสลปกฺโข ทุกฺขุทโย ทุกฺขวิปาโก นิรยสํวตฺตนิโก ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิโก ปิตฺติวิสยสํวตฺตนิโกติ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺติกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ เอวมฺปิ กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย. เตนาห ภควา

"เถยฺยํ น กเรยฺย น มุสา ภเณยฺย,
เมตฺตาย ผสฺเส ตสถาวรานิ,
ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชญฺญา,
กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺยาติ.
โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเฉ,
มูลมฺปิ เตสํ ปลิขญฺญ ติฏฺเฐ,
อถปฺปิยํ วาปน อปฺปิยํ วา
อทฺธา ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺย.

โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเฉติ โกธาติ โย จิตฺตสฺส อาฆาโต ปฏิฆาโต ฯเปฯ จณฺฑิกฺกํ อสฺสุโรโป อนตฺตมนตา จิตฺตสฺส. อติมาโนติ: อิเธกจฺโจ ปรํ อติมญฺญติ ชาติยา วา โคตฺเตน วา. ฯเปฯ อญฺญตรญฺญตเรน วา วตฺถุนา. โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเฉติ: โกธสฺส จ อติมานสฺส จ วสํ น คจฺเฉยฺย, โกธญฺจ อติมานญฺจ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺติกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเฉ.

มูลมฺปิ เตสํ ปลิขญฺญ ติฏฺเฐติ: กตมํ โกธสฺส มูลํ? อวิชฺชา มูลํ, อโยนิโสมนสิกาโร มูลํ, อสฺมิมาโน มูลํ, อหิริกํ มูลํ, อโนตฺตปฺปํ มูลํ, อุทฺธจฺจํ มูลํ; อิทํ โกธสฺส มูลํ.

กตมํ อติมานสฺส มูลํ? อวิชฺชา มูลํ, อโยนิโสมนสิกาโร มูลํ,

อสฺมิมาโน มูลํ, อหิริกํ มูลํ, อโนตฺตปฺปํ มูลํ, อุทฺธจฺจํ มูลํ; อิทํ อติมานสฺส มูลํ. มูลมฺปิ เตสํ ปลิขญฺญ ติฏฺเฐติ: โกธสฺส จ อติมานสฺส จ มูลํ ปลิขณิตฺวา อุทฺธริตฺวา อุปฺปาทยิตฺวา สมุปฺปาทยิตฺวา ปชหิตฺวา วิโนทิตฺวา พฺยนฺตีกริตฺวา อนภาวํคเมตฺวา ติฏฺเฐยฺยาติ มูลมฺปิ เตสํ ปลิขญฺญ ติฏฺเฐ.

อถปฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ วา อทฺธา ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺยาติ อถาติ: ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค ปทปาริปูริ อกฺขรสมวาโย พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อถาติ. ปิยาติ: เทฺว ปิยา: สตฺตา วา สํขารา วา.

กตเม สตฺตา ปิยา? อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อตฺถกามา หิตกามา ผาสุกามา โยคกฺเขมกามา มาตา วา ปิตา วา ภาตา วา ภคินี วา ปุตฺตา วา ธีตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา; อิเม สตฺตา ปิยา.

กตเม สํขารา ปิยา? มนาปิกา รูปา มนาปิกา สทฺทา มนาปิกา คนฺธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โผฏฺฐพฺพา; อิเม สํขารา ปิยา. อปฺปิยาติ: เทฺว อปฺปิยา: สตฺตา วา สํขารา วา.

กตเม สตฺตา อปฺปิยา? อิธ ยสฺส เต โหนฺติ อนตฺถกามา อหิตกามา อผาสุกามา อโยคกฺเขมกามา ชีวิตา โวโรเปตุกามา; อิเม สตฺตา อปฺปิยา.

กตเม สํขารา อปฺปิยา? อมนาปิกา รูปา อมนาปิกา สทฺทา. คนฺธา. รสา. โผฏฺฐพฺพา; อิเม สํขารา อปฺปิยา. อทฺธาติ: เอกํสวจนํ นิสฺสํสยวจนํ นิกฺกงฺขวจนํ อเทฺวชฺฌวจนํ อเทฺวฬฺหกวจนํ นิโยควจนํ อปณฺณกวจนํ อวตฺถาปนวจเมตํ อทฺธาติ อถปฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ อทฺธา. ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺยาติ: ปิยาปิยํ สาตาสาตํ สุขทุกฺขํ โสมนสฺสโทมนสฺสํ อิฏฺฐานิฏฺฐํ อภิสมฺภวนฺโต

วา อภิภเวยฺย อภิภวนฺโต วา อภิสมฺภเวยฺยาติ อถมฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ อทฺธา ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺย. เตนาห ภควา

"โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเฉ,
มูลมฺปิ เตสํ ปลิขญฺญ ติฏฺเฐ,
อถปฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ วา,
อทฺธา ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺยาติ.
ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา กลฺยาณปีติ,
วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานิ,
อรตึ สเหถ สยนมฺหิ ปนฺเต,
จตุโร สเหถ ปริเทวธมฺเม.

ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา กลฺยาณปีตีติ. ปญฺญาติ: ยา ปญฺญา ปชานนา วิจโย ปวิจโย ธมฺมวิจโย ฯเปฯ อโมโห ธมฺมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ. ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวาติ: อิเธกจฺโจ ปญฺญํ ปุรโต กตฺวา จรติ ปญฺญาธโช ปญฺญาเกตุ ปญฺญาธิปเตยฺโย วิจยพหุโล ปวิจยพหุโล โอกฺขายนพหุโล สเมกฺขายนพหุโล วิภูตวิหารี ตจฺจริโต ตพฺพหุโล ตคฺครุโก ตนฺนินฺโน ตปฺโปโณ ตปฺปพฺภาโร ตทธิมุตฺโต ตทาธิปเตยฺโยติ เอวมฺปิ ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา. อถวา คจฺฉนฺโต วา "คจฺฉามีติ ปชานาติ. ฐิโต วา "ฐิโตมฺหีติ ปชานาติ. นิสินฺโน วา "นิสินฺโนมฺหีติ ปชานาติ. สยาโน วา "สยาโนมฺหีติ ปชานาติ. ยถา ยถา ปนสฺส กาโย ปณิหิโต โหติ, ตถาตถา นํ ปชานาตีติ เอวมฺปิ ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา. อถวา อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ. อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ. สมฺมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ. สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ. อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม

สมฺปชานการี โหติ. คเต ฐิเต นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหตีติ เอวมฺปิ ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา.

กลฺยาณปีตีติ: พุทฺธานุสฺสติวเสน อุปฺปชฺชติ ปีติ ปามุชฺชํ, กลฺยาณปีติ. ธมฺมานุสฺสติวเสน. สงฺฆานุสฺสติวเสน. สีลานุสฺสติวเสน. จาคานุสฺสติวเสน. เทวตานุสฺสติวเสน. อานาปานสติวเสน มรณานุสฺสติวเสน. กายคตาสติวเสน. อุปสมานุสฺสติวเสน อุปฺปชฺชติ ปีติ ปามุชฺชํ, กลฺยาณปีตีติ ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา กลฺยาณปีติ.

วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานีติ ปริสฺสยาติ: เทฺว ปริสฺสยา: ปากฏปริสฺสยา จ, ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา จ. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ ปากฏปริสฺสยา. ฯเปฯ อิเม วุจฺจนฺติ ปฏิจฺฉนฺนปริสฺสยา. ฯเปฯ เอวมฺปิ ตตฺราสยาติ ปริสฺสยา. วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานีติ: ตานิ ปริสฺสยานิ วิกฺขมฺเภยฺย อภิภเวยฺย อชฺโฌตฺถเรยฺย ปริยาทิเยยฺย มทฺทเยยฺยาติ วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานิ.

อรตึ สเหถ สยนมฺหิ ปนฺเตติ อรตีติ: ยา อรติ อรติกา อนภิรติ อนภิรมนา อุกฺกณฺฐิกา ปริตสฺสิกา. สยนมฺหิ ปนฺเตติ: ปนฺเตสุ เสนาสเนสุ อญฺญตรญฺญตเรสุ วา อธิกุสเลสุ ธมฺเมสุ อรตึ สเหยฺย อภิภเวยฺย อชฺโฌตฺถเรยฺย ปริยาทิเยยฺย มทฺทเยยฺยาติ อรตึ สเหถ สยนมฺหิ ปนฺเต

จตุโร สเหถ ปริเทวธมฺเมติ: จตฺตาโร ปริเทวนิเย ธมฺเม สเหยฺย อภิภเวยฺย อชฺโฌตฺถเรยฺย ปริยาทิเยยฺย มทฺทเยยฺยาติ จตุโร สเหถ ปริเทวธมฺเม. เตนาห ภควา

"ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา กลฺยาณปีติ,
วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานิ,
อรตึ สเหถ สยนมฺหิ ปนฺเต,

จตุโร สเหถ ปริเทวธมฺเมติ.
กึสู อสิสฺสามิ กุวํ วา อสิสฺสํ,
ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวชฺชเสสฺสํ,
เอเต วิตกฺเก ปริเทวเนยฺเย,
วินยถ เสกฺโข อนิเกตจารีติ.

กึสู อสิสฺสามีติ: กึ ภุญฺชิสฺสามิ โอทนํ วา กุมฺมาสํ วา สตฺตุํ วา มจฺฉํ วา มํสํ วาติ กึสู อสิสฺสามิ.

กุวํ วา อสิสฺสนฺติ: กตฺถ ภุญฺชิสฺสามิ ขตฺติยกุเล วา พฺราหฺมณกุเล วา เวสฺสกุเล วา สุทฺทกุเล วาติ กึสู อสิสฺสามิ กุวํ วา อสิสฺสํ.

ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวชฺช เสสฺสนฺติ อิมํ รตฺตึ ทุกฺขํ สยึ สผลเก วา ตฏฺฏิกาย วา จมฺมขณฺเฑ วา ติณสนฺถเร วา ปณฺณสนฺถเร วา ปลาลสนฺถเร วา อาคมนรตฺตึ กตฺถ สุขํ สยิสฺสามิ มญฺเจ วา ปีเฐ วา ภิสิยา วา พิมฺโพหเน วา วิหาเร วา อฑฺฒโยเค วา ปาสาเท วา หมฺมิเย วา คุหาย วาติ ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวชฺช เสสฺสํ.

เอเต วิตกฺเก ปริเทวเนยฺเยติ เอเต วิตกฺเกติ: เทฺว ปิณฺฑปาตปฏิสญฺญุตฺเต วิตกฺเก เทฺว เสนาสนปฏิสญฺญุตฺเต วิตกฺเก ปริเทวเนยฺเย อาเทวเนยฺเย ปริเทวเนยฺยาติ เอเต วิตกฺเก ปริเทวเนยฺเย.

วินยถ เสกฺโข อนิเกตจารีติ เสกฺโขติ: กึการณา วุจฺจติ เสกฺโข? สิกฺขตีติ เสกฺโข. กิญฺจิ สิกฺขติ? อธิสีลมฺปิ สิกฺขติ, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺขติ, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺขติ.

กตมา อธิสีลสิกฺขา. ฯเปฯ อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต สิกฺขติ. ชานนฺโต สิกฺขติ. ปสฺสนฺโต สิกฺขติ. ปจฺจเวกฺขนฺโต สิกฺขติ. จิตฺตํ อธิฏฺฐหนฺโต สิกฺขติ สทฺธาย อธิมุจฺจนฺโต

สิกฺขติ. วิริยํ ปคฺคณฺหนฺโต สิกฺขติ. สตึ อุปฏฺฐหนฺโต สิกฺขติ. จิตฺตํ สมาทหนฺโต สิกฺขติ. ปญฺญาย ปชานนฺโต สิกฺขติ. อภิญฺเญยฺยํ อภิชานนฺโต สิกฺขติ. ปริญฺเญยฺยํ ปริชานนฺโต สิกฺขติ. ปหาตพฺพํ ปชหนฺโต สิกฺขติ. สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺขติ. ภาเวตพฺพํ ภาเวนฺโต สิกฺขติ อาจรติ สมาจรติ สมาทาย สิกฺขติ. ตํการณา วุจฺจติ เสกฺโข. เสกฺโข วินยาย ปฏิวินยาย ปหานาย วูปสมาย ปฏินิสฺสคฺคาย ปฏิปสฺสทฺธิยา อธิสีลมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺเขยฺย. อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺชนฺโต สิกฺเขยฺย ชานนฺโต ฯเปฯ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ วินเยถ เสกฺโข.

อนิเกตสารีติ: กถํ นิเกตสารี โหติ? อิเธกจฺโจ กุลปลิโพเธน สมนฺนาคโต โหติ, คณปลิโพเธน. อาวาสปลิโพเธน. จีวรปลิโพเธน. ปิณฺฑปาตปลิโพเธน. เสนาสนปลิโพเธน. คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารปลิโพเธน สมนฺนาคโต โหติ; เอวํ นิเกตสารี โหติ.

กถํ อนิเกตสารี โหติ? อิธ น กุลปลิโพเธน สมนฺนาคโต โหติ, น คณอาวาสจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารปลิโพเธน สมนฺนาคโต โหติ; เอวํ อนิเกตสารี โหติ.

มคธํ คตา โกสลํ คตา
เอกจฺจิยา วชฺชิภูมิยา
มาคธา วิสํฆจาริโน
อนิเกตา วิหรนฺติ ภิกฺขโว
สาธุ จริตํ สาธุ สุจริตํ
สาธุ สทา อนิเกตวิหาโร.

อตฺถปุจฺฉนํ ทกฺขกมฺมํ

เอตํ สามญฺญํ อากิญฺจนสฺสาติ

วินเยถ เสกฺโข อนิเกตสารี. เตนาห ภควา

"กึสู อสิสฺสามิ กุหํ วา อสิสฺสํ,
ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวชฺช เสสฺสํ,
เอเต วิตกฺเก ปริเทวเนยฺเย,
วินเยถ เสกฺโข อนิเกตสารีติ.
อนฺนญฺจ ลทฺธา วสนญฺจ กาเล,
มตฺตํ โส ชญฺญา อิธ โตสนตฺถํ,
โส เตสุ คุตฺโต ยตจาริ คาเม,
รุสิโตปิ วาจํ ผรุสํ น วชฺชา.

อนฺนญฺจ ลทฺธา วสนญฺจ กาเลติ อนฺนนฺติ: โอทโน กุมฺมาโส สตฺตุ มจฺโฉ มํสํ. วสนนฺติ: ฉ จีวรานิ: โขมํ กปฺปาสิกํ โกเสยฺยํ กมฺพลํ สาณํ ภงฺคํ. อนฺนญฺจ ลทฺธา วสนญฺจ กาเลติ: จีวรํ ลภิตฺวา ปิณฺฑปาตํ ลภิตฺวา น กุหนาย น เนมิตฺติกตาย น นิปฺเปสิกตาย น ลาเภน ลาภํ นิชิคึสนตาย น ทารุทาเนน น เวฬุทาเนน น ปตฺตทาเนน น ปุปฺผทาเนน น ผลทาเนน น สินานทาเนน น จุณฺณทาเนน น มตฺติกทาเนน น ทนฺตกฏฺฐทาเนน น มุโขทกทาเนน น ปาตุกมฺยตาย น มุคฺคสูปตาย น ปาริภฏฺยตาย น ปีฏฺฐมทฺทิกตาย น วตฺถุวิชฺชาย น ติรจฺฉานวิชฺชาย น องฺควิชฺชาย น นกฺขตฺตวิชฺชาย น ทูตคมเนน น ปหีนคมเนน น ชงฺฆเปสเนน น เวชฺชกมฺเมน น ปิณฺฑเกน น ทานานุปฺปทาเนน ธมฺเมน สเมน ลทฺธา ลภิตฺวา อธิคนฺตฺวา ปฏิลภิตฺวาติ อนฺนญฺจ ลทฺธา วสนญฺจ กาเล.

มตฺตํ โส ชญฺญา อิธ โตสนตฺถนฺติ: มตฺตํ โส ชญฺญาติ:

ทฺวีหิ การเณหิ มตฺตํ ชานาติ: ปฏิคฺคหณโต วา ปริโภคโต วา.

กถํ ปฏิคฺคหณโต มตฺตํ ชานาติ? โถเกปิ ทิยฺยมาเน, กุลานุทฺทยาย กุลานุรกฺขาย กุลานุกมฺปาย ปฏิคฺคณฺหาติ. พหุเกปิ ทิยฺยมาเน, กายปริหาริกํ จีวรํ ปฏิคฺคณฺหาติ, กุจฺฉิปริหาริกํ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคณฺหาติ; เอวํ ปฏิคฺคหณโต มตฺตํ ชานาติ.

กถํ ปริโภคโต มตฺตํ ชานาติ? ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวติ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย; ยาวเทว หิริโกปีนปฏิจฺฉาทนตฺถํ. ปฏิสงฺขา โยนิโส ปิณฺฑปาตํ ปฏิเสวติ เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย; ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย, "อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ. ปฏิสงฺขา โยนิโส เสนาสนํ ปฏิเสวติ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย; ยาวเทว อุตุปริสฺสยวิโนทนํ ปฏิสลฺลานารามตฺถํ. ปฏิสงฺขา โยนิโส คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปฏิเสวติ ยาวเทว อุปฺปนฺนานํ เวยฺยาพาธิกานํ เวทนานํ ปฏิฆาตาย อพฺยาปชฺชปรมตาย; เอวํ ปริโภคโต มตฺตํ ชานาติ. มตฺตํ โส ชญฺญาติ: อิเมหิ ทฺวีหิ การเณหิ มตฺตํ ชาเนยฺย วิชาเนยฺย ปฏิวิชาเนยฺย ปฏิวิชฺเฌยฺยาติ มตฺตํ โส ชญฺญา. อิธ โตสนตฺถํนฺติ: อิธ ภิกฺขเว สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตเรน จีวเรน, อิตรีตรจีวรสนฺตุฏฺฐิยา จ วณฺณวาที, น จ จีวรเหตุ อเนสนํ อปฺปติรูปํ อาปชฺชติ, อลทฺธา จ จีวรํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ จีวรํ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ; ตาย จปน อิตรีตรจีว-

รสนฺตุฏฺฐิยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ, น ปรํ วมฺเภติ; โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราเณ อคฺคญฺเญ อริยวํเส ฐิโต. ปุนจปรํ ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตเรน ปิณฺฑปาเตน, อิตรีตรปิณฺฑปาตสนฺตุฏฺฐิยา จ วณฺณวาที, น จ ปิณฺฑปาตเหตุ อเนสนํ อปฺปติรูปํ อาปชฺชติ, อลทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ ปิณฺฑปาตํ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ. ตาย จปน อิตรีตรปิณฺฑปาตสนฺตุฏฺฐิยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ, น ปรํ วมฺเภติ; โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราเณ อคฺคญฺเญ อริยวํเส ฐิโต. ปุนจปรํ ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตเรน เสนาสเนน, อิตรีตรเสนาสนสนฺตุฏฺฐิยา จ วณฺณวาที, น จ เสนาสนเหตุ อเนสนํ อปฺปติรูปํ อาปชฺชติ, อลทฺธา จ เสนาสนํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ เสนาสนํ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ. ตาย จปน อิตรีตรเส-นาสนสนฺตุฏฺฐิยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ, น ปรํ วมฺเภติ; โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราเณ อคฺคญฺเญ อริยวํเส ฐิโต ปุนจปรํ ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตเรน คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, อิตรีตรคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารสนฺตุฏฺ-ฐิยา จ วณฺณวาที, นจ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารเหตุ อเนสนํ อปฺปติรูปํ อาปชฺชติ, อลทฺธา จ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ น ปริตสฺสติ, ลทฺธา จ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ อคธิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌปนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ; ตาย จปน อิตรีตรคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารสนฺตุฏฺฐิยา เนวตฺตานุกฺกํเสติ, น ปรํ วมฺเภติ; โย หิ ตตฺถ ทกฺโข อนลโส สมฺปชาโน ปติสฺสโต,

ธยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ โปราเณ อคฺคญฺเญ อริยวํเส ฐิโตติ มตฺตํ โส ชญฺญา อิธ โตสนตฺถํ. โส เตสุ คุตฺโต ยตจาริ คาเมติ โส เตสุ คุตฺโตติ: จีวเร ปิณฺฑปาเต เสนาสเน คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเร คุตฺโต โคปิโต รกฺขิโต สํวุโตติ เอวมฺปิ โส เตสุ คุตฺโต. อถวา อายตเนสุ คุตฺโต โคปิโต รกฺขิโตติ เอวมฺปิ โส เตสุ คุตฺโต. ยตจาริ คาเมติ. ยโต ยตฺโต ปฏิยตฺโต คุตฺโต โคปิโต รกฺขิโต สํวุโตติ โส เตสุ คุตฺโค ยตจาริ คาเม. รุสิโตปิ วาจํ ผรุสํ น วชฺชาติ: รุสิโต ขุํสิโต วมฺภิโต ฆฏฺฏิโต ครหิโต อุปวทิโต ผรุเสน กกฺขเฬน ปฏิภณนฺตํ นปฺปฏิภเณยฺย, อกฺโกสนฺตํ น ปจฺจกฺโกเสยฺย, โรสนฺตํ นปฺปฏิโรเสยฺย, ภณฺฑนฺตํ นปฺปฏิภณฺเฑยฺย, น กลหํ กเรยฺย, น ภณฺฑนํ กเรยฺย, น วิคฺคหํ กเรยฺย, น วิวาทํ กเรยฺย, น เมธคํ กเรยฺย, กลหภณฺฑนวิคฺคหวิวาทเมธคํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; กลหภณฺฑน-วิคฺคหวิวาทเมธคา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺยาติ รุสิโตปิ วาจํ ผรุสํ น วชฺชา. เตนาห ภควา

"อนฺนญฺจ ลทฺธา วสนญฺจ กาเล,
มตฺตํ โส ชญฺญา อิธ โตสนตฺถํ,
โส เตสุ คุตฺโต ยตจาริ คาเม,
รุสิโตปิ วาจํ ผรุสํ น วชฺชาติ.
โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล,
ฌานานุยุตฺโต พหุชาครสฺส,
อุเปกฺขมารพฺภ สมาหิตตฺโต,
ตกฺกาสยํ กุกฺกุจฺจิยูปจฺฉินฺเท.

โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโลติ: กถํ ขิตฺตจกฺขุ โหติ? อิเธกจฺโจ จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ "อทิฏฺฐํ ทกฺขิตพฺพํ, ทิฏฺฐํ สมติกฺกมิตพฺพนฺติ, อาราเมน อารามํ อุยฺยาเนน อุยฺยานํ คาเมน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรน นครํ รฏฺเฐน รฏฺฐํ ชนปเทน ชนปทํ ทีฆจาริกํ อนวตฺถิตจาริกํ อนุยุตฺโต โหติ รูปทสฺสนาย; เอวมฺปิ ขิตฺตจกฺขุ โหติ. อถวา อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วีถึ ปฏิปนฺโน อสํวุโต คจฺฉติ: หตฺถึ โอโลเกนฺโต อสฺสํ โอโลเกนฺโต รถํ โอโลเกนฺโต ปตฺตึ โอโลเกนฺโต อิตฺถิโย โอโลเกนฺโต ปุริเส โอโลเกนฺโต กุมารเก โอโลเกนฺโต กุมาริกาโย โอโลเกนฺโต อนฺตราปณํ โอโลเกนฺโต ฆรมุขานิ โอโลเกนฺโต อุทฺธํ โอโลเกนฺโต อโธ โอโลเกนฺโต ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺฉติ; เอวมฺปิ ขิตฺตจกฺขุ โหติ. อถวา จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา นิมิตฺตคฺคาหี โหติ อนุพฺยญฺชนคฺคาหี; ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ, อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ; ตสฺส สํวราย น ปฏิปชฺชติ, น รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย น สํวรํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ ขิตฺตจกฺขุ โหติ. ยถาปเนเก โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา, เต เอวรูปํ วิสูกทสฺสนํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ. เสยฺยถีทํ? นจฺจํ คีตํ วาทิตํ เปกฺขํ อกฺขานํ ปาณิสฺสรํ เวตาฬํ กุมฺภถูนํ โสภนครกํ จณฺฑาลํ วํสํ โธวนํ หตฺถิยุทฺธํ อสฺสยุทฺธํ มหิสยุทฺธํ อุสภยุทฺธํ อชยุทฺธํ เมณฺฑยุทฺธํ กุกฺกุฏยุทฺธํ วฏฺฏกยุทฺธํ ทณฺฑยุทฺธํ มุฏฺฐิยุทฺธํ นิพฺพุทฺธํ อุยฺโยธิกํ พลคฺคํ เสนาพฺยุหํ อณีกทสฺสนํ อิติ วา; เอวมฺปิ ขิตฺตจกฺขุ โหติ.

กถํ นขิตฺตจกฺขุ โหติ? อิเธกจฺโจ ภิกฺขุ น จกฺขุโลโล จกฺขุโลลิเยน

สมนฺนาคโต โหติ "อทิฏฺฐํ ทกฺขิตพฺพํ, ทิฏฺฐํ สมติกฺกมิตพฺพนฺติ; อาราเมน อารามํ อุยฺยาเนน อุยฺยานํ คาเมน คามํ นิคเมน นิคมํ นคเรน นครํ รฏฺเฐน รฏฺฐํ ชนปเทน ชนปทํ ทีฆจาริกํ อนวตฺถิตจาริกํ อนุยุตฺโต โหติ รูปทสฺสนาย; เอวมฺปิ น ขิตฺตจกฺขุ โหติ. อถวา ภิกฺขุ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ วีถึ ปฏิปนฺโน อสํวุโต คจฺฉติ, น หตฺถึ โอโลเกนฺโต ฯเปฯ น ทิสาวิทิสํ เปกฺขมาโน คจฺฉติ; เอวมฺปิ น ขิตฺตจกฺขุ โหติ. อถวา จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ. ฯเปฯ จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติ; เอวมฺปิ น ขิตฺตจกฺขุ โหติ. ยถาปเนเก โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สทฺธาเทยฺยานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา. ฯเปฯ อเนกทสฺสนํ อิติ วา; เอวรูปา วิสูกทสฺสนานุโยคา ปฏิวิรโต โหติ; เอวมฺปิ น ขิตฺตจกฺขุ โหตีติ โอกฺขิตฺตจกฺขุ นจ ปาทโลโล.

กถํ ปาทโลโล โหติ? อิเธกจฺโจ ปาทโลโล ปาทโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ อาราเมน อารามํ. ฯเปฯ ทีฆจาริกํ อนวตฺถิตจาริกํ อนุยุตฺโต โหติ; เอวมฺปิ ปาทโลโล โหติ. อถวา ภิกฺขุ อนฺโตสํฆาราเม ปาทโลลิเยน สมนฺนาคโต โหติ. น อตฺถเหตุ น การณเหตุ อุทฺธโต อวูปสนฺตจิตฺโต ปริเวณโต ปริเวณํ คจฺฉติ. ฯเปฯ อิติ ภวาภวกถํ กเถติ; เอวมฺปิ ปาทโลโล โหติ. น จ ปาทโลโลติ: ปาทโลลิยํ ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย; ปาทโลลิยา อารโต อสฺส วิรโต ปฏิวิรโต นิกฺขนฺโต นิสฺสฏฺโฐ วิปฺปมุตฺโต วิสญฺญุตฺโต วิมริยาทิกเตน เจตสา วิหเรยฺย; ปฏิสลฺลานาราโม อสฺส ปฏิสลฺลานรโต อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺโต อนิรากตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารํ ฌายี ฌานรโต เอกตฺตมนุยุตฺโต สทตฺถครุโกติ โอกฺขิตฺตจกฺขุ นจ ปาทโลโล.

ฌานานุยุตฺโต พหุชาครสฺสาติ ฌานานุยุตฺโตติ: ทฺวีหิ การเณหิ ฌานานุยุตฺโต: อนุปฺปนฺนสฺส วา ปฐมสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย ยุตฺโต ปยุตฺโต อายุตฺโต สมายุตฺโต, อุปฺปนฺนสฺส วา ทุติยสฺส ฌานสฺส. ตติยสฺส ฌานสฺส. จตุตฺถสฺส ฌานสฺส อุปฺปาทาย ยุตฺโต ปยุตฺโต อายุตฺโต สมายุตฺโตติ เอวมฺปิ ฌานานุยุตฺโต. อถวา อนุปฺปนฺนํ วา ปฐมํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรติ อุปฺปนฺนํ วา ทุติยํ ฌานํ. ตติยํ ฌานํ. จตุตฺถํ ฌานํ อาเสวติ ภาเวติ พหุลีกโรตีติ เอวมฺปิ ฌานานุยุตฺโต. พหุชาครสฺสาติ อิธ ภิกฺขุ ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ. รตฺติยา ปฐมํ ยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ. รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปติ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา. รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธมฺเมหิ จิตฺตํ ปริโสเธตีติ ฌานานุยุตฺโต พหุชาครสฺส. อุเปกฺขมารพฺภ สมาหิตตฺโตติ อุเปกฺขาติ: ยา จตุตฺเถ ฌาเน อุเปกฺขา อุเปกฺขนา อชฺฌุเปกฺขนา จิตฺตสมตา จิตฺตปสฺสทฺธตา มชฺฌตฺตตา จิตฺตสฺส. สมาหิตตฺโตติ: ยา จิตฺตสฺส ฐิติ สณฺฐิติ อวฏฺฐิติ อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหตมานสตา สมโถ สมาธินฺทฺริยํ สมาธิพลํ สมฺมาสมาธีติ อุเปกฺขมารพฺภ สมาหิตตฺโตติ จตุตฺเถ ฌาเน อุเปกฺขมารพฺภ เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺขิตฺตจิตฺโต อวิสาหฏมานโสติ อุเปกฺขมารพฺภ สมาหิตตฺโต.

ตกฺกาสยํ กุกฺกุจฺจิยูปจฺฉินฺเทติ ตกฺกาติ: นว วิตกฺกา กามวิตกฺโก, พฺยาปาทวิตกฺโก, วิหึสาวิตกฺโก, ญาติวิตกฺโก, ชนปทวิตกฺโก, อมรวิตกฺโก, ปรานุทฺทยตาปฏิสญฺญุตฺโต วิตกฺโก, ลาภสกฺการสิโล-

กปฏิสํญุตฺโต วิตกฺโก, อนวัญญตฺติปฏิสํญุตฺโต วิตกฺโก; อิเม วุจฺจนฺติ นว วิตกฺกา. กามวิตกฺกานํ กามสญฺญาสโย, พฺยาปาทวิตกฺกานํ พฺยาปาทสญฺญาสโย. วิหึสาวิตกฺกานํ วิหึสาสญฺญาสโย. อถวา ตกฺกานํ สํกปฺปานํ อวิชฺชาสโย, อโยนิโส มนสิกาโร อาสโย, อสฺมิมาโน อาสโย, อโนตฺตปฺปํ อาสโย, อุทฺธจฺจํ อาสโย, กุกฺกุจฺจนฺติ: หตฺถกุกฺกุจฺจมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, ปาทกุกฺกุจฺจมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, หตฺถปาทกุกฺกุจฺจมฺปิ กุกฺกุจฺจํ, อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตา, กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตา, อวชฺเช วชฺชสญฺญิตา, วชฺเช อวชฺชสญฺญิตา; ยํ เอวรูปํ กุกฺกุจฺจํ, กุกฺกุจฺจายนา, กุกฺกุจฺจายิตตฺตํ, เจตโส วิปฺปฏิสาโร, มโนวิเลโข; อิทํ วุจฺจติ กุกฺกุจฺจํ. อปิจ ทฺวีหิ การเณหิ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข กตตฺตา จ, อกตตฺตา จ.

กถํ กตตฺตา จ อกตตฺตา จ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข? กตํ เม กายทุจฺจริตํ, อกตํ เม กายสุจริตนฺติ; อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข กตํ เม วจีทุจฺจริตํ. กตํ เม มโนทุจฺจริตํ. กโต เม ปาณาติปาโต, อกตา เม ปาณาติปาตา เวรมณีติ; อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. กตํ เม อทินฺนาทานํ. กโต เม กาเมสุ มิจฺฉาจาโร. กโต เม มุสาวาโท. กตา เม ปิสุณา วาจา. กตา เม ผรุสา วาจา. กโต เม สมฺผปฺปลาโป. กตา เม อภิชฺฌา. กโต เม พฺยาปาโท. กตา เม มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อกตา เม สมฺมาทิฏฺฐีติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. "อินฺทฺริเยสุมฺหิ อคุตฺตทฺวาโรติ. โภชเน อมตฺตญฺญุมฺหีติ. ชาคริยํ อนนุยุตฺโตมฺหีติ. น สติสมฺปชญฺเญน สมนฺนาคโตมฺหีติ. อภาวิตา เม

ชฺฌตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ. อภาวิตา เม จตฺตาโร สมฺมปฺปธานาติ. อภาวิตา เม จตฺตาโร อิทฺธิปาทาติ. อภาวิตานิ เม ปญฺจินฺทฺริยานีติ. อภาวิตานิ เม ปญฺจ พลานีติ. อภาวิตา เม สตฺต โพชฺฌงฺคาติ. อภาวิโต เม อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโคติ. ทุกฺขํ เม อปริญฺญาตนฺติ. ทุกฺขสมุทโย เม อปฺปหีโนติ. มคฺโค เม อภาวิโตติ. "นิโรโธ เม อสจฺฉิกโตติ อุปฺปชฺชติ กุกฺกุจฺจํ เจตโส วิปฺปฏิสาโร มโนวิเลโข. ตกฺกาสยํ กุกฺกุจฺจิยูปจฺฉินฺเทติ: ตกฺกญฺจ ตกฺกาสยญฺจ กุกฺกุจฺจญฺจ อุปจฺฉินฺเทยฺย สมุจฺฉินฺเทยฺย ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ ตกฺกาสยํ กุกฺกุจฺจิยูปจฺฉินฺเท. เตนาห ภควา

"โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
ฌานานุยุตฺโต พหุชาครสฺส
อุเปกฺขมารพฺภ สมาหิตตฺโต
ตกฺกาสยํ กุกฺกุจฺจิยูปจฺฉินฺเท.
จุทิโต วจีภิ สติมาภินนฺเท,
สพฺรหฺมจารีสุ ขิลํ ปภินฺเท,
วาจํ ปมุญฺเจ กุสลํ นาติเวลํ
ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺย.

จุทิโต วจีหิ สติมาภินนฺเทติ จุทิโตติ: อุปชฺฌายา วา อาจริยา วา สมานุปชฺฌายกา วา สมานาจริยกา วา มิตฺตา วา สนฺทิฏฺฐา วา สมฺภตฺตา วา สหายา วา โจเทนฺติ "อิทนฺเต อาวุโส อยุตฺตํ, อิทนฺเต อปฺปตฺตํ, อิทนฺเต อสารูปฺปํ, อิทนฺเต อสีลฏฺฐนฺติ;* สตึ อุปฏฺฐาเปตฺวา ตํ โจทนํ นนฺเทยฺย อภินนฺเทยฺย โมเทยฺย อนุโมเทยฺย อิจฺเฉยฺย สาทิเยยฺย ปตฺเถยฺย ปิหเยยฺย อภิชปฺเปยฺย. ยถา อิตฺถี วา

---

* อสีลิฏฺฐนฺติปิ ปาโฐ.

ปุริโส วา ทหโร ยุวา มัณฑนกชาติโก สีสํนหาโต อุปฺปลมาลํ วา อธิมุตฺตกมาลํ วา ลภิตฺวา อุโภหิ หตฺเถหิ ปฏิคฺคเหตฺวา อุตฺตมงฺเค สิรสฺมึ ปติฏฺฐาเปตฺวา นนฺเทยฺย อภินนฺเทยฺย โมเทยฺย อนุโมเทยฺย อิจฺเฉยฺย สาทิเยยฺย ปตฺเถยฺย ปิเหยฺย อภิชปฺเปยฺย; เอวเมว สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา ตํ โจทนํ นนฺเทยฺย อภินนฺเทยฺย โมเทยฺย อนุโมเทยฺย อิจฺเฉยฺย สาทิเยยฺย ปตฺเถยฺย ปิเหยฺย อภิชปฺเปยฺย.

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ.
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช.
ตาทิสํ ภชมานสฺส, เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.
โอวเทยฺย อนุสาเสยฺย, อสพฺภา จ นิวารเย.
สตญฺหิ โส ปิโย โหติ, อสตํ โหติ อปฺปิโยติ.

จุทิโต วจีภิ สติมาภินนฺเท.

สพฺรหฺมจารีสุ ขิลํ ปภินฺเทติ สพฺรหฺมจารีติ: เอกกมฺมํ, เอกุทฺเทโส, สมสิกฺขาตา. สพฺรหฺมจารีสุ ขิลํ ปภินฺเทติ: สพฺรหฺมจารีสุ อาหตจิตฺตตํ ขิลชาตตํ ปภินฺเทยฺย ปญฺจเจโตขิลํ ปภินฺเทยฺย ตโยปิ เจโตขิเล ปภินฺเทยฺย ราคขิลํ โทสขิลํ โมหขิลํ ภินฺเทยฺย ปภินฺเทยฺยาติ สพฺรหฺมจารีสุ ขิลํ ปภินฺเท.

วาจํ ปมุญฺเจ กุสลํ นาติเวลนฺติ ญาณสมุฏฺฐิตํ วาจํ มุญฺเจยฺย อตฺถูปสํหิตํ ธมฺมูปสํหิตํ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสํหิตํ วาจํ มุญฺเจยฺย ปมุญฺเจยฺย สมฺปมุญฺเจยฺยาติ วาจํ ปมุญฺเจ. กุสลํ นาติเวลนฺติ: เวลาติ เทฺว เวลา: กาลเวลา จ, สีลเวลา จ.

กตมา กาลเวลา? กาลาติกฺกนฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย เวลาติกฺกนฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย กาลํ อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย เวลํ อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย กาลเวลํ อสมฺปตฺตํ วาจํ น ภาเสยฺย.

โย จ กาเล อสมฺปตฺเต อติเวลํ จ ภาสติ,
เอวํ โส นิหโต เสติ โกกิลายาว อตฺรโชติ

อยํ กาลเวลา.

กตมา สีลเวลา? รตฺโต วาจํ น ภาเสยฺย, ทุฏฺโฐ วาจํ น ภาเสยฺย, มูฬฺโห วาจํ น ภาเสยฺย, มุสาวาจํ น ภาเสยฺย, ปิสุณาวาจํ น ภาเสยฺย, ผรุสวาจํ น ภาเสยฺย, สมฺผปฺปลาปํ น ภาเสยฺย น กเถยฺย น ภเณยฺย น ทีเปยฺย น โวหเรยฺย; อยํ สีลเวลาติ กุสลํ นาติเวลํ.

ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺยาติ: ชนาติ: ขตฺติยา จ พฺราหฺมณา จ เวสฺสา จ สุทฺทา จ คหฏฺฐา จ ปพฺพชิตา จ เทวา จ มนุสฺสา จ. ชนสฺส วาทาย อุปวาทาย นินฺทาย ครหาย อกิตฺติยา อวณฺณหาริกาย สีลวิปตฺติยา วา อาจารวิปตฺติยา วา ทิฏฺฐิวิปตฺติยา วา อาชีววิปตฺติยา วา น เจตเยยฺย เจตนํ น อุปฺปาเทยฺย จิตฺตสงฺกปฺปํ น อุปฺปาเทยฺย มนสิการํ น อุปฺปาเทยฺยาติ ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺย. เตนาห ภควา

"จุทิโต วจีภิ สติมาภินนฺเท,
สพฺรหฺมจารีสุ ขิลํ ปภินฺเท,
วาจํ ปมุญฺเจ กุสลํ นาติเวลํ,
ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺยาติ.
อถาปรํ ปญฺจ รชานิ โลเก
เยสํ สติมา วินยาย สิกฺเข,
รูเปสุ สทฺเทสุ อโถ รเสสุ,
คนฺเธสุ ผสฺเสสุ สเหถ ราคํ.

อถาปรํ ปญฺจ รชานิ โลเกติ: อถาติ ปทสนฺธิ ปทสํสคฺโค

ปทปาริปูริ อกฺขรสมวาโย พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทานุปุพฺพตาเมตํ อถาติ. ปญฺจ รชานีติ: รูปราโค สทฺทราโค คนฺธราโค รสราโค โผฏฺฐพฺพราโค. อถวา

ราโค รโช น จ ปน เรณุ วุจฺจติ,
ราคสฺเสตํ อธิวจนํ รโชติ,
เอตํ รชํ วิปฺปชหิตฺวา ปณฺฑิตา,
วิหรนฺติ เต วิคตรชสฺส สาสเน.
โทโส รโช น จ ปน เรณุ วุจฺจติ,
โทสสฺเสตํ อธิวจนํ รโชติ,
เอตํ รชํ วิปฺปชหิตฺวา ปณฺฑิตา,
วิหรนฺติ เต วิคตรชสฺส สาสเน.
โมโห รโช น จ ปน เรณุ วุจฺจติ,
โมหสฺเสตํ อธิวจนํ รโชติ,
เอตํ รชํ วิปฺปชหิตฺวา ปณฺฑิตา,
วิหรนฺติ เต วิคตรชสฺส สาสเน.

โลเกติ: อปายโลเก มนุสฺสโลเก เทวโลเก ขนฺธโลเก ธาตุโลเก อายตนโลเกติ อถาปรํ ปญฺจ รชานิ โลเก.

เยสํ สติมา วินยาย สิกฺเขติ เยสนฺติ: รูปราคสฺส สทฺทราคสฺส คนฺธราคสฺส รสราคสฺส โผฏฺฐพฺพราคสฺส. สติมาติ ยา สติ อนุสฺสติ ปติสฺสติ สติ สรณตา ธารณตา อปิลาปนตา อสมฺมุสฺสนตา, สติ, สตินฺทฺริยํ, สติพลํ, สมฺมาสติ, สติสมฺโพชฺฌงฺโค, เอกายนมคฺโค; อยํ วุจฺจติ สติ: อิมาย สติยา อุเปโต สมุเปโต อุปคโต สมุปคโต อุปปนฺโน สมุปปนฺโน สมนฺนาคโต โส วุจฺจติ สติมา. สิกฺเขติ: ติสฺโส สิกฺขา: อธิสีลสิกฺขา, อธิจิตฺตสิกฺขา, อธิปญฺญาสิกฺขา.

กตมา อธิสีลสิกฺขา? ฯเปฯ อยํ อธิปญฺญาสิกฺขา. เยสํ สติมา วินยาย สิกฺเขติ: สติมา ปุคฺคโล เยสํ รูปราคสฺส สทฺทราคสฺส คนฺธราคสฺส รสราคสฺส โผฏฺฐพฺพราคสฺส วินยาย ปฏิวินยาย ปหานาย วูปสมาย ปฏินิสฺสคฺคาย ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา อธิสีลมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิจิตฺตมฺปิ สิกฺเขยฺย, อธิปญฺญมฺปิ สิกฺเขยฺย. อิมา ติสฺโส สิกฺขา อาวชฺเชนฺโต สิกฺเขยฺย, ชานนฺโต สิกฺเขยฺย. ฯเปฯ สจฺฉิกาตพฺพํ สจฺฉิกโรนฺโต สิกฺเขยฺย อาจเรยฺย สมาจเรยฺย สมาทาย วตฺเตยฺยาติ เยสํ สติมา วินยาย สิกฺเข.

รูเปสุ สทฺเทสุ อโถ รเสสุ คนฺเธสุ ผสฺเสสุ สเหถ ราคนฺติ: รูเปสุ สทฺเทสุ คนฺเธสุ รเสสุ โผฏฺฐพฺเพสุ ราคํ สเหยฺย ปริสเหยฺย อภิภเวยฺย อชฺโฌตฺถเรยฺย ปริยาทิเยยฺย มทฺทเยยฺยาติ รูเปสุ สทฺเทสุ อโถ รเสสุ คนฺเธสุ ผสฺเสสุ สเหถ ราคํ. เตนาห ภควา

"อถาปรํ ปญฺจ รชานิ โลเก
เยสํ สติมา วินยาย สิกฺเข,
รูเปสุ สทฺเทสุ อโถ รเสสุ
คนฺเธสุ ผสฺเสสุ สเหถ ราคนฺติ.
เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ,
ภิกฺขุ สติมา สุวิมุตฺตจิตฺโต
กาเลน โส สมฺมา ธมฺมํ ปริวีมํสมาโน
เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โสติ ภควา.

เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทนฺติ: เอเตสูติ: รูเปสุ สทฺเทสุ คนฺเธสุ รเสสุ โผฏฺฐพฺเพสุ. ฉนฺโทติ: โย กาเมสุ กามจฺฉนฺโท, กามราโค, กามนนฺทิ, กามตณฺหา, กามสิเนโห, กามปริฬาโห, กามมุจฺฉา, กามชฺโฌสานํ, กาโมโฆ, กามโยโค, กามุปาทานํ.

ฯเปฯ กามจฺฉนฺทนีวรณํ. เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทนฺติ: เอเตสุ ธมฺเมสุ ฉนฺทํ วิเนยฺย ปฏิวิเนยฺย ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตี-กเรยฺย อนภาวํ คเมยฺยาติ เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ.

ภิกฺขุ สติมา สุวิมุตฺตจิตฺโตติ ภิกฺขูติ: กลฺยาณปุถุชฺชโน วา ภิกฺขุ เสกฺโข วา ภิกฺขุ. สติมาติ: ยา สติ อนุสฺสติ. ฯเปฯ สมฺมาสติ สติสมฺโพชฺฌงฺโค เอกายนมคฺโค; อยํ วุจฺจติ สติ: อิมาย สติยา อุเปโต. ฯเปฯ โส วุจฺจติ สติมาติ ภิกฺขุ สติมา. สุวิมุตฺตจิตฺโตติ: ปฐมํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส นีวรเณหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. ทุติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส วิตกฺกวิจาเรหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. ตติยํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส ปีติยา จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. จตุตฺถํ ฌานํ สมาปนฺนสฺส สุขทุกฺเขหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. อากาสานญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส รูปสญฺญาย ปฏิฆสญฺญาย นานตฺตสญฺญาย จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปนฺนสฺส อากาสานญฺจายตนสญฺญาย จิตฺตํ. อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญาย จิตฺตํ. เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปนฺนสฺส อากิญฺจญฺญายตนสญฺญาย จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. โสตาปนฺนสฺส สกฺกายทิฏฺฐิยา วิจิกิจฺฉาย สีลพฺพต-ปรามาสา ทิฏฺฐานุสยา วิจิกิจฺฉานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. สกทาคามิสฺส โอฬาริกา กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. อนาคามิสฺส อณุสหคตา กามราคา สญฺโญชนา ปฏิฆ-สญฺโญชนา อณุสหคตา กามราคานุสยา ปฏิฆานุสยา ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตํ. อรหโต รูปราคา อรูปราคา มานา อุทฺธจฺจา อวิชฺชาย มานานุสยา ภวราคานุสยา อวิชฺชานุสยา

ตเทกฏฺเฐหิ จ กิเลเสหิ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตหิ จิตฺตํ มุตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ ภิกฺขุ สติมา สุวิมุตฺตจิตฺโต. กาเลน โส สมฺมา ธมฺมํ ปริวีมํสมาโนติ กาเลนาติ:

อุทฺธเต จิตฺเต สมถสฺส กาโล,
สมาหิเต จิตฺเต วิปสฺสนาย กาโล.

กาเล ปคฺคณฺหติ จิตฺตํ นิคฺคณฺหาติ อถาปเร,
สมฺปหํสติ กาเลน กาเล จิตฺตํ สมาทหติ,
อชฺฌุเปกฺขติ กาเลน โส โยคี กาลโกวิโท.
กิมฺหิ กาเล ปคฺคาโห กิมฺหิ กาเล วินิคฺคโห,
กิมฺหิ ปหํสนากาโล สมถกาโล จ กีทิโส,
อุเปกฺขากาลํ จิตฺตสฺส กถํ ทสฺเสติ โยคิโน,
ลีเน จิตฺตมฺหิ ปคฺคาโห อุทฺธตสฺมึ วินิคฺคโห,
นิรสฺสาทคตํ จิตฺตํ สมฺปหํเสยฺย ตาวเท,
สมฺปหฏฺฐํ ยทา จิตฺตํ อลีนํ ภวตินุทฺธตํ.
สมถสฺส จ กาโล อชฺฌตฺตํ รมเย มโน,
เอเตน เยว ปาเยน ยทา โหติ สมาหิตํ,
สมาหิตํ ปญฺญาย อชฺฌุเปกฺเขยฺย ตาวเท.
เอวํ กาลวิทู ธีโร กาลญฺญู กาลโกวิโท,
กาเลน กาลํ จิตฺตสฺส นิมิตฺตมุปลกฺขเยติ

กาเลน โส. สมฺมาธมฺมํ ปริวีมํสมาโนติ: "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ สมฺมาธมฺมํ ปริวีมํสมาโน. "สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ สมฺมาธมฺมํ ปริวีมํสมาโน. "สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ สมฺมาธมฺมํ ปริวีมํสมาโน. ฯเปฯ ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ สมฺมาธมฺมํ ปริวีมํสมาโน.

เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โสติ ภควาติ: เอโกทีติ: เอกคฺคจิตฺโต อวิกฺขิตฺตจิตฺโต อวิหตมานโสติ เอโกทิภูโต.

วิหเน ตมํ โสติ: ราคตมํ โทสตมํ โมหตมํ มานตมํ ทิฏฺฐิตมํ กิเลสตมํ ทุจฺจริตตมํ อนฺธกรณํ อจกฺขุกรณํ อญาณกรณํ ปญฺญานิโรธิกํ วิฆาตปกฺขิกํ อนิพฺพานสํวตฺตนิกํ หเนยฺย ปชเหยฺย วิโนเทยฺย พฺยนฺตีกเรยฺย อนภาวํ คเมยฺย. ภควาติ คารวาธิวจนํ. อปิจ ภคฺคราโคติ ภควา. ภคฺคโทโสติ ภควา. ภคฺคโมโหติ ภควา. ภคฺคมาโนติ ภควา. ภคฺคทิฏฺฐีติ ภควา ภคฺคกณฺฏโกติ ภควา. ภคฺคกิเลโสติ ภควา. ภชิ วิภชิ ปฏิวิภชิ ธมฺมรตนนฺติ ภควา. ภวานํ อนฺตกโรติ ภควา. ภาวิตกาโยติ ภควา. ภาวิตสีโลติ. ภาวิตจิตฺโตติ. ภาวิตปญฺโญติ ภควา. ภชิ วา ภควา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโฆสานิ วิชนวาตานิ มนุสฺสราหเสยฺยกานิ ปฏิสลฺลานสารุปฺปานีติ ภควา. ภาคี วา ภควา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อตฺถรสสฺส ธมฺมรสสฺส วิมุตฺติรสสฺส อธิสีลสฺส อธิจิตฺตสฺส อธิปญฺญายาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ จตุนฺนํ อปฺปมญฺญานํ จตุนฺนํ อรูปสมาปตฺตีนนฺติ ภควา. ภาคี วา ภควา อฏฺฐนฺนํ วิโมกฺขานํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ นวนฺนํ อนุปุพฺพวิหารสมาปตฺตีนนฺติ ภควา ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ สญฺญาภาวนานํ ทสนฺนํ กสิณสมาปตฺตีนํ อานาปานสติสมาธิสฺส อรูปสมาปตฺติยาติ ภควา. ภาคี วา ภควา จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ จตุนฺนํ สมฺมปฺปธานานํ จตุนฺนํ อิทฺธิปาทานํ ปญฺจนฺนํ อินฺทฺริยานํ ปญฺจนฺนํ พลานํ สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ อริยสฺส อฏฺฐงฺคิกสฺส มคฺคสฺสาติ ภควา. ภาคี วา ภควา ทสนฺนํ ตถาคตพลานํ จตุนฺนํ เวสารชฺชานํ จตุนฺนํ

ปฏิสมฺภิทานํ ญาณํ อภิญฺญานํ ญาณํ พุทฺธธมฺมานนฺติ ภควา. ภควาติ เนตํ นามํ มาตรา กตํ, น ปิตรา กตํ, น ภคินิยา กตํ, น มิตฺตามจฺเจหิ กตํ, น ญาติสาโลหิเตหิ กตํ, น สมณพฺราหฺมเณหิ กตํ, น เทวตาหิ กตํ; วิโมกฺขนฺติกเมตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ โพธิยา มูเล สห สพฺพญฺญุตญาณสฺส ปฏิลาภา สจฺฉิกา ปญฺญตฺติ; ยทิทํ ภควาติ เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โสติ ภควา. เตนาห ภควา

"เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ,
ภิกฺขุ สตีมา สุวิมุตฺตจิตฺโต
กาเลน โส สมฺมาธมฺมํ ปริวีมํสมาโน
เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โสติ ภควาติ
โสฬสโม สาริปุตฺตสุตฺตนิทฺเทโส

อฏฺฐกวคฺคิกมฺหิ โสฬส สุตฺตนิทฺเทสา
สมตฺตา.

